ZA ČASŮ JEHO MILOSTI

EYVIND JOHNSON

ZA ČASŮ JEHO MILOSTI

EYVIND JOHNSON

NAKLADATELSTVÍ SVOBODA
PRAHA 1977

Ze švédštiny přeložil Radko Kejzlar

Copyright © Eyvind Johnson, 1960
Translation © Radko Kejzlar, 1977

ČTENÁŘŮM

Místní i některá jiná jména ponechávám v románu v podobě, jakou používal například sekretář Karla Velikého a langobardský historik Paulus Diaconus. Avšak i v dílech těchto spisovatelů se tvary jmen mění — můžeme říci: od písaře k písaři. Některé z místních jmen se však natolik blíží moderním názvům, že jsem nepokládal za nutné pojmout je do seznamu, který každý, kdo má zájem, najde na konci knihy.

E. J.

Žít na osikovém listu...

Na osikovém listu nemůže nikdo žít v bezpečí. A přesto na něm žije drobná havěť, jež ani neví, že její zemí je osikový list. Pro ni je to domov, domovina ve světě, v osikovém světě.

I

1

Bouře na Adrijském moři na konci pustu v roce 775 je z mnoha důvodů pamětihodná. Její následky, jak se ukáže, nebyly malé.

Můžeme říci, že svými radlicemi vyryla hluboké a trvalé stopy — ani ne tak na vodních lánech moře, na Neptunových polích, jako v myslích a životech mnohých lidí.

Ještě v devátém století vzpomínal pozdější císařský tajný písař Johannes Lupigis, tehdy usazený v Cáchách (čili v Aquisgranu), nejednou na ten nečas. Prožil tu bouři v rodném městě Forojuli jako šestnáctiletý. A prožíval ji se zranitelnou myslí a přecitlivělostí mládí. Zachoval si z té bouře ve svém srdci po celý život hodně, jak píše kronikář Agibertus na jednom místě.

Řečený Agibertus z rodu Agiů z Beneventa zaznamenal mezi lety 828 a 830 úryvky následujícího kompilovaného vyprávění pro poučení současnosti i budoucnosti. O neklidu lupigiského srdce věděl jistě mnohé a v jednom období svého života znal Johannesa Lupigise dost důvěrně. V mládí spolu s budoucím královským a císařským sekretářem podnikli pro ně pro oba velmi významnou, ba přímo osudovou cestu z Romy do Cách, kde pak drahný čas pobývali.

Řadu let po první cestě z Romy do Cách, totiž v roce 828, navštívil Agibertus ze studijních důvodů rodné město Johannesa Lupigise, Forojuli, město v sousedství Utiny ve vévodství Friaul nebo Friuli v severovýchodní Italii. Toto místo, z něhož není daleko do Aquileie a Gradu, se nejsprávněji píše Forum Iulii a nazývalo se dříve Civitas Austriae, jak podotýká Agibertus v jedné z poznámek, kde rovněž dodává: A protože geografická i politická a rovněž vojenskostrategická poloha Forojuli je taková, jaká je, předpokládám, že město dostane, dříve nežli Měsíc navždy zbledne a opustí nás a naši oblohu pro jiné prostory, ještě mnoho jiných jmen. A nato Agibertus pokračuje: Země kolem Forojuli při severním pobřeží Adrijského moře upoutá okamžitě cestovatelův zrak. Mému oku

připadala, jako by ji vytvořil více než desetiprstý obr, ba stopařátý gigantický pohanský bůh, ve chvilce, kdy si chtěl pohrát nebo když se rozzlobil, nebo když v roztržitosti vtiskl svou ruku do měkké hlíny a mokrého písku tak tvrdě, že vespodu ležící skalnatý základ vytlačil k nebi. Otisk dlaně se stal rovinou s nízkými pahorky, obklopenými v půlkruhu věncem hor. A mocný gigant — nebo náš Pán, velký mistr — přidržel ruku, jak jsem si představoval, trochu na sever a mírně ji sevřel, aby dal vzniknout utinským a forojuliským návrším. Jeho nehty nebo drápy dosáhly až k horám na severu, k oné pevné hmotě, jež se zvedala jako nepravidelná horní hrana příbojové vlny. Opravdu připomíná kamenný hřebínek vlny. Dále na západ udělala gigantova nebo mistrova ruka další otisk. Možná že dal tehdy Zemi, našemu dnešnímu domovu políček a otočil tak náhodou své prsty k jihu a k Adrijskému moři. Gigantovy či Pánovy drápy nebo nehty se zaryly do země jako hrubá metla, jako prsty bran a vyryly koryta pro širokou a rozvětvenou řeku Tiliamentum, jež proto vytéká do moře v mnoha brázdách. Pařáty nebo špičky prstů našeho giganta, našeho Stvořitele tenkrát brázdily půdu zřejmě nazdařbůh, říkal jsem si tehdy na své výzkumné cestě. A mocný, On, se možná podobal unavenému řemeslníkovi, který za sebou domů vláčí své náčiní, nebo udřenému sedlákovi, který za sebou navečer táhne v soumraku své nástroje, muži, který po vyčerpávajícím dnu již nemyslí na svou práci, který již nemyslí ani na setí, ani na sklizeň. — Tak jsem vnímal ten kraj, friuliské vévodství, jehož se bouře chvatně dotkla těsně před koncem půstu v roce 775, píše Agibertus ve svých spisech v klášterní knihovně v Beneventu, kde pracoval až do pozdního stáří.

*

Kdosi měl za to, že bouře roku 775 vznikla z toho, že Země už Měsíc nudila. To se domnívali alespoň ti, kdo se zajímali o pohyby Měsíce, o jeho různé fáze, o jeho ubývání a přibývání a o jeho vrtkavost. Jiní zase měli za to, že tahle bouře jako všechny jiné byla způsobena docela přirozeně tím, že strašně foukalo. — Já příčinu neznám a ani o ní nijak horlivě

neuvažuji, praví mírný Agibertus. Jen vycítuji, jak ta bouře zapůsobila na mysli některých lidí. Skutečně je pocuchala jako ty gigantické drápy nebo boží nehty, jež vytvořily z vody pozemské řeky a řeky slz v lidských očích.

Spousta mnichů a jeptišek v klášterech byla bouří vyděšena k smrti stejně jako obyčejní lidé. Jiní obyvatelé klášterů ji přijali jinak a s jinými pocity v srdci. To platilo především o mužích, kteří bývali v minulých dobách mocní, ale museli se své moci, království, vévodství a podobného vzdát. Někteří z nich byli uvrženi do kláštera svými nepřáteli, v několika případech svými otci, syny nebo jinými příbuznými. Některým vypíchli oči nebo je jinak oslepili, aby ze všeho, co lze spatřit, viděli jen Boha. A právě tito klášterní vězňové byli z toho bouřlivého tance vnitřně nebo nevázaně a hlasitě veselí. Věřili, že nejlepší síly pekel vyrazily k útoku, aby změnily poměry na zemi nebo ji zničily, že zánik je na dosah či že se blíží Království nebeské nebo ono velké všeobecné ticho. Vítali bouři, jež jim měla pomoci, aniž by oni sami museli porušit zákony boží, odejít z pozemské uzavřenosti. A navíc doufali, že by mohla připravit jejich nepřátele, otce nebo teď již mocné syny a příbuzné o moc, vyhodit je ze sedla, vyvrátit jejich trůn a odvát je zcela a navěky od moci. Rozdrtit je, přemandlovat, až by mezi rozdrcenými trámy a těžkým, zborceným zdivem vypustili duši. A tak mnozí a z mnoha příčin věznění lidé vítali bouři s tichou radostí nebo hlasitým jásotem. Bylo to v době, jejímž jediným smysluplným obsahem byla naděje na smrt.

Avšak jedním z těch, kdo této bouři nevenovali takové vystrašené, zlomyslné nebo nenávistné myšlenky, byl diákon Anselmus z Beneventa. Nalézal se přímo uprostřed bouře, v nákladním člunu na moři, a bral ji s klidem.

Bouře se v literatuře stala známou hlavně proto, že ji sekretář Johannes Lupigis často ve svých vzpomínkách zmiňuje. Agibertus poznamenává: Když jsem byl ráno dole v knihovně, vzal jsem opět do ruky jeho spisy, jež se v klášteře zachovaly, a chvilku jsem si v nich četl. V díle o svém životě v mládí píše Joh. Lupigis — bylo to o půstu roku 801:

„...důsledky té bouře vidím ještě dnes, o sedmadvacet let

později. Jsou to významné a trvanlivé důsledky. Na onu bouři, i když jen na okamžik, jsem si vzpomněl, když jsem vloni na konci roku na čestném místě v chrámu svatého Petra v Romě sledoval náhlou a slavnou císařskou korunovaci našeho vznešeného krále Carola. Tehdy jsem si zašeptal sám pro sebe: ‚Johannesi, vzpomeň si!' A je podivné, že má zběžná vzpomínka tehdy použila oslovení, jímž mi říkali, když jsem byl ještě dítě doma ve Forojuli a že použila naši langobardštinu: ‚Johanniperto, Perto, jsi na *fornaccar*, na sklizeném poli, ale nikdy nezapomeň! Na tuto *faidu* vzduchu a moře, tento boj mezi mocnostmi, z nichž známe jen jejich sílu a bezohlednost, na tuto nevypočitatelnou sílu povětří, tento divoce orající *plovus*, nezapomeň na ně!'

Slyšel jsem svůj hlas z té doby, ale i svůj současný hlas, jak šeptají: ‚Perto, snad jsi nezapomněl?'

A pak jsem tomu již dávno zmizelému nebo v každém případě v současnosti skrytému šeptem odpověděl: ‚Ne, vše jsem zachoval. Jen to odpočívá. Má ruka je v císařské službě a poslouchá mou mysl a má mysl je klidná.'

Rozhodně to byla pamětihodná bouře! I tady, v Aquisgranu, ještě někdy cítím její poryvy. Doufám, že jsou poslední."

Tak se vyjadřuje Johannes Lupigis ve zprávě o svém životě. Jeho život v mládí a jeho pozdější život mě upoutal, protože se tolik dotýká, hluboce dotýká i mého života, zaznamenává kronikář a kompilátor. Jsem Agibertus a občas bývám plným právem nazýván Jednookým. V mládí jsem byl opovrženíhodný hříšník a svůdce žen, ale teď jsem, díky utrpení a síle víry, jiný člověk — pozorovatel a sledovatel v Beneventu, svobodný muž v klášterní knihovně.

2

První známky bouře zasáhly Forojuli jednou večer týden před velikonocemi.

Téhož večera poslal vévoda Rodgaud pro svého bratrance Bertoalda Lupigise s chotí a syny, aby přišli na hrad. Vévoda není příliš hovorný a jeho tvář stále více připomíná připálený bochníček, říkal si mladý Johanniperto. Ale vévoda měl u sebe právě spoustu lidí a rád naslouchal obvyklému žvanění vyššího i nižšího stylu, jemuž říkával úvahy nebo porady.

Johanniperto věděl, co přijde. Řeči se zase budou točit kolem toho, co se stalo. Po porážce od Franků v loňském roce se scházely vznešenější rodiny ve Forojuli a v celém vévodství častěji než dříve. Mluvilo se o starých a nedávno minulých dobách, kdy byli Langobardi ještě mocní a vládli královskou mocí a silnými vévody téměř celé Italii. Měli krále v Ticinu, jemuž se též říkávalo Papia, a měli tolik sil, že mohli ohrožovat Franky na severozápadní hranici a mít svůj díl na tom, co učiní a řeknou papežové v Římě. Teď však spočívalo všechno na milosti a náladě franckého krále. Moc přísežného vévody Rodgauda spočívala v královských rukou tak bezpečně, jako v ruce muže, který někam chvátá. Čas velkých skutků již minul. Večerní řečičky při pivu a vínu a občas s dobrým jídlem v panském sídle ve městě nebo na větších statcích v kraji a mezi svobodnými sedláky, to byl jediný čin, jehož byli schopni. A smuteční hovory byly mastí, kterou si potírali pro útěchu a naději své duše.

Když Lupigisova rodina opustila statek na druhém břehu řeky, říkal si šestnáctiletý Johanniperto, že se otec a matka, oba bratři Warnefrit a Conald, starý domácí učitel Flavianus a otroci Fulco a Uperť podobají církevnímu nebo snad pohanskému procesí. Kráčeli přes most, prošli branou ve starobylých římských vnitřních hradbách města a vystoupili do krátkého kopečku před hradem. Vzpomínal na ten obrázek ještě dlouho potom, ani dým času ho nesmazal, naopak s léty byl stále ostřejší a zřetelnější. Byl takový:

V čele kráčeli otroci s pochodní a s nerozsvícenou lucernou. Fulco šel po straně, levou ruku měl kvůli rovnováze napřaženou, bradu vztyčenou, silné krční šlachy měl napjaté a těžká pravička vysoko třímala pochodeň. Kolem dokola se po zemi plazily neklidné stíny. Záře ohně plápolala ve Fulkově jinak zakaboněné tváři a dodávala mu více života, oči se mu žlutohnědě leskly, ve tváři se střídaly nejpodivnější grimasy, vypadalo to, jako by vedl taneční průvod. Za ním se nesla vysoká, mohutná postava Upertova, pochodující socha v kazajce. A vlající kazajka v sobě měla pach pracovního potu a koní. Držel nerozsvícenou lucernu, jako by chtěl zahnat její tmu světlem pochodně. Za otroky kráčel těžkopádný, urostlý otec rodiny Bertoald. Šel pomalým a důstojným krokem, jenž udával celému zástupu tempo, vedle něho jeho žena Liutperga, jeho malá, křehká Liuta. Za ní šel nejstarší syn Warnefrit, stejně urostlý a silný jako otec, a o hlavu menší prostřední syn Conald, který si jednou rukou držel tvář, protože ho zase bolely zuby. Nejmladší syn Johanniperto a Flavianus šli na konci průvodu a tak daleko od svitu pochodně, že jim nebyla téměř k ničemu.

Flaviana bylo slyšet na hony daleko, pořád kašlal, vychrchlával z krku zbytky zimního prsního kašle, nos mu pískal, huhňal, funěl a mumlal, bylo to něco mezi kručením v žaludku a syčením. Jeho tělesné schránce bylo právě pětašedesát let. Johanniperto však rozuměl všem jeho zvukům: slyšel v nich nářek, klidné uvažování, chvat, spokojenost, nespokojenost nebo chuť poučovat teď jako vždy o užitečných, krásných nebo tvrdých věcech života a předpovídat a věštit to i ono do budoucna. Měl plno nápadů a dovedl je vyjádřit bohatstvím výrazů, jež zachycovaly proměny a jevy současnosti, a to i takové, jež se týkaly války nebo zemědělství. Vlastně ani přespříliš hovorný nebyl, ale dbal na to, aby neustále poučoval. Tahle vášeň ho nikdy neopustila. Byl učitelem Bertoaldovým, učil i diákona Anselma, když byli ještě oba mladí, a potom zvládl i obtížný úkol naučit číst Warnefrita a Conalda, dokonce je naučil i slušně psát, ačkoliv ani jeden z nich neměl k studiu velké nadání. Teď se však plně věnoval Johannipertovi, učil ho již deset let římštině, řečtinu probírali

čtyři roky, zdokonaloval jeho hovorový styl i psanou latinu, ale současně s ním studoval i starou řeč langobardského lidu. A jak významně dodával: pro budoucnost. Překypoval svěžími, živými, nashromážděnými a tu a tam i zpola zapomenutými znalostmi a mohl učit všechno, dokonce i ve spánku, říkal si Johanniperto, který s ním sdílel pokojík. Johanniperto pochopil většinu jeho tvrzení, narážek, rad, které mu stařec velmi vtipným způsobem sděloval nočním funěním, huhňáním, chrchláním a krákoráním vycházejícím z prsou. Všechny ty zvuky měly vždycky nějaký smysl.

Flavianus pocházel napůl z římského rodu a vychování měl zcela římské. Avšak v mládí a ve svých mužných letech žil na vévodském dvoře v Beneventu a na královském dvoře v Papii. Byl milován, vážen, často i ctěn a nikdy jím nikdo neopovrhoval. Věděl leccos o lidech, měl velké znalosti o ženách, ačkoliv jeho tělesné touhy, jak se zdálo, již dávno ochably. Jenže kdo znal skutečnou pravdu o jeho ochablosti? Jeho oči ztratily tu a tam svou matnost a zazářily něčím jiným než moudrostí, vtipnými citáty a zdařilými slovními hříčkami. Při několika příležitostech se jakoby mimochodem zmínil — Johanniperto vi —, že kdysi „odjel pryč". Odkud a před čím mu nepověděl. Hlas byl smutný, ale oči mu zářily a jeho pohled byl naráz ostrý. Tohle všechno si Johanniperto uvědomil, když pomalu kráčeli za pochodní cestou ke hradu. Vzpomněl si také na slova jedné služky, těhotné otrokyně: Mistr Flavianus, ten vyčichá všechno! Mistr Flavianus dokáže vyfuněť a vykašlat všechno, co má na jazyku, aniž to musí vyslovit! A teď si Johanniperto říkal: Dnes večer čichá tmu a voní mu dobře! Ano, jasně slyšel, jak stařec vychutnává večer, zvláštní večerní šero a jak je polyká a něco vykašlává. A přitom v něm možná při chůzi spal.

*

Vítr byl vlažný a bohatý jarními vůněmi. Když se Fulco zastavil na druhé straně dřevěného mostu a zvedl pochodeň vysoko nad hlavu, její plamen ani moc neplápolal. Pod nimi hučela řeka Natisonis dutými a mohutnými zvuky vod jarního

přívalu z hor. Domy na útesu nad řekou ležely tiše ve tmě. Vzdálené zvuky ulic oznamovaly, že město se ukládá k nočnímu odpočinku. Zmlkl klášter, ztemněl tichý nový kostel, ztemněl i tichý starý kostel, v němž již nestrašily ani bývalé ďábelské kousky ariánů. Ticho naplnilo i staré vězeňské kobky na útesu u břehu řeky pod kostelními základy. Očekávání v duši. Pokoj a neklid.

Johanniperto si opět vzpomněl, že otec dostal dopis, přivezl ho dnes z jihu jízdní posel, nesl ho za kabátcem. Jako ptáčka na hrudi, pomyslel si nejmladší syn slovy jedné básně. Dopis byl od Bertoaldova bratra, diákona Anselma z Beneventa, a obsahoval zřejmě jako obyčejně mnoho mírných a útěšných slov. Možná však i něco neklidu, podivného zneklidňujícího závanu neklidu, vůni neklidu na dně listu.

Ale teď panoval nad městem i krajem klid a pokoj. Bertoaldův statek a polnosti, jeho rozsáhlé dědictví po otcích, ležely na druhém břehu řeky, kde začíná cesta do Aquileiy. A nahoře na kopečku před již nestřeženou branou u vnitřní městské hradby se hospodář a otec zastavil, jako by se chtěl rozhlédnout přes vnější opevnění a říční údolí k domovu. Ale tam leželo všechno ve tmách.

„Začíná foukat," pravil své choti. „Doufejme, že z toho zaprší, drahá Liuto."

A nato zaslechl Johanniperto matčin hlas:

„Ale vždyť je nebe samá hvězda, drahý Bertoalde."

A pak prošli hradební branou a zdolali krátký kopeček ke hradu. Johanniperto věděl, že otec se nahoře vždycky nudí. Bertoald býval sice v mládí tu a tam válečným náčelníkem, naposledy vloni, ale raději se držel hospodaření. Kromě toho také obchodoval se sousedním městem, s Utinou, ale také s Aquilejí a Trevisem a tu a tam dělal i příležitostné obchody s Ravennou a Ariminem, to v mírových dobách. Prodával koně, dobytek, obilí a trochu kovaného zboží, ale zřídkakdy otroky, tak jak to dělali mnozí statkáři v posledních letech. A když už náhodou, například když měl špatnou náladu, prodal nějakého neposlušného otroka benátským nákupčím na vývoz, hájil se před Liutou tím, že mu Bůh ten obchod jistě odpustí. Musíme si uvědomit, že většina otroků přece jen není

pravými křesťany, rozhodně nejsou vždy spolehlivě římsky věřícími křesťany. A možná se docela rádi podívají do světa, říkával. Ale přesto nebyl sám se sebou spokojen a ve dnech po takovém obchodě byl ještě zamlklejší než jindy, a to znamenalo, že v domě nastalo velké ticho. A v několika případech prodej otroků dokonce zrušil a bez reptání přijal peněžní ztrátu — a to vše, aby vyhověl Liutinu přání.

Ještě i na vrcholu kopce byl vzduch klidný a vlahý. Zastavili se na padacím mostě nad mělkým obranným příkopem před hradní branou, aby si mohl Flavianus vydechnout. Ostatní se zatím dívali na hvězdy. Johannipertovi se zdálo, že hvězdy se podobají bodnutím jehly na temném rouchu nebes. A tímto dírkovaným vzorem pronikalo něco z věčného světla do pozemské noci. Přebytečné boží světlo, tak by se to dalo nazvat, přebytečné nebeské světlo, za nímž natahovali své krky. Bertoald a Liutperga se rádi bavívali poznáváním hvězd a Flavianus se teď pokoušel chvějícím se prstem ukázat na konstelace, o nichž se domníval, že je jeho slabé oči vidí. A jako často, požádal i teď Johanniperta o pomoc:

„Půjč mi své oči, drahý Johannesi!“

A když obrátil Johanniperto tvář vzhůru, pronikly mu do chřípí jarní vůně ještě silněji. Na okamžik zavřel oči a ani se nepokoušel správně a rozumně odpovídat a pomáhat při výkladu. Myslel na něco jiného, viděl Angilu, Rodgaudovu dceru Angilpertu; jeho odpovědi byly zmatené. Flavianus vykládal o Bootesu, navigační hvězdě dávných plavců a vojevůdců na dlouhých plavbách a cestách do cizích zemí. Úplně hořel horlivostí. Stařecké ruce šmátraly prostorem, vědou o hvězdách a dějinami a k tomu podával jeho nakřáplý hlas výklad. Jeho paměť však byla také tu a tam nakřáplá a znalosti z něho vytékaly jako z rozeschlého sudu, bohaté, marnotratně, zmateně. Klidně jmenoval i Měsíc, který ještě ani nevyšel.

„To je jistě také země, naše Luna,“ řekl. „Možná ji někdo obývá. Nějaký král nebo vévoda, sedící na zlatém trůnu. Dříve si lidé myslívali, že Měsíc má pole a zahrady, kde roste zlaté obilí a stříbrná tráva. Někdy tam docela zatoužím.“

A protože byl Johanniperto právě naměkko, neměl tak tvrdé srdce, aby se s ním pustil do diskuse. Ostatní mlčeli a poslouchali. Conald měl pootevřená ústa, levou tvář měl trochu opuchlou, bolely ho zuby. Warnefrit, lhostejně vyčkávající kozel otrokyň a piják vína, se zadíval rozhodně k nebi. Zdálo se, jako by hledal Měsíc, aby na něj plivl. Měl dostat Angilu, ale jak se zdálo, ani mu na ní moc nezáleželo. Měl sevřená ústa, brada vystrkovala vpřed svůj lehounký náklad zrzavého chmýří, vynakládala příliš mnoho úsilí na tak nepatrné břemeno. Vedle matky vypadal jako obr. Drobná paní Liuta pozorovala nebe pohledem hospodyně, tak jako by se dívala na zeleninový záhon. Bertoald stál zeširoka a nerozhodně rozkročen a nevěděl, co si má počít s hvězdnými obrazci, jež lze tak těžko vyložit. Možná se je bál znepokojovat otázkami, na něž by mu stejně nemohly nebo nechtěly odpovědět, bezpochyby si vážil jejich znamení moudrosti, ale neodvažoval se je vyzkoušet. A oba otroci Fulco a Upert zaujali takové postavení, jako by na svých bedrech nesli nebeskou báň. Tak si Johanniperto vtiskl navěky do paměti tento obraz.

Sám se však na hvězdy tak důkladně nedíval. Vlastně se na ně vůbec nedíval, protože znovu přivřel oči. Tak spatřil opět Angilinu tvář, hebounké tvářičky čtrnáctileté panny, měkká ústa a bílý krk, její světle zlatý vlas a světle modré oči. A jeho vnitřní zrak, zvědavý mládenecký zrak viděl ještě dál, níže, k místům lákavějším. A dokonce i hvězdy, jež vtiskly do jeho očí vzpomínky, se utvářely podle linií Angilina těla. Je nablízku, říkal si, je tu, je v mírném vánku, ve vůni večera, v jarní hvězdné vůni.

Takovou sladkou chvíli jsem později již nikdy neprožil, napsal Johannes Lupigis o mnoho let později. A každý muž, jenž má nebo měl mladé srdce a pamatuje si na jeho tlukot, mě pochopí. Ovšem že i později jsem pociťoval štěstí, a to jak ono tělesné, pozemské štěstí, tak i onu nebeskou, lunární blaženost nebeských prostor za těch nejpodivnějších okolností, ale nikdy jsem nepocítil nic, co by se podobalo blaženství, jaké mě na okamžik naplnilo toho večera. Nechci tvrdit, že to byla plachá, váhající vášeň těla, ale také to nechci popírat. Ta touha nebyla ode mne daleko, měl jsem ji, držel jsem ji

ale nemířila přímo k Angile. A jak ve mně ožila, byla spíše snem blaženství, nebyla to otevřená vášeň zmocnit se a ovládnout to sladké, ne, byl bych se spokojil dotykem anebo ani tím ne, stačilo by být jen nablízku, moci dýchat vzduch toho půvabu. Chránit půvab. Hájit půvab a sám se bezmocně vznést vzhůru nebo klesnout do hlubin přítomnosti půvabu, být pohlcen jeho blízkostí, utonout a zemřít v jeho pohledu. Jen ještě jednou, jedné noci v chudém, a přesto tak bohatém hradu u Laku Lemannu jsem se přiblížil tak dokonalému okamžiku štěstí, i když byl mnohem divočejšího ražení. Bylo to štěstí, jež zmizelo s úsvitem. Proto vidím tuto noční pouť na hrad vévody Rodgauda ve Forojuli stále tak jasně. Vzpomínám na ni jako na chvilku štěstí, kdy všechna země, ba i všechen prostor odpočívaly v dechu dobroty a štěstí před onou velikonoční bouří v roce 775 po narození našeho Spasitele.

Proměnu slabého vánku v prudší vítr, který uzrál v bouři, prožili o několik hodin později v síni vévody Rodgauda.

Zpočátku tam panovala pokojně ospalá nálada. Svíčky na stole svítily klidnými plaménky. Kaštanová polena ve velkém krbu hořela klidně a tu a tam zapraskalo v modřínových a piniových polínkách. Toho večera nebyla žádná hostina, bylo to jen tiché, napovrch tiché večerní posezení s vínem, pivem a ořechy. Liutperga odešla do vévodkyniny komnaty. Vévoda, oba jeho synové Gidfrit a Alapert, bratr Faroald, švagr Ariulf a jeho blízcí přátelé Stabilinus a Felix seděli u stolu společně s Bertoaldem Lupigisem, Warnefritem a Conaldem a měli před sebou číše. Starší muži mluvili ještě tlumeně, tu a tam učinil některý z nich rukou gesto a plamínek svíčky zaplápolal. Flavianus v té chvíli již podřimoval v křesle u ohně a nos mu pískal. Jeho zbožně zkřížené ruce byly krásně formované, ale scvrklé jako stará jablka. Angila seděla na stoličce u Flavianových nohou a čekala, až ožije a začne vyprávět historky a legendy. Johanniperto si statečně vzal stoličku a usedl vedle ní, tak blízko, jak se jen odvážil. Louskal ořechy, házel skořápky do ohně a podával jí jádra. Přitom se konečky jeho prstů lehce dotýkaly Angiliných, setkaly se i jejich chvatné pohledy. Kdykoliv se pohnula, zazářil jí náhrdelník, stříbrný křížek se zelenými a červenými kameny na slabounkém zlatém řetízku. Občas pozvedla svou drobnou něžnou ruku, dotkla se ho prsty, rty se jí zachvěly, objevil se úsměv.

To mu nabízelo jen a jen štěstí a šťastný neklid. Mohl pozorovat její obličej a čisté, bílé čelo, uzounký nosík, pootevřená, důvěru nabízející ústa, měkké zaoblení brady, bílý krk. A touha dotknout se zlatých vlasů, sehnout se a dotknout se jich. V klidných, jako moře jasných očích byl úsměv, zdálo se, jako by co chvíli měla vybuchnout v smích. Kdyby mu ji tak mohli namalovat, říkal si, měl by její obrázek a mohl by si ho brát kamkoliv s sebou a mít ho stále u sebe, po celý život.

Zmateně se otočil ke stolu. Vtom spatřil Warnefritův obli-

čej. Hned nato Warnefrit vstal a odešel ze síně. Conald ho sledoval pohledem, zprvu zvědavým, potom podezřívavým. Warnefrit se venku dlouho nezdržel. Když se vrátil, nešel zpět ke stolu, nýbrž ke krbu. A tam se urostlý muž zastavil a díval se s bradou přitisknutou na prsa dolů na nejmladšího bratra a Angilu.

„Máte tu teplo?"

Ústa vyslovila ta slova jen s námahou, zněla ostatně idiotsky. Zíral na její kolena, jazyk mu opuchal, v hrdle mu vysychalo. Jak to stojí! říkal si Johanniperto. Jak to jen stojí, ten pitomý kozel! A jak to z něho táhne!

A z Warnefritova hrdla se ozvala další, drsná slova:

„Sníš si o něčem, Angilperto? Sníš si?"

„Nesním," řekla, aniž se na něho podívala a její oči se smály na Johanniperta.

Warnefrit se ohlížel po dalších slovech, která by jí řekl, ale slova se nedostavila. Náhle v obličeji zbrunátněl, prudce se otočil a přešel za Felixovými zády a kolem stolu na jeho druhou stranu. Zdálo se, že tápe tmou nebo že je zaslepen zuřivostí, a než došel na své místo, narážel nohama a koleny o lavice a židle. A tam pak převrátil číši, byla však prázdná. Zvedl ji, nastavil ji a otrok se džbánem mu ji doplnil. Nato do sebe hltavě nalil víno a postavil číši s úderem na stůl.

Conald na něho zíral s doširoka otevřenýma očima a pusou, doslova na něho civěl. Po chvilce vstal i on a také vyšel ven. Ale téměř okamžitě se vrátil a udělal totéž co před chvílí Warnefrit, prošel kolem stolu za Felixovými zády a postavil se před Angilu. V tom okamžiku se podobal prostoduchému a zmatenému atletovi, který v rozpacích neví, co si má se svou silou počít. Jeho tvář byla ještě kulaťoučká a dětská, ačkoliv byl již osmnáctiletým mužem. Pozvedl ruku a dotkl se konečky prstů levé tváře, měl ji opuchlou, bolely ho zuby. Zíral dolů na Johanniperta a Angilu, nejdříve otočil hlavu těžkopádně k němu, potom k ní a nakonec k Flavianovi. Bylo to téměř neuvěřitelné, ale nakonec našel přece jen něco, co by řekl:

„Ten Flavianus, ten ale chrápe! Slyšíš, jak mu píská nos, Angilperto?"

„Ale ano," řekla, aniž se na něho podívala. A její oči se opět zasmály na Johanniperta.

Conald tam stál dál s prsty na tváři a s pootevřenými ústy, připraven pronést další slova, ale nic ho nenapadlo. Jako stín se mu vytáhl z krku do tváře ruměnec a byl stále temnější. Byl cítit pracovním a jízdním potem, a když se obrátil na zpáteční cestu ke stolu, zanechal za sebou pach krav a koní. Jak on, tak i Warnefrit na okamžik v tváři zrudli. Nato však zbledli, jako by si oba současně pomysleli totéž, a zbledli mrtvolně, jako by měli zrovna zemřít. Nedívali se na sebe. Seděli tam a nenáviděli se a přitom se červenali a bledli a civěli přes stůl k ohni.

Kolem stolu bylo slyšet mumlající hlasy. Rodgaud s nafouknutými bochníčkovými tvářemi právě sděloval svou nespokojenost a budoucí plány. Johanniperto ho neposlouchal. Také jeho tváře byly rozpálené něčím jiným než ohněm, na Angilu se ani podívat neodvážil. Zasáhla ho její vůně. Přemýšlel, jak několika způsoby zavraždit své bratry — dýkou, sekerou nebo jedem. Doufal v novou válku, jež by přišla teď a hned a v níž by padli šípem, kopím nebo mečem, probodnuti zezadu, na útěku a bez hrdinské cti. Například by mohli spadnout na úzkých, příkrých stezkách v horách z koně a zlomit si vaz nebo je mohli zajmout Frankové a odvést pryč a strčit je do sklepení bez oken. Když však zvedl hlavu a setkal se s Angiliným pohledem, myšlenky zmizely. Srdce se mu rozjasnilo, duše také a sedlina klesla ke dnu. Otočila hlavou a on spatřil proti ohni její profil. Ústa teď měla tvrdší, rysy napjaté, úzký nosík s citlivým chřípím trčel vpřed odvážněji než před chvílí, změnila se, říkal si. Jako pták, kterého chytí, ten se také brání a stane se z něho dravec. Nato tahle myšlenka zmizela, Angila k němu obrátila tvář, oči se usmály a vrátil se půvab.

Vzadu od stolu bylo slyšet mumlající hlasy. Rodgaudův byl nejzřetelnější, někdy se vzdouvalo jeho mumlání v živý, hlasitý hovor. Bertoald ho pozorně sledoval, ale jako obyčejně za večerních rozhovorů mlčel. Stabilinus, šlachovitý, vyzáblý, s dlouhým nosem a úzkými rty, mumlal tiše a nenávistně, lstivě a zákeřně. Ve tváři měl nenávist, vzpomínal na to, jak trpěl, jak ho ti tam vloni mučili. Ariulf s Faroaldem přispívali mum-

lavými poznámkami a mluvili do stolu. Měli těžké tváře, široká ramena a líné oči, možná unavené pivem a vínem. Důležitě, neklidně, horlivě i plaše mumlali i Rodgaudovi synové Gidfrit a Alapert, mladí, vzpřímení, silní muži, kteří si mysleli, že budou jednou vévody nebo snad ještě něčím více, tady nebo někde jinde. Conald s Warnefritem se na mumlavých úvahách nepodíleli. Ani moc nechápali, oč běží, civěli směrem k Angile a občas si navzájem věnovali nenávistný pohled. Svíčky ve svícnech uhořely víc než do poloviny, plameny se pohybovaly v slabém průvanu gest a slov, jež se blížila nebo hnala prostorem. Otroci u dveří dýchali těžce a nepravidelně, jako by se jim tu a tam zastavilo srdce. Flavianův nos pískal výše, ostřejšími zvuky.

A vtom přišel první poryv větru. V komínové šachtě to vzdechlo, oheň se zachvěl, svíčky na stole se zachvěly a z hranice vylétly jiskry. Flavianus se probudil a kýchl si, mrkavě se rozhlížel kolem dokola a rozkašlal se. Johannipertovy oči se z kouře zalily slzami, zavřel je, a když je otevřel, spatřil v Angilině klíně jiskru. A nežli si to uvědomil, už tam byla jeho ruka, ucítil pod rukou její stehno. Jeho bratři se zvedli, tvář vévody Rodgauda se podobala temně hnědému, uprostřed prasklému bochníku. Všichni se otočili k ohni. Ale Angila si prohlížela šaty, její útlé ruce vytřepávaly drobečky ořechů a sazí a klidně pravila:

„Díky, Perto. Ani nestačila vypálit dírku."

Ticho. Čekání. Nenávist. Otcovský hněv.

„Angilperto, hned jdi k matce!" zařval Rodgaud.

Ale právě v tom okamžiku přišel druhý poryv a z komínové šachty se do síně vehnal nový kouř.

„To byla ale síla," řekl Bertoald Lupigis a byla to jeho nejsrozumitelnější slova toho večera. Byl v nich neklid. — V té chvíli již na moři zuřila bouře.

Ve dveřích stanuly vévodkyně Giseverga a Liuta s vystrašenými tvářemi. Giseverga mávala před obličejem rukama:

„Vždyť tu máte plno kouře! Bůh s námi, venku se zvedla bouře!"

Když došla Angila k matce, otočila se ke stolu, ke krbu. V plápolajícím světle se Johannipertovi zdálo, že se na něho

směje — byl to úsměv, který se vznášel jako stíny a kličky kouře letící pokojem.

Hned jak Fulco s Upertem vyšli za hradní zeď, vítr sfoukl pochodeň a světlo lucerny na chvíli vzplálo a potom zhaslo. Od jihu se hnaly houfy mraků a skryly hvězdy i slabý měsíc. Lupigisova rodina se opírala proti silnému větru a pokoušela se opatrně sejít z kopce. Johanniperto držel Flaviana za paži, aby stařec ve větru neupadl. Warnefrit s Conaldem šli těsně před nimi. Ve vnější hradní bráně zakřičel nejstarší bratr přes rameno do tváře nejmladšího:

„Aha, tak ty chceš hasit jiskry, Perto!"

Conald neřekl nic, zdálo se, že ho zase rozbolely zuby. Ale odplivl si proti větru, a na ty, co šli za ním, se snesla jeho slina.

*

Flavianus se v síni pomodlil večerní modlitbu. Obracel se v ní zvláště na svatého Donata a jejich vlastního patrona svatého Barbata.

„Myslete na chudé lidi!" krákal. „Chraňte je před bouří a před budoucími bouřemi! Chraňte je před bludy, před špatnými radami, před unáhlenými činy! Chraňte je před nešťastnými záměry! Proste našeho Pána, aby rozprostřel nad neklidem plášť klidu a pokoje! Proste ho, aby nám dal dobrý rok!"

Stařec se modlil nezvykle dlouho a Johanniperto se dohadoval, že skryt za modlitbu, kritizoval Rodgaudovy odmumlané plány. Jistě mu svým dobrým sluchem naslouchal. Byla to zamotaná, občas nepochopitelná a popletená modlitba, přeplněná slovními ostny a ozdobami. Pak však náhle skončil, v chvatu přivolal požehnání na dům, na město a na zemi. O hradu se nezmínil.

Po modlitbě se strašně rozzíval a chtěl odejít do komory. Bertoald ho však požádal, aby zůstal, a neohrabanýma rukama vytáhl dopis od bratra diákona Anselma z Beneventa.

„Jak se zdá, Anselm se tu brzy objeví, přijede lodí z Gargana nebo z Piscarie, či dokonce z Ancony. Už je jistě na cestě.

Má za to, že to stihne do velikonoc, ale to, co píše, je moc nejasné."

Bertoald nečetl ani rád, ani lehce, v tomto ohledu byl vlastně špatným Flavianovým žákem. Vždy hledal pomoc u svého starého učitele a vymlouval se při tom na slabý zrak, který mu však nesloužil jen při čtení — jinak viděl výborně. Položil dopis na stůl před ospalého starce se zakaleným zrakem a šeptal si s ním. Johanniperto to slyšet nesměl, je to trapná chvíle, říkal si nejmladší. Bertoald nemohl všechna písmena správně přečíst a ani Flavianus je jasně neviděl, ale Johanniperta o pomoc nepožádali. Dveře do Warnefritovy a Conaldovy komory byly otevřené. Warnefrit byl již venku na dvoře, zřejmě u některé z děveček, ale Conald jistě poslouchal. Johanniperto se zlobil, mrzelo ho to a trochu se i bál. Nakonec když se dostal o kousek blíž, uslyšel to, co si také myslel. Anselmus je v této chvíli zřejmě ještě na moři, ale brzy dorazí do Forojuli a ústně vyřídí jisté věci, „jež tu jsou pouze naznačeny a jen v chvatu načrtnuty, až s boží pomocí dorazím do tvého domu, můj milovaný bratře Bertoalde".

Když dopis prošli, přeslabikovali a přešeptali, přešuškali a překašlali a vyložili a vhodně zamlčeli některé části, pravil Flavianus Bertoaldovi:

„Určitě si chce vzít Johannesa do Beneventa a snad i do Mons Cassina, buď teď brzy, nebo později v tomto roce. Myslí si, že by to mohlo být Johannesovi a nám všem prospěšné. Možná ho s sebou vezme hned — to není z dopisu jasné. Na zdraví si nestěžuje a má jako obvykle spoustu práce."

„To je od něho milé, že si udělal čas nás navštívit," řekl Bertoald. „Je to opravdu věrný bratr. Chce to Pertovi zařídit co nejlépe. Možná že se o to už postaral."

Byl to dlouhý projev na to, že jej vyslovil zamlklý Bertoald Lupigis. Z jeho hlasu bylo slyšet bratrskou lásku, ba dokonce i úctu. Johanniperto měl však v té chvíli na otce zlost. A k strýci diákonovi, k vysoce učenému a slavnému historikovi, básníkovi a učiteli, k příteli papežů, minulých králů a spousty vévodů, cítil odpor a v této chvíli možná i nenávist. V myšlenkách ho nazýval starým oslem, který se do všeho plete, odpadkem, omezeným a pitomým starým dědkem, který ve své

horlivosti a slepotě šlape do domovů a životů druhých lidí, aniž ho k tomu kdo zval.

Nejmladší syn vyšel před dům, obešel půl dvora a cítil, jak se mu do uší dere prudký vítr. *Chci zůstat tady!* řekl nahlas. Warnefrit venku nebyl a to bylo dobře. Už je zase jako obyčejně u Rainzy nebo u její mladší sestry, nebo u některé jiné otrokyně a vybíjí si tím svou zlost. Když se Johanniperto vrátil dovnitř, byla již síň prázdná a dveře k bratřím zavřené. Odešel do své a Flavianovy komůrky, potmě se svlékl a vlezl si pod přikrývku. Vzpomněl si na Angilin úsměv, když se k němu otočila ve smyčkách dýmu. Venku vítr sílil, měnil se v bouři, v dospělého lamače stromů a zvedače mořských vod. Do očí mladíčka Perta vstoupil příliv bouře. Flavianus v druhé posteli zadržel dech, naslouchal smutečním zvukům, párkrát na zkoušku zachrápal, znovu se zaposlouchal a starcův nos neklidně popískával.

A co bouře:

Shromáždila se na jihozápadě a začala zdánlivě nevinně a hravě vířit prach a zvedat a rozhazovat loňské listí. To udělala v pohoří Pindus v Epiru dole v Řecku. Její závany a poryvy se táhly nejdříve jaksi opatrně a potom trochu rozpustileji nad novou trávou, nad nově zrozenými listy a pupenci a nad probouzejícími se mladými květinami. Nějaký čas se vítr nerozhodně věnoval lidským vlasům a vousům a cuchal v jarním žertování vlnu právě ostříhaných nebo ještě neostříhaných ovcí a pohrával si i s chlupy zneklidnělých koz na Jónských ostrovech, než se definitivně rozhodl. Potom se pustil na severozápad, nad moře a směrem k Italii. U Corcyry, Homérova ostrova čekání, na Nausikaaině břehu zvýšil rychlost. A na mořské trase vzhůru k Brundisiu na apulijské straně, tam, kde končí starobylá, tak slavná, opěvaná a unavenými vojáky zatracovaná Appiova silnice, síla větru ještě zmohutněla a poté mohla být nazývána již pamětihodnou bouří.

Předzvěst rozvířeného neklidu vzduchu dorazila rychle do friulského vévodství a do města Forojuli. A protože myslel na svého strýce diákona a na jeho možnou cestu po moři, pomodlil se mladíček Perto, Johanniperto Lupigis, tiše, ale horlivě k Bohu, k svatému archandělu Michaelovi, svatému biskupu Donatovi a svatému Barbatovi, aby počasí bylo opravdu drsné, a ne-li přímo smrtelné, pak aby alespoň silně zpozdilo dopravu, až zasáhne loď. Bůh a ostatní vzývaní vyslechli sice zlomky mladíkových modliteb, ale beze zbytku jeho zahořklá přání nesplnili.

Avšak nyní již dospělá bouře se mezitím hnala s tak divokou radostí nebo s takovým hněvem podél východního pobřeží Italie, že s sebou brala střechy, domy, jež se před ní hroutily navěky v pokorné slabosti, a města se chvěla. Skalnatý mys Garganus, krásný, jeskyněmi posetý výrůstek pevniny v moři, nedával malým přístavům na své severní straně již ani na chviličku bezpečného oddychu. Celé pobřeží až nahoru po

Piscarii, Anconu a Pisaurum bylo tímto drsným půstním koštětem důkladně zameteno. Na pevnině lámala kmeny stromů, vytrhávala ze země pinie, když nedostatečná pouta kořenů praskla, a olivovníky, staleté nosiče ovoce pro mnoho úst, a i hrdé cypřiše se musely sklonit, až se jim kůra loupala v cárech, vlákna ječela, ba přímo řvala a staré větve se ulamovaly. Tráva kvílela a naříkala, země se vypařovala. V Ariminu se zrodila myšlenka, že konečně nadešel Soudný den a že je to soud, jaký si v každém ohledu zasloužili, ale že přišel nevhod. V bývalém exarchátu ravennském se chvěla rovná země a Teoderik Velký poskakoval ve svém hrobě, protože poskakoval i jeho hrob. Kamínky měnily barvu a vypadávaly z chrámových mozaik a rozprskávaly se po podlaze jako poplašené blechy a v krásné hrobce Gally Placidie se třásly zuby svatých soch. A laguna lovců úhořů na sever od Ravenny vřela jako obrovský ďáblův kotel, a jak zvědaví úhoři vystrčili hlavy, hned byli odnášeni k pevnině, kde je strkali stateční muži z Comiacla do košů; odvážili se vyjít ven. Všude byly vydány zvláštní a k té příležitosti vhodné modlitby. Jenže tak mocné modlitby bylo obtížné ihned nalézt nebo vynalézt. Tajní pohanští nebo ariánští otroci se obraceli k již téměř zapomenutým nebo špatně chápaným modlám a spasitelům. Staří lichváři umírali na příliš prudké bušení srdce, dlužní úpisy jim uletěly a ve všem tom zmatku, ze všeho toho pomatení vzniklo jakési krátkodobé vyrovnání na všech stranách.

Bouře nebrala ohledy na lidské a pozemské záležitosti, nýbrž vystupovala jako nevysvětlitelná vůle nebes a neočekaný příležitostný hněv. Kdosi později v jednom spise poznamenal, že prudkost bouře byla prvním zřetelnějším důkazem toho, že Pánbůh vstoupil do služeb francouzského krále Carola. Ale ať tomu bylo jakkoliv, bouře pokračovala stále tvrdšími údery směrem na Ariminum a rozšířila šílenství svého levého křídla až do Pádské roviny, kde po sobě ve všech městech a vesnicích zanechala stopy a svědectví. Lidé se vyděšeně krčili a strach za toho bouřlivého hněvu rostl. A tak se hnala tato mocnost, tento nástroj hrůzy Bononií, Mutinou a Parmou, navštívila Ferrariu, Mantuu a Patavium, pak se prudce obrátila na Trevisum, Utinu, Forojuli a Venetii a vypadalo to, jako by

ve svém neuvěřitelném rozmachu byla všude současně. Přepadla Veronu a Brixium, bila ničivými křídly a do všeho kolem sebe zatínala drápy. V té chvíli proletěla ječivě nad starým hlavním městem langobardské říše Ticinem, kterému se též říká Papia. A cestou se rozrostla do dříve nikdy nevídané a za dřívějších bouří nikdy neslýchané divokosti a lze pochopit, jak tuto bouři přijímali prostí a neškolení, do krajnosti vyděšení muži a ženy.

Teprve kus za Mediolanem ztratil vpřed se ženoucí vichr podstatnou a rozhodující část svých sil, narazil na vysoké hory a Alpy, jež hraničí s územím Franků a Rhaetů. Tam byla již bouře u konce se silami a potřebovala si odpočinout. Daleko na severozápadě a severu se smísila s deštěm, jenž se rychle proměnil v kroupy a později nahoře v horách ve sníh — ve sníh, který měl dříve či později v létě roztát a naplnit řeky přívaly vod.

*

V duševní nouzi či v badatelově chuti uspořádat a komentovat, shromáždil Johannes Lupigis zprávy o bouři, jež v jeho životě tolik znamenala.

Na jednom místě píše jako obvykle velmi opatrně:

Kdyby její síla byla na jistém mořském úseku ještě větší, kdyby se rychlost větru ještě dále zvýšila a způsobila zcela zvláštní neštěstí, právě to neštěstí, o něž jsem prosil Pánaboha a mnoho svatých nadpozemských — ale také jiných — sil, aby je způsobily, pak by na těchto listech stála jiná slova. Kdyby došlo k onomu ztroskotání, jež jsem si v slepém mladickém hněvu přál, totiž kdyby Adrijské moře pohltilo alespoň jedinou loď — ano, pak bych teď asi neseděl zde v Aquisgranu. A kdyby k té bouři bývalo vůbec nedošlo a kdyby se Pánbuh, svatý Donatus, svatý Barbatus — a jiní — nerozhodli vyzkoušet a potrestat tímto způsobem lid, pak by také onen poryv větru, předzvěst budoucí bouře, neudeřil do krbu vévody Rodgauda. Do Angilina klína, na její suknici by nespadla jiskra a má ruka by nepocítila to, co mě později tak silně ovlivnilo a rozhodlo o mém osudu. Mluvím teď o lásce a rozkoši; právě tyto dvě síly se mi tehdy představily se silou, jež rozhodla o mém životě.

Kdyby bouře nezačala a neproběhla v oněch dnech před velikonocemi v roce 775, možná by můj strýc Anselmus přišel na jiný nápad. V jeho ústech by se objevila jiná slova, jež by překročila jeho rty. Vévodovo rozhořčení, a v Rodgaudově hrudi bylo rozhořčení dávno předtím, nežli jsem sáhl po té jiskře a dotkl se těla jeho dcery, by zřejmě toho večera tak mohutně nevzplanulo, nebo by se vybilo na něčem jiném. Rozhořčení v sobě měl, odpočívalo však a nemělo ještě své plány. Hněv, tato krevní tekutina, fluidum, jež jsem později dlouho a důkladně zkoumal jak na sobě samém, tak i v srdcích jiných lidí, by se možná vybil jinak než v pohromě, jež přišla. Všechno mohlo být jiné.

*

Jenže bouře šla svými cestami.

Plavba po Adrijském moři byla v těch třech či čtyřech dnech zle postižena. Lodě, jež nemohly vyhledat u mělčinami lemovaných nebo útesovitých italských břehů přístav, byly vyhozeny vlnami a větrem na pevninu nebo unášeny severním směrem, ačkoliv se snažily všemožně manévrovat a pokoušely se zachránit. Smrt vyrazila ze svých sídel a čekáren, vykročila sít a sklízet. V mnoha hrdlech kloktala slaná voda, ale ne jako léčivá medicína proti nachlazení. Nejedna ruka sáhla po unikající, křehké, marné možnosti chytit se pevně příbojové vlny. Bylo to jako sahat po stéblu slámy, jež se na ní pohupovalo. Bázeň zpívala a ječela a ničení řvalo ve vzdušném běsnění. Smrtící psi vyrazili na lov. Pěna slin smrtících psů stříkala na hlavy, jež mizely pod povrchem hněvu na cestě do klidného rybího světa. Jen těla bez života byla vynášena k nahlédnutí, byla nabízena ke kradmému nahlédnutí ještě žijícím lidem, kteří se přidržovali zbytků vraků daleko od pevniny nebo v blízkosti vodou omývaných útesů, od nichž se chtěli dostat co nejdále. Lidé usínali vodním spánkem, vodní hněv je ubíjel do bezvědomí: byli v něm roztroušeni, aby zemřeli. Smrt se utrhla a kráčela po vodách.

Ano, Smrt si vyšla na procházku Adrijským mořem. Kráčela po vlnách, po smrtících horách vod, po dlouhobřichatých pahorcích smrti. Plášť se jí rozevlál, její psi štěkali, chňapali

a vyli, tak jak smrtící psi dělávají, když k tomu mají příležitost. Vyli na Měsíc a na Bootes, navigační hvězdu, a na Sirius. A se vzteklou radostí psích sil vyli, chňapali a štěkali na nebeské a jiné mocnosti. Byli povoláni, aby pomohli loupeživé Smrti v chvatu a v lopotě, v poblouznění a v radosti ze setí a sklizně, v horlivých, ani zlých, ani dobrých pohybech rozsévačky a ve vedení kosy. Kráčela a zpěv vod obklopoval její pařátovité nohy. Rozkopávala vlny, tak jako horal v zimě rozkopává sněhové závěje, tak jako štvanec a lovec rozkopávají hromádky země, mech a kupičky listí na cestě za záhubou nebo dobrým lovem. Taková byla Smrt na lovu v té postní době na Adrijském moři. Měla s sebou divoké, kousavé, hladové psy. Co našla, nevíme, ani zdaleka nemůžeme vědět, jaká byla její kořist a sklizeň a co zasela. Kosa se rozmachovala nad vlnami a údolími mezi nimi, se zasekávala do hlubin. Nepočítala zrníčka, klasy ani snopy. Lovila, sela a sklízela a na nic se neohlížela a nikomu nenaslouchala. Taková byla: rozsévačka a žnečka, měla naspěch, aby využila příznivého počasí.

*

I obchod utrpěl pozoruhodné ztráty.

Venetijské veslice s nákladem otroků z Orientu, ze Sicilie a z Afriky se potápěly, když se jich na otevřeném moři zmocnila bouře. A trupy lodí se pak pohupovaly se zlomenými stěžni po mnoho hodin na hladině, než se naplnily vodou a klesly. Na jiných lodích byli otroci, posádky i pasažéři spláchnuti z paluby, kosa a smrtící koště je smetly ze života. Voda je olizovala, otevírala chamtivě a hltavě svou tlamu, ale nečinila tak na přání mladíčka Perta z Forojuli. Bouře ničila, ale ne tak, jak chtěl. Slovo *ztráty* se pak ještě dlouho toulalo podél pobřeží, ale neplatilo oné nenahraditelné ztráte, o niž prosil nebesa a jiné mocnosti. Nepřinesly mu ji, nepřinesly mu ani tu bolest, o niž prosil, aby ji pocítil. Velké ztráty a bolesti přišly, samozřejmě, ale navštívily jiné lidi, kteří o ně neprosili.

Lodi, jež z toho jakžtakž vyšly, i když se nedostaly do přístavů za mysem Anconou, který vybíhá do moře jako odmí-

tavý loket pevniny, a jež se nemohly zachránit ani v přístavech u Senogallie, Fana, Pisaura nebo Arimina, hledaly spásu v plavbě ve směru vichru vzhůru podél pobřeží k Ravenně a ke Classisu. A když nemohly ani tam s pomocí boží a kapitánovým štěstím a zručností přistát, pak se hnaly se zraněnými, vyčerpanými a mořskou nemocí postiženými lidmi na palubě, téměř proti vůli moře, zákonům přírody a přáním směru bouře dál na sever. Plavily se z vůle boží a pokoušely se probít dál k přístavištím v ústích řek Renu, Padu nebo Athese, ve venetijském zálivu a v jeho lagunách. Mnoho člunů se přepravilo napříč hrozbami vod na severní stranu Istrijského poloostrova, do Tergestského zálivu, kde pevnina na severovýchodě uzavírá Adrijské moře. Jen několik málo lodí, jež měly víc než dobré veslaře a jimž štěstěna přála, se vyhnuly nejstrašlivějším rozmachům kosy a smrtící hře koštěte a pronikly až do rybářské laguny, do známé úhoří říše Comiaclum kousek na sever od Ravenny. Zachovaly si životy, vesla i zbytky plachet.

A jedna z těch lodí je zvlášť pamětihodná. Byla to loď bez veslařských lavic, břichatá obchodní loď a měla podobně jako většina nákladních lodí velmi těžkou plavbu: až potud tedy pomohly mladicky zoufalé modlitby Johanniperta Lupigise.

Loď vyplula z jižní strany mysu Garganus s nákladem koží, vlny, olivového oleje, dobrého vína a s mnoha žoky sušených fazolí a obilí, jež měly být dopraveny do Ancony. Plavba byla s nadějemi plánována jako bezpečný a výnosný obchodní podnik.

Na jih od Viestského výběžku bylo počasí ještě docela příznivé a také vítr byl poměrně stálý. Loď dorazila napolovic cesty do Piscarie, a teprve tam ukázala bouře, co zamýšlí. Kapitán se pokoušel zajet na několika místech do přístavu, aby zachránil náklad. Trochu při tom myslel na svého jediného, ale vzácného pasažéra, na učeného spisovatele a dvořana, diákona Anselma z Beneventa, muže proslulého po celé Italii.

Když potom loď minula mys Garganus, začalo se počasí podobat strašné bouři. Byli na širém moři nedaleko od pevniny a moře bylo stále bouřlivější. Kapitán váhal, co má učinit, ale protože byla špatná viditelnost, při níž bylo obtížné vplout bez nebezpečí do přístavu, musel pokračovat dál na sever.

Diákon Anselmus byl moři přivyklý a vlnobití snášel dobře. Choval se statečně a snažil se prospět, kde se dalo, a dokázal to v lecčems. Když měl tu a tam mezi zvracením chvilku klidu, vyprávěl o své cestě z Beneventa údolími Samnia do Severapulijské roviny a Garganských hor. Popisoval cestu jako nenáročnou procházku přes hory a průsmyky, že se málem zdálo, jako by ji celou protančil. Potom vytáhl historky o dvorním životě vévody Arichise a vévodkyně Adelpergy, vzdělané, ba přímo učené a ještě mladé, hluboce křesťansky zbožné ženy, jež byla navíc proslulá i svou krásou; takovou krásou, jež lákala urozenější knížata než pouhé vévody. Diákon také vyprávěl, že — navzdory zacházkám — měl namířeno do Romy, aby si tam vyměnil své názory s papežem Hadrianem, který

se tehdy kupodivu držel na Svaté stolici již déle než dva roky. Byl to odolný papež, řekl, papež jak se sluší a patří, pevný jako skála. Měl přízeň boží a byl také dost moudrý, aby využil náležité slabosti a nerozhodnosti svých nepřátel. Ale přesto byl tak sužován pozemským neklidem a hádkami v Romě, že potřeboval někoho, s kým by si promluvil. Ale Anselmus nespěchal. Před návštěvou u Hadriana se chtěl pustit dlouhou oklikou nebo možná rychlou zkratkou do Fora Iulii za Trevisem a Utinou. V tom krásném jarním počasí měl hroznou chuť cestovat, dodal. Ve Foru Iulii žili jeho příbuzní, které měl v úmyslu o velikonocích navštívit, protože milovaného bratra Bertoalda a jeho choť a syny již dávno neviděl. Po velikonocích se pak chtěl pustit opět zacházkou nebo zkratkou, v každém případě však v prodlouženém oblouku cesty do Ticina, bývalého hlavního města, často zvaného Papia. Tak rozsáhlé byly jeho cestovní plány a mluvil o nich otevřeně, tu a tam zažertoval a velmi pečlivě volil slova: bylo to opravdu přiměřeně houpavé vyprávění.

Diákon Anselmus žertoval rád o všem, co nebylo nedotknutelné a svaté. Choval se jako obyčejný člověk a vypouštěl svou téměř svatou diákonskou moč řádně po větru, aby si nezamazal plášť, a i tím tedy dokazoval, že je zkušený plavec. A nezapomněl ani dodat, vykřičet a vesele oznámit, že má mocný měchýř, který je požehnáním božím. A když bouře ještě více zesílila a pohazovala lodí sem a tam a vyděšená posádka se namáhala, aby udržela loď jakžtakž v kursu vedoucím k záchraně, snažil se Anselmus uklidňovat kapitána i jeho muže klidnými a veselými, ba někdy i rozverně uličnickými slovy. A ve chvíli, kdy se domnívali, že jsou právě v největším nebezpečí, se pustil do vyprávění drsných, ovšem jemně a mravně podávaných vtipů. Předčítal jim také nejrozmanitější básně, modlil se nebo vyprávěl, jak bylo jeho zvykem, o životech svatých mužů i žen, zvláště o jejich dobrodružstvích za bouří na moři a o jejich vždy stejně podivuhodném a zázračném zachránění. Někdy byly jeho historky, křičené do moře, docela šťavnaté a zcela zřejmě smyšlené a posbírané pro večerní zábavu v přístavních tavernách a při námořnických pitkách, čímž chceme říci, že obsahovaly výživnou a posilující duchov-

ní šťávu určenou právě pro takovou příležitost. Všechna jeho slova nebyla sice ve vichru, hukotu a bití vod do boků lodi slyšet, ale diákonova přítomnost na palubě byla v hodinách námahy a bázně učiněným požehnáním.

Možnost zachránit se u Ancony neměli, loktovitý mys závětří nevytvořil. Kapitán se sice pokusil hned za výběžkem přistát a učinil tak i o kousek severněji, ale bouře a síly vod jim nedarovaly nic. Loď se podobala štvanému zvířeti, které tu a tam opatrně očichává vodami zdivočelé pobřeží, ale vždycky se vyděšeně stáhne zpět. A pak se opět protlačila, kam to až šlo a pokud jí síly stačily a nakonec se s námahou a se štěstím prodrala až do vod u Senogallie, Fana, Pisaura a Arimina. V té době jim již vody spláchly nebo oni sami vyhodili přes palubu podstatnou část vzácného nákladu balíků vlny, svazků koží, nádob s vínem, džbánů, sudů a žoků. A také dva muži, ovšem již zranění a k nepotřebě, byli odfouknuti či spláchnuti touž cestou, nebylo možno je zachránit a také většina nádob s olejem, uložených v podpalubí, se rozbila.

Kapitán tehdy přišel ze samého křiku, z námahy, vyčerpání a z neustálého ucucávání vína, kterým se posiloval, málem o rozum. Několikrát propukl v nemužný, zoufalý pláč a slzy mu tekly po tváři či tryskaly z očí tak bohatě, že značně zvyšovaly obsah soli v moři i množství vod. Ječivým, nakřáplým hlasem řval na Pánaboha, na bouři, na moře, na loď, na posádku a na diákona, že je zruinovaný. Zval se ubozákem moře, zatracencem země, nejubožejším mezi všemi námořními kapitány a rejdaři, za stvoření, s nímž všechny mocnosti zacházejí nespravedlivě, ačkoliv byl po celý život bohabojným, uvážlivým a mazaným člověkem. A pak také křičel, že nemá na palubě už co pohledávat, že ho mohou hned hodit přes palubu, a kdyby mu Pánbůh a Spasitel dopřál, aby ještě jednou ucítil pevnou půdu pod nohama, že se bude muset bez naděje v budoucnost sám prodat za otroka. A nato přišly další slzy a jeho hlas se zvyšoval až na hranici ochraptění a tichého mlčení. Také kapitánovo náboženství jako by se zmátlo. Pohansky řval do bouře, že je ochoten pomodlit se k jakémukoliv bohu, jen když mu zachrání život. Může to být klidně ariánský nebo egyptský bůh, modlil by se třeba ke kameni, ke stromu nebo

k jakékoliv modle, jež by měla sílu a chuť ho zachránit.

A v jedné takové rouhačské chvilce převzal Anselmus velení. Jak již bylo řečeno, na moři se neztratil, i když dělal leccos neodborně, ale vyznal se stejně dobře v bouřích moře jako v bouřích lidských duší. Svými mužnými, vůlí oplývajícími a probouzejícími slovy vzbudil důvěru a výraz jeho obličeje, hlas a pevná ruka v plachtoví, v lanech a u vesel působily jako posilující medicína. Nakonec se loď pod jeho vedením zachránila v rybářské laguně Comiaclum, známé svými tučnými a dobrými úhoři. Bylo to v místech, kde stál klíčový hrad exarchátu, kousek na sever od Ravenny.

Znal cesty a plavební dráhy na pobřeží. Dovedl zamířit tak, že je vítr a vodní příboj zastrčil do správné skuliny, do kanálu v úzké, piniemi porostlé šíji, odkud se pak mohli dopíchat k městečku na ostrůvcích v laguně. Mužstvo bylo na duši i na těle zle poznamenáno. Ruce, nohy i záda měli poškrábané, odřené a všemožně poraněné, natržené šlachy, napolovic ochromené svaly, zpřerážené nosy, zpovyrážené zuby a promáčknutá žebra. Všichni měli rány a šrámy, i sám diákon, a jeden z mužů ztratil rozum natolik, že ho museli svázat, aby nepřeskočil zábradlí a nezkoušel chodit po hladině nebo nehledal bezpečí u úhořů na bahnitém dně. Lanoví bylo v hrozném stavu, plachty byly na cáry, prkna polámaná a do trupu zatékalo. Diákon Anselmus, nepřihlížíme-li k šrámům, byl jediným, kdo byl trochu v pořádku a celý.

Přístav v laguně byl tak mělký, že se nejlépe hodil menším rybářským člunům, ale jejich loď se do něho přesto dostala a neuvázla kýlem v bahně. Zdálo se, že je to dobrá poloha k záchraně, i když pobřeží tu již bezpečné nebylo. Lupičství a jiné zločiny přinášely jak rybářům, tak i úhořům vedlejší příjmy a žrádlo. Krysy tu byly veliké a tlusté. Lidé se vůči cizincům za denního světla chovali plaše. A navíc to bylo pohraničí. Válka franckého krále proti Langobardům sice zdánlivě skončila, ale pod povrchem bylo leccos, co tak mírové nebylo a co mělo zuby na kousání a meč na sekání a dýky a šípy, jež čekaly, a slova, jež v sobě nesla vzpouru.

Pod povrchem — pod maskou tváře, jež skrývala myšlenky, a pod povrchem země, v níž žily vzpomínky, a hlouběji v zemi

a v horách, děrách, v lesích přežívalo podobně jako na rovinách a v močálech stále ještě něco z loňské války a mělo to tam zůstat dlouho. Napětí mezi Ravennou a Svatou stolicí v Římě nepropadlo spánku. Bůh se v této otázce rozhodl jasně a zřetelně pro všechny, kdo chtěli vidět a slyšet, jenže to zas všichni nechtěli. Mnozí páni, ale i lidé horšího druhu praskali špatně ovládanou a od minulého roku násilně potlačovanou touhou po pomstě a chutí ztracené znovu získat. Pobřeží tu mohlo být nebezpečné i jinak než bouřemi.

Ale kolem strážního hradu a rybářské laguny Comiaclum byl život v slábnoucí bouři docela mírový. Je možné, že vysoký stav vody, což může být stejně podivné jako vysvětlitelné, uklidňoval úhoře i rybáře. Chudoba druhých byla kolem jejich nohou ještě mokřejší než jindy a domy a chýše byly tak prosáklé vlhkostí, že to zabraňovalo nebo oddalovalo páchání zlých činů. Navíc bylo možné, že apulijská loď, změněná téměř ve vrak, měla na palubě zbraně k obraně a mužstvo, jež je schopno zvednout kopí a meč a střílet z luku. A v slunci, jež toho dne vysvitlo, viděli z paluby záblesky. Plaše zvědaví obyvatelé laguny spatřili na palubě muže v plášti, v téměř posvátně jasném plášti učenců a viděli, jak zkouší meče jeden po druhém, jak ohmatává jejich ostří a prohlíží je, nejsou-li rezavé. Diákon konal tiché a blýskavé kázání o meči pro obyvatele Comiacla.

V přístavu se i kapitánovi vrátila schopnost jednat. Poslal použitelnou část posádky vylévat vodu a těsnit loď, prohlédnout zbytky stožáru a položit nová prkna, spravit lana a plachty. Naděje se opět vrátily a on o nich mluvil. Vykládal, že se chce dostat až do Venetie, hned jak bude loď opravena a bouře se uklidní. Tam jsou prý dobré příležitosti k získání nového nákladu a naděje na dobré obchody. Cestovní pokladnu nehodil přes palubu a doufal, že s pomocí dobrých obchodů se mu podaří pokrýt ztráty z bouře.

Diákon Anselmus se ho proto s přísností, jež se občas objevovala v jeho slovech, vyslovených mírným hlasem, zeptal, má-li v úmyslu dopravovat z Venetie na jih otroky. Na to se kapitán, který mezitím opět zcela nabyl duševní rovnováhy a byl zas úplně normální, zašklebil a řekl, že o tom musí roz-

hodnout sám Pán, ovšem prostřednictvím sil počasí a moře a přirozeným vývojem obchodu. Vše jest v rukou božích, řekl zbožně a probuzeně. Že však rozhodně nemá chuť vrátit se domů do Apulie úplně ožebračený. Utrpení bylo již dost. A že má velkou rodinu, synové že mají být rejdaři, obchodníky, zemědělci nebo dokonce kněžími a dcery že musí dobře provdat. A že povinností křesťana je postarat se čestně o děti, jež Bůh svěřil do jeho péče.

6

Diákon Anselm si najal jednoho z rybářů úhořů, jenž měl dost poctivou tvář a nebyl příliš urostlého vzrůstu, za průvodce po nejistých blatech. Vykonali spolu jednodenní cestu do vnitrozemí a na bezpečnější místa. Neměl velké zavazadlo, jež by mohlo zlákat lupiče, omezil se na uzlík šatů. Cenné věci, jako psací náčiní, trochu pergamenu a pár spisů a peněz, přechovával Anselmus v kožených váčcích na hrudi. A jak řekl později: dobrý váček, jenž se jmenuje srdce, obsahoval myšlenky a tajemství, poselství, rady, varování a plány. A veřejně nesl, protože na cestě na to měl plné právo, i meč, dýku a luk.

Průvodce s ním došel až do Ferrarie. Tam si diákon opatřil jezdeckého osla a putoval, spoléhaje na ochranu boží a Spasitelovu a na vlastní rozum, přes Patavium do Trevisa. Neštval se a nespěchal. O večerech zajížděl do hostinců, když nějaké byly, nebo do biskupských domů, do statků i menších hrádků, jež patřily jeho lidem, někdy dokonce i příbuzným a všude byl dobře přijímán.

Diákona Anselma znali téměř všichni. Samozřejmě že se pokoušeli vymámit z něho cíl jeho poslání a cestovní úmysly a chtěli slyšet novinky z jihu. Vyprávěl jim, že přichází od dvora vévody Arichise z Beneventa, že si prohlédl posvátné jeskyně na mysu Garganus a že podnikl trochu obtížnou, ale v každém ohledu zajímavou námořní plavbu do Comiacla. Jemnou rukou se dotýkal vousu, laskavě se usmíval, drbal se uvážlivě za krkem a podával vyčerpávající informace, ale spíše o cestě a již dávno známých novinkách nežli o svém poslání. Jeho modré oči zářily laskavostí a moudrostí. Zřídkakdy se může člověk setkat s tak pátravou ostrostí v tak dobrém pohledu. A když ho vyzpovídali o situaci ve světě, v té kynoucí a podle opatrně předneseného názoru mnohých již dostatečně nakynuté francké říši a jejích sotva rok starých otrocích v Italii, odpověděl diákon, že by rád uvěřil ve všeobecný, hluboký a trvalý mír v těchto končinách. V pronikavý mír, jak řekl,

a ne na smrt a utrpení, loupežná tažení a pomstu. A řekl také, že doufá v mírovou a šťastnou budoucnost langobardského lidu, i všech ostatních křesťanů, dodával, nevyjímaje ani Franky a Římany. A dále že doufá, že poslední záchvěvy dosud nevyfoukané bouře se ještě před Velkým pátkem uklidní.

To bylo vše, co z něho dostali.

Diákon měl dost peněz, především v byzantském a římském stříbře a zlatě. V Trevisu vyměnil pomalého osla za čilého mladého koně a dokázal, že umí sedět výborně nejen v křeslech, ale i v sedle, že byl vychován ve friuliském koňském kraji. Chtěl načasovat přesněji svou cestu a příjezd do Utiny a do Fora Iulii. Rychlost cestování je tak jako rychlost života v rukou božích, říkával, ale na dobrém koni můžeme mezi rychlostmi a příjezdy lépe volit. Osobně nikam nechvátal, ale teď měl za to, že nečiníme správně, pokoušíme-li se zbrzdit loď, jejíž plachty směrují větry Páně. Dny jsou nám dány proto, abychom jich využili, a využili jich plně a zacházeli s nimi správně, říkával posluchačům, kteří snad ani všem jeho slovům nerozuměli, ale kteří k němu chovali přátelství a úctu a byli hrdi na to, že je jedním z nich.

Z Trevisa přes přítok Tiliamentum a město Utinu do Forojuli ho provázeli jízdní válečníci nebo alespoň bývalí válečníci. Byli to čtyři mladší langobardští bojovníci, kteří opustili vloni poražené a rozptýlené šiky krále Desideria, vyhnuli se zajetí a jiným možným trestům a od porážky se pohybovali na klikatých cestách bez cíle. Jak se zdálo, tito mladí muži do mírových časů nespěchali. Místo okamžitého návratu domů pokračovali na vlastní pěst ve válečném řemesle a zábavě, všude, kde k tomu byla příležitost. A pro jistotu si ti mladí friulští bojovníci obstarali stříbro, zlato a jiné cennosti: měli za to, že jejich rodné město Forojuli a celé vévodství bude totálně vyplundrované. Kde se po celou řadu měsíců potulovali, to neřekli. Také o svých činech nemluvili otevřeně, ale tvrdili, že vědí, že francká milost je teď tak velká, že všichni domů se vracející langobardští bojovníci mají právo opatřovat si živobytí a že tedy není třeba domů spěchat.

Diákon Anselmus by býval rád věděl, jestli kradli a plundrovali i u vlastních lidí v severozápadní Langobardii. Vysvětlo-

val jim, že je velmi zvědavý na všechny válečné pohyby a činy. A muži mu odpovídali úhořovitými vytáčkami a opatrnými slovy v popuzeném hlase, že spoléhali vždy na milosrdenství Páně. A protože se nikdy nesetkali s jeho protestem, brali všude, kde bylo co vzít — tak jak to Pán míní, když jde o zchudlé, okradené a nešťastné válečníky. A nato dodávali, že jsou za takové příležitosti pokorně vděční.

Cestou se jich mnohokrát ptal na situaci v Papii a dále na západě, především na to, jaké mají lidé starosti a več doufají. Muži mu naznačili, že se do blízkosti Papie-Ticina nikdy neodvážili. A horlivě mu vykládali, že nemají rádi města, kde jsou silné a bdělé posádky a dokonce snad i nepřítel. Města by měla být slabá, nejlépe zcela bezbranná — ovšem kromě jejich rodného města. Nevěděli tedy vlastně nic víc, než že situace je nadále zmatená a že vším jsou vinna předcházející pokolení. Předcházející generace, ti, kteří jsou dnes starší, nepředvídali válku a nepřipravili se na ni dost dobře a pečlivě a kromě toho také špatně řídili boj. A oni sami, ti jízdní, opoždění drancovníci, se stali vlastně válečnými obětmi více než kdo jiný, byli starými zle postiženi. Tak byli přinuceni, aby se postarali sami a po svém o sebe, neměli se s kým poradit. Ani při vrozené úctě nemohou již na moudrost dědků dát. Jsme skutečně zklamaní, říkali, protože starší generace nás podvedla. A znovu a znovu opakovali, že Bůh zřejmě se všemi jejich skutky souhlasí a že jim již odpustil přehmaty, kterých se náhodou dopustili. Trpěli, ale nesli břemeno strázní a protivenství statečně a odhodlaně. Ještě nikdy nenesla zklamaná poválečná generace těžké břímě tak hrdě a čestně.

Diákon Anselmus se jich nato zeptal, odkud takové myšlenky mají nebo kde je slyšeli. Odpověděli, že je napadly, že se snad zrodily v jejich hrudích, možná že přišly ze vzduchu, snad přímo z Nebes. Že jsou mladým pokolením, kterému se konečně otevřely oči dokořán. Protrpěli se k poznání, i když se bojů vlastně nezúčastnili. Válka ještě ani vážně nezačala a francký král ji už vyhrál, a tak jako rozumní muži uprchli, skrývali se a čekali na příležitost opatřit si za své utrpení náhradu.

Diákon Anselmus dále již po jejich utrpení nepátral. Po-

znamenal jen, že se mu všichni čtyři zdají zdraví a po tak namáhavé válce s namáhavými jízdami s nedostatkem proviantu, se spoustou hořkých porážek a po dlouhém útěku domů i dobře živení. A tu jako by ztratili náladu, jako by je posedlo šílenství. Divoce křičeli o vraždách, pomstě a o šílené bolesti, jež zle řádí v těžce zkoušených, ve všem zklamaných, ale přes všechny obtíže hrdě nezdolných hrudích mladých mužů. Jejich hněv trval pěknou chvíli a vyhlížel tak životu nebezpečně, že diákon napřímil své šlachovité a silné tělo v sedle a lehce, jakoby z roztržitosti dal spočinout své ruce na jílci meče.

Rvačka z toho nebyla. Diákon Anselmus uklidnil mladé muže hlasem, úsměvem a laskavými pohledy. A klidně jim popisoval svou cestu z Beneventa a plavbu v bouři. A po nějaké chvíli mluvili i oni klidně a rozumně a pronesli slova válkou unavených mužů o zemědělství a obchodu a o možnostech, jež skýtá porážka a mír. A když ukázal na měkkou krajinu kolem Utiny, do níž právě vjížděli, k zemi jejich otců a k jejich vlasti a vévodství, zmlkli a z tváře jim zmizel hněv. A když ukázal na široká údolí, po nichž, jak řekl, již řadu let touží, a na hory, jež se zvedají na severu a východě a dávají vodu jejich božsky rozloženým řekám, změkli vracející se válečníci až k slzám a vzlykům. Mluvil o jasném dni, o vichru, který ještě trvá, ale již se uklidňuje tak jako hněv, a o zelených kobercích, jež příroda na Pánův příkaz rozložila po zemi, a o věnci hor, o uměleckém díle hor, o sochách útesů, srázů a vrcholků se sněhem, tam úplně nahoře, v bílém požehnání. Tohle vše nalaďovalo srdce k mírným a vděčným velikonočním myšlenkám. Připomněl mladým mužům, jak trpělo jejich Friuli, tento otisk Stvořitelovy ruky, jak v něm Frankové drancovali, jak klidně a spokojeně se však jeví jejich zraku teď a jak tiše rovina a pahorky odpočívají pod pozemskou a nebeskou ochranou.

„Úžasné dílo!“ pravil.

Muže prostoupila radost, chválili tichými hlasy svůj rodný kraj. A znovu připomínali, že se nevrátili domů, do své země s prázdnýma rukama, nýbrž s kořistí. Měli prsteny, náramky, peníze a perly a snad i nosy a uši a jiné věci zavražděných nepřátel či jiných válečníků a sedláků, jež jim barbarským způ-

sobem nestoudně uřízli a uložili do sedlových brašen nebo za košili.

Projeli radostně Utinou a rovinou směrem k forojuliským výšinám. Bylo to tři dny před Zeleným čtvrtkem a očekávanými velikonocemi, a že dojeli ve zdraví, naplňovalo jejich mysl radostí.

*

Diákon zamířil do prostorného statku svého bratra u mostu za řekou. Bylo to v časných odpoledních hodinách, o sedmé hodině. Bertoald, Liutperga a Flavianus ho přivítali s láskou, Warnefrit a Conald s uctivou podezřívavostí a jistou plachostí a Johanniperto se zvědavostí a nenávistí.

Johanniperto předpokládal, že ho strýc Anselmus vezme s sebou, že ho odvede od toho, co je pravým štěstím života, z Angiliny blízkosti. V prvních chvílích setkání si mladíček říkal, že bouře na Adrijském moři byla příliš krotká a ohleduplná a že ve světě je vlastně nedostatek řádných a ničivých bouří. A měl také za to, že i Měsíc byl příliš líný, když měl přitáhnout z hlubin vod větší vlny. Byl mrzutý a nespokojený s mocí nebeskou a s pohyby vod.

Avšak pocit nenávisti netrval dlouho. Když mu Anselmus položil ruku na hlavu, jako by byl ještě stále malý chlapec a neměl ještě výšku dospělého muže, a podíval se mu do očí, začala jeho nenávist vadnout a bázeň překryl klid a přitlumil ji.

„Velmi jsem na tebe myslel, drahý Johannesi!“ řekl diákon. „A z Flavianových slov jsem pochopil, že jsi téměř již učený muž.“

Chořící, občas poloslepý, jindy zase hluchý Flavianus radostí celý ožil. Pro něho to byl nádherný den, jeden z jeho velkých dní. Stařík byl radostí celý bez sebe, cítil se lehký v nohou, výborně slyšel a jasně viděl a vůbec vypadal, jako by se chtěl dát do tance. Začal hned vyprávět o starých, dobrých časech. A s větší jasností než jindy se rozpomněl na léta, kdy byl Anselmovým učitelem, na doby, kdy do něho svým hádavým a chrochtavým hlasem vtloukal elementární znalosti a vznešenější jazyk Římanů a řečtinu a trochu heb-

rejštiny a provázel ho na tehdejší dvůr v Mediolanu, v Ticinu a do Beneventa. Flavianovy krátké příběhy ze vzpomínek byly promíšeny otázkami o současné situaci a o vyhlídkách do budoucna, o spisech v Beneventu, o projevech v Romě, o počasí v Mons Cassinu a o lidech a cestách. Ze samé radosti připravil opravdovou hostinu slov a najednou si všichni skákali navzájem do řeči: taková radost panovala v domě Bertoalda Lupigise.

Diákon Anselmus byl tehdy padesátník, stejně urostlý jako Bertoald a Warnefrit. Jeho pohyby však nebyly těžké jako jejich, nýbrž rychlé, jisté, a přesto dostatečně klidné, byly to pohyby učitele a dvořana. Johanniperto ho pozoroval. Strýcův nazrzlý vous začínal sotva prokvétat šedí. Světle modré oči měly tu a tam ve svém obvykle mírném pohledu mnoho přísnosti. Ústa měl rozhodná, svaly rozhodnosti byly v čelistech zřetelně vidět, ale přesto neměl daleko k velkému a dobrému úsměvu.

Město Forojuli ho začalo ihned uctívat a mluvit o jeho moudrosti, o jeho proslaveném umění psát a o jeho vlivu u mocných lidí. Anselmovo jméno bylo šeptáno i voláno mezi zdmi jeho domů. Vévoda Rodgaud, jeho synové, bratr, švagr a jeho důvěrní přátelé Stabilinus a Felix a jiní z hradu prokazovali diákonovi úctu nebo alespoň ne otevřenou nedůvěru a toužili vyslechnout novinky z Beneventa a Romy. Celá Lupigisova rodina byla pozvána na hrad již příští večer. Diákon položil svou ruku na Angilinu hlavu, dal jí tam spočinout a při tom se obrátil k Johannipertovi a jeho zrak zazářil, usmál se.

Mladíček Perto se v tu chvíli změnil. Do hrudi se mu vrátil pocit štěstí a s ním se vrátila i víra v život, důvěra ve svět a v Boha. On i otec a matka a Flavianus — a snad i Conald, a možná dokonce i Warnefrit — byli hrdi na učeného a slavného muže, na diákona Anselma z Beneventa a Mons Cassina, na jednoho z nich, na nejvyššího duchovního jejich rodiny.

7

Bezmocní nebo téměř bezmocní vévodové a náčelníci, kteří neuprchli nebo nebyli zajati, seděli dál na svých hradech a statcích, pokud jim zůstaly, a vzpomínali.

Již rok žili v míru. Ještě nikdo nestačil zapomenout na ty kruté dny, kdy král Carolus z Francie obsadil Mediolanum, Papii a Veronu a s pomocí ve válce cvičených Franků a zverbovaných, na pravou víru obrácených Sasů skoncoval s panováním a vládou langobardského krále Desideria. Zajatého Desideria a jeho královskou choť Ansu odvedli na sever přes Alpy a král Carolus daroval, jak se říkalo, langobardskou říši římskému papeži. Tu a tam dosadil nového vévodu nebo gastalda. A potom se všady rozšířil klid — mnozí měli však za to, že se klid usadil na všem jako prach.

Ve Forojuli se vědělo, že Desideriův syn a zákonný dědic Adalgis se po porážce zachránil a uprchl z Verony do Byzantia. Ale o osudu bývalého krále se toho moc nevědělo. Pověst tvrdila, že mu (jak bývalo zvykem) vypíchli oči či že ho oslepili, že mu uřízli nos a uši a vlasy mu na znamení hanby ostříhali, než ho zavřeli do nějaké sklepní díry v hradu nebo klášteře, jenž se jmenuje Corbeia, načež byl ihned sťat nebo pomalu umořen hladem. Jiní, kteří se domnívali, že to vědí lépe a dívali se na proměny mírněji, měli za to, že francký král je v podstatě dobrosrdečný muž, jenž zachází s Desideriem i s Ansou dobře — že je častuje rozhovory, filozofickými a svatými příběhy, úvahami a dobrým jídlem, nektarem, zpěvem a hudbou v krásných sálech, zasvěcených vědám nebo Bohu a světcům.

Obyčejným lidem, sedlákům, chalupníkům, řemeslníkům, svobodným a polosvobodným dělníkům a otrokům, těm, jež byli zváni *amund* a *fulboran*, *free* a *aldius*, nezbývalo nic než věřit, že Pán řídí vše, jak se mu zlíbí a samozřejmě pro nejvyšší dobro, a nechat čas běžet svým tempem k zralosti a zapomenout podle potřeby na to, co bylo. Tajně však doufali,

že Osud, tedy cosi jako spojené mocnosti boží, uspořádá všechno k jejich prospěchu. Dovedli si například představit, že to zařídí tak, že francký král umře na nějakou nemoc, nejraději na nějakou bolestivou, bude-li to vůle boží. Také si uměli představit, že král Franků bude zavražděn odvážnou radou nebo bodnutím, jež po sobě zanechá ostře pálící ránu, a potom že pomaloučku hnije a zemře — ale že nebude umírat tak pomalu, aby stihl naplánovat ještě další zlo, než se s výkřikem odebere do pekel.

Jak to žuchne, až velký král dopadne na dno! A tvrdilo se — v prostších čtvrtích —, že král Carolus je vysoký jako dva muži a přes hruď že je široký jako čtyři muži a že k snídani jí polosyrové maso, celé ovce a čtvrtku vola.

Pověst se rozběhla.

V hradě a na statcích ve Forojuli obraceli uši i zrak k pověstem a k historkám. Flavianus měl co dělat. Ochotně vyprávěl, ale jeho vzpomínky na to, co viděl, slyšel či jinak v mládí prožil nebo si přečetl ve spisech klášterní knihovny, byly často zmatené a povadlé stářím. Stařec si vybíral z příběhů o králi Alboinovi, královně Rosamundě či o Ratchisových a Liutprandových časech zmateně a bez souvislosti. Jen tak mimochodem se zmínil o tom, že za starých dobrých časů — nebo prastarých zlých časů — prostě někdy — se pilo víno a pivo z lebek. Možná se tak stalo jen jednou, při jedné historické příležitosti, to však nebylo z Flavianových slov zřejmé. A jeho líčení o stěhování národů byla tak popletená, že si stařík musel vzít k ruce své poznámky, aby do toho vnesl trochu pořádku. Četl sám sebe a byl opravdu překvapený, co všechno věděl: bylo toho hodně.

Rozhodně však rozhýbal myšlení svých posluchačů. S pomocí jeho slov si představovali, jak Langobardi, ušlechtilý národ, přišli před dvěma či třemi sty let z východu nebo z té světové strany, ze Severu, jemuž se říká Půlnoc, do Italie a do Fora Iulii. A že se tam nemají již nikdy vrátit. Italia se stala jejich zemí a jejich území sahalo až po Beneventum a Samnium na jihu. Mají tu zůstat, tady zvítězili, tady žili, tady byli poraženi. A tady možná znovu nabudou moci, až

čas otupí meče a oslabí oči dobyvatele. Na čas se člověk může spolehnout; čas ubíhá.

Flavianovo povídání skákalo sem a tam, plápolalo jako dohořívající plamen svíčky. Říkal *mi* a *nás*, ačkoliv byl vlastně Říman, alespoň z polovičky. Říkal *naše* — a to již od chvíle, kdy mezi nimi začal žít a vyučovat.

„Naše svatá země!" krákoral neobvykle vzrušeně a znělo to jako poslední výkřik škrceného. „Tady zůstaneme navždy!" řekl s vášní, s hlubokou láskou. Staří, prarodiče, se nechtěli vrátit do začarovaných pohádkových lesů a k sněžným pláním. Tam byla zima jedinou dlouhou nocí a léto jediným dlouhým mlhavým dnem! Tam se nikdy nevrátíme."

Líčil to jako již mnohokrát dříve — s odporem. V půlnočním létu slunce nikdy pod zemskou desku nebo bochník nezapadá, tak jak přikázal a myslel Bůh. Neztrácí tam jas za horami, ale visí nad okrajem lesa a nad mořem a svítí krvavě zbarvenou září. A moře je tam většinou plné ledu. A na mnoha místech stahují strašné proudy led do hlubin a stahují tam do víru i lodě jako plovoucí třísky. Moře na Půlnoci se otevřelo, v ledové kaši se objeví propasti, lodě se propadají bezmocně do jejich chřtánu a čelisti Vodní obludy se za nimi zavřou, rozžvýkají je svými ledovými zuby a potom vyplivují lodní vraky a mrtvoly.

Flavianus si vybíral ze známých historek a vykopával příběhy a pověsti o tom, jak kmen, který je nyní langobardským národem, v dávno minulých dobách tak narostl, až z toho byla v Půlnoční zemi veliká tlačenice. A tak božský pár Guodan a Frea nařídil, aby polovina lidu odešla a hledala si novou půdu k obdělávání. A lidé poslechli vůli boží a losovali o tom, kdo se vystěhuje, a vylosovaní se dali na cestu. A to lidské stádo se dostalo po několika lidských věcích do Pannonie a odtamtud sem do Friuli a Italie. A tady našli ti lidé skutečný domov a byli dlouho silní a šťastní, ale teď byl jejich štěstí konec.

„Musíme čekat!" řekl.

Byla to nesmyslná slova. Posluchače ani nepotěšila, ani jim nedala naděje, ale neučinila je také zahořklejšími víc než obvykle, ani je nerozesmutněla. Seděli kolem něho a naslou-

chali mu, zabíjeli tak čas. Museli tu být, mohli na něco čekat, ale také nemuseli, při tom obdělávali svou půdu, vykonávali své řemeslo nebo dohlíželi na své sedláky a nájemce, na čeledíny, děvečky a otroky. Někteří z nejpodnikavějších se měli pustit do opatrných obchodů s obchodními magnáty z Venetie a Ravenny. Jiní se měli zcela podřídit a sklonit před Franky a Romou a dát se naverbovat do služeb cizích, silných králů pro válečná tažení na sever a jih. Nejeden z nich v těch večerních hodinách zvedal pohár ze stolu a naslouchal učiteli a vypravěči, přednašeči básní nebo hudci a zpěvákovi, dokud na něho nepřišla ospalost a dobrý spánek. Spát, probouzet se a znovu čekat, že se něco stane, anebo vůbec nečekat. Být netrpělivý, nalít do sebe ještě více piva nebo vína, přimět nějakého dědka vypravěče k řeči, vymýšlet si otázky, klást mu je a případně dostat stařecky chraptivou odpověď, že neví, že zapomněl.

*

Teď se však všechno načas změnilo.

Během ještě stále trochu větrných velikonoc se vyptávali starší diákona Anselma na mnoho věcí a událostí; zdálo se, že většinu z toho ví. Dostalo se jim nejrůznějších informací, vypadalo to, jako by měl diákon odpovědi a zprávy připravené a očíslované v podivuhodně prostorném vaku. Všechny odpovědi nebyly jasné, lehce a se smíchem se vyhýbal otázkám, jež byly politicky či vojensky příliš čerstvé.

„V tomto případě se nemohu jasně vyjádřit," říkával. „Nemohu přece znát, jaké úmysly s námi Frankové mají. Mám však za to, že jejich záměry jsou dobré."

Zato však hovoříval rád a často s velkou horlivostí o životech svatých mužů a žen. Pěknou chvíli se pozdržel u patrona langobardského lidu, u svatého Barbata z Beneventa, jenž prožíval svůj pozemský život před více než sto lety za časů krále Grimualda, a pokračoval ve své činnosti pro dobro a slávu národa ještě po své tělesné smrti.

Byl to dlouhý, podivuhodně jasný příběh, který jako by ozřejmoval sám sebe.

Barbatus byl horlivý kněz, silný ve víře a statečné mysli.

Byl kritický vůči způsobům svých beneventských krajanů, jak zacházeli s božskými záležitostmi. Langobardi v Beneventu byli sice pokřtěni na křesťanskou víru, ale přesto si uchovávali tolik z pohanství, že měli stále v háji za městskými hradbami pohanskou modlu. Představovala velikého hada, stočenou viperu, kterou oslavovali a jíž se klaněli. Kromě toho uctívali také strom, kolem něhož jezdívali dokola v divoké jízdě. Na strom zavěšovali čerstvě stažené, krvavé hovězí a kozí kůže, z nichž si uřezávali pásky a ty jedli. Krátce řečeno, pokulhávali za dobou a ještě k pravému křesťanství nedošli.

Později je svatý kněz Barbatus několikrát vážně varoval, aby se nepokoušeli sloužit modle Guodanovi čili Wotanovi, jenž je prokazatelně vyslancem a nástrojem ďáblovým, zatímco současně předstírají víru v našeho Pána. Jenže oni jeho varování nechtěli slyšet. Barbatus toho velmi litoval a věnoval celé noci a dny přemýšlení o hříšném břemenu, které si jeho krajané dobrovolně a nerozumně nakládali.

A tehdy přišel byzantský císař Constantinus s velkým vojskem, aby se jako vlk zmocnil langobardského Beneventa a otevřel svou tlamu, připraven spolknout kořist. Dobyl a vydrancoval téměř všechna města Apulie a pronikl až do Samnia a zaútočil s horlivou zlobou na Beneventum. A když se pokoušel zhltnout bohaté město, stříkala vlkovi kolem huby pěna. Vypadalo to tak zle, že se všechna langobardská srdce třásla. Útok na město byl nelítostný a po nějakém čase se obležení vzdali vší naděje na záchranu. Ale právě když beneventský vévoda, syn krále Grimualda Romuald se chystal otevřít městské brány a bít se se svými lidmi do posledního muže proti byzantijskému císaři, proti hltavému vlku a jeho loupežným hordám, vystoupil kněz Barbatus a pravil:

„Obraťte se všichni okamžitě a se vší vážností k Pánu, odvrhněte modly a zničte sochy, hned jak k tomu bude příležitost! Pán vás spasí!“

Když ta slova slyšel vévoda Romuald, slíbil, že všichni Beneventané se zřeknou zcela a navždy víry ve staré pohanské bohy. Nato odešel Barbatus do chrámu Matky boží a modlil

se tak usilovně, až obraz Matky boží zaslzel. A již příštího rána skončil císař Constantin obléhání a vydal se na cestu do Neapole, jež patřila pod jeho vládu. Nato zpustošil řadu míst a páchal jeden zločin za druhým. Na své cestě přišel až na Sicilii a tak tam lidi vyděsil, že ho nakonec museli zavraždit v koupací kádi. Ten čin provedli jeho muži a přátelé.

A hned jak císař a jeho loupeživé,vražedné a při této příležitosti i překvapené hordy zmizeli mezi horami směrem k Neapoli, uchopil Barbatus sekeru a vyšel do pohanského háje. A silou, jakou mu mohl dát jen hněv vnuknutí božího, porazil modloslužebný strom i s kořenem a rozsekal ho na třísky tak dokonale, že po něm nezůstala ani stopa. Totéž učinil i s hadí modlou, s ďábelskou viperou. Vymazal Satanovo dílo z povrchu zemského. Potom se křesťanská víra upevnila a pohanská pokušení ji v Beneventu již nikdy neposkvrnila.

Díky diákonovu rozmarnému humoru se všechno proměnilo ve veselou historku i navzdory tomu, že byly právě velikonoce. Posluchači se vysmívali císaři Constantinovi, jehož vůle Pána, dojetí Matky boží až k slzám a samozřejmě do značné míry i síla přesvědčení a výmluvnost svatého Barbata vyštvaly od Beneventa. Všichni pocítili úlevu, když diákon dodal:

„Tenkrát Satana a jeho sebranku pěkně napálili!“

„Ale proč císař odtáhl?“ zeptal se kdosi.

„Nemohu si to vysvětlit jinak, než že tu věc rozhodl sen,“ pravil diákon.

A tak čekali na bližší vysvětlení.

„Představuji si to tak, že svatá Matka boží k němu ve snu přišla, mohlo to být však i ve zjevení,“ líčil diákon. „Jinak si to vysvětlit nedovedu, musela ho varovat, možná mu také řekla, že všechny poklady jsou ukryté a že brzy vypukne mor. Hlavně že byl ďábel napálen — nebo ne?“

Učený muž vyslechl všechny otázky, ale do budoucna žádné určité rady nedal. Budoucnost byla tak nejistá. Byla tmou, ale nebyla nepřístupná paprskům světla a jasnějším cestám. A pokud sám cítil strach nebo bolest, skrýval je za mírná a radostně znějící slova. Zřejmě nechtěl, aby se dělalo více ústupků, než bylo nutně třeba. Při takové příležitosti, ve

chvíli narážek, mluvil o tom, jak poddajní jsou někteří Langobardi, osoby, jejichž jména smlčel. Radili svým poraženým krajanům, aby si ostříhali vlasy na čele a nechali si je narůst dlouhé na krku nebo dokonce aby se úplně ostříhali, aby hlava pod přilbicí lépe seděla...

„...a," dodal, „takhle chtěli přemístit vlasy z jedné části lebky na jinou na důkaz toho, že stejně tak přestěhovali i tužby svého srdce z jednoho místa na druhé nebo že se úplně vzdali práva cokoliv si přát kromě vhodné pokrývky hlavy..."

„...a jiné, hanlivé nápady. Přemisťování vlasů a nové účesy měly proměnit svobodné langobardské muže — mám na mysli všechny mimo kláštery — v otroky nebo snad Římany — myslím ovšem špatné Římany, na Římany minulých dob, ne na takové Římany, jak je známe dnes, kteří jsou našimi přáteli a učiteli..."

A pak žertoval o tomhle i o jiném a přiváděl své posluchače znovu a znovu k výbuchům smíchu, ačkoliv to bylo právě v době božího utrpení. Někteří, a Johanniperto rozhodně, si jistě všimli, jak se svými klidnými nebo živými a často veselými slovními obraty snažil zbavit poražené jejich každodenních starostí. Nebo je snad chtěl zavést na jinou cestu? Chtěl je nalákat blíže k Romě — nebo králi Franků? Blíže k oběma, k silnějšímu spojenectví s oběma?

„A co Roma?" tázal se lstivě Stabilinus s úzkým obličejem, tichý, ale horlivý tazatel.

„Roma je teď silná," řekl diákon.

Mlčeli a čekali.

„Roma bude opět vládnout," dodal.

Starší muži si vyměnili pohledy, ale mlčeli.

„O budoucnosti samozřejmě nic nevím," řekl diákon. „Ale nejsilnější oporou Romy je král Carolus. A ten má pevný stisk."

Ta slova vpadla do jejich tichého očekávání. Vévoda Rodgaud se kradmo zahleděl na hubeného Stabilina a kulatoučkého, podsaditého Felixe a ti jeho pohled opětovali. Z jejich vzájemného pošilhávání a pošilhávání na diákona se stala hra zrcadel. Na několik kratičkých okamžiků byla Bertoal-

dova síň naplněna mlčením, vlnou mlčení. Naslouchali zvukům zvenčí. Odtroubili snad protentokrát? Nebo se chystá bouře k návratu? Prožili-li jen polovičku bouře, vrátí se zbytek co nevidět v nové bouřlivé noci, v nových bouřlivých dnech, kolik jich bude? Záře svící a hranice přeskakovala neklidně z tváře na tvář. Na stěnách se blyštěly staré nepoužitelné štíty rodu Lupigisů a zastaralé bodné a sečné zbraně a luky z Půlnoční země a z Pannonie. Vše bylo zahaleno v plápolajícím svitu, v stínech a v lidském mlčení.

Bertoald seděl po bratrově boku a byl před ním jako obvykle pokorně zamlklý. Na druhé straně při horním konci stolu seděl vévoda Rodgaud, malého a širokého vzrůstu, s tělem chmurné rozhodnosti. Podobali se tříčlennému soudu s dvěma vůlemi, z nichž každá táhne na svou stranu, s prostředníkem uprostřed, myslel si Johanniperto.

Vůle kolem stolu.

Vévoda si podrbal svůj krátký nos. Jeho tvář připomněla Johannipertovi jako vždy překynutý bochníček. Tváře byly těžce kulaté a ošlehané jako tváře námořního kapitána. Barva byla jistě vyvolána jídlem, pivem a vínem. Zato však Rodgaud měl malá, ostrá očka, která se dovedla hned zamračit, to na nich bylo neočekávaně nebezpečné: svědčily o rozhodné, pevné vůli. Jeho muži ho obyčejně uposlechli bez nejmenší námitky. To je na něm nebezpečné, zamumlal si před rokem Bertoald Lupigis, když se zdálo, že Rodgaud sedí na svém hradě opět pevněji. Je chytrý, ale dopředu moc nemyslí, napadlo právě teď Johanniperta. A to je u něho nebezpečné.

Stabilinus, Felix a další zralí muži z hradu seděli na židlích a na lavicích vzpřímeně ve strnulé, napjaté podezřívavosti. Rodgaudovi synové očekávali dobrodružství. Byli vyšší a mohutnější nežli otec. Vypadali dobromyslně panovační a byli tak mladí, že se ještě dívali přímo do očí a ne úkosem. Hledali očima dobrodružství, i když to mohlo být jen pobavení s otrokyněmi nebo s pacholky, kteří měli chuť se poprat. Johanniperto pozoroval. Neklidná záře ohně zasahovala tváře všech, zdálo se mu, že je odhaluje, a přesto je odívá v tajemství, a že mu svítí až do srdce.

Diákon Anselmus přemístil svůj pohled z Rodgauda na

Warnefrita a Conalda na dolním konci stolu. Obličeje obou starších Lupigisových synů byly v té chvíli vzdorně tvrdé — jako mladé zárodky náčelnické síly. V lenošce u ohně podřimoval Flavianus, celý zkroucený. Jeho římsky vypouklá, namodralá oční víčka unaveně mrkala, občas se mu svezla na oči, čekal a poslouchal. Johanniperto seděl na nízké stoličce vedle něho. Myslel na Angilu, dnes večer tu nebyla, snil o ní své mladické sny. U dveří stáli Upert a Fulco, pannonská otrokyně Rainza, její nejmladší sestra Gattia, možná ještě nedotčená, a jiná čeleď. Tvářili se velmi uctivě, jako by naslouchali kázání. Venku foukal v poryvech vítr od moře, od Venetie a Istrie, točil se mezi pahorky a ulicemi města jako psi hledající nocleh.

„Všechny národy a všichni lidé jsou někdy poraženi," pravil Anselmus. „Ale kdokoliv z nich žije dál, není zcela poražen. Ani ve vězení, ani když je uvržen do okovů u zdi ve věži nebo ve sklepní díře. A ani tehdy, když je úplně poražen. Vězeň přece žije a náš Pán ho vidí."

Potom sklonil diákon hlavu, jako by právě rozmlouval se samým Bohem, a podíval se do božích očí. Hned nato však zvedl tvář ke světlu, jeho pohledy se rozběhly po místnosti. Vévoda se dotkl svého poháru kotníky ruky, jako by měl v úmyslu ho odstrčit, ale pak se jeho krátkoprstá, široká ruka kolem něho sevřela; zhluboka a hlasitě se napil. Také Anselmus zvedl svůj pohár, otáčel ho v ruce a pozoroval, jak se třpytí jeho stříbro:

„Že tu Frankové vloni nedrancovali, nebo alespoň ne tak moc, že? Že to nebylo tak zlé?"

Neodpověděli mu.

„Když jsem jel sem, měl jsem společnost drancovníku," řekl po chvilce čekání. „Loupili u vlastních lidí na západě. Měli zlaté mince, perly a jiné zboží a moc se tím chlubili. A myslím, že tam po sobě zanechali i děti, podle toho, jak mluvili o ženách. Zůstane tam po nich památka. Naši tam budou vzpomínat na tyhle selské synky od nás. Ale určitě je nezahrnou do svých modliteb za spasení našeho lidu."

Ani tentokrát neodpověděli. Bertoald Lupigis zvedl jakoby v modlitbě hlavu a jeho dlouhé, prošedivělé vlasy mu spadly

do čela. Jeho urostlá postava získala takovou tíži hříchu, že se Johannipertovo srdce zachvělo láskou. V nejbližších dnech toho jistě mnoho nenamluví, řekl si nejmladší z jeho synů. Warnefrit a Conald však hleděli vzdorně očima, jež jak se zdálo, nic nepochopily, před sebe. Jejich pohledy se s nikým nesetkaly, čelisti měli pevně sevřené a dokonce i Conaldova jinak plná a vystouplá ústa se proměnila v úzkou přímku. Warnefrit vystřelil rukou, jako by chtěl chytit mouchu, uchopil víno a pil tak divoce, že bylo slyšet, jak polyká. Prázdný pohár odstavil na stůl s bouchnutím. Rodgaudovy oči se opět smrštily. Podíval se zvídavě na Warnefrita, potom na Conalda a zase na Warnefrita a najednou se na něho zasmál. Warnefritova tvář se zapálila, ruměnec mu vystoupil z krku do tváří.

Flavianus povytáhl svá těžká víčka, jako by se sám vytáhl z dřímoty. Přejel pohledem síň. Venku začalo pršet a vítr s sebou nakonec přinesl déšť. Rodgaud se usmíval na Warnefrita, řekl si Johanniperto. A chtěl by získat za otroka i Conalda. A z otce by chtěl udělat svého pacholka. Ale na mě se nepodíval.

„Už je pozdě," řekl vévoda a zvedl se.

*

Ani když Rodgaud s průvodem odešel na hrad, neřekl Bertoald Lupigis svému bratru diákonovi ani slovo o francké krutosti či o jiné krutosti válečníků. A když Anselmus spojil své ruce k večerní modlitbě, sklonil hlavu ještě hlouběji.

„Chraň Jeho Milost krále ve všech jeho ušlechtilých činech a dobrých skutcích," pravil diákon, i když velmi tiše a spěšně, ale řekl to. Potom vstal, protáhl své dlouhé tělo a zívl.

„No, a máme tu déšť," dodal a požehnal všem pokynutím ruky a odešel do hostinského pokoje. Bertoald šel s ním.

Otroci i služebnictvo odešli a tři bratři zůstali mlčky sedět. Warnefrit si dolil víno a na několik doušků je vypil. Potom vstal a šel ven. Conald si opřel hlavu do dlaní, snad ho zase bolely zuby, a civěl do hromádky žhavého popela v krbu. Rty se mu třásly jako dítěti, které nemá daleko k pláči.

Johanniperto nechtěl vidět ani slyšet, co by mohlo přijít, nechtěl s ním mluvit.

„Ty jdeš taky ven, ty taky!“ zakňučel Conald.

Johanniperto mu neodpověděl. Postavil se do dveří předsíně a díval se, jak se Warnefrit potácí nejistým krokem přes dvůr do obydlí otrokyň. A nejmladší vzdychal šílenstvím, jež bylo touhou po Angile.

Diákonova vyhýbavá, polovičatá odpověď zanechala ve všech myslích stopy.

Lidé chtěli znát pravdu. Chtěli vědět, jak bude vypadat budoucnost. Jenže diákon vyprávěl historky pro pobavení posluchačů nebo pro jejich smutek a ještě větší smutek.

Forojuliští šli do starého kostela na útesu u břehu řeky a naslouchali kázání a božímu slovu a poselství, jež přednesl opat z kláštera. O malém, tlustém duchovním se říkalo, že stojí jednou nohou v Romě a druhou ve Francii — tak zeširoka se rozkročil na tomto světě, chtěl mít jistotu, že bude stát pevně. Mniši zpívali tak staré zpěvy, že je snad složil sám Pán. A zatímco obec naslouchala nebeským zvukům, slyšela i hlas řeky zezdola. Déšť jí dodal více vody, řeka stoupla a naplnila se mohutným, dutým hukotem. A když kráčeli lidé podél břehu, mysleli na to, že tam dole, přímo ve skále, jsou staré vězeňské kobky. Ještě si pamatovali, že to byla skladiště bývalých vévodů, kteří do nich ukládali nepohodlné cestující a měšťany, že to byly čekárny starých dob pod domy, bývalá místa trestání a umlčovny křiku, jichž by bylo lze opět použít, kdyby někdo příliš křičel. A proto mluvili pomalu a tiše nebo nahlas a živě o diákonu Anselmovi.

Šířil nejistotu — dělal to zábavným, smíchem prosyceným nebo bolestným způsobem. Nejistotu bylo lze vyčíst z jeho pohledů a z výměny mlčení nebo z pohybů, jež učiní muž, když zvedá meč, potěžkává v ruce kopí, napíná luk a vráží dýku do břicha nebo nepřátelských zad.

Nálada byla ponurejší.

Neklid, vzbuzený nejasně pochopenými narážkami, dohady, diákonským přízvukem nebo rodgaudovským pomrkáváním, se šířil. Bylo jej lze pozorovat i u méně vznešených lidí, u nájemců a drobných sedláků, u nevolníků i u vykoupených pacholků a děveček, u otroků. I k nim se donesla slova z hradu a ze statků a uložila se i v srdcích lidí, kteří neměli moc rozumu. A tam pak takové myšlenky — můžeme-li vůbec

o nich jako o myšlenkách mluvit — vyvolávaly opatrné šeptání a vystrašené mumlání, jež se občas proměnilo ve zcela slyšitelné vzdychání, vyslovený názor a ječivý výkřik. Takoví lidé mluvili občas o největší bídě, jež definitivně potvrdí zánik langobardské říše.

O hladu.

Jaká nebezpečí a jaké možnosti hlad nabízí! Hlad může být vyvolán nedostatkem. Nedostatek bohatého stolu může přinutit pány, aby odstoupili zemi Římanům a Frankům, může přimět ještě nasycené a bydlící k tomu, aby se vzdali svého nejcennějšího majetku. Ale dříve než pánové zastaví nebo prodají půdu, statky, zvířata, nářadí, zařízení domácnosti a zděděné nebo jinak získané šperky ze zlata a stříbra s drahými kameny a perlami, prodají ještě dříve své otroky a přenechají jinému panstvu řemeslníky a nájemné sedláky. Otroky mohli přepustit novým pánům klidně a bez vzrušení, ale mohli je také prodat vývozcům otroků z Venetie, Ravenny a z jiných přístavních měst k exportu na byzantské trhy na Cicilii, v Asii a v Africe. Nájemní sedláci mohli očekávat nový patronát a nové věřitele. A když se ještě prozatím bohatí a mocní dostali do tísně, zbavovali se živého inventáře a otroků a dobytka nejdříve. Tak proč by měli chválit krále Carola, že nedrancoval ještě hůře. Tohle má být jejich nový způsob existence, mají se držet v přítomnosti svých pánů a podřizovat se změnám?

Kdo je vlastně ten král? Vloni se jim ve spěchu ukázal, byl to vysoký, rozložitý muž, který jim rychle ukázal záda. A měl také proč. A sečtelý a politiky znalý diákon Anselmus nám chce tvrdit, že je teď naším ochráncem. Jenže král Carolus je jejich skutečným nepřítelem, je nepřátelským králem, který jim drží meč na hrdle a má v zemi své vojáky. Oddíly, které mají proti nespokojencům a ziskuchtivým v Romě, Ravenně a v Byzanci chránit papeže. Papež! Kdo je papež Hadrianus? Pevný bod Romy, pevná skála poloviny křesťanstva, jeho západní a pravé části. Skála, na níž se dá stavět, nástupce Petrův, vyslanec Páně, říkal týž učenec, velmi milý a velmi lstivý diákon. Jenže Hadrianus je nepřítel, i on je nepřítel, i když sedí na vysoké Svaté stolici v takové blízkosti Pánaboha!

A jací jsou, co jsou ostatní mocní křesťané, ti z východu, pánové z královského města, z té basilejské Constantinopole na byzantské půdě? A jací jsou patriarchové, exarchové a biskupové v Ravenně a v celém okruhu Pětiměstí, Pentapole? Jsou něčím jiným než přáteli otrokářů a ochránci obchodníků s otroky, nepřáteli všech otroků?

Šepot, vzdechy, výkřiky hněvu v starém i novém jazyce bylo lze vyjádřit dvěma slabikami:

„*Ouvej!*"

Což není všechno jen pokrytectví a násilí, čím je tahle směsice panstva světu chudých? Co zamýšlí vysoce učený a napohled dobromyslný, avšak přesto lstivý a mocný diákon Anselmus svými laskavými pohledy a svými poddanskými řečmi? V čích službách klade oka? Vlasová oka, která se brzy promění v pevná pouta kolem jejich krků? Nejen na krcích vévodů a jiných pánů, ale na krcích všech! „Laskavý a téměř všemocný Carolus a moudrý, ba téměř svatý Hadrianus!" *Haha!* a *ouvej!*

Takhle tajně uvažovali, mrkali, naznačovali a šeptali, takhle volali ubozí a strašně zmatení v temnotách, zatímco den běžel dál a v hrnci se vařila kaše bolesti.

Ale v panském hrnci se také něco vařilo. Pánové byli utrápení a nerozhodní. Kdysi bývali v zemi muži, kteří jí vládli, ale dnes jako by tu již nebyli. S rozhodnými grimasami ukazovali druhým svou nerozhodnost. A ti druzí, drobní sedláci, řemeslníci, čeleď a otroci se docela prostě báli. Strach je nejkratší slovo pro to, co se odehrávalo v jejich duších, můžeme-li u takových lidí vůbec o duši mluvit.

*

Diákon viděl dobře. Sbíral informace. Jeho hlas a slova byla pomalá, ale zdálo se, že je ve stálém horlivém pohybu. Navštěvoval nebo k sobě zval staré sedláky a dožívající pacholky a otroky a vyptával se jich na pověsti a legendy, které slyšeli od svých předků, již dávno zemřelých hospodářů. Vyptával se jich na polozapomenuté zákony, na písně a popěvky i na drsné písně válečníků a na staré a dnes již téměř nesrozu-

mitelné výrazy i na leccos jiného. Byl v povědomí všech a jeho přítomnost ve Forojuli lidé vnímali i ve chvílích, kdy se stáhl do hostinského pokoje, aby studoval spisy nebo zapisoval vlastní či Flavianova vyprávění z dějin národa, jež se později stala jedním z jeho nejvýznamnějších děl.

Večer co večer za návštěv vysedával v bratrově síni nebo nahoře na hradě a popisoval v rozhovoru nebo občas v dlouhých přednáškách podivuhodné osudy svého národa. Vypadalo to, jako by dokázal zastavit čas, říkal si Johanniperto. Zdálo se, jako by uchopil věčně ubíhající nit času a na chvilku si ji přidržel v rukou a jako tkadlec si ji důkladně kousek po kousku prohlížel. A dovoloval posluchačům, aby si klidně prohlédli minulost.

„Před námi se hromadí minulost našeho lidu," řekl. „Právě *před* námi. A začíná nám přerůstat přes hlavu. Je jako obrovské haldy listí na podzim, jako obrovské závěje listí. Brzy v ní budeme šlapat jako v hnojišti. Ale musíme se jí ještě jednou prokousat, ačkoliv by měla být již za námi. Jednou jsme ji již prožili a nechali jsme v ní své stopy, náš národ prožil vlastně všechno. A teď přišel čas, kdy do sebe musíme znovu pojmout již jednou prožité události, spolknout je, ať chutnají jakkoliv, protože jinak bychom se minulosti, která nás stále trápí, nezbavili. Pro sluch mnohých to bude znít podivně. Ale takový je již zákon života a zákon moudrosti, tak je to se ziskem jasnící se zkušenosti."

A potom zabral ve vyprávění ještě více do šíře, mluvil o založení církve, o Petru a Paulovi, o petrinech a paulinech a nevyhnul se ani zmínce o sporech v minulosti a o nicotnosti a o nicotných bojích, o tíživé nedůvěře a hořkém poraženeství, jež zasahují až do současnosti. A nato kreslil obrazy panovníků, kteří se převraty a vzpourami a podobnými věcmi domohli rychle moci, ale později ji zase tak rychle zuratili, že si již ani nepamatujeme jejich jména. Zmínil se v té souvislosti také o zoufalých, oloupených a pronásledovaných lidech, kteří doufají navzdory všemu v něco nového — ať má moc kdokoliv.

„A to je velký dar naděje," řekl. „Je to podivuhodně posilující nápoj, kterému se říká naděje."

Bázeň, soužení a nedůvěra však u všech zcela nedřímaly.

Někteří naslouchali. Děti, které se směly některých večerů účastnit, přijímaly diákonovo vyprávění jako pohádky, které si mají zapamatovat a potom vyprávět dál, pozměňovat je a žít v nich. Dospělí, většina dospělých, chápali vyprávění jako skutečnou národní historii, jíž také možná byla. Někteří si mumlali a šeptali, že Langobardům byl prorokován zánik v italském, gallském, franckém nebo v severním či východním živlu. A přitom cítili, jak jim krví proudí bázeň ze zničení, rozhlíželi se kolem sebe a pocítili úlevu, když zjistili, že bezpečná nebo alespoň zpolovice bezpečná skutečnost je neopustila: že je tu vše, co znají, nač jsou zvyklí. Jiným se myšlenka na zánik zamlouvala, rozhodně alespoň její část: že se budou moci spojit, splynout se silnou říší, s novými a možná dobrými pány, že se s ní budou moci rychle, bez utrpení smísit a vyhnout se zániku v avarském, slovanském nebo saském živlu a že nebudou donuceni vrátit se na nejzazší sever, k Půlnoci a tam beze jména zmizet. A při myšlence, že se podílejí na novém a silném, pociťovali možná klid a přijímali to jako dobrou útěchu a náhradu za věci navěky ztracené. Snili o tom stát se Franky krále Carola nebo Římany papeže Hadriana, propadnout se do množství.

„Vlastně ani nevím, co jsem si tehdy přál," napsal Johannes Lupigis mnohem později. „City dmuly mou hruď ve velkém zmatení. Vzpomínám si na obrazy, jací jsme o těch velikonocích byli a jak jsme se chovali."

•

Diákon Anselmus se sklonil pro pohár, opatrně jej zvedl, jako by byl ze slabounkého a křehkého skla a ne z těžkého stříbra, a když si lízl s vodou smíchaného vína, zase jej opatrně odložil a projel si potom prsty jako hráběmi řídkými vlasy. Jemná básnická ruka pohladila světle rudou, lehce šedivějící řídkost vlasů, tonzuru, které se brzy bude říkat pleš. Johanniperto si právě v té chvíli položil otázku, zdali se ta ruka vůbec kdy dotkla odstrojené ženy. Později se dověděl, že ano: v mladickém chvatu, se spěchem vášní a se znalostí a zkušeností.

Diákon sledoval všechny jasnýma, modrýma očima; byly

mírné, ostré. Jeho připravující, potvrzující a zakončující gesta rukou činily na mladého Johanniperta velký dojem, takový, že je začal napodobovat. A zůstalo mu to zvykem až do konce života. Kochal se hlubokou mírností tónu jeho hlasu a čistotou jeho jazyka a leskem, když diákon hledal naprostou srozumitelnost a plnou jasnost výrazu, a proto se obrátil i k nejvyšší řeči Římanů. Avšak i jeho langobardština byla, když ji použil v krátkém, slavnostním citátu zákona, ba i v hrubším přísloví, neobvykle jasná a krásná. Občas používal i starobylá slova ze severského prajazyka. Vaše, naše *smerzo*, řekl, když mluvil o utrpení a opakoval slovo pomaleji, aby z něho dostal jeho nejhlubší smysl.

„Nezapomeňte na půlnoční slovo *smerzo*, na *dolor* Římanů," řekl. „Noste je v čele jako prapor, abyste je měli na očích. Nechte je často zaznít ve svém sluchu, abyste je vždy poznali a aby vás nikdy nepřekvapilo."

A mohli si vybrat, mohli to slovo vzít jako dalekо mířící, nejasné varování nebo jako vážnou a praktickou radu nebo jako slavnostní prosbu k bohu utrpení. Podrželi je ve své paměti, časem pro mnohé z nich nabylo plného významu a později je již tak často nepřekvapovalo. Ne, ne tak moc. Pro některé bylo světlem v temnotách a mečem v boji. Poslouchali, trápili se nebo doufali; poslouchali.

Před Johanniperten teď historie jeho národa ožila, byla mnohem živější nežli ve Flavianových váhavých, nedokončených a zapomnětlivých větách. A ačkoliv ji znal téměř od dětství, připadalo mu, jako by se poprvé dověděl, jak vznikl jeho rod, rod Leupchisů a jiné rody, jak se Langobardi na severu na Půlnoci a na východě rozmnožovali a vyvíjeli. Jasněji než dříve si dovedl představit, jak se předci navzájem pobíjeli, jak válčili proti jiným kmenům, jak bojovali o život, o půdu, po které šlapali. A jak částečně prohráli nebo napolovic zvítězili, jak nejisté nebo pevně panovali, kudy putovali nebo kam byli hnáni na severu i na východě, a jak se nakonec dostali až do Italie. V dávné minulosti byli lovci, kteří jedli syrové maso. Měli lstivost lesních lidí a znalost vln lidí od moře a rychlost lidí ze stepi. Když se spojili, byly to mocné hordy. Jejich ženy byly silné a tvrdé. Zdálo se mu, že vidí, jak si

winnilské ženy, ječící rodičky, stahovaly vlasy na tváře a bradu, aby se podobaly vousatým mužům. Tak děsily nepřítele a oklamaly tím dokonce i barbarské bohy, které tehdy národ uctíval, nějakého Guodana čili Wotana, nebo Freu, dobromyslné, přihlouplé bohy nebo divoké bohy s pěnou šílenství kolem huby.

Příběh protékal posluchačským večerem jako široká řeka, jako Tiliamentum s mnoha rameny. Posluchači si představovali, jak divoká byla láska jejich předků a jak muži jako býci oplodňovali své bučící ženy za radostného řvaní chtíče a radosti. Zdálo se jim, že vidí, jak děti vycházejí z ženského rozkroku, z rodícího otvoru, z brány života a zaplňují Půlnoční zemi k prasknutí. Kmeny toho národa se scházely k ukřičeným rokováním na otevřených místech v lese nebo v posvátných hájích na rovinách. Přeli se, křičeli a řvali vztekem nebo se hádali a ječeli strachem, když uslyšeli, že král nebo náčelník chce třetinu z nich povraždit, aby měl zbytek dost prostoru a mohl v té zemi přijatelně žít. Avšak na radu moudré ženy Gambary od lidských jatek upustili a místo toho se pustili do losování, které rodiny budou moci zůstat a které se musí vydat na dlouhé putování.

Takové představy naplňovaly Johannipertovu hruď a dojímaly všechny jeho smysly. Vnímal život svého národa, jeho lásku k domovu, touhu putovat, chuť k boji i touhu po míru, jeho bázeň i zoufalou odvahu, a jak již tehdy, daleko v minulých dobách, lidé znali nebo tušili všechna nebezpečí, jež opouštěli, a všechna nebezpečí, jež je čekala. A viděl Chřtán, Vodní tlamu, jež polykala lidi a lodě, prožíval vzdálené, nesplavné moře svých předků. Cítil tíži zimní tmy a ledový bič nad ledy. Krčil se v sněhové bouři a hnal se k chýším a k děrám, v nichž se skrývali a dlouho čekali na začarované letní slunce, které na jeden nebo dva měsíce nezapadá a visí nad krajem a každý večer zůstane stát nad okrajem lesa nebo moře i se svým krvavým světlem.

*

Diákon Anselmus vedl pomalými, příjemnými gesty rukou a skvěle vyváženým hlasem své tiché, vzdychající nebo mumlající, smějící se nebo smutně nenávistné a po pomstě toužící

posluchače do nových zemí a nových krajů a přes excháty a papežství, přes Chlodovigova, Dagobertova a Pippinova vítězství a porážky do současnosti nebo téměř do současnosti. Pěknou chvíli mluvil o Carolu Kladivu, o velmoži, který byl otcem a praotcem těch vítězných pánů.

„Gallové byli zlomeni," řekl, „a vláda Sasů je nejistá. Král Franků, pan Carolus, kterému se začalo říkat Veliký — a on je vskutku veliký, a to jak tělem, tak i duší, je to Carolus Magnus! — bude mít brzy všechno ve svých rukou. Je o něm slyšet jen dobré, nejčastěji dobré. A v dobrotě svého srdce ponechal našemu národu bez krále zemi nevyplundrovanou — nebo téměř nevyplundrovanou. A ani mnoho žen nebylo znásilněno."

Neodpověděl nikdo. Johanniperto seděl vedle Angily a tělem mu prudce stoupala krev, stoupala hrudí a výš pokožkou krku do tváří a čela. Conald s Warnefritem se zadívali nejdříve na Angilu, potom na bratra, ale jejich pohledy se zastavily na Angilině tváři.

Flavianova oční víčka, ty namodralé klenby — byly spuštěny a zatíženy vahou stáří do spánku, do podřimování, jež bylo vedeno přáním vyhnout se přítomnosti, vyloučit ji. Pak je ovšem pozornost zvedla, byla to ještě nevyhaslá touha po poznání, jež si vzpomněla, protože chtěla potvrdit a obdivovat a získat od svého bývalého žáka Anselma sílu. Diákon zachytil jeho pohledy, nato se rozhlédl kolem dokola a učinil jedno ze svých měkkých gest:

„Ještě jsme *tady*," řekl. „Máme vévodu a je to náš vévoda a byl dosazen Jeho Milostí králem a není to žádný cizí gastald. Rodgaud si nepřeje neklid, tomu nemohu přece uvěřit? Ne, přeje si klid. Nechce se bouřit, spoléhá na klidnou, moudrou cestu. Nechce obětovat sebe ani vás v nesmyslné vzpouře. O tom jsem přesvědčen. Je to moudrý muž."

Ticho a pohledy.

„A stejně je tomu v Beneventu a ve Spoletu a na jiných místech Italie, kde žije náš lid."

Johanniperto mohl číst v jejich obličejích:

Je diákon Anselmus přece jen zvěd a politický agent? Nebo je to mírný, učený a naivní muž, historik, který při velké vzděla-

nosti pokládá vlastní národ za nízké a hloupé barbary? Proč sem přišel? Kdo ho poslal? Chce uklidňovat mysli, bojí se jejich neklidu? Co po nich chce? Ujištění, že mají v úmyslu zachovat klid? A jaká tajemství ukrývá za svými mírnými, smutnými a veselými slovy?

Jejich oči se ptaly navzájem a mlčky se ptaly i jeho. A nato se začala opět ptát ústa. Vévoda Rodgaud, Stabilinus a Felix se snažili vyzvědět více o franckých pánech, než se toho dověděli vloni za války a v míru, v němž teď žili. S nevinnou tváří a se sklopenými očními víčky se zeptal vysoký, šlachovitě hubený a obdivuhodně vytrvalý a lstivý Stabilinus, „jak to všechno souvisí s dřívější porážkou Franků, pardon, s porážkou Carola, takzvaného velikého, kterému se plným právem říká velký z velikých, od Saracénů? Bylo to v Aquitanii, nebo snad někde jinde? Nebo to nebyl tento muž — pardon, Carolus, kterému se právem říká Veliký — nebo Největší...? Byl to snad jeho otec či strýc, kdo se tehdy dostal do úzkých?"

„Promiň mou neznalost, veleučený Anselme!" řekl. „Jsem jen prostý muž, ubohý náčelník, bývalý statkář, už nemám velkostatek, z něhož bych mohl žít, znám Franky jen z jedné stránky — totiž myslím jako z loňska, když mě *zpracovávali*."

„Slyšel jsem o tom," řekl diákon klidně.

„Doufám, že tedy také víš, že mě zpracovávali nejrůznějšími nástroji?" řekl Stabilinus s nevinným výrazem, ale měl přitom malé oči a jeho pohled bodal. „Vyptávali se mě na všelijaké věci. Ptali se dlouho a musím říct, že důkladně. Tak důkladně, že jsem se sám začal ptát. Avšak: bylo příčinou té porážky v Aquitanii — byla-li to ovšem, jak se proslýchá, vůbec porážka — slabost, omyly a neznalost válečného umění? Jenže taková slabost a takové omyly si nedovedu v *tak* vznešené souvislosti představit. Něco takového si nemůžeme nebo *nesmíme* o vynikajícím a dobrém králi Carolovi, který je jistě plným právem nazýván Velikým — nebo vůbec Největším — myslet? Špatně jsem to pochopil, neslyším tak dobře, zpracovávali i mé uši. A co válka proti saskému národu na severu? Jde tu *jen* o vítězství?"

Ticho. A Stabilinus se tvářil, jako by čekal na odpověď, nežli se opět rozhovořil:

„Ano, samozřejmě, jsou to jen a jen vítězství, velký král vítězil nad malým náčelníkem, jak se jen jmenoval ten náčelník — Witukind? Samozřejmě to byly řady vítězství, každý válečný den nové vítězství velkého krále proti malému náčelníkovi, ano, královská, přímo basilejsky a caesarsky požehnaná vítězství? Ale (a Stabilinus sklopil víčka ještě více, takže byla téměř v poloze mžourání) — ale tolik se toho povídá — a pověsti se donesou i do našeho odlehlého kouta. Jako prostý a nenáročný muž se ptám jen sám za sebe, má neznalost je značná a politováníhodná."

Po každé otázce, po každém tázavém přízvuku se obrátily pohledy k diákonovi. A on tu a tam odpověděl, a jeho hlas si zachovával mírnost a oči úsměv nebo ostrou jasnost. Ruka pohladila na vlas chudé temeno a zvedla k ústům pohár. Tohle je okamžik, v němž formuluje své myšlenky, řekl si Johanniperto učenlivě. Anselmovy rty se dotýkaly vína, jako by je líbal, žehnajíceně; jako by on posiloval víno, a ne víno jeho.

„Král Carolus se jistě lecčemus ze svých případných omylů naučil," řekl a náhle se upřeně zahleděl na Stabilina. „Podle toho, co jsem slyšel a pochopil svým — rovněž prostým — rozumem. Tu a tam proti němu vedou drobné vzpoury. Jistě jste o tom slyšeli? Malé, krvavé vzpoury? Nikdy nejsou *dobře* připravené, ty malé, krvavé vzpoury. Rozpráší je dříve, než doopravdy začnou. Na počátku ani tak krvavě nevypadají, ale často při nich vyteče dost krve — a dost brzy. Tak to alespoň obyčejně bývá — z toho, co jsem se doslechl z vyprávění. Jsou krvavé pro muže, kteří se *dostatečně* nerozhlédli, *náležitě* pečlivě se nepřipravili, nezlí to své povstání rozběhli. Byli to muži, kteří si neobstarali spolehlivé spojence — a v pravý čas. A v *tichosti*. Mlčení může být dobrým pomocníkem — když jde o vzpouru. Král Carolus, alespoň podle toho, co se říká, ví vždycky všechno hodně dlouho předem. Proto je také velkým králem."

A v síni je opět ticho. Johanniperto v ní slyší myšlenky zralých mužů. Vítr venku zeslábl. Brzy se promění v příjemný větřík a nabídne obchodní plavbě na moři dobré podmínky, dobré podmínky pro výměnu žádaného zboží, například

zbraní. Příležitost k vývozu snadno prodejné pracovní síly a nevěstek z Venetie i z Ravenny. Dobré cesty, příznivý vítr. A Johanniperto se na okamžik zamyslel nad tím, co se mu zdálo, že slyší v mlčení.

„Jak jsem slyšel," řekl jeho strýc diákon a rozhlédl se kolem.

„Seděli tam, ano tehdy tam seděli." Johannes Lupigis, který byl tenkrát ještě mladým Johannipertem, mladíčkem Pertem, nevěděl, jak formulovat dál své líčení. Byli tam, bylo to téměř na konci půstu roku 775 po Spasitelově narození. Vypadali, jako by pracovali nebo byli oběťmi všech osmi největších a nejhorších neřestí, tak jak je Johannes Cassianus řadí ve svém díle o klášterních nařízeních: přežírání, neřest, chamtivost, hněv, trudnomyslnost, popudlivost, malichernost a domýšlivost — a v té chvíli cítili lítost.

„Jak jsem slyšel," pravil znovu diákon.

Lstivý Stabilinus řekl:

„V minulé válce — mám na mysli válku z minulého roku — mě Frankové chytili.“

Sklonil se nad stůl v Rodgaudově síni a úkosem se podíval na diákona, na vévodu a Felixe a zasmál se svým pokřiveným úsměvem; byl zasažen i ve tváři.

„A chytili mě pořádně. Možná to byla dobrá, dobrodějova ruka, která mě zmáčkla. I když jsem to tak tehdy nechápal. Možná to byla dobrá ruka.“

Nikterak nepospíchal. Posluchači se připravovali na to, co vyjde z křivých úst, a čekali.

„Dovedou to,“ řekl Stabilinus. „Člověk by málem jejich zručnost obdivoval. Bylo to v horách na severozápadní hranici s Francií. Stavěli jsme tehdy proti nim z balvanů zátarasy, pořádné obranné zdi, až úplně nahoře v průsmyku. Jenže oni je v noci za tmy obešli a napadli nás zezadu. Stříleli jsme, až nám luky praskaly, a vrhali jsme vzhůru proti nim kopí, ale oni na nás valili kameny. A když jsme stříleli a házeli kopí a váleli kameny na ty, kteří přicházeli zezdola, váleli ti, co byli nad námi, kameny na nás. A útočili i z boku, stříleli i zezdola a stříleli dobře. Byli jsme jak ve smrtícím kotli, kolem číhala jen smrt. Nepomáhaly ani přilby, ani štíty. Když jsme se sklonili, abychom si chránili obličej a prsa, kam štíty nesahaly, dostali jsme šípy a oštěpy do zad a do šíje. Jo, to byla past! Jako past to věru bylo prvotřídní. Přitáhli s dvěma vojsky přes Jupiterovu horu. Umění vlákat lidi v horách do pasti, to ovládají. A takové pasti kladou jejich poslové a agenti právě v místech a ve chvíli, která se jim k tomu nejlépe hodí.“

Očekávali více. Stabilinus ještě oči od stolu nezvedl.

„Byla to opravdu dobrá past,“ řekl. „Byl jsem z těch šťastných, kteří přežili, měl jsem to štěstí.“

Nato kradmo pohlédl k diákonovi:

„Mučili mě — chci říct: vyslýchali mě, což je přirozené, *jak se patří*. Na to měli právo. Někteří z nich to opravdu uměli,

to musím uznat. Byli jistě zvlášť pro svůj úřad, k takové práci vyučeni, alespoň to na mě dělalo takový dojem. Mám za to, že se tomu umění museli naučit na severu nebo na východě, snad v Sasku nebo možná v Asii. Své řemeslo ovládali moc dobře, znali všechny druhy a způsoby.

A nato otevřel oči, jak to jen šlo:

„Byl jsem válečný náčelník, velitel. Mnoho z mých lidí bylo zabito. Říkali si, že jsme skvělá kořist. Mysleli si, že jsem nabit vědomostmi o plánech a záměrech našeho krále, tedy *tehdejšího* krále Desideria. Nejdřív se mnou rozmlouvali, říkalo se tomu vážný rozhovor. Ani na okamžik jsem nezapochyboval, že o vážný rozhovor skutečně půjde. Kdosi se mě zeptal na mou víru, je-li to ta pravá. A byla pravá, táž, jakou měl jejich král, nešlo ani o ariánství, ani o pohanství. A tak si se mnou vyměnili ještě pár vážných slov."

Odmlka, aby to zapůsobilo. Potom sklonil zrak a mluvil do stolu:

„Hrozili mně, že mě promění z *muže* v *nic*, v živé nic. Měl jsem dojem, že vyrábějí eunuchy docela rádi a zručně. Trochu do mne řízli, kam, to vám nebudu ukazovat. Nože byly až nebezpečně blízko. Zkoušeli mi spočítat chlupy na nejtajnějším místě tak, že mi je jeden po druhém a beze spěchu vytrhávali. A při tom si kolem toho místa pohrávali s noži jako při hře, z hravosti. Ale jinak se ke mně chovali dobře, nic jiného říct nemohu. To důležité mi neuřízli. Splnili svůj slib milosrdenství, když jsem jim řekl všechno, co jsem věděl, tedy všechno, co se jim hodilo a co znělo pravděpodobně a věrohodně. Chtěl jsem si zachovat obyčejný život a být k užitku a mít — i později — trochu té radosti."

Johanniperto slyšel, jak muži začali do ticha prudčeji dýchat.

„*Pošli děti ven ze síně!*" řekl diákon hlasitě k Rodgaudovi.

„Pokud mé obyčejné oči vidí, nejsou tu v síni kromě otroků žádné děti," řekl vévoda a rozhlédl se kolem s břitkou pozorností. „Ne, zůstaň sedět, Angilperto! Už nejsi žádné dítě. *Zůstaň sedět!* Proč vstáváš na cizí rozkaz, když jsi v mé síni? *Seď, povídám!* Může to pro tebe být zábavné i užitečné vyslechnout příběhy o obyčejích a zvycích cizích národů ve válečných

dobách. *A vy tam u dveří taky zůstaňte!* Pozvedněte své maličké, ať vidí Stabilina, muže, který byl v zajetí u přátel!"

Angila opět usedla. Hluboce sklonila hlavu a ruměnec jí stoupal po bílé šíji do tváří a do čela. Otroci a čeleď zůstali stát u dveří, hrdi na to, že smějí být v síni zábav. S radostí poslouchali a otrokyně zvedly své malé děti z podlahy a ukazovaly je.

Stabilinus pokračoval:

„A pak si vzpomněli na mé hrdlo. Lili mi do krku všechno možné. Často vzpomínám na slova, že jejich dobrý král chce všechen svůj lid nasytit. A to, co jsem dostal, bylo opravdu vydatné. Byla to výživa z člověka do člověka, od muže k muži, použité jídlo a pití. Ale nebylo to — a toho skutečně velmi lituji — osobně od dobrého krále."

Očekával repliku. Zvedl oči, čekal.

Diákon řekl:

„Venku již tolik nefouká. Takový klid dělá dobře, zvláště uklidňuje smysly. Jenže víme dobře, že může přijít nová bouře, obnovená bouře. Není těžké ji vyvolat. A jsou prý bouře, které se dají probudit slovem, jak jsem slyšel. Tak jako sesuv půdy v horách nebo sněhová lavina. Jediné slovo, nevhodný a nemístný zvuk může vyvolat sesuv. Jak jsem slyšel."

Stabilinus se rozhlížel velkýma očima dobrosrdečně kolem, ano, tohle se mu podařilo.

„Mám za to, že vybrané pokrmy a ušlechtilé nápoje, jež prošly tělem dobrého krále, by se neměly více používat, alespoň ne při výslechu zajatců," řekl. „Dost možná, že je diákoni nebo biskupové nebo sám papež prohlásí za svaté, za svaté hnojivo. To ovšem říkám jen tak mimochodem a jako pouhý dohad. Pokud jde o mě, nenaříkám si. Jsem šťastný. *Žiju.* Sedím si tu a král mé báječné chování. Jsem přece pod jeho ochranou."

Čekali. Přišlo to. Lstivý Stabilinus měl ještě co vyprávět.

„A také zkoumali mé nehty, na rukách i na nohou."

„Myslím na bouře, jež může vyvolat slovo," řekl diákon a podíval se mu do očí, ale Stabilinův pohled neuhnul — alespoň ne hned.

„Na rukou i na nohou," opakoval. „Používali k tomu kleště,

kleště nejlepší kvality, krásně vypracované, byly by ozdobou každé domácnosti, každého pána. Možná to byly krásné královy kleště. Ale to bylo na počátku, než jsem se rozpovídal."

„Mnohé zvuky lze pokládat za velmi nebezpečné," řekl diákon.

„A taky mi prohlíželi ohněm chodidla," řekl Stabilinus. „Byl to zvláštní zážitek, nebo jak bych měl tu zkušenost vyjádřit. Propadl jsem se do snů, usnul jsem blažeností. A vzbudil jsem se z toho sladkého dřímání jen proto, že mě polili studenou vodou a začali mi vytrhávat chlupy na tom místě, o němž jsem se již zmínil."

„Ano, to bylo již řečeno," řekl diákon. „Často jsem si povšiml, že opakování oslabuje sílu a pravdivost použitých slov."

„A hned nato si začali hrát se svými dobrými, krásnými noži," řekl Stabilinus. „A tak jsem mluvil a potom jsem směl upadnout do nového, velmi příjemného spánku. A když jsem se probral zase k vědomí, když jsem měl zas jasný rozum, bylo po válce a já se octl v bezpečné mírové době. Takže jsem vlastně přišel jen o pár chlupů. A to se ví, vlasy a vousy jsem měl šedivé, ale to je dobrá, zralá barva."

Ticho — a opět zaslechli zvenčí slabý vítr.

Malý, rozložitý Felix řekl:

„Mě se taky pokoušeli přemluvit a docela se jim to dařilo. Jako v minulé válce, v té z loňského roku. O budoucích válkách mluvit nemíním, není to v mých silách, na to mi rozum nestačí."

„V tom větru je něco, co není tak dobře slyšet," řekl diákon. „Nevím, co to je. Ale v každém větru jsou zárodky bouře."

„Přemlouvat mě začali důtkami," řekl Felix. „Takovými s mnoha ocasy, byly to mimořádně pěkné důtky. Nechávaly na pažích i na krku, na břichu a na nohou zřetelné stopy. A — taková je alespoň má zkušenost — i na povrchu srdce a také uvnitř. A taky v duši, takže sám Bůh — možná s pomocí diákonů, biskupů a papežů, kteří to jistě ze srdce rádi dělají — bude moci pozorovat a obdivovat jejich stopy, až přijde čas a my se ocitnem v Jeho království."

„Jen slovy a vlastním nářkem se tam obyčejně nedostanem," pravil diákon.

Felix k němu zběžně zašilhal a řekl:

„Jo, jo, kleštěmi mě taky přemlouvali. V té minulé válce. O jiné, vzdálenější válce řeč nevedu. A taky nechci mluvit o té, která třeba teprve přijde — jenže co víme o válkách, jestli přijdou nebo nepřijdou? Jestli nějaká bude — ano, bez mého přičinění — pak to může být válka, v níž se tak lehce přemluvit nedám."

Stabilinus řekl:

„Jejich přemlouvání ohněm je opravdu nejúčinnější, jak jsem již řekl a znovu opakuji. Mám za to, že mnoho slov a popisů dosáhne svého plného účinku, teprve když je opakujeme. Možná že jejich hra s noži na mě udělala nejsilnější dojem. I tou se dá člověk lehce přemluvit — tou pomalou hrou s noži. Člověk na ni nezapomene, zůstane mu v mysli."

„Já bych zase dodal, že zapomnění může být dobrým prostředkem k získání pevného zdraví a klidu duše," pravil diákon.

„Již jsem řekl," pravil Stabilinus pomalu, „už jsem řekl, že ta malá válka, kterou jsme vedli a kterou jsme — jak se může zdát — prohráli, a nejedny oči ji vidí jako prohranou, tu loňskou válku krále Desideria — už tehdy jsem řekl, když bylo po všem — že vůle Franků je prokazatelně dobrá a že způsob, jakým zacházejí se zajatci, je účinný. A také jsem řekl, že je to velmi poučné. Jejich zručnost v tomto ohledu je tak veliká, že by se měla zvát uměním. Dovedou utesat zcela nové lidi ze svého kamene, ano, z materiálu, z duší, srdcí a z těl druhých."

A Felix od stolu:

„V některých okamžicích nepochyboval nikdo, že zvítězí. To znamená: že protentokrát zvítězí."

A Stabilinus s křivým úsměvem:

„Pokud jde o mé, věřím, že jsou ze všech národů na světě nejlepší. Kdybychom se u nich přiučili vybranému umění získávat lidi, dotáhli bychom to dál, by daleko. Dokáží přimět lidi k mluvení, když potřebují, a k mlčení, když je třeba, jejich nejvyšší vedení je skvělé — jak všichni víme. A samozřejmě, kdybychom měli tehdy jejich vojska, jako vloni myslím, a řemeslnou zručnost jejich vojáků, jistě bychom s naší odvahou, s naší všemi uznávanou odvahou... ano, zvítězili. Teď by

možná seděl v Papii náš vlastní král a s největším klidem by přijímal ochotné, ba dokonce možná i urozené hosty ze severu a z Romy. V takovém případě by asi nemusel vykonat cestu přes vysoké hory a úzkým průsmykem, aby se tam stal ctěným hostem dobrosrdečného krále."

A Felix:

„Tvrdí se, že o našeho krále, myslím jako našeho bývalého krále Desideria, pečují s velkou zručností. Říká se, že věnovali zcela zvláštní péči jeho očím a že ho oslepili s nejvyšší dovedností. Možná je to tak. Ačkoliv jiní tvrdí, že prý oslepl — oslepl-li ovšem vůbec — ze slz vděčnosti."

A Stabilinus:

„Asi nesnášel silné světlo svého dobrého královského hostitele, jeho rozzářené oči a lesk dvora. Možná se pokusil podívat do Světla, do očí Carola Velikého a z toho — což je přirozené — oslepl."

A Felix:

„A navíc je teď prý bez uší a bez nosu, náš bývalý král Desiderius."

A Stabilinus:

„Prý naslouchal slovům dobrého krále Dobra, dobrým a moudrým slovům urozeného Carola tak pozorně, že se mu uši uvolnily. A dobré vůně v bohaté komnatě, v tom nádherném sále, kde přebývá, a vůně z překypujícího, přebohatého jídelního stolu velmi velikého Carola byly tak silné a dobré, že náš bývalý král Desiderius z toho přišel o nos, když se jimi nebo z nich pokoušel pročichat. Ale jazyk mu prý zůstal, čím to jen může být? Možná proto, aby mohl poděkovat, aby mohl dvornými slovy vyjádřit svou vděčnost?"

A potom promluvil Felix rovnou do vzduchu, aniž kohokoliv oslovil:

„Prý se postarali i o zbytek jeho těla. Asi ho chtěli zbavit starostí o další syny, o další dědičné prince, stačí Adalgis — který má tu smůlu, že je svobodným mužem — a podle toho, co se říká — se někde skrývá a vyčkává, snad v Byzantiu."

Stabilinus nachýlil hlavu na druhou stranu a s velkou nevinností zašilhal k diákonovi:

„Ve Francích prý mají za to, že na tomhle dobrém světě,

na němž tak šťastně žijem, je příliš mnoho králů a královských potomků. A tak možná odřízli — s uznávanou zručností v zacházení s noži — tak možná odřízli Desideriovi schopnost vyrobit další syny. Určitě tak udělali jen proto, aby ho ušetřili zbytečných starostí a nepříjemností a dodali mu pokojné mysli, jež by se více hodila do kláštera."

Diákon pravil lehkým tónem:

„Naslouchám vašemu zajímavému rozhovoru s největší pozorností."

Vévoda Rodgaud se obrátil svým stále ponuřejším bochánkovým obličejem k diákonovi:

„On, on tam nahoře ve Francii nebo v Sasku, nebo kde právě je, on, král Carolus, má prý tu vlastnost, že nemá rád langobardské vévody. Jak jsem se doslechl. Vévody našeho národa — a to i když je uznal a dal jim na to svou ruku. Mně projevil jen a jen dobrotu. Ale říká se, že chce některé vyměnit za jiné, za své vlastní gastaldy, až přijde vhodná chvíle. A člověk nikdy neví, kdy taková chvíle přijde. Jednoho krásného dne — hm, člověk neví. Ale jinak, jak již řečeno, o něm slyšíme jen to nejlepší. Ale..., ano, na mne samozřejmě spoléhá."

Stabilinus pronesl, tak jako by mluvil jen sám pro sebe, jako by myslel věcně a klidně, ale nahlas, slova chvály:

„Někdy začínají žaludkem. Neříkám to proto, abych je haněl, to přece každý dobře ví. Naopak, myslím si, že je to promyšlená metoda, jedna z nejlepších. Jednomu muži, který nechtěl mluvit pravdu, prý vyšlapali — jak jsem se alespoň doslechl — žaludek pěkně do prázdna. Udělal hloupost. Ale možná neměl co říct. Nejdřív mu tedy vyšlapali žaludek a pak nedostal nic, čím by si ho naplnil. Řekli mu, že mu to jistě prospěje, a on to musel uznat, když se ho ptali. Nedali mu prostě nic jíst. Já si ostatně také myslím, že bylo dobře, že právě potom nic do žaludku nedostal, že nedostal silnou stravu, ba vůbec žádnou stravu. Nakonec mluvil, ačkoliv neměl o čem mluvit. A tak jim vyprávěl o plánech, které jsme my, tedy jako náš bývalý král Desiderius, který je teď někde váženým hostem, prý měli mít. Ten muž prý hned nato zemřel. Pokud jde o mne, myslím, že zemřel z vděčnosti."

Felix řekl:

„Žádají vděčnost na všech, na nás a na všech. A mají právo něco takového žádat — po tom všem, co pro nás udělali — alespoň jak se tvrdí."

Dlouhý, hubený a uznávaně lstivý Stabilinus zvedl hlavu a natáhl hubený krk jako ptáček. Ptáček čekal na odpověď nebo ukazoval v zobáčku červa, nález, zisk, dar, něco, co vyhrabal. A chtěl být pochválen slovy, žádal za svůj projev uznání nebo snad požehnání:

„Potěšilo by mě, a mluvím teď jen sám za sebe, bylo by mi velkým potěšením a posilou mého neklidného srdce, kdyby ses *ty* vyjádřil o našich prostých, nenáročných, ale dobrých zkušenostech z naší poslední malé války a o našem současném mírovém stavu, Anselme."

Diákon Anselmus pozvedl pohár, podíval se na něj, ale nenapil se.

„Naslouchám," řekl. „Naslouchám vašim sdělením s největší pozorností."

Malý, těžkopádně široký Felix najednou vypadal ještě těžší a širší. Tísnila ho slova, přetěžovala ho. Hleděl teď jen na Stabilina a na vévodu:

„Jistě je pravdou to, co náš ctěný diákon Anselm právě naznačil, že král, jejich král, myslím jako náš nynější pán, ví vše a všechno se doví. Ví předem o všem, co se stane, a přijde na všechno, co se stalo a děje."

Očekával odpověď, přemýšlel, promluvil:

„Můžeme ještě říci, že on, velký král, napomáhá s velkou zručností zrodu pravdy, napomáhá skutečnosti, aby byla, ba rozhoduje o tom, jaká má být. A rád bych věděl — a nemíním to nijak rouhačsky — to snad všichni chápete — ale rád bych věděl, nakolik rozkazuje i Bohu. Ne, tahle slova beru zpět! Vyklouzla z mé hloupé duše, z mých mizerných úst, berte je za příklad toho, jak může obyčejný člověk nechtě myslet rouhačsky a zapomnětlivě, naivně."

„Prý miluje pravdu, ten král," řekl Stabilinus s velkou lstivostí v hlase. „Dalo by se říci, že mačká pravdu na břiše, že vymačkává pravdu, kterou miluje, že vymačkává onu vyšší pravdu z nižší, mačká pravdu žaludku tak, až se promění v pravdu úst a duše. A také pravdu svléká, až je úplně nahá...,

ano, zůstane jí jen závojíček. Možná závojíček nebo mříž z nožů, hravých nožů před mužovým středem. A potom si tu nahou pravdu prohlíží svým dobrým zrakem, pozoruje nejvyšší pravdu, myslím pravdu o člověku, o muži — o muži, který je zajatcem a vykládá žaludkem pravdy."

Po nějaké chvíli pravil Rodgaud zamračeně:

„Ano, říká se všelicos. Pomluvy mají křídla, jak jsem již řekl."

Převelice lstivý Stabilinus pravil s velkou úskočností a vychytralostí:

„Slyšel jsem vyprávět o velkých dravých ptácích, kteří mají tak těžká těla, když si začínají cpát žaludek jídlem, že síla větru stačí pozvednout jen je a nic víc. Ale hlad dravých ptáků zůstane. A když se ti ptáci pokusí vzlétnout s tučným volem, do něhož zataji své paráty, zlomí se jim křídla. Nikdy žádnou kořist nepustí, byť byla sebetěžší a byť by oni sami byli přesyceni. A takhle končí svůj život, je to jejich způsob umírání — těch dravých ptáků."

Opět ticho a čekání.

A i Felix, teď i on řekl krajně mazaně a vychytrale do stolu — a jeho hlas zavrtával slova do dřeva, tlačil je do dulku a štěrbin:

„Náš lid dnes nemá žádnou *váhu*, jež by stála za řeč. Myslím to tak, nemá váhu, již by bylo *cítit* nebo již by bylo možné *hned* nějak *jinak* pocítit. Dalo by se říci — a těmito slovy se žádného pána ani *krále* nechci dotknout, a ani si jimi nechci *stěžovat* na *kolokoly* — že břicho je vymaskané. Ano, to byl jen nevinný příměr, takové podobenství."

Pozorně naslouchali, dostavilo se ticho. A tak naslouchali tichu, tak jak to lidé často dělávají, když hledají něco skrytého. Ticho jim bzučí v uších jako včela, jako roj myšlenek, jako bzučící ticho včelího roje. Byly to stejné otázky a odpovědi, jež si můžeme dávat sami sobě, když chceme. „Tolik stísněné, a přesto rozhodné nenávisti jsem později již nikdy, pokud si vzpomínám, v jediné místnosti nezažil," zaznamenal později sekretář Johannes Lupigis.

Diákon zvedal pomalu ruku k poháru a k temeni hlavy, než řekl:

„Říká se, že náš národ, kmen Langobardů, také mučil lidi — dříve. Je tomu těžko uvěřit, ale pravdu je někdy obtížné uchopit, víra po ní často skłouzne. Dnes tomu již nevěříme, úplně. Když jsme všichni tak mírných povah. Dříve bychom možná uvěřili. Gregorius z Turones, pravdymilovný, úctyhodný a učený muž, a také dobrý a požehnaný biskup, o naší krutosti kdysi dávno psal.

Na Velký pátek, o němž se nejí jinak než tajně, a dělají to jen horší lidé, a o němž jsou všechny duše celkem vzato očištěny a zbaveny nenávisti a nešlechetných chtíčů, se vrátil diákon Anselmus znovu k otázce bolesti. Opět používal starého půlnočního slova *smerzo-smerza*, když mluvil o různých způsobech, jimiž lze lidem připravit utrpení.

Posluchačům v královském sále se mohlo zdát, že vykonal cestu bouřlivým Adrijským mořem a do Forojuli jen proto, aby tu měl velkopáteční přednášku o surovosti langobardského národa. Byla to domnělá surovost, o níž většina z posluchačů nikdy nic neslyšela. Nikdy nebyla nijak prokázána. Lidé měli nepříjemný pocit, když se chopil věci z téhle stránky, byli zle dotčeni mnoha jeho slovy o utrpení jiných, i když tak učinil onoho bolestně posvátného, a jak to má být, i slavnostně laděného, pošmourného dne.

Úvodem citoval učené spisovatele a svědky a prošel dlouhý seznam svatých. Mluvil o odvaze apoštolů, o velkých činech víry církevních otců a o utrpeních, jimiž musela projít církev svatá. Líčil mezi jiným i utrpení Petra a Paula v Římě před sedmi sty léty, za vlády krutého paliče a božího nepřítele císaře Nerona a jiných podobných, nenávistí zaslepených a ďáblem svedených lidí. Popisoval utrpení, jemuž byla dlouho po mučednické smrti apoštolů vystavena Církev pravdy v činech Libyjce Arii z Alexandrie — té mužské děvky *horven* nebo *huorvan*, pravil starými a hanlivými slovy, jež byla ve friulské řeči již téměř zapomenuta. Potom důkladně probral ďábelskou zradu ariánů a jejich hrubé a nepoučené pokusy změnit postavení našeho Pána, Herira a Salvatora. Poukázal na pokusy zaslepených bludných učení učinit ze svatého Ducha, Holubičího srdíčka a křídel holé nic. Dále se také zmínil o opakujících se pokusech proměnit Spasitelovu božskou Matku, Jeho od samého Boha požehnanou Matku a Muotar Marii v obyčejnou židovskou ženu, jíž potrefilo to, že byla oplodněna, porodila a vyseděla nějaké — snad trochu neob-

vyklé — dítě, zcela obyčejným, téměř všedním zázrakem.

„Byla to myšlenka, již mu vnuknul ďábel!“ řekl.

Obličej diákona Anselma na okamžik změnil laskavý výraz v přísnost, diákonovy tváře se zachvěly a zuby se obnažily k něčemu jinému než k úsměvu, takže připomínaly lapené, kousající zvíře. Jeho rysy a gesta všechny hluboce dojaly navzdory tomu, že den nabízel pokoj a mír a jeho hlas pronikl až na dno jejich duší.

Johanniperto byl také dojat. Avšak mladší muži, jeho bratři a Rodgaudovi synové cítili, jak se k nim vtírá touha po válečnické činnosti, probuzená vnuceným časem pokoje a míru. Tvářili se, jako by hned a bez odkladu chtěli vyhledat ještě žijící ariány v jejich děrách nebo palácích, na statcích i na hradech a v jejich chrámech a jako by si chtěli vážně promluvit s těmi falešnými přáteli Víry, skutečnými nepřáteli božími a úskočnými posly ďáblovými. Tváře se jim rozpálily nebo zbledly zlobou a nenávistí. Johanniperto je ostražitě pozoroval, ačkoliv byl sám velmi otřesen. Viděl, jak se jim zužují oči a jak se jejich pohledy proměňují v hroty oštěpů a v jehly. A i kdyby byli všichni ariáni mrtvi — to si říkali mnozí z těch mladých mužů —, i kdyby ti zrádci byli zasaženi bleskem nebo zemřeli hanebným stářím, přesto by je vykopali a zneuctili jejich mrtvoly k chvále Pána. Ano, zacházeli by s nimi po zásluze, například by jim uřezali nosy, vlasy, uši a i jiné části jejich bezcenných mrtvol, kdyby takové našli, a rozhodně by vyhodili zbytky jejich kostí na hnojiště a do latrínových děr nebo by je hodili vyhladovělým psům nebo žravým šelmám, aby je rozkousali.

Brzy se však do Anselmova hlasu vrátil klid. Johanniperto pojal podezření, samozřejmě jen slabé a nejisté podezření, že strýcův hněv byl hraný a že je součástí jeho metody, jak zaujmout pozornost posluchačů při vyprávění světských nebo svatých historek. Ať tomu bylo jakkoliv, diákonova tvář byla opět mírná jako předtím. Chvilku ještě mluvil o tichém utrpení, o onom druhu bolesti, jež kvůli našemu Pánu s radostí snášíme. A bývá také odměněna, někdy již úspěchem pozemským, což jest spravedlivé, a vždy štěstím v Nebi.

„A jednou z odměn je posmrtná úcta a vážnost,“ řekl.

Tahle slova zapůsobila jiným, novým způsobem. Mladí i staří nasadili mírumilovné obličeje a mysleli na kostely, jež budou možná vystavěny nad jejich vlastními mrtvými kostmi, až jejich duše odletí do Království nebeského, nad chrámy, které budou vztyčeny nad jejich vlastními a později možná i posvátnými tělesnými pozůstatky a ponesou jejich jména. Dokonce i vévoda Rodgaud byl dojat panující náladou, zdálo se, že se mu roztřásly tváře. Samozřejmě že ty hrubé, těžké a dobře vykynuté rysy zase ovládl, vzdor a chmury se od sebe tolik neliší. Avšak stále a bez přerušování naslouchal. Nakonec si však přece zívl a vztyčil své krátké a silné paže nad hlavu na znamení, že hosté mají jít domů; možná musel projednat se Stabilinem a Felixem nějaké důležité záležitosti.

Lupigisova rodina kráčela dolů na statek. Z pochodní vystřelovaly jiskry, lucerny plápolaly. Vítr se ještě neuklidnil. Na golgatském kříži ve všech srdcích visel teď Kristus, antiariánský a pravý Kristus. A vedle kříže zvonily zbraně, zbraně vojáků. Alespoň Johannipertovi se zdálo, že to tak cítí.

Diákon jim přečetl dlouhou modlitbu. Byla to prosba o pomoc, aby přetrpěli, spolu přetrpěli tuto dlouhou noc. Vzdychali a žaludky jim kručely nedostatkem jídla. Anselmus odešel do hostinské komnaty sám, s nikým již nepromluvil.

Když ulehl Johanniperto do postele a naslouchal Flavianovu nepravidelnému oddychování, začal myslet na kus chleba. V polospánku snil nebo blouznil o tom, jak vyrve Angilu ze zajetí ariánů, a že obličeje ariánů se podobaly tvářím jeho bratří.

*

Večer na Boží hod velikonoční, když se sešli v síni Bertoalda Lupigise, obrátil diákon Anselmus opět ostré hroty příběhu o utrpení proti nim samým. Začal jako obvykle klidně mluvit o tom, co prožili, slyšeli a zapsali učení mužové a rovněž zázračně nadané ženy, aby tím rozšířili poznání a boží slávu. Zvláště dlouho se zdržel u slavného Gregoria z Tunonesu v říši Franků. Nazýval ho biskupem nejvyšší vzdělanosti a nejlepšího druhu i co se srdce týče.

„Gregorius žil před téměř dvěma sty lety," řekl Anselmus.

„Psal církevní dějiny Franků a jeho dílo je svěžím a jasným zdrojem pro všechny, kdož hledají pravdivé znalosti. Vyprávěl mnoho o svatých lidech, mezi jiným o jistém muži Páně jménem Hospitius z Nicaey na franckém pobřeží Provincie u Ligurského moře. Muž Hospitius velmi mnoho trpěl a nemálo právě díky našemu národu, našim válečníkům."

Diákon se dotkl svého džbánku s vodou, rozhlédl se kolem, ale nevypadal smutně, byl jen náležitě vážný. Johanniperto seděl na stolici nedaleko Flaviana a pozoroval. Muži kolem ohně hleděli mlčky do plamenů, pošilhávali po sobě nebo na stůl. Jejich obličeje vypadaly, jako by byly vyřezány ze dřeva a žily, tak jak dřevěné tváře žijí, v neklidném světle pochodní a večerního ohně. Někteří starší sklonili šíje tak hluboko, že jim spadly vlasy do čela, na nosy a na tváře a skryly jejich výrazy a pohledy; dřevěné sochy.

Ženy z domácnosti stály u dveří, dvě z nich držely v náručí děti. Johanniperto uvažoval o tom, že ty děti jsou možná ze semene jeho bratří. Otrokyně Rainza, malá kyprá Pannonka a její mladší, drobná sestra Gattia se dostaly do světla. Byly tu doma, narodily se tu, měly být už dávno propuštěny z otroctví. Měly velké, černé, kulaté oči a kolem jejich černě zářilo bělmo. Tohle jsou ženy pro mladé syny na klidných dvorech, řekl si.

Na stoličce kousek od krbu seděla Angila a buď poslouchala, nebo snila. Byla pohroužena do sebe, do svého mládí, které ji halilo jako plášť, jako oděv čistoty. Když se pohnula, její náhrdelník se zablyštěl. Zlaté články stříkaly světlo. Šperk, křížek se zelenými a rudými kaménky, odhazoval své barvy. Vím, co může být štěstí, říkal si. Teď je právě takové.

Z předsíně bylo slyšet služebnictvo a otroky. Žaludky mnohých lidí byly z té spousty vydatného jídla po půstu neklidné. Nekonečný vítr venku se změnil v příjemný jižní vánek, bouře se vyřádila, všechno na světě se zdálo tiché a klidné.

„Hospitius kvůli nám velmi trpěl, kvůli našim bojovníkům," opakoval diákon. „Ale je tomu už dávno, mnoho lidských věků. Možná že nám to Nebesa již odpustila."

Hlavy se zvedly, tváře se rozjasnily. Stud i hněv zmizely. Prsům se ulehčilo, přestože mluvil o radosti hladu, o radován-

kách pûstu. Později si Johanniperto myslel, že strýc je všechny, pány i lid služebný, dospělé i děti, právě tím chtěl připravit na hladová léta a dlouhé pûsty mimo církevní pravidla a že se pokoušel učinit budoucí, možnou a všeobecnou chudobu lákavou. Mnozí se smáli a kdosi u dveří se nevhodně nahlas uchechtl, když diákon líčil příjemné a praktické zázraky, jež kdysi učinil svatý Gallus u Allemanu nahoře ve východní Rhaetii. Popisoval Gallovu zručnost, s níž vyháněl a lákal zlé duchy z jakési královské nevěsty, z ušlechtilé ženy, která se pak z vděčnosti stala jeptiškou a představenou kláštera. A ti vyhánění ďáblíci kňučeli a ječeli jako psi zklamáním a vztekem a byli z toho tak tumpachoví, že kraj na pěknou chvíli opustili.

„Podobali se zlým, vzbouřeneckým myšlenkám proti mocnému králi," řekl Anselmus. „Po dlouhé roky se neodvážili vrátit."

Vyprávěl jim i jiné veselé a posilující historky o svatém muži Gallovi. Jednou z nich byl příběh o Gallově lovu ryb v těžkých dobách, když byl velký nedostatek jídla. V zemi se neurodilo a navíc byla vydrancována pány, kteří seděli na svých hradech a podobali se pavoukům nebo táhli se svými vojenskými hordami zemí a podobali se hejnum kobylek. Taková situace dělala Gallovi starosti, a tak hledal cesty, jak pomoci. Měl za to, že by se měli pokusit lovit ryby, přestože to bylo v době, kdy jsou ryby velmi plaché. Ale Gallus nařídil všem vydrám v jezeře anebo v řece, aby lovily nejtučnější ryby ve vržených sítích. A vydry, osvícené Bohem, vyslechly ve svých dobře skrytých hnízdech jeho rozkaz. Lovily tak dobře, že Gallus mohl nakrmit své téměř vyhladovělé, ale přesto veselé a klidné učedníky a mnichy.

„Samozřejmě to nebylo v nejpřísnějším pûstu," řekl diákon. „Něco takového by náš nebeský Vládce rád neviděl. A mniši a učedníci ostatně z těch tučných ryb ani moc nesnědli, byli to asi kapři nebo lososi nebo úhoři. Ne, jedli s mírou, i když byli řádně hladoví. Uměli hospodařit a mysleli na budoucnost a na dny, až nebude tolik ryb a vydry nebudou tak poslouchat. A svatý Gallus uklidnil jídlem i vyhladovělý a rozjitřený lid v kraji. Přiměl nespokojence, aby ustoupili od zamyšle-

ného válečného tažení nebo vzpoury proti králi nebo vévodovi, který v zemi vládl.

Diákon Anselmus dal slovům proniknout do duší, aby tam chvíli šířila světlo a mírnost, a vrátil se k historce o svatém Hospitiovi. Vyprávěl ji s jistou dávkou mírné přísnosti: jako by ji četl z nějakého svatého spisu. Intonace nebyla tvrdší, ale hlas získal na vážnosti.

„Hospitius, jak již bylo řečeno, žil v Nicaeském kraji v Provincii u Ligurského moře v dnešní říši Franků. Zdrženlivost tohoto zbožného muže od tělesných požitků, především od jídla a tělesného styku, byla proslavená. Trýznil se stále a s co největším uměním a důkladností. Na těle nosil těžké železné řetězy a na nich žíněnou košili. Za celý den nesnědl víc než kousek chleba a pár oliv nebo ořechů. A ve dnech nejpřísnějšího půstu nejedl vůbec nic, ale za mírnějšího půstu, když mohl vůbec ještě dýchat, jedl kořínky egyptských bylin, jež přicházely do Provincie po lodích. Jeho svatost rostla neustále a přímou cestou do Království božího. Nakonec se podobala eho duše klidné vodní hladině, zrcadlící bezmračné nebe. Jeho duševní čistota byla tak veliká, že ho Bůh obdařil darem a vytouženým utrpením moci vidět do budoucnosti, a zvláště ve dnech nejpřísnějšího půstu mu duše vnukala vidiny naplněné pravdou.

„Proto věděl dlouho předem, kdy vyrazí krutí langobardští náčelníci z Italie a možná i z našeho Fora Iulii s vražděním, ohněm a drancováním do Gallie," řekl diákon.

Po jednom velmi jasném a detailně ostrém vidění, po jasném zjevení, varoval Hospitius Nicaeany těmito slovy:

„Langobardi zpustoší tady v Provincii sedm měst! A to je vaše chyba! Vaše zloba byla před Bohem tak veliká, že se Bůh rozhodl vás přísně potrestat! Žijete v lži, zlodějství, drancování a vraždění. Neodvádíte biskupům ani církvi desátek, neplatíte daně a poplatky, nešatíte nahé, nedáváte najíst hladovým a neposkytujete přístřeší cizím pocestným a poutníkům! Proto se blíží trest!"

Jenže lid mu nenaslouchal a neprojevil nejmenší ochotu se polepšit. A tak požádal Hospitius své mnichy a učedníky, aby uprchli z města a z kraje a vzali s sebou všechen majetek.

Spolehli se na jeho vidění a byli ochotni odejít, ale neměli nejmenší chuť zanechat na místě svého milovaného učitele a mistra. Báli se, že ho najdou a budou mučit. Ten však pravil:

„Je docela dobře možné, že drancovníci a hledači pokladů, popichováni ďáblem, budou chtít mučit mé tělo. Ale vím, že mě neumučí k smrti. Zůstanu proto zde!"

Mniši a učedníci tedy na jeho příkaz uprchli právě v době, kdy tehdy ještě polopohanští Langobardi dosáhli kraje, tak jak to Hospitius předpověděl. A pak tam drancovali a ze všech sil ničili, s velkou znalostí a horlivostí. Jednoho dne přišli na místo, kde žil Hospitius osaměle ve věži. Ukázal se jim vysoko nahoře v jednom okenním otvoru. Obešli věž a hledali dveře, ale žádné nenašli. Mysleli si, tohle je divné, a vykřikovali hanlivá slova o stavitelském umění Gallů a dělali si legraci ze zedníka, který zazdil sám sebe uvnitř, protože, když zdil, zapomněl na dveře. Proto se rozhodli věc důkladně prozkoumat. Pár svižných mužů vyšplhalo na ramena svých nejurostlejších kamarádů a vytáhlo potom nahoru několik ještě svižnějších, kteří pak vytáhli vzhůru ty nejsvižnější, kteří se vyškrábali na střechu věže a upevnili tam silná lana. A tak se dostal nahoru téměř celý zástup. Chvíli obdivovali výhled a při tom popadali dech a utírali si pot. Hleděli k horám, viděli měkké pahorky a mořský břeh a připadali si, jako by byli doma v Tuscii, Mediolanu nebo ve Forojuli. A když si odpočinuli, začali na sebe pokřikovat a dodávat si odvahy hrozebnými, dalo by se říci barbarskými slovy na všechny Gally, staré i mladé, ženy i děti, kteří se usadili v této zemi. Posilovali se navzájem slovy o pokladech, které se sice dají nějaký čas ukrývat, ale nakonec se stejně musí najít, slovy o zlatě a o stříbru, které by mohlo být zazděno ve věži bez dveří, a o nádherných věcech, jež střeží draci. Jenže takto ukryté věci, křičeli, nemohou uniknout skutečným, rozhodným *wiridibora*, svobodným Langobardům, kteří touží jen po potěšení, aby mohli vlastníma rukama zaškrtit obludy, jež střeží bohatství gallských náčelníků a cizích králů.

Zmocnilo se jich úplné šílenství. Prosekali kyji a meči do střechy díru a vstoupili do věže a do cely k Hospitiovi. Jejich

ječení a křik rozechvěly věž tak, že málem popraskala, když vykopávali dveře jeho komůrky.

Tam však zažili velké překvapení.

Zjistili, že muž v cele je oděn v žíněné košili a v železných řetězech a že je pevně přikován ke zdi. A tak si nejdříve mysleli, že to musí být potrestaný zločinec. S pomocí tlumočníka, kterého měli vždy po ruce, když hledali skryté poklady, se ho zeptali, jaký hrozný zločin spáchal, když ho takovým způsobem uvěznili ve věži bez dveří.

„Nebyla to vražda?" zeptal se jeden.

„V očích našeho Pána a Spasitele jsem jistě spáchal všemožné přestupky, alespoň v myšlenkách," odpověděl ušlechtilý Hospitius pokorně.

A tak měli za to, že zneuctil bohy a že jeho trest je příliš mírný. Chtěli co nejrychleji nalézt poklady ukryté ve věži a v tom spěchu neměli čas mučit zajatce v té době — a možná i později? — obvyklým způsobem; rozhodli se ho proto jen zabít. Jeden z langobardských bojovníků tasil meč a chystal se mu rázným a krásným sekem oddělit hlavu od těla. Ale vtom se stal zázrak. Seknutí uvázlo ve vzduchu jako v hustém dehtu nebo v asfaltu, meč mu s hrozným lomozem vypadl z ruky a on padl, jako by byl zasažen neviditelným válečným kyjem nebo bleskem nebo jiným trestem, a ležel v bezvědomí na podlaze před Hospitiovýma nohama.

Ostatní se hrůzou rozkřičeli a tlačili se kolem kamaráda na zemi i kolem poustevníka a vězně a ptali se, co mají dělat. Vtom udělal Hospitius znamení kříže. Omdlelý Langobard se okamžitě probral a jeho právě ochromená ruka se hned pozdravila a opět byla připravena k válečnému nasazení. Ale již nikdy ji nepoužil k tasení meče. Ne, tímto podivuhodným způsobem probuzený a uzdravený muž se na místě proměnil v spravedlivého a věrného služebníka našeho Spasitele. A za Hospitiova jemného vedení vstoupil později mezi duchovenstvo, stal se mnichem a sloužil až do poslední chvíle Pánu.

Svatý Hospitius si sám uvolnil pouta, opustil věž a kázal potom mocným a daleko slyšitelným hlasem a s pomocí tlumočníka slovo boží langobardským vetřelcům, kteří vpadli do

Gallie. Dva vévodové a váleční velitelé, kteří mu s úctou naslouchali, se pak vrátili do vlasti živi a zdrávi, bez nejmenšího škrábnutí navzdory mnoha bojům. A přivezli si pěknou kořist. Zato ostatní náčelníci, ti, kteří nebrali slova svatého muže vážně a pokoušeli se dělat si z něho legraci, padli tím nejhanebnějším způsobem buď v Gallii, v Provincii, nebo nahoře v Burgundaibu."

Diákonu Anselmovi se podařilo přízvukem a odmlkami proniknout ostny a trny svého proměnlivého vyprávění hluboko do srdcí posluchačů. Některá jeho slova pálila a ochromovala jako hadí uštknutí, jiná zapustila kořeny a dobře vzrostla a prospívala. K některým se vrátil pocit studu nebo hněvu. Hlavy se sklonily, pohledy uhýbaly, oči slzely. Slzy padaly na zdánlivě nevinné ruce, jež však byly přesto hříšné, protože byly stvořeny jejich předky, kteří uráželi a mučili před více než dvěma stoletími v daleké Provincii svatého muže. Johannipertovi se na okamžik zdálo, že všichni posluchači v síni a mezi nimi i on sám ze sebe vyměšují kyselý pach hnusti a strachu z potrestání a že ten zápach se začíná ihned šířit po celé jejich nešťastné zemi.

Tenkrát, v roce 775, ještě nechápal, kam strýc svým vyprávěním míří. Chtěl jim snad diákon ukázat prostě jen cestu k obyčejné, křesťanské pokoře? Chtěl je snad ponížením připravit k pokoře a zmírnit Stabilinovu a Felixovu nenávist? Nebo je chtěl připravit na něco jiného, probudit v nich chuť k odporu a k boji a převést jejich city na ušlechtilejší cesty? Připravit je ještě k vyšší nenávisti? Proti komu? Všichni již nenáviděli ďábla kvůli jeho zlu a krutosti vůči nejušlechtilejším duším. Chtěl v nich diákon pěstovat jinou nenávist? Přece lze nenávidět i krutá a nechápavá knížata a bojovat s nimi, když to neprináší příliš velké rizika. Co si *opravdu* myslí o králi Karolovi, o jeho povaze, záměrech a síle? Varuje své posluchače, nebo je popichuje? Přeje jim ještě za života pozemské štěstí, nebo mu jde jen o štěstí na Nebesích?

Anselmus seděl tiše, jako by naslouchal jejich mlčení a uvažoval a pátral a jako by s ním byl celkem spokojen. Chvilku se v něm zdržel, vypadalo to, jako by usedl vedle cesty, na

pahorek mlčení a přehledu. Johanniperto slyšel opatrné pohyby sluhů u dveří a v předsíni, praskání a hučení ohně v krbu a v komíně, vzduch, jenž vydechovaly a vdechovaly hrudi posluchačů. Namlouval si, že slyší bít i jejich srdce a že slyší šepot myšlenek o rozhodnutích, která učinili, a plánů, jichž se vzdali. Takové měl tenkrát pocity.

A když diákon vyprávěl o jiných krvavých činech a o utrpení a o oné bolesti, jak řekl, nezměrné bolesti, již museli lidé vytrpět kvůli ne již zcela pohanským, ale také ne zcela křesťanským a ďáblem posedlým Langobardům.

„Ale to bylo již dávno," řekl. „Teď už tomu tak není — pokud vím."

Nálada se onoho božíhodového velikonočního večera několikrát změnila. Někdo, jako například Bertoald Lupigis, pociťoval nad minulostí, kterou nemohl změnit, ale jejímž byl plodem, lítost. Jiní, jako třeba vévoda, jeho synové, Stabilinus, Felix a Johannipertovi bratři byli raněni, mrzuti a viditelně rozzlobeni. Zvedali své poháry rozhodnými pohyby, pili velkými doušky, slyšitelně polykali a nato sevřeli ústa kolem svých myšlenek. Někteří z mužů byli smutní a skleslí. Možná to nebylo lítostí, ale spíše z toho, že staré dobré časy s válečnými taženími do cizích zemí skončily a že skončily radosti zdravě podnikavého a smělého drancování. Sklonili se sice před vůlí Nejvyššího, ale možná si říkali, že by měl Pán žádat něco jiného.

Svobodné ženy prolévaly tiché slzy. Služebné a otrokyně je napodobovaly, ačkoliv se jich to netýkalo, Ramza vzlykala nahlas a její mladší sestra Gattia rušivě a dětsky fňukala, ale nikdo se neměl k tomu, aby je vyhnal.

Angila plakala. Plakala krásně, v jejím pláči je krása a panenská svěžest, říkal si Johanniperto. Rozhodně si to myslel později, když na ten večer vzpomínal. Jeho nitro, srdce, celé tělo po ní toužilo. Přál si víc než jindy, aby byl již dospělý, aby vykonal mnoho velkých činů a aby byl současně i dobrý. Přál si, aby mu bylo víc let. Kdyby měl zralejší věk a neměl bratry, mohl by poprosit otce, aby přemluvil Rodgauda, aby dal Angilu za ženu dospělému a učenému muži Johanniper-

tovi. Touha ho mučila zvláště tehdy, když si všiml, jak se k ní obracejí Warnefritovy a Conaldovy oči.

A objevil v sobě další přání: aby všechna země na zásah boží — nebo třeba jiných sil — v mžiku zanikla. Ale ne celá. Kousek kolem Friuli, kde právě teď jsou, měl zůstat. Z celého lidského rodu měli přežít jen Angila, on, rodiče, Flavianus a několik z nejlepších sloužících. O mnoho let později si řekl, že to byla opravdu obyčejná mladická myšlenka, a nikdy se nepokoušel hledat a pátrat, jak mu mohla přijít na mysl.

„Ďábel mě párkrát pokoušel," píše v díle o svém životě. „Klamal jsem ho svou dovedností a téměř vždy jsem si ho udržel od těla. Ale přesto jsem pocítil jeho pařáty a dech a i jeho lstivě milou bytost. Jednou jsem navštívil i podsvětí. Znám zloduchovy způsoby a metody. Ale nemyslím, že to byl on, kdo mi toho velikonočního večera roku 775 na chvilku podstrčil onu myšlenku o zániku světa."

Diákon Anselmus si povšiml nebo ráčil objevit, jak ona smutná, do minulosti toužící, lítostivá nebo zarmucující nálada ovládla večer, ačkoliv právě takový večer měl obsahovat naděje na blažené zmrtvýchvstání a milost nebes. Změnil přízvuk a výraz tváře, opět ji měl jasnější a veselejší. Mluvil o tisícileté říši, kterou Pán podle mínění mnoha učených a svatých založí před posledním soudem. Zmínil se o vinné révě, která má deset tisíc větví a každá z větví má deset tisíc výhonků a na každém výhonku je deset tisíc hroznů a každý hrozen dá dva tucty sudů nejlepšího vína. A dál vyprávěl prokazatelně pravdivé historky a skvěle vymyšlené legendy o šťastných a štěstí přinášejících zázracích, a to takovým způsobem, že se všichni museli radovat, usmívat a smát.

Smáli se, usmívali se. Totiž vévoda Rodgaud, Stabilinus a Felix příliš smíchu v tváři neměli, ani když diákon vyprávěl veselý příběh o svatém Gallovi v Rhaetii, v němž Gallus připravil zloducha rychlým křižováním a řeckými a hebrejskými slovy o tucet duší, o nichž si Nepřítel myslel, že je má již ve své moci. Ukázalo se, že Ďábel byl v řečtině slabý, hebrejštinu zapomněl a že uměl jen špatnou latinu a nějaký allemanský dialekt. Dopadl špatně a na Zemi a samozřejmě i v Nebi se vyjasnilo.

Ne, ani při tom se Rodgaud nezasmál. Povrch jeho obličeje vypadal dál jako připálený bochníček a ústa měl dál sevřená, protože Stabilinus a Felix měli právě v té chvíli slabou chvilku a nemohli skrýt svůj chechtot. Když se ostatní dost vynasmáli a nastalo nové ticho očekávání, vévoda povstal. Jeho vzezření bylo nevyzpytatelné a Bertoaldovi nepoděkoval o nic vřeleji, než kolik předpisovala slušnost. Když vycházela za svou matkou i Angila, otočila se, sklonila měkce krk a na všechny se sladce usmála. Její zlatý náhrdelník se zatřpytil, přívěsek, křížek s kaménky zazářil svými barvami. Johanniperto si říkal, že u něho se její pohled zastavil na delší čas nežli u kohokoliv jiného v síni.

Tři dny nato opustil diákon Anselmus v kvetoucím předletí a za mírných vánků město Forojuli.

Cestoval přes Veronu a Brixii do starého hlavního města langobardské říše Ticina, kterému se též říká Papia. Na hradě, kde panovával král Desiderius s královnou Ansou a kde on sám býval v mladých letech dvorním učitelem, se setkal s mocnými, dobře informovanými a též učenými muži. Všude a stále pronášel slovo mír. Ale později se říkalo, že měl na jazyku i jiná slova, šeptaná slova jako zrada, vražda, náš lid, naše zem, naše pomalá, dobře vypočítaná, chytrá a zdánlivě nepozorovatelná pomsta.

Kdo ví, co vlastně říkal nahlas nebo šeptal.

Z Papie potom pokračoval bývalým královským langobardským územím v Tuscii a zamířil křivolakou cestou za svými záležitostmi do langobardského vévodství Spoleta, a teprve potom vjel do Romy. Tam měl řadu rozhovorů s papežem Hadrianem, kterému dodával síly nebo ho zneklidňoval. U hrobu apoštola Petra v jeho kostele učinil několik slibů. Za pobytu v Romě napsal několik básní a epitafů na papežův účet. A pravděpodobně pomáhal uvážlivému a zneklidněnému nejvyššímu biskupovi Hadrianovi skládat dopisy králi Carolovi do Francie nebo do Saska, jež byly odeslány na sever loďmi i jízdními posly. Jeden z jezdců, jakýsi mladý Sas jménem Radbertus, byl takto vyzkoušen.

Když bylo léto na rovinách nejteplejší, napsal diákon svému bratru Bertoaldovi ze dvora vévody Arichise v Beneventu, kde byl hostem u své bývalé žákyně, vévodkyně Adelpergy. Napsal, že cesta se vydařila a že byla ve všem všudy příjemná a jistě přinesla nebo přinese bohaté plody. O druhu a chuti těchto plodů se však nezmínil. Teď že má namířeno do kláštera svatého Benedicta na Cassinské hoře, aby se na nějaký čas věnoval studiu. Psal, že cítí potřebu vážného křesťanského, filozofického a též politického meditování.

Doufal, že všechny bouře na Adrijském moři a i jinde, jak

ve světě vod, tak i v duchovním a politickém světě, ať již přijdou odkudkoliv, by se měly rozplynout a rozpustit v mnohem mazlivějších větrech. Vyslovil přání, aby byla sklizeň dobrá. V těch slovech nemyslel jen na pozemská pole, ale i na role duše a srdce. Nakonec pozdravil všechny ve Foru Iulii a vyjmenoval řadu jmen.

Flavianus s Johannipertem pomáhali Bertoaldovi prohlédnout, přečíst a co nejjasněji přetlumočit obsah dopisu. Johanniperto zjistil s radostí, že jeho jméno stojí na zvláštním řádku společně s Angiliným. Jméno jeho bratří přišlo teprve o řádek níže.

Další dopis od diákona Anselma pak dlouho do Forojuli nedošel. A když konečně přišel, mnohé se v životě všech změnilo a srdce mladíčka Perta začínalo tvrdnout v srdce zralého muže.

II

Pro sedláky bylo léto 775 dobré. Ve Forojuli napršelo, kolik bylo třeba, pole byla krásná a ovoce i víno dobře nasadily. Dobytek byl tučný a dobře živený, koně rychlí a obchodu s pobřežím se nedařilo špatně.

Léto tam bylo dobré, i vzduch byl čistý a dobrý. Ale mnoho zvěstí bylo zlých. Mluvilo se o tom, že v pobřežních městech na jihu řádí nemoci a že v Romě i jinde zuří zimnice a mor. Lidé ve Forojuli si říkali, že mají štěstí, když žijí v tak nemociprostém vévodství a byli šťastní, že patří k zdravému rodu, otužilému kmeni, který neonemocní ani v dobách porážek.

Roma může beze všeho zaniknout. Avšak občas přišly i ty nejsmutnější zprávy o tom, že také Langobardi, jejich vlastní lidi nahoře v horách a v rovinách na západě hladoví. Hlad, ta mohutná síla, pracovala v tělech i duších nejrozmanitějším způsobem.

V činnosti, tak jako vždy, však byly i jiné mocnosti. Láska, ta mocná síla, učinila Johanniperta nešťastným v posledním mírovém mladistvém létě, právě když ve Friuli všechno zrálo.

*

Jednoho dne, když sklízeli pšenici, když kráčeli skloněni jeden vedle druhého a kosili, obrátil Conald prudce svou tvář k mladšímu bratrovi. Ústa se mu stáhla šílenstvím nebo bolestí, nesmělostí nebo bolestí. Jednu tvář měl opuchlou, bolely ho zuby, ačkoliv bylo teplé léto. Chvilku trvalo, nežli slova opustila rty:

„Bude to určitě Warnefrit! Perto, bude to Warnefrit! On ji teď doopravdy dostane, to je už jisté!“

„Ano?“ odpověděl Johanniperto a věděl, že to tak bude.

„Otec mluvil zase s Rodgaudem, rozhodli to tak! Buďto na jaře, nebo na podzim!“

„Ano?“

„Chápeš, jak mi je, Perto?“

„Naprosto,“ odpověděl mladší chladně a potom vedle sebe mlčky kráčeli po celý zbytek pracovního dne.

*

Navečer, když se rodina uložila ke spánku, přišel Conald do Flavianovy a Johannipertovy komůrky. Zastavil se u dveří a zašeptal:

„Dědek spí?“

Flavianus začal chrápat svým obvyklým a pozoruhodným způsobem; jeho spánek byl však zřídkakdy tak hluboký, aby nic neslyšel.

Conald se připlížil těžkým, neohrabaným a velmi hlasitým krokem a usedl na bratrovu postel. Plakal a posmrkával a činil tak nerušeně pěknou chvíli. Mladší si říkal: Pokud jde o mne, to nejhorší jsem již vyplakal.

Zvedl ruku a znovu ji pustil. Kdyby dosáhl na nůž, který visel na stěně, určitě by ho již držel v ruce. Měl smíšené pocity, slepené ze všeho možného. Kdyby měl nůž, možná by Conalda trochu škrábl, povzbudil by ho lehkým, nepatrným škrábnutím nebo by ho trochu řízl do těžkého bratrského těla, aby skoncoval s jeho brekem. Anebo by do něho z jiného důvodu vrazil celou čepel. A současně mu však bylo Conalda líto a přál si, aby na posteli místo něho seděl Warnefrit.

A když tak Conald chvilku v pláči přemýšlel a popotahoval, řekl Johanniperto tiše:

„Mohl jsi s ní uprchnout.“

Ta slova pronesl vlastně sám k sobě a byl přesvědčen, že to nebyl Nepřítel, Zloduch, kdo mu ta slova vložil do úst. Ale asi to nebyl také ani Duch svatý.

„Jistě by s tebou ráda odešla,“ řekl hlasitě a sám k sobě. „Dá-li se tu a tam soudit podle jejích očí.“

„Přemýšlel jsem o tom,“ zašeptal Conald trochu potěšen zastřeným hlasem, jako by měl ústa plná čerstvého chleba nebo kaše. „Ale ne a ne se přimět, abych se jí zeptal — ostatně jsem k tomu ani neměl příležitost. Ale jistě by se nám podařilo dostat se k pobřeží nebo daleko na západ. Nebo na sever.“

Znovu zavzlykal, znělo to jako hik — hik, jako když má škytavku.

„Je to tak strašné, že bych se nejraději prodal do otroctví, Perto! Římanům nebo Frankům, komukoliv! Venetům nebo Byzantincům! Saracénům! Temným mocnostem!"

Předklonil se a slzy kanuly bratrovi do tváře. Tvá odporná šťáva očí! říkal si Johanniperto. Nemám právě chuť ji pít! Kdybych otevřel pusu, tekla by mi rovnou do krku.

Uhnul hlavou. Nato však ucítil ještě silněji pach Conaldova potu, pšenice a vína, pach mladého, nocí rozpáleného pracujícího sedláka bez rozumu, bez odvahy a rozhodnosti.

„Na tvém místě bych s ní utekl, Conalde," řekl téměř nahlas. „Se mnou by jistě odešla. Kdybych byl tak starý jako ty."

Conald se uprostřed brekotu a vzlykání zachechtl. Od Flaviana také zazněl nějaký zvuk. Johanniperto pochopil, že dědek je vzhůru a poslouchá. Jeho noční sluch byl dobrý, když nastala v šepotu pauza, začal náležitě chrápat.

„Měl by ses rychle rozhodnout," řekl Johanniperto. „Na koně s ní a pryč."

Conald přemýšlel o těchto slovech, obklíčil je, přijal je, spolkl je. A slova ho znovu rozeštkala.

„Kéž by byl Warnefrit mrtvý!" zašeptal plačky. „Já vím, že mi to Spasitel nikdy neodpustí — ale přesto bych si přál, aby Warnefrit nebyl na zemi! Pak bych to byl já! Pak bych byl já nejstarší!"

Nejmladší mu na to neodpověděl. Johanniperto měl Conalda najednou mnohem raději. A Flavianus k tomu zachrápal.

„Přečetl jsi tolik spisů, Perto! Nemůžeš mi ani slovem poradit? Stačí slovo a nebudu ztracený!"

Flavianus přestal chrápat a zadržel dech.

„Nastav ucho, Conalde," zašeptal mladší. Pach potu a zápach vína poklesl.

„V tomhle mi ta pravá slova chybí, Conalde," zašeptal Johanniperto tak tiše, aby stařec neslyšel; a cítil — tehdy — sílu, radost z toho, že může zamlčet slova, mít je připravená, ale nevyslovit je. Flavianus se choval tak tiše, že ho nebylo

téměř slyšet dýchat. Jistě čekal. A pak začal mumlat. Brblal cosi nezřetelného, čemu nemohl Johanniperto porozumět. Conald si všiml, i on si všiml, té podivné hry na slyšenou a skrývanou, jež se odehrávala mezi starcem a bratrem, a napjatě zadržel dech. Mladší uslyšel tlukot jeho srdce, bylo to silné, čerstvé a smutné srdce.

„On mluví ze spaní, Perto?" zašeptal Conald.

„Tak jako když jsme byli děti," řekl Johanniperto docela nahlas. „Dělá tak vždycky, když má něco, co nemohl za dne vyslovit."

„Řekl bych, že se mu huba od rána do večera nezastaví," řekl Conald. „Ale co to povídá?"

„Neslyším," zašeptal Johanniperto, když začal lépe rozumět starcovu mumlání.

„Je to něco o mně?" řekl Conald a zřejmě zvedl hlavu, protože slzy začaly opět stékat bratrovi do tváře.

„Conalde, ten toho má ještě mnoho v hrudi, v krku i v hlavě. Když to ze sebe nedostane dříve, než přijde noc, tak se to z něho vyklube ve spánku."

„Je to něco o mně, Perto?" zašeptal Conald stísněněji.

Flavianovo mumlání bylo najednou hlasitější. Nejdříve to bylo řecky, pak byzantsky. Conald nerozuměl ani slovo, ačkoliv to bylo vysloveno jasně. Flavianus mluvil ze spánku jen k Johannipertovi:

„*Zachovej klidné srdce a nezvedni svou ruku, ó můj Johannesi! Počkej, mladíčku, brzy budeš mužem!*"

A pak řečí Římanů, čistou jako ve spisech, pravil:

„*Můj Johannesi, dej pozor na bratra Conalda! Zadrž jeho ruku, jeho bratrské srdce od bratrovraždy! Jeho čas ještě přijde, nech ho odjet na dobrém koni!*"

Znělo to, jako by četl nějakou královskou vyhlášku.

„Co říká?" zašeptal Conald vystrašeně. „Mluví o mně? A o koních?"

„Počkej, hned to bude srozumitelnější," řekl Johanniperto. „Když se pořádně zaposloucháš, lépe porozumíš."

Nato se ozvalo Flavianovo snové povídání v jejich rodném jazyce:

„Nedovol mu, aby učinil *anagrip*, nedovol, aby ji zneuctil.

Nech ho... *in waldus.* Ať odjede do lesa, aniž si potřísní ruce krví. Bezodkladně, bez *marriotio.* Ať je z něho cizinec, *warigang. Odjeď — odjeď. Daleko — na dobrém koni!*

„Byli to koně!" zašeptal Conald. „Co myslí tím odjet?"

„Možná sní o době, kdy byl mladý jako ty a já," šeptal Johanniperto vzhůru do bratrových pachů. Tehdy od něčeho odjel, od všeho římského nebo od nějaké ženy. Možná od své rodiny, možná od bratra, kterého nechtěl zavraždit. Ale může to být také z nějakého spisu nebo básně. Poslouchej!"

„*Jeho srdce bylo těžké, když ji nemohl dostat,*" řekl Flavianus hlasitěji a jako by četl verše.

Nikomu nechtěl ublížit ničím,
ani svým bratrům, tím méně městu.
V temnotě noci osedlal koně a z domu odjel.
Vzal černého koně, jenž s nocí splynul.
Několik lidí propuklo v pláč, když odjížděl.

Odmlka. Čekali. Conald se sklonil opět hlouběji, skanuly nové slzy. Flavianus si ve spánku odkašlal a pak pokračoval:

Ty slzy mu přinesly velké štěstí.
Získal prý velké bohatství a čest.
A říkalo se, i veselou náladu.
On — ano — on...

A tady Flavianovi došla snová fantazie a zapomněl, jak báseň pokračuje. Hlas se měnil v nejasnější a nejasnější mumlání, jež nakonec utonulo v chrápání. Jeho pochrupávání nebylo možná pravé, ale chtěl vyklouznout z rozhovoru a zbavit se starostí.

Ta slova, báseň nebo co to bylo, dospěla až ke Conaldovu bolestí opuchlému srdci. Jeho těžká sedlácká ruka hledala bratrovu, slzy kanuly. Johanniperto ho v té chvíli měl rád a doufal, že okamžitě zmizí z komory, neměl chuť s ním dál rozmlouvat.

Conald však seděl dál na pelesti a konečně se rozhodl být ušlechtilý; tak mocná byla ona báseň. Pochopil dostatečně,

že z něho nebude ušlechtilý učenec ani kněz, a mladší bratr měl za to, že by měl uvažovat o tom, stát se ušlechtilým, služebným mnichem; spíše by se mohl stát ušlechtilým lapkou na římských cestách nebo na jiných vhodných cestách kdesi daleko. Johanniperto stiskl uvolněnou, neohrabanou ruku a tu Conald povzdychl a na celém těle se roztřásl, jako by chtěl propuknout v pláč. Ale pláč se nedostavil, ani vzlykot a vzdychání. Chvilku tiše a nehnutě poseděl a potom se vykradl ven.

Pláč je nakažlivý; i v Johannipertových očích se objevily slzy. Čekal, že mu Flavianus zašeptá něco pro útěchu a poučení. Ale z té strany slova nepřišla. Stařec se dal opět do chrápání a tentokrát zcela přirozeného, oprávněného a normálního pochrupávání. Možná se propadl do spánku spravedlivých a zřejmě v něm chtěl setrvat celou noc.

Několik dní nato sklízeli Conald s Johannipertem a s otroky Fulkem a Upertem pšenici na zadním poli u koňské pastviny poblíž řeky. Conald toho moc nenamluvil a ani Johannipertovi nebylo do řeči. Říkal si: Všechno bylo již řečeno.

Rodgaud byl na polích na druhé straně pastviny. Bratři viděli vévodu sjíždět z kopce od hradu a dál přes most, ale ani slovem se o něm nezmínili. Podsaditý, rozložitý muž seděl vzpřímeně v sedle a tu a tam zavolal něco na své lidi a šermoval holí, jako by velel vojsku. Synové se drželi těsně za ním a čekali na příkazy. Nad krajem leželo ztěžklé žňové vedro a z blat na jihu stoupal mlžný opar. Všichni měli naspěch, pot odkapával, všichni tušili, že přijde bouřka.

Otrokyně Rainza, jež teď nemusela vykonávat těžkou práci, přinesla svačinu a pitnou vodu. A zatímco ostatní vleže jedli nahoře v dubovém háji, seděla Pannonka na bobku a snažila se jako vždycky vesele žvatlat, ale najednou zmlkla. Pocítila kopnutí. Děvečka otrokyně byla z dítěte tlustá. Johanniperto si prohlížel její tvary, ještě stále byly lákavé. Warnefrit lehával v její posteli a možná u ní byl i Conald, protože otroci se jen zřídkakdy odvažovali mít děti mezi sebou, aniž se předtím zeptali hospodáře a nebyli jím spojeni.

Koně stáli pod piniemi a duby v ohradě a dlouhými ocasy odháněli mouchy a ovády. Bylo bezvětří. Mraky táhly na jihu přes Aquileiu a rovinu a houstly, mohli čekat průtrž mračen. Ale bouřku nebylo stále ještě slyšet.

Conald ležel na břiše pod velkým dubem, opíral si bradu o ruce a civěl do prázdna směrem k výběhu.

„Uperte, tys měl dnes v noci stráž, že?“ řekl.

Upert spal za stromem.

„Ano, on,“ řekl Fulco líně.

Ve výběhu byli jejich jezdecké koně společně s tahouny a s koňmi určenými na obchod. Bertoaldova a Warnefritova koně a někdy i Conaldova koně odváděli na noc do statku.

„Ti mizerové ukradli na jaře pět nejlepších koní,“ řekl

Conald, který, když šlo o koně, byl vždycky na výši. Jejich král je jistě potřeboval. Dva jim ukradli, jeden při tom klopýtl a zlámal si přední nohu. „Jedenáct jsme prodali ještě předtím," počítal na prstech. „Ale Rodgaud jich musel pustit patnáct a vzali dalších osm, které přivedl Felix. A oba Stabilinovy. Za chvíli budou muset chodit všichni lidi pěšky. Kam to jen povede."

Nikdo mu neodpověděl.

Rainzina štíhlá sestra Gattia se lehce a vesele blížila strništěm. A než měkce usedla poblíž Fulka, na chvíli zaváhala. Tvář měla od potu celou umolousanou, na všechny se usmála. Jako by se na listu snesla přímo z nebe, pomyslel si Johanniperto. Možná je ještě panna, řekl si hned nato, a dostal na ni chuť. A v tom okamžiku se v něm znovu zvedla nenávist k Warnefritovi. Otec by ji měl dát Fulkovi. Měla by být dána Fulkovi. Určitě by si s Fulkem padli do náručí, kdyby k tomu měli odvahu!

Fulco se posadil, nejdříve se na ni nepodíval, díval se do země, hrabal se v ní, vyhrabával staré žaludy, vytrhl si stéblo trávy. Náhle však vzhlédl, usmál se na ni, na mladou dívku. A její zrak ihned opětoval jeho pohled. Kdybych tu byl hospodářem, asi bych Fulka prodal, řekl si Johanniperto. Ale hned toho litoval. Chránil bych ji před Warnefritem a Conaldem a před všemi ostatními. Udělal bych z Fulka šafáře. Dovolil bych mu, aby se lacino vykoupil. Dal bych mu svobodu. A jí bych ji taky dal. — A ta myšlenka v něm vyvolala pocit šlechetnosti.

Conald civěl na Gattii, oči se mu zúžily. Ale pak otočil hlavu opět k výběhu pro koně.

„Ještě jich máme tolik, že nám stačí, můžeme si zajet, kam se nám zachce," řekl Johanniperto. „Kamkoliv. Nemusíme chodit pěšky."

A Conald se dál mlčky díval k výběhu a přitom si cpal do úst chleba a pil ze džbánu. Studená voda mu musela podráždit zub, protože stáhl tvář a odplivl si.

A Gattia pravila nevinně nebo zlomyslně Fulkovi:

„Až se bude vdávat Angila za Warnefrita — nebo za někoho jiného, dostane bělouše, to se říká."

Fulco se podíval do země a neodpověděl. Kulatá Rainza k nim seděla zády, slyšeli, jak vzlyká.

„Potíš slzy?“ zeptal se Conald hrubě.

Když se napil, převrátil se zase na břicho, bradu si opřel do rukou a pohledem zamířil k výběhu.

„Šedka je rychlá,“ řekl Johanniperto a ukázal na Warnefritovu arabku.

„Moje je zase lepší v horách,“ zavrčel Conald vztekle. „A ve tmě ji není tak vidět.“

A zahleděl se k svému dlouhosrstému, téměř uhlově černému pannonskému koni.

„A jak umí šplhat a....“

Mumlal si něco sám pro sebe, co Johanniperto neslyšel.

Rainza posbírala zbytky jídla do koše a při tom se snažila, aby byla po celou dobu ke Conaldovi obrácena zády. Gattia sledovala všechny její pohyby svýma jasnýma, černýma a zvědavýma očima. Pak se dotkla Fulkovy ruky, to nebylo zakázané, a svižně vstala.

„Třeba i ty dostaneš bělouše, až tě provdají!“ řekl Johanniperto a usmál se na ni.

Ona úsměv opětovala, usmála se na Fulka i na nebe, jež se od jihu víc a víc zatahovalo.

„Ano!“

Sestry kráčely bok po boku přes strniště a na druhé straně se rozloučily. Gattia pomalu běžela k dalšímu poli, kde byli Bertoald s Warnefritem. Rainza se pomalu a těžce pohybovala k vratům do dvora. Slunce vyšlo z mraků a jasně zazářilo. Stín těhotné, smutné otrokyně se podobal uzlíčku, který za sebou s námahou vlekla.

Conald se zvedl, obličej měl stále zamračený, buď bolestí zubů, nebo něčím jiným.

„A teď do práce!“

*

Večer, když rodiče a Flavianus již odešli na lože, zůstali bratři sedět v síni a mlčeli. „Pamatuji si na to bratrské mlčení jako na očekávání,“ píše Johannes Lupigis později. „Čekali jsme, že jeden z nás řekne rozhodné slovo — nebo možná na čin.“

Po chvilce si Warnefrit přihnul z poháru a vyšel ven, snad k některé z otrokyň. Hned nato se zvedl i Conald, zastavil se u dveří, zaváhal a pak ho již Johanniperto slyšel zvenčí, z předsíně. Nejmladší se pustil za ním. Venku ve tmě stál Conald a hmoždil se se sedlem.

„Člověk by ze sebe měl spláchnout špínu," řekl. „Nepůjdeš se mnou?"

Sundal sedlo ze zdi a vzal je s sebou. Upert s Fulkem seděli někde ve tmě dvora, neviděli je, ale slyšeli tiché hlasy otroků.

Teď nikdo koně nekradl. Alespoň za žní ne. Čeledínové a otroci v noci spali, seděli ve výběhu nebo na dvoře a naslouchali, než usnuli, jestli nejdou zloději koní. V té době se nikdo koně krást neodvažoval — protože již vlastně patřili královi. A ráno byli otroci téměř odpočatí a mohli pracovat, jak měli, a koně nezmizeli.

Conald nechal ležet sedlo v křoví za zdí dvora.

„Zatím si je tu nechám," řekl. „Podívám se po něm později. Zítra nebo jindy. Teď právě ho nepotřebuju."

Johanniperto se musel ve tmě usmát jeho prostinkému pokusu být mazaný a ukrýt své tajemství.

„Jestli přijde v noci pořádný liják, tak ti je alespoň pořádně umyje, Conalde. A když ti do něj uhodí blesk, alespoň ti pořádně vyschne."

Conald nad těmi slovy vážně zauvažoval a pak řekl:

„Jo, v tom máš úplně pravdu. Na to jsem právě myslel."

Umyli se v řece pod peřejí, ale stav vody byl tak nízký, že mohli udělat jen pár temp. Město tonulo ve tmě, nebyla nad ním snad ani hvězdička. Johanniperto ve tmě vytušil kostelní zeď na druhém břehu a kontury útesu s jeskyněmi a slabý lesk proudu. Na hradě ještě hořela světla.

Conald stál tiše a zřejmě se díval týmž směrem. Mumlal cosi do bublání vody. Pak se sklonil a stříkal na sebe vodu, jakoby ze vzteku, drhnul se chomáčky trávy po celém těle, poklekl a znovu se oplachoval, myl si vlasy, podpaždí i rozkrok, jako by se chystal na svatbu, funěl, plival a snad i brečel.

„Tak jsem si říkal, že si jednou vyjedu někam dál," řekl Johanniperto. „Třeba ke strýci Anselmovi do Beneventa nebo do Mons Cassina."

Odpověď nedostal.

„Statek stejně nedostanu," řekl. „Bude buď Warnefritův — nebo tvůj. A do služby u Rodgauda se mi nechce. Ani jako učitel, ani jako rytíř. Být v jeho družině! Běhat mu za zadkem!"

Conald něco zamumlal.

„Až přijde čas, určitě odjedu někam daleko," řekl Johanniperto.

„Ty se ve světě neztratíš," řekl Conald a povzdechl si. „Tolik toho znáš, když ses učil a studoval."

„Tak moc toho nevím. A možnosti? A ty nemáš možnosti? Když máš tak zdravé a silné tělo a umíš jezdit a bít se, takový se musí vždycky uplatnit a nemusí se ani učit, ani studovat. Takový se uplatní vždycky — ať přijde kamkoliv."

Conald něco vydumal:

„Kdyby byl Rodgaud uvážlivější a vyznal se víc v obchodování a nechtěl jezdit na dvou koních současně — tak už mohla být vyvdaná někde ve Spoletu nebo v Beneventu nebo za nějakého franckého dvořana nebo markýze nebo hraběte nebo gastalda. Pak by to tu vypadalo jinak než dnes."

O Warnefritovi se však nezmínil.

*

Té noci byl Johanniperto dlouho vzhůru a poslouchal. Jednou dokonce vstal, zdálo se mu, že slyší v síni a v předsíni opatrné kroky. Vyšel po špičkách do síně a na dvůr. Tam bylo úplně ticho. Když se vrátil do komory, zaslechl Flavianovo mumlání, ale neměl chuť se ho ptát ani mu odpovídat.

Bouřka přišla po půlnoci, probudila ho. Blesky se válely po horách na východě a severu, jako by se je pokoušely povalit, a déšť dopadal v stále prudších poryvech. Netrvalo to dlouho; brzy se vrátilo ticho a Johanniperto znovu usnul.

*

Ráno byl Conald pryč. Bertoald si všiml, že pryč je i kůň a sedlo, a vyptával se Fulka a Uperta a nižších otroků. Fulko neslyšel sebemenší zneklidňující zvuk z výběhu, a to byl

za bouřky nahoře u koní, stál pod stromem. A také neslyšel nikoho jet ani po aquilejské, ani po utinské cestě. A Upert v noci spal, měl na to právo. A spali i všichni ostatní, bouřka je sice probudila a vyděsila, ale po ní znovu usnuli. Warnefrit si ničeho zvláštního nevšiml (jak řekl), ale nezmínil se o tom, jestli spal nebo byl vzhůru a venku. Když se Bertoald ptal Johanniperta, odpověděl mu nejmladší po pravdě, že Conald si prohlížel své sedlo a mluvil o tom, že si je umyje a že se pak pod peřejemi vykoupali a mluvili při tom o všem možném.

Nejdříve si Bertoald myslel, nebo si to chtěl myslet, že půjde o nějaké mladistvé milostné dobrodružství v horkém žňovém počasí. Takové věci se tu a tam Warnefritovi stávaly. Když se však Conald nevrátil ani po dvou dnech, rozkázal Warnefritovi, Johannipertovi, Fulkovi a Upertovi, aby se rozjeli po kraji a zeptali se po všech statcích. Dojeli až do Utiny na západě a do Aquileie na jihu. Ale nikdo Conalda v poslední době neviděl.

Po několika dalších dnech řekl Bertoald, že to není od Conalda hezké vyhýbat se v žňovém shonu práci. Stávalo se ovšem také, dodal, že lidé byli na cestách zajati nebo dokonce i zavražděni divokými a nenávistnými Franky a Římany nebo jinými potulnými bandami. Nato řekl Johanniperto, že má dojem, tušení, že Conald žije a že se má dobře a že chtěl na nějaký čas zmizet a trochu se rozhlédnout po světě.

Když Liutperga osaměla, velmi plakala. Bertoald nemohl spát a občas ho bylo za noci vidět, jak se prochází po dvoře. Přikázal Flavianovi a Johannipertovi, aby sepsali dopis diákonu Anselmovi do Beneventa nebo Mons Cassina. V něm prosil bratra, aby pátral po Conaldovi a dotázal se písemně u papeže Hadriana a jiných mocných mužů v Romě, a kdyby to pokládal za vhodné a ne příliš drzé, i u krále Carola.

„Napiš, že velmi na krále Carola spoléháme," řekl Flavianovi. „A dodej, že máme velký statek a že jsme z něj dodali spoustu koní."

Pozdě na podzim přišla z kláštera svatého Benedicta na Mons Cassinu krásně a složitě formulovaná Anselmova odpověď. Flavianus s Johannipertem ji společně přečetli a přetlu-

močili její smysl a podtext. Dopis obsahoval slavnostní sliby a útěchu, že po Conaldovi bude všude pátráno „tak daleko, kam pohledy a otázky doběhnou". Diákon dále sděloval, že napsal již i papeži, biskupu Hadrianovi a teď že právě pracuje na nové žádosti v básnické formě, kterou odešle pánu a pravému králi Franků a Langobardie, jenž je znám svou velkou dobrotou.

Dopis učinil Bertoalda ještě zamlklejším. Trápily ho i jiné věci. Vévoda Rodgaud zřejmě opět váhal, má-li — za současných těžko pochopitelných dob a poměrů — dát svou již brzy patnáctiletou a pro vdavky dorostlou dceru Warnefritovi. Vévoda hledal zřejmě mocnější a zámožnější zetě, když byl podzim tak nejistý. Rozhodně však přicházel se stále novými vytáčkami a zřejmě se domníval, že dřívější, polovičaté a vskutku neuvážené sliby (dá-li se to vůbec sliby nazvat) jsou jistě (alespoň na první pohled) svým způsobem zavazující — nebo, jasněji vyjádřeno: jsou spíše hodny toho, aby byly nazírány jako vzpomínky na rozhovory, vzpomínky na prchající slova. A takové sliby by měly být v zájmu všech stran — dodržovány s umírněností. Politické a podobné ohledy nelze v takových souvislostech brát v úvahu. A ostatně věc zas tolik nespěchá! Angilperta je ještě mladá a sotva zralá pro muže! Nejrozumnější by bylo nějaký čas ještě počkat.

Šeptalo se, že vévoda poslal nové listy a posly k vévodovi Arichisovi do Beneventa, vévodům do Spoleta a Bergama i k jistým pánům v Papii-Ticinu. Pomluvy šly od domu k domu, plížily se nebo hlasitě a rušivě dupaly. Mnoho úst se v téhle záležitosti rozběhlo. Mělo se za to, že lstivý a v psaní dopisu zběhlý Stabilinus sepisoval tak lstivé a dobře psané dopisy pro Rodgauda, že jich bylo lze použít ve všech ohledech a na všech stranách: k pomstě, k přípravě, k zdánlivé poslušnosti. Angila se stala cenným zbožím ve hře, vzácnějším směnným zbožím než kdykoliv dříve.

Příliš se neukazovala. Možná ani nesměla. Říkalo se, že Rodgaud ji střeží, že má velký strach o její krásu. Studovala vznešenou římštinu a učila se francký dialekt, tak se tvrdilo. Dokonce se prý na vévodův příkaz cvičila i v dvorní byzantštině, prozradil kdosi, kdo poslouchal za dveřmi.

Warnefrit měl špatnou náladu. Vztekle okřikoval pacholky i otroky, po večerech pil moc vína a u stolu býval zamlklý. Jeho ústa se podobala úzké čárce, jež praskala jen žízní, když pozvedal prudce svůj pohár.

Předvídali a čekali.

Panstvo a lépe situovaní sedláci předvídali nové poplatky a čekali, že vévoda Rodgaud něco podnikne, že třeba složí ještě horlivější přísahu věrnosti králi Carolovi nebo svou přísahu násilným a lstivým způsobem poruší. Chudší lidi a otroci čekali něco jiného, bude-li to však k lepšímu či k horšímu, nevěděli. Možná jen chtěli, aby čas ubíhal laskavým a ne krutým způsobem, aby odjel se svým nákladem strachu a zloby dříve, dokud nepřijdou o tu trošku, kterou ještě mají, nebo dokud nebudou prodáni a dopraveni na jiná místa, na jihu a za mořem.

Po dožínkách, což byla dlouhá hostina se strachem zapečeným do dobrého chleba, byla Lupigisova rodina jen zřídkakdy na hradě. Johanniperto však postával často za večerního šera na dvoře s tváří obrácenou tím směrem. A stejně činil i Warnefrit. Nikdy spolu nepromluvili o tom, za čím se dívají, co očekávají.

O večerech bývali jako obyčejně v síni, ale slovy nemrhali. Nejhovornější byl Flavianus. Usadil se pro bolesti v zádech pohodlně u stolu, zavřel oči a soustředil se na své příběhy. Jeho paměť odtékala pomalu, v šetrných krůpějích. Jeho vypravěčská paměť byla pomalu se naplňujícím džbánem, ale když byl konečně plný, vylil na ně svou historku, ať to bylo cokoliv. Někdy to byl hezký příběh, něžný a dobrý, jindy nemilosrdně krutý a ostrý, takže bodal a řezal v duších, nebo byl tak nahatý, až rozpaloval tváře. V takovém případě vykázal Bertoald s Liutpergou děti, jež seděly u dveří, ba i gravidní ženy.

Jednou večer, když již někteří začali zívat a mysleli na postel, na klidnou noc spánku a snů nebo na dlouhou noc bdění plnou tuch a fantazií o tom, co by se mohlo brzy udát, se Flavianus najednou rozhovořil o ženské nevěře a o tom, kam nevěra může vést. Vytáhl k tomu starou a všem známou historku o Romildě.

„Vezměme například vévodkyni Romildu, která žila před sto pětašedesáti léty!“ řekl.

Liutperga pokrčila znechuceně rameny a Bertoald zvedl ruku.

„Ne!“ řekl Flavianus a najednou měl bdělé a jasné oči a v hlase se ozvala horlivost. „Nikoho nevykazuj, drahý Bertoalde! Vždyť příběh koneckonců vypráví o tom, jak vznikla vaše rodina!“

„Už jsem o tom slyšela, až příliš mockrát“ řekla Liutperga. „Ven, ženské a děti!“

Zvědavé otrokyně se k tomu moc neměly, pohnuly se, učinily krok, který nikam nevedl.

„Nechci nikoho svými slovy trápit, Liutpergo,“ pravil Flavianus mírně. „Ale mám za to, že by bylo dobré, aby se lidé, i mladí lidé dověděli, jak to dříve bývalo. O době, kdy na tenhle národ dopadala neštěstí a kdy si všichni mysleli, že zlé doby nikdy neskončí, nýbrž že potrvají věky!“

Liutperga se však přesto zvedla, a když odcházela, vzala s sebou ženy a děti. Otrokyně se zastavily venku v předsíni a naslouchaly potmě odtamtud.

„Tak už vyprávěj!“ řekl Warnefrit netrpělivě. „Vyprávěj o Romildě, to se dá slyšet víckrát! Ta historka má šťávu! A nezapomeň na nás a na vlka! Nemůže nám škodit slyšet něco o vlcích!“

Flavianus se podíval po tvářích u stolu, prohlédl si jednu po druhé, namířil na ně očima.

„Mně se ten příběh taky nelíbí,“ řekl. „Ale jaksi se ke mně vrátil. A přál bych si, aby ho Johannes dobrým jazykem zaznamenal.“

„Když už myslíš, že ho musíš za každou cenu vyprávět, pak se alespoň pokus užívat v něm dvorných a vhodných slov,“ řekl Bertoald. „Romilda byla přece vévodkyní tady ve Forojuli.“

Flavianus zavřel oči, aby ho nerušily pohledy nebo světlo krbu a vyprávěl:

„V roce 610 po Spasitelově Svatém narození panoval tady ve Forojuli jistý vévoda Gisulf a byl pánem Friaulu. A tehdy se přihnaly přes hory na východě hordy avarského vojska a

ničily, pálily a drancovaly. Jenže vévoda měl málo vojáků. A ať byli sebestatečnější, byli poraženi a Gisulf v boji padl.

Forojuli bylo v obklíčení, bylo obléháno. Za hradbami zůstaly zbytky langobardského vojska, vévodkyně Romilda, její dospělí synové Taso a Cacco, nedospělí Raduald a Grimuald a její tři dcery. A společně s ženami a s dětmi již padlých bojovníků, s řemeslníky a otroky se nějaký čas bránili, podobně jako ostatní napadené a obléhané hradní pevnosti v sousedství a v celém Friuli: Cormona, Remas, Osopus, Clemona a Ibligis. Bývalo by to mohlo všechno dobře dopadnout, kdyby neměla Romilda takovou slabost na mužské.

Bylo o ní známo, že chová velkou vášeň ke všem mužským, zvláště k pěkně rostlým. A když jel avarský král, kterému se říkalo kagan, kolem hradeb, aby si vyhlédl nejlepší místo k zteči města, stála Romilda vládkyně se svým průvodem na hradbách, a jak bylo tehdy zvykem, urážela nepřítele. Jenže přitom si všimla, že avarský král je moc pěkný a urostlý chlap v nejlepší mužné síle. Ten pohled ji tak rozpálil, že její divoký chtíč vzplanul nejmocnější silou. Záchvěvy touhy jí prolétávaly tělem jako šípy, ba co dím, svědkové si později vzpomněli, že se jim doslova zdálo, že se jí vaří krev tak, že jí žíly nabíhají k prasknutí. Bylo to prý, jako by stála na hranici plamenů lásky. Chvěla se na celém těle, prsy se jí zvedly výše, než je obvyklé, ačkoliv měla již předtím největší prsa v celém vévodství a možná v celé Italii.

A Romilda tu hrůzu a ostudu spáchala. Tajně poslala ke krásnému kaganovi posla. A ačkoliv byla čerstvou vdovou, vzkázala mu, že je připravena s avarským králem k jakékoliv hře. A když jí slíbí, že si ji co nejrychleji vezme za ženu a ožení se s ní, předá mu Forojuli se vším movitým i nemovitým majetkem, s mrtvým i živým inventářem, se vším bohatstvím, se svobodnými lidmi, s otroky i zvířaty.

Lstivý kagan jí všechno přislíbil. Když dostala Romilda odpověď, poslala v noci své nejhloupější otroky otevřít městské brány a vpustit nepřítele dovnitř. Bojovníkům řekla, že je to válečná lest, kterou si vymyslela. Avaři vnikli dovnitř a hned se dali do drancování, znásilňování žen a zapalování domů. A všechny lidi, které chytili a nezabili, vzali do zajetí. A nato

dobyvatelé podvodně slíbili, že odvedou ty, kdož přežili, do Pannonie, do země, z níž se Langobardi kdysi před mnoha pokoleními vystěhovali. Byla to lest. Avaři počítali, že na dlouhé cestě pobijí všechny dospělé langobardské muže, a ženy a děti že si mezi sebou rozdělí jako válečnou kořist.

Zpráva o hrozném plánu se po několika dnech pochodu rozšířila mezi zajatci. Synové Gisulfa a Romildy se rozhodli uprchnout. Taso, Cacco a Raduald si lstí opatřili zbraně i koně. Měli však za to, že Grimuald, který se později stal langobardským králem v Ticinu, je ještě moc malý, než aby při tom obstál. Nevěřili, že by se udržel na neosedlaném koni v plném trysku, a řekli si, že bude nejlepší ho zabít, aby tak unikl bídě zajetí a ponižování. Taso pozvedl kopí, chystal se svého nejmladšího bratra probodnout, ale tu Grimuald zvolal:

„Nebodej, Taso, však já se na hřbetě udržím!"

Taso tehdy pocítil hlubokou bratrskou lásku, vysadil Grimualda na neosedlaného koně s otěžemi a křikl na něho, aby se dobře držel, a vyrazil.

Malý Grimuald uchopil pevně otěže a vyrazil za bratry. Avaři brzy útěk objevili, vyskočili na koně a pronásledovali uprchlíky. Jeden z avarských bojovníků Grimualda dostihl. Zdálo se mu, že chlapec je ještě tak mladý a krásný, že ho nemůže zabít. A tak převzal od Grimualda otěže a vracel se se svým zajatcem do tábora. Jenže za jízdy k táboru vytasil Grimuald tajně svůj lstivě skrytý krátký mečík a vší silou udeřil nepřítele do hlavy. Seknutí proniklo Avarovi do mozku a jezdec spadl z koně. Grimuald bystře obrátil koně a ujížděl tak rychle, jak jen to šlo, až dostihl své bratry, kteří měli z jeho činu velikou radost. A tak se všichni čtyři Gisulfovi synové vrátili v dobré náladě do Forojuli. Taso a Cacco, kteří toužili až moc po boji a bitkách, ačkoliv byli vévodskými syny, se stali vévody v rodném městě. Brzy potom však byli zavražděni v Opitergiu, když se pokoušeli připravit o život římského patricia Gregoria. Avšak Grimuald, jak všichni víte, se stal králem Langobardů a vládl mocně v Ticinu a jeho syn se stal vévodou v Beneventu."

Flavianus zmlkl, otevřel oči a váhavě se rozhlédl po svých posluchačích.

„Dopadlo to s nimi celkem vzato docela dobře," řekl.

„A co bylo s Romildou?" zeptal se Warnefrit. „Na Romildu jsi zapomněl? Už se ti úplně vypařila z paměti, Flaviane?"

„Dobře víme, jak to s ní bylo dál," řekl Bertoald tiše a na nikoho se při tom nepodíval.

„Jenže i ona patří do příběhu!" řekl Warnefrit. „A o ní jsi měl vyprávět! Tak co, Flaviane?"

Flavianus přivřel opět oči, soustředil se a po chvilce pokračoval:

„S vévodkyní Romildou to dopadlo špatně, jak je známo."

„To víme," řekl Warnefrit, „ale chceme slyšet příběh do konce. Chtěl jsi ho přece vyprávět, ne? Tak proč nevyprávíš dál? Čekáme. Zapomněl jsi? Začínáš zapomínat?"

V jeho hlase bylo tolik výsměchu, že si ho Bertoald přísně přeměřil. U pootevřených dveří do předsíně stáli otroci a před nimi seděli na zemi Fulco s Upertem.

„Jestli je tu někdo, kdo chce odejít, tak ať to udělá hned, teď má příležitost," řekl Bertoald.

Nikdo neodpověděl, všichni se dívali k zemi. Rainza strčila hlavu dovnitř, zadívala se na Warnefrita. Za ní zahlédl Johanniperto Gattii. Kdybych teď odešel, pomyslel si, mohli by si namlouvat, že si ještě nepřipadám dospělý.

Flavianus chvilku posečkal a potom spustil:

„S vévodkyní Romildou to dopadlo, jak již řečeno, špatně. Možná nebude na škodu promluvit o ní. Byla to nevěrná žena. A třeba bude dobré vědět, jak Bůh takové ženy trestá. Někdy tak činí prostřednictvím barbarů."

„To je fuk, kdo ji potrestal!" řekl Warnefrit. „Hlavně ten příběh dopověz."

Nato pokračoval Flavianus pomalu, jako by odkládal své vlastní břímě:

„Když Avaři zavraždili všechny dospělé Langobardy, jichž se zmocnili, vláčeli ženy a děti dál jako zajatce. A kagan dodržel část svého slibu, jenž dal Romildě. Jako ženu ji využil na jednu jedinou noc. To byla jejich svatba, jak pak výsměšně nazval svůj čin. Potom ji přenechal svým dvanácti nejbližším mužům. A hned jak se rozednilo, dal kagan na poli vztyčit kůl. Na horním konci byl zašpičatělý."

Flavianus zmlkl a otevřel oči.

„A co bylo dál?“ zeptal se Warnefrit hladovými a nenávistnými ústy.

„To všichni víme,“ řekl Bertoald.

„Ale já ne!“ řekl Warnefrit divoce. „Já si nevzpomínám!“

„Narazili..., hm, narazili ji na kůl tím nejostudnějším způsobem,“ dodal otec tiše. „Vědí to všichni a ty taky.“

Nato zavládlo ticho.

Warnefrit vypadal spokojeně.

Po chvilce řekl:

„A teď můžeš vykládat o vlkovi, Flaviane!“

Johanniperto dodal:

„S tím vlkem nemusíme spěchat. Ale zapomněl jsi na Romildiny dcery, Flaviane.“

Stařec k němu zvedl tvář a usmál se:

„Nezapomněl, drahý Johannesi. Hned se k Romildiným dcerám dostanu. Nepodobaly se své matce, dbaly na svou čest. Aby unikly zneuctění od Avarů, nastrkaly si za šaty, mezi ňadra, slepičí maso a to se zkazilo v teple a začalo strašně zapáchat. Když Avaři přišli, aby mladé a krásné vévodské dcery zneuctili, nemohli divocí barbarští válečníci ten zápach vydržet. A tak od činu upustili. Nakonec po řadě pokusů si začali myslet, že takhle páchnou všechny mladé langobardské ženy — a tak byla uchráněna čest mnoha zajatých žen. Romildiny dcery pak prodali do jiné země, říká se, za vysoké ceny, však to byly vévodské dcery. A tam se ještě neposkvrněné provdaly za urozené a vynikající muže. Jedna byla provdána za allemanského krále a druhá za baiuvarského knížete. Dařilo se jim dobře a měly spoustu dětí a staly se z nich vlivné ženy a matky. Byly to dobré křesťanky, i když se daly zlákat, ale taková už to byla doba, na ariánské bludy.“

Tváře všech, i Warnefritova, změkly, lidé se odvážili podívat navzájem do očí a ticho, které nastalo, bylo příjemné.

„A teď můžeš vykládat o vlkovi,“ řekl Warnefrit.

*

„Vaše jméno pochází pravděpodobně od vlka," řekl Flavianus. „Když jsou vlci vyhladovělí, stává se někdy, že se navzájem požerou. A některé vévodské rodiny to občas dělaly podobně, když byly v tísni nebo znepřátelené. Ale o vás se nikdy nic podobného nevyprávělo, ve vašem rodě jste se tak nechovali."

„Také k tomu nebyl důvod," řekl Bertoald tiše. „Alespoň prozatím nebyl důvod."

„My jsme lstiví!" řekl Warnefrit. „Podobáme se spíš liškám! Aspoň někteří z nás!"

Flavianus se nenamáhal mu odpovědět. Pokračoval:

„První Lupigis, kterého známe, byl zván Leupchis. Přišel z Pannonie, když odtamtud Langobardi odtáhli a zabrali tuhle zemi. Potom se jméno změnilo na Lupigis, tak jak se změnil i jazyk."

Nato se Flavianus na chvíli pustil do jazykových výkladů, jak slova ztrácela svůj původní význam a dostávala nový a jak se začala i jména model, ba dokonce i jméno boží, Pánovo a Herirovo vyslovovat jinými hláskami a psát jinými znaky než dříve.

Warnefrit lhostejně naslouchal, zíval a pak povídá:

„A co bude s vlkem, Flaviane? Už jsem zapomněl, co prováděl. Ale vzpomínám si, že to byl hodný vlk, když nám dal jméno."

Flavianus opět obrátil oči k Warnefritovi:

„Ano, byl to chytrý a rozumný vlk. Jeden z nejlepších svého rodu, to musíme přiznat. Ale všechno se to událo už tak dávno, že je to jen pověst. Je to vlastně pověst o vašem jméně. Cesty boží a cesty jazyka jsou podivné a nevyzpytatelné. A teď to jméno nosí i jeden diákon."

„Téměř svatý muž!" řekl Warnefrit, který se opět napil. „Mazaný a svatý! Skoro světec! Který nám dává podivné a nepochopitelné rady!"

„Je to také mé jméno," pravil Bertoald. „A teď už mlč, Warnefrite!"

„Však už mlčím," odpověděl Warnefrit podrážděně, byl v obličeji celý rudý.

A Flavianus, než se pustil do vyprávění, se rozhlédl a zavřel oči:

,,Leupchis po sobě zanechal pět synů, když zemřel. A když bylo Forojuli Romildou zrazeno, odvedli ty mladé chlapce do zajetí v avarské zemi. Žili tam v bídě a v otroctví po mnoho let. Čtyři z bratří zůstali u Avarů. Avšak pátý, který se později jmenoval Lupigis, dostal vnuknutí, určitě od Pánaboha, a uprchl do Italie a k svému lidu.

Lupigis si toho mnoho s sebou nepřinesl, jen luk, toulec se šípy a trochu jídla. A také vlastně ani nevěděl, v kterou stranu se má dát na útěk. A bloudil tak dlouho, dokud nepotkal vlka. Vlk se stal jeho souputníkem a vůdcem a vždy běžel kus před ním. Kdykoliv se Lupigis zastavil únavou, vlk se obrátil a povzbudivě a přátelsky se na něho zadíval. Lupigis tak brzy pochopil, že to byl sám Spasitel, kdo mu poslal vlka za průvodce.

A takhle putovali přes vysoké hory po mnoho dní. Potom došel Lupigisovi chléb. Pověst říká, že se potácel dál s prázdným žaludkem a s hladem pomatenou myslí. A když byl již na pokraji sil a úplně zmatený, napjal útrapami se třesoucíma rukama luk, aby vlka zastřelil a snědl jeho maso. Ale vlk se šípu vyhnul a s bolestným zavytím zmizel, znělo to jako pláč. Samota však ještě dále zvětšila Lupigisovo zoufalství. Když ho vlk opustil, věděl, že nenajde cestu a nebude vědět, kudy se pustit. Byl tak vyhladovělý, že mu už nezbývalo sil. V té chvíli si myslel, ačkoliv byl ještě velmi mladý muž, že už svůj život dožil a že si ho vlastně ani mnoho neužil. Klesl na zem, aby usnul posledním spánkem.

Propadl se do něho jako do vody, ve které se chce utopit. Ještě jednou po něčem sáhl, sáhl po snu a sen se dostavil. A v něm se mu zjevil muž a volal:

‚Probuď se, zoufalče, který spíš! Vstaň a jdi směrem, kterým právě teď ukazují tvé nohy! Tam leží Italia!‘

Lupigis ihned vstal a zachoval se podle rady. Na slabých nohou se potácel vpřed, až se konečně dostal k lidským příbytkům, ale bydleli v nich Slované. První spatřila poutníka stařena a hned ji napadlo, že je to úplně vyhladovělý uprchlík. Zachvátil ji soucit a skryla ho ve svém domě a dala mu najíst. Zpočátku mu moc nedala, jen tak trochu, aby se neujedl k smrti. A když se najedl a vrátily se mu zase síly,

připravila mu pořádný ranec s jídlem a ukázala mu, kudy má jít.

Po několikadenním putování došel do Italie a do rodného Forojuli. Rodný dům byl v troskách, střecha se zřítila a z podlahy již rostly keře a stromy. Pověsil luk a toulec na olši, rozhlédl se, a nebylo mu do zpěvu. Návrat domů mu připadal jako zklamání, útěk se mu zdál nesmyslný. Ale tahle nálada dlouho netrvala. Příbuzní k němu pojali soucit, když viděli jeho bolest, a pomohli mu rychle dům opravit. Moc toho z otcova bývalého majetku zpět nedostal, ale vlastní pílí a rozvahou se přesto stal zámožným mužem. Oženil se a měl mnoho dětí. Jeden z jeho synů se jmenoval Arichis nebo Henricus a z něho se zrodila rodina, v níž byli také vévodové. Ano," řekl Flavianus a otevřel oči, „byl to on, Leupchisův syn, kdo se stal prvním Lupigisem, a všichni jeho potomci nosili jeho jméno s velkou hrdostí."

„A co vlk?" zeptal se Warnefrit. „Kam zmizel vlk? Potom s ním už dál nešel?"

„Zmizel," řekl Flavianus, kterého dlouhé vyprávění unavilo.

„Ale tak nějak přece patří k našemu rodu," řekl Warnefrit. „Je jedním z nás!"

Hlas se mu zapletl, pil dál navzdory přísným Bertoaldovým pohledům.

„Někdo z nás musí být vlk," řekl Warnefrit. „Kdo z nás je vlk, ten pravý Lupigis? Otec to není. A Conald taky ne. Jsem to já? Nebo Perto?"

A vybuchl v mohutný smích.

*

U Johannesa Lupigise můžeme číst:

„Vzpomínám si na jeden podzimní večer toho těžkého roku, na podvečer v naší síni, kdy můj starý vážený učitel Flavianus na vyzvání mého bratra Warnefrita a na přání mnohých vyprávěl znovu historii o Vlkovi, který vyvedl prvního Lupigise ze zajetí u Avarů a zpět do Italie.

Když svůj příběh dovyprávěl, byl Warnefrit opilý vínem,

které toho večera vypil. Jeho tvář se podobala vlčí, tak se mi tenkrát zdálo. Ale navzdory tomu jsem si rovněž myslel — že jeho obličej, jeho hlas ani jeho prudké pohyby neodpovídají na otázku, kterou Flavianovi a nám ostatním položil: Kdo z nás je Vlkem?

A ta otázka, alespoň tak se mi zdá víc než pětadvacet let později, je stále nezodpovězena."

15

V pozdním podzimu přišli do města a kraje královi muži a poslové. Všichni tušili, že přijdou, protože těsně předtím bylo zatmění slunce. Bylo jich pár tuctů, jak Frankové, tak Římané i několik Sasů, a měli s sebou notáře, který je vedl. Notář prozkoumal poměry, vyslechl vévodu zdvořilým tónem, jednal však opatrně a neučinil žádné nečekané nebo drsné zásahy. A také nedošlo k verbování mužstva do války. Znova brali dobytek na porážku, koně a nově vymlácené obilí, ale ne tak moc, jak se statkáři a sedláci obávali. Několik franckých vyslanců se pokoušelo přátelským přemlouváním naverbovat dobrovolníky do vojsk krále Carola pro tažení na severu na jaře příštího roku. Moc se jich nepřihlásilo. Bertoald Lupigis a Johanniperto se vyslanců opatrně vyptávali, neslyšeli-li něco o Conaldovi, který možná žije někde na severu. Nikdo o něm však nic nevěděl.

„Přichází k nám ze všech stran tolik lidí," řekl jeden z Franků. „A mění si jména. U nás se nikdo moc neptá, jak se kdo jmenuje, ale spíš co umí."

Nezůstali dlouho. Po nich přišly dlouhé deště a sníh. Sníh pokryl nejdříve vrcholky hor a později sestoupil i do roviny. Několikrát pokryl zemi vždycky na kratší dobu. Bílá pokrývka zůstala několik hodin ležet, možná celý den a noc, pak roztála a opět se vrátila. Starci naříkali nad tím, jaký že je to podzim, jaká že časná zima, jaký to podivný rok: ‚sníh, který zůstane ležet již dva týdny před svátkem Spasitelova narození!'

Jednou časně zrána vyklopýtal Flavianus na dvůr a mhouřil mrkající, slzící oči ke hradu, udělal pár kroků a s námahou se obrátil a pozoroval ve sněhu své stopy. Johanniperto stál u stáje a pozoroval ho. Hubený, schmutý stařec jako by se v té zimě scvrkával. Měl špatnou náladu, svět ho zlobil.

„Nepamatuji zimu, která by měla tak naspěch s příchodem do Fora Iulii," řekl nahlas a potom se nad tím chvatem na

chvíli pozastavil a hledal silnější slova pro sníh a zimu. Žádná však nepřišla.

„Svět se asi zbláznil!“ zavrčel vztekle a odšoural se do teplé síně. Odpoledne, když zkoušel Johanniperta z řečtiny, konečnou formulaci našel: „Protože se lidi z Fora Iulii nechtějí vrátit do své staré země na Půlnoci, přišla Půlnoční země k nám do Italie. A v mnohém jiném, v mnohém jiném, můj drahý Johannesi!“

Sněhová pokrývka zůstala chvíli ležet. Šedivé kamenné zdi vypadaly, jako by byly pokryté špinavým vápnem, a střechy svítily jako nehlazený mramor. Koně, muly a dobytek byli vpodvečer zaháněni do chlévů a stájí. Říkalo se, že nahoře v horách lidé umírají mrazem a že tomu tak je i na velkých rovinách u Papie a Mediolana.

Warnefrit, který obyčejně po skončení žní ztloustl, dále hubl, ačkoliv jinak byl zdravý. Byl to tichý podzim, téměř tak tichý jako Bertoald, a to již od chvíle, kdy Conald ujel. Mumlal si sám pro sebe jako Flavianus, ale pohled měl ještě zakaboněnější. Doufám, že jedné noci odjede, doufal Johanniperto. Kéž by tomu tak bylo, kéž by tomu tak bylo!

Bertoald byl několikrát povolán do hradu na poradu s Rodgaudem a jeho muži o tajných nebo teď již polotajných záležitostech. Nikdo ze synů jej nesměl provázet. Rodgaud také nedocházel na Lupigisův statek. Za celý podzim nepřišel ani jednou. Vévoda byl zaneprázdněn důležitými záležitostmi a neměl na obyčejné večerní tlachání čas. Tu a tam posílal dále své posly na všechny strany a od západu a z jihu přijížděli jezdci s pozdravy, otázkami a sděleními. Část těchto zpráv byla obvyklá hlášení královskému dvoru nebo příkazy odtamtud, ale leccos byly i zprávy mnohem nebezpečnějšího charakteru: tajné zprávy.

Během svátku Spasitelova narození a na den svatého Stefana si Warnefrit promluvil s otcem o starém slibu. Stáli před stájí a tiše si vyměnili několik slov. Johanniperto se vloudil do stáje a slyšel téměř všechno. Nechtěl je v rozhovoru rušit a vetřít se do něj, protože tím by ještě více omezil a ztlumil jejich případnou otevřenost. Když Warnefrit připomněl Rodgaudův slib, díval se otec do země a neodpověděl víc než:

„Všechno z vůle Nejvyššího nějak dopadne, Warnefrite."

„Tohles mi řekl už mockrát, otče! Byla mi jednou přislíbena!"

„Mlč," řekl Bertoald. „Mlč a čekej."

Pozdě večer seděl Johanniperto v síni sám s Warnefritem. V mlčení, jež mezi nimi panovalo, si Johanniperto říkal: Musím mu říct něco hezkého. Už kvůli sobě. Musím zahnat zlé myšlenky. Ďábel mne k nim svádí.

Ale než stačil zvolit slova, dopil Warnefrit svůj pohár až do dna a tak s ním uhodil o stůl, až z něho poslední kapky vyšplíchly. Podobal se muži, který činí konečné rozhodnutí. Zvedl se, podíval se výmluvně a slepě na svého bratra a učinil několik nejistých kroků ke dveřím, tam se zastavil a zaváhal, ale pak pokračoval do předsíně. Johanniperto měl za to, že půjde na návštěvu k některé z otrokyň, a rád by věděl, ke které. Možná k Rainzině sestře Gattii. Vykradl se za ním. V slabém světle z okenního otvoru síně, ve světle hvězd a sněhu, který se snášel v řídkých vločkách, viděl, že Warnefrit stojí uprostřed dvora zády k domu. Johanniperto se opatrně vyplížil k hospodářským stavením a do hustší tmy u zdi stáje a špejcharu. Zdálo se, že Warnefrit si ho nevšiml, ale Johanniperto slyšel bratra zřetelně a dovedl si představit, jak se v té chvíli asi tváří. Rty stáhl do pukliny šklebu, zuby měl zatnuty tak pevně jako mučený vězeň pokoušející se prokousat bolestí, či připravené k sevření jako u divokého, vydrážděného zvířete; nebo měl ústa otevřená v plačtivém úšklebku, právě když se nářek mění ve výkřik.

Warnefrit se choval podivně. Pohyboval nohama, ale nikam nešel. Jako člověk, který chce uprchnout, a neví kam. Něco si mumlal, vrčel. Zvedl současně obě pěsti a bušil si jimi do čela.

Johanniperto čekal. Sněhové vločky mu roztávaly ve vlasech a na tvářích. Slyšel zvuky z čeledníku, neklidný spánek koní a chrápání stráže ve stáji, Uperta nebo Fulka. Učinil několik opatrných kroků a sedl si na sedlací lavici. Dorazila k němu vůně stáje a vnímal vůni pšenice a žita ze špejcharu. V dáli šuměl vodopád. Nad zdí dvora viděl světla z hradu

na druhé straně řeky. Okna byla jako mrkající oči, v hradní síni jistě ještě hořel oheň, bděli, někdo tam bděl. Světelná záře z domácí síně propůjčila Warnefritovi dlouhý, rozmazaný stín. A kolem okenních otvorů jiskřily sněhové vločky jako úlomky drahokamů.

Warnefrit pokračoval v přešlapování na místě. Zvedl vysoko jednu nohu, došlápl na ni, zvedl druhou, došlápl na ni a dělal to pěkně dlouho. Pohyby byly pomalé, vypadalo to, jako by se rozcvičoval před závodem. Ani do stran nevybočoval, vypadal jako uvězněný v neviditelné kleci. Občas přitiskl k hrudi pěsti, potom vzpažil, rozevřel prsty a dlaně se proměnily ve větvoví rukou. Předklonil se a přitiskl rozevřené prsty k obličeji, jako by si do nich smočil tvář — jako by pil z jejich netěsné misky, jako by z nich chlemstal další bolest. Hned nato se napřímil a rozpažil jako atlet připravený k boji se stíny nebo na skutečný boj s nepřítelem. Johanniperto sledoval důkladně vše, co bratr učinil. Nevěděl, zda se mu Warnefritovy podivné pohyby líbí nebo jestli se jich bojí; rozhodně však nějaký smysl měly, byly poučné, tak se mu alespoň zdálo.

Warnefrit si několikrát povzdychl. Zuby mu zaskřípaly v pevném sevření. Mlely zlobu, mlely bolest, říkal si Johanniperto. Potom přišlo ticho, v křeči nebo v odpočinku, a Johannipertovi se zdálo, že slyší padat sněhové vločky i v šumění řeky. Takové to bylo ticho. Warnefrit stál vzpřímený jako sloup zaražený do země či jako opora, jež statečně nese těžkou klenbu. Starší bratr naslouchal celým tělem, každým údem a v takovém napětí šlach, jež ho činilo ještě větším. Warnefrit zřejmě čekal na nějaké poselství zvenčí, seshora nebo zvnitřku vlastní hrudi.

Nejmladší byl zvědav, zda se nejstarší rozbrečí stejně bohatým potokem slz jako Conald, právě na tohle byl velmi zvědavý. A mezitím plakalo jeho vlastní srdce. Smršťovalo se a rozšiřovalo se mnoha pocity a oči měl při tom rozevřené zvědavostí, i v pološeru viděl vše zřetelně. V té chvíli, tak jako za jiných okolností, si připadal mnohem zkušenější nežli Warnefrit. Warnefritovy čtyři roky pobytu na zemi, jež měl navíc, nebyly čtyřmi roky života navíc. Johanniperto byl zkušenější. Nejmladší bratr si myslel, že nejstarší je dítě — jeho

dětinský, nedospělý soupeř v boji o ženy, zaostalec, s nímž může mít upřímnou soustrast. Tohle věděl.

Warnefrit to věděl též, ale ne správně, ne v myšlenkách. Díval se do toho, co ho mátlo, civěl do toho, a cítil bolest. Ale skutečné povědomí o tom neměl.

A té Stefanské noci vytušil nebo spatřil Johanniperto čímsi, co bylo v něm a co snad občas bylo radostí, že Warnefrit je poražen. Přes svou tělesnou sílu, mužnost a tísnivou, dotěrnou, vlezlou touhu po ženském klíně, přestože měl nemanželské děti s otrokyněmi, byl nejstarší právě v této chvíli konečně poražen v boji, který tělesně neposkvrněný nejmladší bratr ve své bystrosti, znalostech a duševní zralosti ještě neprohrál. Nejmladší studoval pohyby nejstaršího bratra i jeho postoj v klidu a viděl v ubohém světle zimní noci tu podivnou hru zcela jasně. Rád by věděl, bude-li Warnefritova ubohá nebo hrdinská cesta taková, jako byla Conaldova. Jestli i on zmizí a ujede. Warnefrite, odjeď jedné noci! Napodob ho, opič se! A jaký posměch padne na statek, z něhož dva nejstarší synové odjedou v dešti milostných slz z vlastních očí, v lijáku milostných vzdechů vlastní hrudi! Otec dívky řekl své ne a oni sedli na koně a odjeli v oblaku prachu nebo sněhu, zaslepeni slzami, poranění vzdechy. Nebo se odplížili jako zloději koní, kteří se bojí zvuků cesty, jako ničemníci prchající noční tmou. Jak je to směšné! Jaký posměch před lidmi, ba i před Bohem!

Přál si nejmladší z bratří skutečně, aby se nejstarší strašně rozbrečel? V zralejším věku si na nic takového nevzpomínal. Vzpomněl si na obraz, na to, jak jasně jej svýma bystrýma očima viděl a jak lehce uhadoval Warnefritovy myšlenky. Myšlenky rozhozené, roztroušené ve sněhu a v slabém světle na dvoře. Byly to daleko slyšitelné zvuky, chrochtání a jiné zvuky, obnažovaly se v pohybech těla, byly to neohrabané cviky, jež měly vyjádřit zoufalství duše a vztek srdce na tělo.

Ano, to, co pozoroval, byl vztek.

*

Roky po té noci — a v daleké zemi — věděl tehdejší Johannes Lupigis již mnohem více o duši nejstaršího bratra.

Bylo to ve Francii, v podzemní místnosti. Johannes Lupigis ji nazýval jeskyní, a člověk má právo nazývat takovou místnost jeskyní, i když je královská. Byla to díra známého typu. Páni správcové, gastaldi, a všelijací jiní místodržící, jako vévodové, markýzové, hrabata, exarchové, biskupové a patriarchové a papežové — kteří později, jak se ukázalo, byli světci — a princové, králové a císařové byli nuceni opatřit si pro jisté účely použitelné jeskyně a díry. Někteří z takových pánů měli přímo vrozené nebo záhy získané sklony kopat a stavět takové uskladňovací prostory pod svými obyčejně velmi dobře opevněnými domy a hrady. Příčinou toho byla potřeba odstraňovat nepříjemné, nespolehlivé, nevděčné a dokonce přímo nebezpečné a nepřátelské nebo dříve varované a trestané osoby — potřeba odstranit je z obvyklého života a přechovávat je v nejhlubších oblastech, docela blízko Pekelných krajů a propastí.

Tedy:

Uvnitř a zcela mimo jedné z těchto děr, jeskyní nebo sklepů dospěl Johannes Lupigis o mnoho let později k lepšímu poznání činnosti lidského srdce. Ne zcela jasná či souvislá slova, jež vyšla z úst jeho bratra Warnefrita, mu potvrdila, že bratrovy pohyby, skřípání zubů a mumlání o Svatostefanské noci léta Páně 775 slyšel, viděl, uhadoval a tlumočil správně. A tehdy, ve chvíli setkání, v níž jeden vyšel na světlo a druhý světlo opouštěl a která bude popsána později, na jakémsi hradním nádvoří a ve tmě sklepní díry, pocítil Johannes Lupigis, dřívější Johanniperto, vřelou a trvalou lásku ke všem příbuzným, a tedy i ke svým bratřím.

Warnefritův vztek:

Vyždímaná pravda! Ale ať ždímají z pravdy omáčku či pravdu z omáčky, jak chtějí, prvorozený jsem já a jsem muž ve zralém věku. Já, Warnefrit, jsem zákonným dědicem a jsem jím, pánové pokrucovači, ždímači a mačkači omáčky, podle našich starých zákonů a ustanovení a příkazů krále Rotharise, jsem jím podle toho kdysi svatého zákona našeho národa, který musí náš národ dodržovat tak dlouho, pokud bude existovat. Jsem zákonným dědicem našeho statku se všemi jeho budovami, polnostmi, lukami a úhory, jsem dědicem koní, krav, býků a volů, mul, ovcí, koz, slepic a otroků, a patří mi i obchod zde na statku a s Utinou a Aquileií a Venetií a Ravennou a jinými místy a zdědil jsem i otcovo právo rozkazovat!

Jsem silný, právě jsem silou překypoval, síla mi už leze krkem. Ano, jsem silný i v době utrpení! Mám příjemnou tvář, *když chci*, a ženské kvůli mně kroutí zadkem. A jsem moudřejší, než kdo tuší. Mám pohled a hlas, jenž mužům nahání strach a důvěru ke mně. A přesto jsem krutě obelstěným mužem, kterého podvedli lstivou zbabělostí a hanebným zrušením slova.

Haha, však já vím, kdo a co *jsem!* A dobře vím, *kde* jsem, i když mám těžké břicho, těžkou hlavu, sucho v hrdle a jazyk drsný od vína. Stojím na dvoře našeho statku, na hlavu a ramena mi padají sněhové vločky, ale tohle břímě unesu bez námahy. Nezchlazují mé srdce a neskryjí můj spravedlivý hněv! Mluvím teď sám k sobě, já. Takový je můj jazyk, má řeč:

O velikonocích, před mnoha měsíci, jsem měl vidění. Bylo to takhle: zjistil jsem, že Angila dozrála v ženu, že dospěla pro muže. Došlo k tomu, právě když začínala velikonoční bouře a než k nám přišla ozdoba naší rodiny Anselm a naplnil náš sluch svými diákonskými žvásty. Kázal o milosrdenství, jež smrdělo zrádcovstvím, a ponižující poslušnosti k Frankům a Římanům, k těm vetřelcům a zlodějům — nebo co to svými

slovy o míru a výsleších mínil. Možná měl na mysli pravý opak toho, co říkal, ale neodvažoval se ve svém brblání, mumlání a kalení vod vymáčknout. Kašlal jsem na to, co říkal, ale jeho slova mi přesto uvízla v mysli, přichytila se tam jako ježek, pronikla do duše jako šípy s háčkem, které nejdou vytáhnout.

Tedy zjevení jsem měl těsně předtím, než přišel ten svatý strýc. Jistě to bylo zjevení. Vždyť jsem ji vídával, ještě když byla kojenec. Bylo mi šest sedm let, když jsem se směl poprvé podívat do jejího scvrklého obličejíčku, který se měl později zaoblit mlékem — právě ji vymáčkli a vytáhli z mateřského klína. Potom jsem ji viděl mnohokrát, po všechna léta jejího života, kromě loňska, když byl Rodgaud ve Veroně a v Papii, aby tam pomohl vetchému králi Desideriovi a tomu jeho klukovi Adalgisovi udržet naši říši, a já se bil v horách. Tehdy jsem ji neměl na očích a také jsem na ni ani nemyslel. Alespoň si nevzpomínám, že bych tam na ni někdy myslel. Z Rodgaudovy pomoci moc nebylo. Plazil se, mazaně se plazil a dostal milost. Vykašlal se na Desideria tak prohnaně a lstivě, že si může od té chvíle sedět dál na svém nevydrancovaném hradu. A nebyl jedním z těch šuškalů, kteří pak Desideria zradili? Co o tom vím! Ale teď toho lituje. A ohlíží se po moci, po skutečné moci. Takže by se mohla stát princeznou. Vídával jsem ji často, co chvíli, ale někdy mi to připadalo, že ji nevidím, ačkoliv jsem po celou tu dobu věděl, že mi byla určena. Byl jsem slepý!

A tak jsem dělal děti otrokyním a děvečkám a selským holkám, protože jsem to měl rád a v tomhle ohledu jsem chlapík, to si nedám upřít.

Angila tu byla, ale já jsem na to dítě moc nemyslel, skoro vůbec ne, a sotvakdy jsem se tím směrem zahleděl. Tak to šlo až do velikonoční bouře. Ta otřásla celým světem nebo přiměla alespoň ty, kdo žili na pobřeží Adrie, aby poklekli, když jim uletěla střecha nad hlavou a zdi se bortily a lodi klesaly k mořskému dnu nebo byly vyhazovány na útesy. Pravdaže, pořádně foukalo a také se toho hodně změnilo nebo zmizelo. Ale strýc Anselm se plavil dál a přežil to! Z toho dědka se nestal ani poutník mořského dna, ani se nerozmázl jako pták

o útesy. Pohupoval se nahoru a dolů na divokých vlnách, dědek jeden, a polykal klidně slanou vodu a neumřel na to. Zvolil si nejobtížnější cestu a nic se mu nestalo — jen to, že od té doby má ještě větší chuť žvanit, jestli je to při jeho řečnickém daru vůbec možné. Teď bych si přál, aby ta bouře byla bývala ještě vzteklejší a aby mu našplíchala do huby tolik slané vody, aby ji polykal až na mořské dno nebo aby se stal sám sobě mokrým památníkem na některém z útesů.

Ne, přišel k nám s hubou nepoškozenou. Museli jsme trčet kolem stolu v Rodgaudově síni nebo u nás doma, a že to bylo v posvátné době, tak se člověk ani neodvážil obrátit do sebe pohár, aby mu víno steklo do krku a do hrudi, a k něčemu to bylo. V přítomnosti toho svatého muže se člověk málem ani neodvážil pořádně si loknout, taková smuteční nálada tam za těch svatých večerů byla. Chtělo se po nás něco jiného. Měli jsme vzdychat a brečet nad bídou našeho národa a naslouchat starým příběhům, které za nic nestály, a zbytek, to bylo jen naříkání a osočování, jak krutí jsme vlastně byli. Člověk tam jen seděl, nudil se a neodvážil se ani si schrupnout! Jediným povyražením bylo, že jsem mohl tu a tam mrknout na Angilu, když mě napadlo.

Vzpomínám si, jaké to bylo, když jsem ji *poprvé opravdu uviděl*. Stalo se to těsně předtím, než přišel náš svatý strýček, právě když bouře začínala.

Zvedla svou tvář k Johannipertovi. Zvedla ji k nedochůdčeti, jehož nezačalo tělo ještě ani pořádně svrbět. Zvedla svou tvář k tomu klukovi, jemu ji ukázala. Neseděli s námi u stolu, to mladé děvče a ten klouček, nýbrž na stoličkách u nohou starého Flaviana. Směli poslouchat, ale projevovat se nesměli. Byli zabaleni do dědkova chrápání a mumlání jako do plenek, tak mi to připadalo — do mumlání domácího učitele, do mumlání příběhů, do mumlání návratu do dětství. Nevím, jestli ten starý lišák spal, když na chvilku zavřel oči, nebo jestli jen mlčel a poslouchal, co si my muži u stolu říkáme, jestli jen pokradmu naslouchal, aby si nasbíral na druhý den látku k varování — nebo co v tom svém takzvaném spánku dělal. Perto však určitě seděl blízko Angily, byly to dvě děti, které směly zůstat večer vzhůru a poslouchat dospělé.

A tehdy se mi to stalo. Ani nevím, jak k tomu došlo. V okamžiku, kdy pozvedla svou tvář k Pertovi, stala se pro mě ženou, nejkrásnější ženou, jakou jsem kdy spatřil. A z Perta se stal muž a sok! Ano, dokonce se mi zdálo, že slyším, jak v něm zapraskalo, uprostřed jeho těla, když se tam začaly slévat všechny šťávy — tak silný byl chtíč v jeho pohledu. Najednou jsem to jasně viděl a věděl jsem: byla ženou. V otevřených očích měla ženský smích a Perto do nich civěl. Bylo to, jako by se oba spojili, klínem i ústy. Viděl jsem její čelo a nos a ústa a kousíček jejího panenského krku. Její štíhlé ruce odpočívaly v klíně. Viděl jsem její zápěstí. Byla to dospělá, zralá žena a byla mi zaslíbena, byla právem slibu má!

Vedle mne vzdychal Conald a jistě to nebylo jen kvůli nudnému večeru. Před ženskými se styděl, i když někdy přinucen pudem spal s děvečkami a otrokyněmi. I on pošilhával po Angile a po Pertovi, po těch dvou, kteří byli ještě před chvílí dětmi a právě teď dospěli, na ty, kteří dospěli na hranici dospělosti a čekali na chvíli, kdy se převáží do svého objetí. To on objevil, že dítě Angila se proměnila v ženu.

Všechno jsem svým ostrým zrakem prohlédl. Angilina krása proměnila i mou bytost. Měla něhu, jež již nebyla dětská, její měkká pevnost již patřila ženě. Byla jako lilie, jako lilie s vůní ženy. I její ústa byla ženská. Na muže se dívala ženskýma očima. To, co jsem prožíval, mi připadalo jako zjevení a všechny údy se mi roztřásly. Cítil jsem to i v pokožce. A vnímal jsem to i ve svalech kolem úst. Má ústa chtěla volat její jméno těmi nejjemnějšími zvuky. Nikdy jsem nebyl vystaven tak silné ušlechtilé touze, ne, takové ještě ne!

Zdálo se mi, že Rodgaudova síň se proměnila ve vězení. Vstal jsem od stolu a vyšel jsem do větru na nádvoří a vymočil jsem se. Nějaká otrokyně, která stála ve tmě v předsíni, se dotkla mé paže, možná to byla jedna z těch, které jsem předtím použil. Cítila můj mužský pach, chtěla mě zadržet. Odstrčil jsem ji, až narazila na zeď, ale byla dost chytrá a ani nemukla. Zůstal jsem za dveřmi. Dědek Flavianus mžoural ze své židle u ohně, doslova na mě a na dveře civěl. Ale jeho smysly nespaly. Jeho pohled zářil a jiskřil. Vpaloval se do mne a svrběl, jako když jsem byl ještě malé dítě a nedával jsem po-

zor na výuku a on mě na otcův příkaz mohl s potěšením vyplatit. Nikdy mě neměl rád. Tehdy jsem si říkal, až tu budu pánem — vím, co udělám. Pevně se mě pohledem přidržel, nemohl jsem žáru a jiskření jeho očí uniknout, ačkoliv jsem si nebyl zcela jistý, že mě skutečně jasně vidí. Možná že mžoural a hleděl ke dveřím, aniž co viděl, možná naslouchal jen nárazům větru zvenčí. Potom mu víčka spadla, byl jsem volný. Angila tam ještě seděla a dívala se do Pertových očí. Byla to jediná žena, kterou jsem kdy *pozoroval*. Vnímal jsem ještě silněji, že je má, a říkal jsem si: je mi určena. Málem jsem se při tom pomyšlení rozchechtal nebo rozbrečel a rozeřval, ale ovládl jsem se.

Ostatně byl tam Perto, větší Perto, Perto, který ve chvilce povyrostl. Odporná pravda, že Perto je už téměř dospělý muž, ba zcela dospělý muž, mě pálila. Ten pohled mě otravoval: měl v pohledu chtíč, když se díval do jejích očí, a viděl jsem, že tělesná touha je v jeho dospelém těle veliká. Ona se na něho usmívala. Cítil jsem vůni jejich lásky.

Postoupil jsem k nim a zahleděl jsem se jí do tváře. Chtěl jsem se dotknout nejlehčím a nejněžnějším dotykem prstů její tváře nebo uchopit pevnýma rukama její obličej. Skloonil jsem se k ní a řekl jsem něco, jako že u ohně je teplo. Nevím, jaká slova jsem použil. Možná jsem řekl, že venku je větrno, nebo jsem se zeptal, jestli nesní. Slova, která mě právě napadla. Nepronesl jsem je přímo k Angile, nýbrž do úzkého, prázdného prostoru mezi ní a Pertem. Stál jsem před ní a najednou jsem nemohl dál. To, že jsem tam byl, nebylo nic zvláštního, ale další slova mě nenapadla.

A vzpomínám si, že Flavianus povytáhl opět svá těžká římská víčka a že dědkův pohled mi připadal ostrý, a že jiskřil novými jiskrami. Když jsem uhnul hlavou, abych unikl popáleninám v srdci i v duši, všiml jsem si, že mě otec pozoruje, měl tázavý a přísný pohled. Ale nejsem z těch, které by takové nic pomátlo. Pomalu jsem došel ke svému místu u stolu, cestou jsem se ani na okamžik nezastavil, ani v jediném kroku jsem nezaváhal, nepozdrzel jsem se. Byl jsem muž, který přichází ode dveří, podívá se do plamenu a k nikomu něco zamumlá, třeba že venku je teplo a že začíná foukat. Došel jsem pomalu

ke stolu, klidně jsem se usadil tak jako jindy, zvedl jsem pohár a neupil jsem větší doušek, než se sluší. Vždycky jsem se uměl chovat.

Conald polkl, až to bylo slyšet, ačkoliv právě nepil. Hned nato se zvedl a vyšel ven. Nejdříve mě napadlo, že má plný měchýř, ale nezdržel se venku tak dlouho jako já, hned se vrátil, a než vykročil k Angile a Pertovi, zastavil se na okamžik u dveří. Vykoktal ze sebe něco, jako že Flavianus chrápe, a potom tam zůstal s otevřenou pusou stát a hned nato zčervenal ve tváři a vrátil se na místo vedle mne. Když si sedal, funěl, jako by si nakládal na ramena těžké břímě nebo jako by je odkládal na podlahu. Poznamenala ho, to bylo vidět. V té chvíli mě napadlo, že má docela příjemnou tvář, i když pitomou, a že jeho tělo i pohyby jsou neohrabanější než jindy a že má menší sílu než já. Seděl tam skleslý a smutný a díval se na Angilu a na Perta jako hlupák a chtěl se tajně napít, ale zacházel s pohárem tak nešikovně, že otec zvedl oči a přísně si ho přeměřil.

A potom přišel nápor větru a kouř vletěl dovnitř a z krbu se vyvalily jiskry. Perto zvedl rychle ruku a uhasil v jejím klíně jednu z jisker. Zvedl jsem se, ani nevím proč, a vedle mne stál Conald. Uvažoval zřejmě jako já — nejlépe by bylo Perta na místě zabít.

A Angila Pertovi poděkovala! Za to, že jeho ruka navštívila její klín! Klín, který byl přislíben mně!

Kdosi se v dýmu rozkašlal, jistě to byl Flavianus. Zaslechl jsem Angilin hlas dvakrát. Řekla: Děkuji, Perto. Ani nestačila vypálit dírku.

Ale dírku určitě vypálila.

A za chvíli jsme šli domů.

Tak ty chceš hasit jiskry! řekl jsem Pertovi cestou.

Neodpověděl mi na to — tak důstojná byla má slova.

Potom po celý den a noc se vracely mé myšlenky k ní. Ve velké tělesné touze jsem navštěvoval služebné a vybíral jsem si mezi nimi, mohly se bránit, ale musely se vzdát, nebo jsem navštěvoval pokorné, vystrašené či vděčné otrokyně. A po celou tu dobu jsem byl všemi smysly u Angily. Měl jsem před

očima ruku, jež hasí jiskry. Hledal jsem její tělo v tělech jiných žen. Tak to se mnou bylo.

Flavianus zase žvanil. Mě však jeho žvásty nikdy neotrávily natolik, abych jako otec a Perto a dokonce i Conald hloubal o smyslu života. O Flavianovy a Pertovy výklady v téhle věci jsem se nezajímal. Dědek žvanil tak, že jsem měl chuť zívat, hned jak otevřel hubu, a taky jsem zíval. Otec tu a tam povzdechl a zamumlal jméno našeho Pána a Spasitele, ó Heriro, ó Kriste, ó Domine, co míníš tím vším, co se děje? Co máš vlastně na mysli? A o Pertovo rádobymoudré a učené plácání nebo o jeho citace spisů jsem se už vůbec nezajímal. Jak on, tak i Flavianus tvrdí, že smysl života je tak hluboký, že ho ani není možné pochopit, ani řečí vyjádřit, že to nelze učinit ani naší starou řečí, ani jazykem Římanů nebo Řeků, a dokonce ani ne složitou hebrejštinou — a k tomu dodávali: to je právě to nádherné a pozoruhodné.

Můj život však dostal ten nádherné svatý smysl — Angilu. A to byl také jediný smysl, jaký kdy měl — ovšem kromě toho starého, samozřejmého smyslu, toť se ví, kterému jsme s úctou a nudou naslouchali od prvních okamžiků, když jsme začali chápat. I já vím, a nemusím si tím nechat nažvanit plné uši, že jsme se narodili k tomu, abychom žili tady v Italii, protože naši předkové sem přišli a usadili se tu. Že Italia je naše pravá zem a o naší ledové minulosti na Půlnoci si můžeme myslet, co chceme. Vím, že jsme ve smrtelném ohrožení, samozřejmě že to vím, i to, že musíme mít zbraně připravené. Mohou přijít noví lidé od západu, aby nám vládli, a jsou již na cestě, a mohou přijít i od jihu, již na to dlouho čekali, anebo od severu či východu, a dokonce i z hvězd či z Pekla. Smyslem našeho života je něco bránit a přitom se starat o naše statky a obchodní záležitosti. Slýchali jsme o tomto smyslu ve vzkazech a rozkazech našich králů a vévodů po všechna léta svého života. Takže vnější smysl života znám víc než dobře. A o jeho nejhlubší podstatě mám také zdání. Jeho smyslem je, že nakonec musíme stejně zemřít, jeden po druhém nebo naráz, abychom se dostali do Nebe.

Ó, já toho vím! A vůbec nejhlubším smyslem všeho je, že Země byla stvořena proto, aby na ní bylo dost místa pro hříš-

nost, za niž máme být potrestáni! A z hříšnosti hříšného hříchu jsme byli vykoupeni nebo máme být vykoupeni naším Pánem a Spasitelem, Salvatorem a Herirem, kterého musíme všichni milovat, protože On je dobrý a navíc i mocný. Může udeřit tak mocně, že ti srdce skočí do krku. Má mocné paže a pevný stisk, a když tě kopne do zadku, má na nohách tak mocné svaly, že vyletíš z cesty a rovnou do náručí smrti. Sám jsem se ho vždycky trochu bál, ačkoliv nejsem žádný zbabělec. Ano, mám týž strach, jako když jsem byl malé dítě a Flavianovi začaly jiskřit oči.

„Hrubost je to nejhorší," říká Flavianus. „Na ni má náš Pán spadeno," říká.

A když přijde s takovými žvásty, vždy na mě dští pohledy svých jiskřících očí.

Jenže já patřím k těm, kteří dovedou pokrčit rameny a zakroutit hlavou, takový jsem! Vypnu prsa! Vypnu pěkně hruď! Teď mám v hrudi čistý vzduch!

Kašlu na spoustu zastaralých názorů a říkám, ty zrádný slídiči a posluchači za mnou, říkám, dělám to bez postranního úmyslu, nechci se rouhat, nechci tě hanět nebo tě jakkoliv urážet, Pane, Všemocný! Kašlu na všechno, co člověk slyšel! Všechno, co bublalo a šeptalo a pípalo a dunělo z úzkých a širokých učených hub! A říkám Ti, Ty Nebe nade mnou, Ty svěží Nebe života, a říkám to i Tobě, svatý Stefane, a Vám všem, kteří sídlíte na Svaté nebeské výsosti, že jsem se před Vámi vždy skláněl, tak jak činím i v této chvíli, a vždy jsem přijímal váš názor, ať byl jakýkoliv, a nikdy jsem se o něj s Vámi nepřel! Ale v této chvíli chci říci Rodgaudovu hradu pravdu! Poslouchejte tedy!

Smyslem mého života bylo pobavit se, to jsem si myslel, chtěl jsem spát s přístupnými ženami, když jsem na to dostal chuť, chtěl jsem získat pokornou a věrnou ženu s majetkem, chtěl jsem se účastnit malých i velkých válek a ukázat v nich, jaký jsem pašák. Chtěl jsem hodně cestovat a prožívat velká dobrodružství jako v minulé válce, v té, kterou Desiderius tak zpackal. Chtěl jsem drancovat a přispět k blahobytu naší rodiny. A potom jsem se chtěl vrátit domů na nevydrancovaný a bezpečný statek, který má být mým, protože já jsem jediným

zákonným dědicem našeho sedlačení a obchodu a všeho nemovitého majetku, který máme! A chtěl jsem tu žít se zdravými a silnými syny, kteří by nedostali za učitele nějakého Flaviana s plechovou hubou, a s poslušnými dcerami, které by dělaly, co přikážu, a kterým bych vybral schopné muže, přál jsem si, abych měl až do konce života v duši mír! Ano, takhle jsem si představoval opravdový smysl svého života.

Ale teď se z toho smyslu stalo neproniknutelné houští. Bloudím a drásám si kožich o ostružinové šlahouny. Smyslem mého života byla od těch požehnaných a zatracených velikonoc Angila, zralá žena, nejušlechtilejší a nejkrásnější žena na světě! Po ní toužím a toužím po ní moc! Ať se stane cokoliv, chci ji mít! Byla mi přislíbena! Poprosil jsem otce, aby to Rodgaudovi po velikonocích připomenul, ale byly z toho nové sliby a nové vytáčky! Tak je to. Nedbám na to, co ukazuje její tvář! Její tužby a srdce o mně nechtějí nic vědět, ale na tom mi nezáleží! Ale teď vzal Rodgaud zpět své slovo a chtěl by své sliby zašantročit v zapomnění! Chce daný slib zakrýt tím, čemu říká uvážlivost, skrýt je v slovech, která se potácejí nepevně a bezcílně sem a tam! Tak je to!

Nejsem hloupý. Dávno jsem v hloubi své duše věděl o Rodgaudových plánech. Ty, svatý Stefane, blažený Barbate a Vy ostatní na nebeských Výsostech a na zemi, teď vám říkám: Věděl jsem to dlouho, vždycky jsem to věděl!

Nejsem tak slepý a hluchý, jak si Perto s Conaldem myslí. Conalde, můj politováníhodný bratře, jsi mrtvý nebo jsi zajatcem či svobodným mužem kdesi v dáli? Conalde, můj nejmilejší bratře, jak jsem tě nenáviděl! Ty šlechetný muži! Ne, nebyl jsem tak slepý a hluchý, jak si Conald s Pertem namlouvali. Pochopil jsem, o čem spolu za žní tak tajemně rozmlouvali. Pozoroval jsem je, když se dívali na mého koně. Dobře jsem slyšel, když si ho Conald nechtěl vzít, ačkoliv je stejně rychlý a spolehlivý jako otcův kůň. Ne, on si prosím vzal svoji černou chlupatou pannonku. Jistě si říkal, že ji nebude v noci vidět a že umí v horách šplhat jako kamzík. A snad si i myslel, že přeplave moře!

Vím to, věděl jsem to! Po nocích jsem byl vzhůru a poslouchal jsem, jak brečí a vzdychá v naší komůrce, a sledoval jsem

ho, když zmizel k Pertovi. Stál jsem za dveřmi a poslouchal jsem. Nejsem tak hloupý, jak si mysleli! Slyšel jsem zevnitř chrápání. Bylo mi jasné, že Flavianus nezaspí tak skvělou příležitost moci se zaplést do věcí a že chrápe jen ze lstivosti, aby Conald s Pertem před tím dědkem plesnivým vyžvanili všechno do posledního písmene. Uprostřed toho všeho jsem se musel nahlas zachechtat. Pokaždé, když si Perto s Conaldem šeptali, jak mě nenávidí, protože mně slíbili Angilu, přestal dědek chrápat. To měl uši jistě široké jak trychtýř. A pak začal ze spánku mumlat. Perto věděl, že brblá docela bděle a že jim chce dát rady, určitě se mě chtěli zbavit. Conald tak žárlil, že mě chtěl zabít! Ale Perto byl taky žárlivý a lstivý a vůbec vším, čím dokáže být ve své učenosti, a tak pomohl Conaldovi k mocným slzám, k lítosti a strachu před pekelným trestem nebo touze po nebeské odměně, takže z té vraždy tenkrát nebylo nic. A dědkovo mumlání udělalo své. Conald příští noci odešel a Perto měl samozřejmě radost z toho, že je nás o jednoho méně. A příště bude na řadě Warnefrit, určitě, myslel si. Pak tu zůstane jen Perto a třeba se setká s Angilou a třeba přijde na něco, aby ji hned neprovdali.

Jo jo, věděl jsem to! Měl jsem je každou vteřinu pod dohledem, ve dne v noci. Viděl jsem Conalda až do chvíle, kdy sedl do sedla a odjel, stál jsem za dubem v háji a naslouchal jsem mizejícímu dupotu kopyt. A když pak zjistili, že Conald zmizel, byl jsem stejně překvapen a strachoval jsem se o něho stejně jako otec a matka a Perto a ostatní. Byl jsem překvapený stejně jako Perto, na puntík stejně překvapený a vyděšený! Hloupý nejsem, a slepý teprve ne!

Dostal jsem slib!
Podvedli mě!
Roztřískám svět na kusy!
Budu pálit statky!
Chci odtud pryč!
A nikdy tu už nechci žít!

Rodgaud se teď snaží prodat svou dceru draho — jiným vévodům a urozeným pánům, kteří mají moc. A draho mu to přijde — právě jemu, především jemu!

Ujedu s ní!

Ať si křičí, jenže já jsem muž, kterému se dostalo slibu. Jednou jsem ten slib dostal. A jestli ho nedodrží sám Rodgaud, pak se už postarám sám, dodržím ho za něj!

Zabiju ji!

Chci s ní žít, kdekoliv! Mohu s ní žít na pobřeží na jihu, v byzantské říši nebo nahoře v horách nebo daleko v Pannonii. Ano, i ve Francii. *Kdekoliv!* Nejsem přece blázen! Však se nějak protluču! Mohu sloužit kdekomu! Mám stejně lstivou hruď jako jiní! Zrádnou hruď, chtějí-li zradu! *Mě beztrestně nepodvedou!* A jsem plný síly, i když jsem teď láskou pohublý!

Hleďte, skláním se k zemi, skláním se hluboko jako nějaký byzantinský kleštěnec nebo jako podlézavý dvořan v Papii, Spoletu nebo Beneventu! Ano, jako v Romě! Pohleď, svatý Stefane, jak se ukláním! Vidíte, Nebesa, jak ovládám umění hrbit páteř, usmívat se a lichotit a podlézat? Nebyl by ze mne špatný dvořan. Kdybych chtěl! Rádce knížat. Možná rovnou biskup nebo papež? *Co?*

A *všimněte si:* jak mám oči i za ušima, jak se dívám krkem! A nemusím hlavou otočit, abych za sebou ve vratech ke stájím viděl Perta. Sedí na sedlací lavici a myslí si, že ho hustá tma skrývá, že je na výzvědách daleko od světla sněhu a záře hvězd. Koně dupou, koušou a spí. Znám jejich pach, vidím je svýma ušima, *já vidím sluchem, takový jsem!* A slyším, jak Perto vydechuje svou lstivost a domýšlivou učenost. Ať si přemýšlí svými naučenými římskými a byzantinskými výmysly a zaříkáváními — rozumím jeho myšlenkám stejně zřetelně, jako by mi řvaly do zad. Můj nos zná jeho lidský pach — pach jeho závisti, jeho mladický pach se plíží, jde po špičkách po zemi ke mně. Vnímám, jak je obohacen a smíšen s její vzdálenou a blízkou vůní. Její vůni květů, čistoty a krásy si vzal s sebou, ukradl ji. Odnesl si s sebou vůni její ruky a krku a zápěstí a ňader a klínu, jako roucho, jako neviditelnou pláštěnku. Vidím, cítím, vnímám všechno! Jeho pach a její vůně se mísí s Conaldovým pachem žárlivosti, s pachem jeho pláče a nářku a bratrství, s tím pachem, jenž nazýval dědek Flavia-

nus fratricidním zápachem. Je to pach, jenž se plíží zemí a sněhem a syčí, šeptá a řve za mými zády! Ale Perto si sedí dál na lavici a namlouvá si, že je neviditelný a neslyšitelný! Taková ďábelská naivita!

Vím. Vím víc než mnozí z Forojuli. Znám jejich plány a pikle. Ty, Rodgaude, tam nahoře ve svém hradě, já vím! Pohleď, znám tvé nejniternější myšlenky. Brousíš zbraně a krotíš mladé koně pro vzpouru proti velikému Carolovi a proti Římanům, ve svém markýzství, ty, strážce hranic! Spoléháš na pomoc všech, kteří se v tom vyznají a jsou silní a za něco stojí! Ale mne se chceš zbavit, nechceš mě za zetě! Ale může se stát, že jedné noci odjedu a vrátím se za jiné noci s více muži a koňmi, než kolik jich seženeš ty! Myslíš si, že se o sebe nedovedu postarat, že nemám v ústech řeč a lest v srdci, že nemám, že si nemohu opatřit ve Veroně, v Papii a kde ještě pomocníky? Možná to budu já a žádný z tvých synů, kdo se tu stane po tobě vévodou, bratranče mého otce? Vynoří se snad tahle myšlenka ve tvé šišce? A pak mě požádáš, abych si vzal tvou dceru, a přece jen si vzpomeneš na své sliby. A ztratíš chuť zavěsit si ji na háček jako návnadu nebo kotvu k jinému vévodskému dvoru než k tomu, který by mohl být mým? Takže nakonec zapomeneš spoutat svůj život a štěstí s pány ve Spoletu nebo Beneventu nebo kam máš v úmyslu svou udičku hodit? Nebo si snad vysníváš francký dvůr — i když se proti nim chceš vzbouřit? Nebo míříš na kamenný stan cestujícího krále a chceš ji provdat za některého z jeho gastaldů? Nebo máš v úmyslu prodat ji jako papežskou konkubínu do Romy? Jako velikonoční ovečku, *co?*

Rodgaude, prohlédl jsem tvou lest! Mluvíš s otcem tak úskočně, že mlčí, je zamlklejší než jindy. Z otce se stalo mlčení, jež tu obchází. A sbíráš muže, skladuješ zbraně a my máme být stále s koňmi v pohotovosti. Ale snad bychom se měli nejdříve pořádně vykrmit, nežli to doopravdy začne — co kdyby potom přišly hubené časy? *Co?*

Podívej se! Porušíš slovo a přitom očekáváš, že budu hotov k tomu, co přijde. A taky že se připravuju, to bys mohl vidět! Možná to budu já, ten, kterým pohrdáš, koho odstrkuješ, odháníš. Nekřesťansky podvedený Warnefrit to bude, kdo po

vede bitvu v našich horách! A vyždíme morek z franského krále, který je naším pánem a daroval naši zemi papeži! Představ si, že to budu já, kdo spojí všechny pod svým velením, tak jak to kdysi dávno udělal král Alboin! A potáhnu na Romu! Haha! Vidíš, jak se směju a smíchy se plácám do kolenou! Haha! Shromáždím muže tak skvělé, že mě nástupce biskupa Petra na Svaté stolici, Hadrianus, bude líbat a oslavovat! To bude představení pro tvé vévodské oči! Tvé tchánovské oči! Možná že ten pán z Romy dokonce sleze z trůnu a padne před Warnefritem Lupigisem na kolena a poprosí ho, aby mu směl na jeho šišku vložit slušivou korunu? *Co budeš říkat potom?*

A krále! Toho praštím přes nos — bez tvého vedení a pomoci. Protože tak jsem se už rozhodl. Kdyby sem nepřišel a neodvedl krále Desideria a nevyvolal v naší zemi neklid a nedaroval ji papeži, pak by sem strýček Anselm nepřiplul po tom až příliš mírném moři a nedaroval by mi velikonoční neklid a neobrátil by její tvář k Pertovi — nebo ji k němu obrátila již dávno předtím, než přišel? A neobrátil by k ní mou a Conaldovu mocnou touhu. Nebo to tak bylo? Nebo jsme po ní s Conaldem toužili již předtím, vyrostla v nás touha po ní dříve, nežli sem přišel? Nemám zájem po tom pátrat. *Je* to prostě tak! Teď se má touha usídlila pevně v mé hrudi i v nástroji mého mužství. Teď, když se mne pokoušíte podvést! Ale já vím. *Je to tak, já nejsem hloupý, to nejsem!*

Víno mě tíží v břiše. Bolest mě tíží v srdci.
Mohl bych se rozbrečet — kdybych ovšem chtěl.
Ale takový já nejsem, to nejsem!

Na hradě právě zhášejí svíce. Kdosi je obchází a sfoukává je. Možná se nad ně sklání Angila a sfoukává v takové posvátné noci lojové svíce a lucerny. Její bílá síje. Nadra, když se předkloní. Můj slíbený polštářek! Paže, bílé, když je zvedne k svícím. Držení těla, když se opírá o stůl v síni.

Byla přislíbena mně!

Teď Rodgaud pro tento večer se svými muži a syny domluvil. Gidfrit a Alapert, Transamund, Faroald, Ariulf

a Felix a Stabilinus mají hlavy plné plánů a válečných lstí, slibů a nadějí a v žaludcích mají víno jako já nebo možná těžké a nadýmající pivo. A teď se hrnou se svými ženami a otrokyněmi do postelí.

Ale já bdím!

Ale i otec to ví. Rodgaud řekl: Bratranče Bertoalde, připrav se, brzy. A připrav i své syny.

A otec odpověděl: Stane se, bratranče Rodgaude.

Mlčky, bolestně, v lítosti nad Conaldovým útěkem, který je možná zajetím, mučením a smrtí, otec přikývl a zamumlal jo jo, když to rozkazuješ, Rodgaude.

A jako bych slyšel Rodgaudova slova, ačkoliv mi měla zůstat utajena: Nedám ti teď Angilpertu za snachu, bratranče, ať je tvůj nejstarší sebehorlivější. Ať ještě trochu doroste. Warnefrit si třeba myslí na nějakou vhodnější. A tak bude nejlíp počkat, bratranče Bertoalde.

A otec zamumlá své, tak jo. A teď možná leží bez spánku ve tmě vedle matky a dumá. A matka taky nespí, ale dělá, jako že spí, a pláče a myslí na Conalda a na nás na všechny.

Otec brzy něco podnikne.

Dělá vždycky bláznivé obchody.

Prodává ještě tlusté otroky a obskákané otrokyně Byzantincům a kapitánům, kteří čekají u pobřeží. Ceny klesají, trh je nasycen. Svobodní sedláci se sami prodávají za jídlo. Tak se to alespoň šeptá na západě v horách. Otec musí prodávat pod cenou. Ale kapitáni mají trhy, kde se dobře platí. Otec jistě brzy něco podnikne, když je tak mlčenlivý.

Ale já! Já si rozhodnu o sobě sám tak jako Conald! Beze všeho bych se mohl účastnit jejich povstání — kdyby byla naděje, že se to vyplatí. Ale mohu udělat také něco jiného! Dovedu si představit, že nejstarší syn Bertoalda Lupigise, ten zklamaný, odjede k franckému gastaldovi či polokráli v naší Papii, v našem starém Ticinu a řekne: Rodgaud se připravuje, co mi nabídneš za tuhle novinku, gastalde, urozený pane? A kdybys potřeboval ve Forojuli nového vévodu nebo markýze, jsem určitě tím nejvhodnějším. Jmenuji se Warnefrit a jsem z rodu Leupchisů, slyšel jsi o něm někdy? Přivedl nás

sem vlk, víš to vůbec? Byli jsme pány a vévody, už když jsme se vystěhovali z Půlnoci! Máme velký statek, otec je Rodgaudovým bratrancem, znám lidi a celé vévodství. Jmenuji se Warnefrit po dědečkovi, jsem nejstarším synem na statku, dědic. Věřím v pravou víru, jsem spolehlivý křesťan, můj strýc je diákon Anselmus z Beneventa, slavný a učený muž, o kterém jsi jistě slyšel mluvit. Je papežovým přítelem, přítelem váženého Hadriana a je i přítelem královým, vašeho krále, jenž je i naším králem, velkého Carola, kterého si všichni vážíme a kterého všichni milujeme.

Mohu mluvit klidně dál. Vidíš, nejsem žádný zaostalec, i když nestrkám nos do starých, plesnivých spisů! Mám svůj zdravý rozum, jo, svou dobrou mazanost!

Možná že ona stojí v okenním výklenku a dívá se dolů k městu a k řece a ke statku. Mě však jistě nevidí. Ale jsem, i když jen jako stín v slabém světle hvězd! Dívá se po Pertovi, toť se ví — po kamarádu svých dětských her, po tom lstivém budoucím faráříčkovi, po tom učeném dítěti, po tom téměř dorostlém špehovi! Chce ho ovlivnit na dálku, to je její záměr. Chce, aby po ní vzdychal a aby proléval mladické slzy, nápoj života mladých žen. Chtěla by, aby napřáhl mnoho sáhů dlouhou paži přes řeku, přes svah, vzhůru do kopce, přes zdi, aby natáhl svůj dech, své rty, aby natáhl své ruce a dotkl se jí.

Člověk by je měl zabít!

Kdybych chtěl, mohl bych zařvat, až by se sníh uvolnil ze střechy, až by se otřáslo celé Forojuli. Mohl bych zakřičet: Sedí na sedlací lavici hned za mými zády a špehuje a čumí k hradebním oknům a přitom si myslí, že to nevím! Jenže podívejte, já mám oči i vzadu!

A vidím skrze zdi! *Mne nikdo nenapálí, já vím všechno!*

Otroci již rozhrnují žhavé uhlíky v popelu, okna úplně pohasínají. Spí v komůrce se svou komornou. Možná že její služka je tak odvážná, že vysloví i mé jméno! Děvečky a otrokyně se po mně tu a tam kradmo podívají, ba někdy na mne zírají docela otevřeně a jejich oči říkají: Jsi silný, nechceš mě? Pojď ke mně! říkají jejich oči. Její komorná zašeptá ně-

kolikrát moje jméno. Protože Perta jmenovat nemůže — to nedochůdče, toho nočního brečouna, který na ženskou postel nestačí!

Teď ho slyším, plíží se podél zdi za mými zády. Je to vlk a lišák z Leupchisova rodu. A pach se táhne za ním, je v jeho stínu. Zapomněl, že se v síni svítí a že i nejslabší hvězdné světlo vrhá stín, jejž ostré oči vidí. Teď je přímo za mnou. Ale tolik ďábelské lsti v sobě zase nemá. Já jsem však byl ve válce a vím leccos o stínech, jež je vidět v noční tmě, a o tichu, které slyším!

Teď je v předsíni. Teď je v síni. Vím přesně, co dělá. Jde k Flavianovi, budí ho z předstíraného a slídivého spánku nebo z řádného chrápání. Mumlá něco do dědkova ucha nebo do něj křičí a tuším jeho slova: jeden posvátný den uběhl a jsme v posvátné noci a nejlepší je ležet v teplé posteli a spát, protože i zítra přijde další posvátný den.

Vidím, já vidím i skrz zdi. Perto se vrací do síně, sfoukává svíce ve svícnech na stole, zhasíná lucerny a usedá do dědkova křesla u krbu. Civí do žáru a oči se mu zalévají slzami, vymýšlí lsti a čeká na mne, aby mohl studovat můj hlas, mou tvář, můj způsob chůze po podlaze. Dohlédne na to, aby byl džbán na svém místě, tak jak otec přikázal, a dívá se, je-li čeleď na kutích a jsou-li stájníci na hlídce. Nechá tam jediný pohár, pro mne, a v něm tolik vína, abych z něho usnul. A pro jistotu mi přemoudřele poradí: Ohřej si je, Warnefrite, je tu ještě oheň, postav pohár na chviličku na zídku, vypij je co nejteplejší, je to dobré proti nachlazení. Tak to řekne.

Ano, proč ne? Když mne to napadne, mohu dělat, jako že jsem nachlazený, mohu kašlat a chrchlat a posmrkávat a předstírat všechno možné, taky to dovedu, můj malý bratříčku! Mohu dělat, jako že uposlechnu tvé rady, mohu ti rovnou před nosem předstírat, že spím na židli, na lavici, na stoličce, na zemi. A mohu dokonce dělat, že můj předstíraný spánek je neklidný. Mohu naříkat, kňučet, vzdychat, až vážně dostaneš strach o mé zdraví. Až si začneš myslet, že kdybych opravdu onemocněl, nemohl bych utéci a musel bych zůstat tady,

abych se pozdravil. A pak bys přišel k posteli a sklonil by ses nad ní a litoval bys mě. Umíš tak krásně litovat, to tedy umíš. Ale dovedu nohou dobře mířit a nakopl bych tě rovnou do srdce a do prsou a do očí a do nosu a do huby a do všeho, co bys chtěl natáhnout z našeho statku a přes zdi vzhůru k jejímu okénku, do její komůrky a její postele!

Nebo — taky bych mohl ležet klidně a nekopat v horečném spánku, kdo ví, co bych udělal. Možná bych klidně ležel a doopravdy usnul. A kdybych usnul, mohl by si důkladně prohlédnout mou tvář. A přitom by pocítil ještě hlubší soucit a možná i nenávist. Ale možná lásku, protože jsem jeho bratr a on je můj bratr a oba jsme bratry Conaldovými.

Přichází noční chlad, ale mne nezasáhne.

Na zchlazení mé duše by musela přijít ostřejší zima!

Říkám ti, mé město, můj kraji, volám vás, mí bratři: *Nikdo z nás ji nedostane! Sliby se porušují! A budou se porušovat a dávat a znovu porušovat tak dlouho, až už budem mrtví a ještě dlouho potom!*

Ale já jsem nejstarší a mně byla přislíbena! Já jsem byl podveden nejvíce! Ale neuprchl jsem proto, a ani jsem kvůli tomu neumřel, ale mám strašný vztek, nejraději bych rozmlátil celý svět!

Já, Warnefrit, který tu stojím v ubohém světle hvězd, já, dědic, který může rozkazovat děvečkám i pacholkům, otrokům i otrokyním a brzy i vojákům — já jsem tím nejosamělejším mužem v celé Italii! A skláním se — pohleď, svatý Stefane, co dělám, klekám na kolena a kladu čelo do sněhu, aby se mi hlava nerozskočila smutkem a vztekem! Pohleď, ty urozený mučedníku, jak dlouho tak vydržím!

A koukej: vstávám, mám ve vlasech sníh a mám ho i na čele a všechny údy mi překypují silou. Dávám rozum dohromady, ale touhu nevraždím. Zajdu si k otrokyním a lehnu si ke Gattii a těhotná Rainza bude plakat v otrocké tmě a pachu a Gattia, mladá Gattia mi bude šeptat do ucha, jak svěže voním.

A pak si může Perto prosedět v síni celou noc a může se bavit tím, že bude foukat do ohně nebo rozhrabovat popel!

Povstání dozrávalo v myslích a velikonoce roku 776 se blížily.

Mluvilo se o pozoruhodných znameních a divech. Tehdy na jaře, v tom podivně nekřesťanském půstu, který začínal být pro mnohé již příliš dlouhý a měl jiné důvody než svatá přikázání a nedržel se jen ze starého zvyku, se mluvilo hodně o čtyřicetiletém langobardském sedláku Adaloaldovi, který letěl na měsíc a možná i na jiné, vzdálenější hvězdy. Ale ať tomu bylo jakkoliv, letěl.

Sedlák Adaloald, který byl potom hledači symbolů nazýván Adalunaldem nebo jen Lunaldem, měl menší, ale dobrý statek na vysočině půl dne cesty na severovýchod od Utiny. Byl dobrý rolník i chovatel dobytka, zručný truhlář a kovář a mluvilo se o něm jako o skromném, trochu do sebe uzavřeném a hluboce zbožném muži se sklonem k utrpení a k hloubání.

Před vánocemi roku 775 dal král Carolus odvézt svými posly z Adaloaldova kraje tolik obilí a zvířat, že to vypadalo na to, že budou mít na zimu málo krmení a jídla a že nebudou mít ani na jarní setbu. Adaloald, který nestihl nebo nechtěl ukrýt dostatečné množství a spoléhal ve všem na našeho Pána, byl zle postižen. Sebrali mu čtyři z jeho desíti krav, dva voly, jediného dorostlého býka, tři nejlepší z jeho šesti zajetých koní, tři prasata a dva tucty dobrých ovcí na porážku i na vlnu. Zdálo se, jako by nejtvrdší trestající vochlice Pánaboha rozdrásala blahobyt a pozemské štěstí toho skromného a vřele křesťansky smýšlejícího sedláka.

Adaloalda stihl takový smutek, že se jeho nejbližší báli, že zemře, a vyskytly se dokonce i obavy, že přijde o rozum. Ale jeho klidná mysl a jeho důvěra v nebeskou pomoc zvítězily nad smrtí a zatemněním mysli. Přestal naříkat, alespoň slyšitelně, a i z tváře mu brzy zmizel zármutek. Nakonec měl tvář tak něžnou, až se podobala tváři anděla, říkalo se. Během jara obdělal s pomocí ženy, dětí a obou otroků půdu jako vždycky, ačkoliv věděl, že setba mu stačit nebude a že

mu nikdo ve vesnici nemůže půjčit ani ošatku obilí. Všichni potřebovali, co jim zbylo, a potřebovali by toho více. Každé ráno i večer se modlil k Pánubohu, k svatému Donatovi i svatému Barbatovi, ale pomoc shůry nepřicházela. Sotvakterý z menších rolníků, svobodných a drobných sedláků, byl toho roku v zemědělských otázkách v Nebi vyslyšen. A ostatně vyslyšeni nebyli ani mnozí z větších statkářů, bylo tomu tak jen ve šťastných případech, když měli dobré styky s Franky z Papie a s královskými muži a vyslanci. A to, že vévoda ve Forojuli nemůže nic dělat, věděli všichni předem. Byl na tom sám tak špatně a byl tak bezmocný, že nebyl do modliteb ani pojímán.

Když byla Adaloaldova pole připravena na jaro a čekala na setbu, o níž tichý sedlák věděl, že k ní nedojde, vznikla v běhu světa přestávka — myslel si on a s ním i jiní. Očekávání zázraku ochromilo jeho činorodost. Chodil po dvoře, po polnostech, ruce hledaly, čeho by se chytily a proměnily v užitek. Pozvedl z cesty kámen nebo nějakou větévku a prohlížel si je. Podržel na dlani hroudu země, věnoval pozornost jejímu tvaru, životu, jejímu mlčení a potom ruku zavřel, rozdrtil hroudu na prach a ten padal jako mouka, poletoval k zemi jako prach. Pozoroval půdu a čekal, zvedl tvář k vesmíru: jak se zdálo, byl prázdný.

Jednou ráno se usadil u stolu a přemýšlel. Uvažoval dlouho. A pak uchopil nůž a začal do dřevěné desky rýt čáry, kruhy a trojúhelníky. Mnohokrát se ve svých úvahách pozastavil, znovu se dal do rytí, měnil, vyměřoval, vypočítával a nežli s rýsováním skončil, byl večer. Tvář měl jako vždycky klidnou a v noci dobře spal. Časné ráno druhého dne odešel do truhlářské kulny a do kovárny a pár dní tam pobyl. Ani k jídlu nechodil, žena mu musela jídlo donášet. Ostatně ani příliš nejedl. Přemáhal se, aby ztratil na váze, a pohubl, říkali později lidé.

Adaloald truhlařil a kovařil pět dní. Dvere kulny a kovárny otevíral jen pro misku s jídlem a pro džbán s vodou. Přiřezával a bušil celé dny, přemýšlel po nocích, modlil se a spal a nedal se nikým rušit. Pátého večera se vyhublý a unavený vrátil k rodině a ihned si lehl na postel a usnul. Celé tři dny

a noci spal. Jinak vypadal svěží a nikdo se ho nepokoušel probudit a vnutit mu nějaké odvary a léky. Jediné, co znepokojená žena, synové a dcery učinili, bylo, že poslali vzkaz kněžím do Utiny, aby přečetli za jeho život a zdraví latinou modlitbu.

Navečer třetího dne se Adaloald vyspalý probudil, ale jídlo nechtěl. Rozloučil se se ženou a dcerami. Řekl jim, že se pouští na dalekou cestu a v důležité záležitosti, ale aby se o něho nebáli, protože doufá, že se s nimi se všemi po návratu živ a zdráv setká. Měl za to, že všechno na cestu i k šťastnému návratu je připraveno.

Nato řekl svým třem synům a oběma otrokům, aby šli s ním. Přede dveřmi do truhlářské boudy padl na kolena a pomodlil se; byl to v modlení velmi znalý muž. A zatímco se modlil, vyšel na východě nad horami měsíc. Když se domodlil, povstal a pozoroval vesmír, měsíční říši. Na nebeské klenbě bylo jen pár mráčků a vypadalo to, že bude pěkný večer i noc.

Pak otevřel dveře kůlny a ukázal jim stroj, který postavil. V mladém měsíčním světle, jež pronikalo dovnitř, vypadal stroj zprvu jako andělská říza ze stříbra a zlata. To byla křídla z jemně vyřezávaných dřevěných latí a tenounké teletiny. Křídla byla chytře připevněna zručně ukovanými závěsy nedaleko sedačky, židle, zapuštěné mezi nimi. Měla ouška a držadla pro paže a ruce a sedadlo bylo opatřeno řemeny, jež bylo možno zapnout kolem stehen, břicha a hrudi, a vzadu bylo kormidlo, které se dalo řídit nohama. Pod křídly a pod sedačkou byly přivázány mocně nafouknuté prasečí měchýře, které si uschoval od poslední zabíjačky. Měchýře byly tak naduté vzduchem a tak se na povrchu leskly, že se v měsíčním svitu podobaly bublinkám na vodě.

Adaloald chtěl vynést vynález sám, říkal, že nošením takových břemen ztratí člověk na váze. Synové a otroci mu pomohli nadhodit aparát na ramena, byla to váha právě tak pro dospělého muže. A pak se muži pustili vzhůru údolím, a pokud měsíc stoupal, kráčeli jím vzhůru.

K půlnoci byli již pěkný kus od domova a vysoko nad krajem. Údolí se úžilo. Na pravé straně se zvedaly skály tak prudce, že zastiňovaly měsíc. O kousek dále se údolí rozvětvovalo.

Nejužší a nejprudší cesta vedla vpravo a tam začal také výstup k náhorní planině. Teprve tady dovolil Adaloald ostatním, aby mu s nákladem pomohli; odpočatým a silným synům a otrokům se zpočátku těžký nezdál.

Adaloald cestou vzhůru moc nemluvil, ale když promluvil, mluvil mírně a přátelsky. Vypadalo to — jak měli lidé později za to —, jako by už nepatřil do neklidu Zemské říše. Brumlal si něco o tom, že si je jistý, že cesta bude úspěšná a mnoha lidem prospěšná, a že přinese plody jemu a rodině a celému rodnému kraji a celé bývalé langobardské říši a možná i celému širému, ubohému a bojujícímu a mučenému světu. A k tomu si zpíval starou lidovou píseň, v níž byly prastaré, téměř zapomenuté výrazy jeho řeči. Otroci, kteří neuměli o moc víc než trochu obyčejného selského jazyka a trochu římštiny a nějaké pannonské nebo byzantské nářečí, později vyprávěli, že píseň připomínala nejspíš zaříkávání dobrosrdečného muže, že to byla píseň žehnající.

Srázy byly namáhavé, břemeno ztěžklo tak, že se zpotili. Když pak Adaloald a jeho průvodci dosáhli měsícem ozářené náhorní roviny pod vrcholkem hory, na chvilku si odpočali. Synové a otroci snědli kus chleba, ale sedlák pozemskou stravu nechtěl. Když spolkli poslední sousto, sepjal sedlák ruce, aby uchránil tyto nástroje od použití zbraně a jiných světských činů, padl na kolena a zašeptal modlitbu, již uši druhých nemohly zaslechnout. Nato vstal a důkladně pozoroval měsíc a potom pohledem přejel zemi pod sebou. Lesy se podobaly měkkému, stříbrnými proužky a zlatem prošitému, tmavě zelenému, modrému a černému koberci a i obdělaný kraj v dálce vypadal jako ze stříbrného a zlatého brokátu, vyzdobeného modrými a zelenými drahokamy, říkali svědci později. Adaloaldova tvář nebyla v té chvíli ozářena jen měsícem, nýbrž i jakýmsi vnitřním světlem, paprskem duše a srdce, jež pronikl pokožkou. Mysleli jsme si, řekl později při výslechu jeden z otroků, mysleli jsme si, že je to obraz nějakého svatého muže, ba dokonce samého Salvatora, že je to kostelní obraz, svatý obraz, osvětlený dobrým a klidně žhnoucím světlem.

A když byla Adaloaldova tvář nejjasnější a nejprozářenější,

zvedl ruce nad hlavu. Otroci potom tvrdili, že jim to připadalo, jako by jim všem rukama požehnal a že také milost okamžitě pocítili. Potom je požádal, aby pozvedli aparát tak, aby se mu sedačka dostala pod zadek. Podřepl a oni mu pevně přitáhli řemeny kolem stehen, břicha a prsou. A když byla sedačka řádně a pevně připoutána, prostrčil paže očky na křídlech a sevřel ruce na držadlech. Drobnými krůčky v pokleku došel k jihovýchodnímu, téměř svislému srázu, nadechl se, kolik mu hruď dovolila, sklonil se ještě hlouběji jako plavec, který se připravuje ke skoku ze skály, odrazil se a odletěl.

Nejprve se několika rychlými údery křídel snesl níže pod útes a pak zmizel svědkům z dohledu. Synové běželi tak daleko na okraj srázu, až kam se odvážili, ale otce ani jeho stroj již neviděli. Zadrželi dech a naslouchali: žádné žuchnutí, žádný rámus nebo křik zdola nezaslechli. Volali, naslouchali, znovu volali, ale odpovídala jim nejasně a slabě jen ozvěna. Diskutovali o tom, mají-li ihned sešplhat dolů a hledat ho, ale brzy poznali, že sráz je příliš prudký. Po dlouhých řečech a dlouhém váhání se rozhodli, že se vrátí přes náhorní rovinu a dolů do údolí stejnou cestou, po níž přišli, že obejdou horu. A tam je pojala hrůza.

Právě když opouštěli náhorní pláň a měli vstoupit do temného lesa, jeden z otroků se obrátil. Jmenoval se Ermo a to jméno se stalo známým; nějaký čas nato byl totiž odkoupen do Forojuli, kde všechno vyprávěl. Říkal, že se ohlédl jen proto, aby se ještě jednou rozhlédl, a že si myslel, že na tuhle plošinu se už nikdy nedostane. Bál se, že se zapletl do nějakého nebezpečného dobrodružství, jak se otrokům často stává, když páni zmizí z jejich společnosti. A přitom ve vzduchu spatřil cosi, bylo to daleko, na cestě k měsíci, a tak křikl na ostatní. Zpočátku vnímali jen jakýsi černý stín na měsíčním kotouči — tak to Ermo vyjádřil. Ale když zrak chvilku namáhali a co nejlépe ho zaostřili, viděli zřetelně křídla pohybující se ve vzduchu v klidném, těžkém orlím letu. Jakési stvoření letělo dál a dál k měsíci a oni pochopili, že to byl Adaloald, který se vznesl nad lesy a nad dno údolí a byl na cestě za svým cílem.

A než se vydali na dalekou cestu domů — a to s pocitem nepochopitelně velikánského štěstí, jak pravil později jeden ze synů — pozorovali v jasném měsíčním svitu chvíli jeho let. Když byli o několik dní později vyslýcháni kněžími v Utině, prohlásili dokonalou a navěky zavazující přísahou, že to viděli svýma vlastníma, zdravýma očima a že na cestu na horskou pláň s sebou neměli ani víno, ani pivo. A k přísaze navíc dodali, že když sledovali onu bytost letící k měsíci, poznali létací aparát podle jeho porozuhodných tvarů a svého otce a hospodáře podle důstojných, trochu pomalých, ale přesto pevných pohybů.

Létací stroj byl bezpochyby velmi dobře postaven a letěl dost rychle. Adaloald se vzhledem k značně se zvětšující a pozoruhodné rychlosti zmenšoval, až z něj byla jen tečička, ne větší než sněhová vločka. Diváci pozorovali, jak se letec a jeho aparát projasňují a projasňují a nakonec z nich byl jen odlesk sněhu, který úplně zmizel. A to již uběhlo tolik času, že měsíc visel nízko na západě... Opustili náhorní rovinu a putovali dolů lesem a údolím, kde museli hodnou chvíli jít tmou nebo jen ve slabém světle hvězd. Domů dorazili teprve na úsvitu nového dne.

O letu sedláka Adaloalda na měsíc se, jak již řečeno, hodně mluvilo, myšlenky všech kroužily kolem cesty, jež ovlivnila mnohé a všelikým způsobem. Gastaldové a podobní páni a jejich muži ve franckých nebo římských službách o uskutečnění takové cesty pochybovali. A dodávali, že jestliže k ní navzdory vší zkušenosti došlo, pak to bylo zásluhou a s pomocí jiných než božských sil. A držel-li Bůh proti všem předpokladům nad tímto podnikem svou ruku, pak musel být Adaloald určitě ze vznešenějšího rodu, nežli se myslelo. Kdo kdy slyšel o tom, že by prostý sedlák, malý rolník, byl vzat na Nebesa nebo dokonce na Měsíc ve stříbrné nebo zlatě zářícím voze. A protože byl sedlák a malý rolník a vydal se na takovou cestu, pak je ho nutno pokládat, ovšem v případě, že Bůh se v tom neangažoval a nepodpíral jeho křídla, za muže, jenž utíká před svými povinnostmi, výměry, daněmi, dávkami a jiným a možná před ještě ne-

odhaleným hrubším zločinem. Proto by po něm mělo být ve jménu spravedlnosti pátráno, měl by být, až by byl chycen, vyslechnut normálním způsobem za pomoci biče, kleští a ohně a po výslechu by měl být potrestán podle přiznání a důkazů způsobem, jaký žádá zákon a vydržené zvyky.

Lidé ve Forojuli mysleli obecně jinak, zvláště po Ermově příchodu do města a po důkladných výkladech na statcích a na hradě. Johannipertova víra, víra, jež se později trochu pozměnila, byla taková: ten tichý, pracovitý a deptaný sedlák měl již dost pozemského zmatku a neklidu, měl dost válečných tažení, drancování, těžkých daní a mazaných výměrů a jistě doufal, že si načas na Měsíci nebo na některé poblíž ležící hvězdě trochu odpočine. Odtamtud měl pravděpodobně v úmyslu pokračovat, odpočat a ještě lehčí, možná úplně beztížný vzhledem k přísnému půstu, k vyšším nebesům, kam touží, alespoň občas, všichni. Johanniperto si ovšem nemyslel, že by tam chtěl právě tenkrát zůstat. Sedlák Adaloald byl, alespoň podle toho, co se říká, srdcem pevně poután k rodnému kraji a mučenému lidu. Jistě měl v úmyslu přednést tam nahoře vládci těch prostor jen stesky a obavy svého kraje, a kdyby to bylo možné, dosáhnout změny a nápravy. Neklid ve Friuli byl před nadcházejícími velikonocemi roku 776 se vším tím, co mohl tento svátek pro lid svým utrpením znamenat, veliký. Adaloald jej jistě pocítil v plné síle. Tušil, jak ke katastofě dojde, a v tichosti si vypočítal všechny její následky.

„O mnoho let později, když nás postihlo mnoho nepříjemného, jsem zaslechl nové pověsti o létajícím sedlákovi," píše Johannes Lupigis na jednom místě ve svých vzpomínkách. „Adaloald, který je nyní všemi nazýván Adalunald nebo jen Lunald, se totiž do rodného kraje už nikdy nevrátil. Říkalo se však, že se rozhodně vrátil na naši zemi. Tvrdilo se, nevím však, odkud se to tvrzení vzalo, ale byla to velmi rozšířená a vytrvalá pověst, že navštívil Měsíc a několik dalších hvězd a odtamtud že vykřičel svůj nářek, prosby, vysvětlení, zprávy, omluvy a možná i požadavky ještě výše. Jeho zásah nebyl možná marný, jeho útěk nebyl možná beze smyslu. Lidé se

domnívali, že jeho účinek pocítili. Míním tohle: vnímali ho v tom, že tresty a drancování, jímž byly naše kraje zcela přirozeně — a z králova hlediska zcela po právu — vystaveny, byly mírnější, odhleduplnější a ne tak důkladné, jak by jinak mohly být.

Tady bych chtěl (pokračuje Joh. Lupigis) něco dodat: Říkalo se, že mírnost byla do značné míry závislá na vlivu mého strýce diákona Anselma u krále Franků i u papeže Hadriana. Známá strýcova formulační schopnost a jeho poetické umění popisu mělo totiž velký vliv na mocné — to jsem měl možnost při pozdějších příležitostech spatřit na vlastní oči.

Tvrdilo se s velkou jistotou, že Adaloald, nebo jak by se měl nadále správněji nazývat Adalunald, se po návštěvě na neznámých výšinách vrátil zpět na Zem. Přistál prý kdesi daleko v Byzantiu a tam dostal službu u dvora. Dále se vyprávělo, že mu byl udělen velký zlatý peníz s císařovým obrazem, což byla bohatá penze, a navíc že ho zaměstnali jako učitele v oboru astronomie, astrologie a v jiných myslitelných naukách o vesmíru, o čemž ovšem pochybuji, protože vím, jaká konkurence v tomto vědním oboru na učitelská místa je. Ale přiznávám, že srdcem jsem byl po celý čas s Adalunaldem nebo Lunaldem a že jsem mu, tehdy před více než pětadvaceti léty přál ve vesmíru nebo na naší zemi, a kdekoliv by byl, hodně štěstí."

*

Jednoho dne, hned jak je zastihla zpráva o Adaloaldově nebeské cestě, spatřil Johanniperto svého otce na dvoře v hlubokých úvahách. Měl smutnou tvář, možná utrápenou. A když tak Bertoald chvíli postál, stál skoro nehybně, vykročil pomalým krokem, jakoby v bázlivé nerozhodnosti, ke kovárně a truhlárně a Johanniperto se pustil za ním.

Bylo to v době největšího chvatu ve výrobě zbraní. Fulco a Upert právě vyřezávali a oškrabovali násady kopí a celá šípu a kovali a brousili k nim hroty. Zbraně byly udánlivé určeny pro Bertoalduv obchod s pobřežím. Johanniperto se zastavil za dveřmi a pozoroval otce, cítil bázeň. Bertoald uchopil beze slova jasanovou násadu kopí, potěžkal ji v ruce, zklamaně se

zatvářil a položil ji zpět na lavici. Potom se sklonil a dal se do přehrabávání kupy dříví a nalezl suchý materiál na násadu z bezvětvé borovice a důkladně si ji prohlížel. Jeho těžká, ušlechtilá tvář se proměnila, na okamžik z ní zmizely chmury a Johannipertovi se zdálo, že drží tělo vzpřímeněji a volněji. Bertoald požádal Fulka, aby ten kus dřeva rozštípal nožem na co nejslabší latě. Nejzdařilejší z nich se proměnila v slabounkou laťku, širokou jako zápěstí. Zvedl ji, kam až rukou dosáhl, a nechal ji spadnout. Snesla se k zemi docela rychle, ne pomalounku jako pírko. A nato se Bertoaldův obličej zase zachmuřil. Zakroutil hlavou a odešel do skladiště koží a potěžkával ještě nevydělané ovčí a telecí kůže, vypnuté na zdech k sušení. A pak se na ně na chvilku zadíval a přemýšlel, nic víc z toho nebylo.

Ale i Warnefrit dostal vnuknutí. Jednoho dne zašel do truhlářské kůlny a pustil se do řezání a vrtání dřev, jež se měly stát nějakou sedačkou. Byl zručný, pracoval jistě a rychle. V kovárně vykoval cosi podobného pantu. Několikrát se také rozjel po kraji a prohlížel si návrší a výšiny v okolí. Zajel pěkný kus vzhůru do údolí a hledal vyhlídková místa a prudké srázy. V době hledání po večerech hodně pil, víno i pivo. Když ho Bertoald jen tak mimochodem upozornil, pil Warnefrit dál, ale tajně, zato však i přes den. Johanniperto ho sledoval. O večerech a někdy i dlouho do noci postával Warnefrit opilý na dvoře statku a díval se k měsíci, když se objevil na nebi, a ke hvězdám. Rukama tápal v povětří, vypadalo to, jako by mířil ukazováčkem na měsíc a na hvězdy, jako by zaměřoval dráhu. Tělo se mu kymácelo, jako by stál na palubě nebo se vydal na plavbu přímo vzhůru povětřím. A v té chvíli se jeho chování, alespoň na okamžik, proměnilo. Vůči mladšímu bratrovi se choval přátelštěji a také nebylo tak často slyšet úštěpky o Pertově nedospělosti a dětskosti. Jeho nečekaná laskavost překvapila všechny a na chvíli vyvolala dokonce i vážné starosti o jeho zdraví a rozum.

Truhlářské a kovářské práce však nikdy nedokončil. „Toho i nadále až dodnes lituji," píše Joh. Lupigis ve svých pamětech. „Jiné přípravy však byly ukončeny až přespříliš chvatně a toho rovněž hluboce lituji. Náš tehdejší vévoda Rodgaud

si totiž myslel, že vše připravil a že přišel jeho čas. A o velikonocích roku 776 uvedl do pohybu svůj povstalecký podnik a všechny nás do něho vtáhl. Nemohli jsme se vznášet v prostoru, byli jsme připoutáni k Zemi.

Ale později jsem se i já dostal na Měsíc.

18

Agibertus roku 828:

„*Dny, měsíce, roky...*"

Já, Agibertus z Beneventa, vidím, že se blíží nové roční období, brzy tu bude, je to léto. Sahá i po mně a jistě mě svými hrami a hrátkami dostihne, pronikne do mé velké anonymity. Láká mě k tomu, abych se rozhlédl. Listuji ve spisech, hledám v nich důrazy, šepot, hluk a pohyb. Má vlastní doba na mě dotírá a žádá mou pozornost. Skutečnost ke mně přichází oklikami. V uchu mi zní jedna strofa z Ovidia.

Po stranách vpravo a vlevo stál Den a u něho Měsíc,
Rok a Staletí s ním, též Hodiny v mezerách stejných,
mladé Jaro tu stálo, jsouc kvetoucím věnčeno vínkem,
stálo tu nahé Léto, a z klasů věnec je krášlil,
*Podzim tu stál...**

Ne, má myšlenka chce zůstat u léta, nebo tady, právě v tomto okamžiku, než přijdou horka.

Tady v Beneventu, kde žiji, celkem vzato osvobozen nebo vzdálen utrpení těla a nejčastěji i duše, ke mně občas zalehne neklidný křik vnějšího světa. Mám své opevnění, mou ochranou je klášterní knihovna. Skláním se nad svazky, právě to byl Ovidius. Hledám. Cože to hledám? Nevím, snad věčný klid. Vím, že ho, pokud žiji, nedosáhnu.

Minulost, jež patří mně a Johannesu Lupigisovi a jiným, se přede mnou začíná kupit jako budoucnost, jíž mám proniknout. Minulost se takhle hromadí před námi všemi. Přešlapujeme na místě a šlapeme v ní a musíme jí projít, abychom došli poznání. Prožili — nebo zhltli — jsme jí část a teď jí musíme proniknout nebo spolykat znovu, abychom se osvobodili poznáním, jak to bylo. Protože takový je již zákon poznání,

* Překlad Ferdinanda Stiebitze. (Publius Ovidius Naso: Proměny, Odeon, Praha 1969, str. 42)

taková je cesta k osvojení zkušeností, řekl diákon Anselmus.

Do Beneventa přitáhly tři osiky. Žijí na svahu nad řekou Caloris a rády by se rozmnožily novými štěpy, které jim však berou, jak jsem si všiml. Putovaly snad svými kořenovými odnoži, odnož za odnožem až ze Severu, z Půlnoci, putovaly tak po mnoho set let? Je to rod stromů, jež natahuje své kořeny stále dál a dál k jihu a stěhuje se s usychajícími kmeny za sebou, mrtvými stromy, z nichž se zrodily výhonky, vyrostly ve stromy, zestárly, uschly a přežily v nových stromech. Nebo to byl člověk, kdo je sem přivezl? Někdo, kdo chtěl mít v Beneventu, ve staré dórské kolonii Maloentonu, v Colonii Iulii starých Římanů, v jejich Concordii, ve Felix Beneventu tři osiky? Někdo, kdo otrhává štíhlé proutky, aby mu tu ty stromy zůstaly a neputovaly dál — ty tři stromy, jen ty tři?

Myslím často na Ovidia a jeho popis Phaetonovy cesty se slunečním vozem, na ten nebeský útěk, když se na svých krátkých zdravotních vycházkách zastavím a pozoruji ty osiky. Phaetonovy sestry byly proměněny v stromy. Měly z nich být smuteční vrby. Hesiodos a Lukianos nazývají proměněné sestry smutečními vrbami nebo chvějícími se osikami, teď si opravdu nevzpomínám jak, a Vergilius váhá mezi osikou a olší; uznávají obojí, ale ne současně. Zastavuji se tam na chvíli. A lístky osik se chvějí i v bezvětří. Pohanská legenda, Ovidiova mytická píseň znovu ožívá. Muž nebo žena, jež sem přivezli a zasadili ty stromy, tu malou skupinku, před dvacíti nebo třicíti léty, nám chtěli jistě připomenout nebezpečí, v němž s takovým klidem spočíváme.

Ano, Phaetonovy sestry byly proměněny v osiky nebo ve smuteční vrby jen proto, aby měly možnost co nejzřetelněji vyjádřit smutek nad vesmírným plavcem, polobohem, který si ve své domýšlivosti a v přecenění sil myslel, že ovládne sluneční vůz a dostal příležitost jej řídit. Jenže byl také zčásti člověkem, a proto i nešikovný vozka. A když napáchal velké škody, zřítil se. Jeho sestry plakaly nad jeho osudem, a když se proměnily v stromy, staly se jejich slzy pryskyřicí, z níž je jantar.

Pozvedám tvář k nebi a snažím se představit si tu hru. Jednoho dne ti dovolí nastoupit do slunečního vozu, chlubíš se

tím, jsi nespokojený, protože ti nikdo nevěří, že jsi z božského rodu. Sám Helios tě odrazuje, ale nakonec musí dodržet slib, který jsi na něm vylákal, a dá ti otěže do ruky. Jsi mladý, věříš své pevné ruce, síle, umění řídit. Věříš v schopnost řídit rozžhavený sluneční vůz, domov horka, neznámý náboj energie ve správných kolejích na jeho cestě vesmírem. Připadáš si jako bůh. Jenže síly slunce a vesmíru tě ovládnou. Neovládáš je tak, jak sis myslel. Vytrhnou otěže z tvých slabých rukou a Heliovi čtyři koně letí daleko do vesmíru. Země chladne, řeky a moře se mění v led. Život málem umírá chladem. Snažíš se zachytit otěže, znovu je uchopíš a směješ se radostí a voláš sám k sobě: Hle, já, Phaeton, jsem přece jen bůh! Jsem božský člověk, lidský bůh! A znovu se snažíš svýma neschopnýma rukama řídit, ale ruce nevědí, co dělají, chtějí jen jediné: jednat jako ruce hrdiny! A ve velkém poblouznění ženeš koně blíže k Zemi — ach, příliš blízko! Led taje, řeky a moře se oteplují a oteplují, koryta řek a mořské dálky se začínají teplem vypařovat. Horko stoupá a vodní božstva málem zaniknou a stěžují si Diovi, ječí hrůzou. A za jejich křiku vysychají řeky a moře a všechna zeleň na povrchu zemském schne, žloutne a černá. Zvířata i pozemšťané se hroutí k zemi a hoří. Kolem nich šlehají plameny a zůstávají po nich jen kontury z jejich popelu! V té chvíli, v té již příliš pozdní chvíli, jsi zasažen Diovým, Jupiterovým bleskem. Ten tě srazí dolů do Eridanu, do řeky, jež je dnes Rhenem nebo Pádem nebo Rhodanem, a splašení koně se ženou dál vesmírem a jejich stopou je Via Lactea, ona mohutná hvězdná cesta, kterou můžeme dodnes vidět jako varovné znamení, a ti divocí, zdivočelí koně před zbytky slunečního vozu stačili zničit ještě mnoho jiného, než se dostali na správnou dráhu, kam je zavedly Síla, Rovnováha a Nejvyšší rozum. Když se uklidnili a byli chyceni, zničili již všechno živé na naší zemi a vyděsili i věčné bohy.

A ty se zřítíš k nám, k svému rodu, který jsi málem svou hrou zničil. Přesto jsi však hrdinou — říkají lidé, ti, kteří přežili, kteří byli zraněni, ochromeni, popáleni, slepí a do hloubi srdce vyschlí. A uspořádají ti krásný pohřeb pod mramorovým útesem, do něhož vyryjí tvé jméno. Navštíví tě tvá

matka Klymene a její žal je tak veliký, že si u tvého hrobu zoufalstvím rozdrásá ňadra. A přijdou tvé sestry a pláčou u tvého hrobu. Zeus se nad nimi smiluje — nebo co tím myslel: promění je ve stromy, jež pláčou jantarové slzy. Nad čím pláčou? Nad tebou, nad svým bratrem Phaetonem, ale také nad tvým dílem, nad tvým domýšlivým dílem zkázy. Nad nešikovným vozkou, nad nevlastním bratrem. Nad nejistotou, nad nejistým odpočinkem v nejistotě. Nad člověkem, který si namlouval, že je bůh, a zničil svůj vlastní rod. Nebo možná také nad tím, že člověk v tom bude pokračovat, pokud bude na Zemi?

To jsem chtěl vykřičet do vesmíru a kraje.

Ve chvilkách pochyb se mi zdá, že žiji na osikovém listu.

A tehdy si myslím:

Možná přijde čas, v budoucnosti, kdy nějaký polobůh, božský člověk, šílený touhou po moci, se s nedovolenou zvědavostí opět zmocní otěží Slunečních koní a ve své domýšlivosti, v slepotě a v sebepřecenění odveze sluneční vůz tak daleko od lidských sídel, že všechen život zemře zimou, nebo zajede příliš blízko k naší zemi a spálí ji.

Říkám si:

Žijeme na osikovém listě.

Včera jsem viděl několik dětí, které si hrály na naší velké silnici pod starobylým vítězným obloukem císaře Traiana. Traianus se narodil třicet pět let po Ovidiově smrti. Ovidius zemřel v Tomi u Ponta Euxina: odtamtud zaznívaly jeho nářky, jeho smutné písně, jako Tristia a Pontské epištoly. Hispánec Traianus, Nervin schovanec, používal Ovidiovy Metamorfosy místo školní knihy, tak mám alespoň za to. Možná že četl také, a s užitkem, prospěšnou a svudnou knihu o umění milovat. Snad z této četby čerpal poučení, nikdy se nepokoušel, tak jako to dělali jiní páni, řídit Sluneční vůz. Jeho vítězný oblouk tady v Beneventu by měl zůstat dlouho stát, i když byl jedním z nepřátel našeho Mistra! Prochází jím Appiova silnice, tady je její střed a místo k odpočinku, než se vydá dál dolů k Brundisiu. Děti si hrály a já si hrál také — ale s myšlenkou: že tu v minulosti táhly římské legiony do země Samnitů, do naší Campanie, aby se podívaly na naše divadlo

z doby císaře Hadriana. Chtěly vidět představení na naší scéně ještě předtím, než vypochodovaly do něčeho, co bylo smrtící skutečností, mocí a dobýváním — nebo také porážkou. Hledaly tu chvilku klidu, jež předcházela nejistotě nebo, dovolte mi to říci: v nejistotě.

Ano, děti si hrály. Hrály si na něco podivného v mračnu silničního prachu. Hrály si na umírání. Cvičily se v smrtelném chrčení, ale žádné z dětí vlastně pořádně nevědělo, že smrtelné chrčení lze vyvolat jen smrtí a jak má znít. A tak vyluzovaly směšné zvuky zvracení. Nakonec se daly všechny do smíchu a kašlání, a když jsem se vracel do knihovny, měl jsem jejich dětský smích ještě stále v uších.

Žít na osikovém listu —

Na osikovém listu nemůže nikdo žít v bezpečí. A přesto na něm žije drobná havěť, jež ani neví, že její zemí je osikový list. Pro ni je to domov, domovina ve světě, v osikovém světě.

Opět jsem se zastavil a důkladně jsem si jednu z těch osik prohlédl. Byla v neustálém pohybu — Phaetonova sestra. Tu a tam to vypadalo, jako by strom šil, vyšíval, pletl a háčkoval s mnoha tisíci rukou. Jindy se mi zdálo, jako by ruce hrály na neviditelné loutny nebo na skryté bicí nástroje, jako by si hrály ty melodie samy pro sebe, pro vlastní srdce osiky, melodie, jež mé ucho nemohlo zachytit. Nebe bylo jasné, bez jediného mráčku. Ale tu a tam se zdálo, jako by si osika hrála na déšť, jako by dělala, že jí na listí dopadají dešťové kapky, ano, jako by strom chtěl sám být padajícím deštěm, slzami před vždy existujícím nebezpečím; osika, strom, který hrál stromové divadlo a předváděl dešťové drama.

A mezitím se děti opět pokoušely o smrtelné chrčení a skončilo to jako před chvílí kašlem a potom smíchem.

*

V knihovně, opět nad spisy:

O vlastním povstání se Johannes Lupigis roku 801 vyjadřuje velmi zdrženlivě a opatrně. „Má ruka váhá a je v císařových službách," zdůrazňuje dvakrát třikrát, „a jsem dvaačtyřicát-

ník, píšící o sedmnáctiletém mladíčkovi — z toho nemůže vzniknout plná pravda."

Hnací síly povstání se mu zdály ve zralejších letech zřejmější. Jednou z nich byl stoupající strach z nedostatku, z narůstajícího hladu v zemi. Jinou byla touha po moci. Moc vévodů byla nyní stále silněji vázána na krále Carola a do jisté míry také na papeže: jak na královu a papežovu moc pomoci, tak i na jejich moc zajistit si výnos. Diákon Anselmus to formuloval na jednom místě ve svých epištolách takto: „Existuje touha po moci zrušit hlad a existuje víra v to, že hlad je dobrým prostředkem k pokoření lidí a celého národa a k udržení vlády nad ním. V jistých případech můžeme mluvit o vévodském nebo zase královském pohledu. Přesto vím dobře, že Jeho Milost hlad vidět nechce."

Pokud šlo o vévodu Rodgauda, jednalo se o zbytek jeho moci ve Friuli, o zbytek, který směl převzít díky královské ochotě, a o zmizelou moc krále Desideria v Italii, o moc, která klesala nebo již poklesla k bezmoci. Pokud se lidu týče, tomu šlo, jak se myslelo, o sám život, o možnost žít.

Tato víra nebyla zcela chybná. Nouze rostla. Samozřejmě že byla méně citelná a tísnivá u langobardských statkářů a velkých sedláků, ale odvody zvířat a obilí pro francké válečníky vykonávaly i na ně značný nátlak, a ne-li přímo na jejich žaludky, pak jistě na majetky. Někteří z nich prodali dobré otroky venetským kupcům a kapitánům, kteří vedli otevřený nebo skrytý obchod s Byzantiem a Afrikou. Nad tím vším vzdychali, za jistých okolností prolévali slzy nad protivenstvím osudu, dovolávali se našeho Pána, krále Cti na nebesích, ale nejčastěji měli z těch obchodů potřebné a slušné zisky. Jinak tomu bylo s lidmi s horším údělem a méně mocnými lidmi, kteří neměli ani malé zbytky moci. Stávalo se, jak na to poukázal Johannes Lupigis a po něm i jiní, že drobní sedláci a hladoví svobodní řemeslníci prodávali své děti nebo dokonce sami sebe, aby uživili rodinu.

Papež Hadrianus, biskup římský, který seděl na Svaté stolici od roku 772 a měl tedy dost času k tomu, aby se poučil, že stolice má vzhůru směřující hřeby, napsal králi Carolovi varovný dopis a pozvedl svůj hlas k nářku. Ano, k varování

a k stížnosti. A již roku 775 nebo 776 po narození našeho Domina a Salvatora se volání proměnilo ve varování. A o dva roky později v mocnou žalobu, která, o tom jsem přesvědčen, dospěla až k Nebeskému trůnu. Tady v knihovně máme jeden opis, který je zamazán palci, ukazováky a slzami:

„Ve Vašem dopise jste se zmínil o obchodu s otroky a že tito ze strany Našich Římanů prý byli prodáváni bezbožným Saracénům. Nikdy jsme však takový zločin nespáchali a ani k němu z Naší vůle nesvolili. Naproti tomu je známo, že ti blázniví Řekové, Byzantinci, vždy obeplouvali langobardská pobřeží a nakupovali tam otroky. Učinili se přáteli Langobardů a tak získávali své otroky. Vyzvali jsme vévodu Alla, aby vyzbrojil válečnou flotilu a spálil řecké lodě, ale on Nás neuposlechl. Proto jsme My sami, abychom zabránili tomuto zločinu, dali spálit řecké lodi v Centumcelle u tuscijského pobřeží a posádky jsme dlouho drželi v zajetí. Ale Langobardi, jak již řečeno, ačkoliv jsou zle tísněni hladem a nouzí, prodali spoustu otroků, ba dokonce se jich mnoho dobrovolně vydalo na řecké lodi, protože se v zoufalství báli, že by si jinak nemohli zachránit život."

Tak psal papež králi, tak jak jeden dobrý muž píše druhému.

Šířily se pověsti, že chudí rodiče prodávali své sotva dospělé dcery. A také zámožní a mocní páni, kteří se v nějakém okamžiku cítili ohroženi na moci a majetku nebo je chtěli rozšířit, dělali občas obdobné obchody se svými dcerami, obchodovali s nimi jako se zbožím a s hotovostí. To ovšem patří odedávna k politickému a ekonomickému životu většiny lidí. Jenže obchod s lidmi, který provozovali chudí drobní sedláci a řemeslníci ve Friuli a Tuscii a v ostatních provinciích langobardské Italie, bylo něco zcela jiného; tento obchod byl na mnoha místech pokládán za varovné volání a za výzvu k odporu a ke změně.

Vévoda Rodgaud se připravoval, možná ve velkých rozpacích nebo krajní prostotě. Nebo možná v zoufalství. Počítal s finanční pomocí a vojenskou podporou ostatních langobardských vévodství, jako Spoleta, Beneventa, Bergama a Clusia od prince Adalgise a od Byzantia. Čas byl ten nejvhodnější,

měl za to vévoda, možná z vnuknutí pomstychtivých duchů, jež sídlili v hrudích jeho blízkých přátel Stabilina a Felixe. Oba rádci si totiž již dlouho mysleli, že každý den, každý okamžik je ten nejpříznivější. Král Carolus měl právě co dělat nahoře v Saxonii. Tam pokořoval vzpurné barbarské kmeny, vyvracel jejich pevnosti, srovnával se zemí pohanské svatyně a šířil rozhodným mečem Kristovo láskyplné učení a své vlastní, Bohem vnuknuté názory; odpor byl tvrdý a ďáblova lstivost jako obyčejně veliká.

Rodgaud si zřejmě myslel, že celá Italia se promění v mohutnou hranici, kterou on zapálí svou maličkou velikonoční pochodní; když v ní bylo tolik utrpení a nespokojenosti. V jeho vlastním friulském vévodství však neměli za to, že je malého formátu, a nedovedli si představit, že nemá dostatečnou zápalnou sílu.

„Ale," píše Johannes Lupigis, „když se podívám na historii těch vzdálených dní a vzpomenu si na všechny plameny, které od té chvíle ve světě vzplály, pak se podobal náš, tedy vzpoura vévody Rodgauda, jen náhodné, bezvýznamné a studené jiskřičce. Člověk vnímá jiskru jen okamžik, právě když vyrazí z večerního ohně na kraji krbu, kde zhasne a zčerná na sazi, aniž co zapálila nebo podpálila a vlastně aniž vydala nějaké světlo."

S tím bych, já, Agibertus, souhlasil. A chtěl bych dodat: Rodgaud nebyl Phaeton, neměl pro takovou velikost vlohy. Jeho ohnivý vůz byl jen malou venkovskou károu na malé pěšince v odlehlém koutu velké říše.

Zástupci se teď scházeli po nocích na hradě a vše se dělo v tajnosti, jíž probublávaly všelijaké řeči. Zástupci přicházeli ze všech míst ve vévodství i odjinud. Byli to rozhodní nebo váhající muži z hraničních hor na severu a východě, z Utiny a dál ze západu a z jihu z Aquileie a z pobřeží. Kdy a co a jak a kam? ptali se mnozí. Mezi váhavci ve Forojuli byl Bertoald Lupigis. Ale Rodgaud byl jeho příbuzný a pán a spoléhal na vévody ve Spoletu, Beneventu, Bergamu a Clusiu a na jiné tajné a polotajné spojence. Už se to vaří, říkával. Brzy by se to mohlo převařit. Tajné zvuky tajné kaše bylo jistě slyšet pěkně daleko.

Bertoald sledoval výrobu zbraní na svém statku důkladněji než jindy. Lidem na statku — a nikdo mu nevěřil — říkal, že oštěpy a šípy půjdou do prodeje na jih, kam obvykle posílal část svého zboží. V té době se vyráběly zbraně na všech statcích. A před velikonocemi se s nimi tak spěchalo, že kováři a truhláři na velkostatcích a u sedláků pracovali na směny po celý den a noc. Dlouhé oštěpy, šípy, meče, sekery, luky a jednodušší praky přicházely na hrad ze všech stran. Zakládaly se proviantní sklady, zajížděli se mladí koně a ostatní byli udržováni v dobré kondici. Šeptalo se o tom, ale po víně a po pivu se o tom mluvilo nahlas. Moudří, rozvážní posluchači chápali, že pověsti o této činnosti, že rámus těchto tajných skutků se roznese daleko, že poletí rychle, ale Rodgaud měl stále za to, že on bude rychlejší.

Neklid mezi lidem narůstal do hloubky i do šířky. Napomáhaly mu i všechny zvěsti. Častěji než dříve a s akcentem, jenž připomínal Stabilina a Felixe, se mluvívalo o zlých činech, které spáchali Frankové, najatí a obrácení Sasové a i Římané. Ne ve Forojuli, ten kraj byl podivuhodně ušetřen — prý pro ještě strašnější zločiny — ale v jiných krajích. Drancování, vraždění, paličství a znásilňování byly v celé zemi stále běžnější, tvrdilo se, a pokud šlo o bídu a odvody, ty znal každý dobře. Tohle byl poslední okamžik, v němž se

dalo ještě *něco* podniknout, o chvíli později by bylo pozdě. Přítomnost byla černá: to byla jediná jistota. V budoucnu byla možnost malého zlepšení; nejistá možnost, ale přece jen možnost. Naslouchali neznámému. Mnozí měli strach. Mnozí začali věřit nebo chtěli věřit, že vévoda Rodgaud je zachránce — a možná příští langobardský král v Langobardii.

Dny byly naplněny neklidem spěchu, zato večery připadaly Johannipertovi podivně prázdné. Samozřejmě v nich přežívalo napětí dne, napětí z neuchopitelné budoucnosti, jež neskýtá skutečnou naději. Připadal si jako muž připravený ke vzpouře, ale jako takový, který neví, kterým směrem v příštím okamžiku vyrazí: jako muž, jenž sbírá síly, aby nezvedl nic — nebo to nejtěžší, a tuší svou slabost.

Bertoalda teď často volali na hrad. Každý večer, když byl na hradě, vysedávali Warnefrit s Johannipertem v síni a čekali. Flavianus se zdržoval v komoře. Otec málokdy promluvil, když se v noci vrátil domů, a i jeho tvář byla uzavřená. Možná se vyjádřil před Luitpergou, ale to naplnilo její hlas a pohledy ještě většími starostmi. Čeleď a otroci mlčeli nebo si v přítomnosti hospodářových lidí jen tiše šeptali, ale když byli mezi sebou, vytékal jim z úst neklid, nářek a zlostná slova.

Za toho pústu se Flavianus velmi změnil. Zdálo se, jako by mnohem rychleji stárnul. Zapomínal i na boží přikázání málo jíst. Člověk si mohl myslet, že jeho čas, naprosto zvláštní, ohraničený a téměř dožitý čas, kdysi tak bohatý na zeleň, se skutečně rozhodl shodit listí. Starcův hlas byl nalomenější, chrčivější, písklavější a ochablejší než jindy a jeho projev se víc a víc měnil v nesrozumitelné mumlání. Paměť ho zrazovala a zakalovala se. A v nepoddajné řečtině musel Johanniperto občas svého učitele opravovat. Avšak Flaviana se to nedotklo tak jako dříve, nerozčilil se kvůli tomu, spíše byl lhostejný. Chá, to je dobře, říkával. Za večerů po jídle poseděl chvilku u ohně, tak jak tam vysedával večer co večer po desetiletí, ale ani v polospánku toho mnoho neřekl. Při každém jídle se nezřízeně nacpal, zřejmě si chtěl nastřádat do svého vyhublého těla hodně výživy. Bertoald dělal, jako

že jeho novou hltavost a lásku k jídlu v půstní době nevidí, ačkoliv domácí lidé byli stále více omezováni. Liuta řekla několikrát a nezvykle hlasitě, že právě v této době by se mělo s jídlem zacházet šetrněji, že se může zdát, že božích darů je bohatě a sdostatek, ale že by o ně mohli snadno přijít, kdyby to bylo vůlí Páně. Flavianus vzhlédl, podíval se na ni, ale potom opět vztáhl ruku k míse a dále se posiloval jídlem. Jedl po římském zvyku pomalu a důkladně, řádně rozmělňoval stravu, nehlasně polykal a nemlaskal, a opět si vkládal do úst chleba, kaši, půstní rybu a znovu se pustil do důkladného žvýkání a při tom ukazoval, že má ještě všechny zuby.

*

Jednoho večera se vrátil Bertoald z porady na hradě záhy. Zastavil se ve dveřích do síně a dal Warnefritovi znamení. Johanniperto se za nimi vykradl do předsíně a dělal, co mohl, aby viděl a slyšel. Byl vlahý večer a jižní vánek byl hebký jako dětská pokožka. Teď se s ní třeba bude moci setkat, pomyslel si nejmladší.

Otec a bratr přešli společně dvůr a zastavili se až u zdi. Johanniperto zaslechl otcův hlas, který se dovolával, a Warnefritovu krátkou, zlostnou odpověď:

„*Ne!*“

Bertoald nato vyšel branou ven a zamířil k mostu přes řeku a vzhůru do kopce ke hradu. Warnefrit se přiblížil dlouhými kroky.

„Zase jsi slídil, Perto!“ řekl drze. „Narostly ti uši?“

„Jen jsem se chtěl podívat, jaké je počasí,“ odpověděl Johanniperto pokorně. „Je tak příjemně. To dělá jistě jižní větřík. Vzpomínáš si, že vloni o půstu přišla bouře?“

„Nežvaň nesmysly!“ řekl Warnefrit a prošel kolem něho. Na schodech se obrátil:

„Je příjemně, jak má být, když to chceš vědět!“

Když se Bertoald vrátil, seděli ještě v síni. Bylo už pozdě a Warnefrit vypil dost vína.

„Mohu s tebou na chvilku mluvit, Warnefrite?“ řekl otec.

A opět vyšli na dvůr, jako by síň byla Bertoaldovi příliš

těsná. Johanniperto se vykradl do předsíně a nezaslechl ani slovo. Brzy se vrátil. To už seděl u ohně na Flavianově židli.

Warnefritova tvář prozrazovala, co se stalo nebo co se stane. Zářila měnícím se světlem podivného vnitřního záření, jež ji činilo současně mírně šťastnou a hltavě hrdou. Johanniperto pochopil pravdu, získal jistotu, jež byla bolestí: Rodgaud zaplatil cenu a Warnefrit byl na nejlepší cestě stát se jeho nejvěrnějším mužem.

Nevydržel tam dlouho sedět. Hned jak odešel otec k matce, chystal se Warnefrit vystavit na odiv své nové štěstí, pít ještě více vína, ne ze žalu a hněvu, nýbrž z radosti, chtěl se chlubit mužnou silou, která dokáže víc než jen dělat děti děvečkám a otrokyním. Jistě by užvaněně otevřel své srdce a žvanil by o tom, jak se bude k Angile chovat, až s ní bude spát o první noci. Takový byl Warnefrit, když se radoval ze své dokonalosti.

Když je otec opustil, odešel Johanniperto do komůrky. Flavianus zachrápal, hned jak otevřel dveře. Naslouchal zbystřeným sluchem všem vzdechům a prudkým pohybům, jež očekával, a zřejmě měl již přichystaná slova, připravený mumlavý monolog i pro tuto příležitost.

Johanniperto se však o starcovo noční představení nezajímal. Neměl chuť s kýmkoliv mluvit. Bylo mu do řvaní, ale ne pro cizí uši. Vzchopil se a potlačil vzdechy. Dokázal se ovládnout. Pomalu se svlékl, složil oděv na stoličku, zavěsil nůž na zeď a potom stanul tiše v temnotě a sebral sílu ke klidu. Klidnými pohyby ulehl, nepřevracel se v posteli jako člověk plný vína či zoufalství. Dýchal tak pravidelně, jak to jen šlo. Flavianus chrápal dál, aby náležitě dokázal svou velkou, našetřenou sílu k spánku. Taková byla hra starého učitele. Stejně věděl, oč běží. Ale očekával výbuch, uvolňující výbuch. Znovu a znovu se snažil Johanniperta překvapit. Náhle své pochrupování přerušil, jako když utne, aby ho přistihl v nestřežené chvíli povzdechu či v hlasitém pláči a aby měl příležitost dělat, že se probouzí, dělat zmateného a vymumlat ze sebe své polospánkové otázky. Johanniperto však znal jeho triky, a proto vdechoval a vydechoval vzduch s co největší pravidelností. Mezitím si tu a tam trochu poplakal,

ale opatrně, a cítil, jak v něm narůstá hněv blízký nenávisti. A takhle leželi pěknou chvíli, až se jeden z nich nebo oba propadli do spánku.

Příštího rána zůstal Flavianus v posteli. Nebyl nemocný, ani víc než obvykle unavený na těle. Ale nechtělo se mu vstávat, a tak zůstal ležet s obličejem obráceným ke zdi. Během dopoledne zašel Johanniperto do komory, aby se na něho podíval. Flavianus se k němu otočil a řekl:

„Nic mi není. Jen si trochu poležím. Myslím, že tvá matka ani otec proti tomu nebudou nic mít. A taky pro tebe už nemohu nalézt žádnou další lekci."

„Ty ses na mě už úplně vykašlal?" řekl Johanniperto a usmál se na něho.

Starcovy oči se zaleskly v jakémsi hněvu, za nímž se skrýval úsměv:

„Myslím, že jsme skončili — už je dooráno a zaseto, teď to v tobě musí vzklíčit, alespoň doufám? A nemohu tě naučit to, co bys právě teď potřeboval znát."

„Co?" řekl Johanniperto. „Co bych měl znát právě a zvláště v této chvíli?"

„Zabíjet," řekl Flavianus a otočil obličej ke zdi.

Chvilku tak zůstal ležet, civěl do zdi.

Johanniperto čekal a nakonec řekl:

„To se člověk nemusí učit, když k tomu má nadání. A nemám nikoho, koho bych chtěl zabít."

„Chtěl a nechtěl!" zabručel stařec.

„Mám za to, že by člověk neměl vraždit," řekl Johanniperto. „To dobře víš. A myslím si, že víš i to, že bych to dokázal, kdybych chtěl. Není to žádné umění. Ale pokusím se, abych je nemusel provádět. Zabíjení není vůbec žádný kumšt. Je to jen řemeslo."

Na tohle stařec neodpověděl. Ale po další chvilce řekl:

„Tvá řečtina je téměř stejně dobrá jako moje. Měl by ses možná ještě trochu zdokonalit v hebrejštině — ta je cestou do Nebes, jak víš. Tvá římština není špatná, mluvíš jí mizerně, ale píšeš moc dobře. Ale měl by ses pustit důkladněji do vašeho starého jazyka, abys jím jednou mohl psát nebo ho

vykopat, až se propadne do římštiny. Astronomie s matematikou ti jdou dobře, to ano, ale ve vědě o zemi, ve filozofii a v nauce o slovu božím a jeho činech můžeš pokračovat sám tak dlouho, jak se ti zlíbí. Když budeš mít chuť — a myslím, že budeš, nebo ne? A rozhodně by ti neuškodilo, kdyby ses naučil franckému dialektu. Francký jazyk bude jistě prospěšná řeč, rozhodně se ti bude v budoucnosti moc hodit."

„Tak jsi se mnou přece jen úplně skončil?" řekl Johanniperto a pokusil se, aby ta slova zněla vesele a žertovně.

„Musím si pár věcí v klidu promyslet," řekl na to Flavianus.

Johanniperto se sklonil a políbil starého učitele na tvář — něco takového neudělal od chvíle, kdy byl ještě malý kluk.

Požádal matku, aby dala Flavianovi donést jídlo a záchodový džber. Odpoledne zašel znovu do komory. Starý spal, rozhodně alespoň nechrápal, dýchal klidně jako přiměřeně unavené a jídlem spokojené dítě. Byl jako člověk, který odložil všechny starosti, tak jak odkládáme oděv před nočním odpočinkem.

Johanniperto v komoře ani v domě dlouho nespal. Ale Flavianus proležel v posteli celé povstání. A vnější svět mu — po pravdě — v ničem neublížil.

Všichni zdraví muži z celého kraje, velkostatkáři, statkáři i malí sedláci, řemeslníci a svobodní dělníci, dostali rozkaz, aby přišli po soumraku na hrad.

Shromáždili se na hradním nádvoří s pochodněmi a lucernami. Někteří si s sebou vzali nejlepší a nejspolehlivější otroky. Muži byli vyzbrojeni. Vévoda Rodgaud vystoupil na schodiště před síní doprovázen svými syny, Stabilinem a Felixem a ukřičeným a zdivočelým hlasem promluvil ke shromážděným. Byla to krátká řeč a neobsahovala žádná pozoruhodná slova. Johanniperto si z ní na později moc nezapamatoval. Z jejího tónu by se mohlo zdát, jako by porazili nejmocnějšího krále světa jen tím, že se tu shromáždili a pozorovali Rodgauda.

Warnefrit přišel také a zaujal nezvykle laskavě místo vedle svého nejmladšího bratra. Šel lehkým krokem, držel se zpříma, v jeho způsobu vystupování byly víc než jindy pýcha a rozmařilost, ale též mírné štěstí. Jako po nějakém triumfu nebo snad po velké radosti z toho, že něco získal, nebo jako nasycená spokojenost, řekl si Johanniperto mnohem později.

Angila se neukázala. Johanniperto počítal s příležitostí, že pozvedne paži a že jí zamává a připoutá její pohled k svému. Čekal, pociťoval zklamání, doufal, ale ona nepřišla. Vévodkyně Giseverga vyšla na schodiště a zaujala místo po boku svého muže. Byla slavnostně oděna, měla pás a náhrdelník ze zlata a stříbra, jež se leskly v záři pochodní: jediná žena mezi všemi.

Ti, kteří měli být právem urozenosti a zkušenosti veliteli, byli povoláni po Rodgaudově projevu do síně. Johanniperto tam vstoupil spolu s otcem a Warnefritem. Ale ani uvnitř, v bohaté záři, Angilu nespatřil.

Každý tu zodpovídal jen sám za sebe. Shromáždili se tam známí muži z města a ze statků v okolí. Muži z Utiny, Cormony, Remasu, Osopu, Artonie, Clemony, Ibligisu a z Aquileie a neznámí muži odjinud. Všichni byli rozhodní a vážní,

mnozí tam stáli jako přimrazeni slavnostností chvíle. Johanniperto si všiml radostného napětí svého bratra, viděl, jak se mu chvějí ruce a svaly, jak má pootevřená ústa očekáváním, pohled přelétával síní, kolem dveří a hledal.

Stabilinus mluvil o plánech, o tom, co nazýval dokonalými, jasnými a správnými plány.

„Ano, chápu, ano, naprosto všemu rozumím!" řekl Warnefrit nahlas, aby ho slyšela, ať byla v domě kdekoliv. A vyslovil své jméno ještě dříve, nežli složili před vévodou a Stabilinem přísahu.

„Warnefrit Lupigis, drahý Rodgaude, ví, jak se má zachovat!"

A když pak jeden po druhém skládali přísahu, vykřikl opět své jméno hlasitěji než ostatní, neslo se ozvěnou celým hradem:

„Jakože se jmenuju Warnefrit z rodu Leupchisů a že jsem křesťan, slibuji ti před Bohem, naším Spasitelem, a před všemi svatými na nebesích, můj jediný pane a vévodo Rodgaude, že budu poslouchat tvých příkazů a rozkazů v míru i ve válce!"

Byl posledním z plně dospělých, kteří byli povinni složit přísahu.

„A co ty, Perto?" řekl vévoda a dělal, jako by si ho teprve teď všiml. A nato změnil oslovení: „Ty, Johanniperto Lupigisi? Ty jsi přece už taky dospělý."

Bertoald otočil hlavu a podíval se na svého nejmladšího syna. Johannipertovi se zdálo, že v otcově pohledu spatřil neklid či starost, ale také pýchu. Warnefrit se podíval po očku na bratra, jako by jím znovu pohrdal nebo s ním soucítil a snad měl i chuť se ušklíbnout. Johanniperto proměnil okamžik po Rodgaudových slovech v tiché očekávání. Věděl, že by měl být při tom a že by měl už kvůli otci a své urozenosti přijmout nějaký méně významný velitelský úkol. Nebylo jiné cesty. Neměl strach, ale také z toho neměl radost. Na okamžik si vzpomněl na strýce Anselma, který si zřejmě povstání nepřál – ale co si přál, co měl na mysli? Vítězství a osvobození, jenže bez krveprolévání a bez umírání? Chtěl jít jinou cestou? Vévoda a druzí čekali na Johannipertovu odpověď, i když věděli, jaká bude. Jeho mlčení nebylo vá-

háním, jak by si mohl někdo myslet. Nechtěl říci: Ještě jsem příliš mladý, Rodgaude! Nebo: Někdo musí zůstat doma na našem velkém statku, Rodgaude! Nebo: Mé studie...; po takových slovech by musel Bertoald zrudnout hanbou, Warnefrit by se mu posměšně zachechtal a ostatní by se nad nimi pousmáli nebo pokrčili rameny. Ne, nebylo to váhání, byla to jen odmlka. Ostatně později, po řádce let, měl z té přestávky užitek. Tehdy, v době, jež měla teprve přijít, mohli leckteří z přežilých na požádání dosvědčit, že byli sami donuceni složit vzbouřeneckému vévodovi přísahu a že Johannes Lupigis při té příležitosti projevil velké pochybnosti, ale že — podobně jako oni — byl k přísaze donucen. Ano, o mnoho let později mohl v důvěrných rozhovorech říci králi Carolovi a jeho synům, že byl k té hrozné a nevěrné přísaze donucen, ale že se jí, pokud to šlo, bránil: a to mohli také svědci jmenovitě potvrdit.

Zdržení však nebylo, jak již řečeno, váháním. Na jednom místě ve svých životních vzpomínkách píše:

„Dnes to mohu říci otevřeně a s důvěrou v známou mírnost a opravdu nadlidskou moudrost našeho milostivého císaře pána. Nepochyboval jsem, chtěl jsem jen vytvořit přestávku, ticho před svým jménem. A žena, kterou mám na mysli, měla to ticho slyšet a vnímat, poslouchala-li někde v pokojích za síní, o čemž jsem byl tehdy přesvědčen a což mi bylo také později za podivuhodných okolností jedné noci v burgundské Genavě u Laku Lemannu potvrzeno. Když již ticho trvalo tak dlouho, jak to bylo možné, až k prasknutí, vyslovil jsem slova přísahy a pronesl jsem své jméno ještě hlasitěji a ještě jasnějším hlasem nežli můj bratr."

Když se vraceli dolů na statek, aby se připravili na noční pochod, kráčel Warnefrit stejně pomalým a těžkým krokem jako otec. V hradní síni se s ním cosi stalo. Ztratil důvěru, čekal na odpověď, kterou nedostal, a jeho šíje se chmurami, zklamáním a možná i hlubokou bolestí sehnula.

A jeho bolest byla pro Johanniperta toho dne jedinou radostí.

Dům i dvůr se hned naplnily novým chvatem a novými vzdechy, obavy žen byly veliké. Otrokyně stály podél stěn

v předsíni, ve dveřích do síně nebo venku na dvoře, u sýpek a skrývaly své tváře v dlaních. Většina doufala ve vítězství (byla přece opět válka), ale nevěřila v ně. Slzy jim tekly po tvářích a mezi roztaženými prsty. Byla tam i Rainza s maličkým na ruce. Byla tam i Rainzina mladší sestra Gattia a i ona propadla všeobecné náladě otroků. Již nebyla tak štíhlá a něžná: čekala dítě, byla už pěkně kulatoučká a její krásná, mladá ústa se škaredila k pláči. Paže měla svěšené, na okamžik se zastavila s otevřenou pusou mezi dveřmi do síně a hleděla na Warnefrita, a teprve potom pozvedla ruce k jakémusi neurčitému pohybu. Ty však nalezly ihned své místo před obličejem, před mladou, ještě dětskou tváří. Za ní mezi sestrami vstoupil do síně Fulco. Rychle a tiše stočil ranec a vynášel pytle a zbraně. A když obrátil svůj zrak k Warnefritovi, který seděl na stoličce uprostřed místnosti se džbánem vína v ruce a tvářil se při tom tak hloupě, smutně a kysele, měl Fulco v očích nenávist.

Uprostřed všeho zmatku, vzrušení vzdechů a pobíhání zašel Johanniperto k Flavianovi, aby se s ním rozloučil. Možná ho napadlo, že jeho vlastní smrt je mezi všemi ostatními smrtmi, jež se teď chystají, a že by mohl také brzy zemřít. Zastavil se ve dveřích, světlo ze síně a meziprostoru vběhlo úzounkým proužkem po temných dubových prknech až k starcově posteli a ozářilo jeho ohnutá záda.

„Za chvilku vyrazíme na cestu, Flaviane," řekl tiše.

Flavianus neodpověděl.

„Chci ti jen poděkovat," řekl Johanniperto. „Teď bude všechno jiné. Mám se stát válečníkem."

Všiml si, že stařec sebou pohnul.

„Otec a ty jste dva, od nichž jsem se naučil nejvíce, Flaviane. A tak ti chci, než se vydám na cestu, poděkovat."

„Dobře," zamumlal stařík, aniž se otočil. „Dobře, přeji ti ve všem tvém podnikání moc moudrosti."

„Možná budeme muset taky zabíjet, Flaviane. Možná i tvé příbuzné, když se budem bít s Římany."

Stařec si odchrchlal a pak řekl:

„Nemám tam už žádné příbuzné. Můj domov je tady. Vy jste mi příbuzní. A tak ti přeji ve všem tvém podnikání rozvážnost."

„Budete tu v bezpečí, pár mužů tu zůstane," řekl Johanniperto. „Promluvil jsem o tom s Fulkem a Upertem, budou tu, kdyby se mělo matce nebo tobě něco stát. Ale jistě tu budete v bezpečí, alespoň si to myslím."

Flavianus neodpověděl.

„Tak ti přeju dobrou noc," dodal Johanniperto, zavřel za sebou dveře a vrátil se do síně.

Hned nato zašel k Flavianovi Bertoald a dlouho u něho zůstal.

Kolem půlnoci byli koně, zbraně i jídlo připravené. Vévoda Rodgaud a Stabilinus počítali s tím, že nebudou moci drancovat dříve, než se dostanou daleko na západ nebo na jih. Hlavní voj dostal příkaz jet přes Trevisum, Brixii, Patavium a Veronu. A až se k nim cestou přidají noví spojenci, kteří se do jejich řad přímo pohrnou, aby se mohli podílet na vítězstvích a výnosech, mají táhnout na Mediolanum a potom po vítězství dál, daleko na jih. Bertoald a Warnefrit zůstali s vévodou. Avšak žádné další podrobnosti o tom, jak si představují další průběh vzpoury, ještě nepodali. Rodgaud, Stabilinus a Felix znali jako jediní největší tajemství plánů, ale všichni měli za to, že Rodgaud stojí nejblíže Adalgisovi, ještě ve vyhnanství žijícímu synovi krále Desideria; Adalgisovi, který měl nejblíže k tomu, stát se králem. Nebo že by Rodgaud vykročil právě teď vpřed stejným tempem jako Adalgis — směrem k staré langobardské víře v krále?

Menší voj pod Felixovým vedením měl vyrazit přímo na jih, aby zajistil a ovládl cesty směrem na Ravennu. Třetí oddíl — starci a docela mladí muži — měli zůstat již v Utině, aby zadrželi případné útoky ze severu. A malý oddíl schopných mužů zůstal ve Forojuli společně s největšími mrzáky a s nejstaršími a nejmladšími muži. Měli hájit hrad, kdyby byl náhodou obléhán, čemuž ovšem prozatím nikdo nevěřil.

Téže noci měly povstat Spoletum, Beneventum a Clusium pod vedením svých vévodů Hildepranda, Arichise a Reginbalda a za pomoci byzantinských oddílů, vedených Desideriovým synem Adalgisem, měli vytáhnout proti Romě, jak se říkalo.

III

„Podobně jako sedlák Adaloald navštívil jsem i já jednou Měsíc," píše Johannes Lupigis ve svých vzpomínkách. „Cesta se zcela nevydařila, ale také nebyla zcela nesmyslná. Nemám čeho litovat, ale přesto jsem ji měl odložit na zralejší léta."

Tu cestu podnikl ve stavu mladické touhy dostat se hodně daleko, prožít podivuhodná dobrodružství a ze zvědavosti po zkušenosti z plavby vesmírem, ze zvědavosti, jež obsahovala zoufalství. Bylo to ve chvíli, kdy Johanniperto nemiloval Zemi tak jako jindy. Letěl či lépe řečeno nesl se k měsíci na křídlech a v nezvyklé beztíži. Tu cestu neplánoval, spíše byla i pro něho samého překvapením.

Později snil o tom, aby mohl podniknout novou cestu na měsíc za jiných okolností. Jednak kvůli bádání a jednak proto, aby na nějaký čas, snad na delší dobu, na pořádně dlouhou dobu, unikl své sekretářské práci, jež ho tížila, i když mu jinak dávala svobodu a navíc byla i dobře placená.

K té cestě na měsíc došlo za povstání vévody Rodgauda. Dnes je to povstání pokládáno za nedůležitou politickou a vojenskou událost, za téměř bezvýznamný detail v širších souvislostech. Jasně je to popsáno ve spisech diákona Anselma a Johannesa Lupigise. Další objasnění by našel ten, kdo by se po něm pídil, ve Sbírkách triumfálních výkřiků a nářku Svaté stolice a v Císařském archívu v Aquisgranu, kde byl, jak známo, Joh. Lupigis po mnoho let zaměstnán.

Diákon Anselmus pojednává o látce velmi vtipně a s přiléhavou obezřetností. V jeho Forumiuliské Historii se dočteme, že „vévoda Rodgaud z Forojuli učinil na velikonoce anno 774 pokus o povstání, jež však bylo bez námahy rozbito dobře vycvičenými a věrnými vojáky krále Carola. Jejich oddíly přispěchaly usilovným pochodem ze Saxonie a z dalších posádek na severu a na západě. Vzaly množství zajatců a rukojmí, ale král Carolus byl dle obyčeje mírný. Nato zavládl na majet-

cích a ochraňovaných územích Jeho Milosti v Italii dlouhotrvající klid."

Vévodův lid prožil krátkou válku a o něco delší („a ve většině nebo alespoň v několika případech spravedlivý") trest, navzdory tomu, že král a pozdější císař posuzoval záležitost velmi mírně. Při pochodu na západ z ohniska povstání se Rodgaudovi vzbouření a válkychtiví sedláci utkali s královskými silami, které měly dobré zprávy. Rodgaudovo vojsko („dají-li se jeho tlupy tak nazvat") prošlo kolem Verony, ale ani Hildeprand ze Spoleta, ani Arichis z Beneventa či Reginbald z Clusia mu pomoc neposlali. Papia dobyta nebyla a Mediolanum také ne. Vévoda Rodgaud byl poražen dřív, nežli se jeho vzpoura mohla rozrůst do větších a nebezpečných rozměrů.

Král Carolus byl informován předem. Rozhodně mezi sebou měli zrádce („jak tehdy byli nazýváni mezi friulskými"). A zrádci bydleli jistě v Utině nebo ještě blíže Forojuli, dokonce snad přímo v městě. Kdo to byl, se však nezjistilo. Při nějaké pozdější příležitosti si vzpomněl Johannes Lupigis na svého bratra Warnefrita, na jeho duševní stav a jeho náladovost po velikonocích roku 775. Avšak tuhle myšlenku mladší bratr několikrát odehnal. Co však s myšlenkami, které se podobají komárům? Komáři bzučí ve tmě nebo jsou zticha, člověk je ani neslyší: ale bodají a vstřikují do krve jed. A právě tak mohou bodat myšlenky a vydávat svůj jed, jenž vznikl z obou látek, ze zatvrzelé zahořklosti a z mocné lásky.

Když bylo po všem, byly to zbytečné otázky, ale bodaly i ve své bezvýznamnosti a nepravděpodobnosti. Sekretář Johannes Lupigis je slyšel dýchat v uchu. Byl jeho starší bratr jedním z mužů, kteří uvědomili krále o tom, co se chystá, promluvil on o Rodgaudových přípravách? Warnefrit mohl zprávu propašovat mnoha způsoby. Stačilo ji našeptat správnému větru vanoucímu západním nebo severním směrem tak, aby došla včas? Byla to zašeptání z pomsty, z touhy po moci? Co když rozevřel své rty k takovým zvukům? Možná že věděl nebo tušil snad totéž, co věděl a tušil později i Johanniperto: že ho Rodgaud chce podvést?

Nebo to byl strýc Anselmus, kdo vyslal šeptaný vzkaz ve směru královského ucha? Jeho slova mohla lehce dorazit

k cíli. Byl to on, kdo přesvědčil vévodu Arichise z Beneventa a dovolil větru, aby pověděl vévodovi Hildeprandovi ze Spoleta, že Rodgaudovo povstání je nesmyslné a že bude rozdrceno dřív, nežli začne? Že na tomto světě není pro takové povstání místa? Šeptal mu o všech zbytečných obětech? Našeptával do správného ucha, aby zachránil životy krajanů, aby uchránil příbuzné a rodný kraj?

Nebo poslal vzkaz Flavianus, rozený Říman, vyslal jej kamsi svým chrápáním, svými vzdechy, mlčením, chrchláním, pískáním nosu a řeckými slovy? Poslal vzkaz, který došel ke správnému posluchači dříve, než se on sám se smutkem v duši odebral k odpočinku před tím vším, co se mělo stát?

V jistých okamžicích však měl Johannes Lupigis i jiné myšlenky. I pro něj samého byly často nepochopitelné. Mohou ústa vyslovit nejzazší tajemství duše, když myšlenka říká své rozhodné ne? Mohou pak ústa přesto šeptat? Poslechne jazyk příkazu nejtajemnější touhy příkazů, nejniternějších tužeb — může to tak být, může se něco takového vůbec stát? Poctivý rozum praví vyrovnané ne — a ústa přesto zašeptají?

Šeptal snad jeho vlastní hlas do nějakého poslechu lačného ucha? Žvatlala snad jeho mladická ústa pro nějaký sluchový nástroj, že si tohle poslání nepřeje, že ví, kam by mohlo vést, že viděl porážku? Nebo si šeptal sám pro sebe něco jiného, vyvolával v duchu jiné obrazy: obrazy Warnefrita jako hrdiny a vůdce mužů v jejich kraji, Warnefrita jako vítěze i na vévodském hradě? Napsala snad již tehdy jeho po psaní toužící a psaní znalá ruka nějaká slova komusi na severu nebo na západě? Nebo posílal zprávy po nenávistných otrocích – po otrocích, kterým vzali ženy a kteří museli pokorně přijímat děti, jež nebyly jejich, po otrocích, kteří si přáli porážku a smrt ničitele panen? Otrok, který běží v noci s dopisem od nejmladšího syna ze dvora rodu Lupigisu ke komusi v Utině, kdo si jej dovede přečíst a poslat dál?

„Něčeho takového se odpřísahám," napsal Johannes Lupigis později. „Jenže myšlenka bzučí ve tmě noci v mé komůrce. Plazí se z mého srdce do paže a do ruky a dál do pera za dne, kdy píši. Zdá se mi, že slyším zvuk jejího mladického tajemství, když občas zatoužím z této ještě nedostavěné církevní

a palácové stavby tady v Aquisgranu po klidu beneventské knihovny a tichu Mons Cassina."

A:

„Odpřísahám se toho, o čemž jsem se zmínil jen jako o možnosti. Na tomto místě se toho definitivně odpřísahám.

Prohlédni si mě, cizí oko! A viz mne takového, jakým jsem tehdy byl! Byl jsem statečný! Bil jsem se za ni a za druhé! Leccos jsem svou uvážlivostí v našem kraji zachránil. Spasil jsem životy!"

Zachránil mládež, rozhodně řadu mladých forojulských mužů, mnoho z nich. A zachránil i starší, nejstarší z mužů, mnoho z nich. Radil jim, aby nic nevěděli, aby byli nevinní, neznalí a bezbranní, až přijdou Frankové, aby, jak se říkalo, poklidili zemi a všechny vyslechli.

A podívejme! Jakže se to jevilo ve větších souvislostech? Byla to mírnost. Frankové ve Forojuli příliš nedrancovali, mnoho lidí tím postiženo nebylo, moc ne, ani tam nedošlo ke spoustě znásilnění a vražd. Avšak jednu ze ztrát nesl Johanniperto tíže nežli jiné. „Nebudu se o ní zmiňovat podrobně," píše. Ostatně: Frankové brali rukojmí, ale s ohledem na situaci velmi šetrně. Mohli bychom říci: ohleduplně — vzhledem k okolnostem. „Náš nynější císař prokázal opravdu mírnost! Mohli jsme si ponechat pozoruhodně vysoký počet koní, opravdu hodně dobytka a dostatečný počet čeledě a otroků. V našem kraji byl vypálen jen nepatrný počet dvorů."

Několik starců, kteří neprozřetelně spoléhali na vévodu Rodgauda a jeho konečné vítězství a vůbec si nedávali pozor na jazyk, na to doplatilo, ale byla to, a tak je třeba se na tu věc dívat, jejich vlastní chyba. Statek Bertoalda Lupigise byl postižen jen nepatrně. Liuta a většina čeledě a otroků ze dvora vyvázli bez zranění. Dvě otrokyně, dvě sestry, jejichž tváře se ještě po letech zjevovaly vnitřnímu zraku Johannesa Lupigise, byly tak zneužity láskou vyhladovělými franckými či saskými vojáky, že již nebyly k použití, a zemřely. Ale dvůr sám byl ušetřen více než ostatní venkovské dvory ve Forojuli, ač není známo proč. Nebylo tam nalezeno ani mnoho stříbra, ani moc tkanin a žádné zbraně. Upert s Fulkem byli věrní otroci a věděli, co je jejich povinnost. „Vyznávám se tímto z úcty

k nim a můj vztah k Fulkovi je jen a jen obdivný, ba přátelský," píše Joh. L. Na Flaviana vrhli franští vojáci „jen jediný pohled", když prohlíželi jeho komoru. „Dali mu jen slabou ránu, jen políček a jeden nebo pár kopanců do zadnice, když ho vyhodili z postele, do níž se mohl hned nato zase vrátit. Ani nekrvácel, nepoškodili mu ani kosti, ani vnitřnosti, jen se mu z toho pár dní trochu točila hlava."

Avšak ani Rodgaudův hrad nebyl tak vydrancován, jak by se dalo čekat. Prohlídku vedl královský notář Gunderic, byl alemanského původu. Jeho plná moc byla zřejmě zcela obvyklá. Byl toho názoru, že Angila má být odvedena. A tak ji společně s jednou komornou v noci odvezli na západ. Vévodkyně Giseverga směla zůstat na hradě a později se přestěhovala dolů na lupigisovský statek, kde příštího jara zemřela.

Mládeži, jež na Johannipertovu radu odešla do hor nad Utinou, aby zachránila budoucnost národa svým přežitím a existencí, se to podařilo ve většině případů dobře zvládnout. Frankové jich mnoho se zbraní v ruce nenašli. Někteří v horách zemřeli, ale vždyť byla válka. S lítostí vzpomíná Johannes Lupigis na přítele Sinualda.

Mladí, kteří přežili a nebyli zajati, se později vrátili domů. Vraceli se po jednom jako vyčkávající kapky, jež jen pomalu naplňují nádobu. Johanniperto se vrátil mezi posledními, když bylo již dávno po všem. Věděl, proč se chce a má ušetřit. Uložil si úkol, o němž si tehdy myslel, že je důležitý.

Ihned, jakmile shromáždil dostatek zpráv, napsal strýci Anselmovi do Beneventa. Dopis se týkal Bertoalda a Warnefrita, kteří zmizeli. „Rovněž jsem se zmínil o své — nazýval jsem ji svou — vysoce milované Angile."

Na Johannipertovu žádost rozeslal diákon dotazy a prosebné dopisy v krásné, pokorné próze a v nádherně uspořádaných verších ke Svaté stolici do Romy, králi Carolovi a mužům z jeho kruhu. „Těmito informacemi a sděleními jsem zachránil další životy mnoha lidí a — pravděpodobně — i trochu pozemského štěstí," praví Johannes Lupigis.

„Ale teď se vracím k naší válce. Bylo nás třicet mladých lidí, kteří se na mou radu a doporučení..."

Nejdříve jeli na západ Utinou, ale když byli ohroženi, stáhli se pomalu do hor na severovýchod od utinské roviny. Všichni byli dobře vybaveni koňmi, zbraněmi a proviantem a také slavnostní odvahou, veselou statečností či válečnickou zběsilostí. Avšak pro krátkost války a pro zvěsti, jež kolovaly, se nestihli zúčastnit bojů. Proměnili se ve výzvědné oddíly, jež neměly vlastně ani po čem pátrat.

Z Utiny se donesly do hor novinky o Forojuli. A pověsti začaly brzy tvrdit, že všechny statky za hradbami byly spáleny, Forojuli a hrad obsazen franckými a saskými oddíly ze severu a severozápadu a papežskými Římany, ženy že byly znásilněny, spousta mladých i starých mužů byla povražděna a zbytek že skončil v zajetí. Johanniperto Lupigis však pověstem zcela nevěřil. Říkal si, že je zbytečné příliš jim věřit. Mnozí z jeho kamarádů se chtěli vrátit do Utiny nebo dále na západ, aby se mohli bít, avšak Johanniperto věděl již tehdy, aniž se o tom zmínil, že Rodgaudova věc je ztracena. Podařilo se mu odradit většinu od nesmyslného a smrtelného dobrodružství, jež by nemělo žádnou cenu, když francký král udeřil tak rychle a tvrdě. Deset či dvanáct se jich však přece jen vydalo na cestu; tři z nich přežili a dostali se až do Francie, ovšem jako zajatci.

Ostatní se drželi spolu v jednom šiku. Nepřátelé objevili brzy jejich stopu, a teprve potom se muži rozdělili po dvou nebo do malých skupinek po třech a čtyřech, aby snáze unikli z tísně. Hned nato Frankové obsadili Utinu, aniž se setkali s odporem. Johanniperto a jeho přítel Sinuald byli tehdy již na cestě podél úzké říčky vzhůru údolím k horám, lesům a úkrytům.

Bylo to za mírného předletního večera nedlouho před půlnocí a měsíc stoupal. Řeku nebylo téměř slyšet, ale v malých peřejích se zvedal její šum do vzrušujícího neklidu. A neklid panoval i v lese. Neklid pronikal i příležitostným půvabem. Neklid zasáhl i tápavé paprsky měsíčního světla:

chvěly se, lámaly, letěly dál, mizely, splétaly se s tmou a unikaly z ní.

Znovu a znovu se chtěl Sinuald obrátit k nepříteli, postavit se mu do cesty, zabít ho, stát se mužem, který nepřátele zabíjí a neutíká před nimi. Byl to prostý duch, který moc o velkých činech nemluvil, a ani nebyl zvlášť pomstychtivý, chtěl se v té chvíli bít jen proto, že všeho hluboce litoval. Umí vyjadřovat své city jen činem, říkal si Johanniperto — jen skutky, jako je práce na poli nebo jízda proti nepříteli s taseným mečem. Sinualdovu náladu toho večera bychom mohli přirovnat k smutku sedlákovu, když cizí, bezohlední páni projedou jeho nově osetými poli nebo když déšť a kroupy pomlátí obilí, když udeří sucho nebo když je jaro příliš studené. Svým bezprostředním dětským způsobem chtěl Sinuald cosi vykonat hned, chtěl zastavit jarní příval, utišit bouři, vyhubit škodnou. Byl z lidí, kteří rádi zkoušejí chodit po hladině vody, ačkoliv zná dobře její vlastnosti a ví, že se rozevře a že utopí nebo nemilosrdně vyvrhne a rozdrtí lidská těla o pobřežní útesy. Nevěří, že by uspěl, a přesto chce jednat, tak to cítí, říkal si Johanniperto. Sinuald již dávno nevěří, že bychom mohli Franky porazit, snad vůbec nikdy Rodgaudovi nedůvěřoval. Ale vytáhl do pole, aby se s nimi bil. A teď chce zabíjet.

Johanniperto doufal, že stihnou uniknout na odlehlé statky nahoře v údolí ještě před úsvitem. Až přijdou poslední stoupání, půjde se koním špatně. Ještě mohli jet bok po boku, ale cesta již byla tak úzká, že se koně o sebe třeli. V té noci byla kratičká pozemská jistota a bezpečnost. Blízkost zvířat. Pocit domova a v něm bezpečí. Johanniperto opět promluvil k příteli. Možná mluvil proti svému přesvědčení, možná ne, nevěděl, je-li to pravda nebo smyšlenka.

„Teď se již vrátit nemůžeme. A Frankové mají v Utině své pomocníky, pomocníky, kteří se chtějí pomstít. Římany, kteří nosí ve své hrudi dvousetletou nebo třísetletou nenávist. Jsou lstiví a silní a teď i dobře vyzbrojení. Pustit se do nich by přineslo jen zbytečné oběti. A to si teď nemůžeme dovolit, nač se obětovat!“

„Vyjeli jsme do pole, abychom se bili, Perto!“

„Je jich příliš mnoho, Sinualde. A my nemůžeme dát do-

hromady víc než dvacet mužů a teď už možná sotva deset. A bude na prospěch naší věci, když povedeme tichou válku, nežli se všechno trochu uklidní."

I teď sotva věřil vlastním slovům. To, co právě řekl Sinualdovi, byla slova bez skutečného obsahu — slova jako nádoba na přechovávání beznaděje, důvěru vzbuzující prostor pro trudnomyslnost; praktické opatření ze slov.

„Až se to uklidní, pustíme se domů, Sinualde. To už zajatce propustí. *My* však v každém případě přežijeme a budeme doma něco znamenat. A zřejmě dostaneme nového vévodu či markýze nebo gastalda. A možná to bude našinec, někdo mírný. Tak či onak však musíme myslet na budoucnost — na naše hospodaření a na naše obchodování v budoucnosti. Ve změněných poměrech."

Nemluvil vášnivě, ani s prudkou rozhodností. Srdce se na slovech nepodílelo. Myslel na měsíční svit, na praskot větviček, na zurčení, na tiché šumění říčky, cítil vůni z houští a ze země — ano, myslel na Angilu.

„Teď musíme zachovat klid, Sinualde, a zapomenout na naše vlastní, osobní starosti. Musíme být praktičtí. Musíme si zachovat suché oči," řekl a chtělo se mu při tom sklopit hlavu a dát se do pláče.

Cesta byla stále užší. Jel vpředu, ale po celou dobu mluvil k příteli. Připadalo mu, jako by ho za sebou vlekl na slabé nitce slov, a bál se, že nitka co chvíli praskne: že Sinuald obrátí koně a vyjede vstříc smrti.

Mluvil a mluvil, namlouval si, že tenounká nitka je silným lanem.

„Sinualde, nesmíme zapomenout, že máme odpovědnost (tak zněla jeho silná, prázdná slova), musíme myslet na duchovní sílu našeho národa, na naši historii, na náš jazyk. Musíme se postarat o to, aby vše posvátné, tohle božské dědictví mohlo žít dál a pokračovat v nás mladých. Právě námi! Kdo jiný by to mohl být? Tím, že budeme žít, zachráníme budoucnost, my..."

Rty měl suché, duši zmatenou, chtělo se mu vykřiknout jediné slovo: *Angilo, ó, Angilo!*

„Máme posvátný úkol, drahý Sinualde," řekl touž prázd-

nou frází. „Kéž nám Bůh dopřeje jet dál, abychom mohli splnit...“

Ústa se otvírala, podkovy klapaly o kamení, slova byla kamením, ne chlebem.

„Jsme vyvolení, my jsme vlastně ti vyvolení, Sinualde.“ Podkovy a ústa: klap — klap, klap — klap.

„Neseme dál naši kulturu, možnosti našich rukou, našeho ducha, jako posvátnou skříňku, Sinualde. My...“

Vyschlé rty, rozpraskané od suchých, prázdných slov, kamenných slov, od slov ničeho a srdce se snažilo podržet Angiliny půvaby. *Angilo, ó, má Angilo!*

„Nesmíme zklamat naši odpovědnost, Sinaulde. Jsme vyvolení ano — vyvolení — opravdu jsme vyvolení. Podívej se na naši historii, drahý Sinualde! Čest, odvaha, dovednost. Bůh na nás shlížel s milostí, stačí, aby sis uvědomil, co o nás stojí v učených spisech. A jestli jsi v nich nečetl, slyšel jsi je vyprávět. Jsme vyvolení. My...“

Těsně za sebou zaslechl Sinualdův sípavý, podrážděný hlas.

„Jsi tak učený, Perto. Po celý život jsi měl v domě Flaviana a tvůj strýc je diákon. Já jsem však jen obyčejný selský synek. Nestal jsem se učeným. A zůstanu sedlákem na našem statku. Hm, možná jím už jsem — jestli tátu zabili.“

„Jistě žije, Sinualde. Možná bude nějaký čas v zajetí, i když vůbec není jisté, že ho odvlečou. Ale k sedlákům bývají shovívaví. Jde jim spíš o pány, páni jsou jim nebezpeční.“

Sinuald něco zamumlal.

„Já jsem sedlák, i já jsem sedlák, Sinualde. I my jsme sedláci, my, Lupigisové. Proto říkám, co říkám. Nic jiného za tím není, to mi věř. Pro nic jiného to neříkám.“

„Jistě z tebe bude diákon, Perto, možná i biskup,“ řekl Sinuald umíněně a zahořkle. „Ale já myslím na náš statek, na hospodářství. A chci, aby Frankové zmizeli ze země, z naší země! Proto jsme přece vytáhli do pole. Jen proto se tu trmácíme s koňmi a se zbraněmi!“

A nato vybuchl:

„S Rodgaudem nesouhlasím, nebyl to moc moudrý podnik, ale jsem jeho muž! Co udělal, bylo šílenství, nevyznal se

v tom moc, i když Stabilinus a Felix žili tak dlouho v jeho domě. Sedláci by si s tím jinak poradili! Ale protože jsme ve válce, musíme vyhnat Franky ze země. A on je sem přilákal! Je to naše zem! A oni teď naši zem ničí! A to je něco úplně jiného než tvé posvátné skříňkové dědictví, Perto!"

Klapot podkov a srdce, jež křičí — *ó Angilo, kde jsi!* — a srdce, jež buší, a pomatení — *a já se tím nesmím dát zmást a pobloudit!*

Obrátil se v sedle a v měsíčním svitu spatřil kamaráda.

„Je to jedna a táž věc, Sinualde. Jsem na tom stejně, cítím to právě tak jako ty, ale..."

Slova opět došla. Sinuald seděl předkloněn, byl na něho žalostný pohled. Hlava mu odevzdaně sklesla, vypadal, jako by se chtěl sklonit ještě hlouběji a přitisknout tvář ke koňské hřívě.

Slova došla. Johanniperto začal od začátku.

„My neseme odpovědnost, Sinualde," řekl a slyšel klapot. „Musíme se šetřit pro budoucnost. Musíme se postarat o všechno, co se teď poničí, a dát zase všechno do pořádku. Tak se na to dívám svým selským rozumem. A pak — v budoucnu — později — až se všechno uklidní — musíme být při tom. My, kteří jsme teď ještě mladí a silní..."

„Jo, jo, jo," řekl Sinuald zvadle. „Pak z nás budou dědci, i z nás. Ale než k tomu dojde, vypálí ještě pěknou řádku statků. Zatímco my budeme vyčkávat a uhýbat a cítit odpovědnost a přenášet posvátnou skříňku a myslet na naši historii."

Myšlenka:

„Sinualde, za každého franckého vojáka, kterého úkladně zabijem, spálí jeden dvůr."

„Jo, jo, jo," dodal Sinuald.

Také on dostal myšlenku:

„Ale ti, co zabijeme, ti už žádné dvory pálit nebudou, Perto!"

„Hm, v tom máš asi pravdu," řekl Johanniperto unaveně.

Nit, na níž ještě táhl kamaráda za sebou, mu již nepřipadala jako lano, ale stále ještě držela. Chvíli jeli do kopce, tu a tam se zastavili a naslouchali hukotu řeky: v jejich vlastním tichu byl najednou mohutný.

„My…“

Žádná silná slova se nechtěla dostavit.

„Neškodilo by se teď najíst, Sinualde,“ řekl.

Byl opravdu čas k jídlu a bylo to správné. Slova získala opět svůj správný pozemský a současný smysl, vypovídala o chlebu a sušeném skopovém.

Sesedli z koní a přivázali je. Byly tam duby a kaštany a bučina začala pučet. Seděli na zemi v měsíčním svitu a mlčky jedli. Potom sešli k říčce a napili se. Byla to téměř jejich řeka, přítok, který se vléval do Natisonu. Johanniperto si naplnil dlaň, a ještě než si omočil čelo a tváře, se napil. Paprsky měsíčního lesku se protřely mezi větvemi a mladým listím. Tak přece jen přicházejí tam shora a míří na ně, myslel si Johanniperto. Byla to myšlenka básníkova, byl to horatiovský nebo ovidiovský, či hesiodovský myšlenkový obraz. Zdálo se mu, že slyší Flavianův hlas, mírný a občas drsný a rozkřápnutý stařecký hlas, slyšel ho předčítat báseň od slavného diákona Paula, krajana z Beneventa či Mons Cassina, nebo báseň od jeho přítele diákona Anselma, báseň z mládí:

Pryč z této země, k tobě, ó Měsíci,
šplhám po tvém paprsku, který ke mně došel
mezi větvemi stromů; hle, vráží do mě,
přímo do mě, a zvedá mě z vody…

„Mohli bychom vyřezat do kousku dřeva pozdrav domů, Sinualde! Jistě by doplul až do Forojuli. A tam by mohl stát někdo na mostě a spatřil by ho nebo by ho našel nad vodopádem nebo pod ním a vylovil by ho a přečetl by si ho, nebo by si ho dal od někoho přečíst! Donesl by ho Flavianovi. A četli by: Sinuald a Perto žijí. A hned by věděli, kde jsme. Tak by se dozvěděli, že jsme se zachránili nebo skoro zachránili.“

„Mám tam svou snoubenku, Perto,“ řekl nejasně Sinuald. „Radileupu, tu, co mi slíbili. Má mě ráda, vím to.“

Zaváhal a pak tiše řekl:

„Říkal jsem si, že ji musím šetřit. Ale nechodil jsem k otro-

kyním, alespoň ne moc často. I já jsem se snažil šetřit, pro Radileupu. A teď je to možná k ničemu. Jestli ji znásilnili."

Johanniperto zvedl tvář a zamumlal:

Pryč z této země, k tobě, ó Luno!
Uprchnout s tebou, má drahá, na křídlech
letět přes hory, přes moře...

„Co je to za báseň, Perto?"

„Kdysi dávno ji napsal můj strýc Anselm, diákon."

Opravdu ji Anselm v mládí napsal — pro někoho, pro svou milovanou, pro královskou dceru, vévodkyni, kterou nemohl dostat? Uprchnout přes moře, ale kam? Přes moře? Johanniperto zavřel oči a vzpomněl si na Horatiovy verše; recitoval je hlasitěji:

Marně se straníme krvavé války hry
a Adriatického moře, jež se tupě láme,
marně chráníme na podzim
tělo před škodlivým východním větrem.

„Je to něco o smrti, Perto! — *Teď!*"

„To byl Horatius, Sinualde. Jeden, co se jmenoval Horatius. Cítil to tak. Ale to už je dávno."

Vzpomněl si ještě na jednu strofu:

Odloučen budeš od země a všeho, co rodí,
z náruče milované ženy, od domu, domova.
Od všech stromů, jež jsi zasadil,
jen smutný cypřiš tě vyprovodí sám...

Cypřiš, říkal si, cypřiš, pohřební strom.

„Je pěkná, Sinualde," řekl tak pevným hlasem, jak dokázal. „Je o cestě. Je to jen básnička."

Do očí mu vhrkly slzy.

„Znělo to strašně," řekl kamarád.

„Není to nic jiného, než co si čítáváme s Flavianem... na procvičení. Napsal ji ten, jak jsem říkal, žil před dávnými

léty. Byl to Říman, ale skvělý, úplně jako Flavianus. Recitoval jsem ji jen proto, že je o moři, o našem moři, Sinualde."

„Jestli ji znásilnili, tak už asi nikdy nedostanu chuť na ženské," řekl Sinuald smutně, a přitom se sklonil a srkal vodu z dlaní. „Myslím, že už nikdy nebudu s žádnou spát —".

Johanniperto si myslel: Tak blízko živé bytosti jsem ještě nikdy nebyl. Hm, možná, Angile. Ale nikomu jinému. A jinak.

„Teď ale musíme vyrazit, Sinualde."

Právě když nasedli, zaslechli zezdola od utinské cesty Franky. Dusot kopyt zněl jako vzdálené hromobití. Měsíc vystoupil výš, několikrát zahlédli hroty kopí, přilbice a lesk koňských slabin, odrážející se na nich v otevřených polích a pastvinách v dolině. Frankové si už našli cestu, jistě s sebou měli udavače a průvodce z kraje.

„Budeme se jim vyhýbat tak dlouho, jak to půjde, Sinualde!" křikl dozadu. „Musíme se dostat do lesa a ještě výš! Psy s sebou nemají!"

Nasadil koni ostruhy, klusali vzhůru a on se skláněl nad hřívu, aby se vyhnul větvím. Znovu křikl na Sinualda:

„Taky to nebudou mít lehké, ani oni to nebudou mít lehké!"

Zbavil se strachu, zapomněl na svůj neklid. V jízdě našel podivný, radostný klid, hlasitě se zasmál, jeho hlas zněl vesele:

„Nás nedostanou, Sinualde!"

Byl už pěkný kus vpředu, když tu jeho kamarád vykřikl. Sinuald se zapomněl, napřímil se v sedle a vtom se nachomýtla větev. Johanniperto zastavil a poslouchal. Sinuald na zemi naříkal, spadl a poranil se, snad si něco zlomil. Znovu vykřikl jako k smrti vyděšené dítě. Jeho kůň pokračoval vzhůru s prázdným sedlem, vyrostl ze stínu do měsíčního svitu, obrovský, vyplašený, obrátil se. Větve praskaly lámavým zvukem, kopyta bila o kamení. Sinuald znovu vykřikl. Frankové byli už na pěšině a museli ho slyšet, již na sebe pokřikovali.

Johanniperto by to byl možná stihl vrátit se a vyzvednout kamaráda do sedla a přetáhnout ho přes řeku, jež tu byla úzká, byl to jen potok a stihl by ho ukrýt v houští. Měl v úmys-

lu se vrátit, ale příliš dlouho váhal a oni se mezitím přiblížili.

„Skryj se, Sinualde!" křičel dolů a nutil koně dál po stále prudší stezce, pokud to jen šlo. Doufal, že se Sinuald odplíží stranou a že bude zticha. Sesedl z koně a odvedl ho ještě kousek dál. Po chvilce slyšel opět kamarádův výkřik, asi ho našli.

Přešel potok, přivázal koně v houští a vystoupil kousek výš do bukového lesa. Frankové byli již na stezce pod ním, jasně je viděl v paprscích měsíčního svitu. Napočítal jich sedm a zdálo se mu, že mezi nimi rozeznává jednoho muže z Utiny. Zezdola přicházeli další. Když se dali do hlasitého a horlivého hovoru, vyškrábal se co nejtišeji ještě o kousek výš.

Hlasy byly stále horlivější, hádali se. Několik Franků zřejmě chtělo pokračovat dál. Muž z Utiny křičel z plna hrdla něco ve svém rodném jazyce, jako že dál se jet už nedá; jistě chtěl pronásledovaného varovat. Kdosi, kdo mluvil sasky nebo alemansky, ho udeřil. Chvilku nato diskutovali, ječivé hlasy prořezávaly kamenné ticho. Utinský rodák naříkal a sténal. Asi s ním něco prováděli, chtěli, aby přišel s lepší radou a aby mluvil francky nebo římsky jasněji. Dva jezdci se pokoušeli přinutit koně dál vzhůru po stezce, větve se lámaly, kopyta škrabala a bila o kameny. Několik chlapů se dalo do prohledávání houští po obou stranách potoka. Vtom Johannipertův kůň zařehtal a ostatní koně mu odpověděli. Měl mu včas proříznout hrdlo. Teď ho našli a kdosi radostně vykřikl. Nato se zase rozhovořili.

Johanniperto ležel za mohutným bukovým kmenem. V měsíčním svitu se jeho silné, hladké kořeny podobaly mohutným orlím pařátům, jež se zasekly do kořisti. Kdybych tak mohl létat jako orel, pomyslel si. Srdce mu bušilo. Jako orel, který se spustí na kořist Zemi nebo kořist Měsíc. Srdce mu bilo, slyšel jeho tlukot, ale přesto byl v duchu podivuhodně klidný. Bylo to silné srdce, jež cítilo mužnou, klidnou a silnou bolest nad Sinualdem. Jako orel, který na ně udeřil a teď trhá na kusy, říkal si. Orel, který se Sinualdem uletí.

Stabilinus a Felix vyprávěli o tom, jakým způsobem někdy

franští válečníci zacházejí s raněnými a bezbrannými nepřáteli. Nespokojovali se s tím, že jim odstřihli vlasy a vypíchli oči. Dělali s nimi i jiné věci, když měli špatnou nebo rozvernou náladu. Nejdříve jim strhali prsteny, náramky, náhrdelníky a opasky a hledali, co skrývají v oděvu. A pak se stávalo, že v hněvu ze zklamání nebo z chorobného chtíče, nebo jen tak pro zábavu a proto, aby náležitě zneuctili zajatce a bezbranného člověka a třeba i zraněného nepřítele, si tím nejjednodušším způsobem zajistili, že budou mít o jednoho soupeře v ženských klínech méně. Možná to byla pravda, co Stabilinus a Felix a jiní vyprávěli, možná také ne. Johanniperto se pokoušel uvěřit, že to pravda není. Myslel si: Nemají na to čas. Ale myslel hlavně na zhanobení; ano, na to myslel nejvíce. Přál si, aby upřímný a statečný Sinuald byl už raději mrtvý. Najdou-li mě, když jim neuniknu, raději se zabiji, říkal si. Udělám to?

Oba Frankové, kteří se pokoušeli vyjet výš po stezce, se vrátili k ostatním. A hned doléhalo k Johannipertovi nové, velké brebentění hlasů. Hlasy krájely noc a zurčení potoka, rozřezávaly měsíční svit. Chvilku horlivě ve třech jazycích diskutovali, až jejich velitel vykřikl nějaký rozkaz. Když konečně vyjeli cestou do údolí, měli Johannipertova koně s sebou. Po nějaké chvilce se lovci lidí znovu zastavili a sesedli z koní. Věděl proč. Hlasy nabyly opět na síle, znovu nadávaly muži z Utiny. Kdosi ho opět udeřil, naříkal a plakal, snad chtěl zachránit Sinualdovo tělo. Za malou chvilku jeli dál.

Johanniperto zůstal dlouho ležet ve své skrýši a měsíc mezitím zapadal. Stále se obával jejich známé lstivosti. Kdyby se býval zvedl na lokty, mohl by pozorovat pohyby oddílu dole na stezce: tu a tam vyšli do měsíčního světla. Ale ještě chvilku počkal, teprve potom se zvedl. Již dorazili na širokou utinskou cestu. Napočítal nejméně patnáct mužů na koni a dva volné koně; chytili i Sinualdova koně.

Sestoupil opatrně na stezku a vracel se po ní. Sinuald ležel na zádech, zřejmě na místě, kde spadl z koně. Sklonil se nad kamarádem. Obě oči měl vypíchnuté nožem nebo kopím, podobaly se dvěma rozšlápnutým šnekům ve tváři. Hrdlo měl podříznuté a Sinualdova ústa zela dokořán — jakoby

z údivu nad tím, že smrt obsahuje bolest, jakoby z překvapení mrtvého, že zemřel. Tělo bylo oloupeno o všechny šperky, plášť, opasek, boty a zbraně, ale jinak nebylo zřejmě nijak zneuctěno. Vlasy, uši a nos byly na svém místě.

Přikryl mrtvého kamaráda chvojím a větvemi, aby jej ochránil před nočními zvířaty. Asi to nadlouho nepomůže. Ale lidé z vesnice si pro jeho tělo jistě brzy přijdou a dopraví je do Utiny a dál, domů do Forojuli.

*

Johannes Lupigis píše ve svých pamětech z oné doby:

„Když jsem se domodlil modlitbu, jež obsahovala nářek nad Sinualdovou smrtí a přání, aby se ho divoká zvířata z kraje nedotkla a nesežrala jeho mrtvé tělo, a poděkování za svou záchranu, vykročil jsem po prudké stezce vzhůru na holou planinu. A ještě než les přespříliš prořídl, na chvilku jsem si odpočinul v skalní rozsedlině, kde jsem se posilnil kusem chleba. Nato jsem vystoupil do měsíčního svitu na planině. Tu jasnou noc a její měsíční jas mohu podnes vidět svým vnitřním zrakem, jakmile zamhouřím oči, a stále ještě cítím ve svých smyslech její vůni a svěžest. Později jsem o ní napsal několik básní, které jsem potom s jistou, mému povolání příslušející zručností zakomponoval do holdů mocným mužům či do epitafů a oslavných projevů. Ale ani v těchto básních se mi zcela nepodařilo vyjádřit, jak se mi ta noc jevila a co jsem za ní pociťoval. Pamatuji si to, ale je to nevyjádřitelné. V okamžicích zamyšlení bych to nejspíše nazval slovem: *blízkost.*“

Vysoko v horách byl již předtím, ale teď se mu zdálo, že se doposud nikdy nedostal do takové blízkosti Nebes. A ještě jeden pocit byl svázán s tou nocí: že přes všechna nebezpečí a pokušení pod sebou ještě nikdy neviděl bránu Pekel tak doširoka otevřenou jako teď.

Planina padala k jihu ve velmi prudkém srázu. Kráčel přes lišejník a ostré balvany. Stín jako by mu vyběhl z těla a chvěl se nad nerovnostmi půdy; putující stín na měkkých vlnách. Hleděl do hlubiny, k zemi trpících, ještě žijících, poražených a vítězných. Skalní stěna se zvedala z údolí v úzkých terasách, na nichž rostla tráva a keře, život, který se tam pevně přidržoval. Semínka vyrazila, skoulela se, vyrůstala ve štěrbinách, život přežíval. Kytice zeleně a stříbra se valily dolů z lesa, šplhaly z hlubiny. Toto je má země. Tohle je můj svět. Avšak má budoucnost zde není.

Ó, má Angilo!

Zdálo se mu, že vidí daleko a že mnoho ví. Budoucnost není zde. Teď, když se jeho myšlenky osvobodily od tíže a povinnosti uklidňovat a posilovat Sinualda, onoho ještě před okamžikem žijícího kamaráda, pohled se mu projasnil, zostřil a zbavil se zmatku citů, říkal si.

Ale srdce:

Ó, má Angilo!

Ne.

Viděl. Jsme poraženi. A když se zamyslel nad historií svého národa, dostavila se jistota, že je poražen navždycky. Malý kousek půdy, kde stál, byl možná jedním z posledních míst, na němž kdy nějaký Langobard stanul jako svobodný muž, možná poslední. Sem tedy nakonec dorazili. Zbraně se sklonily k nečinnosti, poklesly pod tíží bezmocnosti. Jen několik málo lidí dokázalo pozvednout meče v nesmyslném povstání. Ale možná vzniknou z útlaku, ze srdcí nové vzpoury. Budou však znovu potlačeny. Vzpoura se podobá slepému bloudění náměsíčníka vstříc zkáze a hrůzyplnému probuzení. Přežít, říkal si. Jediné, co má možnost přežít, je duch, který máme, který mají někteří. Může se dopracovat znalostí o životě a učenosti z knih. Jinak zbývá využít půdy, která nám zůstane, nebo sloužit v cizích vojenských službách. Být a patřit francké říši, jež bude větší a větší.

„V té mladické chvíli jsem pochopil, proč se Flavianus všemu vyhnul," píše o mnoho později. Starý učitel diákona Anselma a jeho průvodce na každém kroku za poznáním, Říman, který miloval jeho rod a polovinu svého dlouhého života měl svůj pravý domov na Lupigisově rodovém statku ve Forojuli, ulehl do postele, aby prospal bolestný přechod z času do času. Chtěl se nerušeně překolébat na voru spánku do nové doby, již tušil a předvídal. Flavianus nechtěl vidět, a přesto viděl. Přivíral oči, ale jeho víčka byla příliš tenká, propouštěla vidiny. Chtěl prospat hrůzu povstání, jeho činy i tresty, ale mohl?

A potom?

Válka je krutá, krutost je její součástí, rychlá, řezající, bodající krutost, vražedná krutost, trofejní krutost, loupežná krutost, krutost bezprostředního ničení: pálit, znásilňovat, zbavovat života. Ale to není všechno, ani v tom krutost nevybila všechnu svou sílu. Síly jí stačily i na poválečnou krutost, na dlouhotrvající, jistou, lépe propočítatelnou a lépe plánovanou krutost. Mlýny moci rozmílaly vůli poražených. Pomalá krutost přiměje vlasy mužů a žen k zešedivění a zbělení, rve jim vlasy, vlásek po vlásku po měsíce, které se podobají rokům, jež se ve své nekonečnosti podobají lidskému životu. Ano, v drobných starostech, jež nejsou samy o sobě prudkou bolestí a někdy nejsou vůbec bolestí, nýbrž jen nepříjemnostmi, sbírkou bezvýznamných nepříjemností, jež však v součtu tvoří hrůzu života. Těsně natlačená písková zrnéčka nepříjemností, stlačována vrstvu za vrstvou, se spojí v horu nesmyslnosti života.

Co všechno se stane?

Vzpomínal na Flavianova slova:

Sedlák umírá jako sedlák, když mu poslové a pacholci nových pánů odvedou poslední krávu a posledního koně. A když pak po nějakém tom dni, měsíci nebo roce povstane ze své sedlácké smrti, je vojákem v cizím vojsku nebo otrokem. Sedlákovy děti odrůstají svobodě a vrůstají do nesvobody, na niž si brzy zvyknou. A rodiče se na to dívají, ale nemohou tomu zabránit. Děti samy o tom nevědí. Vyrostou v muže nebo ženy bez vzpomínky, v lidi, kteří zapomněli. A když jsou sklepení správcovských hradů a pevností plná, téměř zapomenou, že ješ-

tě žijí. Rukojmí jsou nepotřební, ale vězňové na svobodu propuštěni nejsou. Pánové zapomněli, že kdysi vězně museli mít, a národ na ně zapomene, když tam jsou. A: dveře, které se dříve zdály otevřené, se pomalu zavírají, tak pomalu, aby veřeje neskřípaly, aby nevydaly ani vrznutí. Téměř nikdo to neslyší ani nevidí, tak pomalu se zavírají. Ale najednou, nebo pomaloučku, člověk nemůže říci ani kde a jak, vědí zavření a ti, kteří zůstali přede dveřmi, že dveře jsou na zámek a že tomu tak už nějaký čas je — rok? — dva roky? — deset let? — ano, že tomu tak bylo odjakživa. Tak to bylo vždycky, říkají ti, kteří vyrůstají. Vždyť to, že dveře jsou zamčené, to je svoboda — zamknutí vyloučí jistý druh nesvobody. Nebo: ve skutečnosti jsou přece tak otevřené, jak mají dveře být. Všichni přece víme, že teď máme velkou svobodu, můžeme přece volat Sláva a Veliký a Dobrý a Nadobyčej Moudrý a Věčně požehnaný, kolik chceme a zmůžeme. Být spokojený s tím, co se dříve nazývalo málem, je lidské štěstí. Teď máme štěstí, jež se hodí k této příležitosti. Mohou nám opravdu závidět. Ostatní národy Země nám musí závidět.

Sama nenávist umře. Je časově vymezena a je vázána přímo ke vzpomínce. Co je to, co máme nenávidět, co to bylo, jak se to jmenovalo? Jak to vypadalo? Cožpak nejsme svobodní? To není pravda. Co je to svoboda, tatínku, maminko, můj učiteli? Něco, co má dveře? Ach tak, tak tohle to bylo, nic jiného to nebylo?

Myšlenka na pomstu usychá, tak jak dni odkapávají do nádoby věčnosti, jež se nenaplní nikdy natolik, aby přetekla. Slova básníků. Kochejme se velkými skloňovacími možnostmi jazyků, jež k nám přijdou: svěžími a užitečnými jazyky životních možností — a krásnými jazyky. Vezměme například slovo dolor. Není snad o moc krásnější nežli bolest, nežli smerzo? A slovo Heriro škrábe svými drsnými hláskami na jazyku. Zvolte raději slovo Dominus nebo Rex.

Chtěl daleko, pryč od všeho. Vzpomněl si na Adaloalda, na létajícího sedláka. Adaloald se podobal Flavianovi v tom, že předvídal. Nezvolil však vor spánku, aby unikl těžkostem na zemi, Lunald se vznesl do vesmíru. Stalo se to kdesi v tomto kraji nad Utinou, možná právě z této hory.

Johanniperto zvedl obličej. „V takovém rozpoložení, v nové náladové vlně jsem měl blízko k slzám," napsal později. „Tato vznešená lidská a božská tekutina vytryskla z mého rozumu, aniž jej pomátla. V měsíčním svitu na hoře jsem se rozplakal nad svou zemí i nad budoucností."

Myslel na svůj národ v minulosti, tak jak se ho naučil znát z Flavianových a Anselmových vyprávění. Skrze krystalickou čistotu slz jej viděl jasněji než kdy dříve. Příval národů, vlny dobyvačného chtíče a tvrdá, divoká rozhodnost; barbarství a kruté zvyky, pevná organizace, jež vyrostla z války. Ale viděl též píli svých předků v mírových dobách, jejich lásku k půdě a k dobytku, sklon k pěstování a bohatství. Takové bývaly tyto lidské masy před mnoha a mnoha léty.

A na tomto místě čas skončil nebo změnil barvu a hlas. Všechno se mělo změnit. Zdálo se mu, jako by vnímal unavené srkání, jež se mělo stát zvukem života, z něhož budou upíjet přežívající a dožívající své dny. Jeho kdysi tak mocný národ bude stojatou letní vodou, kaluží kalného ticha, zamrzlou zimní pustinou. Viděl to skrze své slzy jasně.

Více než tři desetiletí nato, když již dávno vládl jako zralý muž a učený a vyzkoušený tajný písař rozsáhlou znalostí lidí, duší a poměrů, řekl sám sobě a všem, kteří četli jeho dílo, že „...v mládí jsem byl tam na té hoře vystaven bolesti, ale ne zoufalství. Trochu mě trápila schopnost, že vidím, ale současně jsem měl i příjemný pocit, protože se mi zdálo, že vidím jasně. Vnímal jsem útěchu, i když nebyla naplněna radostí. A té noci jsem dospěl k rozhodnutí. O jaké rozhodnutí šlo, o tom se zmíním nebo to alespoň naznačím později ve své zprávě, a to jen proto, abych dokázal, jak mladý, nerozumný a zmatený protichůdnými pocity jsem tehdy přece jen byl."

Stál dlouho před srázem. V měsíčním svitu rozpoznával kroutící se koryto, v němž tekl, zurčel a hučel lesem a houštím potok. Ve stínu byl temně černý, ale tam, kde se světlo dotýkalo jeho hladiny, se leskl. Po obou jeho stranách stoupaly stráně s keři a stromy. Níže v údolí se potok rozšiřoval v řeku, ve stále širší zářez v půdě a kamení, a odtamtud se pak již rozkládaly obdělávané kraje jako vznášející se, mlhavě stříbřitá a temně zelená křídla, ano, vypadaly jako křídla obrovského ptáka.

Daleko dole v údolí ležely rozsety skupiny statků a přilehlých stavení. V některých z nich byli muži, kteří jej a jeho kamarády před chvílí štvali a kteří zabili Simualda, nepřátelé, kteří se brzy stanou nebo již dokonce jsou krutějšími pány země než páni dřívější. Z hořících domů a domovů stoupal dým. Viděl žluté hromady rozžhavených spálenišť a zdálo se mu, že vidí v měsíčním světle bledé plameny ohně. Byli tam potrestaní, upálení, ještě žijící, zajatí a podezřívaní, umírající, mrtví; a znectěné ženy, zmrzačení muži, křičící děti; zabití a zneužití, těžce ranění, obětovaní. Takový byl svět, obdělaný svět té noci. Spasitel se k němu obrátil zády.

A v lesích a v horách dýchali, supěli, šeptali a naříkali muži, kteří se k něčemu rozhodovali. Byli mladí jako on nebo to byli zralí muži a starci. Skrývali se, leželi za kmeny stromů, stáli za útesy skal a pozorovali svůj kraj a svou zemi a plakali nad ní nebo ji zatracovali očima, v nichž nebylo slz. Mnozí snad byli ochromeni hrůzou, zmateni nenávistí a touhou po pomstě. Rozhodli se, nato od rozhodnutí upustili, doufali v jiné doby, čekali na jiný čas, na spoustu času, na sběračku, jíž by nabírali, na nádoby, jež by naplnili. V noci stáli někteří z nich jako vohanniperto před srázem a zírali do propasti, jež byla za dne a v míru něžně zeleným a šťastným friulským údolím.

V té chvilce rozjímání si myslel, že Země je neobyvatelná.

Jeho oči se daly opět do hledání hvězd. Byly bledé a vzdálené. Ale za té chladivé horské noci onoho předletí roku 776 mu připadaly mírnější a jakoby rozseté klidnou a zkušenou rukou do krásnějšího vzoru, než jak je rozmisťoval osévač nebeského pole jindy. Připadaly mu jako jedno jediné a možné místo odpočinku, obsahovaly mír a pokoj.

Měsíc postupoval pomalu vpřed po své dráze mezi hvězdným hemžením. jak mu ji vytýčil náš nejvyšší Pán a nejpřednější gastald. Johanniperto ho pozoroval dlouho a nevnímal ho jen očima, nýbrž i srdcem. Byl veliký a přátelsky lákající, jako místo, jako tvrz a zem. Jeho chvějící se paprsky, tisíce a tisíce světelných a mírových poslů mu vtékaly jako chladivý, osvěžující nápoj a očekávání blaženosti do duše. „Chtěl bych tu chvilku nazvat okamžikem silného okouzlení vesmírem," napsal Johannes Lupigis ve svém vyprávění.

Tělo se nasytilo nevinností měsíčního světla a jeho tiché, pronikavé síly. Bolesti z jízdy a ze zlézání skal, únava těla a mučivé starosti zmizely. Odpornost a krutost země jako by se před chvílí vyvalily z propasti před ním. Pekelný puch se pokoušel přehlušit předletní vůně přírody a čistou chuť vysokého povětří. Ale již nebyl v jejich moci. Odpornost a puch z domén zla se ho již nedotýkaly. Slzami se protlačil úsměv srdce a cítil, jak kolem něho nařasil své roucho. Jeho tělo se změnilo. Jeho zbraně uschly, meč a dýky padly na kámen. Vnímal, jak mu ještě neviditelná, ale již silná křídla vyrůstají z lopatek. Nová síla duše ho chtěla odtrhnout od země. S lehkostí, jakou dříve nikdy neprožil, vykročil až na samý okraj srázu. Tam se hluboce nadechl jako potápěč před skokem, zvedl se a vznášel se.

Na rozepjatých křídlech klouzal do lesnatých údolí a vzduch mu za toho letu svištěl kolem uší a jako tvrdé hřebeny mu rval vlasy. A přitom si myslel, teď mě češe Bůh. Nesou mě andělská křídla, nesou mě do Nebe a na Měsíc.

Klouzal nebo se řítil několik sáhů k terasám a k propasti, aby nasbíral ještě větší sílu k letu. Zřícení, dobrovolné nebo vesmírnými silami řízené zřícení, proběhlo tak rychle a s tak kratičkou, strašnou tíží, že se všechno kolem něho proměnilo v tmu a ruka tmy jej udeřila do čela. Pak ten okamžik přešel

a hned nato se zase zvedl v klidném a bezpečném letu: zbavil se Země, letěl.

Jak dlouho pobyl ve víru hvězdokup vesmíru, nemohl později odhadnout. Letěl k Měsíci v čase, který již nebyl časem v tom smyslu, jako když mluvíme o denní pouti slunce, o zkracování a prodlužování stínu, o šustotu písku v přesýpacích hodinách, o pádu vodních kapek a o tlukotu srdce. Čas, v němž se zdržoval a odpočíval na své nebeské pouti, nebyl lidským časem. Byl neuchopitelný pro měřiče času a kalendáře, bylo třeba měřit jej jinými měrami. A v tom, co již nebylo lidským časem, byl unášen blíž a blíž k měsíčnímu kotouči.

Zlatá nebeská ozdoba a jeho dobrodinec Měsíc jej objevil již zdáli. Jen kvůli němu změnil svou polohu a přitom ukázal, že není koule, jak si jej mnozí představovali, nýbrž že je kotouč, zlatá mísa. A zlatá mísa se otočila dnem vzhůru jako obličej nebo jako otevřená boží ruka a proměnila se v plošinu nejvyšší krásy, připravenou přijmout ho při přistání.

V bezstarostné radosti zakroužil několikrát nad jeho povrchem, nad jeho širými lány a nad drnitou zemí, kde rostly zlatá záře a stříbrný lesk, aby si našel vhodné místo k přistání. Nato se snášel dolu k zlaté měsíční trávě. Klesal opatrně, dával pozor na křídla, a když přistál, rozložil je po obou stranách, aby si mohl pohodlně na zádech odpočinout.

A tak zůstal chvilku ležet a pozoroval všechny hvězdy nad sebou. Jejich krásná, pravidelná a dobře propočítaná stavba, s úhly, jež nebyly propastmi a hroby, a s vrcholky, jež nebodaly, mu připadala jako největší krása, jakou kdy viděl mezi vším vznešeným uměním a ušlechtilými tvary. Až se z toho vidění v té citlivé chvilce rozplakal. Nevěděl, jak dlouho pláče, byla-li to věčnost, lidský věk nebo jen okamžik, do něhož se vejde pád několika slz z oka k zemi. Plakal novou radostí, radostí, jakou nikdy nepoznal, radostí nad tím, že se zbavil Země, a ještě když mu slzy něžně stékaly po tváři, propadl se do spánku.

Ve spánku snil o štěstí nebo je pociťoval, ale také trochu tísně. Na počátku cítil jen pokoj a mír. Mlhoviny a hvězdokupy vyrůstaly z vesmíru a jemu se zdálo, jako by byl při jejich

stvoření. Hned věděl, že někde tam musí být i Země. A po chvilce pochopil, že se všechno točí, že není dole ani nahoře. Pochopil, že temný kotouč se světelnými trhlinami, jež zářily přes hrany měsíční plošiny, je jistě Země. Světla, jež z ní přicházela, byly oči, jež se k němu obracely. Až k němu doletěly pohledy ze Země a nejsilnější a nejjasnější z nich přicházely z Angiliných očí. A pak se mu najednou zazdálo, že přes zavřená oční víčka a skrze svůj spánek spatřil zlatou měsíční trávu, jež v místech, kde ležel, začínala černat. Měsíční tráva nesnášela pozemské vůně a kyseliny, jež byly v jeho oděvu a těle. A místo jeho odpočinku, pažit klidu se pod ním začal pomalu pohybovat. Měsíc, tak ten pohyb vnímal, se začal nespokojeně vrtět.

Ve spánku pochopil, že Měsíc je zklamaný a že se ho chce zbavit. Pohyb pokračoval a měsíční povrch se podobal pokožce, kterou něco svědí a jež se chce zbavit lechtající havěti. Místo odpočinku ztratilo svou původní bezpečnost, protože nesnášelo dobře jeho tělo. Byl odstrkován neznámými silami, vlastním odporem Měsíce, klouzal směrem k okraji měsíčního kotouče. A i jeho současná a podle pozemských měřítek velká beztížnost byla takovou tíží, že kotouč se pomalu převážil do své přirozené polohy. V neklidu své pokožky litoval Měsíc své ochoty, s níž ho přijal, a obrátil znovu celou svou světelnou plochu, mohutný obličej k Zemi lidí, tak jak mu to bylo uloženo od prvního dne světa. Brzy pocítil, jak sklouzává po jeho nepohostinném svahu. Pokusil se přidržet, ale světelná tráva, kterou jeho prsty uchopily, se trhala nebo uvolňovala i s kořeny z měsíční prsti či z pokožky a usychala. Stopy po jeho rukou se proměňovaly v černé skvrny. Namáhal se zachovat si svou lehkost. Křídla se rozmachovala ve vířícím a nepravidelném travním světle, ale měsíční paprsky je už nepozvedly, křídla bila do prázdna. Klouzal a sjížděl po měsíčním kotouči a vypadl do prostoru mezi nespočetné hvězdy. Chvilku, nějaký čas, mezi nimi bezcílně létal a bloudil. Ramena, záda, čelo, lokty, nohy a kolena narážely na větší i menší hvězdy, jak tak bezmocně letěl hvězdnými shluky. Setkával se s velkými, nečekanými bolestmi a měl strach. Jako by v prostoru zbloudil, nemohl nalézt cestu a už ani nevěděl, kde Země je. Byl velmi

unavený, těžce zmožený a blízek naprostému vyčerpání. Po několika dalších chvilkách, po nějakém čase, se vzdal pokusů letět. Pocit pádu se vrátil, padal, řítil se světelným třpytem vyděšených nebo výhrůžných hvězd, zpřelámanými měsíčními paprsky a najednou, někdy, bylo všechno kolem něho tmou.

Probudil se, ležel na zádech. Vůně ho dostihly. Tráva. Květiny. Kručinka, říkal si. Oční víčka měl celá slepená, když je otevřel. Měsíc vystoupil vzdáleně vysoko a on odpočíval, vyložen v jeho slabém světle, jež k němu pronikalo sítem tenkých větviček a chvojí. Nad ním byl keříček kručinky, hnízdečko kručinky. Čelo ho pálilo. Cosi teplého stékalo zvolna do očních koutků. Byla to krev. Pozvedl paži, aby krev setřel a přitom ucítil bolesti v lokti a v zádech. Spadl jsem zase na Zemi, pomyslel si. Dopadl jsem na skálu. Pode mnou je Podsvětí. Požehnání vesmíru je daleko. Podzemní síly se mě zmocní. Má poloha... Má poloha je mezi dvěma světy.

Ležel tak dlouho, potom otevřel oči, zamžoural a znovu je otevřel. Měsíční světlo zapadalo, přišla tma. Propadl se do šumotu snových hlasů, do závanů vůní, do spánku. Nové, tápající světlo, rozbřesk ho znovu probudil. Držel si rukou čelo, bolest pronikala do paže, jako by ji vzbudil, byla tam, čelo ho pálilo. Krvácení ustalo, okraje rány byly suché; sražená krev. Prsty se dotkly pálení, stáhly se zpět. Asi jsem narazil na nějakou hvězdu, řekl si v duchu. Nebo na hranu Měsíce. Bude z toho na čele jizva. Podle toho mě v budoucnu každý pozná. Jistě mi dají nějaké nové jméno, pomyslel si po chvilce. Třeba mi budou říkat Měsícem poznamenaný.

Vůně půdy a lesa, horského vzduchu, listí, květin a časného léta byly opět u něho. Vůně kručinky sílila. Ze stínu, kde ležel, spatřil sluneční světlo, valící se přes hory, jako by ho někdo vyléval z bohaté nádoby, z obří číše, ze džberu života a dne. Rozlévalo se do širokých, světle zelených ploch a zlatých skvrn nad lesnatými údolími a rovinou. Obrátil se na bok, zvedl hlavu a rozhlédl se po lesnatých výšinách, obdělávaných návrších a po rovině. Dým požárů zezdola. Zdálo se mu, že daleko na jihu zahlédl moře. Zemská krása? pomyslel si. Můj zemský domov pozdravilo nové jitro. Noc dohořela.

Ležel na plošince, na římse uprostřed horského srázu. S námahou se posadil. Kousek nad sebou spatřil okraj útesu,

pod sebou propast. Vyklonil se a spatřil další uzounkou římsu, sahající k rozsedlině. Jistě by na ni mohl sestoupit. Vyzkoušel své paže, nohy, záda, všechno ho bolelo. Na rukou, na pažích a na nohou měl šrámy, ale nic nebylo zvlášť těžce poraněno nebo zlomeno. Zůstanu-li zde až do chvíle, kdy sem dopadne sluneční svit, mohli by mě z hory spatřit, říkal si. Jestli nás ještě honí.

Přisoukal se k okraji útesu, přidržoval se pevně každé kručinky a pomalu se spouštěl níž, až římsu ucítil pod prsty nohou, pak pod chodidlem a nakonec na ní stál s hrudí přitisknutou ke skalní stěně. Krátkými, opatrnými kroky se přibližoval k rozsedlině. Šlo mu to tak pomalu, že ho slunce dostihlo, hřálo ho do tváře. Skála byla kluzká, ještě se leskla nočním vlhkem, chladila. Kameny se řítily do propasti pod ním. Nesou s sebou zprávu o mně až do Pekel, říkal si v té chvilce strachu.

Trvalo mu dlouho, než v úzké a příkré rozsedlině sešplhal křovím, ale nakonec dosáhl bukového lesa. A když se plížil lesem podél okraje planiny, zaslechl v uchu Angilino jméno a měl je i na rtech. Nahoře se pak zastavil a rozhlédl se po údolí a rovině. V dálce se valil další dým ze spálených dvorců a rozvaloval se tam jako smyčky a pouta mlžného oparu, ustupujícího před ranním sluncem.

Našel své zbraně a ranečk s jídlem a zamířil hlouběji do lesa. Únava země se mu přestěhovala do údů. Zastavil se k odpočinku, najedl se a potom se v houští prospal. Když ho probudil nějaký zvuk, stálo slunce již vysoko. Prudce se posadil a naslouchal. Byli to koně a muži, teď je slyšel zřetelněji. Měli s sebou psy, byla to lovecká družina, Frankové, kteří si vyšli do hor na lov mladých mužů. Psí štěkot přicházel od potoka. Seděl s připraveným lukem a šípy. Kdyby ho našli, nepodařilo by se mu jim uniknout. A jistě by mu neverili, že je nevinný lovec, mladý tulák, který o válce nic neví.

Frankové však až na planinu nevystoupili. Drželi se při potoku a zřejmě prohledávali houští po obou březích. Zdálo se, že mají naspěch. Po chvilce zapískali na psy, vyhoupli se na koně a odjeli. Zůstal ležet v houšti po celý den. Navečer od pěšiny opět zaslechl lidi. Stál za stromem a viděl, že to jsou

chlapi, kteří přišli odnést Sinualdovu mrtvolu. Měli s sebou mnicha nebo kněze, muže, který chraptivě a smutně zanotoval nějakou římskou modlitbu.

Když se zešeřilo a ještě než měsíc vystoupil nad hory, vydal se na pochod. Pokulhával, celé tělo ho bolelo, hlavu měl těžkou. Vystoupil na stezku, potácel se, klopýtal, tu a tam upadl, s námahou se zvedal, kousek popošel a často odpočíval. Nakonec, když byl již nahoře, se k němu přidal měsíc. Zdálo se mu, že se mu svým studeným světlem z té dálky vysmívá.

Přišel do dalších údolí a na dvorce v blízkosti staré hranice. Ukryl v lese své zbraně, ale přesto každý věděl, odkud přichází, nebyl v těch dnech jediným uprchlíkem. A nahoře se skrýval až do léta. Teprve tehdy přišly spolehlivé zprávy, že uprchlíci se mohou bezpečně vrátit domů.

Ve Forojuli a v okolním kraji Frankové tolik nedrancovali a také nezabili tolik lidí, kolik by se dalo očekávat. Ruka drancovníků se tam představila celkem vzato šetrně. Možná byla unavená nebo neměla na drobnosti čas. Potlačovatelé povstání měli naspěch, vojáci se měli vrátit na západ a k důležitým rozhodnutím na sever, dříve než léto na Půlnoci uschne.

Zdálo se, že povstání se proměňuje ve velikonoční snové dobrodružství. Avšak mnoho rolníků z města i z kraje se z tažení na západ a jih nevrátilo. Někteří z nich zmizeli, buď byli zabiti, nebo zajati. Pověst pravila, že Bertoald Lupigis a jeho syn Warnefrit žijí v zajetí ve Francii, na nějakém hradě nebo v hradním sklepení. Stejně tak tomu bylo se syny vévody Rodgauda, s jeho bratry a nejbližšími z jeho mužů. Jiné zprávy tvrdily, že Rodgaud, Felix a Stabilinus byli, každý zvlášť, popraveni již na počátku povstání, při první porážce.

Angila byla odvlečena a nikdo ve Forojuli nevěděl kam. Královský notář a zapisovatel v čerstvé šlechtické hodnosti a s dalekosáhlými pravomocemi si ji odvedl, když byl tehdy již bezbranný hrad prohlížen a částečně vyplundrován. Vévodkyně Giseverga kupodivu dostala povolení zůstat ve městě; přestěhovala se k Liutě na Lupigisův dvůr, kde pak ta urostlá, velmi vznešená žena výhružně, tiše, bez slyšitelného nářku truchlila tak dlouho, až ji dostihla smrt. Na hradě se usadil gastald Harmolt a jménem krále Carola vládl až na další nad vévodstvím.

Když vstoupil Johanniperto do komory, vstal Flavianus ze svého dlouhého a jen jednou přerušeného odpočinku a důkladně si ho svýma vodnatýma a krátkozrace mžourajícíma očima prohlédl. Dědek za válečného nicem a utrpení nezhubl, spíše byl trochu tlustší. Stál na nepevných nohou vedle své postele, zprvu zcela pokroucený, než si zvykl, ale hned nato se zdál urostlejší a mohutnější než jindy, odpočinutý a připravený k činům.

„Jako bys měl jinou tvář, můj drahý Johannesi," řekl. „A jiné tělo, takové vytáhlé. Teď ses stal tady ve Forojuli zastupující hlavou rodiny. To doufám víš? Ale vykašleš se proto na mísu moudrosti? Odrostl jsi už malému Pertovi i pilnému Johannesovi?"

„Nemyslel jsem na něco takového," řekl Johanniperto.

„Čas se hýbe, drahý Johannesi, mění se jako tvá tvář. A teď přijde takový čas, že budeš potřebovat spousty znalostí o cizích lidech, jejich způsobech a jazyce. Francký jazyk je užitečný, je to praktický dialekt, nebo jak by se mělo říkat tomu skřehotání. Užitečný."

Oči se opět přimhouřily a pátravě se dívaly.

„Vypadáš, jako bys byl na daleké cestě, drahý Johannesi. Na horách a na moři, po mnoho let."

Johanniperto se ho zeptal, jak mu slouží zdraví.

„Hluboce doufám, že sis trochu odpočinul, Flaviane," řekl bez posměchu, i když byla v hlase snad přece jen troška ironie.

„I já v to doufám," řekl Flavianus břitce. „Odpočatých lidí tu bude zapotřebí a chytrých mužských taky! Co bude s tvými studiemi? Mám ti pomoci? Myslíš, že bych ti ještě v něčem mohl pomoci? S čím chceš začít?"

„Právě teď myslím jen a jen na hospodaření," řekl Johanniperto.

Později v létě přišel dopis od diákona Anselma. Diákon byl dobře zpraven o všem, co se v rodném kraji událo. Vyslovil přání, aby se nejmladší synovec vydal za ním do Beneventa. Johanniperto mu odpověděl, že kvůli statku nemůže přijet, ale že trochu pokračuje ve svých jazykových studiích u Flaviana. Napsal také, že postrádá otce a Warnefrita, a rovněž projevil velké znepokojení nad Conaldovým osudem. Nevědí o nich v Beneventu nic? Ani o Angilpertě, Rodgaudově dceři?

Pečoval o statek, daně a obchod moudře. Během času se pokoušel na různých stranách vyzvědět něco o otci, bratřích a Angile. Nato přišla do Forojuli zpráva, že Rodgaud byl na západě popraven a Stabilinus a Felix prý také byli krutým způsobem zavražděni. Avšak o Rodgaudových synech se tvrdilo, že žijí jako rukojmí ve Francii. A také se říkalo, že někde

tam – v Mettisu, Totonisville, Lugdunu, Lutetii nebo v Aquisgranu — jsou naživu Bertoald Lupigis a Warnefrit. Věřilo se, pověst tomu věřila, že neztratili ani zrak, ani údy.

O Angile nebylo slyšet ani to nejmenší. Město i okolí ji za všeobecného smutku velmi oplakávalo. Lidé měli za to, že byla zhanobena, a mluvilo se o ní, jako by byla opravdu Warnefritovou nevěstou.

Rovněž o Conaldovi nevěděl nikdo nic; ani fáma ne.

Flavianus se zdál být řádně odpočatý, byl plný horlivosti a psal svým nejučenějším a nejkrásnějším jazykem spoustu dopisů. Odesílal je po lidech, kteří cestovali. Odeslal dopisy do Ticina, Totonisvilly a Aquisgrana, do Spoleta, Beneventa a do Romy. Slova o nadějích uplynulého předletí, o těžkém a bohatém zrání léta, o průběhu prací na statku, citáty z Bible a jiných spisů, úvahy o astronomii a jazycích a mnohá zvolání k Bohu, Božímu synovi, Svaté panně a velkému počtu svatých se objevovala v jeho epištolách, jež byly směsicí všedních starostí, obav o zmizelé a pokorných žádostí a proseb. Neví se, došly-li všechny jeho dopisy, kam měly. Rozhodně však dostal jen jedinou odpověď a ta přišla od diákona Anselma. Byla to dobrá odpověď, obsahovala drobné poznámky k látce týkající se šíření jazyka vzhledem k přesunu moci, periodické nadřazenosti diplomacie nad ostatními zbraněmi, skutečného obsahu slov a jiné podobné věci a navíc pár krátkých básní. Na konci dopisu se diákon zmínil o nutnosti spoléhat se za všech okolností na Jeho Milost krále Carola a na papeže Hadriana a o potřebě zachovat si dobrý spánek, čímž chtěl říci zachovat si klid duše.

Na podzim po sklizni se pustili Johanniperto s Flavianem znovu do studií. Přijímal je, jako by byl v klášteře. Byl si vědom toho, že nemůže spojit klerickou dráhu s péčí o statek a o obchod s vlastní, pod povrchem neklidnou duší a se svými plány do budoucna. Pokračoval ve studiu historie svého národa, tak jak si na ni Flavianus vzpomínal a jak ji nabízely spisy. Stařec mu znovu a znovu vyprávěl o všem, co se sám naučil o putování a vládě Gótů a Franků, a rád se zastavoval u mocenského světa Merovingů. Přiměl také Johanniperta k tomu,

aby se cvičil usilovněji než dříve v jazycích, v řečtině, tak důležité pro všechno učení o minulosti, o náboženských bojích a tlumočení vlastních slov Boha i jeho Syna, a v římštině, jež je potřebná pro všechno skutečné poznání, obchody a politiku. Kromě toho společně umocňovali své znalosti jazyka franckého. Činili tak za pomoci jednoho východosaského otroka, zakoupeného v Utině, který předtím dlouho pobýval ve Francii. Tak uběhla zima.

Příštího jara bylo Bertoaldovu nejmladšímu synovi osmnáct let. Jeho mladická vášeň odhodila roušku studií (jak sám později napsal). Toužil po jediné ženě, ale navštěvoval, podobně jak to v jeho věku dělali i jeho bratři, otrokyně. Jedna z nich porodila pozdě na podzim dítě, chlapečka, který žil jen několik dní. Otrokyně (vyprávěl později) byla jednou z těch, které byl podle ekonomických propočtů nucen prodat kvůli vysokým daním.

A přišla další zima ve studiích. Dny putovaly nebeskou bání a on občas na tomto světě cítil velkou samotu. Pokoušel se proniknout ještě hlouběji do znalostí o svatých mužích a ženách a do osudů vlastního lidu a jeho proměn až do současnosti. Flavianus ho často žádal, aby posílil svou paměť zápisy všeho, nač si vzpomene z Rodgaudova povstání, a při každé příležitosti poukazoval na to, že i nejmenší detail, jakkoliv se mu v současnosti může zdát bezvýznamný, může být později velmi cenný. „Kdyby byl člověk někdy například nucen hledat příklad velkého milosrdenství," dodal stařík.

Ve spisech Johannesa Lupigise můžeme o této době číst:

„Učinil jsem proti své vůli tak, jak mi radil můj milovaný učitel Flavianus. Později jsem mu byl za tu radu vděčný. Jeho Milost král, náš současný císař, naslouchal později velmi ochotně mým velmi důkladně dokumentovaným příběhům, když jsem mu je v obroušených a ne příliš urážlivých a zraňujících slovech předkládal. Myslím, že mé výklady zachránily mnoha lidem život nebo zmírnily jejich osudy."

*

Francký gastald Harmolt tu a tam povolával některé z mužů, kteří zůstali nebo se právě vrátili domů, na hrad. Byl to vysoký, šlachovitý a hranatý muž s šedýma, mžourajícíma očima, protáhlým bambulovitým nosem s kapičkou na špičce, jako by stále byl nachlazený, a s protáhlou, vystupující bradou: pohled na něho nebyl vábný. Nohy měl po mnoha letech vysedávání na koňském hřbetě ve válkách a při poselstvích křivé, neustále neklidně cukal celým tělem, jako by pořád měl naspěch nebo jako by netrpělivě čekal na rozkaz vyrazit, a jeho ruce se mocně rozmachovaly, když občas něco vykládal ječivým a chraplavým a jindy zase tichým a nejasným hlasem. Ale s lidmi i s problémy zacházel hladce, leccos znal a byl zkušený v mnoha směrech a všechny královské rozkazy plnil rychle a spolehlivě. Občas otevřeně litoval důsledků svého rozhodnutí, avšak nikdy je nezměnil. Jeho prvořadým úkolem bylo dohlížet na výběr daní, na odvody a klid. Brál voly či koně, ale slova v příkazu nebývala tvrdá ani výhružná, naopak často zněla přátelsky, jako ohleduplná žádost.

Také Johannipertó byl několikrát na hradě. Dovedl se dobře vyjadřovat a stesky Forojuli přednesl vždy mírným hlasem a jako pokorné přání. A pokaždé se pokoušel vyzvědět prostřednictvím Harmolta něco nového o otci, o bratřích a o Angile a poslat jim po něm vzkaz. Vždy se mu dostalo laskavého příslibu. Poslal-li ovšem gastald vzkaz a jeho dotazy dále, nevěděl; odpověď nepřišla žádná.

„Bylo to tehdy," píše Johannes Lupigis ve svých vzpomínkách, „ve styku s naším gastaldem Harmoltem, kdy ve mně začala sílit myšlenka, abych se sám vydal na cestu za Jeho Milostí králem Carolem, naším nynějším císařem, ať je kde je. Mohu říci, že o mém vlastním osudu bylo opět rozhodnuto v bývalé Rodgaudově síni. Připadal mi i závěrečný hluk našich slov, našemu pravdivě předstíranému smíchu, mým veselým či dojemným příběhům a vší naší námaze získat úsměvnou tváří a s bolestí v srdci výhody pro nás samé, naše město a kraj a náš lid, prázdný."

Na jaře 779 došel od diákona Anselma nový dopis. Zval v něm opět svého synovce do Beneventa.

„Toho večera, byl to báječný večer v rodném kraji, jsem

stál venku na dvoře a díval jsem se přes hradby a přes řeku k našemu starému hradu," píše Johannes Lupigis. „Gastald Harmolt, který mi projevoval velkou náklonnost, mi jistě dovolí odcestovat, když jde o vážné a vznešené studie. Ale ještě jsem příliš váhal a mé závazky na našem statku a ve městě byly tak veliké, že se mi ruce třásly. Po chvilce rozmýšlení jsem vešel do síně a napsal jsem milovanému strýci diákonu Anselmovi do Beneventa a Mons Cassina, že kvůli matce a statku nepokládám za možné přijet."

*

Měsíce přešly. Jedno roční období střídalo druhé a měnilo je. Země přinášela úrodu a dávala pánům, pokořeným sedlákům a otrokům výživný či hořký chléb. Války žily svůj život na severu a stále více friuliské mládeže se dávalo najmout do služeb na severu nebo na západě. Mnozí od toho leccos očekávali, ale co, to nevěděli. Čekali.

A kdesi daleko čekali dál váleční zajatci a rukojmí, ve sklepeních i v komnatách. S opatrně volenými slovy a dobře formulovanými stížnostmi, chvalozpěvy na markýze, gastaldy a dvorní učitele a jejich ženy a dary vrchním velitelům a vězeňským dozorcům se pokoušeli další čekající, ti, kteří čekali na své zajatce a odložené, ba dokonce zapomenuté a možná již dávno mrtvé otce, bratry a syny, zajistit odvlečeným úlevu a pomoc. Tu a tam se podařilo dostat někoho na svobodu. Často se tak stávalo náhodou. Zlomený muž, kdysi bojovný sedlák, se vrátil po dlouhé cestě domů do svého kraje zemřít, konečně moci zemřít. A kvůli jiným, ještě zajatým, vychvaloval svými posledními slovy královu laskavost a hlubokomyslnou dobrotu. Někteří, zachránění šťastnějším způsobem, se vrátili domů na koni a s průvodem. Těm byla vrácena všechna bývalá práva a navíc byli odměněni dary, když odpřisáhli novou a navždy zavazující přísahu. Ale těch bylo málo. Ostatní čekali. Někteří, mnozí, hodně jich zemřelo v čekání, zemřeli na čekání. A pak přicházely nejisté zprávy o jejich smrti, a často se zprávy cestou dlouho zdržely. A někdy došlo poselství už jen jako dohad.

Teprve na podzim roku 781 odjel Johannes Lupigis po další výzvě za svým strýcem diákonem. Tušil, že zajížďka přes Beneventum a Romu bude nejkratší cestou k franckému králi. Paní Liutperga plakala, jako by se loučil navždy. Říkala, že ztrácí posledního ze svých. Upert a Fulco se tehdy starali pod dohledem Liuty a Flaviana o správu hospodářství. Stařík toho věděl o hospodaření hodně. Ale obchod na statku téměř úplně ustal.

Johanniperto měl spoustu cílů a nosil v sobě navzájem se potírající myšlenky a plány. Nejpřednějším ze tří nejdůležitějších úkolů bylo nějakým způsobem nalézt a osvobodit Angilu a otce. Druhým bylo vysvobodit Warnefrita ze zajetí a dovědět se, kde je Conald, pokud je ještě naživu. Třetí důležitý úkol se neodvažoval před nikým ani vyslovit, sám sobě ho sotva zašeptal.

V předvečer odjezdu stál opět sám na dvoře. Víno nepil, ale choval se téměř tak, jako kdysi dávno Warnefrit. Dělal podivná gesta a grimasy, jako by je nemohl svým rozumem zadržet a ovládnout. Mumlal si divoká slova. Napolo oslepen slzami zíral přes řeku k osvětleným hradním oknům a zdálo se mu, že tam vidí známé stíny. A potom šeptem opakoval slib, který si dal sám sobě na hoře na sever od Utiny: že jednou, jak jen to bude možné a naskytne se mu příležitost, zabije pána Langobardie, krále Franků Carola.

IV

Johannes Lupigis v Cáchách v měsíci červnu roku 813:

Po čtyři léta čekání doma ve Foru Iulii jsem neustále vnímal křik z daleké Francie. A v Beneventu, daleko od rodiště, v dáli, za poklidných beneventských studií a štěstí jiného druhu, mi připadal ještě silnější.

Když jsem se díval do zrcadla, viděl jsem, jak mě ten křik bije do obličeje. Zrcadlo, ruční zrcátko ze stříbra, bylo darem vévodkyně Adelpergy, dárek mému mládí, jak tehdy řekla. Vzpomínám si, jak jsem zrcátko zvedl a jak jsem pátral ve své mladé tváři a pokoušel se rozhodnout, pro koho a pro co budu žít. Když jsem viděl, jak držím hlavu našikmo a jak mé šedé oči pátrají v mých šedých očích, řekla mi má ústa v zrcadle: Ty posluchači! Ty, který naslouchá do minulosti času a pokoušíš se zaposlouchat do zítřka — zavři své ucho před křikem ze severu a západu! A přece — nikdy jej nebude mít tvé ucho dost!

Nyní, když mám jiný rozhled a mohu zachytit všech třicet posledních let, po něž náš milostivý pán a nynější císař dobýval svůj svět, nyní, když mohu zachytit léta v jediné myšlence o sobě samém, vyslovuji tu myšlenku zřídkakdy jinak než takto: Ty posluchači!

Mám zrcadlo s sebou i tady v Aquisgranu. Ráno jsem si v něm prohlížel tvář, předtím nežli jsem se odebral ke svému stárnoucímu, ale ještě stále silnému vladaři, který byl teď, po požáru mogontijského mostu stižen podagrou. Jeho Milost dala svolat sněm, čeká mé práce. Má tvář je ještě stále přitažlivá, tvář zkušeného dvořana, tak jako dřív, jako vždy v době mé zralosti. Pocítil jsem k zrcadlu vděčnost, vždy mi bylo ku prospěchu. Pomáhalo mi, zabránilo mému nitru, mému občas velmi smutnému nitru, aby znicilo můj zevnějšek. Ale výkřiky z Francie jsem za těch let, kdy Jeho Milost dobývala svůj svět, slýchával často. Mé ucho bylo citlivé i pro veselé příběhy mnoha věcí znalého posla Radberta,

který vyprávěl o událostech a lidech, o nichž jsem se domníval, že již navždy zmizeli. Mé oči viděly leccos z hry tohoto světa. Mé uši slyšely mnoho v hluku i v mlčení. V mlčení jsem slyšel výkřiky z Forojuli, z Rhaetie, z Burgundie a jiných částí říše. Dobu, kdy byly nejsilnější, odhaduji tak na deset let. Je to jen kousek lidského života, ale pro někoho, pro některé je to celý jejich život. Pro lidi v mocenské oblasti Jeho Milosti, našeho císaře je to chvilička na cestě. Pro Pánaboha to není nic. Někdy jsem upadl do pokušení si myslet: tak malý, tak krátký čas pro Něho neexistuje. Myslím přirozeně že pro Něho za jistých okolností neexistuje tak krátký čas, takový kousíček času jako deset let.

Když zvednu zrcadlo rukou, jež se občas trošku chvěje, zdá se mi, jako bych viděl za svou poslouchající hlavou vévodkyni obraz. Byla to velmi krásná žena. Ve vzduchu kolem ní bylo příjemné pobývat. Její obraz neutkvěl na povrchu zrcadla pro všechny zraky, nýbrž v jeho hloubce jen pro mne. Zemřela již před mnoha léty. Pro mě však ještě mrtvá není.

Dala mi na hradě v Beneventu vlastní komůrku, abych, jak řekla, nerušil svého strýce diákona Anselma v jeho důležitém bádání a skvělém básnictví a abych měl dobrý výhled na římské divadlo, dílo císaře Hadriana, na Trajanův vítězný oblouk a na obě řeky, i do hor. Především však ležel můj rohový pokoj tak, že jsem nikdy nemusel zbytečně rušit vzácného hosta, když přijel na hrad. Velmi si ho vážila, protože byl jejím učitelem již na dvoře našeho bývalého krále Desideria v Ticinu, které se častěji nazývá Papia, když přišla do Beneventa jako mladá vévodkyně. On jí psal pro potěšení a k poctě básně, sepsal pro ni římskou historii, a když přišel čas, i její epitaf.

Jednoho dne, když vévoda Arichis, i on již je na Nebesích, byl na lovu nebo na nějaké tajné, ale všem známé cestě do Neapole nebo na tajné, ale všem známé cestě k vévodovi Hildeprandovi do Spoleta, mi s několika laskavými slovy o mém mládí věnovala to zrcadlo. Byla první plně zralou svobodnou ženou, které jsem si vůbec všiml a trochu dotkl. Byla chválena pro svou vřelou a věrnou víru, svou hlubokou bázeň boží, ale také byla, jak jsem se zmínil, velmi krásná.

Zvláště si vzpomínám na její oči, velmi jasné oči se zlatým leskem kolem panenek a měkký, zlatavý měnící se lesk její pokožky, myslím její odhalené pokožky a její ústa, která byla občas nalíčena.

Její postava, tak krásně zralá, mi byla občas nablízku, zvláště v druhém roce mého pobytu v Beneventu, když výkřiky z Francie zaznívaly v mé duši mimořádně silně. Jeden z královýchposlů, Sas Radbertus, byl tehdy několik dní na hradě a jako obyčejně velmi mnoho vyprávěl, protože byl podivuhodně upovídaný, ale nikdy neodpovídal otevřeně na mé otázky o zajatcích. Překypoval jsem neklidem, a tehdy jsem se s vévodkyní sblížil. Při jedné příležitosti, ale jen jedenkrát, mě nazvala svým Josefem. Nemám v úmyslu tu tvrdit, že se tak stalo plným právem. „Můj Josefe," řekl, „můj mladý, vážný, učený Josefe."

Důsledkem toho byla řada našich rozhovorů. Sedával jsem v její komnatě a ona přicházela do mé — bylo to něco, co nebývalo zvykem, a proto se tak dálo tajně. Tímto způsobem jsme se setkávali zvláště tehdy, když byl vévoda na lovu nebo na cestě nebo se zvečera moc napil a vévodkyně nebyla přetížena péčí o něho. Bylo jí tehdy něco přes čtyřicet let a byla v plné zralosti. Vyptávala se mne na všechno, co jsem prožil v rodném kraji. Vyprávěl jsem o svém otci, matce a Římanu Flavianovi, našem starém domácím učiteli, kterého znala již od dětství. Při takových příležitostech jsem jí vyprávěl i příběh o Adaloaldovi, sedlákovi, který letěl na Měsíc, a podobné věci. Zmínil jsem se také o tom, že si dělám starosti o Rodgaudovy děti. Tehdy se již vědělo, že náš bývalý vévoda byl zabit hněvem Jeho Milosti. V Beneventu jsme o takových věcech a událostech mohli mluvit otevřeně. Povzbuzen živým vévodkyniným zájmem jsem vyslovil domněnku, že synové vévody Rodgauda budou pravděpodobně v zajetí kdesi na severu Francie, buď v Lutetii Parisiorum nebo v Lugdunu. Jen tak mimochodem a lehkým tónem jsem též naznačil, že Rodgaudova dcera byla unesena, ale její jméno jsem nevyslovil. Vévodkyně tak však učinila sama: „Ta malá, dětská Angilperta! Jistě je už veliká?" Potom jsme o ní již víckrát nemluvili. Také jsem se jí ovšem nezmínil o své vlastní

cestě na Měsíc, ani nevím, proč jsem ji smlčel. Možná z bázně, abych se nerozplakal; má mladická přecitlivělost mi stále ještě byla na obtíž.

Od té doby uběhlo víc než třicet let. Je to doba, jež pro Boha neznamená nic, pro zemi, říši, jen málo, ale pro mne je časem mého zralého života. V zrcadle jsem viděl svou tvář, jež v něm odrážela vše, co se událo, co jsem slyšel o tom, co se zdálo, co jsem si myslel a več jsem doufal; a mé pochybnosti. Jeho povrch občas zčernal, ale pak jsem jej vyčistil a projasnil. Teď mi leští zrcadlo sloužící.

Avšak výkřik z Francie bylo slyšet i v letech, kdy Italia, jak se mělo za to, žila v klidu. Saxonia se kroutila pod pevným stiskem a byla trhána mnoha a hustě po sobě jdoucími taženími a boji až do obrácení vzbouřence Witukinda na pravou víru a jeho smrti; ta země však měla být zkrocena. Také španělské pohraniční území bylo třeba zabezpečit, jak měli za to ve vyšších, mocných a informovaných kruzích. Avaři pronikali jako pomalý proud, jako řeka houževnaté smůly do Baiuvarie, ale byli odraženi. Jeden z královýchsynů se za těmi odvážlivci na ústupu pustil a uštědřil jim poslední výprask — jak jsme doufali. Do Fora Iulii přišli noví vévodové. Jeden z nich, Eric, králův věrný voják a vymycovatel nevíry, byl Bohem a naším pozemským vládcem, naším mírným pánem a králem vyhlédnut k tomu, aby rozdrtil pohanské pevnosti Avarů. Vévoda Eric přivezl Jeho Milosti králi Carolovi z Pannonie velikou a vzácnou kořist. Byla rozdělena mezi všechny, jež si zasloužili odměny, a stala se tak velkým požehnáním pro válečné kapitány, biskupy, dvořany a další. Chápejme to tak, kořist jim byla dána Bohem, ale královým prostřednictvím.

Avšak výkřiky z Francie jsem vnímal ve dne v noci po všechna ta léta. Splývaly pomalu v šumot podobající se hučení moře či lesů. Vítr tvoří vlny, jež rozvlní koruny stromů. A vlna není nehlasná, když se rozbíjí o pobřežní útesy. A také pád větrem ulomené větve je slyšet. V knihách, sepsaných pilnýma rukama v poklidném světě klášterů, ten zvuk prolínal z řádků a vystupoval ze stránek. Náš milostivý král

Carolus se stal boží rukou, Spasitelovou pěstí, jež věděla, kde a kdy udeřit. V roce 782 zavedl vševědoucí Pán Nebes prostřednictvím našeho pozemského panovníka v Saxonii zpřísněné tresty. Jakákoliv nevíra byla přísně pokutována. Všechny děti, praví zprávy a zákonné záznamy ve sbírkách Jeho Milosti, musí být pokřtěny na pravou víru během uvedeného roku. A vnukl-li ďábel někomu bláhovou myšlenku odmítnout, byla hned po ruce pevná cena: 120 šilinků za urozené, 60 za jiné svobodné občany, 30 pro nižší lid. Zatvrzelc se vzpouzející lidé byli odvedeni, což je přiměřené, na neznámé místo, kde mohli vzdychat, naříkat a křičet — buď sami, nebo ve společnosti již dříve ošetřených vzdychačů, naříkačů a křiklounů. Žádný zdravě a křesťansky myslící člověk neměl a nemůže mít nic proti tomuto pořádku. Postižení křičeli a vzdychali, ale byli v této při přece jen stranou, byli to zjevní nepřátelé boží, a jak každý pochopí, bylo na místě, aby jejich potěšení z toho, že byli odvedeni, bylo pramalé.

*

V zrcadle jsem mohl sledovat i běh roku. Svět se změnil, to jsem v něm viděl. Stavěly se hrady, zakládala se nová města. Příležitostná letní sídla s královskými vilami na přenocování a dobré lovecké revíry dostaly své zámky. A zimní tábory s léčivými prameny a lázněmi se staly městy, kterým se brzy začalo říkat města hlavní. Ingulenheim a Noviomagum byly rozšířeny, naše staré Aquisgranum získávalo na důležitosti a stalo se střediskem říše. Kopala se sklepení, motyky a lopaty dělaly v zemi jámy. Zedníci a kameníci, tesaři a truhláři se scházeli ze všech stran, krejčí a ševci měli dobré časy a z jejich hemžení povstali noví stavitelé, architekti, umělečtí řemeslníci a dvorní dodavatelé. I úředníci prostší než číšníci nosili hedvábné oděvy. Po celé rozloze velké říše kráčela procesí k novým nebo nově opraveným kostelům a klášterům. A lodi na mořích přikolébávaly bohatství. Kolébaly nejednoho šlechtického lovce úřadu či hledače štěstí; jejich sedla, zbraně, vynálezy a spisy je provázely k novým vysokým úřadům a nově nalezenému štěstí. Pití propadlí — musím to tak nazvat — ano, pití propadlí a nád-

herně vyšňoření kněží a mniši vyrazili z Northumbrie, Wessexu, Mercie a jiných cizích zemí, překolébali a přehoupali se přes moře a usazovali se jako hosté v nových městech a na zámcích a zkoušeli různé kuchyně, vína a jiné příležitosti k povyražení na cestě k místu pobytu Jeho Milosti nebo cestou do Romy. Mnozí z těchto klášterníků šířili cestou učenost, jiní na ní učenost a často i život ztratili. Znalosti o nebeských pravdách a pozemských věcech rostly. V zrcadle jsem viděl, jak se stateční, drsní, již dávno mrtví plukovníci, kteří věděli více o meči a koních než o knihách, obracejí bez přestání v hrobkách. Jejich kosti chrastily a praskaly, zneklidněny novými časy. Vznikaly vysoké královské školy. Franští princové se stali žáky a dostávali žákovská jména ze světa pověstí, franckým princeznám bylo rozkazováno studovat řečtinu, aby se mohly stát politicky vhodným darem a přinést dobré zisky, bohatou odměnu na východě v Byzantiu. Znovu se dařilo učeným časům. Také Jeho Milost usedala do učebny a stávala se žákem, posluchačem nebo učitelem a luštila filozofické hádanky a rébusy. A ve své vynalézavosti měl pomocnici: s královskou mocí a velkou shovívavostí kradl slova jiným luštitelům a povyšoval skromnými pomocníky vymyšlené hádanky do královské vznešenosti. Některé z těch hádanek ještě v duši nosím. Zvláště si vzpomínám na královu a Alchuinovu hádanku s otázkou a odpovědí o třech mužích. Jeden z nich se nikdy nenarodil a jen jednou zemřel. Druhý se jednou narodil a nikdy nezemřel. Třetí se narodil také jednou, ale zemřel dvakrát. Mohl bych rozpracovat tuto hádanku o Adamovi, Eliasovi a Lazarovi tak, že byl jeden muž, který se narodil nejméně třikrát a stejně tolikrát i zemřel, jenže narození, život a vlastně i smrt jen předstíral. Jedno z jeho jmen bylo sekretář Johannes Lupigis, mladý oblíbenec jedné beneventské vévodkyně, spolehlivý tajný písař stárnoucího císaře a muž bez vlasti, ale podílník na celém tom světě, jenž patří nejmocnějšímu ze všech pozemských pánů.

Výkřiky z Francie však v mém nitru neumlkaly. Zrcadlo mi nabízelo představení se všemi proměnami scén a osvětlení; šumot z lidského lesa a z lidského moře neutichal.

Byl jsem mladý, stál jsem ve své komůrce v hradu vévody Arichise a držel jsem zrcadlo tak, že mírné jarní světlo Beneventa odskakovalo vzhůru na strop jako měkké míčky nebo mýdlové bubliny, jež prasknou. Zahlédl jsem záblesk její a mé tváře. „Dostaneš je, je tvé, Johannesi. Tvůj strýc se už nepotřebuje dívat do zrcadla, jeho tvář je hotová. Ví, jaká je, ale ty se musíš naučit poznávat svou. Mnohé můžeš získat od života jenom s pomocí zrcadla."

Získala toho od života hodně, ať již s pomocí nebo bez pomoci zrcadel. Bylo to vidět na jejím obličeji i na těle, na způsobu mluvy a na tom, jak se pohybovala, na jemných vráskách kolem očí, když nebyla nalíčená, na plných, zkušených, ale ještě mladých ústech, na ústech, jež upíjela hodně ze života, hluboko z životního džbánu radosti. Bylo to vidět na jejím úsměvu vůči mužům i ženám, když potěžkávala všechny pohledem, oceňovala je jako prostředek, jako pohár, z něhož bude upíjet život, jako pramen a jako soupeřky u pramene.

„Poezie mi dala hodně," řekla a nemyslela tím jen básně.

Pozorovala, jak se tvářím, když jsem jí četl Horatia a Ovidia a potom básně diákona Paula a strýce Anselma. Přejížděla si rudým jazykem po rudých rtech. A slova dodávala tomu dni krásu a pravdu:

Palác, v němž slunce se zvedalo mezi vysokými sloupy.

A její úsměv naplňoval i tohle zrcadlo:

„Když jsi tak mladý, máš jistě z pohledu do zrcadla velké potěšení," řekla.

Myslel jsem zdvojeně; myslel jsem na jméno Angila, ale obracel jsem se k vévodkyni a pokoušel jsem se podívat se jí do očí, tak jsem byl mladý, a četl jsem v nich zmateně:

Mezi rohy má sněhobílou značku,
zahnutou jak srpek měsíce třetího dne...

Posunula pohled k mému čelu; v zrcadle jsem viděl svou jizvu, přiložil jsem na ni ruku a četl jsem ve svém zmatení, ve své zdvojené myšlence:

...všechno, můj život a můj zpěv — je-li to zpěv — jsi dala ty...

„Jistě ti to dělá velké potěšení, vidět se v zrcadle," řekla. „Přál by sis služebníka, který by ti je držel? Komornou? Otro-

kyni, ještě neposkvrněnou? Nebo by sis přál raději zkušenou přidržovatelku zrcadla?"

„Ne, má nejmilostivější paní," odpověděl jsem. „Není těžké si je přidržet. A dívám se do něj tak zřídka."

„Teď ti ho mohu přidržet já."

*

Přidržoval jsem si je sám, obracel jsem se k němu ve své samotě, v jednotvárné době svého pobytu v Beneventu. Zrcadlo byla stará, jemná, orientální práce. Na jeho povrchu a v jeho hloubce byly ještě stále příběhy o válkách a hrách. Zaostřil-li jsi zrak a prohlédl-li jsi sám sebe, pochopil jsi to. Vévodkyně je dostala z Ravenny, kde si v něm prohlíželi své plnovousy, svou moc, své zmizelé mládí patriarchové, exarchové a podřízení biskupové, kteří zemřeli již před pár sty léty. A mladí mužové v něm viděli naděje do života. Ženy si v něm prohlížely krásu a smutný neklid, jež vzbuzovala odzrcadlená pravda mizící krásy. Znaly lehkost a tíži zrcadla: jako povzbuzení nebo jako soud. Stříbro a bronz z něj učinily dobrou vrhací zbraň, ale takové zbraně nosí krásné ženy s lehkostí, ano, všechny ženy je nosí s lehkostí ve chvilce hněvu nebo štěstí.

Jednou, o rok později, na mne hodila zrcadlo jiná žena; snad to bylo v hněvu nebo z rozčarování, v němž však bylo přesto něco štěstí. Teď již nevím.

Ale v Beneventu, v samotě a v mladické touze jsem zachytil svou tvář v nově naleštěné, jasné plošce a prohlížel jsem si ji rys za rysem. Ten obraz jsem si ve vzpomínce zachoval dodnes a neřekl bych, že jsem se moc změnil — ach ano, stářím. Čelo jsem měl jako dnes hranaté, kostnaté, takové mi připadalo, měsíční jizva v něm zářila bíle a červeně, měnila se podle citů. Vlasy dostaly temnější zrzavý odstín, než měly doma. Obočí jsem měl již tehdy husté a již tenkrát jsem je mohl stáhnout v rodících se vráskách nad kořenem nosu: jen se prohloubily. Oči byly zvědavě bystré, byla to ostrá nebo laskavá zvědavost odhadce žen nebo sebezpytovatele; čí, to opravdu nevím. Podobaly se očím strýce diákona více než

očím otcovým. Nos mi trčel rovně dopředu a byl úzký, rty se pnuly v žádostivém prokrvení, i když jsem svěsil koutky úst, a to jsem tehdy dělal mám za to často. Ale má tvář měla svou mladost. Bradu jsem měl protáhlou jako všichni muži z našeho rodu, ale ne tak hranatě širokou jako bratr Warnefridus a rovněž ne tak současně těžkou a měkkou jako bratr Conaldus. Uši mi přiléhaly těsně k hlavě jako mamince. Krk jsem měl silný, ale ne zápasnický. Hruď jsem měl klenutou navzdory tomu, že jsem celé dětství a mládí proseděl ohnutý nad knihami. Býval bych si mohl sám pro sebe říci — kdybych chtěl — že jsem krásný, urostlý mladý muž.

Vzpomínám si na tu chvilku prohlížení v zrcadle jako na prohlídku před budoucími událostmi; chtěl jsem ve všem všudy vědět, kdo jsem. Ve všem všudy? Mladý učený muž? Nebo bývalý lstivý válečník? Svědek smrti? Cestovatel na Měsíc? Schopný mladý rolník a obchodník? Zklamaný milenec, který se ještě jejím — té jediné pravé — milencem ani nestal? Svedený? Svůdce?

Vzpomínám si nad Radberta, na dobrého svůdce tvrdých žen. Nepodobal se Agibertovi, který se po svém politováníhodném neštěstí proměnil v mého laskavého a moudrého a i trochu učeného přítele. Agibertus spoléhal na tvrdost, vypíchl si jedno oko a dělal i jiné věci, ano, dokonce se poranil v pramenu chtíče, ve vřídle, z něhož chce pít touha žen. Pramen vyschl a dal mu klid. Klid, kterého dosáhl neštěstím a slepým — nebo ledově chladným a jasnozřivým? — hněvem jedné ženy. Agibertus byl horlivý, ale nešikovný. Radbertus to však uměl. Již sama jeho dovednost a znalost, jistota a přesvědčení o novém, rychlém vítězství v něm vzbuzovaly netrpělivost: netrpělivost, jež mohla být pravá či hraná, nebo obojí, také kus jeho přitažlivosti. Byl dobrý, ale ne až do konce. Vždycky měl naspěch, a když dobyl přízeň jedné ženy, jeho spěch ještě vzrostl, místo aby se jako u jiných mužů zmenšil. Ano, ještě dříve než mohl zaznamenat plný úspěch u ženy, kterou se právě snažil dobýt, dříve než dospěl k cíli, když ještě žíznil po její neotevřené náruči, začal uvažovat, jak by si našel příležitost v co nejkratším čase ji podvést. Takový byl Radbertus, můj nepřítel a kamarád.

Ve všem všudy?

Nevím, kdo jsem, žádný člověk se nikdy nedoví, kdo je. Jméno? Tvář? Ale každý člověk má nebo může dostat spoustu jmen, má nebo může získat spoustu tváří. Duše se mění: může být ušlechtilejší, může být horší; to víme. Nikdo nemůže spočinout ve své minulosti, stařec nemůže setrvat v dětství, nikdy si nemůže být sám sebou jist. Ale můžeme uchopit přítomnost a říci: takový jsem teď, v této chvíli.

A tehdy v mládí v Beneventu jsem držel zrcadlo v napřažené paži nad hlavou a viděl jsem, jak se mé tělo odshora dolů zužuje, byla to podivuhodně zkrácená postava, jež se přede mnou vznášela v povětří. Vyrůstal jsem ze zdi, která byla podlahou. Hruď mi připadala jako klenba naplněná odvahou a mohutnou touhou: tak to bylo. A hned pod ní, jen o kousek dál, se vznášelo honosné pohlaví. Ale odvrátil jsem zrcadlo od krajin chtíče, a když jsem se pak za ním pohledem přenesl, viděl jsem, že celá má tělesná schránka spočívá na křehkém základu. Viděl jsem, jak mohutná paže, těžká hlava, plná hruď a roztoužený trup stojí na kratičkých, hubenějších a hubenějších sloupcích nohou, na tyčinkách, balancujících na chodidlech, maličkých jako nehty na palci. Při tom pohledu jsem se musel zasmát, smál jsem se a říkal jsem si: Kdybych teď stál na zrcadlové ploše a zadíval se do její nesmyslné hloubky, byl by obraz úplně jiný: cosi jako vosí hnízdo, visící nad stropem. Viděl bych mohutná, pevná, mocná chodidla, silné sloupy nohou, pilíře, příliš hrubé pro nepatrnou tíži, již mají nést. Zahlédl bych v tom představu o lidské pyramidě, jež stojí pevně a zcela vyvážena na zemi, směšnou postavu s tlustými stehny a ještě plným břichem, ale s příliš úzkou hrudí, s příliš velkýma rukama na mrňavoučkých pažích, se sraženými rameny a nahoře s trpasličí hlavičkou, hmyzí hlavičkou, kterou je sotva vidět. Takový je tedy i ten nejjistější člověk! říkal jsem si. Božský nebo královský shora dolů a moucha zdola nahoru!

A tak jsem sklonil zrcadlo a podíval jsem se sám sobě do tváře, abych prostudoval svůj úsměv. Hlavu jsem měl nakloněnou trochu doprava, tehdy nebyl ten sklon ještě tak nápadný, jen nepatrně; teď ji mám víc na stranu. Je to hlava

posluchače, její držení je závazně vyčkávající. Hlava posluchače, ale tehdy to hlava ještě možná nevěděla. Tak drží dvořan hlavu před vévodou, králem nebo před císařem. A k tomu je třeba předvést i vhodný úsměv — dobře nacvičený, stvořený ve vnitřním odporu. Síť úsměvu, již je třeba hodit, abys do ní chytil přátele, vládce, učence a taky ženy, mladé ženy, které bys chránil, nebo mateřské ženy, jež ochraňují, a abys do nich chytil i jejich muže, jejich pány, ty mocné ochránce.

Tvář posluchače. A na ní jsem již tehdy v Beneventu nosil úsměv člověka, který se připravuje brzy vyrazit do jiných oblastí nebo se snaží získat jiné mocné muže a ženy. Hlava posluchače, v níž s léty zemře úsměv, pohasne jako dohořívající oheň — *tehdy*, kdy zrcadlo klesá, zatímco šumot roste, zatímco lesem duje stále silnější vítr — šumot křiku vězněných v říši Jeho Milosti, mého pána, našeho císaře pána Carola Magna.

28

Diákon Anselmus Albinovi — Alchuinovi v Yorku — na podzim 781:

...a zatímco, milý Albine, pomalu a dle nejlepšího rozumu pokračuji, abych v klidu v Mons Cassinu s blahovůlí našeho milovaného opata Theudemara hledající rukou zaznamenal vše, co jsem se dověděl o našem langobardském národě, jeho osudech a historii, zabíhají mé myšlenky často k našim schůzkám tady a později o velikonocích v Romě.

A tehdy jsem přednesl Jeho Milosti, velkému králi, svou opatrnou stížnost a své prosby. A teď mi v dopise pravíš, že jsi pevně rozhodnut opět opustit Eboracum a půdu své vlasti, aby ses z vůle krále Carola a na jeho přání stal učitelem v Totonisville, Ingulenheimu nebo v rostoucím novém paláci v Aquisgranu. Děkuji Stvořiteli za to, že tvá velká učenost se tak nám všem, kteří tu žízníme po poznání, dostane na dosah ruky. Za několik měsíců máš být ve Francii. A všichni po vědění žíznící tam i tady v Italii za to budou muset být vděční a žehnat tvému rozhodnutí.

Z mého srdce vyrůstá prosba, jež v něm sídlila dlouho a kterou ti teď předávám. Jak jsem se již zmínil při tvé poslední návštěvě u nás, můj učený a dobrý Albine, a jak jsem se rovněž zmínil v Romě během Svatých Velikonoc, žije ještě můj pokrevní bratr Bertoald Lupigis v zajetí ve Francii. Jak jsem ti již vyprávěl, byl zatažen do osudného, Bohem a Jeho Milostí okamžitě rozdrceného a potrestaného forumiuliského povstání o velikonocích před pěti lety. Ruka Jeho Milosti dopadla těžce, ale spravedlivě na Rodgauda. Avšak můj bratr Bertoaldus a jeho nejstarší syn Warnefridus, kteří byli zavlečeni do povstání na žádost vévodovu a v dočasném zaslepení mysli, byli ušlechtilou dobrotou krále omilostněni a byl jim zachován život. Získali však jen život, ale ne svobodu, avšak i tato milost, již se jim dostalo, je veliká. A jich se má prosba týká.

Kde se nachází můj synovec Warnefridus, nevím. Můj bratr Bertoaldus však prý před dvěma či třemi lety žil v kraji kolem Mettisu či Totonisvilly, když byl předtím držen v Lugdunu, Lutetii Parisiorum, Aquisgranu a zřejmě i jinde, občas v uzavřené místnosti a — jak se obávám — v okovech. V jeho přemístění do Mettisu či do Totonisvilly byl jistě záměr ulehčit mu v jeho zajetí. Prý je používán k různým pracím na nejrůznějších místech; býval totiž ve svém mládí a v nejlepších mužných letech velmi silný a zručný muž. A zatímco spisuji tento list, dostal jsem nepotvrzenou zprávu, že právě v této době pobývá na nějakém statku u Totonisvilly za stejně ubohých podmínek jako nějaký sluha, jako pacholek a že je oslaben nemocí.

Dobrosrdečný a ušlechtilý král slíbil, že bude na tu věc pamatovat. Ale při všem shonu a s daleko důležitějšími věcmi, které má na starosti, jako je kypící politika a boje proti zaslepeným pohanským národům na severu a jinde, jakož i starosti o dobro Církve Římské a rozšíření a posílení Kristova pravého učení, na to mohl, což je snadno pochopitelné, zapomenout nebo odsunout přislíbené přezkoumání případu.

Proto tě snažně prosím o toto: až budeš, snad brzy, rozmlouvat s Jeho Milostí, vlož slova o této věci do jeho sluchu. Všichni vědí, že na tvá slova velmi dá a že má stejně dobré srdce jako pevný rozum.

A vzpomeň při té příležitosti, můj vysoce vážený Albine, také jména Warnefridus Lupigis. Dále tě prosím, mezi ostatním, aby ses přeptával u úředníků a notářů válečných plukovníků, kteří mají za úkol vést registry, nevědí-li něco o tom, kde se zdržuje Conaldus Lupigis, takto můj synovec, pokud je ovšem ještě mezi živými. Tento Conaldus zmizel z rodného Fora Iulii již před šesti léty.

A mám ještě jednu prosbu, s níž přicházím. V Římě mi řekli, že dcera vévody Rodgauda, Angilperta, jež byla odvedena při příležitosti otcova bezhlavého povstání, prý žije na jakémsi hrádku ve východní Burgundii jako hradní paní — či milostnice — jakéhosi bývalého notáře, který byl povýšen na hradního pána. Dozvíš-li se něco o této mladé ženě, jež nenesla na otcově povstání nižádnou vinu, prosím tě, nebude-

li ti to příliš na obtíž a budeš-li mít čas, abys mi to sdělil.

Můj třetí a nejmladší synovec, velmi slibný Johannes, o němž jsem s tebou mluvil zde v Romě, by si rovněž zasloužil tvou pozornost. Johannes nedávno opustil domov ve Foru Iulii a pokračuje nyní ve studiích při vévodském dvoře v Beneventu, kde i vyučuje, čímž do jisté míry zastupuje mne. Bude tam zřejmě vystaven mnoha pokušením nejrůznějšího druhu. Je však vyzbrojen dobrým myšlením, a jak si myslím, odolným srdcem. Příští nebo přespříští rok, ať již z vlastní vůle nebo na mou radu, podnikne cestu za tebou, ať budeš kdekoliv ve Francké říši.

Tvůj bratr v pravém Učení Církve svaté
i v úctě k Jeho Milosti a Jeho domu,
tvůj ponížený služebník
Anselmus

Anselmus v Beneventu Alchuinovi na počátku roku 783:

...A děkuji ti pokorně za dopis, který došel před měsícem na posvátný Spasitelův svátek prostřednictvím královského posla a dohlížitele Radberta a rovněž ti děkuji za tvá pátrání a zprávy o Rodgaudově dceři a jejím manželovi a za všechno, cos tak ušlechtile činil a činíš pro mého pokrevního bratra Bertoalda a jeho syna Warnefrida.

Má práce na díle o podivuhodné a složité historii mého langobardského národa byla několikrát přerušena nutnými a důležitými cestami do Mons Cassina a do Romy. Podnebí tady v Beneventu není tak dobré, jak jsem si představoval. Boží jaro samozřejmě přináší květy a mírné větry, ale politické jaro a předletí, jak se zdá, nepřináší nic jiného než trní, bodláčí a severák. *Maleventum!* Na mysl mi přišlo i staré řecké jméno toho města, Maloenton. O tom se však nechci dále šířit.

Tento dopis by měl být v tvých rukou po nějakém tom měsíci, jak doufám, ale možná až na podzim, prostřednictvím mého synovce Johannesa, jehož největším snem je vedle snu o posmrtné nebeské blaženosti, aby se mohl stát

tvým žákem v královské škole, kde nyní září tvá učenost; z Romy bude pokračovat ve společnosti jiného zdejšího mladého muže, Agiberta, jenž rovněž touží po tvém vedení na půdě pravého vědění. Podle mého mínění potřebuje tvou pevnou ruku a má, jak doufám, dobrý rozum. Po Johannesovi posílám současně také dopis Jeho Milosti, dobrému vládci Carolovi, abych učinil cestu milovaného synovce k dvoru tohoto pozemského vládce snazší.

Sám se na cestu k tobě v této době vydat nemohu. Sepisování langobardské historie a poetická díla, jež mě zaměstnávají, mi berou všechen volný čas. Ale příští jaro nebo snad již o nadcházejícím podzimu, když Bůh a ušlechtilý a moudrý král dovolí a bude-li takové jejich přání, budu po tvém boku, drahý Alchuine, buď si ve Francké říši kdekoliv.

Tvůj věrný bratr v pravém učení a víře
Církve svaté,
ponížený služebník Jeho Milosti i Tvůj
Anselmus

Na jaře roku 783 vyjel Bertoald Lupigis zpět do opravdového, pravého života. Bylo mu devětapadesát let a vězněn byl po sedm let.

Vévoda Rodgaud byl popraven v Papii v létě 776, a jak někteří lidé říkali, vlastní rukou krále Carola, v každém případě se tak však stalo z těžkého hněvu Jeho Milosti. I jiní byli zabiti týmž hněvem a v řadách vězňů vznikaly mezery, díry, kde místo zaujala paměť. Pečlivě vybraná skupina poražených byla hnána v letním vedru a podzimním dešti na západ. Vzácnější rukojmí, páni a vojenští velitelé, jimž byla dána milost a dovoleno přežít vlastní zánik, byli vedeni podél jižního cípu dlouhého jezera Lacus Verbanus, přes rozlehlé langobardské roviny vzhůru k Augustě Praetorii Salassorum a odtamtud přes horské průsmyky na sever k Laku Lemannu, Genavskému jezeru, a podél jeho jižního břehu a řeky Rhodanu dolů k Lugdunu. Byla to cesta, jež se svými mnoha zastávkami a měnícími se směry trvala půl roku. Skupina se tehdy skládala ze stovky vznešených mužů, ale brzy ji rozdělili na menší skupinky. Někteří ze starších a chorých mužů a mnozí ze zraněných cestou zemřeli. Jejich smrt by měla být nazývána zrádnou smrtí, protože když takovým způsobem zemřeli a vstoupili na věčnost, připravili krále a franckou politiku o hodnotu rukojmí. Mnozí ze silných a podnikavých mužů mohli v horách uprchnout. Byl to velmi zrádný a podvodný útěk, jímž připravili krále a říši o vzácnou cenu svého zajetí a přivolali na sebe opět králův hněv. Část jich zmizela, pravděpodobně navždy. Zřejmě je beze stopy pohltily hory, jiní byli chyceni a byli příslušně a podle zvyku potrestáni. Ta právní otázka byla tehdy diskutována mnoha druhy věrných, studovaných nebo jen za postupem se ženoucích úředníků se smyslem pro výklad zákonů, kteří se domnívali, že jejich povinností je udržovat respekt a pořádek. Všeobecně se mělo za to, že rukojmí a jiní zajatci neučinili správně, když zemřeli. Zbavili se tak vězeňských povinností, a to nejen vůči věznitelům, nýbrž

i vůči poraženým, ale ještě svobodným krajanům a spolubojovníkům, jež měli svým zajetím chránit a uklidňovat. Tím hrubým zločinem útěku spáchali zajatci nejvyšší bezpráví. A stihl je trest. Mnozí a nejvznešenější mezi rukojmími, kteří necítěli uprchnout nebo se jim nepodařilo uprchnout do hor nebo k smrti, se stali okamžitě obyčejnými válečnými zajatci. Směli žít rok za rokem obyčejným zajateckým životem a zřídkakdy se s nimi zacházelo uctivě.

Bertoald Lupigis se dostal tam, kam se měl dostat, žil svůj život zajatce a přežil.

Byl propuštěn na svobodu na příkaz od dvora.

„Bertoalde," řekl Filibert, který byl v té době jeho hospodářem, ale přestal jím být právě ve chvíli, kdy královský posel Radbert dorazil a otevřel svá ústa, „Bertoalde, litujeme, že nás opouštíš, ale máme radost, že jsi svobodný. Byl jsi na mém dvoře jedním z nás. A já jsem ti byl dobrým hospodářem, s tím, doufám, souhlasíš, že?"

Mohl na to odpovědět jinak, ale vzdal se slov. Cizí člověk mu nikdy nemohl být dobrým hospodářem, ani jeho blízkému příbuznému, vzbouřeneckému vévodovi Rodgaudovi se to nepodařilo. Sám sobě si byl dobrým hospodářem, jen on sám. Ale tady, nedaleko Totonisvilly, bylo lépe než jinde v této zemi. Připadal si téměř jako svobodný muž a poslední léta zajetí byla mírnější než předcházející. Mohl pracovat s půdou, se vším, co roste a co se sklízí, se zvířaty, s nevinnými tvory.

Dříve tomu bylo jinak. První dva roky seděl v hradním sklepení v Lugdunu. Byl přikován ke zdi za trest, že několik rukojmí z Forojuli zrádně zemřelo, popletlo účet, a že jich několik nedaleko Genavského jezera uprchlo. Povětšinou seděl v okovech klidně. Tu a tam ohmatal prsty drsnou kamennou zeď a železný řetěz, dobré kovářské dílo. Když pozvedl ruku, aby se dotkl čela nebo aby si odhrnul vlasy z očí, řetěz zařinčel. Někdy pocítil radost, že do sklepení proniklo denní světlo, když vstoupilo odpadním otvorem. Tma, jež naplňovala díru v noci, mu nebyla nepřítelem, neměl z její pláštěnky strach. Ulehl na podlahu, ne aby zemřel, nýbrž aby spal, aby využil spánku, kterého mu dopřáli. Tělesně tolik netrpěl. Utrpení

přicházelo zřídkakdy. V zimě bylo sklepení vlhké a od Rhodanu přicházel chlad. Chlad a silnější hukot vod byl znamením deštivé zimy. Někdy se mu okovy zařezávaly, svrbění na pokožce ožívalo, mizelo a znovu ožívalo. Nebyly to velké bolesti. Větší, největší bolest, jež ho tu a tam přiměla k tomu, aby nemužně naříkal, ba aby dokonce zatínal zuby a v nejhorších chvilkách bušil zaťatou pěstí do čela, až se celá sklepní díra naplnila mohutným řinčením řetězů, bylo to, že *nevěděl.* Vypálili mu dvůr? Zabili Liutu a syny? Kde jsou Warnefrit s Conaldem, jestli ještě žijí? A co Perto — v kterých horách bojoval, kde byl poražen, kam uprchl, kudy byl štván, nedorostlý mladíček, téměř ještě dítě — v té válce? Bojoval, byl zajat, nebo navždy zmizel? A co Flavianus? A Fulco a Upert a ostatní otroci? A *úroda?* Úrody, jestli bylo co sklízet, a statek, na němž se sklízelo? A měli setbu na jaro? A co zvířata? Co kraj?

Rok nato na podzim byl po dlouhé cestě přemístěn na velkou stavbu v Aquisgranu. Podílel se na kopání základů, odvodňovacích a obranných příkopů a přinášel a vozil kámen zedníkům. Byli tu svobodní dělníci i zajatci. A když tehdy ležel nemocný v příbytku řemeslníků od svatého Stefana až do velikonoc, pokusil se několikrát odeslat dopisy. Psal je s velkou námahou a tajně, dlouho se s nimi rval a marně se namáhal formulovat je stejně lstivě jako Anselmus, Flavianus či Perto. Odeslal dva, ale když čekal dlouho na odpověď, měl za to, že se nedostaly do správných rukou, že ho posel oklamal. Jeden z dopisů byl určen Flavianovi a Liutě, druhý Anselmovi do Beneventa nebo Mons Cassina. Bylo jejich mlčení tichem smrti? Nebo strachu? Občas spřádal plány na útěk; ty však padly. Věděl, že kdyby uprchl, byl by potrestán doma, nebo že by kvůli němu trpěla celá rodina. Přísný, dalekosahající trest byl vždycky po ruce.

Když přišel další podzim, odvezli ho s partou řemeslníků dále do Augusty Treverora, kde byl zaměstnáván společně se svobodnými Franky a Sasy jako truhlář, kovář a později jako zedník na královských stavbách. Válka už byla jako obyčejně zase v proudu nebo se připravovala, ale byla daleko. O válce se mluvilo s odporem nebo s nadějemi. V těch končinách se jen málokdy setkával s krajany. Říkalo se, že král chce

pomíchat své národy. A že nakonec budou všichni po dlouhém oplodňování jediným národem. A dohromady že vytvoří tato směsice jednotu, jež vybuduje říši. Učení mužové, vysocí dvořané, ba i sám král dohlíželi na stavbu paláce i kostela, chválili jejich krásu, pohodlí a naléhali na dělníky, aby uspíšili práci. Učenci se procházeli pomalu a důstojně, s pohledem obráceným k zemi nebo k nebi nebo s uspěchanou zvědavostí; psali historii právě o tomto okamžiku. Bertoald tehdy myslel na svého bratra diákona a na ústní vzkazy k němu, ale dostal se jen málokdy do řeči s učenci, kteří nejčastěji vypadali domýšlivě, nepřítomně nebo uzavřeně. Pokoušel se k nim proniknout pohledem a setkat se s jejich očima, aniž sklopil své. Jen jednou promluvil s jedním z těch pánů, s cizincem jménem Alchuinus, kterého, jak se zdálo, všichni ctili. Učinil krok vpřed a řekl:

„Jsem bratr diákona Anselma z Beneventa a Mons Cassina, mé jméno je Bertoaldus Lupigis z Fora Iulii. Řekni Anselmovi, že jsem tu, že jsem zdravý a že se mi daří dobře."

Učenec nestihl odpovědět; právě v té chvíli přicházel sám král. Všichni poodstoupili stranou a jeho mohutná, velká, těžká, ale svižná postava si kolem sebe vytvořila prostor. Zvolil si k rozhovoru Alchuina a šli dál.

O rok později byl Bertoald Lupigis poslán do Totonisvilly na sever od Mettisu, kde měl pracovat na další královské stavbě. Po několika měsících však dostal stavitel vzkaz a pracovní zajatec byl převeden k velkostatkáři Filibertovi. Tam se měl dobře. A stále častěji dostával spolehlivé zprávy o tom, že všichni langobardští zajatci, kteří přežili, dostanou svobodu a budou moci odjet domů.

Když za ním přišel posel s dopisem podepsaným králem, neprojevil Bertoald ani překvapení, ani přehnanou radost.

„Tak," řekl s klidnou tváří. „Někdo jistě napsal našemu nynějšímu dobrému králi."

*

Nato se k němu chovali s velkou ohleduplností. Posel Radbert mu měl být společníkem a průvodcem na cestě do Papie nebo ještě dál; jak daleko, nebylo jasné. Nejdříve jeli přímo

na jih přes královské a biskupské město Mettis, kde poprvé přenocovali. Tehdy, na počátku cesty, poznal Bertoald Lupigis, jak věznitel vysál jeho síly. Pohyboval se neohrabaněji a pomaleji a chůzi měl nejistější a také v sedle neseděl tak jistě jako dříve. Radbert si ho ustaraně prohlížel, tak jako si vozka nebo lodník prohlíží choulostivý, neskladný nebo těžký náklad.

„Musíme to brát s klidem," řekl, „nemáme vlastně kam spěchat."

Bertoald se držel, když už se rozjeli, a tělo se cítilo dobře, i když denní cesty byly delší. Měli dobré jezdecké koně a jednoho nákladního a penězi byli také vybaveni jak náleží. Počasí bylo krásné, byla to svěží mírnost jara. Jeli po nejbezpečnějších cestách k městu, které tehdy ještě neslo stříbrné jméno Argentoratum, mocnému hradu a pokladnici; potom sledovali tok Rhenu na jih až do Basiley, kde si den odpočinuli.

Radbert chtěl dělat krátké denní cesty, aby se večer mohl trochu napít a pořádně si popovídat. Zřejmě neměl vůbec naspěch. Byl to mladý muž ve Warnefritově či Conaldově věku, čilý v pohybech i v řeči, pevně stavěný, ale současně svižný. Měl otevřenou tvář, ještě trochu dětskou, a zdálo se, jako by se jeho světlé oči stále usmívaly. Ústa měl stydlivá, ale bradu plnou rozhodnosti. Byl mužem, který to chtěl někam dotáhnout a dopřát si hodně potěšení, z druhu úředníků, jaké kolem sebe král Carolus rád shromažďoval. Byl patrně elegantnější, než by se králi líbilo, vypadal málem jako hejsek, ale hejsek se svaly. Byl upovídaně společenský a rád vyprávěl o životě u dvora a o svém původu. Otec pocházel ze Saska, byl jedním z Carolových věrných a stál po králově boku v mnoha bojích proti těžce spasitelným povstalcům a jeho rod byl obrácen na správné učení již nejméně padesát let.

„Král je dobrý, ale dovede být i jiný," řekl Radbert. „Jeho ruka dovede udeřit silně, když je třeba."

A pak přicházel s příklady a vyprávěl historky, které již byly všeobecně známé. Několikrát naznačil se zcela zřejmým podtextem ve slovech, že tvrdost královy rány záleží na tom, kdo je právě královnou a jaká je v dané chvíli královnina nálada.

Bertoald Lupigis pozorně naslouchal a většinou mlčel. Když promluvil, pak vždy jen krátce.

„Necestoval jsem tolik," řekl. „V umění cestovat se vlastně moc nevyznám."

Zato Radbert ano. Minulý rok byl v králově doprovodu v Římě, a nebylo to poprvé. Znal tam několik cest. Například cestu z Baiuvarie přes Friuli, krásné, ale obtížné vévodství, kolem Ravenny, podél pobřeží do Arimina a přes hory do Spoleta. Nebo cestu přes hornatou Rhaetii nebo přes Augustu Praetorii Salassorum, přes Mons Jovis, Jupiterovu horu. Tou jel již dvakrát s králem a čtyřikrát sám — ano, jen s jedním nebo s několika muži. Jezdil s dopisy nebo jen s ústními vzkazy — když bylo třeba zachovat vzácná slova v hrudi a v hlavě a mít připravené na jazyku po příjezdu — s ústními vzkazy například až k vévodovi Arichisovi do Beneventa. A předloni na podzim byl kupříkladu v průvodu Jeho Milosti, jež byla unavena úspěšnými a slavnými boji v severním Sasku a u friských břehů, proti Slovanům a jiným ve východním Sasku, a vzal s sebou manželku a děti do Italie.

„Do Langobardie a do Romy," řekl Radbert, „je nádherná cesta! Svatého Štěpána jsme oslavili v Papii a potom na jaře jsme jeli dál do Romy. Nádherné město s vybranou zábavou — ta Roma! Mám na mysli samozřejmě vznešené šlechtické zábavy, takové, jaké se hodí k tak vážnému muži, jako jsem já! Zábavy, které uznává i Jeho Milost! Ale hluk je v Římě strašný, nemohu pochopit, že to domy vydrží, že se ze všech těžkých vozů nerozsypou! A když jsme tam byli, řekli nám, že nevěstince zavřeli z ohledu na královu hlubokou bázeň boží a jeho přísnou mravnost. Mnozí z mladších kněží, a ostatně také někteří ze starších, z toho byli celí smutní, dokonce nabručení. Věděli však — když jsme se jich zeptali — že jsou pod ochranou Jeho Milosti. — Kde jsem to skončil? — Jo, už jen ta jistota by měla učinit jejich tváře veselejší. Ale kdepak, ale kdepak!

„V Římě jsem byl jednou v mládí," dodal Bertoald.

„Cos tam dělal?" řekl Radbert najednou podezřívavě.

„Cože jsem tam dělal?" přemýšlel Bertoald. „Tenkrát byla válka. Byl jsem tam zabíjet. Už je tomu třicet let. Biskup Ste-

fan tehdy seděl na Svaté stolici. Bylo to za dob našeho krále Aistulfa. Nebyl jsem o nic starší, nežli je dnes Perto, jestli žije. Byla to pěkná cesta, co jsme vykonali," řekl. „Byl jsem tam s bratrem. Mám bratra, je diákonem."

„Tenkrát ale byla válka, ne?" řekl Radbert. „Pokoušeli jste se Romu dobýt, ale nešlo to, bylo to tak?"

„Už je to tak dávno, že si ani nevzpomínám," řekl Bertoald. „Byly to tehdy neklidné časy, ve všem všudy."

Chvilku jeli mlčky.

Radbert však nedovedl takové ticho dlouho udržet:

„Ach, Roma!" řekl znovu. „Tenkrát, když jsem tam byl s králem! Biskup Hadrianus, náš silný papež, nás tehdy přivítal s velkou pompou a slávou, tak jak měl," řekl Radbert hrdě. „A o velikonocích pokřtil znovu prince Pippina a Hludeviga a pomazal je na krále a posadil jim na hlavy koruny, bylo to opravdu nádherné představení! Báječné! Povznášející pohled!" zasmál se Radbert a opět bylo nejasné, jak to myslí.

„Pěkné to bylo!" řekl. „A Pippin se stal králem Langobardie, jak se teď u dvora říká, a Hludevig v Aquitanii. Pěkné! Nádherné! Okouzlující! Jinak dělala Jeho Milost v Romě jen velkou politiku," dodal Radbert a najednou se zatvářil tajuplně.

A chvilku ve své tajuplnosti setrval. Posel Radbert znal všechno nebo alespoň většinu, jak naznačil. Ale všechno, co věděl, nemohl vyzradit. Ale šlo tehdy o jednání s baiuvarským vévodou Tassilem, jež se vedla prostřednictvím papežovým, a král byl často zastupován diákonem Richolfem a vrchním číšníkem Eberhardem, královskými nástroji dobré kvality. Šlo o rukojmí a podobné věci, obnovené přísahy věrnosti a jiné záležitosti toho druhu, důležité věci, vyžadující rozum, velkou obratnost a sílu! Takové to bylo, když cestoval s Jeho Milostí králem!

Radbertův smích se vykoulel do jara a stal se jeho částí.

„Náš král ví, jak na to!" řekl. „Dovede si nalézt přátele, to umí! — především svou otevřeností a spolehlivostí a potom svými schopnými, opravdu velmi lstivými vyslanci! Jeho Milost si opravdu umí vybrat správné muže! Každého vyslance, který má nějakou váhu, si prověří osobně, má-li k tomu příle-

žitost. Mě si například prověřoval mnohokrát, rozhodně párkrát. Ví, co dělá, náš pán!"

Projížděli starou zemí Helvetů a pak si udělali zajížďku k známému klášteru svatého Leodegara v Luciarii a tam si odpočinuli, dříve než pokračovali po východní straně velkého jezera vzhůru k horským průsmykům cestou na Bilitio. Byly opět překrásné jarní dny, ale Bertoaldovou myslí háral neklid. Jednoho večera se ubytovali u vystrašeného sedláka na jižním konci jezera, a když se najedli, zeptal se Bertoald konečně Radberta:

„A co víš o Forojuli? Mluví se hodně o tom, jak to tam teď vypadá?"

„Dobře, moc dobře," řekl Radbert. „Pokud vím, jsou tam všichni spokojeni."

Sedlák stál u ohniště a naslouchal. Něco si zamumlal a Radbert se ho musel zeptat několikrát a přísným tónem, než se dědkův nejasný dialekt stal srozumitelným:

„Chystají se urození pánové přes vysoké hory *teď*? Tak časně zjara? Sněhem? Přes ledovce?"

Během obtížné cesty vzhůru po klikatých cestách a dobytčích pěšinách k průsmykům pokračoval Radbert ve žvanění a vyprávění. Byla to vytrvalá a většinou také veselá zábava se spoustou dvorních klepů, mnoha podrobnostmi, a jak se zřejmými smyšlenkami, tak i s nepochybnými pravdami. A když si dal při večeři pár džbánků vína, používal košilatá slova o milostných avantýrách princezen s královskými sekretáři nebo pro obměnu slavnostní hrdinská slova o válečných činech.

Dny šly za sebou, jeden krásnější než druhý. Cesta stoupala, klesala, znovu stoupala, ubíhala, cesta byla odpočinkem. Bertoald Lupigis nakláněl hlavu na levou stranu, na pravou stranu, naslouchal pozorně, jako by opravdu hledal poznání o životě v Radbertových bublajících, rozesmátých zprávách. Ve skutečnosti se nedověděl o moc více, než že život se zdá dobrý, když se člověk na všechno může dívat z dvorské výše.

A všiml si, že smějící se oči si ho co chvíli důkladně prohlížejí, že je podrobován prohlídce dvorního znalce, jenž má později komusi o svých poznatcích referovat. Naslouchal, snažil se poučit, pokoušel se odpovídat, ale zřídkakdy našel slova k odpovědi. Jeho vlastní zkušenosti nebyly tím, co by mohl předložit. Po dlouhé hodiny musel naslouchat vyprávění o králově poslední cestě, která skýtala mimořádně mnoho příležitostí k rozvláčným a důkladným příběhům. Jejich pouť, jejich výprava se teď podobala ranečku rozptýlení a Radbert do něho co chvíli hmátl a vytáhl z něj hrst blyštících se a cinkajících slovních mincí, které kolem sebe rozhazoval. Jakmile se ho však Bertoald dotkl krátkým, váhajícím podivem, dostalo se mu stovek slov v odpověď. Otázka, zcela přesná otázka o čemkoliv, co se týkalo stavu věcí ve Forojuli, byla okamžitě zodpovězena více odpověďmi, ale neurčitými, vyhýbavými, vzdušně se vznášejícími odpověďmi: Radbert mu dal spoustu informací o tom, co slyšel, co se domníval a myslel, ale zřídka to byly odpovědi, jež by o něčem *vypovídaly*.

„A co Mediolanum?" řekl jednoho dne Bertoald. „Kdysi, v mém mládí, jsem tam měl několikrát co dělat."

„Mediolanum?" řekl Radbert, najednou opět podezřívavě. „Jaképak jsi to tam měl řízení?"

„Byly to obchody, jak si vzpomínám. Byl tam také můj bratr, bratr býval učitelem."

„Já vím, já vím," řekl Radbert netrpělivě. „Ale nebylo to něco jiného než obchody? Nebyla to válka?"

„Byl jsem tam jednou nebo víckrát," řekl Bertoald. „Určitě to bylo za války. Byl jsem tam jen na skok."

A opatrně:

„Je Mediolanum ještě stále obehnáno hradbami?"

„Hradbami? Samozřejmě jsou tam hradby!"

„Myslím, jako jestli tam mají ještě hrad?"

„Samozřejmě že je tam hrad!"

Bertoald vycítil ostrý chlad podezřívavosti v Radbertově hlase, ale přesto řekl:

„V tom hradě byla železná královská koruna. Samozřejmě že byla ze zlata. Ale vnitřní obroučka byla ze železa."

„Tys ji viděl?" zeptal se Radbert příkře.

Budu muset mluvit otevřeněji, pomyslel si Bertoald. Zapisuje si teď má slova do srdce. Pak bude lepší, aby byla jasná.

„Samozřejmě jsem ji viděl," řekl. „Seděla na jedné hlavě. Bylo ji dobře vidět."

Ještě otevřeněji, říkal si. Zapisuje si to.

Radbert k němu opět otočil hlavu, oči čekaly.

„Tu hlavu nosil muž, kterému jsem tehdy sloužil," řekl Bertoald. „Rád bych věděl, jestli ta hlava ještě existuje. Naposledy jsem ji spatřil v Papii, a to byla ještě na živém krku živého muže. Ale to je už dávno."

Znovu jeli mlčky po tom širokém, dobrém kousku cesty. Všiml si, věděl, jak se Radbert proměnil.

„Mediolanum!"

„To bylo bohaté město," řekl Bertoald. „Slavnější než Papia."

„Mediolanum!" řekl Radbert. „Tam se bil váš poražený král Desiderius. To o něm chceš slyšet?" a zasmál se celý pryč z toho, že je na tak báječné jarní vyjížďce na celkem

dobré cestě. „Desiderius! Ten ještě sedí v klášteře, myslím. V Corbeii! A má se tam dobře a přemýšlí o všech svých hříších, myslím."

Musím být otevřený, pomyslel si Bertoald. Stejně si všechno zapisuje.

„Měl syna, Radberte."

Vtom se nový začátek dalšího Radbertova příběhu zamotal a jeho hlas opět zpozorněl:

„Adalgise? *O tom* chceš slyšet? Ten je jistě v Byzantiu, ve městě císaře Constantina, alespoň se to říká. Jeho Milost..."

A tady se Radbert kupodivu zarazil: našel něco jiného, nový začátek:

„Vaše koruna v Mediolanu prý zmizela! Prý byla ukradena, Bertoalde! Ukradl ji někdo, kdo nechce, aby ji nosila Jeho Milost nebo princ Pippin. Jeho Milost..."

Bděle:

„Jeho Milost měla s Adalgisem v posledních letech trochu potíží."

„Politováníhodné," řekl Bertoald pokorně.

V Radbertově hlase přibylo na břitkosti:

„Neznáš, myslím jako, neznal jsi Adalgise blíže?"

„Kdysi jsem ho samozřejmě viděl, je to už dávno," řekl Bertoald chvatně.

„Jsi s ním v přízni — ještě?"

„Nerozumím ti dost dobře, jak to myslíš," řekl Bertoald vyhýbavě. „Byli jsme tak trochu v přízni — všechny staré rodiny v naší zemi. Jako v naší bývalé říši. Byli jsme tak trochu v přízni už po několik set let. Jak jsme mysleli. Dříve, když jsme ještě..."

„Když jste ještě...?"

„Hm, nežli přišly ty změny."

„Nejsi s těmi změnami spokojený, Bertoalde?"

„Ale ano. Jsem velmi spokojený se vším, co učinil francký král — myslím jako Jeho Milost, našeho dnešního krále. Mám radost, že je mým pánem."

Když to pominulo, když přešel mrak podezřívavosti nad jarním dnem a nad širokým, krásným kusem cesty, žvanil

Radbert dál o Mediolanu. Na zpáteční cestě krále Carola z Romy, bylo to sotva před rokem, pokřtil arcibiskup Thomas v Mediolanu třetí dceru královu s královnou Hildegardou, Gislu. Radbert popsal důstojně, ale také vtipně křest, vylíčil jej mnoha vážnými i veselými slovy a vtipnými obraty, a teprve potom se dostal ke královské cestě domů, k jejímu pokračování do Vormatie a na královský dvůr Carifiacus, kde průvod zůstal přes vánoce a velikonoce. Právě tehdy vyzbrojovala Jeho Milost znovu vojsko proti vzbouřeneckým a zrádným Sasům. Ale Radbert se tomu vyhnul — totiž: Radbert tehdy bohužel neměl příležitost se účastnit. Nijak se povolání do války nevyhýbal, naopak válka pro něho byla velkým potěšením, byl to zdravý a zdraví prospěšný a často i výnosný život. Teď ale měl jiné, vyslanecké úkoly, jako je například tento, který je mu také velkým potěšením. Těšil se na nadcházející léto, i na podzim a zimu, které přijdou po něm. Nadcházející zima se mu jevila již teď na jaře jako jedna z nejlepších v poslední době, smál se a oči mu zářily. Až přijde, objeví se u dvora, buď v Ingulenheimu, ve Vormatii, Noviomagu, Aquisgranu nebo kde to bude, noví, učení muži. Přeslavný Alchuinus z Eboraca je již ve Francii. Sám král s ním již hovořil, tak říkajíc ho vyslechl v Romě a v Parmě minulého roku. A také má přijít se vší pravděpodobností veleučený diákon Paulus z Mons Cassina. A také se povídá, že přijde i veleučený diákon a tady Radbert zamrkal a uchechtl se: — „ano, ten veleučený, jistě ne zcela neznámý? — co říkáš? — diákon Anselmus z Beneventa, má současně přijít ke dvoru." A teď se Radbert nad tou podivuhodnou veselou myšlenkou rozesmál: Diákon Anselmus! Měl přece bratra, nebo ne? Představ si, že bychom se s bratrem setkali — jistě také někde cestuje? Že bychom jeli vedle něho — takhle — v takový krásný den na právě tak příjemné cestě, že? A že bychom si povídali, tak jako si povídáme! O té nejlepší učené škole na celém světě! Že bychom o ní mluvili s diákonovým vlastním bratrem, který se jistě jmenuje Bertoaldus nebo tak nějak podobně.

Bertoald zčervenal — ne hněvem, ale studem. Odvrátil svou tvář, než ruměnec zmizel, a pak pozorně naslouchal a jeho tvář se již moc nezměnila. Zahleděl se vzhůru k prů-

smyku, jako by byl zaměstnán tím, jak dlouho jim bude trvat, nežli se dostanou nahoru a než jím projdou a nežli vstoupí do *skutečného*, do opravdového světa jeho života. Nahoře zářil sníh, bíle zářící ubrusy byly rozhozeny po vrcholcích, ve stínu byly modré. Pravil:

„Anselm, myslím diákona Anselma z Beneventa, je dobrým královým přítelem?"

„Setkali se v Romě a v Parmě," řekl Radbert a zašilhal pohledem plným nové veselosti na Bertoalda. „Je to opravdu dobře vybavený muž. Napsal básně pro Jeho Milost a také pro královnu, alespoň si myslím. Mají ho velmi rádi."

Po celé hodiny stoupali. Léta uběhla, léta běží, myslel si Bertoald Lupigis. Roky utíkají. Občas si toho člověk všimne, ale často to vůbec nevnímá. Je to, jako když tečou potoky z hor, jako když kolem přeběhnou zvířata. Jako by člověk podřimoval. Nikdo neví, co léta obsahují. Léta zajetí uběhla — opravdu uběhla? Co bylo jejich obsahem? Ještě to nevím a možná se to nikdy nedovím. Jako bych nežil svůj život, když ubíhala, běžela a já byl u toho, ve tmě i v mlčení, v zajetí. A v místech mého skutečného života žili jiní lidé.

„Možná to stihneš domů dřív, než začnou jarní práce," řekl Radbert. „Budeš dál pracovat na půdě?"

„Ano, myslím, že ano. Nevíš, jestli mí pacholci, otroci zůstali na statku? Co víš o mém statku?"

„Ve Forojuli je prý všechno v pořádku," řekl Radbert. „Jeho Milost se tam zachovala opravdu mírně."

„Ano."

Dlouho jsem nežil svým životem, myslel si Bertoald Lupigis. Ale změnu cítím. Události kolem mne procházejí a ubíhají, dějí se. Sedm let a já tu jedu na koni. Ani se mi tam moc nestalo, ale svět se změnil. Mně se nestalo nic víc, než že jsem seděl v té sklepní díře v Lugdunu a že jsem vykonával spoustu prací, naposledy s kamenem a dřevem a železem a s půdou. Nic důležitého se mi nepřihodilo, ale světu ano. Ten se změnil. Několik let bylo deštivých, příliš deštivých, jiná byla suchá, přespříliš suchá.

„Nevíš, jaké měli ve Forojuli úrody, Radberte?"

„Všechno bylo zřejmě v naprostém pořádku," řekl Radbert. „Měli mimořádně úrodná léta. A také obchodu se prý dařilo. A koně, které odtamtud dostáváme, jsou skvělí."

„To rád slyším," pravil Bertoald.

Úroda byla jistě špatná, měli špatné úrody, pomyslel si. Déšť, déšť a zase déšť. Sucho, sucho a zase sucho. Králové nemohli po několik let ani do války vytáhnout, protože lidi i zvířata dostali sotva chleba a krmení. Déšť. A jiná léta sucha. Slunce přespříliš svítilo nebo bylo zakryto dešťovými mraky. Mráz a sníh a sucho bylo. Žádná zpráva mi nedošla, ani jedna nedorazila k cíli. Pálili dopisy.

„To bych rád věděl, jestli už vědí, že jsem na cestě domu, Radberte? Poslali napřed nějaký dopis, nějaký pozdrav?"

„Naše poštovní služby fungují vždy skvěle," řekl Radbert. „Jak na souši, tak i na moři. Přesně podle přání Jeho Milosti. Všechny alespoň trochu důležité zprávy obvykle dojdou. Jestli jsi nějaké dopisy poslal, jestli jsi měl povolení posílat dopisy, tak jistě došly tam, kam měly, před povolaný zrak. Král je pozorný, myslí na všechno, všechno zařídí nejlepším způsobem. Ty Jeho Milosti nevěříš?"

„Doufám, že všechno bude v nejlepším pořádku," řekl Bertoald.

Dopisy shořely, pomyslel si. Nebo je déšť roznočil k nepřečtení. Nebo leží v jejich archívech a čekají na správného vykladače. Hlasy se vzkazy zmlkly, byly cestou umlčeny. Čísi ruka přikryla něčí ústa.

Myslel dál na dopisy: dopisy ležící ve sněhu, který snad nikdy neroztaje, aby si je mohly oči přečíst a přetlumočit hlasem. Dopisy splachované řekami, unášené do moře, klesající k rybím tlamičkám, požírané rybami. Dopisy ležící v klenbách sklepení, kde plesniví nebo kde o ně hrozivě pečují, aby se mohly stát pro někoho proti někomu důkazem. Dopisy, z nichž se vyškrabe obsah, aby se mohly stát jinými, novějšími dopisy. Oheň požírá listy. Tvé výkřiky proměňuje v popel, který vítr foukne někomu do očí a vyvolá v nich slzy, a ten pak pláče, ani neví proč, třeba pro ženu, manželku. Nebo ví proč, ale ne to, že slzy byly vyvolány dopisy, které nikdy ne-

dostala. A z dýmu se stane mrak. Zpráva se změní v déšť, který padá na pole a svlažuje je.

„Tak to na mě doma jistě čekají, Radberte?"

Doma na mě čekají, myslel. Doufám, že vědí, že jsem naživu a že mohou čekat, doufám, že také žijí a mohou čekat. Věřím, že Liuta žije a je zdravá. A že se Conald vrátil. Že ujel, to bylo z mladistvé bolesti a mladické bolesti přejdou. Teď je to dospělý muž. Třeba už má ženu a děti. Možná si již opatřil vlastní půdu a dobytek. A jestli je Warnefrit ještě v zajetí a není doma, pak by bylo pro statek dobré, kdyby se Conald vrátil. Ale možná je už i Warnefrit na svobodě a je doma. Pak by bylo dobré, kdyby tam Conald nebyl a našel si své štěstí jinde. A bylo by dobře, kdyby všechny ženy ze statku byly doma.

„Nevíš, Radberte, jestli odvedli hodně žen? Jestli Frankové odvedli ženy z Forojuli?"

„Byla přece válka!" řekl Radbert. „Jistě získali ženy, aby šly s nimi! Vždycky to tak bylo s těmi, kdo zvítězili — ti si vždycky najdou ženský doprovod! Rády jdou s vítězi dobrovolně! Vždyť jsi sám byl ve válce, tak víš, jak to chodí!"

„My jsme tenkrát ženy neloupili," řekl Bertoald.

„Ale jistě znásilňovali," zasmál se Radbert. „To přece patří k velké svobodě války, to přece víš! K svobodě válečného veselí!"

„Nikdy jsem nic takového neviděl," řekl Bartoald. „Ale vzpomínám si, že za to byl někdo nebo někteří potrestáni."

„Náš král za takové věci také trestá," řekl Radbert vážněji. „Trestá tvrdě a hned!"

„Ale všechny vojáky přece nemůže ve dne a v noci hlídat."

„Jeho Milost to dokáže," řekl Radbert vesele. „Vidí všechny a stále! Má mnoho očí! Vidí i tebe, Bertoalde! Pozoruje tě, tvou tvář, tvé pohledy, tvůj hlas. Taková je Jeho Milost!"

Doufám, že Perto zůstal doma, myslel si Bertoald Lupigis. Nebo že našel cestu k Anselmovi do Beneventa. Z Perta stejně nikdy nebude pořádný sedlák nebo obchodník. Hm, obchodník možná, kdo ví? Doufám, že Flavianus je zdravý a že ho nepostihla velká stařecká pomatenost. A doufám, že žijí

i Fulco s Upertem a že je neprodali a že mohou stále ještě pracovat. Jestli všichni žijí a jsou doma a při zdraví a mohou pracovat, pak měli opravdu štěstí. Já žiju. Jedu za nimi. Věřím, že budeme mít dobré léto a dobrou úrodu na jih od hor. Přiměřeně deště a žádná dlouhá sucha. Doufám, že všichni moji ještě žijí. Na ostatní kašlu.

31

Vítr se přihnal od východu a snesl se do údolí dešťovými přeháňkami. O několik hodin později, když cesta stoupala k posledním statkům před posledním pustým úsekem k přechodu průsmyku, proměnil se déšť nejdříve ve vlhké sněhové vločky a potom v drobné krupičky. Radbert se nad sněhem smál:

„Tady jsem už párkrát jel! Někdy je tu cesta jako procházka parkem, opravdu dobrá od časného jara až do pozdního podzimu. Všichni tě varují, jako by šlo o život, když má přijít trochu sněhu. Někteří se tak bojí sněhových lavin, že se raději vrátí, i když to už mají téměř za sebou! Ne královi vyslanci, ale jiní lidé!"

Měl dobrou náladu, dal se do popisu:

„Až úplně nahoře je na mnoha místech rovina, a tou není nikdy obtížné projít. A na druhé straně je obyčejně jasné a slunečné počasí dlouho do podzimku a až do zimy. A teď tam musí být nádherně! Dalo by se říci, že v Bilitiu je už plné léto."

To mělo být povzbuzení. A sliboval:

„Pořádně se vyspíme, odpočineme si, sníme, co nám ještě zbylo, a večer vypijeme víno! Na druhé straně hor dostaneme čerstvé jídlo a nové víno."

A ujišťoval:

„Zítra sníh zmizí. Průsmyk, to je jednoduchá a pohodlná záležitost. A je z něho nádherný výhled! Dole zelená údolí, statky, vesnice. Člověk si na vrcholku připadá jako vévoda bohatého a šťastného vévodství! A jestli půjde všechno dobře, jsme zítra večer v Bilitiu. Tam si pár dní odpočineme, to nám neuškodí. A to už budeš vlastně celkem vzato doma!

A navrhoval:

„Prohlídneme si trochu město a věže ze starých dob, to je poučné. A pak projedeme kolem Laca Verbana a tam si budeme moct vybrat mezi třemi cestami. A jen řekneme: poje-

deme touhle! Ne vždycky může člověk tak lehko volit své cesty, Bertoalde!"

A zatímco se kolem nich hnal sníh tak, že se museli přikrčit v sedlech až k hřívám, popisoval dál:

Buďto si budou moci vybrat jízdu přes nízké hory, jsou to skoro jen kopečky, když je člověk srovná s těmihle velehorami, a potom průsmykem na jihozápad od Bilitia — je to jen průchod v lehce dosažitelném pohoří — a potom dál podél jezer a nízkých hor ke Comskému jezeru a pak už jen kousek přímo na jih k Mediolanu. Ale také by mohli jet po východní straně Laka Verbana, je to docela dobrá cesta, ale občas se na ní musí vystoupit na vysoké svahy nad příkrými břehy nebo překonat nejobtížnější místa přívozem, a při tom jsou samozřejmě potíže s koňmi. Radbert věděl mnoho o přednostech a obtížích cest. Ale, a při tom se zasmál a obrátil svůj od sněhu mokrý obličej k Bertoaldovi, s koňmi si člověk vždycky nějak poradí, mají-li plavat nebo letět. Král všechno dobře zařídil. A ostatně mohli by se také dát cestou na sever a na západ od Verbanského jezera, přes Leocardum podél břehu nebo po prastarých, dlážděných římských silnicích v horách — tak vysoko, že odtamtud člověk vidí daleko do Langobardie. To je nejkrásnější cesta, myslel si Radbert a tvářil se, jako by po ní již jel v jasném slunečním svitu.

A až dojedeme k jižnímu konci jezera, bude nám zbývat jen půl dne jízdy do Mediolana. A odtamtud jsme co by dup v Papii a pak se pustíme dobrou, přímou cestou na východ do Brixie, Verony a Patavia a dolů k Venetii, když se nám bude chtít, a pak do Forojuli!"

Cesta se rozšířila natolik, že mohli jet bok po boku.

„Pojedeš se mnou až do Forojuli, Radberte? Myslel jsem, že zůstaneš v Papii? Že mě tam na potvrzenku odevzdáš."

Radbert má asi nějaký vzkaz pro gastalda, řekl si. To mu nebylo ještě docela jasné. „Gastald Harmolt má být možná přemístěn, možná že jeho místodržitelství ve Friuli v dobrém mírovém čase skončilo. Možná byl kdesi vězeňským dozorcem, má v tom směru nadání," řekl Radbert a zasmál se. „A na jeho místo přijde nějaký markýz nebo vévoda. V tomhle dobrém, mírovém čase!" smál se Radbert.

„Třeba to bude Langobard!“ dodal. „Co já vím! Ale nějaký Langobard, nějaký selský vévoda by se Jeho Milosti mohl hodit, kdo ví. Jeho Milost občas vyměňuje a přemisťuje úředníky. Je to jako na šachovnici, kameny mění své hodnoty!“

A znovu se vánicí ozval Radbertův hlasitý, veselý chechtot:

„Jednoho dne budeš, Bertoalde, třeba vévodou ve Forojuli!“ křičel a utíral si z obličeje mokrý sníh. „Když dnes splníš dobře své úkoly, můžeš to dotáhnout daleko! Takový už je náš král!“

„A z vévodů dělá sedláky,“ řekl Bertoald po chvilce. „A bratranec bývalého vévody se stane otrokem.“

„Jo, když projde celou tu cestu s hlavou na krku!“ zakřičel Radbert a znovu se rozchechtal.

Za soumraku došli k malému alpskému statečku — ke krátkému stavení a několika maličkým, zasněženým políčkům. Přijali je s bázlivou nedůvěrou. Koně mohli odstavit do přístřešku ke kozám. Sedlák, starší muž s křivýma nohama, mluvil nesrozumitelnou rhaetštinou či alemanštinou, museli se znovu a znovu ptát, co chce vlastně říci. Říkal, že je tu teď sám se svou ženou. Synové že jsou ve válce kdesi na severu, jak má za to. Jestli ještě žijí. Možná ani ve válce nebyli, jen někde jsou, jestli ještě žijí. Dcera mu zmizela — nějak — když táhli průsmykem před sedmi léty na jih vojenské houfy. A teď k jaru že mají nouzi o jídlo. Že mají z jihu trochu kaštanů a něco kozího sýra. Taky trošku mouky, ale víno nemají. A kýtu sušeného ovčího masa, řekl rychle a nesrozumitelně. Ani ovce, ani kozy nedávají teď víc nežli pár hubených kapek mléka, pokud vůbec nějaké dají. Má tu dvě kozy, ovce a ostatní kozy má na statku níže v údolí. A také že nemá vejce, slepice zavřené v místnosti moc nesnášejí, pokud vůbec snášejí. Míval krávy dvě, ale jednu mu sebral král — obvyklým a zcela zákonným způsobem a prostřednictvím svých úředníků, řekl sedlák s pohledem k roští, plápolajícímu na ohništi. A druhou mi vzali jiným způsobem — ta prostě zmizela. Ovčí kýta je malá, už je skoro snědená, vzpomněl si v novém záchvatu bázně. V létě to bylo s jídlem lepší, to se rozumí, ale zase nebylo tak bezpečno. Prošlo kolem moc lidí.

Radbert mu hodil na stůl stříbrňák, aby mu dokázal své dobré úmysly.

„Král si přeje, abychom vždycky dobře zaplatili," dodal. „Jeho Milost za sebe platí. Není, jako byli loupežní králové ze severu a z jihu!"

Sedlák se podíval na minci, na Radbertovy šaty, sedlové vaky na zemi, pak se pohled opět stočil k minci, ale neodvážil se jí dotknout. Radbert vyndal ze sedlových vaků chleba, sušené maso a malý měch s vínem.

„Máme vlastní jídlo, jak vidíš," řekl. „Pro nás stačí. Nemáme v úmyslu vyjíst ti dům, dědku!"

A nabídl i oběma staříkům. Babka se vyplížila z koutku a postavila se za muže, váhala, přijala a znovu se odplížila na stoličku k ohništi. Bez zubů žmoulala chleba a maso v ústech a polykala rychle a bázlivě, dědek žvýkal klidněji. Radbert jim nabídl i víno, pili nezkušeně a žíznivě z hliněného kalíšku, neodvážili se vzít do ruky poháry, které Radbert postavil na stůl. A najednou byli oba stařečci čilí a začali si skákat jeden druhému do řeči. Nejdříve mluvili o dětech, o zmizelých dětech. Po chvilce jim začala ospale klesat víčka. Babka se nejistě zvedla a zahnala půl tuctu slepic do klícky a potom padla do ovčích koží za pecí. Hned usnula a ve spánku párkrát povzdychla, nos jí ostře popiskoval. Bertoald si myslel: Zima, samota. Dědek seděl dál na lavici u stolu a zíral na Radberta unavenýma, začervenalýma očima. Víčka mu mrkala klidně jako zvířeti. Čekal, že dostane ještě napít, přistrčil svůj kalíšek a kapku dostal. A jak srkal víno, po celý čas se díval na Radberta. A znovu přistrčil hrnek.

„Už nedostaneš nic," řekl Radbert a usmál se na něho přátelsky. „Už ani kapku, rozumíš!"

Dědek se poškrábal na tváři, jeho rty pracovaly, a utopená očka se zase scvrkla a byla najednou vystrašená. Odkašlal si a vypravil ze sebe:

„Přicházíš, pane, rovnou od krále? Jsi přece králův člověk?"

„Jistě, jistě," řekl Radbert a zeširoka a spokojeně se na něho usmál. „Chceš se na něco zeptat?"

„Potom se vrátíš za králem na sever?"

„Později se s ním setkám," řekl Radbert, a jak tam tak seděl, vypnul hruď.

Dědek znovu zaváhal, podíval se do kalíšku, zvedl ho a vycucl z něho posledních pár kapek a dostal kuráž:

„Nemohl by ses mi ho na něco zeptat, pane?"

„Ptej se rovnou, dnes večer jsem tu králem já, copak nevidíš? Jen se klidně ptej!"

„Jde o mé syny," řekl stařík. „Jmenujou se Gaudibert a Gausfred, jsou tady odtud, Garamanovi synové, tak se jmenujou, a já jsem Garaman. Jeden je velký a urostlý, to je Gaudibert. Ten druhý je menší, ale taky je to silák, a to je Gausfred. Vzali je s sebou, když šli přes hory, chtěli se dostat do Lepontijského údolí, říkali. Ti, co tu byli. Vzali je za vojáky. Synové jim měli ukázat cestu. Už je tomu sedm let. Kde mohou být?"

„Podívám se po nich," řekl Radbert s velkou ochotou. „Pošlu je domů. Řeknu královi, aby je poslal domů. A teď si jdi lehnout."

Dědek zůstal sedět.

„A pak tu máme ještě Gauselmu, dceru," řekl. „Tu odvedli na sever tenkrát, když zmizely všechny ženské. Říkají to po všech statcích v údolí, tak daleko, kam až jsem se ptal, byla prý s nimi, ale bez krávy. Je docela malá a hubená, asi jako moje stará. A má hnědé oči a hnědé vlasy, stejné vlasy, jako mívala má stará. Trošku kulhá, protože si jako dítě zlomila levou nohu, srostla jí dobře, ale byla o něco kratší, jinak žádnou vadu nemá. Když na ni teď vzpomínáme, tak se nám zdá, že byla hezká, to jsme si řekli už párkrát. Jmenuje se Gauselma, Garamanova dcera. Už je to sedm let, co zmizela."

„Podívám se, kde by mohla vězet," řekl Radbert s dobrotou ve tváři. „Promluvím si o ní s králem, však ti ji pošleme domů. A teď si jdi lehnout, víno už nedostaneš. Moc po něm mluvíš, Garamane!" zasmál se a poplácal dědka po ramenou. „Promluvím o tobě s králem. Jeho Milost není taková, jako bývali králové z jihu. Zařídí všechno, všichni, kdo ho poslouchají, musí být spokojeni. A teď si jdi lehnout."

Dědek se zvedl, přešoural se přes místnost a složil se do ovčích koží vedle babky. Chvilku ležel tiše, zřejmě se pokoušel

neusnout a poslouchat. Ale víno zmohlo mysl i žaludek. Brzy se začaly ozývat i jiné zvuky než pískání v nose, dávil se nebo pofňukával, ano, znělo to jako plačtivé vzdechy. Brzy nato přišlo nové pískání v nose a mumlání ze spánku; Garaman snil svůj smutný sen.

Bertoald vyšel ven. Přestalo sněžit, už nefoukalo a bylo chladněji. Zašel do přístřešku podívat se na oba jezdecké i na nákladního koně. Ještě stáli a žrali. Chvilku u nich pobyl, vsál do sebe koňský a kozí pach, i pach, který tu zanechaly ovce, stál ve zvířecím pachu, ve zvířecím teple, v jejich zvucích. Měsíční světlo vstoupilo otevřenými dveřmi. Kozy ležely namačkané v klubku, ale potom se zvedly na ztuhlé nohy, oči se jim leskly. Koně otočili hlavy a podívali se po něm. A pocit, který se ho za všechna ta léta zajetí zmocnil jen párkrát a na několik okamžiků, se opět vrátil. Připadalo mu, že už nevydrží být *pryč* ani o den déle, ani na jedinou noc, na jedinou hodinu. Přemýšlel, zkušenými pohyby přitáhl kožešinové houně na koňských hřbetech a potom se postavil mezi dveře zády k nim. Měsíc už vystoupil pěkně vysoko a šířil kolem sebe nad hlubinou údolí na severu dlouhé, tmavě modré stíny. Vysoko na svazích zářil čerstvý sníh jako rozdrásané stříbro. Najednou si vzpomněl na jednu dávno minulou noc, když se zvedl od Liutina boku a vyšel na dvůr. Tehdy si myslel, že i Liuta je vzhůru a že odpočívá tiše ve tmě pokoje a čeká na rozhodnutí o Warnefritovi, že čeká na jeho slova rozhodnutí o synech, o Rodgaudově podniku, o jeho nešťastných plánech. A on si oblékl plášť a holínky a vytratil se ven. A teď si vzpomínal, jak tehdy uvažoval: Neumím jít potichu, jsem příliš těžký a neohrabaný, nedokážu to. V slabém svitu hvězd spatřil venku na dvoře ve sněhu stopy. A ještě před chvílí slyšel v předsíni Warnefritovy kroky a také to, jak za ním po špičkách vyšel Perto. Warnefrit stál na dvoře a byl, jako často v té době, opilý. Stál tam a zíral přes hradby a přes řeku ke hradu a proklínal Rodgauda. Perto byl jistě u stájí, ve stájových vratech, někde ve stínu a sledoval svého bratra, pozoroval. Bertoald se vrátil do ložnice. Po chvilce otevřel dveře do síně. A to už seděl Perto ve Flavianově křesle a dělal, jako že spí. Warnefrit tam nebyl, ale na stole stála číše a čekala na jeho žízeň.

Připadalo mu to teď jako cosi velmi vzdáleného, jako ze vzdálených a ztracených dob. Byla to noc velké tísně, v níž však byla i jistota — něco, co bylo tehdy strachem, ale co se proměnilo v obraz bezpečí, míru, životní svobody. Napřáhl ruku, chtěl se toho opět zmocnit, uchopit to a přidržet, ale spatřil stín své paže, uzounký stín ruky, jak se sune po sněhu na Garamanově dvoře. Nato vyplivl drsnou chuť vína, a aby svou nečinnou ruku někam umístil, chytil svůj mohutný nos mezi palec a ukazovák. Mysli jasně, správně se ptej. A najednou se otřásl a zašel dovnitř.

Radbert přihodil na hranici nové roští a navrch přiložil kus rozštípnutého pařezu. Ve světnici bylo těžké teplo. Garaman a jeho stařenka chrápali a tu a tam si povzdechli. Zdálo se, že Radbert pil dál a už se připravoval k dalšímu doušku; oba poháry stály vedle něho na lavici. Za celý den se nestačil vypovídat, ještě v něm zůstala spousta řečí: mnoho tvrzení, politických projevů, spokojenosti s králem a s životem — a dobromyslných a vyhýbavých slibů a ujištění, lstí a šlechetnosti. Něco si pobrukoval, nějakou saskou barbarskou nebo válečnou píseň s mužně vyzývavými slovy pijáků o ...*holkách, které rády dají*...

„Posaď se sem," řekl a položil ruku na lavici. „Víno je na stole, na dnešní noc nám bude stačit. A zítra večer budem v Bilitiu, skoro doma, u tebe doma, Bertoalde! A na cestě tam je jídla a vína všude dost — v hospodách!"

Opřel se o stěnu a sebral stříbrňák, který zůstal ležet na stole, franckou minci nového typu, držel ji proti ohni a četl, téměř zpíval:

„Carolus Rex Francorum et Lang... Langobardorum, slyšíš — tvůj král, Bertoalde! Pat... Rom..., jako Patricius Romanorum. Když máš tak učené příbuzné, tak jistě umíš římskou řeč dobře, že?"

„Zvlášť moc ne. Ale rozumím většině z toho, o čem je řeč."

„Tak pij, Bertoalde! Napij se na zdraví Rexe Langobardorum — svého krále!"

Hodil peníz na stůl, zvedl pohár přehnaně dvorným gestem, v němž byla možná obsažena zrada, stará saská nenávist lstivě převlečená za opojení vínem.

„Na zdraví a úspěchy Jeho Milosti!“

Bertoald se sklonil, uchopil svůj pohár, dotkl se ho rty a znovu ho postavil na stůl.

„Už nemohu pít, Radberte. Srdci to nedělá dobře, těžce se mi dýchá. Nikdy jsem pití nesnášel.“

„Ale povídat snad ještě můžeš!“ řekl Radbert. „Alespoň můžeš zůstat vzhůru a dělat, jako že mluvíš! Posaď se!“

Laskavý, usměvavý obličej se náhle změnil, byl ostražitější. Byla to vynucená pozornost vínem unaveného muže, tvář opilého, ale opatrného dvořana, špeha, žáka filozofů:

„Měl jsi syna, který se jmenoval Conaldus, že je to tak?“

Bertoald se napřímil:

„*Měl?*“

„Samozřejmě myslím, jako že ho *máš*!“ dodal Radbert a opět se zeširoka přátelsky usmál a rozhodil mohutně rukou, až se mu kameny v prstenech na ruce zaleskly.

Bertoald o krok postoupil a mohutný, těžký muž stál s vypnutou hrudí a založenýma rukama, pootevřené ruce se chystaly zmáčknout protivníka:

„Tak pověz, co víš, Radberte!“

„Nevím nic,“ řekl Radbert lehkým tónem. „Vlastně nevím nic. Ale jedno si pamatuj: částí mého povolání je vědět hodně, jinou jeho částí je nevědět. Ale vzpomněl jsem si — náhodou — na jméno Conaldus.“

„No a?“

Radbert začal najednou používat saská slova, mluvil rychleji než před chvílí. Bertoald mohl jen stěží sledovat, co říká:

„Vzpomínám si na jméno Conald. Bylo to po bojích v severní a východní Vestfalii před pěti lety. Byl jsem s králem v Padrabrunu — a v Buriaburgu — a tenkrát jsem dostal rozkaz odjet napřed do Mogontie a Vormatie se zprávou, že Jeho Milost je již na cestě. Měl jsem oddíl o desíti mužích. A jeden z nich se jmenoval Conald. Měl špatné zuby a jednu tvář měl opuchlou a podle toho měl taky náladu.“

Napil se a ukázal na druhý pohár, ale Bertoald se ani nepohnul.

„Jak vypadal jinak, Radberte?“

„Byl to vysoký, těžký chlapík,“ řekl Radbert pomaleji

„Právě tak rozložitý jako Bertoald Lupigis, ale ne tak vysoký, jako jsi býval ty zamlada."

A tomu se zasmál.

„Podobal se ti, ale měl dlouhé, žluté kníry, které rád smáčel do vína a piva — tak měly koncčky úplně hnědé. Pil víc, než jsme měli dovoleno."

„Odkud k vám přišel?"

„To ani pořádně nevím. Bojoval proti nám v Baiuvarii, myslím, a taky asi v Sasku, a padl do zajetí. Ale darovali mu život, z královské milosti. A on přešel z vděčnosti k nám — tak jako mnoho jiných. Když jsme se setkali, přišel odněkud z kraje kolem Brunisbergu, jestli víš, kde to je?"

A dlouze vysvětloval, pil a huba mu mlela, vtipkoval, trochu se vychloubal, byl na měkko, ale pak se mu rozsvítilo a jazyk ho zase poslouchal:

„Byl to nádherný život, Bertoalde!"

„Jak víš, že je to ten, na koho myslím, Radberte? Nějaký Conald, Conaldus?"

„Nevím, jen si to myslím. A teď se napij a buď rád, že se tu máme tak dobře a že budem brzy na druhé straně!"

Podal Bertoaldovi jeho pohár. Když Bertoald zakroutil hlavou, vypil ho sám. Teď už měl tváře rozpálené a upocené, strniště mu svítilo jako zlato v záři plamenů a v očích mu blýskal smích.

„Ženských tam bylo víc než dost! Přišly, některé sice přivlekli, ale většina jich přišla dobrovolně."

„Ano, to jistě," dodal Bertoald.

„Jako třeba tady Garamanova dcera," řekl Radbert. „Rád bych věděl, kam se poděla. Hradní paní se jistě nestala — jako jedna, co měla štěstí. Hradní paní v Genavě, hradní paní u Laka Lemannu. Byla sice odvlečena jako jiné, to je pravda! Ale stala se hradní paní. Pěkné! Ale strašné. Ne! Pěkné, pěkné. Jenže ta byla také vévodskou dcerou! Dívka, jež přišla o počestnost! Vévodská dcerka!"

Náhle se odmlčel a pak:

„Jedna tam z jihu."

A zas měl malá očka:

„Jen žvaním a žvaním. Ale vévoda, chudák, ten přišel

o hlavu. Ale já svou hlavu neprokecám, já ne! Stojím na správné straně! Nedělám žádné povstání! Vždycky mám v šišce jasno a vím, co dělám — i když spím, Bertoalde!"

Blábolil, jazyk mu nesloužil.

„Dbám na to, abych byl střízlivý," řekl. „V tom je má síla!"

„Jak to bylo s tím, co se jmenoval Conaldus?" řekl Bertoald a stál pořád jako dříve.

Radbert se vzchopil, mluvil pomalu:

„Hm, jak si myslíš, že to s nimi chodí? Když jsou mladí a zdraví a přežili tolik věcí? Už to, že žije, je velká milost. A toť se ví, že za to byl potom vděčný, že mohl sloužit Jeho Milosti. Čím byl, nežli jsme se potkali, a kde byl, to nevím. To se mohu jen dohadovat. Určitě seděl někde v podzemí, to je jasné. A tenkrát mu jistě zuby pořádně nahnily. Ale jinak z toho vyšel dobře. A nemyslím si, že by seděl ve sklepení moc dlouho, možná jen nějaký ten rok. Král potřebuje lidi — i lidi jeho druhu."

„A jak víš, že byl z Forojuli?"

„Sám to říkal."

Mlčeli, Radbert dolil poháry, pil.

„Co vyprávěl o svém životě, Radberte?"

„Moc toho nebylo. Hlavně o ženských, když byl opilý. A o druzích vína a piva, která už pil."

Bertoald postoupil, stál těsně u Radberta, sklonil se k němu:

„*A teď si dobře vzpomeň, Radberte.* Nic jiného neříkal, *vůbec nic?*"

Radbert k němu vzhlédl a jeho úsměv zmizel.

„Jednou řekl, že jsem jako jeho bratr. Opilecké žvásty! Měl mladšího bratra, jmenoval se Joberto nebo tak nějak. Toho měl rád, ale taky se ho bál. Zvláštní! A měl taky staršího bratra a toho nenáviděl. Nebo ho aspoň neměl rád."

„*Nic víc, Radberte?*"

„Jo, někdy, když byl opilý, se dal do breku. To dělají takové drsné povahy. Možná to taky byly ty jeho věčné bolesti zubů."

„*A dál, Radberte?*"

„Párkrát mluvil také o nějaké dívce, měl ji rád, ale nemohl ji dostat. Říkal jí princezna a my jsme ho překřtili na synovce

Krále Neznámého. A tenkrát za to málem jednoho chlapa probodl a byl za to potrestán. Měl jsem ho s sebou na cestě do Ingulenheimu, ale pak se musel ještě s několika dalšími vrátit. Teď bude jistě někde na severu, bojuje tam anebo chlastá."

Bertoald sklonil hlavu.

„Vypadáš nějak smutně, Bertoalde."

„Cesta člověku nepřidá," řekl Bertoald. „Už nejsem zvyklý jezdit na takové dlouhé cesty."

Odstrčil pohár a sedl si na lavici vedle Radberta. Unaveně mrkal do ohně, víčka mu padala.

„Nemluvil někdy o svých rodičích, Radberte?"

„Ne, pokud jsem slyšel. Ale zato o nějakých čeledínech nebo otrocích, které měl jistě rád. A taky fantazíroval o tom, že si, až bude mít dost peněz, koupí v Sasku nebo v Baiuvarii nebo někde na druhé straně velehor v Trevisu nebo v Tergestu statek, ale daleko od svého rodiště. Blouznil o tom, že se usadí v Carolově říši jako sedlák. Ale z toho jistě nic nebude, jak se mi zdá. Když byl tak dlouho ve válce a naučil se pít."

Bertoald seděl předkloněn s velkýma rukama mezi koleny a jeho šedivé vlasy mu visely hluboko do čela. Rty se pohybovaly, ústa formovala neslyšná slova, slova se bez použití odkládala do mlčení.

Po chvilce řekl:

„Snil o tom, stát se sedlákem?"

„Hm, to dělá kdekdo, když je úplně na dně."

A Radbert zvedl opět vak s vínem ze země.

„Ještě víno, Bertoalde? Potřebuješ je."

„Ne. Mám z něj jen špatné sny."

„Jo, já nikoho nenutím," dodal Radbert zatrpkle.

A nato se zase zasmál:

„Ale tady je dobře! A zítra už dojedem do pořádného léta! Umíš si to představit?"

Zvedl se a nejistým krokem si vyšel ulevit. Když se vrátil, měl již jistější chůzi a voněl zimní svěžestí.

„Nebe je úplně jasné, ale je trochu chladněji," řekl. „Když bude v průsmyku umrzlo, bude to pro nás dobré, tvrdá kůra, která unese koně. A hned na druhé straně bude země holá."

Přisedl k Bertoaldovi:

„Trošku vína si ale dáš, ne? Mám takovou chuť napít se na krále a na cestu, víš! Jinak moc nepiju. Ale dnes večer mám dobrou náladu. Když jsem smutný, nepiju vůbec. Ale smutný jsem málokdy, nemám na to povahu."

Bertoald si trochu usrknul, poválel víno po jazyku, bylo ještě kyselejší a kalnější.

„Ta vévodkyně, ta hradní paní od Genavy?" řekl. „Co je z jihu. Jak ta se jmenovala?"

Radbert se k němu prudce otočil, očka se opět zúžila, byl v nich výsměch, pátravost i varování:

„Jseš zvědavý? Má dvě jména, pokud si vzpomínám."

Ale nežli je vyslovil, váhal:

„Landoalda. A pak má ještě jedno jméno, ale to nepoužívá."

Bertoald mlčel.

„Angilperta bylo to druhé," řekl Radbert. „Slyšel jsem něco o tom, kým byla dřív ještě jako Angilperta. Vévodská dcerka. Postarali se o ni. Svrhli ji dolů, dalo by se říci. Ale rychle a bez námahy se z toho vyškrábala. Má ostré pařáty, ví, jak si život přidržet. Tak by se to dalo říct."

„Co o ní víš, Radberte?"

Radbertovy oči zazářily, zúžily se v záři ohně a potom se rozevřely do velkého úsměvu:

„Že je moc krásná! Moc a moc krásná, Bertoalde! Smutně krásná, řekl bych. A tvrdá! Tvrdá a krásná. Občas zapomenu na to, kdo je. A myslím, že ona taky zapomněla, kým byla. Její muž, můžeme-li ho tak nazvat, sedí na malém hradě nedaleko Genavy. Je to králův věrný, vyškemral si titul. Ostatně, jmenuje se Gunderic."

„Má nějaké spojení s příbuznými — z jihu?"

„To nevím," řekl Radbert a odvrátil zrak. „Možná to dělá stejně, jako to teď dělají všichni chytří lidi. Zvlášť ti z jihu. Zapomenou nadobro, čím byli, víš!"

„Ale když má člověk příbuzné..."

„Příbuzní můžou být nebezpečné břemeno, Bertoalde. Těžkým břemenem, které zlomí vaz, když ho chce člověk vláčet za každého počasí. Někdy je lepší moc si nepamatovat. O tom bych mohl leccos povídat!"

Zamíchal zbytkem vína v poháru a vypil je.

„Jo, jo, o takových věcech bych mohl leccos vyprávět, drahý Bertoalde. Taky jsem zapomněl na příbuzné, já taky, na všechny, kromě otce, který se stal královým věrným již jako mladý muž. Nejlépe je zapomenout na to, co *bylo* — teď, když je všechen svět úplně nový. Nevšiml sis toho? Skoro úplně nový, ano, úplně nový!"

Bertoald neodpověděl. Vstal, zašel se podívat do přístřešku na koně. Už leželi. Obklopil ho koňský pach a jím pronikal pach koz. Kozy vstaly, jejich oči na něho v měsíčním svitu lstivě, s nevinnou lhostejností zasvítily. Zašel k nim do kouta, hladil jim čela a natažené krky, vnímal jejich teplo.

Začalo citelně přituhovat. Na dvoře se zastavil a zahleděl se vzhůru k průsmyku a dolů do údolí. Měsíc vydával dlouhé, úzké stíny, jež se dole na dnech údolí proměňovaly v tmu. Někde na statku nebo ve vesnici pod ním, v temném kotli, svítilo světélko, okenní otvor, otevřené dveře. Bděl tam člověk, čekal, dohlížel na zvířata. A ještě níže bloudilo jiné světélko, někdo se vracel domů, šel po cestě, procházel dvorem. Nebo byl někdo někam povolán a někdo ho nebo ji provázel s lucernou. Vzpomínky se znovu vrátily, zamumlal:

„*Ve!*"

Když vešel do světnice, řekl:

„Když už víš všechno, nevíš taky něco o jednom, který se jmenuje Warnefrit? Je z Forojuli, možná je ve Francii, jestli ještě žije? Je to mladý muž, asi tak v tvém věku!"

Odstrčil pohár a usedl na lavici:

„Nemysli si, že jsem tak dotěrný, Radberte. Ale..."

Radbertovo čelo se svraštilo v předstíraném zamyšlení, napil se a hledal sílu a vnuknutí, aby mohl schrát novou roli dvorního vypravěče. Naráz otevřel oči dokořán v radostném údivu nad báječnou příležitostí si popovídat. Ale hned nato se oči zavřely, sevřely se v laskavé vychytralosti a velké lstivosti opilcově.

„Mno, *mno*! Skoro se mi zdá, že jsem někoho toho jména potkal. Před několika lety. Alespoň jsem ho viděl. Tam, co byl."

„Kde tam, Radberte?"

„V Totonisville, v jednom sklepení."

Bertoald řekl tiše:

„Jak vypadal?"

Radbert žil už svému novému příběhu:

„Probírali jsme zásobu, měli jsme jich vybrat tucet a poslat domů na jih. Jeho Milost v té chvíli žádná langobardská rukojmí nepotřebovala. Rozhodně ne mnoho. Jenže ten, kdo se jmenoval tak, jak říkáš, nebyl k propuštění vhodný. Byl vzpurný, ani ho nemohli použít při práci venku. Když jsem tam byl, jen seděl a mlčel."

„Ve sklepení?"

„Ano. A mlčel takovým tím nebezpečným způsobem. Člověk může mlčet jako anděl boží, Bertoalde, propadnout laskavému nebo dokonce svatému mlčení. Jenže takhle on nemlčel, mlčel nebezpečně, jak jsem řekl. Možná až jednou přestane tak divně mlčet, bude moci odjet domů."

Radbert zašilhal po Bertoaldovi:

„Byl to vysoký, silný chlapík. Byl skoro jako ty, i v obličeji. Ale něco na něm nebylo v pořádku, co, to nevím. Břicho nebo záda nebo hlava. Ale jistě bude brzy zdravý a povolnější. Obyčejně změknou. Nic jiného jim ostatně nezbývá. Mohou být jen takoví, když chtějí přežít."

Oči se zeširoka otevřely:

„Jistě se uzdraví, uvidíš! Možná je už zdravý. Může to jít rychleji, než by člověk tušil! Ano, myslím, že jsem slyšel, že ho mají propustit."

Bertoald k němu obrátil svou těžkou tvář:

„Radberte, mluvíš vždycky pravdu?"

Radbertovy oči zamrkaly:

„S pomocí boží," řekl. „S velkou, laskavou pomocí boží. Jsem zaměstnán u Jeho Milosti, mám na starosti nejrůznější úkoly. Myslím, že mám dobré srdce."

Bertoald si vzpomněl na několik slov diákona Anselma z velikonočního Forojuli před mnoha lety.

„Mezi pravdami si může člověk vybrat, Radberte. Tak jak to občas dělají králové. A vyslanci."

„V takovém případě se vždycky snažím volit podle svého srdce, Bertoalde."

„Víš, kde je diákon Anselmus právě teď?“

„Když jsem o něm slyšel naposledy, byl v Mons Cassinu. Ale má odejít na královskou školu.“

„A nevíš, jestli nějaký mladíček jménem Johannes, je taky z Forojuli, byl u Anselma?“

„Ten, co se jmenuje Johannes? A taky Lupigis? Jako ty. A jako Conaldus. A jako ten Warnefrit, o němž jsi se právě zmínil. Je nebo byl v Beneventu u vévody Arichise, je tam učitelem.“

„Víš o něm něco víc?“

„Sledovali ho!“ řekl Radbert. „Dávali na něho pozor. Ale jak slyšíš, žije! Ten, na koho se dává pozor, žije. Mrtvých si lidé už tolik nevšímají — těch si všímá jen Bůh a Ďábel! Johannes, kterého máš na mysli, je povolán ke královu novému učiteli Alchuinovi. Je to můj přítel. Ano, mohu ho tak nazvat!“

Byl již unaven, hledal, co říci dál a našel to:

„Teď bude Johannes možná v Romě. Nebo na cestě na sever přes Jupiterovu horu nebo Genavu. Možná je v Papii nebo v Mediolanu na cestě do Bilitia! Možná je dnes v noci na druhé straně průsmyku — docela blízko! Král si ho chce prohlédnout tak jako kdysi mne, tak jako všechny! Johannes bude třeba na podzim nebo v zimě mým kamarádem, dostane-li se mi té milosti být Alchuinovým učedníkem — což by bylo tím největším dobrem, jaké může člověka na této zemi potkat! To je, co *vím*! A je to *pravda*!“

Jeho řeč byla nesrozumitelnější, víčky protrhávala ospalost. Víno bylo dopité.

Poprvé za celou cestu se ho Bertoald sám od sebe dotkl, položil mu ruku na rameno:

„Vychází to teď z tvého srdce nebo z tvého vyslaneckého rozumu, Radberte?“

„Z rozumu, milý příteli, Bertoalde Lupigisi! Ale mé srdce je při tom, mé saské srdce je v mém franckém rozumu! Je s tebou! S tebou, který se můžeš stát královským gastaldem, jestliže projdeš zkouškou!“

„Jsem teď snad zkoušen?“

„Žiješ, drahý příteli a vážený zajatče,“ řekl Radbert s těž-

kou slavnostností vínem opilého a s přehnanou důležitostí. „Když mě dnes v noci zabiješ, zůstaneš na světě sám. Tví synové budou zabiti, ať žijí kdekoliv! A jsou-li již mrtví, budou zabiti ještě jednou! Takový je zvyk, tak to může král udělat. Má pomoc boží a papežovu. Papež Hadrian je teď jeho služebníkem, služebníkem božím a královým. Takový je náš král, taková je jeho moc, vidíš! Já jsem jeho prstem. A je životu nebezpečné dotknout se králových prstů. Taková je moc Jeho Milosti, víš!“

Radbert se zvedl a vypotácel se na dvůr, aby vyprázdnil měchýř. Když se vrátil, složil se na kůže na pryčně a ihned usnul. Bertoald zůstal chvíli sedět na lavici a díval se do ohně. Přiložil trochu roští, nechal je shořet a přikryl rozžhavené uhlíky popelem, aby vydržely až do rána.

Bylo to v těch jarních týdnech, kdy božská moc milosrdenství, ruka a pohled boží jsou nejochotnější a připravují dobrou úrodu. A v té době, kdy mírní králové panující v nižších a širších údolích a na rovinách, připravují dobré dny v míru či v letní válce, jež přinesou pracovitému sedlákovi a jiným toho hodným či méně hodným lidem bohatou žeň.

Jenže ti prastaří a vůbec nevzdělaní či nesprávně vedení bohové, kteří vládnou ve vyšších oblastech, se takovými přípravami nezaobírají. Připravují něco jiného. Jejich ruce si hrají s horskými pokrývkami z krystalů a ledu a také jejich pohledy jsou z krystalů a ledu, nelítostně jasné. Nemají u lidí žádné dluhy, nesplácejí je, nemají, proč jim darovat dobrou vůli. Dávají pozor na slunce, hrají si s jeho teplem a neznají milosrdenství a prospěšný egoismus. Nechtějí být lidskými zvuky rušeni.

*

Radbert spal dlouho a potom dlouho jedl. A při jídle se pomalu probouzel do denní radosti a začal se rozhlížet po víně, které už nebylo. Proto chvíli trvalo, nežli jeho obvyklá povídavost opět ožila. Ale nebyl ve špatné náladě. Daroval Garamanovi ještě jeden stříbrňák, a když už seděli s Bertoaldem na koni, dal sedlákovi a jeho babce nové sliby o dětech. A řekl jim přátelsky, že mají dobrého krále.

Celé dopoledne jeli v ostrém slunci a v tajícím, čvachtavém čerstvém sněhu, který se místy na kamenné půdě proměňoval v kaluže. Brzy po poledni před nimi začaly růst stíny hor, rozšiřovaly se a plnily údolí. Sluneční svit přicházel v užších proužcích a pohlazeních, jež se otáčely jako pomalí ukazatelé cesty mezi soutěskou průsmyku ve výšinách.

„Měli bychom být za vrcholem ještě před večerem," řekl Radbert. „V noci by mohla být nám i koním v průsmyku zima, kdybychom se museli na chvilku zastavit k odpočinku."

Už dávno navátý sníh odpočíval na mnoha místech v hlu-

bokých závějích a tu a tam byl holý, šedivý led. Občas museli sesednout a vést koně. Několikrát se zdrželi, protože koně klouzali, padali, leželi a bili kopyty. Bylo těžké pomoci jim na nohy. A když se na ně už namáhavě postavili, dlouho se třásli, než mohli zase nasednout do sedel. V těch chvílích Radbert moc nemluvil, byl rozhodně mlčenlivý nebo vykřikoval jen krátká, ostrá slova, modlitby a napomínal koně:

„Tak, no tak, pojď, zkus to ještě jednou!"

Do soutěsky v prvním průsmyku dorazili před soumrakem. Průrva se brzy rozestoupila do širokého kotle a tu ještě spatřili slunce kousek nad hřebeny hor na západě. Než prošli do dalšího kotle, byla dolina kus cesty úzká. V něm byl sníh měkký a hluboký a sahal koním až po břicha, museli sesednout a brodit se před zvířaty. Tak dosáhli poslední úzký průchod průsmykem s prudkými srázy na obou stranách, sahajícími až do nebe. Když z té jámy konečně vyšli, zbývalo ještě dost denního světla. Spatřili vlhkem se lesknoucí, holé, šedočerné alpské stěny a hnědou trávu pod nimi a dál dole zelený led a houstnoucí stín. Hladiny jezer se leskly v poslední sluneční lázni. Dole již vyráželo listí, začínalo léto, to věděli.

Na stezce dolů byly skvrny holého ledu, potom přišel kyprý sníh, znovu led a stále slabší vrstvy sněhu s ledem vespodu. Nikdo od podzimu průsmykem neprojel. Ale o kousek níže narazili na široké, táním téměř zahlazené stopy koní a lidí. Nedávno se nějací lidé pokoušeli vystoupit do průsmyku, ale vrátili se.

„Už to máme za sebou!" řekl Radbert a nashromážděná a potlačovaná hovornost se znovu rozběhla. „Tohle je nejkratší cesta, jsou i jiná místa, kudy lze přejít, jel jsem už všemi! Ale zvolil jsem tuhle, abys byl rychle a bezpečně doma, Bertoalde!"

Chvilku se rozplýval nad cestou, jako by ji objevil a našel první mezi všemi, jako by ji postavil svou schopností a Bertoaldovi k potěše. Rozplýval se i nad krajinou, která je ostatně také královským územím, jak dodal. A potom vychvaloval krásu hor, jako by se o ni král zasloužil. Údolí klesalo a k jihu se rozšiřovalo. Západní svah hor byl již v modrém stínu a šplhal se i k východní straně. Až úplně nahoře bylo vidět rudé prouž-

ky slunce a velké skvrny ležícího slunečního svitu, jenž zvolna ustupoval a za chvíli měl zhasnout.

Přijeli na holou půdu a po ní mohli jet pěkný kus bezpečně.

„Brzy narazíme na lidi a domy!“ řekl Radbert. „Dorazíme dolu ještě za světla. Tam najdeme lepší nocleh, než byl náš poslední! Víno a dobré jídlo! A zítra jsme v Bilitiu! V městě Turritově v Lepontijském údolí, Bertoalde! A to už budeš skoro doma, ve vlasti!“

Bertoald zamumlal pár slov, neměl vlastně co odpovědět. Opět jeli mlčky, ale Radbert se již chystal k novému řečnění. Obvykle jezdil s nákladním koněm vpředu a bez ustání otáčel hlavou na všechny strany, popískával si, aby odlehčil tichu mlčení, zanotoval si nějaký popěvek, přemýšlel, pozoroval. Občas byl zvuk koňského dupotu, oddechování, odfrkávání, řinčení postrojů a pobočních zbraní a vrzání kůže sedel jediným hlasem ve večerním horském tichu.

Nějak hůř slyším, pomyslel si Bertoald. Sklonil se v sedle a napjal sluch. Ale vždyť je to samozřejmé, že hůř slyším, pomyslel si opět. Dříve jsem slyšel lépe. Samozřejmě, to je stářím. A únavou, musel jsem vyslechnout tolik slov. A přesto chci slyšet další.

Myslel si, že čas se moc nepohnul, uběhlo pár hodin, vytrhlo se z něj, pár hodin z času uschlo. A náhle vjel do mladických a mužných let v horách nad Utinskou rovinou, na východ a na sever. Byla válka, byl válečným jezdcem a vyjížděl do boju proti někomu a za někoho. On s dalšími muži, s plně vyzbrojenými válečníky vyjížděli vzhůru do sněhu a ledů, projížděli průsmyky a divokými úžlabinami a sjížděli z průsmyků a odjížděli od sněhu a ledu, z průsmyku a úzkých úžlabin, předkláněli se v sedlech a naslouchali jarním zvukům hor. Odkudsi se ozvalo nepatrné zapráskání, sotva slyšitelné. Někde něco zapraskalo, ve sněhu, v ledu, ve skále, bylo to slabé prasknutí, téměř nepozorovatelné, ale něco prasklo. Varování, bylo to varovné prasknutí, maličká skulinka ve světě ticha. *Tehdy*, když si všimli nepostřehnutelného, *tehdy*, když hora v tom tichu zašeptala, měli zůstat stát a lépe naslouchat, aby se dověděli, odkud varování přichází. Tehdy by měli,

tehdy se měli, tehdy se museli zastavit a zabránit všem ostatním zvukům a žádný také nevydat, žádný! A měli ztlumit tlukot svého srdce a tepu ve spáncích a zvonění ticha v uchu a ještě více naslouchat do stran a vzhůru, aby zvěděli, odkud to přichází, to druhé a téměř nepozorovatelné, co je příčinou, kde to je, kde je pevnost, z níž to vychází nebo z níž se to brzy, teď, uvolní. Nebo: jet! Člověk má ujet! Má jet vzhůru, dolů, ujet na kteroukoliv stranu, přinutit koně, aby něčím nebo kolem něčeho projel nebo nechat koně koněm, opustit všechno, uskočit stranou, pohnout se stranou, odplazit se, odplížit se, vyhnout se ještě neviditelnému; člověk neví, kde to je, kde se to zraku zjeví, kde se to chystá k činu, odkud to má v úmyslu přijít. Ale přesto by měl uskočit, odpotácet se, odkutálet se někam, hledat svou životní příležitost, i když neví, kde je, měl by ji hledat, v okamžiku, v přítomnosti, ihned a být člověkem, bytostí, jež unikne.

Zvedl hlavu:

„Slyšel jsi to, Radberte?"

Radbert zastavil koně, otočil se:

„A co?"

„Jako jestli jsi právě něco nezaslechl?"

„Ne, a co?"

„V hoře. Nebo ve sněhu."

Seděli vzpřímeně a naslouchali. Vítr od jezer dole táhl vzhůru k horským stěnám nebo se snášel ze svahů do průsmyku a údolí.

„Vždycky se zvedá vítr, když slunce zapadá!" řekl Radbert a srdečně se zasmál nad svou vtipností a vynalézavostí. „Zapadá — zvedá — zapadá — zvedá! Jedno jde nahoru, druhé dolů, dolejšek jde nahoru a hořejšek dolů, Bertoalde!"

Neznámá horská síla se chopila jeho smíchu. Unášel ho lehký vítr, průvan ho chytil, ozvěna ho umocnila a kdesi na své cestě se proměnil v koulející se míč, v klouzající balvan, ve vodopád smíchu; všude zněly podivné zvuky, tady kolem jejich uší a hluboko v jejich sluchu, a daleko, daleko od nich.

Avšak Radbert vypustil svůj velký rozléhající se smích mládí k nové zkoušce. Smích se vykoulel pěkně a jasně a rychle nabíral rychlost, jako by měl naspěch, aby se dostal daleko

do světa. Vypadalo to, jako kdyby všichni mladí Jeho Milosti krále Carola, jako by jeho mladí rytíři, poslové, dvořané, veselí vyzvědači, všechna mládež, již kolem sebe shromáždil na svých vrcholcích, na vysokých vyhlídkách, ve své dobyvatelské síle, jako by se v této chvíli shromáždili na vysokých mocných věžích města Turritova, aby definitivně potvrdili a neochvějně dosvědčili, jak vesele a šťastně se svět dobývá a přeměňuje. Byl to smích, jenž stoupal a vzdaloval se a ozvěnou se vracel jako zvětšený důkaz toho, že toto je rozhodující, osudový okamžik, kdy:

hora ožije a začne křičet a rachotit, že je příliš omezována v prostoru, že má málo místa k pohybu, že je jí těsno, že chce kus údolí a roviny, aby se mohla trochu projít a rozvalit a stala se úspěšnou horou v jarním večeru úspěšného světa. Chce se podobat lidskému proudu, proudu lidských sil a chce dokázat, že její síly jsou rovnocenné nebo nadřazené božským silám údolí a rovin a že má tutéž explozívní vůli k pohybu a touž mírnou touhu po klidu, touž chuť k činu a stejně velkou, ba možná větší a zcela božskou lhostejnost vůči všemu kromě vlastního pohybu v nějakém směru. A konečně: sníh tu ležel celou zimu na modrém ledu, jenž kryje krystaly, krystalický písek, který je skutečným hávem hory. A tento skutečný oděv chce hora světu ukázat dřív, než se den promění v lidskou noc v údolích. Sníh o tom již ví. Ležel tu po celou dlouhou zimu a čekal, dával pozor a číhal, rozmýšlel se a neustále pozoroval, propočítával a plánoval. Takový je naprosto a božsky lhostejný sníh, který se po několika krátkých, téměř nepozorovatelných varováních, po několika malých, přípravných pohybech plně a bohatě uvolní. Je to jeho svátek, jeho jarní hostina před proměnou. Uvolní svou pevnost, svůj tlak, svá pouta. Bude klouzat, roztrhá se na kry a koule, jež se budou valit a narůstat do větších koulí, jež se protáhnou do mohutných válců. A sněhové válce začnou rvát kusy sněhu a krystaly a balvany a svou válcující silou se převalí do keřů a stromů, jež jim stojí v cestě, zabalí je do ledového horka, do namačkaného sněhového vedra, jež roztaví vlastní jádro na velké kusy. Velké jednotky se v největším okamžiku spojí a pohltí všechny zvuky, spojí všechny zvuky ve zvuku

jediném, který se téměř v ničem nepodobá smíchu mladého muže, který zazněl v horách jarního večera roku 783 po narození Spasitele, mírného Krista ve zvuku *ric* a ve zvuku *krach*, když tyto zvuky dosáhly nejvyšší plnosti ve společném zvuku *žuuuuch* — v radostném a slavnostním vzdechu zcela neobvyklé mohutnosti.

A potom ticho.

Tolik ticha, že lidé, kteří tam ještě zůstanou, mohou zvuk pojmenovat a mohou si ho navzájem říci, zakřičet nebo zašeptat.

Bertoald ještě zahlédl, jak dolů se valící masy sněhu odnesly ve svém víření Radberta, jak se znovu vynořil ze sněhové kaše a znovu v ní zmizel a potom ho ztratil z očí. Stehno nákladního koně zahlédl jako tmavě hnědou, zaoblenou plochu, jež se zaleskla ve zbytcích světla. Nemohl slyšet ani Radbertův křik, ani strach jeho koní, ale slyšel ržání svého koně, který zdivočel hrůzou a vzpínal se. Pocítil náraz v paži a bolest v noze, když ho to vyhodilo a porazilo, a právě když dopadl na záda do valícího se sněhu, udeřila ho kopyta do prsou.

*

Na statcích a ve vesnicích v údolí slyšeli padající lavinu, byla to jedna z mnoha v těch dnech. A pak si tam řekli, podobně jako ve městě Bilitiu, kam došla zpráva a zvěst o lavině velmi rychle, že je to opravdu štěstí, že laviny padají teď, kdy na cestách v průsmyku ještě nejsou žádní pocestní. A jestli tam nějací pocestní byli, pak to byli zřejmě loupežní nepřátelé nebo noví výběrčí daní ze severu. A v takovém případě je to jedno — nebo by to dokonce naštěstí mohlo znamenat též podstatné, byť jen dočasné ulehčení, co se týče daní, odvodů a nových královských příkazů jiným lidem, například ve Věžatém městě Bilitiu, jež bylo rovněž zváno Sita Castra Birinzona.

V

Malý, bezvýznamný, šedivý a chudý hrad ležel za mělkými hradními příkopy na výšině před posledním svahem u ústí řeky do jezera. Za hradem se do kraje zvedaly pahorky polí a vinic a lesnaté výšiny až k nízkým pohořím. Voda byla tekoucím, pěnícím poutem zraku, byl to proud mezi hradními pozemky a opevněným ostrůvkem a městem, také jednou ze závor a zámků Jeho Milosti.

A město o kousek dál bylo též zámkem a závorou Jeho Milosti se zvláštní stráží Jeho Milosti. Král měl na ostrůvku v místech, kde se Lacus Lemannus, velké Genavské jezero, na jihozápadě zužuje, strážní posádku. Byla to kromě toho i závora a zámek pro hradního pána Gunderika.

Řeka Rhodanus, jež přitéká z ledovcových polí vysoko v Alpách směrem od Rhaetie, protéká jezerem, mizí v něm a je proudem, jenž mění pohyby a barvu jezerních vod. A tam, kde jezero na jihozápadě končí, mění se proud opět v Rhodanus, široký tok, jenž vtéká do západní Burgundie, do gallské a francké Burgundie, které se někdy říká starobylým slovem Burgundaib.

*

K podzimu roku 783.

Stála u okenní mříže v komoře nad klenbou brány. Voda v hradním příkopu se hlinitě leskla, plavaly na ní proužky mastnoty, jedovaté nebo duhové obloučky špíny, tuku a hnilobné smrti. Padací most byl toho dne spuštěn, ano, pro ten den. Nikdo se o něj bez zvláštního příkazu nestaral od chvíle, kdy pan Gunderic odjel na východ Vallis Pocninou, průsmykem Furca a Ursareským údolím do Desertina a Curie Rhaetorum a možná až do Turica. Byla to služební cesta z královského příkazu, který mu přednesl v jasných a veselých slovech posel Jeho Milosti. Nemělo smyslu pamatovat na to, že má být padací most spuštěn.

V hradním příkopu něco plavalo, odpadky. Nafouklá

kočičí mršina, poslední kočka z pokoje a z předsíně ve společnosti dvou velkých mrtvých krys. Poslední kočka a navíc jednooká. Všechny gravidní kočky tu byly jednooké nebo nakonec úplně bezoké. Tahle unikla nejhoršímu. Levé oko jí vydloubl lidský nehet nebo jí ho vypíchl rovný, neohebný ukazovák. Kočka ani krysy se skoro nepohybovaly, nebylo to téměř znát, ale přesto se pomalu přemisťovaly směrem k padacímu mostu a jižnímu příkopu. Kočka, pruhovaná jako tygr, s tlustým břichem, nafouklá k prasknutí. Cecíky se jí tyčily jako knoflíčky, jako mlékem nalitá vemena. Hlavu moc vidět nebylo, byla hluboko ve vodě, v polštáři vod. Zadní nohy měla vášnivě, zhýrale roztažené. Člověk by si mohl myslet, že kočka si tam leží a hřeje se na sluníčku, nasycená vlastním mlékem, kaší, rybami a krysami. Nasycena krysami čekala na další dvě krysy, s nimiž si zahrála na smrt a jež zakousla. Člověk by měl... Měl by dát komorné nějaký příkaz, měl by říci Inigardě, aby řekla hospodyni Frambertě, aby ta řekla pomocné hospodyni Oscaldě, aby řekla pacholkům ze dvora, aby všechno odklidili, kočku, krysy a ostatní svinstvo.

Mraků moc nebylo. Nebyla to hradba mraků v hlavě ani před zraky. Pohled spočíval na železné mříži v okenním výklenku a na dni, který byl za ní. Tání z hor brzy zaplní hradní příkop až po okraj. Starý déšť, který sem nateče. Na jednom místě západně od padacího mostu již prosakovala hněď přes okraj zeminy. Právě se začínala prokousávat uzounkou stružkou a chystala se vytéci do příkopu na druhé straně, rozlít se po louce, překročit cestu nebo se držet v příkopu až dolů k řece. Byl to pohled, něco k pozorování.

Pohled přitahoval mlhu, přetahoval přes oči mrak. To jsem si mohla myslet, s mračnými myšlenkami, to jsem si mohla myslet, že kočka, kterou vyhodili z věže a teď si tam nafouklá pluje, kočičí maminka s nakyslým vzduchem a mrtvými mláďaty v břiše, potáhne pomalu ke stružce. A pomalá voda ji natočí tak, že se vejde do stružky, zažene ji tam i s průvodem, s mrtvým doprovodem, a přepluje přes hráz, do příkopů, dolů na louku, dál podél cesty, do řeky a do mohutných rozloh Burgundaibu. Ano.

Ano. To jsem si mohla myslet. Stane se z ní důstojná snídaně pro Franky, delikatesa, něco vybraného pro stoly hradních pánů. Kočka, jedna z hradních koček na hraní nebo služebná kočka, jež opustí své králem a Špehounem Gunderikem přidělené a chráněné místo jako první, druhá nebo třetí hradní či dvorská kočka, aby se vydala na cestu,doprovázena párkem zakousnutých nebo k smrti vystrašených. nebo utopených, ale nesežraných krys, velkých, kulatých a tučných, náležitě nově do šlechtického stavu povýšených dvorních krys. Na cestu řekou ke královu městu a hradu Lugdunu v dolní Burgundii nebo rovnou až do Provincie a do moře u Massilie. Cestou do moře, do Ligurského nebo Tyrrhenského moře. Cestou podél západního pobřeží, dlouho a ještě stále sporného pobřeží takzvané vlasti Langobardie, a divokým a mocně se vařícím průlivem mezi břehy Rhegia a Sicilie do opravdového, skutečného moře. Ano, ano, jo, jo, do skutečného, do toho téměř skutečného a mnohokrát popisovaného, opěvaného a ovzdychaného a oceněného, čistého Jonského moře. A potom: na východ po opravdových mořských vlnách a na jih kolem královské, papežské a trochu byzantinské Italie a do bouřlivého moře zmizelé skutečnosti, Adrie. Jaká skvělá cesta pro kočku a krysy! A dál na sever bouří a mrakem a vodní tříští a obchodní podnikavostí, na sever Adrií, kolem Garganského mysu, jehož popis vyslechla kdysi dávno a ve zcela jiném životě, v němž hořela hranice, až z ní lítaly jiskry a, a, a... Jedla ořechy a viděla spousty tváří a zvláště jednu. A naslouchala slovům o plavbě a bouřích a... A dál — dál kolem tehdy jmenovaných měst Pisaura, Ancony, Arimina a Ravenny a k ravenaskému, ferriarskému a comiaclijskému a hornovenetskému pobřeží, aby hluboko v lagumě u Gradu ztroskotali a byli tam uctíváni, ale nesežráni úhoři. Jaká to událost, jaká pozoruhodná událost! Hradní a dvorská kočka z Genavy na břehu Laku Lemannu ve východní Burgundii, jež navštíví pobřeží kolos dětství. Kočka, kterou vynese, vykolébá moře i s jejím průvodem na pobřeží Adrie: Buď pozdravena, Ty Kočko z dáli a rovněž buď pozdraven i Tvůj vznešený průvod! Kočka, nesená svatým procesím městem Aquileiou, kočka, poželnaná

patriarchou a donesená dál do města Utiny, a znovu požehnaná patriarchou, arcibiskupem nebo markýzem, aby mohla ještě lépe pokračovat o kousek dál na východ, dál k něčemu. Na místo určení, k městu Forojuli, kde je hned slavnostně přijata a přivítána a pohřbena v kostele a dostane nad sebe těžký, černý kámen, krásně tesanou desku, kamenické dílo s mimořádně zajímavým nápisem: tady odpočívá škrábající kočka Angily-Landoaldy, Urozená Kočka, přímá poddaná dcery Hroudgaudovy, jakož i průvod Urozené Kočky, na cestě domů ji doprovázející a Jeho Milostí Králem Carolem do úřadu dosazené krysy...

„*Kdepak!*"

Zbytečná, hloupá touha po domově! „*Já!*" říkala si, „já a vzdychat po domově? Kdepak!"

Zvedla pohled od hradního příkopu, pootočila útlou hlavu, dlouhý, hubený krk a zadívala se přes domy na břehu a přes opevnění na ostrůvku, přes řeku a jezero k horám, k Hoře, k masívu Bílé hory. Vrcholky a ledové mohyly nahoře byly zabaleny, divoce a měkce uloženy do mraků. Jimi však pronikalo sluneční světlo — jako zeď, jako bariéra bílého světla k jihu. Proniknout jím, pomyslela si. Nemůže král, mocný král udělat do hory díru, okno bez mřížových tyčí, aby bylo vidět ještě dál do jeho říše? On, který může všechno! Díru do panenské hory, do nezlezené a neoplodněné hory. To by pro něho přece bylo dostatečně velké břicho, na němž by mohl spočinout! Mohl by si vzít všechna svá vojska, všechny své hordy mezi stehna Bílé hory, pro všechny by tam bylo dost místa. Jeho Milost, jež dělá děti s horou! Hihi! Chichotala se, lehce koulela očima v jamkách, pohledy bloudily, mračné cáry zatáhly sílu jejího zraku a oči zakryly divoké mraky. Stála v nich, bezradná, nehybná. Než se rozjasnilo, uběhl nějaký čas:

„Kdepak!"

Ještě dobře, že poslušný Gunderic, líně nebo horlivě lichotivě poslušný Gunderic nebyl doma. Dobře že dostal rozkaz, aby odjel na východ a na sever o Saska. Zprávu tentokrát nepřivezl Radbert. Radbert je za jiným úkolem, už je to dáv-

no, co tu byl naposledy. Král poslal jiného muže, i ten byl příjemný, byl to téměř stejně tak mladý a povídavý chlapík, který v sobě jako mnozí jiní má pravou královskou krev, a ta krev je jistě pravá. Zdržel se několik dní. Gunderic se vydal na cestu s pěti muži, větší doprovod si teď už nemohl dovolit. Doufala, že se tam zdrží dlouho a že se mu něco stane, a že bude v posteli úplně neschopný. Na hradě zůstali jen tři zbrojnoši, kromě čeledínů a otroků, víc jich nebylo. Chlapi hrají kostky a dámu a v noci pijí, ale rámus při tom nedělají. V pořádku. Věděla, že to zkoušeli s děvečkami, takový už je řád přírody, ale děvečky tušily nebo měly důkladné znalosti o tom, co by mohlo přijít po zábavě v posteli. Také si představovala, že by se mohla s těmi chlapy vyspat, možná se v tom vyznají, dva z nich jsou docela mladí. Věděla, že to neudělá, ale opíjela se jejich pohledy.

„*Dobře,*“ řekla nahlas.

Dobře, že děti jsou mrtvé, řekla si a sevřela rukama tyče mřížoví. A její neohebný prst ukazoval k padacímu mostu. Dobře, že jsou obě mrtvé. Dobře.

Avšak najednou ji přepadla bolest, touha, vzkypěl v ní smutek, překypěl. Nebylo dobře, že jsou mrtvé, vůbec to nebylo dobře. Přála jim tehdy na počátku smrt, přála si, aby zemřely již v ní, aby v ní zanikly jako plody, jež jí vnutili, aby se staly součástí jejích vnitřností. Přála si, aby se proměnily v tekutinu, jež by vytekla z těla dříve, než bude mít pevnější formu a více života. Pak se však její city k nim změnily, v obou případech. Cítila k nim něco jako plachou lásku, po dlouhé době zase lásku. Byly její součástí, volným kouskem jí samé, ale byly jejím dílem. Počítala léta. Sedm let by bylo chlapci Landoaldovi, šest holčičce Giseltrudě — tolik by jim teď bylo, kdyby je život neopustil, kdyby jim nabídl místo. Bolest, touha a smutek ji přiměly k tomu, aby vyloučila vše ostatní, co jí vyvstávalo před očima, aby zavřela oči. Kdybych je udržela při životě, na světě, říkala si. Tady při životě, aby změnily můj život.

Stála se zavřenýma očima, stála v uzavřeném prostoru a cítila na své tváři světlo. Světlo teklo vlažně jako tenounká, lehounká vodní blanka. Slzy nepřišly. Dobře. Bodnutí, bolest,

potom bylo všechno dobré. Dobře, že jsou pryč, že přišly o život. Gunderic jim chtěl nejdříve dát jméno po někom, kdo byl mým otcem, a po někom, kdo byl mou matkou. Ale uchránila jsem je před poskvrněním tím jménem; ano, poskvrněním. Gunderic si je mohl pojmenovat, jak chtěl, ale takhle ne. Pokaždé dlouho uvažoval o tom, že zalichotí králi tím, že jim dá královská francká jména Hludovig a Berthrada, ale pak si to rozmyslel. Uklánět se před Jeho Milostí, prosím, ale ne tak blízko, aby člověk kebulí vrazil Jeho Milosti do kolenou nebo aby mu mezi ně dokonce vletěl nosem. Tak zůstalo při Landoaldovi a Giseltrudě. Znělo to, jako by ty děti byly zplozeny tak, že nějaký opilý francký nebo saský voják prošel kolem matky, která z toho otěhotněla. Dobře, že tak zněla, dobře.

Potom. Léta. Třetí dítě, její *vlastní*, vnímala je nejvíce jako vlastní. Holčička, ta holčička, tajně ji odložila. Nebo v tajemství? Kde jsi teď, má Radberto!

Kde jsi, můj Radberte, přišel jsi sem jednou, víckrát, častokrát, příliš zřídka! Ty, který ses tak smál, tak povídal! A zpíval, aniž jsi uměl zpívat, ale zpíval! Věděl jsi jak na mne, abych se už nebála!

Otevřela oči a přemýšlela klidně a bezmračně o jediném muži, o tom pravém. O zručném muži, o tom, který věděl, co máme o ženách vědět. Udělal ve mně dítě, udělal to s něžností, osedlal mě něžně a jistě a já ho směle vezla. Odjel, vrátil se, uměl všechno. Dovedl to zařídit tak, že Gunderic byl odvolán, když se to hodilo. Můj Radbert tu mohl zůstat jako vyslanec, který na hradě odpočívá, vzal s sebou dítě a u někoho je nechal. Ale mně zanechal jméno, abych je mohla milovat, brát do úst, šeptat v prsou, psát do písku a do vody, miluji, miluji. Radberto, má dcero! Dobře, dobře, že mám Radbertu. Je to dobré jméno na šeptání, na psaní, dobře že je mám, říkala si klidně.

A klidně, ještě klidně: dobře že Gunderika opět odvolali. Snad to znamená, že přijede Radbert a že tu zůstane a pak mi řekne, že čeká na Gunderikův příchod, aby mu mohl předat další nové úkoly a královské rozkazy a návrhy a varování. Navíc Gunderikovi zalichotí. Pošle ho do Aquisgrana

nebo do Mettisu nebo znovu do Saska — až na Půlnoc! Jaké to slovo, jaké mizerné a podivně lákající slovo, Půlnoc! Flavianus a jeho Půlnoc. Dědek Anselmus a jeho Půlnoční národ. Národ uprostřed temné noci, to ano!

Ano. Pošle úsluzného Gunderika k Jeho Milosti, aby mu prokazoval úsluznost a úctu — bude to cesta na dva měsíce nebo na půl roku, jen aby uklidnil krále, který nechápe, proč má být uklidňován, protože vůbec nepotřebuje, aby ho nějaký Gunderic uklidňoval, král, jenž mávne nad Gunderikem rukou a řekne dobře-dobře, jeď zase domů ke své krásné a věrné manželce, můj milý Gunderiku. Radbert zřejmě špatně pochopil muj rozkaz. Právě teď tě nepotřebuji, můj dobrý služebníku, ale dávej na ostrov dobrý pozor. Ať tam nejsou žádné pitky! Vyřiď jim tam mé pozdravy a řekni jim to! Jdi s Pánem!

Zasmála se, její nahořklá ústa se otevřela, zuby se zablyštely, zakously se do vyschlého, odporného nebo sladce lepkavého srdce jejího do dáli odvedeného takzvaného manžela. Její světlé, tvrdé oči se smály. A služky budou mlčet, ničeho jiného se neodváží. Mají příkaz být slepé. A jen z milosti si mohou ponechat oči, aby viděly něco jiného a vhodnějšího ve chvílích, kdy jejich oči potřebuji. Aby viděly něco, co je pro ně užitečné. Ano. Dobře.

Jediný muž na celém světě, jediný dobrý muž, muj Radbert. Jediný nezlý muž. Jediný muž, na něhož si vzpomíná, že ho *viděla*. Jediný muž pro ni. Věděla, že pro něho není jedinou ženou. Jeho smích se kolem něho rozlévá jako klih, jako lepidlo, rozlévá se a ženské na něj lepí. Pohledy jeho očí po nich přejíždějí jako hladící, jisté, dobré ruce. Překonal její strach, zvítězil nad jejím odporem. Opět ji zcelil a očistil ji, učinil ji čistou. A obměkčil ji, zbavil ji strnulosti v nenávisti a v odporu k mužům. Ležela s nosem přitisknutým k jeho ramenu a on byl jediný, kdo hezky voněl. Dobře, dobře.

Řekl jí, koho má vyzvednout v Totonisville a doprovodit do Langobardie, ukázat mu cestu domu. Byl to muž, který byl dlouho ve Francii, který byl poslán na sever před mnoha léty, po tom, co se stalo ve městě, kam se brzy vydá i kočka. Radberte, můj Radberte, neřekni mu o mně ani slovo, i když

budeš pít sebevíc vína! O mně ani slovo! Nemám žádné jméno! Otočila jsem se k němu zády, odplula jsem jako mrtvá kočka. Nemám žádné příbuzné, ti také někam odpluli. Já vím, ale nechci vědět, že otec Hroudgaudovy dcery odplul ve vlastní krvi! Nechci to vědět! Nemám příbuzné. Neměla jsem žádný jiný život předtím, nežli jsi ve mně ožil ty, životem, který neodnesl proud a vodopád. Sliboval jsi a přísahal, voněl jsi mládím a podnikavostí a tvůj velký smích přišel. Kde je dítě, které proud neodnesl, drahý Radberte? Tehdy jsi mi o tom povídal, kde je, kde je naše Radberta. V dobrých rukou. Dobře, drahý Radberte.

Zavřela oči, otevřela je, viděla život, smrt, kterou mohla otvorem spatřit, znovu je zavřela. Ještě dobře, že je mohu zavřít. Dobře. Zavřít oči nad dětmi. Zavřít oči nad vším.

Děti. Děti Landoald a Giseltruda. Gunderikovy násilně zasazené plody, vzal je proud. Rhodanus je odnesl. Odpluly jako kočky a krysy. Pryč, ale ne aby se účastnily svatého procesí ve Venetii, v Aquilei a Forojuli. Hle, vylovili je hned, jak tam spadly. Nebo je tam někdo strčil, někdo, kdo tam byl později strčen sám, na nevinné procházce. Hle, děti vytáhli, ale služku ne. Chytili je za vlasy a vytáhli je. Služku nevytáhli, co by tu taky na tomhle světě, který musela opustit, dělala. Děti dostaly krásný hrob pod těžkým a umně vytesaným kamenem, s krásným a dojemným nápisem, pracně složeným truchlícím otcem Gunderikem. Na nápis nasypala vlastníma rukama květiny, zatímco Gunderic trousil slzy, několik slz, ano, většinu toho nevelkého počtu slz, jež dokázal vyronit vedle bohatších a obyčejných slz lichotek a omluv: tyhle byly pravé. Dobře že tak nešťastně zemřelé děti dostaly tak krásný a nádherný hrob, říkala si. Služka, která spadla do proudu, nemá žádný, není-li to ovšem hrob v pstruzích žaludcích, odkud dodává zvláštní příchuť panským pstruhům, jež se servírují na panské stoly v Lugdunu. Dobře že děti mají tak krásný hrob, myslela si. Nikdo, rozhodně ne ona, nevěděl, co Gunderic ví nebo tuší o třetím dítěti, jež se zrodilo z lásky. Zrodilo se samo sebou, bez znásilnění, zrodilo se ze smíchu a pohlazení a z dobré mužské vůně, když byl Gunderic v Sasku u Jeho Nejmilostivější Milosti krále a prosil

ho o prominutí čehosi, co neudělal, možná prosil o nejpokornější odpuštění za to, že je. To je dobře. Gunderic o tom, co věděl nebo tušil, mlčel, pokud něco věděl a tušil. To je dobře. I on měl na ústech zámek. Byl to jako obvykle strach. Bál se Radberta a toho, co by Radbert mohl zašeptat do královského ucha nebo svému takzvanému příteli, královskému bastardu Ercanbaldovi. Dobře.

Poslouchala. Slyšela služky, jak vedle v ložnici stelou, jak větrají ložní prádlo mezi tyčemi mříží v okenním výklenku, tak jak jim poručila, jak drhnou, odstavují židle, stoličky a stůl a jak drhnou dál a přitom si šeptají úklidové včičky. Zrcadla vyleštily, tak jak jim přikázala, až se leskla, a jistě si nedaly ujít příležitost, aby se do nich nepodívaly na své hloupé a vyděšené obličeje, na své hluché uši, zkřivené nosy a na díry po vyražených zubech, aby si neprohlédly své jizvy a naděje. Kolem očí se jí přehnal mrak. Co má služkám ještě přikázat, co na ně zakřičet? Služky: rozhoďte po podlaze střemchu, aby se do ní vpil příjemný pach. Rozhazujte po podlaze střemchu každý den, dokud královský posel Radbertus nepřijede ze své důležité cesty a nezdrží se tu na zpáteční cestě za novými, důležitými úkoly v Aquisgranu nebo v Lutetii Parisiorum nebo v Lugdunu nebo jinde. Ženským pravidlem je: myj se každý den. Vyvětrej nechuť z pokoje i z postele. Ať prostěradlo z jemného plátna voní trávou, nově rašícím listím a čistotou tvého těla, nejtajemnějším a nejlepším potem čistoty. Buď klidná, až přijde. Nelež v posteli jako prkno, na něž vstoupí, aby se přehoupl přes potok chlípnosti. Neříkej nic, dokud se nezeptá, co si myslíš. Ano, můžeš být uznalá, dokud to probíhá, ale kousej ho opatrně, nehltej ho, jen ukaž, že ho chceš malinko kousnout. Taková jsou ženská pravidla, pravidlo moudré ženy. A nelechtej ho hned po tom, udělej to spíš předtím, když si myslíš, že je to dobré. Neptej se ho, je-li s tebou spokojený, rozhodně tak nedělej nahlas, když už, tak šeptem, který není téměř slyšet: přesto tvé otázce porozumí. A když se tě zeptá, jaké to je, pak odpověz: Dobré, moc dobré. A tak si budeš moci takhle žít, pokud z tebe nebude tlustá bečka nebo kostnatá koza nebo čarodějnice, které se již nedostává milostných radostí. Ale může

trvat dlouho, nežli přijdeš o příležitost a než touha v tobě a touha po tobě zvadne a místo ní se dostaví sucho a chlad tě obklopí, a ty už nebudeš moci dostávat nebo rozdávat radost. Může trvat dlouho, než k tomu dojde, budeš-li dodržovat pravidla.

A pak přišel krátkodobý, lakomý, slabý úsměv samoty. Jsem chytrá. Dobře že jsem tak chytrá.

Služky se nachytaly na její mlčení a daly se do hlasitějšího hovoru. Některé z nich bude muset udělat příležitostně něco s jazykem. Bude muset vyhodit její služebný jazyk oknem do vodního příkopu, žbluňk! Kdo zlomil vaz tlusté kočce a vyhodil gravidní mršinu, cák? Kdo ji stiskl tvrdými, kostnatými prsty právě tam, kde vystupuje krk z těla! Jen v něm ruplo, prsty byly dost silné a tvrdé. Já jsem to nebyla. Ne já, která tu teď stojím. Možná to byla jiná manželka, choť, která se bála, aby se nějaký manžel, nějaký Gunderic nevrátil nečekaně domů, aby se nevrátil náhle domů, protože jeho pochlebnická a omluvná cesta proběhla rychleji, než se počítalo? Kočka plná nenarozených koťat. Jako? Jako já? Žbluňk a mláďata zemřela kočičí smrtí v kočičím břiše. Cák a žbluňk do té, v této chvíli jak noc černé nebo měsíčně zlaté vody, žbluňk. Nebo vyskočila kočka sama? Vyletěla a zakousla v letu pár krys? Nebo sklouzla dolů po zdi, zaplavala si za krysami nebo ji krysy do vody zahnaly? Ven z okna, jen ven! Jazyk služky, který hloupě žvaní, poletí touž cestou, služky to vědí, žbluňk. Dobře.

Jsem dobrá.

Mrak před očima, přišel, přeletěl. Zoufalství v očích, přišlo, přeletělo.

Mrak odtáhl. Dobře.

Jako předtím:

Mrak před očima, přišel, přeletěl.

A co dělal Gunderic tehdy, v té době? V té době, tehdy. Slyšel šepot služek, jejich povídání a nespočetná slova. Když sem tehdy Gunderic přišel jako takzvaný člověk, jako baro, *baru*, *barun*. A měl s sebou barunskou ženu, barunu. Byl přijat s úklonami a vašimilostováním správců a hospodyň a pacholků a tou nevelkou, nepočetnou skupinkou lidí, která tu byla a alespoň toho dne se neopila. Byl to Gunderikův den, toho dne měly služky hostinu, byla to hostina slov před velkou hostinou jídelní a vinnou. Služky stály před ložnicí a naslouchaly živým nočním zvukům, báječným zvukům pro sloužící uši, jež se tiskly na dveře, až z toho měly uši úplně placaté, až se z nich staly uši jako lopuchy. A znovu se pochichtávaly a znovu poslouchaly a snažily se zachytit i neslyšitelný a očekávaný malý výkřik a spokojené zvuky rozkoše. Nebo dívčí pláč, odevzdaný pláč. Především však šlo o to, zaslechnout prasknutí a v křiku zašeptat: „Teď! Slyšelas! Myslíš, že její milost baruna, barunessa dostala právě teď baruňátko?"

Zklamány však byly hospodyně a služky. Ne dítětem, ale zvuky. Jejich dlouhé, rozpláclé uši, které se prosávaly prkny dveří, nemohly nic z praskání spolknout. Nové polapené hradní paní však nemělo co prasknout, přišla o to už předtím, než sem přišla. Krev na prostěradle bylo sice zřetelně vidět a bylo si ji lze se závistí vážně prohlížet, když přišlo ráno, ale nebyla to panenská krev, jíž by stálo za to vystřihnout z látky a uchovat pro budoucí pokolení. Byla to krev z rozškrábané rány. Vytekla z ní a zbarvila své nejbližší okolí, když mladá, právě provdaná paní zkoušela, znovu zkoušela své nehty a škrábala hradního pána na prsou, na krku, na tvářích a pokoušela se dostat k jeho očím. Krev, svědek posvátného, manželského dovršení a objetí, jaké služky očekávaly, se ronila z drobných ranek, jež ona teď již posvátně oddaná, bývalá panna, rozškrábala v pokožce šťastného

hradního pána. A drásání probíhalo stejným způsobem, jako když se mu bránila dříve. — Možná ne úplně stejně, nýbrž mnohem promyšleněji, protože teď měla již větší znalosti ve škrábání, v škrábacím umění mladé dívky; proto ho škrábala směrem k očím. Prováděla to mnohem lépe než poprvé, než na místě, kde spolu spali po první etapě jízdy, té noci, kdy jí opravdu protrhl panenskou blánu. Tehdy na ni dostal řádnou chuť a namlouval si, že její škrábání je vyvoláno ohnivou láskou, ano, zřejmě si namlouval, že je krásný a žádoucí muž, urostlý Gunderic. Služky, které stály za dveřmi té takzvané noci zasvěcení nebo při přijímací hostině ve vlastním pánově hradu nebo v hradu, který mu zapůjčila Jeho Milost v místě Genava u Laku Lemannu, na jeho západním konci, si jistě s velkou ochotou a silou vůle namlouvaly, že slyšely celý začátek, že na vlastní uši vyslechly, jak se vévodská dcera právě a cele zasvětila na barunu Gunderikovu — že se z ní stala paní baru — a to by tak chybělo, aby si namlouvaly něco jiného! Věřily, že to byly zvuky manželského počátku, jež se vpíjely do jejich dlouhých, rozpláclých uší. Jak tam tak stály a pomrkávaly blažeností a mlaskaly rty, klouzal jim po jazyce šepot ajajajaj. Hned začaly počítat na prstech. V pravý čas z ní potom také jeho násilně zasazený plod vystoupil. *Ne, raději nevzpomínat! Na nic si nevzpomínám. Dobře.*

Avšak paměť přesto vzpomínala. Obraz uvázl v očích, když je zavřela. Potom snad nejvíce. Frankové přišli do jejího rodného hradu kdesi v italské minulosti a proslídili jeho síně, pokoje, věže a sklepy a hledali zlato, stříbro, drahokamy a krásné, drahé látky a ušlechtilé i neušlechtilé ženy. *Bylo to roku 776 po narození Spasitelově, ve vnuknutí bez milosrdenství! Zapomeň!* Zapomněla jsem. *Už si nevzpomínám!* Je to pryč.

Paměť však visela před těmi dny dál jako blána, jako závojíček, jako plátno: jak Frankové, franští vojáci a obrácení Sasové a jiní muži poklízeli otcovský hrad a chystali jej pro nového vévodu nebo markýze nebo gastalda, který měl přijít, pro královského služebníka, který se nevzbouřil jako ten tehdy již zajatý a popravený. Tam, ve friuliském vévodském městě se nepálilo. Měla tam přijít na inspekci Jeho vznešená Milost. Měly tam bydlet královny a královské děti, které již

byly na cestě stát se samy králi, měly si tam odpočinout po útrapách cesty do tohoto friuliského domu. Těžší movitosti a nemovitosti a tapety tam měly zůstat, nic se nemělo odvážet, vše mělo zůstat uchráněno v hradu, v tom odlehlém městě, jež se kdysi jmenovalo Forum Iulii, Civitas Austriae nebo podobně. Avšak po zlatu a po stříbru a drahém kamení a nezaknihovaných pannách a po menších kouscích látek a lehkých krásných zbraních mohli slídit jako po všem, co nebylo důkladně zaneseno v majetkových knihách. Jen stará vévodkyně, jež nebyla za rukojmí ani pokládána, a její mladá dcera byly náležitě zaknihovány. Starou nemohli předhodit vojákům, ale mladá se hodila pro muže středního věku, který se právě stal šlechticem čili takzvaným barunem. Služky však tak důkladně zaknihovány nebyly a tak je nebylo třeba dokládat jmenovitě a podle stáří v královských účetních knihách jako kořist a zisk. Služky tam v tom městě — jak jen se jmenovalo, v hradu — jak bychom ho měli nazvat — byly zajaty válečně uvědomělými a chtíčem překypujícími franckými a saskými lancknechty, ba snad dokonce k tomu podniku najatými Langobardy, kdo ví? Samozřejmě první přišly na řadu otrokyně, potom svobodné služky z kuchyně a ze dvora, potom komorné, pradleny, hospodyně a lepší vdovy opatrovnice a mezi nimi zcela čerstvé vdovy a vznešené ženy z vévodského rodu, příbuzné, jež čekal vdovský stav ještě téže noci nebo na druhý den ráno. Celá skupina žen byla využita v těch hodinách podle stupně použitelnosti pro vojácké povyražení. Avšak nejvznešenější a skutečně zaknihované byly ušetřeny pro barunovy důstojníky a dohlížející posly. Nový barun a notář Gunderic si mohl vybrat. Byl to věrný Rhaet nebo východní Burgund s trochou langobardské krve v žilách a měl být odměněn za to, že se dal proměnit ve služebníka franckého krále. Mohl si zvolit jen jednu jedinou, tu nejvybranější. Nepřevrátil ji na záda do první volné postele. Naopak uklonil se před ní s rukou na srdci a promluvil dvornými slovy, o nichž se domníval, že to jsou dvorná, muzikální, francká panská slova, políbil jí ruku, tak jak se děká králům a královnám, a přednesl svou žádost, svůj rozkaz jako milou a pokornou prosbu. A ona, hradní panna, která si

měla změnit jméno, si směla vzít tlustý plášť a prsteny a náhrdelník a náramek a zrcadla a své krásné šaty, bylo to celé věno, uložené do uzamčené truhlice, jež byla předána při odjezdu do péče notářova a barunova doprovodu. Nemusela se trmácet po cestách s trénem, ani ji neodhodili do hradního nebo jiného příkopu nebo na nově nakupenou hromadu mrtvol. Ne, směla si vzít bílého koně, který byl opravdu a odedávna jejím svatebním darem, a mohla odjet po jeho boku. Byla tak řádně zaknihována, že musela být řádně vykázána ve zprávě, kterou musí zpravodaj a špeh a přeběhlík a notářský barun Gunderic složit, až chytí dech a trochu se ve svém nově získaném barunátě v Genavě u Lemannského jezera rozmyslí. Byla politickou kořistí, lákavým rukojmím ji nazýval, vévodskou dcerou, jež si pro svou krásu a panenskost zasloužila stát se franckou hradní paní a barunou.

Jen nevzpomínat!

Když budu chtít, uniknu těm zatraceným obrazům a vzpomínkám, myslela si! To je dobře, moc dobře. Výborně. Dobře.

Avšak vzpomínky přesto přicházely: jako voda, jež stoupá a snaží se vystoupit z hradního příkopu a prolíná podzemím ven. Vzpomínky vystupovaly z hnědé, bahnité vody hradního příkopu, kde plavala lejna, třísky a polena, spousta krys, ale žádná kočka. Nafouklá, gravidní kočka odplula ve své smrti, v těhotenství nafouklé smrti za roh věže nebo přes val příkopu a byla již na cestě do Dolní Burgundie nebo Provincie, na cestě přes louku, do příkopu, do řeky, aby se stala lahodnou pochoutkou pro nějakého labužníka nebo mu proplula kolem nosu cestou k svatému procesí na horním konci Adrie.

Jen nevzpomínat!

Avšak vzpomínky slyšely, přišly, byly tu.

Nový barun Gunderic na sobě nosil slupku a pohyboval se opatrně, aby nepraskla a neodhalila zbabělého mizeru a přeběhlíka. Oděl se do slupky dvorního taktu zplnomocněného vyslance a přikázaného zapisovatele cenných movitostí a nemovitostí. Směla si s sebou vzít svatební výbavu a šperky, ale nejvzácnějším pokladem byla na bílém koni ona

sama. Byl dvořan a odpovědný účtovatel několika hodin v povelikonočním dešti na cestách, vychovaný důvěrník budoucnosti, který dbal na svůj pracně naučený styl. Ale již při první zastávce k odpočinku se slupka uvolnila a vyloupl se z ní Rhaet a východní Burgund nebo Alcman či Sas nebo přeběhlý Langobard a pěnil chtíčem. Byla skvělou kořistí, mladou a pěknou, byla jeho kořistí. Rozlomil ji tak, jak chamtivé ruce lupiče vylamují vynalézavě zamčenou skříňku se šperky. Měla ukrytý nůž, od kohosi jej dostala, od jednoho mladého chlapce, od jednoho kloučka Perta, tajně, jako na znamení, kdysi o minulých velikonocích. Jenže notářský barun jí ho vzal tak bezohledně, že jí při tom zlomil poslední článek na ukazováku pravé ruky. Vyvrátil nůž dozadu, v prstu jen luplo, nůž vypadl a prst již neohnula. Mohla jím ukazovat bez zvláštní námahy, ukazoval stále, ve dne v noci, když bděla i když spala, ve chvilkách dobrých i špatných. Zřejmě ukazoval na barunovo srdce, tak jako nože ukazovávají na některá srdce: bez zvlášť vřelé lásky. Bolest zůstala v klíně, zůstala i v ruce a v srdci. Ráno si vyměnila jméno, dřívější jméno, minulé a čisté jméno bylo zakrvácené. Raději si po tom všem budu říkat Landoalda, řekla, když začala opět trochu mluvit se světem a s bývalým notářem. A on si myslel, byl po ránu tak spokojený, že Landoalda je stejně krásná, ne-li ještě krásnější, nežli první dívka. Všechna jména, která chceš nosit, jsou krásná, má holubičko, můj ptáčku. „Budeš mou ženou před světem i před lidmi, tak jsem se rozhodl," prohlásil barun. „Nemyslíš, že by Jeho Milost, náš pan král, proti našemu posvátnému svazku něco namítal? Je ke všem laskavý a ke mně zvlášť. A myslím, že se mu má malá škrábající kočička bude líbit," zavrkal.

Malá škrábající kočička neodpověděla. Holubička nezavrkala. Myslela na své pravé jméno, na jméno Landoalda. Landoalda se jmenovala kdysi dávno jedna žena z jejího rodu. Ta Landoalda byla provdána za stárnoucího mizeru, násilníka, bajuvarského lupiče za dob Teodorika Velkého. Měla nůž a tím jedné vhodné milostné noci uřízla svému manželovi hlavu a vyhodila ji hradním oknem do hradebního příkopu. Potom se provdala znovu za mladého muže, byla

s ním šťastná a stala se matkou vévodů. Často postávala v okně svého hradu a dívala se do hradního příkopu. Možná měla také ztuhlý prst, kterým stále ukazovala na dosažené štěstí nebo jej pozvedala k varování či jako ukazatel cesty druhým. Není těžké si představit, že dostala takovou chuť na štěstí, že čekala další. Čekala na dalšího muže, na nějakého Radberta. Stála zajisté v okně a nechávala si své rozpálené nebo bledé tváře ovívat jarně svěžím vzduchem z hor nebo od moře a myslela na to, že hlava, Baiuvarova hlava, by mohla posloužit jako dobrá číše, z níž by se dalo pít štěstí. Možná litovala, že nebyla tak chytrá a nenechala si mizerovu lebku, nedala ji vyčistit od špíny a špatností a nedala ji zasadit do zlata a stříbra a na nožku z krystalu. Tak uvažovala nová Landoalda o myšlenkových pochodech staré Landoaldy. Ale hlava toho baiuvarského mizery byla zřejmě téhož druhu jako hlava Gunderikova, byla tak netěsná, že by potřebovala opravit, už v době, kdy vysedával osobně a živý u stolu nebo ležel živý v posteli. Ještě žijící lebka, ale plná děr, myšlenky z ní bezhlavě vytékaly. A jako mrtvá lebka by byla děravá, že by se z ní nedala jíst ani ubohá ječná kaše, tím méně by se dala pozvednout k přípitku s ušlechtilým vínem.

Dobře, říkala si. Mé myšlenky jsou dobré, nevytékají mi bezhlavě z lebky a ze srdce. Nevznáší se nad nimi opar ani mrak. Dobře že mohu dýchat čerstvý vzduch, že je jasný, svěží podzim. To proto, že Radbert je teď na zpáteční cestě ke mně. A že Gunderic je pryč, jak má být. Dobře.

*

„Paní! Urozená paní! Na cestě jsou lidé! Někdo přijíždí!“

Komorná Inigarda, nahluchlá Inigarda, stála za ní ve dveřích, ale paní se neotočila.

„Viděla jsem,“ řekla. „Nekřič!“

„Ale milostivá paní...“

„Mlč!“

Služka naklonila hlavu, ochotně nabízejíc své levé, nahluchlé ucho.

„Ale padací most, milostivá...“

„Nejsou nebezpeční," řekla paní Landoalda. „Nevypadají nebezpečně. Copak to nevidíš? Drž pusu."

Spatřila je, už když vyjížděli do svahu cestou podél odvodňovacího příkopu. Byli to dva páni, jeden z nich byl nádherně oděn v zelených a červených barvách, vyšívaných stříbrnou nití, druhý měl přes oděv vybledlý černozelený plášť. Za nimi jeli dva jízdní knechti a kůň s nákladem. Teď přijížděli do kopečka k spuštěnému padacímu mostu, ale ze slušnosti zastavili, než most přejeli. Ustoupila několik kroků do komory, ale slyšela hlasy a dusot kopyt na mostě. Před otevřenou branou znovu zastavili, na něco se vyptávali vrátníka a řekli mu svá jména. Znovu se přiblížila k výklenku a spatřila knechty a nákladního koně. Naklonila se, jak jen to šlo, do hlubokého výklenku a pak zahlédla i oba pány. Byli mladí. Pestře oblečený byl zřejmě dvořan Radbertova druhu a měl světlé, téměř bílé vlasy, které se mu u uší nad malým kloboučkem kroutily, a krátký nazrzlý vous. Druhý měl pláštěnku s kapucí na zádech jako mnich ve vedru, ale měl polodlouhé vlasy, nebyl ani krátce ostříhán, ani neměl tonzuru a zrzavý vous. Poboční zbraně měl jako hejsek, krátký meč, luk a dýku. Už je tu, pomyslila si a pozvedla ruce k prsům. Žije a našel si sem cestu.

Projeli branou. Jeden z knechtů, snědý, hubený chlapík, pohlédl vzhůru a vesele zamával ženské tváři za mřížemi a hned se zaraženě a vystrašeně zarazil, ruka mu klesla ke stehnu a hluboce se v sedle uklonil. Byla tak hluboce vykloněna ve výklenku, že se tváří dotýkala prostřední mříže. Drsný pacholek, tlustý chlap s narudlým a vínem napuchlým obličejem se jen tupě díval a pokoušel se na ni jedním prasečím očkem zamrkat. Mohla mu něco hodit na hlavu nebo do chřtánu, když tak otvírá hubu a hloupě civí, kočičí mrtvolu nebo krysu. Odplivla si, možná se strefila koni do slabin, a pak se rozběhla přes pokoj do ložnice. Služky zmizely. A právě když pánové vjížděli do nádvoří, doběhla v ložnici k oknu. Vrátník pochodoval pozpátku před koňmi a ukazoval na schodiště před síní.

To snad není pravda, pomyslela si. Tohle nemůže být pravda. To, co mám před očima, nemůže být pravda. Přece se nestal knězem, ještě jím není, myslela si, zatímco se ho

snažila vyloučit ze svých vzpomínek. Myšlenka se však vrátila, myšlenky se stále vracejí, ať je odháníš, jak je odháníš. Knězem není. Ale něčím učeným, jistě je učencem. A vyrostl. Je vyšší a širší v ramenou. Na koni sedí dobře, ale to uměli všichni z jeho rodu, naši, ti odtamtud. Ostatní to umí také, ale nemají takovou sílu v ramenou a v zádech. Jsou mladí. Já jsem mladá, já také.

Věděla — kdyby chtěla vědět — jak mladý je muž ve vybledlé pláštěnce. Kolik mu je let. Je o něco málo starší než ona. Já jsem mladá — jak jsem stará? Nevzpomínám si, pomyslela si. Nezajímá mě to. Dobře.

Otevřela sluch hlasům na nádvoří. Štolba, knechti příchozích a domácí služebnictvo stáli na schodišti na nádvoří. Otrocké žvanění děveček z kuchyně prorazilo okenními otvory a otevřenými dveřmi až do předsíně. A z ní stoupal hejskův veselý hlas, radbertovský hlas a klidný, jasný, učený hlas druhého. A *ten* hlas slovy neplýtval. Co vyslovil, byly rozkazy a zněly jako přemlouvání. Takové jsou jeho způsoby, řekla si. Je lstivý. Spočítal si, jak se tu má chovat. Dlouho se cvičil. Ví, kdo tu bydlí, jistě by nejel těmi klikatými cestami do takového Zapadákova jen proto, aby tu našel nějaké zapomenuté lidi. Je mazaný, prohnaně mazaný.

Nedoslýchavá komorná Inigarda čekala za ní.

„Řekni Frambertě, aby jim potom podala jídlo v zadní síni. Jistě tu zůstanou na noc nebo dvě. A řekni taky, aby připravili ložnici — ne, dvě ložnice — a aby byly čisté. Ne ložnice v přízemí, ale tady nahoře. Daleko od mých dveří!“

„Ano, paní, ano, milostivá paní.“

Rozkazy, příkazy, to není těžké:

„Řekni to Frambertě. A aby se mohli umýt a převléknout, chtějí-li. A ať na mě počkají ve velké síni, až budou hotovi. Teď běž. A hned se vrať. Slyšelas: *hned*! A neveď s nimi a jejich pacholky žádné řeči. Mluv s nimi prostřednictvím Framberty. Rozumělas, co jsem řekla?“

Nato slyšela, jak Inigarda běží chodbou, běh po schodech a její hlasité volání na hospodyni Frambertu. Hlasy bublaly, vyšuměly z hradu, ústa žvatlala ve všech koutech. Inigarda se zdržela dole dlouho. Paní Landoalda zůstala stát v okenním

výklenku a čekala. Knechti rozvazovali řemeny a sundávali z nákladního koně rance a pak ho odvedli s ostatními koňmi přes nádvoří. Jeho kůň byl světlý hnědák. Jako koně v jejich ohradě. V jaké ohradě? V něčí ohradě. Měli tam širokoplecí a silné koně do hor. Hnědý, s leskem v slabinách, o svého koně se stará, tak se to tam naučili. Ti tam. Zastavili se samozřejmě dole u jezera, u mnichů, dole ve městě, v městském hradu. Tam dali sebe i koně do parády, nežli se pustili vzhůru. Můj bělouš...

Mého bělouše, toho už dávno zabili. Dobře.

Naslouchala klapotu kopyt na nerovném dláždění nádvoří a hlasům ze stáje. Kdysi jsem stála někde v okně a viděla jsem z něj jejich ohradu pro koně za řekou. Jeden z koní byl chlupatý a černý, pannonský. Kdosi na něm v noci odjel a zmizel. Byl to bratr, kdo odjel, prostřední z bratří, přihlouplý, hodný, jak znělo jeho lhostejné jméno? Není proč na ně vzpomínat. Ale kůň nejstaršího a nejhloupějšího z bratří byl šedák, nejrychlejší ze všech na statku. Ten chlap se olizoval a myslel na nevěstu a na svatbu. Dobře, že jsem zapomněla na jeho jméno, dobře. Ale velký byl, byl to velký chlapík.

Páni a hubený knecht vyšli po otevřeném schodišti a vstoupili do domu. Slyšela jejich kroky v předsíni a bouchání sedlových vaků, otázky služkám a pak kroky mužů v přední síni a na schodišti. Před nimi jistě poskakovala Inigarda, chtěla ukázat svou úslužnost. Je snaživá, zvědavka jedna. Hovor, ozvěna. A vtom se komorné vrátila paměť a strach a už se rozběhla chodbou správným směrem, k pokoji své paní. Před otevřenými dveřmi do pokoje popadla dech a sebrala síly před nadcházejícím děním. Prošla předpokojem tak tichým krokem, jak jen uměla, zastavila se hned za dveřmi ložnice a naklonila hlavu. Držela ji nedoslýchavě nakřivo a věděla, proč na levé ucho nedoslýchá. V její těžkopádné tváři byl strach. Pokoušela se jej skrýt, ale nedokázala to.

„Trvalo pěkně dlouho, nežli jsi to Frambertě vyřídila!"

„Co říkala milostivá paní?"

„Pojď blíž, pak uslyšíš. Proč to tak dlouho trvalo, ptám se!"

„Hospodyně se vyptávala, milostivá paní, ptala se moc

a dlouho. A zpátky jsem běžela, jak nejrychleji to šlo, milostivá paní!"

„Pojď sem."

Inigarda se pomalu blížila, bylo vidět, že má strach, zapomněla, jak se to dělá, aby se neprozradila. Zvedla svůj vystrašený služebný obličej, aby měla tvář ve správné poloze, a oči prudce zamrkaly, rychle. Spatřila napřímený ukazovák a doufala, že se někdy zlomí, teď, s pořádným prasknutím, nejraději hned, ó Bože, ó Spasiteli, nejraději hned! Ale milostivá paní se o svůj prst bála. Když políček mlaskl, byl to hřbet ruky, jenž tvrdě udeřil do tváře. Inigarda se vzepjala proti tomu, co přicházelo, napjala celé tělo. Ale rána byla přesto tak silná, že se zapotácela. I tentokrát jsem měla štěstí, řekla si přiomráčená služka, nezasáhla ani oko, ani nos. Dnes je nějak hodnější. A ucho už mrtvější, než je, být nemůže.

„A teď mě udělej hezkou," řekla paní Landoalda.

Byla nalíčená, měla svěží červené tváře a na sobě darované šaty, krásné roucho, které jí Radbert vloni přivezl z Romy. Radbert předal roucho lakomému Gunderikovi a řekl, že je to drobnost, kterou koupil nebo vyhrál — to nebylo zřejmé — a že neví, co s ní má udělat. Třeba bude ten prostý šat slušet paní Landoaldě? Ukázalo se, že jí padne bez úprav, to se dalo očekávat, a Gunderic si zřejmě myslel, že krejčí nebo objednavatel znal její tělesné tvary.

Šaty byly vyšívané zlatem a stříbrem a tak nádherné, že byly i pro oči Jeho Milosti krále příliš krásné — ovšem kromě královny a královských dcer. Hedvábí šustilo a šeptalo Radbertovo jméno. Na prstech měla Radbertovy prsteny, ne starý Gunderikuv lup a kořist, nýbrž nové, Radbertem zapomenuté prsteny, náramky a zlaté brože a na zlatém řetízku kolem krku broušený křišťál, který tu Radbert také v nepozornosti a roztržitosti zapomněl. Když byla vyfintěná, ještě se na chvilku zastavila před svou klenotnicí. Nakonec do ní hmátla napřímeným ukazovákem a zamíchala jím mezi řetězy. Ahle, zabrala, chytila rybku, má úlovek. Vytáhla slabounký zlatý řetízek a na něm se pohupoval starý stříbrný křížek s drahokamy. Pověsila si ho na krk a byla připravená. Tváři se dostalo řádně vetřené masti. Když jí Inigarda přidržela ruční zrcadlo, zapochybovala milostivá paní znovu nad barvou. Nejdříve zvolila bledost, ale pak se rozhodla pro růžovost mladé ženy, ale ta zas byla příliš růžová. Nato si řekla, že to nechá, jak to je. Čepičku, maličkou čepičku pošitou kaménky, nesla na hlavě jako vévodský šperk, jako diadém vévodovy dcery. Inigarda si několikrát nad tou nádherou nefalšované povzdechla, když spatřila takový lesk a krásu.

„Zavři pusu," řekla paní. „Smrdí ti z ní syrová ryba. Vypadám dobře? Nic nechybí? Ne?"

Venku na chodbě pocítila, jak v ní narůstá chvat, ale snažila se na cestě ze schodů kráčet pomalu a důstojně. Uprostřed

schodiště je spatřila, stáli v přední síni. Stáli vedle sebe vzadu u krbu a bok po boku k ní vykročili. Byli stejně velcí, přesně stejně vysocí, měla chuť dát se do smíchu, když je spatřila. Trochu přitloustlý švihák, který byl asi mladší, rozhodně dětštější, se vnějškem podobal Radbertovi. Byl nakartáčovaný, načesal a naolejoval si své dlouhé světle žluté vlasy a vyčistil si krátký, červenožlutý vous, jako Radbert měl prsteny, náramky a na krku řetěz. Měl úzké, pevné boky, ale ne tak pevné a úzké jako Radbert, byl o něco tlustší, zato nos mu trčel vpřed, byl úzký a odvážný jako Radbertův. Hned se dal do uklánění, zřejmě hned jak spatřil nahoře na schodišti její nohy, to, co bylo vidět mezi střevíci a obrubou šatů, a jak schod za schodem sestupovala, ukláněl se. Druhý měl oholené tváře i bradu, ale vlasy mu spadaly hluboko do čela a měl úzké, dlouhé, nazrzlé kníry. Tvář měl pevnější, všimla si, už nebyla tak dětsky boubelatá. Prošla jí léta, bila do ní, vystavovala ji větru. Setkal se s ženami, byl také ve válce, říkala si. Odložil vybledlou zelenou kanovnickou pláštěnku, pod ní měl černý oděv a kabátec vyšívaný stříbrem. Hruď měl klenutou, jako by se dlouho a jen pro tento okamžik nadechoval. Hruď měl mocnou a ramena ještě širší než dříve. Ačkoliv se hrbí nad knihami a spisy, pomyslela si s jistotou. Nebo s tím již skončil? Silná stehna, říkala si, a také úzké boky, rovné nohy, vzpřímené držení. Není ani nafoukaný nebo domýšlivý a mladicky nerozvážný jako Radbert a jeho kamarádi, ale odměřený, vyčkávající. I on je neklidný, řekla si.

A než učinila poslední krok dolů a oni poslední kroky k ní, držela dlaně pevně stisknuté, aby nebylo vidět, že nemůže prst ohýbat. A když pak stanula dole na podlaze, přeložila levou ruku přes pravou, jako by si je chtěla mnout, ale při tom si uvědomila, že k tomu nemá pádný důvod. Tak přiložila dlaně opět k sobě a pozdravila oba muže úklonou hlavy, pak ji zvedla, držela ji vysoko, podívala se na ně, na jejich brady a čela, ale ne do očí. Ten, jenž se jmenoval Agibertus, měl hezká, plná ústa, Radbertova ústa, kterým nebylo zatěžko se usmát. Rty druhého nebyly tak uvolněné, nepřebíhalo po nich tisíce úsměvů. Nebyly tenké ani tlusté, podobaly se rtům jeho rodu, byly to pevné rty. A nebyly ještě pevně sevře-

né, ale jistě budou. Věděla, že budou, byl už takový. Oba muži si přiložili pravou ruku k srdci, byly to ruce s dvorně roztaženými prsty. A když se Agibertus vztyčil ze své poklony, obrátila se k němu. A přitom si pohrávala pravou rukou se stříbrným křížkem na prsou, hrála si s řetízkem, přebírala vzpřímenými prsty jeho články:

„Buďte vítáni, urození páni!"

„Má paní, má nejurozenější paní," řekl Agibertus a znovu se uklonil. „Dovolili jsme si vyjet k vám. Jsme z Beneventa a přicházíme přímo z Romy. Jsme na cestě do Mettisu nebo Aquisgrana, jedeme tam na královské pozvání a cesta nás zavedla kolem. Nejdříve máme namířeno do Mettisu a později bude pokračovat můj přítel Johannes Lupigis do Aquisgrana. Jsme povoláni na sever na učené studie a pravděpodobně také do úřadů."

„Můj pane," odpověděla, „můj choť pan Gunderic odcestoval. Je na služební cestě. Hluboce lituji, že vás nemůže přijmout osobně."

„Též my litujeme, my též," řekl Agibertus. „Máme pro něho vzkaz, pozdravy z Romy."

„Hned jsem měla za to, že jste měli mému choti něco vyřídit, když jste nelitovali tak dlouhé zajížďky a poctili nás takovou ctí. Choť bude jistě hořce litovat, že nebyl při takové příležitosti doma. Měli jste příjemnou cestu?"

„Mimořádně příjemnou, v některých úsecích," pravil druhý, Johannes Lupigis. „Ne tak docela příjemnou, ale celkem vzato byla, pokud šlo o cesty a většinu míst, kde jsme odpočívali, docela příjemná."

Nepodívala se na něho.

„Z jistých důvodů jsme zvolili cestu přes Bilitio," řekl. „Lepontijským údolím," dodal na vysvětlenou. „Zvolili jsme jízdu přes průsmyk do Ursareského údolí."

„A potom jsme jeli na západ průsmykem Furca a přes ledovcová pole dolů do Sedunu, urozená paní," řekl Agibertus.

„Nejdříve jsme se jeli na něco zeptat do Bilitia," řekl druhý. Ani teď se na něho nepodívala.

„Kdyby byl choť doma, mohli bychom vás přijmout důstoj-

něji, urození pánové," řekla a přitom obnažila ukazovák a musela ukazovat. Pan Gunderic je u Jeho Milosti krále. Teď bude zřejmě někde na severu v Šasku."

„Budeme vám pokorně vděčni za nocleh," řekl Agibertus. „Na nějakou tu noc, na dvě tři noci," dodal nato a pokusil se zahledět se jí hluboko do očí, což se mu nepovedlo. Její oči byly k zulíbání kulaté, vyzařovaly úsměv, ústa se s očekáváním, ale ještě stále vyčkávajícím očekáváním pousmála. O krůček postoupil a pozvedl paži, jako by se chtěl dotknout jejího ramene nebo krku.

„Nemáme toho moc, co bychom vám nabídli," pravila chladně.

Zběžně se střetla s pohledem druhého muže. Má teď tmavější oči, pomyslela si, ale to dělá asi světlo, je to večerním osvětlením. A má taky tmavší vlasy, zrzavější než dřív, moje také ztmavly.

„Žijeme tu klidně a nenáročně," řekla. „Daleko od velkého světa, dalo by se říci. Náš dům není žádný palác."

„Pokoj, jímž mám tu čest disponovat, je přímo báječný, má urozená paní," řekl Agibertus. „A vůbec je tu moc hezky, hrad i okolí."

Jako Radbert, pomyslela si. Začíná lichotkami, ale ne tak vybranými, jako jsou Radbertovy.

„Jeho Milost král bývá spokojen," řekla ostřejším tónem. „Jel již několikrát kolem cestou do Curie, Turika a Mediolana. Má rád všechno prosté."

Ale teď už nemohu dál. Nemohu na nic dalšího přijít. *Mrak!*

„Jistě budete mít hlad," řekla. „Mohu urozené pány pozvat na prostou večeři?"

Zatleskala, všechny prsty měla příjemně natažené. Podomek a hospodyně Framberta otevřeli dveře a odtáhli závěs do menší síně. Paní Landoalda šla napřed, v těle měla spěch, ale pokoušela se jít pomalu. Před očima jí přeběhl mrak, zlý mrak nad čelem, mrak jako železné pouto. Slyšela za sebou kroky mužů a držela se vzpříma. Mrak jí přejel po jazyku, v té chvíli byla její řeč nesrozumitelná.

„Nemůžeme vám nabídnout ani římské, ani beneventské,

ani západoburgundské pochoutky," řekl jazyk, než došla ke dveřím.

Jazyk poslouchal přání mraku, formuloval mračná slova:

„Nemáme ani dobře připravené kočky a krysy, známé lahůdky, pověstné lahůdky, na západě tak vychvalované lahůdky všech lahůdek, lahůdky na západ odtud kolem Rhodanu a u moře."

Zaslechla smích, patřící její vtipnosti a pohotovosti, byl to Agibertus, jistě to byl on, a kdosi se uchichtl, komorná Inigarda na schodišti, znělo to úlisně, měla slyšet její chichot. Landoalda zpomalila krok, zpomalila jej ve val proti chvatu, sevřela ruce a prst jí ukazoval cestu vpřed. Měla chuť zakřičet nebo zařvat na Inigardu a dát jí co proto. Ale mrak se přehnal, železné sevření povolilo. Vešla do malé síně, a jak šla, nedalo jí to a pokračovala:

„V jezeře máme výborné ryby. A v řekách a v horských jezerech pstruhy. Divočina je tu taky výtečná, pernatá i čtvernohá. Jeho Milost král tu lovil už několikrát. My..."

Znovu ztratila správná slova, ale myslela si: Vždyť byla úplně jasná. Posadila se ke kratšímu konci stolu a vykázala Agibertovi místo po levici a druhému po pravé, delší straně stolu a získala tak přehled, aniž přitom na sobě cítila jejich dech.

„Nechci se chlubit naším prostým jídlem," řekla. „Většinou jíme v téhle malé prosté síni. Zřídkakdy máme u nás na hradě velkou společnost. Občas projede někdo kolem. Někdo nebo několik lidí projde kolem, hosté jsou tu vždycky vítáni. Poslužte si laskavě, pánové."

Na stole stály jen dva svícny, jen čtyři svíce. Frambertu napadlo, aby dala v krbu rozdělat oheň. Pacholek-číšník páchl stájí i kuchyní, jak si všimla, když přinášel jídlo. Víno nalil do římských sklenic. Vína se bála a pila ho se spoustou vody. Smála se. Byl to vtíravý úsměv, nechtěl ji opustit. Pokud měla tvář spoutanou úsměvem, obracela ji k Agibertovi. Oči se mu znovu rozzářily, zeširoka se smál, dobyvatel, malý Radbert, jenž se nevyznal ve velkém radbertovském umění.

„Chválívají vaše víno, urozená paní!" řekl s úklonou.

Napila se s nimi. Konečně s chladivou vodou v ústech se

zbavila úsměvu. Rty se jí přestaly chvět a třást. Prudce se obrátila k druhému z mužů a setkala se s jeho pohledem. Najednou pocítila strach a nechuť. Připadalo jí, jako by ji sledoval očima klíčovou dírkou nebo pootevřenými dveřmi. Pokouší se ke mně proniknout mýma očima, pomyslela si. Vkrádá se do mne. Má mnohem tmavší oči než dříve.

Ruce, nezapomeň na ruce.

„Lituji, že můj choť, pan Gunderic, musel odjet," dodala znovu, aniž se na koho podívala.

Ruka si hrála s řetízky, hledala stříbrný křížek.

„Prosím, poslužte si laskavě, páni, náš stůl je prostý."

Dostali pstruha na rožni, dlouho vařenou slepici a srnčí, lehce smažené po královském způsobu. Bylo to pohodlné jídlo, nemusela tolik ohýbat prsty. Hosté jedli dvorně pomalu, jako by je pozoroval sám král, a nežli se napili, vždy si osušili prsty do ubrousku.

Agibertus si nahýbal nejhlouběji, ale zpočátku přece jen vychovaně a s mírou. Byl upovídaný jako Radbert. Připadal jí víc a víc jako špatný Radbert, říkala si bez zájmu. Ani jeden člověk se nepodobá druhému. Avšak tenhle mladý muž byl z radbertovského rodu. Nebyl hloupý, to ne. Něco znal, byl opatrný, ale přesto mladicky otevřený. Neměl moc vyslancovu, jakou měl snad Radbert, ale přesto si opatřil dobrou zbroj a drahé římské oděvy. Uměl dobře mluvit a naplňoval pokoj svými řečmi a smál se nahlas, až se plamínky svíček rozechvěly. Tak jako Radbert i Agibertus rád mluvil o sobě. Pověděl jí, aniž byl dotázán, že je z Beneventa, že je langobardský Říman s trochou samnitské krve, ačkoliv měl světlé vlasy, pokožku i oči. Navštěvoval nějaký čas učenou školu vysoce učeného diákona Paula Warnefrida a potom studoval u vysoce učeného diákona Anselma. Nato sloužil u dvora vévody Arichise jako předčítač vévodkyně Adelpergy a potom zavítal na kratší dobu do Mons Cassina. *Tam* dlouho nezůstal, to se ví. Otevřeně se přiznal, že opat Theudemar byl sice velmi laskavý, ale že mu poradil zkoumat srdce a duši, aby si v srdci a v duši uvědomil, jestli by se mu v klášteře a v přísném učitelském životě líbilo. Srdce se mu tehdy zachvělo pochybnostmi, protože svět je příliš krásný. Protentokrát svět zvítězil. Mluvil

dlouho i s jiným vynikajícím učitelem, který působil jak v Mons Cassinu, tak v Beneventu — s mužem, který byl téměř současně nebo zcela současně na obou místech i jinde! – rozesmál se Agibertus. Mám na mysli diákona Anselma, o němž jsem se právě zmínil, vysoce učeného a veselého Anselma — ostatně je strýcem Johannesa Lupigise, který tu sedí.

Druhý mlčky naslouchal. Její pohled mu sklouzl po obličeji, ve tvářích měl ruměnec, už mu stoupal k čelu. Stín krve, v němž se bělala jizva. Někdo ho udeřil, někdo ho musel uhodit — *potom*, nemíval ji tam přece, říkala si.

„V Beneventu se vždycky scházela spousta zajímavých a skvělých lidí," řekl Agibertus a poučoval. „Například Orbilius Pupillus."

„Ano?" řekla.

„Byl to učitel velkého Horatia!" dodal Agibertus, hrdý na to, že Horatia četl, že ho znal, a hrdý na to, že je z Beneventa.

Jistě jen kvůli němu odkládáš
šperků nádheru a cudně vlas světlý svůj vážeš...

recitoval a odevzdaně hleděl v úžasu na její vlas, který se v světle měděně leskl.

Ach, kolikrát jen prozradit bude moci
zklamání, proměnu nálady,
hledět překvapeně na moře v bouři...

předříkával dál a kroutil očima a tělem, aby ukázal, jak je sám udiven bouří vlastního těla.

Druhý z mužů vyhledal její zrak. Ten však uhnul a on se díval do stolu.

„Orbilius Pupillus, který byl Horatiovým učitelem, uměl velmi dobře zacházet s holí," řekl. „Orbilius prý dával takové pohlavky, že z toho jeho žáci na celý život ohluchli. Ohluchli i oslepli."

Napila se trochu vína, opatrně si osušila rty růžkem ubrousku, lehce, lehounce, aby si nesetřela líčidlo, a přitom našla slova:

„Samozřejmě jsem Anselmovo jméno už slyšela. Je diákon a objevuje se na mnoha místech. Můj choť se mi o tom jménu jistě zmínil."

Muž po pravici se pohnul, jako by chtěl opět něco říci, ale neudělal to.

Zato, Agibertus jedl, žvanil a jedl. Ukusoval vybraně, polykal tiše prsty a ústa si utíral bez velkého mávání ubrouskem a znovu upil doušek vína. Jistě měl víno rád, rty spočinuly na skleněném poháru vždy na okamžik déle, jako by jej chtěl políbit, vychutnat jeho vůni. Měl chuť k jídlu právě jako Radbert. Mezi sousty a doušky pokračoval ve svém skákavém a rozesmátém vyprávění. Chvilku mluvil zeširoka o Romě, kam ho poslali z Beneventa. Roma pro něho byla též školou, řekl s novým výbuchem smíchu, skutečnou školou. Možná právě tak světskou jako duchovní. Tam se sblížil se svým přítelem Johannesem Lupigisem a za pomoci diákona Anselma a dík velké králově dobrotě a milosti se mu dostalo skvělé možnosti odjet za jedinečnou školní příležitostí do Aquisgrana, do rostoucího hlavního města, jež skýtalo kromě jiného i nejlepší příležitost uplatnit se u dvora!

„A co to znamená, nejurozenější paní?" zeptal se rétoricky a rozhodil rukama, dříve než sáhl po poháru. „Představte si, stát se žákem nové, nově zřízené dvorní školy! Ať je kdekoliv, ať ji přestěhují kamkoliv! A setkat se s Alchuinem! S nejlepším učitelem na celém světě! Ovšem až po Jeho královské Milosti, to je samozřejmé!"

Co chvíli střídal římštinu s langobardštinou a předvedl i své znalosti franckého jazyka. Citoval verše a zákony a slovo boží a dlouhé výňatky z legend o svatých a dával vtipné hádanky a drsné a komické obraty z textů kázání — leccos v jeho kulaté šišce a otevřeném srdci uvízlo. Je jako Radbert, pomyslela si, právě jako on. Slova z něho jen prýští. Úplně jako z Radberta. Můj Radbert, jistě brzy přijede, jistě tu již brzy bude, možná je už na cestě sem, *právě teď. Přijď, můj Radberte, přijď!*

Druhý většinou mlčel. Tu a tam se po něm úkosem podívala a cítila, jak si prohlíží její tvář. Jsem krásná, myslela si v rozmrzelosti, jež zapalovala její tváře, pod falešným ruměncem se zrodil žár. Brzy budu stará, ale ještě jsem hezká. Je mi třia-

dvacet, takový je můj věk. Měla jsem děti, tři jsem měla, ale není to na mně vidět. Jak je starý? Pětadvacet? Je mladší než Radbert.

Sklonil opět hlavu a díval se do stříbrného talířku a na své ruce. Ofina mu spadla do očí jako dva zlaté pásky, jako lesk zlata a mědi. Odstrčil nepřítomně vlasy na stranu, k uším. Viděla ho teď tak zřetelně, čelo, nos, ústa, bradu, silný krk. Mohutně klenutou hruď. Nevzhlédl k ní, dal se pozorovat. Na okamžik si myslela, že se propadla do bezpečné jámy pozorování, dívala se na něj jako na obra. Jeho vlasy nebyly již tak rudé jako teď její, ne, byly zlaté, ale měly tmavší odstín než vlasy jeho spolupoutníka. Čelo měl široké s hlubokými příčnými vráskami u kořene nosu, a klenulo se víc než dříve, než tenkrát. A jizva na něm tehdy také nebyla. Válka. Podíval se na ni, možná si ji zpod víček prohlížel, řasy měl tmavší než dříve, tenkrát, než předtím. Nos mu trčel dopředu, byl mohutnější než kdysi. Bradu měl dlouhou a širší nežli dříve, říkala si, a kolem úst se mu rýsovaly brázdy vrásek. Žije se svěšenými koutky úst, pomyslela si. Ale už nechci na jeho obličej vzpomínat. Pamatovala si však, jak vypadal tenkrát, před dlouhým časem. Obraz nezmizel, chlapecká tvář, mladický obličej, tenkrát. Jednou večer seděli v nějaké síni, kdosi cosi vyprávěl, hlas mlel slova, slova. Jedli ořechy, závan větru foukl do komínu, vyletěla jiskra, maličký kousíček rozžhaveného uhlíku vyskočil z ohně a dopadl do jejího klína, propálil jí suknici. Rozehnala se po jiskře rukou, tehdy měla ještě všechny prsty ohebné a měkké. A on se rozehnal současně, dotkl se jejího kolena nebo klínu, to bylo všechno. Kamarád dětských her, přítel z dětství, z panenských let. Kouř v místnosti, hlas matky z dýmu: cosi z dětství, z mládí, cosi odněkud.

Svíce dohořely, síň potemněla. Nedala svíce vyměnit ani zapálit další. Přišel však sluha a přiložil na hranici další polena. Vždyť nám tohle světlo stačí, pomyslela si. Vidím, co potřebuji vidět. A on na mě vidí až dost. A na jídlo a pití vidí taky dobře, i na řeči o Bilitiu, o Lepontii, o Radbertově cestě. Aby mohli vypouštět z úst slova, na to vidí víc než dost. Víc vidět nemusejí.

Jedli sušené ovoce, jablka, vařené hrušky naložené v medu, ořechy, mandle a sladké víno. Agibertus nádhernými zuby louskal ořechy. Agibertus měl dobrý skus. Učinil pohyb, jako by jí chtěl jádra podat, ale pak si uvědomil situaci a položil je před sebe na ubrus, srovnal je do řady, žvýkal a povídal dál. Teď se dostal k cestám, k cestování, jeho ústa vypouštěla cesty. Druhý z mužů uchopil do pravé ruky dva ořechy, stiskl a skořápky zapraštěly. V jeho pohybech byl klid a ovládání. Posbíral kousíčky skořápek, vysypal je na talířek a napřáhl k ní ruku s rozdrobenými, rozmačkanými jádry. Odvrátila zrak, neviděla je. A ukazujíc na Agiberta prstem, pravila k němu:

„A pak jste se dali cestou přes Bilitio? Není to zbytečná zajížďka?"

Agibertus k ní se zalíbením vzhlédl, tvář měl ještě červenější, oči mu zářily a smály se, a palec ukazoval:

„Tady můj přítel Johannes Lupigis si myslel, že se tam doví něco o otci..."

Náhle se zarazil, drobeček ořechu mu zaskočil, sehnul se a kašlal do ruky, potom vzhlédl, směšně zoufalý, jako by prosil o prominutí, obličej mu zbrunátněl — tak jako Radbertovi po přemíře jídla a spoustě vína. Díval se jako žadonící pes, oči mu slzely, pokoušel se mluvit, ale hned ho zas přepadl kašel, hromový kašel. A kašlaje ukazoval na svého přítele, polozadušen přikyvoval, natáhl ruku po vínu, ale musel se vzdát novému návalu kašle. A když se potom napřímil, měl tvář úplně fialovou — tak jako někdy Radbert, za takových okolností — a oči plné slz, jež zkrápěly jeho vous. Pil, podařilo se mu napít, až mu víno zakloktalo v krku. Potom na zkoušku vydechl, odkašlal si a zachrčel:

„Myslel si, že jeho otec... Jeho otec byl na cestě, Johannes si myslel, že..."

Poprvé za celou dobu jídla se obrátila přímo k druhému ze stolovníků:

„Váš otec, můj pane, je úředník?"

Podíval se jí do očí, měl je stejně tvrdé jako ona, a ona se podívala do jeho, jako by se kriticky pozorovala v zrcadle a hledala v něm vrásky a šedivé vlasy.

„Ano, byl v královských službách, má paní," odpověděl.

„Otec vykonával po řadu let úřad královského rukojmí. Ale zdá se, že se na jeho úřad již zapomnělo, teď je určen k jiným úkolům než k prvně zmíněnému."

Uhnula pohledem zrcadlovým očím, rty se jí pohnuly. Rychle se napila sladkého vína, nabrala si plná ústa, příliš veliký doušek, a rozhodila rukou. Ruka učinila nekontrolovatelný pohyb, jádra a skořápky jí spadly do klína a na podlahu. *Mrak opět táhne.* Jeho stisk jí již zasáhl čelo, železný pás se stahoval. Jazyk toužil promluvit bez úrady s myšlenkou. Ovládla ho však a řekla klidně:

„Slyšela jsem o takových lidech. Jeho Milost král jich měl řadu ve svých službách. Můj choť, pan Gunderic, se mi o tom zmínil."

„Teď však otec úřad již nezastává, je volný," řekl. „A mluvilo se o tom, že je na cestě domů — naše rodina totiž žije na jihu, v Langobardii, v severovýchodním cípu Langobardie, má paní. V Římě mě zastihla zpráva, že otec přerušil návrat kdesi v horách, kdesi v průsmyku nad Bilitiem. Stalo se to na jaře, přibližně ve stejné době, kdy Její Milost královna Hildegarda opustila pozemský život, a jak se mohu domnívat, byla téměř okamžitě přijata na Nebesa."

Čekala. Čekala na nic. Když Agibertus pil — opět dostával svou normální růžovou barvu — pozvedla svou číši, jako by to byl zrcadlový odraz jeho číše. Pocítila sladkost na jazyku, něco jako měkké cukroví, jako rozpouštějící se karamel v ústech, prostředek proti mrakům, jež houstnou v tmu, ve vlahou, divokou, hustou nebo klidnou tmu. Mám jasnou duši, řekla si jasně. Můj zrak je jasný, má slova jsou jasná a čistá, má jasnost je uspokojivá.

Znovu se podívala do týchž tvrdých očí. Řekl:

„V naší rodině jsme zcestovalí. Byli jsme ve službě, naše cestování bylo lze vždy pokládat za služební cesty. Můj nejstarší bratr je také tak trochu úředníkem — dalo by se to tak říci. Zaměstnanec."

„A copak dělá — váš bratr?" zeptala se zdvořile.

Odpověděl týmž klidným hlasem:

„Koná touž službu jako můj otec. Pobývá v Francii, v zajetí v Totonisville, pokud tomu rozumím, je to mírné a lidské

zajetí. Jeho obydlím je pro službu velmi vhodně upravený a vybavený sklep nebo nějaký podobný prostor."

Hledala slova, našla je:

„Velmi zajímavé. Doufám, že váš bratr se má — podle možností — dobře?"

Řekl:

„Jiný z mých bratří také rád cestuje, již v mladých letech opustil domov a vykonával úřad v Sasku ve službách Jeho Milosti krále. Ne v nejbližším okolí Jeho Milosti, ale jako voják, je velitelem oddílu, jak jsem slyšel."

„A vy sám, můj pane? Také jste dříve konal takové služby?"

„Nezvolil jsem si takovou životní dráhu, má paní," odpověděl. „Příležitost jsem k tomu sice měl, ale jen krátce jsem se informoval o vyhlídkách v oboru. Ale když jsem si všechno promyslel a pochopil, že se k ní nehodím, vzdal jsem se jí."

„A váš otec, můj pane?" řekla.

Jeho pohled i tvář se zúžily, navlhčil si rty jazykem a usrkl vína.

„Můj otec — přerušil, alespoň podle zpráv, které jsem dostal, cestu," řekl tichým hlasem. „Jak on, tak i jeho společník prý byli nuceni přerušit cestu. Bylo to v horách nad Bilitiem."

V ohni zapraskalo, síň se na okamžik projasnila. Vzpomněla si na jiskry, jež zalétávají do ženských klínů a propalují je. Od podlahy stoupal chlad, zaplavil celou síň. Jako mrak. A z hradního příkopu stoupal chlad, pronikal zdmi, kamením. Kočky se jí plíží kolem nohou, krysy, které se jí prokusují do chodidel, do nohou, do morku, do klína, do břicha, do prsou a k srdci, taková byla ta zima. Teď vykřiknu, pomyslela si, a stiskla rty. Udeřím ho do tváře. Krysy jí pronikly až do čela. A tlak na čele rostl, železný pás se stahoval, a jak se železo napínalo, praskalo a zvonilo to v něm. Pod líčidly jsem bledá, pomyslela si. Pod šminkou jsem šeredná a šedivá. Otevřela oči, ale hned nato je zavřela, jako by jí do nich spadla jiskra, kousíček popela ze spálené slámy, jako by jí do koutku oka spadl oharek látky. A když je otevřela v jasném pohledu a s velkým klidem, seděl před ní jako dříve, ale jeho tvář potemněla.

Nesmím zapomenout na svůj prst, musím ovládat svou ruku,

řekla si a položila ruce na ubrus, levou přes pravou, a pod prstem ucítila drobty jadérek a skořápek. *Teď.* Teď jsem klidná. Mé jméno je Landoalda.

„Měl s sebou na své – na své služební cestě, na cestě domů, společníka, můj pane? Mám za to, že jste říkal, urozený pane, že váš otec měl na své cestě společníka?"

Podíval se jí na ruce. Pravý ukazovák již nebyl skryt, ukazoval na něho. Sklopil zrak, navlhčil si jazykem rty a opět usrkl ze svého vína.

Agibertus pozvedl sklenici, ale kupodivu ji, aniž se napil, postavil opět na stůl:

„A právě jeho společníka nalezli!"

Agibertus však hned změnil hlas a pohled v soucitnou účast před přítelem.

„Jeho našli, toho společníka, má paní!"

Její ruce spočinuly na ubrusu s roztaženými prsty.

„Společníka?" řekla. „Ovšem, zmínil jste se o tom, že měl na cestě společníka, můj pane."

„Našli ho na jaře, když roztál sníh," vysvětloval Agibertus. „Když přišel déšť a bylo teplo, má nejmilostivější paní. Byl téměř neporaněný! Opravdu zvláštní! Ačkoliv byl mrtvý, to se rozumí samo sebou! Zamrzl do sněhu, jaksepatří zabalený i s koňmi!"

Kolébala se, kolébala – společně s koněm, kolébala se společně s někým, kdo seděl na koni. A pak k ní dorazila hlasitá, zřetelná Agibertova slova:

„Odvezli ho dolů do Bilitia a postarali se o jeho peníze, šperky a dopisy."

Peníze, šperky a dopisy se v ní rozezněly ozvěnou. Zvonily, cinkaly, praskaly, ozývaly se.

„Ale otce Johannesa Lupigise nenašli," sdělil jí dobře informovaný Agibertus. „Ať hledali sebevíc. My jsme tam byli a hledali, ale ať jsme hledali sebelíp, nenašli jsme po něm ani stopu, po otci Johannesa Lupigise, po šlechetném Bertoaldu Lupigisovi! Asi ho na jaře vzala povodeň. Asi doplul do Dlouhého jezera, do Laka Verbana. Možná proplul celým jezerem znovu do řeky na jižním konci a do Papie! A přes Papii možná až do moře! Nikdy se neví, kde lidé skončí, má paní!"

Ústa se pohybovala, měl ze svých slov zároveň radost i zármutek, litoval. A mluvil a mluvil. Řeky, moře. Slyšela jeho hlas jakoby přes hukot řeky. Krysa, kočka nebo bývalý královský úředník, muž, který zastával úřad vězně, si dovoluje proplout Rhodanem nebo jinou řekou — do moře, kolem celé Italie, do Adrie a na pobřeží, na správné pobřeží, na kočičí, krysí a Bertoaldovo pobřeží.

A tam ta ústa, Agibertova huba, a slova, jež znovu plynou, nebo vůbec ani na okamžik plynout nepřestala:

„...ale koně se našli. A společník taky, byl to královský vyslanec, jmenoval se Radbertus — setkal jsem se s ním v Beneventu a v Romě několikrát — *právě tenhle Radbertus to byl.* A ještě držel otěže! Tak to říkali ti, co ho našli. Představte si, ještě držel otěže, má paní!"

Držel otěže, ještě držel otěže, pomyslela si, když se probrala z ochromení.

Kamenná podlaha se rozhoupala v kamenném zahoupání, jako moře kamenných vln. Odešla dveřmi, pryč od všeho, prošla přední síní a potom zaslechla, jak se muži zvedli od stolu a těsně za sebou slyšela jejich kroky. Zvedala nohy, už byla na schodišti, lucerna visela na tyči, jak měla. Zvedala nohy, kladla je na zem, šla jako po mraku, vzhůru k Nebesům, do Pekel. Již byla v chodbě, šla správným směrem. Po boku měla Inigardu, nesla ve svícnu plápolající svíci, ruka chránila plamínek, jen si spal ruku, služko! Hospodyně Framberta tam byla také, držela ji za paži, podpírala ji, vedla. Dveře se otevřely. Paní Landoalda vstoupila do svých komnat, prošla napříč pokojem, k okennímu výklenku do hradního příkopu. Padací most! pomyslela si. Padací most, kdyby se Gunderic vrátil. A zakřičela dozadu:

„Vytáhněte na noc padací most! Hned!"

A sklonila čelo ke studené mříži. Noční vzduch, chladný v tom vedru, vlhký v tom suchu jí pronikl čelem, očními víčky, vstoupil do ní. Napřímila se, strhla řetízek se stříbrným křížkem a vyhodila jej okénkem. Ukazovák za ním ukázal, naslouchala, zaslechla šplouchnutí.

„*Ale co!*"

Postavil hořící svíci na stůl a zašel k oknu. Dole u hradního příkopu stál nějaký chlapík a svítil pochodní, zatímco dva hradní pacholci na nejistých nohách pomalu zvedali padací most. Jízdní pacholci tam byli také a jeden z nich řekl něco veselého o vrzajícím vrátku, smáli se, na hlasech a na krocích bylo znát, že si všichni přihnuli vína. Dvě děvečky vyšly z brány, jedna z nich držela blízko u země lucernu. Jinak bylo světla dost, byla jasná, hvězdná noc, podzimně jasný vesmír, měsíc stál vysoko.

Rumpál ostře a nenamazaně vrzal a těžké řetězy článek za článkem skřípaly a praskaly. Most praštěl a naříkal, když se zvedl od hrany příkopu a pomalu se zvedal. A pak se najednou s bouchnutím zarazil. Hlasy hlučely a blábolily. Vyklonila se z okenního výklenku a spatřila, jak světlo lucerny mizí v bráně. Lucerna stála na zemi, pochodeň se kymácela. Široký pruh světla vyběhl na zvednutou prkennou stěnu mostu a zúžil se, když se křídla brány zavřela s novým vrzáním a skřípáním, a zůstal tam jen uzounký proužek, který se proměnil v nic. Potom založili závory a pod klenbou a na dvoře zazněly kroky. Kolem domů na břehu a kolem opevnění se ještě pohybovaly světelné body. Stromy u hradního příkopu zašuměly. Noční podzimní vítr. Od Rhodanu a od jezera byl slyšet vzdálený šumot vody. A než se dveře s bouchnutím zavřely, stačila ještě zakřiknout cosi do chodby — slova o řekách a utopených dětech a o moři, které omývá celou Italii. Vytáhněte padací most! Nepusťte je dál! Nepusťte ho ke mně!

Připadalo mu, jako by stál nad propastí tak jako jedné noci před mnoha lety s nedosažitelným vesmírem nad sebou, s nedosažitelným Nebem, tak daleko, a Peklem pod sebou, tak blízko.

Viděl světlo v jednom z oken nad branou, v jednom z jejích oken. Ještě nespí, nebo její spánek střeží komorné. Sklonil se hluboko do výklenku a zahlédl světlo v okně vlevo. Také Agibertus bdí a čeká. Nebo že by v opilosti usnul při světle?

Šumot stromů a hukot řeky byly opět zřetelnější. Z hor přicházel vítr, voda hledala cestu k moři, zaposlouchal se do hradu. Zaslechl zvuky z poschodí pod ním, pobíhání v předsíni a ve velké síni. Lehké nohy služek a těžké dupání pacholků, vojáků, kteří honili děvčata. Mladý, zmatený, lákající nebo posměšný chichot a smích. A potom se rozezněly opět kroky po dlažbě nádvoří. Jízdní pacholci byli na cestě do ubytovny, aby se vyspali s děvečkami nebo popili s hradními pacholky, s třemi čtyřmi muži, s celou nynější posádkou.

Zapadákov, myslel si. Tak sem ji zastrčili, do hradu, který je pro ni vězeňskou dírou. Zajata v smutku a bídě. A co její Gunderic — roznašeč rozkazů, zbrojnoš s panským titulem. Posílají ho sem a tam se vzkazy, které nejsou ani důležité, ani nemají smysl. A taky špeh. Písař, notář, který se účastnil při drancování Forojuli, ale jako hradní pán tam zůstat nesměl. A tak si vzal Rodgaudovu dceru. Rodgaudovu dceru! Kterou mu potom přebral Radbert a Gunderic nad tím musel zamhouřit oči. Rodgaudovu dceru!

Myslel na Radberta, na bezohledného, veselého Radberta, s nímž se několikrát setkal v Beneventu a potom v Romě; na žvanila Agibertova rodu, ale urostlejšího a pohotovějšího chlapíka. Radbert o ní věděl hodně a nemlčel o všem, co o ní věděl. Chlubil se, že je tím Radbertem, kterého mají hradní paní v Burgundii obvykle rády. Teď byl mrtvý. Ó Bože, buď za to pochválen! Agibert se pokoušel prožvanit se k ní, žvanil a žvanil, až mu z pusy vyskočila smrt. Pořádně z toho pobledla, zpopelavěla i pod silným nánosem líčidla. Napudrovala si čelo a rty a tváře si natřela červení, zmalovala se, že se podobala čerstvému zimnímu jablku. Možná tak čerstvé nebylo. Zevnitř bylo prožrané červem. Měl jsem se jí dotknout, pomyslel si, ohmatat ji, jestli drží pohromadě a je celá nebo jestli je jen slepená z lidských zlomků. Měl jsem se k ní u stolu sklonit, měl jsem vzít ocet a omýt jí čelo a tváře, vymýt ji z přestrojení. Možná by byla pod pudrem a pod šminkou krásná. Ano, krásná pod nánosem malby, krásnější než dříve, v mládí. Jinak krásná, krásná právě teď. Měl jsem z ní smýt barvu falše, aby byla jako tenkrát, měl jsem osušit slzy v jejích očích, aby její pohled ztratil zářící a tvrdou pomatenost, měl jsem

v něm vysušit šílenství, vymýt její chytrost, spanilost a to, co v ní zbylo z mládí, co tam bylo spoutáno, ale co tam bylo. Osvobodit to. Vypustit špehova zajatce, loutku s napřímeným ukazovákem. Když pila, aby spláchla Agibertovy informace, a když se potom vypotácela, tehdy byla opilou ženou. Ženou s blábolícím jazykem, blábolila něco o krysách a kočkách a řekách a moři. Měl jsem z ní vylákat její bývalou osobnost, jaká byla tehdy, ó králi, ó pane, ó ničiteli! Učinit ji takovou, jakou bývala, důvěřivou, mladou pannou! Měl jsem ji omýt octem, jazykem, rty, rukama, ohněm, vzpomínkou, slovy, jež by konečně *dospěla do jejího srdce, jaké bývalo, jaké je!* Takový bude nyní můj životní cíl! Ne, přišel jsem příliš pozdě. Ne, je to má chvíle, má!

*

Pomalu otevřel dveře, naslouchal, vyšel do chodby. Lucerna na schodišti byla zhasnutá, ale zezdola přicházelo světlo. U Agiberta byla tma, pod prahem světelný proužek nesvítil. Přiložil ucho na dveře. Kamarád chrápal. Nebo to jen předstíral? Agibert pil hodně, ale proto nebyl ještě hloupý. Byl chytrý, chtěl se stát královským vyslancem a setkávat se s krásnými paními a pannami na bohatých hradech. Dovedl již leccos předstírat. Předstírat jako Flavianus, když dělal, že spí, aby mohl lépe hlídat. A Agibert nepromeškal ani jedinou příležitost, když mohl získat ženskou, pokud na ni mělo jeho tělo chuť. Nezapomněl nikdy na taktiku, jak dobývat ženy, i když byl sebevíc opilý. Občas si hrál na prosťáčka, na věrného a nezkušeného prosťáčka, ale hloupý nebyl. Agibert byl i ve své překypující hovornosti opatrný, věděl, co slova znamenají a jak mohou působit. I v náladě byl lstivý. Víno mu vstoupilo do hlavy a do slabin, ale dovedl opilost zvládnout a víno bylo jeho přítelem.

Ne, Agibert nebyl hloupý, Agibert věděl. Ďábel mě stíhá, aby mi dal dary, a Bůh, aby mě potrestal. Agibertova chlubivost byla součástí jeho přestrojení, když se chtěl skrýt před Bohem. Věděl to. Uměl se vysmát sám sobě, vysmát se hlučnému dobyvateli ženských srdcí, kterým byl, ale přesto byl dál upovídaným a vychytralým dobyvatelem žen a vrhal zářivé

pohledy a rozhazoval kolem sebe velké úsměvy: hlučnost, smích, pohledy a laciné vtipkování byly též lstí. Byl spolehlivý v přátelství, ale mezi kamarády se nesměly dostat ženy, jež by stály za hřích. V takových lovištích chce muž lovit sám, říkával. A každý loví, jak umí. A když říkám, že všechny ženy jsou mé, tak to také tak myslím. Jsou mé v tom smyslu, že zvítězím. Ale neříkám to často. Budu za to jednou potrestán, drahý Johannesi, ale ještě ke mně trest nedošel. Nevěříš, že vím, že přijde! Ďábel si mne vezme, když ho neošálím, což bych mohl jednou s pomocí spisů a dialektiky učinit. Proto musím chodit do školy, naučit se všechno, co stihnu, a musím spolykat tolik znalostí, kolik jich do sebe pojmu. Vím, jaký význam může mít vzdělání pro mé spasení, můj dobrý příteli Johannesi!

A teď předstírá Agibert ve svém pokoji chrápání. Možná je to flavianovské pochrupávání, ale možná stvrzení hlubokého spánku a opravdové opilosti. Ačkoliv i potom by dbal na to, co je v jeho zájmu a jeho právem — ano, i ve spánku. Jistě dokáže zacházet se spánkem tak, že se může procházet a předstírat přitom opravdu bdícího: takový je Agibert, blízký přítel Johannesa Lupigise Agibertus.

Agibert by to s ní měl snazší, pomyslel si a postupoval opatrně chodbou. Agibert neví a nemusí srovnávat. Agibert je muž v krásném oděvu, muž s lákavým smíchem, s leskem v očích a s rukama, které si vědí s ženskými rady. Agibert by nemusel vykopávat její minulost, aby ji získal. Pro něho minulost nemá.

Na konci chodby svítil okenním otvorem dovnitř měsíc. Zpod jejích dveří pronikalo světlo, uzounký proužek světla. Pokračoval až k oknu a podíval se dolů do hradního příkopu. Na hladině se zrcadlil měsíc. V pruhu měsíčního světla dole cosi plavalo, mrtvý pes nebo kočka, odpadky, kousky dřeva. Voda se pomalu pohybovala, jako by vykročila na noční obchůzku kolem hradu. Maně zahlédl jednu z věžních zdí, polokruh, který se mu jevil jako plochá stěna. Hrana zdi uscklа kus měsíce. Připadal si vnitřně prázdný. Byl na jakémsi konci, jakýsi život, kus života, hodně z života tu končilo. Znovu zaslechl stromy a vzdálené hučení Rhodanu, jedinou známku života v té noci — podzimní vítr z hor, vodopád, řeku,

jež opouští jezero a klesá dolů do panovnické země a zavodňuje tam její bohatství. Lugdunum, říkal si. Město utrpení jako jiná města. V něm byl vězněn Warnefrit, tam seděl i otec. Vzpomněl si na Radbertovy řeči v Beneventu a v Romě. Na sérii šípů z Radbertových úst a očí: Já vím, rozumíš, drahý Johannesi, tady máš porci toho, co vím. Posel Radbert, od sněhu a zvířat z poloviny sežraný miláček žen. Radbert, který ležel mrtvý vedle svého napůl sežraného koně. Mračno ptáků nad mrtvým mužem a koňskou mršinou, jak vyprávěli později ti, kdo našli tyhle cennosti. A pod mužem a třemi koňmi byly krysy. Ptáci, kteří se zastavili na cestě přes velehory, nebo alpští ptáci či ptáci z údolí získali z této zásobárny několik chodů navíc; byl to nečekaný dar od ptačího boha. A krysy získaly žrádlo a dočasné bydliště od krysího boha. Lidský bůh byl někde na cestách, zřejmě u papeže nebo po boku Jeho Milosti krále. Lidé byli sami, ten mladý a nalezený i ten starý a nenalezený. A kolem nich byli dravci, odvážní i ve dne, v té osamělosti. Ale Radbertova ruka kostlivce ještě držela nesežrané otěže. Tak se vyprávělo v Lepontijském údolí. A v kožených váčcích, jež měl na prsou, byly ještě nepozřené, opovrhované dopisy. Dvě koňské mršiny našli nedaleko, ale druhého muže, který seděl v sedle živého koně, když se lavina přihnala, nenašli. Ten otěže pustil. Pustil otěže svého života. Muž, který se měl vrátit domů a chopit se otěží tam. Přemluvili ho, nebo ho k něčemu přinutili, toho moudrého, klidného, znalého muže? Nezlomného muže. Koupili si ho výhrůžkami za pána domu, za gastalda ve Forojuli, za nového vévodu ze starého vévodského rodu? Jaký byl v poslední den svého života? Zklamaný, oklamaný,zestárl hodně? Nebo se moc nezměnil? Byl jako dříve — těžkopádný, klidný, málomluvný?

Přitiskl čelo na mříž, na chlad hrubého železa. Jaký jsem já? Zklamaný, oklamaný téhle noci? Ještě mladý, jsem ještě mladý? Nebo jsem hodně zestárl? Nikdy ti to neodpustím! Nikdy ti neodpustím, ať jsi kdo jsi! Ty, králi tam daleko? Ty, králi ve vesmíru? Ty, vévodo v zemi — ty mrtvý vévodo Rodgaude!

Pod jejími dveřmi ještě svítilo světlo. Zkusil je, nezamkla se. Předpokoj byl prázdný, na stole hořela svíčka. V zadní komnatě zaslechl na koberci rychlé kroky. Stanula ve dveřích v bílém nočním oděvu s rozpuštěnými vlasy s měděným leskem a se zrcadlem v ruce.

„Kdo je to?"

„Já, Perto, Angilo," řekl tiše. „Angilo!"

„Nejmenuji se tak," řekla a ani se nepohnula. „To není mé jméno, můj pane."

Když přešel komnatou až k ní, začala krok za krokem ustupovat. Přece se tak nejmenuji, říkala si. Nesmí si namlouvat, že se tak jmenuji.

Znovu mraky, zahalily ji. Pokoušela se mluvit srozumitelně, aby jí rozuměl, ale jazyk byl neohebný a rty jí ztuhly.

„Tak ne, můj pane," zamumlala a hodila po něm zrcadlem. Sklonil se, zrcadlo spadlo na koberec, potom narazilo na zeď, odrazy se roztančily, a jedna světelná skvrnka, jedna jiskřička zasáhla jeho oči. Viděl, jak její prst ukazuje jako vpodvečer.

„Angilo, to jsem já, Perto!"

Klopýtnu, myslela si ve svém mraku. Klopýtnu o koberec. Umím dobře mířit. Znamení na čele, miř pod něj. Dobře. Umím to. A mohu klopýtnout, jak budu chtít. Klopýtnu směrem k němu a prstem mu zamířím rovnou do oka, myslela si lstivě v mraku, s velkou mračnou lstivostí. Udělala k němu několik rychlých kroků, zamířila prstem, ostrým nehtem, zvedla ruku, jež držela prstovou dýku, prstové kopí. A teď správně klopýtni! Měla bych mít nůž. Dal mi nůž. Klopýtni dobře! Jenže tak dobře neklopýtla, neklopýtla tak správně a přesně, jak její velká mračná lstivost vypočítala a rozhodla, klopýtla mnohem dřív. Noha narazila na tlustou hranu koberce, upadla. A on ji v pádu zachytil a podržel ji. Zamířila celou rukou k jeho očím, ucítila jeho bradu, nehty drásaly a škrábaly jeho krev. On ruku zachytil, zvrátil ji dolů a svěcl vztekem do jejího vzteku a držel ji pevně tak dlouho, až se uklidnila a dala se do pláče.

*

A později v noci, když už oheň a svíce dohořela a už jen uzounký proužek měsíčního svitu přicházel mezi závěsy a blížil se jako čárka, jako ukazatel tmou komnaty, řekl:

„Všechny roky byly jen kvůli tobě, roky mého opravdového života, má Angilo. Od oněch velikonoc doma ve Forojuli, vzpomínáš si na ně? Roky ve válce a v horách, vždy jsi byla se mnou, i když jsi byla tak daleko. Byl jsem rád, že válka přišla, když přišla, byl jsem rád, že tě nebudou moci provdat. A potom, po válce, jsem se vrátil domů a čekal. Hledal jsem cesty, cesty ducha i jiné cesty, cesty činu. Odjel jsem do Beneventa, to byla jedna z mých cest. Tam jsem se dověděl, kde jsi. Dověděl jsem se i jiné věci, o druhých, o rodině. Připravoval jsem se. Má cesta byla taková jen kvůli tobě. Kam jsem měl jet, jel jsem kvůli tobě. Přimluvím se za tebe, za nás, budu vyprávět o tobě a o nás tam nahoře, před mocnými, před nejmocnějším. Ještě nevím, co udělám, ale všechno, co dělám, dělám kvůli tobě, ty jsi Angila."

Neodpověděla. Zašeptal:

„Kdybys o mně něco slyšela, že jsem něco provedl, že jsem udělal něco někomu vznešenému, nějakému mocnému muži, něco, o čem se mluví s pohrdáním nebo s nenávistí a zlobou, kdyby se mi něco stalo, a tys o tom dostala zprávu, pak věz, že celou cestu, všechny kroky jsem učinil jen pro tebe."

Byl v jejím teple, ležela tiše a slovy neodpovídala. Zašeptal:

„Cokoliv udělám, bude kvůli onomu velikonočnímu večeru. Možná je to proti Bohu, nevím. Ale je to pro ten okamžik."

Ve slovech odpověď nedostal. Hledala jeho teplo, její ruka mu ležela na prsou. Byla v mraku a myslela si: S někým tu jsem, je dobře, že jsem tu s tímhle radbertovským mužem. U něho je mi dobře. Položila mu dlaň na prsa, pevně sevřela jeho chlupy na hrudi mezi prsty, a když ruku zvedla, vyběhly jí chlupy ze sevření. U něho je mi dobře. Položila mu ruku pod paži, přitiskla mu ji na lopatku a rty na krk. Voní dobře, je to dobrá radbertovská vůně, u něho je dobře. Teď jsem ti blízko, můj Radberte! Jsem u tebe, ty.

A on se k ní vrátil a ona mu odpověděla, jak se sluší a patří, a dala mu ochotnou odpověď touhy, jakou odpovídá beze

slov zkušená žena. U toho muže je dobře, u Radberta je dobře. Je mi u něho dobře. A mraky ji obklopily jako dobrý spánek.

Když ranní úsvit, paprsek dne dosáhl až k jejímu obličeji, zvedl se na lokty a pozoroval jej rys za rysem. A znovu viděl, jak se v něm něžnost, hebkost a čistota proměnily v tvrdost a krutost, jak po něm putují hněv a smutek. Ale zatímco se díval do toho, čeho se bál a co nenáviděl, zdálo se mu, že se jí tvář znovu proměňuje, že zlo a šílenství mizí z jejích rysů a tvář se jí opět proměňuje v tvář Angilinu, v její mladou tvář. Zavřel oči, aby si obraz uchoval a mohl si ho s sebou vzít do spánku.

*

Když se probudil, opustila už postel a nahotu a stála u okna do nádvoří, otočena k němu zády.

„Pojď ke mně, Angilo," řekl tiše.

Pohnula se, ale neotočila, zaslechl šustot černých šatů.

„Pojď, má Angilo."

Zvedla ruku, držela zrcadlo a rozptýlené denní světlo vyskočilo na strop, tančilo po stěnách.

„Mé jméno je paní Landoalda, můj pane," řekla do okenních mříží. „Měl byste ještě dnes odjet, můj urozený pane. Nejraději ještě dnes."

Zatímco se strojil, vyšla hradní paní do předpokoje. Přiblížil se tam k ní o několik kroků, s láskou, se strachem. Chtěl se na ni usmát nebo se jí vysmát nebo nad ní zaplakat. Chtěl ji získat, nechat si ji, odvést ji a utéci od ní a nenechat ji tu, ale ona se na něho dívala tvrdýma, zlýma očima a zvedla ruku a ukázala na jeho prsa, jako by si ho teď vybrala z mnohých, aby odjel z její blízkosti.

„Byla bych nejraději, kdybyste odjel časně, máte před sebou dlouhou cestu, můj pane. Měla jsem dojem, že spěcháte. Byla bych ráda, kdybyste teď opustil můj pokoj."

Kráčel chodbou a teprve před svým hostinským pokojem se otočil a ohlédl. Stála ve dveřích a tleskala do dlaní, znělo

to jako aplaus. Komorná proběhla dolní síní vzhůru po schodišti a chodbou k ní a pak se ozval drsný křik hradní paní:

„Pojď dál, Inigardo! Zavři za sebou!“

*

Ležel na posteli a poslouchal druha ve vedlejším pokoji. Agibert netrpělivě přecházel sem a tam, od okna ke dveřím, zastavoval se, obracel, zřejmě naslouchal a zlostně nebo vesele a rozhodně podupával směrem ke dveřím, opět se obrátil a dupal zpět k oknu. A teď: služka běží chodbou, od pokoje paní Landoaldy k Agibertovu. Johannes Lupigis odtamtud zaslechl hlasy. Služka přišla od hradní paní se vzkazem, a zdržela se u hosta o chvilku déle, než bylo nutné. Jistě ji Agibert trošku pomuchlal, vymáčkl z ní zachichtání. Nato bylo slyšet opět služčin zpáteční běh a potom běh někoho jiného po schodech nahoru dolů, nahoru dolů.

Sešel do síně a pojedl něco z prostřeného jídla, chleba a masa, ale vína se nedotkl. Teď se jejího vína bál — nebo nebál, ale myslel na její ponurost, na mraky, o nichž v noci šeptala. A také si myslel: ráno není víno dobré, člověk je z něho celý den ospalý. Víno může způsobit, že pak nevolí slova, jak by měl. Musím být klidný a musím mít jasnou mysl, až pojedu.

Když dokončil, poslal pacholka za knechty do stáje. Vtom přišel dolů Agibert.

Byl jako obvykle v dobré náladě, vybublával z něho ranní smích, zdravě se najedl.

„Jídlo tu mají výborné. A víno taky. Hospodyně a kuchařky jsou ženské jaksepatří. A komorné taky. Spal jsi dobře, drahý Johannesi?“

„Výborně, drahý Agiberte. A ty?“

Agibert nespěchal, přežvýkal sousto, spolkl, dal si doušek vína. Znovu se objevil jeho velký úsměv:

„Ano, tak výborně, že tu ještě nějakou noc nebo několik nocí zůstanu, můj Johannesi. Tak jsem si to vymyslel.“

„Vymyslel sis to právě teď, drahý Agiberte?“

Agibert chvilku posečkal a pak pravil:

„Vždyť pokud jde o mne, vlastně nikam tak strašně nespěchám. A myslím, že je lépe brát takovou cestu klidně. Slyšel jsem od služky, že máš v úmyslu vyrazit časně, teď hned?“

„Ano.“

„Však se brzy setkáme,“ řekl Agibert, jako by ho chtěl povzbudit. „Zdá se mi, že by mi neuškodilo pár dní odpočinku, je tu opravdu docela dobře. A můžeš si vzít nákladního koně, kdybych potřeboval, mohl bych si od paní Landoaldy vypůjčit jiného.“

A opět přišel jeho velký ranní smích, pozvedl číši a vřele popřál příteli šťastnou cestu.

„I já ti, drahý Agiberte, přeji hodně štěstí na všech tvých cestách,“ pravil druhý.

Jeho jízdní knecht a koně čekali už v bráně, než spustí padací most. Vystoupil po schodišti a pustil se chodbou k jejím dveřím, opatrně zaťukal a čekal. Komorná Inigarda otevřela.

„Milostivá paní Landoalda vzkazuje, že přeje nejmilostivějšímu pánovi dobrou a příjemnou cestu,“ řekla a rukou si přidržovala políčkem rozpálenou tvář a mrkala na něho opuchlým okem.

Ze vzpomínek Johannesa Lupigise:

Když jsem zmíněného podzimu roku 783 vyjel na další cestu z Genavy, tam, kde řeka Rhodanus, když proteče Lakem Lemannem, vytéká z jezera, aby pokračovala ve svém běhu do západní Burgundie, zůstal můj dobrý přítel a spolucestovatel Agibertus v hradě páně Gunderika, kde jsme přenocovali a kde se o nás dobře postarali. Agibertus neměl na rozdíl ode mne ani naléhavé povinnosti, ani dopisy do Mettisu a Aquisgrana. Jak jsem se později dověděl, zůstal v hradu pravděpodobně na přání paní Landoaldy. Byla v té době doma sama, neboť její manžel byl povolán na východ do služeb Jeho Milosti a jiných pánů.

Agiberta potkala při této příležitosti nehoda a z toho vyplývající duševní i tělesné utrpení. Utrpení přispělo k tomu, že se od toho dne stranil žen, což dříve nebývalo, a pociťoval strach před ženskou společností, jakýsi odpor k ženám, což též urychlilo jeho proměnu v opravdového mnicha, badatele a bibliotekáře, toho Agiberta z Beneventa, který po uzdravení zasvětil celý život studiím duševní výchovy a bádáním o časech Jeho Milosti a spisovatelství k poctě boží.

*

Agibertova poznámka k předcházejícímu:

Já, Agibertus, zvaný ve svém nejhříšnějším období svými přáteli a posluchači Veselý, jsem se na oné cestě z nějakého důvodu, už si přesně nevzpomínám z jakého, tak jak Johannes Lupigis ve svém textu naznačuje, zdržel na několik dní ve zmíněném hradu v Genavě. Neměl jsem tehdy tak naspěch jako můj spolucestovatel.

Paní Landoalda si se mnou tehdy velmi ráda povídala. Vyptávala se mne, nejčastěji při večeři nebo po ní, ale někdy i za dne, na nejrůznější úkazy a děje, a mám za to, že jsem jí odpovídal uspokojivě. Na její přání jsem jí vyprávěl důkladně

všechny veselé a zajímavé příběhy, jež mě napadly, a to jak politické události z Italie, anekdoty z dvorního života v Beneventu i o dvoru papeže Hadriana v Romě. Při několika příležitostech zavedla rozhovor na mého důvěrného přítele Johannesa Lupigise a jeho rodinu v Langobardii a pak jsem jí vyprávěl, co jsem věděl o Forojuli a o friuliském vévodství a gastaldství. Naslouchala pozorně a zdálo se, že jí mé vyprávění, recitace básní a zprávy bavily.

Zvlášť důkladně se mne vyptávala na nešťastně zemřelého královského kurýra Radberta, který odešel na věčnost zjara téhož roku, roku 783, a požádala mě, abych jí zopakoval všechny zprávy o něm, jež jsme získali v Bilitiu. Naproti tomu se v této souvislosti zajímala mnohem méně o druhého, staršího muže, otce Johannesa Lupigise, kterého potkala smrt ve sněhu a ledu v horách v Radbertově společnosti. Paní Landoalda se stýkala s Radbertem zběžně, když na svých cestách projížděl Genavou. Řekla mi, že jak sama, tak i její choť, pan Gunderic, který za mé návštěvy bohužel nebyl doma, nýbrž na služební cestě, si Radberta velice vážili jako velmi vzdělaného a ve všem sympatického muže. Ano, téměř ho měla za dobrého přítele, řekla. Ale blíže ho neznala. Velice litovala, že Radberta stihla smrt v tak mladém věku, ale dodala, protože byla oddaná křesťanka, že se musíme sklonit před vůlí boží. A nato zaplakala, což svědčí o její citovosti, o její účasti na lítosti pozůstalých v jejich bolesti nad zemřelým.

Naše rozmluvy se nejednou protáhly dlouho do noci. Tehdy byly vedeny v její komnatě a v teplém a krásném předpokoji. Dary svého rozumu, svými moudrými — i když občas nezvyklými a neobvykle formulovanými — projevy a hrdou krásou, která ji zdobila, učinila na mou mladou, neklidnou duši hluboký dojem. Byla skutečnou okrasou ženského rodu.

*

Pozdější Agibertův dodatek:

Vzhledem k výroku Joh. Lupigise, který přede mnou přečetlo mnoho rukopisných badatelů, čímž se jeho výroky

o proměně mé duše i pudů v souvislosti s naší návštěvou na hradě poblíž Genavy u Laka Lemanna, zde v Beneventu a i jinde velmi rozšířily, pokládám za nutné dodat na tomto místě následující vysvětlení:

Při jisté příležitosti a pod vlivem jakési nápadné veselosti nebo vzrušení mě paní Landoalda zranila na levém oku. Stalo se tak ukazovákem, který jí při nějaké nehodě nebo jinak ztuhl. V důsledku toho postihla mé oko slabozrakost. Současně mně, jak předpokládám, v neopatrné hře s nožem, byla to krásně zdobená venetská dýka, náhodou poranila onu část těla, jež je zvláště důležitá pro mladé, čilé a život milující muže. A jelikož v místě nebyl lékař a hradní hospodyně, starší žena jménem Framberta, o níž se říkalo, že se vyzná v léčení, nikdy dříve podobnou ránu ani neviděla, natož aby ji ošetřovala, byl jsem převezen co nejrychleji laskavou péčí paní Landoaldy po, jak se mi tehdy zdálo, neschůdných cestách podél Rhodanu do Lugduna. Smrt byla blízko, ale s pomocí boží jsem ji tentokrát překonal. Po nějakém čase v Lugdunu jsem mohl s příchodem jara podniknout cestu do Mettisu, kde jsem se měl podrobit dalšímu léčení, a potom jsem zakotvil zdráv v Aquisgranu, kde jsem prožil později pár, ve vzpomínkách šťastných let. Do duše mi vstoupil klid a mír. Měl bych dodat, že jsem se v následujících letech nepodílel na mnoha zapisovateli uváděných a politováníhodných událostech v Aquisgranu. Mluvilo se o spiknutích a zradě mezi franckými a saxonskými velmoži, o komplotech proti našemu tehdejšímu velkému panovníkovi, jež vyvolaly přísné – ale ne neobvykle přísné, nýbrž jako vždy spravedlivé boží tresty z ruky dnes již vysoko na nebesích dlícího zesnulého krále.

VI

Oddíl o dvaceti mužích, který byl na cestě do severní Albingie na sever od Albisu, si měl opatřovat obživu v pozdním podzimu, v zimě a na jaře, jak se dá až do doby, než královské vojsko opustí zimní stanoviště a vrátí se do severního Saska a na pobřeží Frisů. Oddíl byl vybrán v Padrabrunu, ale odvelení na tuto expedici nebylo odměnou. Velitel Conald, ve válce byl již desátý rok, k ní byl vybrán, tak jako jeho nejbližší muži Goderam a Norebert, pro opilství, rvačky v táboře a za prokazatelně nezákonné drancování. Očím nezasvěcených se zdálo, že vyvázli lacino. Všech dvacet mělo dostat příležitost prokázat, že jsou hrdinové, o čemž si zase oni mysleli, že to již v přemíře dokázali dříve.

Za únavných denních jízd na sever, když podzim již přecházel v zimu, Conalda občas napadlo, že vysedává v sedle už dost dlouho a že by mu to mohlo pro zbytek života stačit. Kdyby po všechna ta léta jezdil na jediném koni a neměnil ho, měla by ta herka nohy obroušené až po kolena a možná až po břicho. Mnoho koní pod ním již padlo, byli zabiti v boji, zlámali si nohy, uštval je nebo mu utekli s prázdným sedlem. Jen na jediného z nich ještě s láskou vzpomínal, na prvního z nich.

Teď se už jen zřídkakdy cítil dobře. Zdálo se mu, že tělo již dosloužilo a že ho chce opustit, vykroutit se mu a utéci mu jako vyděšený, válkou opotřebovaný kůň. Občas si chtělo sednout nebo lehnout u cesty a oddat se nářkům nad všudypřítomným utrpením. A osamělá duše dostala chuť jet dál na nějakém strašidelném koni se strašidelným oddílem na strašidelných koních. Ale doba možná přiměje duši, aby zajela někam do klidu a pokoje, aby vjela do Nebes nebo alespoň na takové místo, kde všechno pojíždění končí a kde přestanou i zuby bolet, třeba přímo do Pekla.

Přemýšlel o tom. Kdyby měl člověk odvahu změnit víru, jako mění koně, a zvolil by si staré a vytrvalé náboženství barbarů nebo severních Sasů, měl by vyhlídky na spasení

a měl by to i v tomhle ohledu dobré. Věděl, že ve svém hloubání a v tajných názorech není sám, ale věděl i to, že hloubačské názory nemají valnou cenu. Člověk si s nimi může pohrávat ve své hrudi, v tajných přihrádkách srdce nebo se na ně vykašlat, vyjde to nastejno. A nastejno vyjde i to, máme-li nějaký názor nebo nemáme-li názor, na koni musí člověk sedět tak dlouho, dokud mu z duše a z těla nesedřou poslední kůži a nevyrazí mu dech.

Byl na cestě do neznáma, téměř do neznáma, a přece do ponuře známého kraje. Jel před oddílem zimou a zamířil k jaru na severu, k ústím řek u Severního moře, Východního slaného moře. Muži a koně se trmáceli proláklinami, vodou onemocnělými kraji a kyselými, močálovitými a zarostlými lesy k jaru na rovinách, které již jednou prožil. Překračovali řeky, ale ve vodách řek nebyl zdravý život, nebyly to opravdu živé řeky. Některé byly jako mělké rybníky. A když byl někdy trochu opilý, klidně si představoval, že jede na obrovské rybě, na velrybě, která vylezla na břeh a stala se jezdeckým zvířetem.

Kamkoliv přišel, měníval koně, ale všichni koně tam na severu za nic nestáli, byly to pitomé, ožežděné herky. Lidé, kteří neuprchli, byli staří a udření, jen odpad, a jejich jazyk byl tak mlhavý, ostrý a štěkavý nebo nejasný, že z nich člověk jen stěží vypáčil něco srozumitelného. Oddíl byl také vyčerpaný, i když mužstvo většinou jelo pomalým tempem. Jezdci byli vyčerpáni špatným jídlem a ubohými noclehy, sněhem, zimou a deštěm a bolestmi žaludku. A i jemu připadalo, že má všeho až po krk, až nad hlavu, že má unavené nohy, kolena, stehna a záda a že je zkrušen bolestmi ve všech údech. Bolela ho levá paže, bylo to po ráně mečem, kterou utržil před mnoha lety, pravé rameno ho bolelo od pádu z poraněného koně a loupávalo ho na prsou a v zátylku i v hlavě. Ale nejstrašnějším trápením byly zatracené bolesti zubů.

Bolesti zubů se objevily a začaly s podzimkem, usadily se mu v prořídlém chrupu a střežily ho po celou zimu a na jaře byly horší a horší. Plížily se od zubu k zubu pěkně kolem dokola čelistí. Začínaly u levého ucha, zřejmě se tam dostaly kdysi v dětství, a z ucha pak vytékala žlutá, lepkavá šťáva. Bolesti

si postavily v zubu hnízdečko, noru, a odtamtud okupovaly kousek po kousku celou čelist. Tu i tam si vytrhl kus vyhnilého zbytku zubu, aby si na chvilku ulevil — ale vždy jen na chvilku, na okamžik. Pokoušel se dloubající bolesti, záchvěvům, tvrdohlavým mukám ujet, divoce a šíleně vyrážel nebo lstivě obracel koně, hledal nový směr a úskoky do strany, chtěl se bolestí zbavit, chtěl, aby uvázly na stromě a zůstaly tam viset jako pohanská obětní modla nebo jako pára ve volném povětří. Již před mnoha lety si všiml, že prudké pohyby, jako ostrá jízda, rvačka, válečná bitva a žíznivý pohyb, jaký vykonává muž, když spěchá a pozvednutím poháru vína nebo džbánu s pivem k ústům, na chvilku pomohou, alespoň občas. Bolesti však často neustupovaly, nedaly se tak snadno napálit.

V takových dobách strastí hledal často úlevu ve vzpomínkách. To mu pomáhalo. Bolesti z údů, z čelisti a z ucha na chvilku odešly, ale brzy se shlukly na jiném místě, třeba na jediném místě v prsou nebo zaujaly postavení v srdci jako nenávist a touha. Nenávist a touha mu tam nedělaly dobře, ničemně tam řádily, bodaly a pálily. Zjevovaly se mu obrazy, nejčastěji představy Warnefrita a Perta. A uvnitř obrazů i kolem nich, nad nimi, pod nimi a jimi napříč procházel obraz dívky na stoličce před Flavianovýma nohama. Zprvu nad podivnou vidinou přivíral oči a potom je pevně stiskl, aby ji přidržel a viděl zřetelněji. A také byla zřetelnější, ale nepříjemným způsobem. Viděl se, jak za pochodu nese její obraz jako standartu, viděl sám sebe, jak se vkrádá ve tmě k Pertovi, jak usedá na jeho postel a pohybuje v neslyšitelném šepotu ústy, zatímco obraz osvětlil komoru. Dědek Flavianus ležel v druhé posteli a poslouchal, mumlal a varoval. A z očí mu kapalo, tenkrát v noci. Slzely mu občas i teď, zvláště když se moc napil a neměl z toho špatnou náladu a chuť se porvat, ale jen smutek. Tehdy mu vstoupilo víno a pivo do očí a touž cestou vytékalo z bídy duše. Vzpomínal. Viděl se, jak jde přes dvůr se sedlem v ruce, jak ho zvedá na rameno, jak jde k řece a ke koňské ohradě tam doma. Viděl se v sedle, nasadil je na koně pod sebou, byl to dobrý, nejlepší kůň. Viděl se, jak vjíždí, zajíždí do noční tmy, do větru a do deště a jak na něho dopadají blesky a jak na ně řve.

V takových hořce vzpomínkových chvilkách toho měl na vzpomínání dost. Zaslepená jízda, rvačka na cestě — byla to slzavá cesta — a potom naverbování do saských houfců pod Witukindem a zajetí, z něhož mu kdosi pomohl, byl to Radbert? — ten zatracený Radbert se zdvořilým šklebem ve tváři a s jedovatými slovy na jazyku. A potom na východ a nové jízdy, pochody a boje, víno a ženy a rvačky a tresty s úkoly, jaké by nikdo jiný nepřijal. A pak z toho byl trochu divný, stal se z něho neprávem podceňovaný, ba zatracovaný a mimořádně trestaný hrdina, skutečný hrdina.

Velitel v té chvíli zrychlil. Hlavu držel na stranu, tváří mu stoupaly bolesti zubů a zdálo se mu, jako by se zuby rozestoupily, aby udělaly místo pro ještě větší bolesti. Chlapi za ním nadávali na cestu i na život. Vydal je ďáblově moci! Z nosu mu kapalo, také slzy byly po ruce, trápila ho rýma na těle i na duši. Obětoval se ďáblu a Říši Pekelné! Jaká jízda! Jílovité cesty, na nichž koně znejistěli, klouzali, stavěli se na zadní a byli pod sedlem neklidní. A což teprve země! Přímo ďáblova krajina! Řeky tekly tak líně, jako by se vzdaly, a vítr přinášel kyselé podzimní pachy ze světa tlení a pach moře, mučivé pachy vzpomínek. Projížděl vlastními smrkanci a slzami, den kocoviny.

„Čert všechno...“

Prozatím kleli chlapi ještě tiše, ještě měli respekt a nevykřikovali nahlas, nad čím klejí. Věděl však, co to je. Trošku proklínali jeho, ale hlavně krále. Nesnažil se poslouchat tak důkladně, aby je musel potrestat. Kdo by tu vlastně měl koho trestat? Sám klel taky, nejprve mlčky v srdci, ale najednou mu to vylítlo z úst:

„Prokletá cesta!“

Goderam s Norebertem mu byli téměř v patách, zvýšili tempo. Špehovali, to věděl, a kleli, kdo ví nač a na koho mířili svým klením. Možná kleli proto, aby z něho vylákali srozumitelnější proklínání, které by všichni slyšeli, lákali ho k novým výbuchům, o nichž by mohli v příhodné chvíli podat raport. Věděl to. Doufali, že se stanou opět veliteli a dostanou vlastní oddíl — sesazení a skoro vyhození, ano, vyhození, když dostali

koně a rozkaz k téhle cestě. Nadávali nahlas a nevinně na cestu, i oni, a hned se k nim přidali hlasitěji ostatní. Zatracená cesta v mlze a lepkavém dešti, v nemocné mlze a studené sprše. Ďábelská cesta na sever světa. Jaký pekelný...

Mysleli krále. Který zatracený král nás posílá sem nahoru! A mysleli také Conalda. Jaký zatracený velitel, když není schopen nalézt jedinou vesnici, kde bychom se mohli na chvíli zastavit! Kdy konečně zastaví a dobře se najedí a pořádně si odpočinou a vyspí se se ženskými! Na jaký ďábelský úkol nás to vyslali? Věděl to, ale ta vědomost za moc nestála. Byl jediný v celém oddíle, kdo dovedl alespoň trochu přeslabikovat římštinu a číst stará i nová poselství a rozkazy, instrukce a zákony. Proto mu také uložili tuhle křivolakou cestu a jen proto žil ještě nad zemí a natřásal se tu v sedle a smrkal a plival a nadával a vedl muže a unikl vysedávání a krčení se v nějaké vězeňské díře nebo smrti. Ale proto také nesměl jet na jih do dobrých zimních táborů, když přišel podzim. Proto bylo odměnou a trestem válečného hrdiny, že nesměl jet domů, k domovu.

Jet domů — ale kam? Král odjíždíval domů do mnoha svých domovů v Sasku a ve Francii. Ba dokonce až do Italie zajíždívala Jeho velká Milost, až tam jezdil, římský patricius a skutečný král Langobardie. Když začalo podzimně pršet a foukat a zavonělo to zimou, opustil pan Carolus svůj Padrabrun nebo Sigisburg nebo Eresburg, opustil to Herstelle, kde měl svůj štáb a dvůr za saského léta. Odjížděl do Vormatie, Ingulenheimu nebo Aquisgrana. Tam vydával zákony, dosazoval soudce a bavil se četbou, hudbou, lovem, dobrým jídlem a tu a tam i tím, že si opatřil novou královnu. Mohl si po pravdě dovolit zajíždět do svých domovů, měl domovy, kam mohl jezdit.

Zatracená cesta! Zatracené počasí! Ten ďábelský zub!

Zatracený král! mysleli si muži.

A král byl velmi vynalézavý ve vymýšlení nových tvrdých ustanovení a trestů dokonce i tehdy, když se prohřešek týkal docela obyčejného, prostého drancování. Asi bylo takové vymýšlení pokládáno za společenskou hru jak pro něho, tak i pro příživníky u dvora, pro učené a lstivé příživníky. Sám si

dopřával nezměrné bohatství, koňské náklady, volské fůry, celé lodní náklady zlata a stříbra, perel a drahokamů, drahých látek a všeho možného, co mohl nacpat do klenotnice a použít pro své stavby a darovat rodině a přátelům, vysoce postaveným prelátům, dvorním pochlebovačům a válečným kapitánům. Avšak kdo projížděl s hubou plnou bolestí zubů podzimem a zimou, aby se na severu setkal s jarními potížemi, tomu Jeho rozhazovačná Milost nedopřála nic dobrého: ubohého koně, kterého se pokoušel vyměnit, kamkoliv přišel, pár mincí, které ne vždy měly nějakou cenu, chudobu, křeče a dřinu, to bylo vše, co věnovala svým zimním jezdcům. Dvacet mužů, kteří byli již dříve potrestáni za to, že byli pilnými bojovníky a prokázali přirozené válečnické sklony a posilňovali se tu a tam, když bylo, pohárem kyselého vína, ti byli trestáni a dále v tomto směru povzbuzováni jízdami na sever, zatímco zbytek vojska pro léto dobojoval a odešel k táborovému odpočinku v příjemných stanovištích. Bylo to povzbuzení — ó, jak se tím zvyšovala láska k Jeho laskavé Milosti!

Alespoň ještě jednou zažít dobrý zimní tábor, pomyslel si Conald, když bolesti zubů na okamžik ustoupily. Mít statek, sedět v teple u krbu v síni a popíjet víno a pivo a být zdravý a tlustý. Mít spoustu koní na výměnu a na obchod, mít dobytek na dojení, stříhat vlnu, porážet, škubat, jíst, prodávat. Moci tak orat a sít, vidět růst obilí, kosit na podzim pole, jíst vlastní chleba. Mít ženu, děti, dobré otroky. Mít se dobře.

Část vojska to však částečně dobré měla. Byla posádkou ve Östfalii a Angrarii nebo Västfalii a směrem k pobřeží Frisů. Tam se tak špatně nežilo, když člověka právě nestihl trest. Když nebyl potrestán, mohl být v životě, ve světě na mnoha místech. Ale když ho stihl trest a přežil ho, pak ho posílali na hlídky nejvýše s několika tucty mužů až úplně nahoru do jižní Albingie nebo až do severní Albingie, aby tam za vzdychání rval chleba z úst Abodritům, nebo jak se ti lidé jmenují, a hlídal hranice, které vlastně neexistují, aby hlídal močálovitá ústí řek u Severního moře a aby chytal všechno, co mohlo přijít s jarem od nepřátel, a potom po celé léto hlídal s otevřenýma očima. Menší oddíly se posílaly ještě dál na sever, až k Půlnoci, jako pobřežní stráž Jeho Milosti krále, jako

hroty kopí proti loupeživým Seveřanům, Dánům, Svenům a jiným divokým pirátům a lapkům. A teď je tu, byl vybrán. A člověk musí řádně vypsaný rozkaz uposlehnout, musí se proslabikovat příkazem porážet nepřátele, kteří nepřišli válčit a drancovat jako obyčejní lidé, ale hlavně proto, aby zákeřně vraždili, pro potěšení pálili a kradli. Musí se tu prokousávat mrazem, kašlem a rýmou ve jménu Jeho Milosti krále a jako jeho nejvysunutější meč a kopí pobíjet vyznavače Guodana a jiné pohany — lstivé polodivochy, kteří se vyplíží na rychlých nohou z lesa nebo přijdou z moře na rychlých člunech a ve své pohanskosti mají zvláštní zalíbení v malých osadách, nejraději tam, kde jsou nově postavené kláštery a kostely.

„Zatracené počasí!"

Muži ujížděli loudavou rychlostí cestou necestou, až se z nich kouřilo zimou, muži i koně se jí protahovali. Posvátné velikonoce se zahalily do oparu, který zhoustl v mlhu a v ledově studený déšť, občas smíšený se sněhem, ale hned nato se větry obrátily, přišla plískanice, ne již tak studená, ale zato mokřejší. Oddíl překročil v promočených šatech Albis po nestřeženém mostě, na němž se ve strážních věžích neobjevily hlídky, ale který přesto a kupodivu stál. Chlapi, kteří tu byli ještě minulého léta a na podzim, byli buď zabiti, nebo utekli domů.

Ďáblův most! Čertova věž! Zatracení knechti!

Potom pokračovala dvacítka vyčerpaných jezdců na severozápad podél řeky, jež byla stále širší a nakonec se proměnila v mořský záliv. Navečer nebo zítra nebo některý jiný zatracený den by měli dorazit k Severnímu moři a jet po jeho pobřeží až k tomu, o čem Conald v dětství slyšel tolik vyprávět: K Moři, od něhož pocházíme, k moři na Pulnoci.

*

Zvedl hlavu, vtáhl do úzkého nosu pachy a nato otevřel pusu, aby se pořádně nadechl. Vtom ho bodla v zubech bolest. Goderam, Norebert a ostatní za ním zaslechli, jak jejich těžkopádný, ovíněný velitel kleje, chrchlá a posmrkává. Podezřívali silného, otužilého chlapa, který byl rozseckán meči, probodán

kopími, oštěpy a mnohokrát zle poznamenán válečnými sekerami, dýkami, pěstmi, podezřívali ho, že dříč lidí a koní před nimi sedí v sedle a brečí pro bolesti zubů nebo ujímání v břiše.

„Jen co bude zase léto, přijede král," řekl šlachovitý a lstivý Norebert nahlas hbitému, rozložitému a lstivému Goderamovi.

„Jo, kéž by dobrota Jeho Milosti vzhlédla také jednou sem k nám," pravil Goderam stejně hlasitě.

Mysleli na zásoby, které by větší vojsko z jihu přivezlo, na jídlo a pití a novinky a na rýmy, kašlání a promočené dny a noci, jež by s mírnějšími větry odletčly. A navíc toužili po vesnicích, které by se natolik vzpamatovaly, že by stálo za to, znovu je vydrancovat. Na příjemný, báječný život letních válek. A nahoře byly v létě dny dlouhé a noci krátké, také sem přicházelo teplo a zeleň. Měli by dostatek krmení pro koně a ženské a...

A v klení se dostávali dál a dál na sever. Proklínali cestu, proklínali krále, proklínali nesmyslnost celé jízdy! A životů! Žijí v říši, která je rok od roku větší a větší, ale co z toho mají, pomyslel si Conald. Brzy už nebudou mít ani kde přespat, nic k jídlu, co ukořistit a co tu mají zákonně nebo proboha nezákonně drancovat? Už aby byl pryč z té pekelné Půlnoci! Na jih, tam, kde bydlí lidé, kteří jsou ještě lidmi nebo se tak alespoň tváří a ukazují, že se bojí! Kdybych tehdy nebyl..., kdybych nebyl..., tenkrát!

Flavianus seděl u ohně a vyprávěl o Půlnoci, huba mu jen jela. A o jedněch velikonocích, kdysi dávno, když foukalo tak, že celý svět poskakoval, seděl strýc Anselm u stolu doma v síni a mluvil učenými slovy o téže věci, o půlnočním ráji. A jindy, tenkrát, v té době, jednou večer v Rodgaudově síni, vletěl vítr do komína, až z ohně vyskočily jiskry... *a tenkrát... a tenkrát... a ona se předklonila... a jak to jen bylo dál?*

Otočil se v sedle a spatřil za sebou Goderama a Noreberta a promočené, zmrzlé a unavené chlapy.

„Jo, jen co přijde léto, přijde i král."

A znovu pocítil bolesti zubů a břicha.

*

Provázely je smrt a možnosti blaženství.

Když na podzim vyráželi, byl oddíl o něco větší, měli s sebou malého, hubeného västfalského mnicha misionáře Meldebranda, jenž měl pečovat o to, aby měli po ruce slovo boží, měl obracet pohany, na něž narazí, a měl je přimět k tomu, aby na vhodném místě postavili kostel nebo založili klášter. Muži Meldenbranda rádi neměli. Byl až moc umíněný a moc často si všímal, co řekli, a domníval se, že jediné zakletí, jediné špitnutí, jež by se mohlo podobat bezbožné přísaze, vede rovnou a nenávratně do Pekel. Brzy ho měli dost, neměl smysl pro vojenské povinnosti zabíjet, kamkoliv se přijde, ani pro oprávněné povyražení válečníků. Začali si o něm šeptat. A když pak zabloudil nebo jinak zmizel ve Wihmodii, ani pro něho moc slz neprolili, ani pro něho moc nevzdychali. Řekli si navzájem, že věrný a pro dílo Jeho Milosti ve všech ohledech prospěšný mnich zmizel v lesích, padl do nějaké lovecké jámy nebo byl zabit divokými pohany nebo dravými šelmami. Ale přesto pociťovali samozřejmě lehkou, ale zvláště za temných večerů postižitelnou lítost. Došli k názoru, že budou muset událost oznámit na jih. Nespolykali mnoho napomenutí, ale teď se snažili vzpomenout si na jeho slova a činy s myšlenkou na pozdější raport. Vycházeli rozumně a zcela oprávněně z toho, že Meldebrand bude povýšen na světce, a proto že by měl vykonat nějaký zázrak, léčit nemoci nebo pohledem či několika božími slovy ochromit divoká zvířata. Tak daleko, jako například k oživování náhodně zabitých pohanů, jít nechtěli, král měl ostrý zrak a jistě by ho taková věc moc zaujala, byl by zvědavý a jistě by chtěl vědět, jak každé zabití proběhlo a dá-li se ospravedlnit před trůnem božím a jeho vlastním.

Meldebrandův nevysvětlený odchod, nebo jak tomu říkali, nevysvětlitelné zmizení dobrého mnicha, jim nějaký čas tížil mysli. Velitel Conald dbal pod vnitřním tlakem a pod Goderamovým a Norebertovým bdělým pohledem na to, aby ještě důkladněji než dříve plnil královské nařízení sloužit bohoslužby alespoň jednou ráno a večer. Služby boží nemohly být dlouhé, protože král také rozkázal, aby spěchali na sever tak rychle, jak muži a herky vydrží, ba ještě rychleji, jako na

křídlech. Ráno, než chlapi nasedli, poklekli na holou zemi, nebylo-li ovšem příliš vlhko, nebo na smrkové jehličí v lese či v chýších a chalupách a Conald předříkával slova:

„Náš nebeský pane, náš Domine a Salvatore, budiž ti chvála za to, že žijeme šťastně a bez starostí na této zemi. Náš král a pozemský vládce buď požehnán za všechnu dobrotu svého srdce a kéž se ti vše, co konáš, zdaří, Naše Milosti!"

Večer používal těchto slov:

„Děkujeme ti, ó Pane na Nebesích, za tento šťastný den, který jsi nám dopřál prožít v našem pozemském čekání na nebeský život před Tvými zraky a prosíme Tě z celého srdce a našimi ústy, abys ostříhal noc Jeho Milosti krále i naši. Kéž jsou všichni nepřátelé napadeni nemocemi a smrtí, nezmění-li své mysli a nepřijmou-li pravou víru. Ochraňujž, Náš Domine a Salvatore, se vší svou andělskou mocí našeho milostivého krále, silného strážce pravé víry a zachovejž i nás, Tvé i Jeho Milosti prosté služebníky."

Když bylo zvlášť špatné počasí a země i obydlí byly k službám božím nevhodné, Conald je ještě zkrátil. A když večer nebo v noci popíjeli a na večerní modlitbu zapomněli a ani ráno se nestihli pomodlit, pak četl modlitby ze sedla, když se jim začalo v hlavách jasnit, nebo tak učinil při odpočinku později přes den. Nikdo ho nemohl obvinit, že neplní příkaz, všichni museli, ať chtěli nebo nechtěli, přiznat, že vystupoval jako křesťan.

Les byl občas tak hustý, že bylo obtížné jím projít. A uvnitř neznámých hlubin lesa se skrývaly po léta skupiny uprchlíků a někdy celé národy. Ještě stále tam byli lidé. Báli se návštěvníků, přicházejících od moře, a báli se i lesních jezdců z jihu. Občas narazil oddíl na usedlosti, na rozpadlé nebo nedávno opravené sruby s obdělanou půdou v okolí, někdy to byly celé vesnice. V některých našli sehnuté starce, nemocné staříky a zedřené stařeny, mladší lidé uprchli s dobytkem. Oddíl se jen s obtížemi zásoboval, byl v zemi prázdných žaludků, Conald se pokoušel se starci promluvit a ti mu odpovídali starobylou a těžko srozumitelnou řečí, že nemají nic, co by jim dali. Mohli však lovit v lese — divočáky a srnčí, zajíce a ptáky a v řekách bylo hojně ryb. Chválili Boha a krále, ale nebylo

zřejmé, jakého boha a kterého krále měli na mysli. A tak je nechali žít a ani jim statky nevypálili. Na několika místech si Conald se svými muži vhodnými zákroky a triky opatřili trochu nesemletého obilí a tak měli i chléb. Tu a tam narazili na posvátné duby, osiky, borovice a jasany, jež poznávali podle toho, že v jejich větvích visely zvířecí rohy a kůže. Jezdci Jeho Milosti věděli, že stromy jsou zasvěceny Guodanovi a jiným pohanským bohům, a tak je poráželi a spalovali, a chránili tak pravou víru a říši. Měli radost z toho, že mohou konat tak křesťanské činy, a dobře si je zapsali do mysli, aby o nich mohli hodně vyprávět. Takové činy byly velmi užitečné s ohledem na pozdější raporty na jih.

Po těžkých jízdách lesy se vrátili opět blíže k řece a sledovali ji na západ až k místům, kde se rozšiřovala v mořský záliv s pobřežní rovinou. Když pak vyšli do rovin, našli obydlí a na okraji lesa nově obdělaná pole. A tam velitel konečně vynesl rozhodnutí, na které vyčerpaný oddíl tak dlouho čekal: že tady na delší dobu rozbijí tábor a že jsou u konečného cíle výpravy. Mohli zastavit tady jako kdekoliv jinde. Muži jeli dlouho a daleko. Conald měl za to, že je jistě nedaleko od konce světa, možná dokonce na samém konci, a rozhodně nechtěl tím směrem ani o den déle pokračovat. Tak rozhodl sám a mlčky, že říše Jeho Milosti bude prozatím končit tady. Ano, jeli dlouho a občas postupovali rychle vpřed, a přesto jim cesta ubíhala pomalu. A tady přišel na něco, co již po týdny věděl: dorazili do předletí.

Usedlosti ležely blízko sebe na kraji lesa. Ještě nedávno v nich bydleli lidé, byly tu čerstvé stopy koní, krav, ovcí, prasat a slepic a ohrady kolem políček byly nedávno opraveny čerstvou kulatinou. Na polích u břehu už stálo pěkné obilí.

Tam měli muži čekat na nepřítele, který možná ani nepřijde. Nastěhovali se do středního domu, který byl prostornější nežli dva druhé, a Conald ihned vydal rozkaz, aby se dali do hledání něčeho k snědku, ale také přikázal, aby nepouštěli koně na pole. Jediné, co našli, byla troška ukrytého loňského osiva, bylo ho právě tolik, aby si mohli upéci trochu chleba. Druhého dne vyslal jednoho muže zpět na jih se vzkazem, že jsou u cíle a že je všude klid.

Chleba jim nadlouho stačit nemohl. Oddíl si opatřoval další jídlo lovem. V lese byli zajíci, srnčí a poživatelní ptáci a uštvali také pár divokých sviní, které zabili dlouhou sekerou a oštěpem. V jednom z domů zůstala zapomenuta síť na ryby a jednoho dne našli muži i několik malých loděk, ukrytých pod hromadami roští na pokraji lesa. Rozhodili sítě kus vzhůru proti proudu a ulovili lososy. Za klidného počasí vyjížděli do zálivu a až ke křovinami zarostlým nízkým ostrůvkům a na udice chytali tresky a platejse; konečně se měli docela dobře.

Do letního slunovratu se žádní nepřátelé neukázali. Kolem vesnice panoval klid a poklid na břehu byl viditelný i hluboko do nitra země. Pár sedláků se vrátilo z lesů a vykládalo ječivým, těžce srozumitelným jazykem, že jsou již obráceni na Kristovo učení. Neměli s sebou žádné ženy, to bylo zklamání. Několik z mladších sedláků jim ochotně ukázalo staré modloslužebné stromy a pomohlo jim je pokácet a spálit do poslední třísky. Conald je podezříval, že mají hlouběji v lese jiné posvátné stromy a že je tajně uctívají, ale neměl chut dělat zbytečný rozruch. Sedláci vyžďářili kousky pozemků na okraji lesa a okopali nová políčka. Měli tři malé chlupaté koníky, zbývající domácí zvířata byla zřejmě společně s jejich ženami

a dětmi schována někde ve vnitrozemí. Také lovili v řece a u ostrovů v zálivu narazili na tučné letní sledě. A dělali ještě něco lepšího, vařili pivo, které sladili medem. Pivo zvlášť dobře nechutnalo, ale bylo silné a působilo.

Dvakrát vyslal Conald dalšího jezdce na jih, aby získal spojení s královskými vojáky. Jen jeden z mužů se vrátil a přinesl z Padrabrunu zprávu, že armáda pod vedením senešala Jeho Milosti Audulfa vytáhla na západ na nejzazší mys Gallie, aby tam pokořila vzpurné a lstivé Britony, kteří tam žili a odmítali platit daně. Tito plátci odmítli králi poslušnost a teď byli Audulfovým prostřednictvím trestáni Bohem a Jeho Milostí. Král sám pobýval v Italii a pacifikoval Beneventany, kteří začali projevovat známky záludnosti. A Bohem zatracení, vzpurní a zrádní Sasové, kteří nebyli ještě zcela spolehlivě obráceni ke Kristu, se zdržovali někde na jihovýchodě. Ale ti toho léta moc neklidu nepůsobili.

Nebylo to radostné poselství. Zpráva z Padrabrunu prostě znamenala, že se nepokládá za nutné oddíly na severu posílit nebo vystřídat. Conald dostal znovu příkaz zůstat, kde je, a zničit všechny nepřátele, kteří by přišli z lesů nebo by se pokusili vylodit. Měl tu se svými lidmi zůstat až do podzimu, kdy jich bude třeba ke službě na jihu.

Oddíl se tu neměl tak zle. Chlapi byli většinou v dobré náladě i v dobré kondici díky lovu a pravidelným cvičením se zbraní, jež nebyla ostatně příliš namáhavá. Všichni přibrali na váze a nikdo neochořel. Conald ztloustl, bylo příjemné teplo a zbavil se bolestí zubů a jiných útrap z namáhavé jízdy. A všichni se mohli každý večer potěšit pivem, které si již oblíbili. Člověk se jím mohl pořádně opít, ale vážnější následky nemělo.

Každé odpoledne odpočíval v dubovém hájku na malém kopečku nad statky a poblíž houštin na kraji lesa. Tušil, že háj býval posvátným pohanským obětištěm, ale všech sedm dubů ušetřil. Kvůli Goderamovi a Norebertovi a jejich pomlouvačným raportům měl v úmyslu je později na podzim porazit. Teď nabízely krásu všem. Převrátil se na záda do trávy a snažil se moc nepřemýšlet, což se mu občas i dařilo. Lenošil, oči se chtěly zavřít. A když je otevřel, spatřil ty drobeč-

ky, tu havěť. Nějaký brouček rozhýbal stéblo trávy, hmyz a mouchy si mu sedaly na ruce a motýli poletovali v třepetavém letu kolem — léto ožilo. Nebo se opíral o loket a díval se na záliv, k nízkým ostrůvkům a na moře, k mlhavě modrému okraji vody v dálce, kde se nikdy lodě neukázaly. Odtamtud pocházíme, myslel si občas. Tam na severu leží naše stará země. Teď tam jsou dlouhé dny, tam nahoře v létě slunce nikdy nezapadá.

Veverka šplhala po dubu, točila se kolem kmene, mizela, vykukovala, skákala po větvích. Dělala rychlé, dlouhé, měkké skoky z větve na větev, znovu vyběhla na kmen, schovala se, vykoukla a větve se houpaly. Listí již bohatě vyrazilo, nad ním se klenul zelený svět. Veverka vyběhla po kmeni, a když drápky utrhávala malé kousíčky kůry, slabounce to praskalo, malá hlavička se rychle obracela na všechny strany. Sběhla na zem, hrabala v trávě a ve starém listí, našla žalud z podzimu, prohlédla si ho, zahodila, našla si jiný a lepší, zvedla ho mezi předními tlapičkami a začala ho okusovat. Seděla na zadních nohou pod dubem a s velkým chvatem chroupala, vyplivovala slabounké skořápky, dívala se, poslouchala a znovu se dala do usilovného chroupání. Čelisti jí běhaly a přitom stříhala ušima, jako by kousala i jimi. A v křoví pískali a povídali ptáčci.

Conald pocítil v prsou, v duši cosi slastného, jakýsi klid, klid ve světě. Pohodlně se položil na záda a zavřel oči. A sen mu byl v patách. Snil starý sen o statku v Baiuvarii nebo na jih od hor, o dvoře v Italii, ve Friuli, na lehce zvlněné rovině na sever od Utiny, na břehu řeky.

*

Jednou odpoledne uprostřed léta vyběhl z ostrůvků v zálivu uzounký proužek dýmu. Za jedním z ostrůvků spatřili vysokou lodní příď a za houštím čněly dva stožáry. Conald, Goderam a Norebert odpočívali ve stínu dubového háje a měli s sebou džbán piva a dole v prostředním domě ležel zbytek posádky, vyspávající po poledni.

„Dánové?“ řekl Conald. „Tak už jsou tu.“

„Lidi toho krále prý na podzim vždycky přecházejí na koních přes mys," dodal Norebert. „A tohle budou asi někteří z těch, kteří se vracejí ze senoseče."

Sestoupili k stavením a vzbudili muže. Navečer za soumraku se sedláci s třemi koňmi a spoustou proviantu vydali na cestu a Conald neměl chuť jim bránit. Říkali, že chtějí odejít hlouběji do lesů na východě. Vypadali smutně, jako by kraj kolem již začínal páchnout válečným požárem.

Muži dostali rozkaz, aby v průběhu krátké noci byli pohotově. Za svítání se objevily dvě lodi s vysokými příděmi za nejbližším ostrovem a veslovaly ke břehu. Conald v té chvíli zatoužil po boji. Rozdělil své lidi na tři skupiny, na Norebertovu, Goderamovu a na svou vlastní. Čekali na koních za nejvýše položeným domem. Plavci vytáhli loďě do písku, ale jen natolik, aby příď spočívala na okraji vody, a u lodí zůstaly hlídky. Zbytek mužstva se vyplížil, vždy po jednom muži na kraj lesa proti nejvzdálenější usedlosti. Plavci, kteří vystoupili na pevninu, nepočítali zřejmě s větším odporem, ukazovali se zřetelně mezi stromy i v křoví a několik jich vstoupilo mezi domy. Štíty, jak se zdálo, měli potažené hnědou hovězinou s červenými kresbami. Zbraně a přílbice se jim leskly, řada přílbic byla vybavena volskými rohy, či co to bylo. Všichni chlapi měli kazajky až po kolena a na nohou punčochy nebo ovinovačky a v rukou nesli oštěpy a dlouhé meče a část z nich měla dlouhé luky. Mohlo jich být hezkých pár desítek.

„Teď!" zvolal Conald.

„Počkáme!" řval Norebert. „Počkáme, až přijdou blíž!"

„Je to rozkaz! Teď!"

Všichni vyrazili najednou. Nepřátelé opustili nejspodnější usedlost a utíkali k okraji lesa, kde zmizeli mezi stromy, ani se nepostavili na odpor. Z křoví zasvištělo pár šípů, ale nikdo nebyl zasažen.

„Pořádně jsme je vystrašili!" zakřičel Conald na Goderama, když zastavili koně. „Seber své muže a pokus se dostat k člunům!"

Goderam a jeho skupina dojeli ke břehu pozdě, lodě se už kolébaly ve vlnách mimo dosah střel. Dlouhá, nadehtovaná

vesla se zablyštěla, na zádi se vztyčil muž a kormidloval. Lodě kousek odpluly, ale opět se přiblížily k pevnině a potom pomalu pluly sem a tam, vyčkávaly.

Najednou vyrazil z nejvýše položeného domu dým a bledý oheň a nepřátelé zamířili k dubovému háji a do houští za ním.

„Za nimi!“ zavelel Conald.

Jeli co nejrychleji k domu. Střecha hořela, bylo by bláhové pokoušet se ho v takovém suchu hasit. Ani do domu nemohli vstoupit, aby zachránili zásoby. Nechali oheň ohněm a zajeli do háje, kde zastavili. Conald zvedl hlavu a naslouchal. V korunách stromů lehce šuměl ranní větřík. Z lesa se ozval varovný ptačí křik, vraceli se.

„Počkáme tady,“ řekl Conald. „Však se nakonec ukážou, když se budou chtít dostat k lodím.“

Byl zbrocený potem a také tváře mužstva se leskly. Mezi kmeny a nad korunami borovic a ve větvích dubů se objevilo slunce a sluneční paprsky, jež bodaly do očí. Conald sňal lehkou koženou přílbici a setřel si z řídkých vlasů lepkavý pot. Srdce mu mocně bušilo. Moc málo jsme se v poslední době pohybovali, pomyslel si. A taky jsem měl moc piva. Cítil, jak mu do prsou a do paže vstupuje bolest, a také v levé čelisti mu škubalo. Norebert stál blízko něho, pozoroval, sevřel ústa, připravoval se něco říci — něco zlého, lstivě zlého o jednom veliteli, který neví, co v kritické chvíli chce. To bude něco pro tajný raport ve vhodné chvíli. Ale taková chvíle se ještě nenaskytla ani Norebertovi, ani Goderamovi. Ti si na mě nepřijdou, myslel si. Jsem z jiného těsta, já. Jsem z Forojuli. Jmenuju se Conald Lupigis, i když se se mnou zachází takhle.

Byla to okamžitá hrdost, zvláštní hrdost, jež se nezrodila ani z piva, ani z vína, ale z hloubi srdce a duše. Poseroutkové, myslel si. Goderam přijížděl se třemi muži od břehu. I on byl hrdina, který si chtěl získat čest na téhle daleké výpravě. Poseroutkové. Beze mne by byli bezmocní, nedostali by se sem ani zpátky. Rozhodně to nejsou ti praví.

Nad nimi pískaly vlaštovky, snášely se dolů ke střeše. Vítr zaháněl dým do háje a pach ohně se mísil s vůněmi země a lesa. Otočil se a znovu se podíval na Noreberta. Teď otevřel Norebert ústa, aby vyslovil něco lstivého.

Vtom zasvištěl z křoví šíp, jeden jediný. Conald ucítil bodnutí v krku, pokusil se bolestí vykřiknout, ale zvuk se proměnil jen v zakloktání krve. Sklouzl z koně a stihl si pomyslet: musím si dát pozor, abych nespadl. Tvář dopadla na něco tvrdého, na kus dřeva nebo na kámen. Teď mě rozbolí zuby, říkal si. Jeden z mužů se nad ním sklonil, nevěděl, kdo to byl. Ve větvích šplhala vyděšená nebo zvědavá veverka, či co to bylo, a před očima se mu pohupovala vysoká stébla trávy. Vysoko nahoře, až téměř v Nebi, seděli muži na koních a šermovali rukama. A pak taková krátká bolest, chladivé, rychlé škubnutí v čelisti přešlo, všechno přešlo, všechno se potopilo do tmy a už ho nic nebolelo.

*

Nikdo nešel do útoku. Útočníci zůstali schováni v lese a příštího rána zmizeli i se svými loděmi a toho léta se již nevrátili. Norebert poslal jednoho muže s raportem na jih, že velitel Conaldus padl v boji a že se mu dostalo natolik křesťanského pohřbu, nakolik bylo v místě bez kostela a kněze možné, a že ostatní pod dovedným velením Norebertovým a Goderamovým cestně a beze ztrát na životech pohany odrazili. Odhadovali je co do počtu na nejméně dvě stovky na pěti nebo i více lodích, z nichž dvě dopravily divoké bojovníky na břeh, a nejméně tři další čekaly připraveny za ostrovy. Všichni však byli tak vystrašeni rozhodným odporem, že obrátili na sever bez sebemenší kořisti.

Norebertův a Goderamův oddíl zůstal tam, kde byl, a prožil klidné léto. Vzduch se v tom vedru ani nepohnul a vlaštovky pískaly nad hájem i střechami obou zbylých domů.

Na sklonku léta onoho roku 786 přišel rozkaz, aby opustili pokojnou pohanskou zemi a vrátili se do Padrabrunu. Když malý oddíl opouštěl oba nespálené statky, vyplížili se pohané z lesů a vyvětrávali ze svých domovů křesťanský pach. Sklidili, co zbylo, a začali nejprve opatrně s pohledy sklopenými k zemi, zvednutými k nebi a mířícími do všech stran a potom odvážněji znovu uctívat své staré bohy na správných místech.

VII

Ve vzpomínkách Johannesa Lupigise je několikrát zmíněna jakási brána — jež se občas jeví jako brány dvě — jako vstupní a výstupní brána v poměrně silné kamenné zdi.

Já, Agibertus, se dotýkám této brány v myšlenkách a váhajícím perem. Dá se předpokládat, že zeď, jež se otevírala pomocí brány, byla nejméně na sáh široká a postavená z velkých, hrubě opracovaných kamenů. A bránu bylo kupodivu či zřejmě možné spatřit současně na od sebe vzdálených místech v Saxonii, Italii a Francii. V případě, do něhož se nyní pokouším proniknout, je myslitelné, že se výše zmíněná brána otevírala a zavírala ve zdi obepínající jeden z vězeňských hradů v Totonisville.

*

Dva bratři, kteří od sebe byli po mnoho let odloučeni, se na podzim roku 786 sešli u jedné brány. Krátká schůzka se konala v Totonisville.

Každý z obou bratří mohl být svým způsobem pokládán za hlavu rodu, k němuž oba patřili, ačkoliv ani jeden z nich — alespoň tehdy ještě ne — se necítil být hoden té pocty. Starší z nich neprojevil při setkání žádné zvláštní nároky vůči životu. Nevyslovil požadavek na štěstí, vyznamenání, vysoké postavení a moc, ale také ne bázeň z obtíží, utrpení nebo smrti. Vyslovil zdánlivě jen jedno jediné přání, aby mohl odejít na jih a aby na cestě, na jejím konci, nalezl pokoj a klid — v Bohu nebo v Nicotě, ale pokoj a klid. Jmenoval se Warnefrit a až do schůzky klidně seděl nebo řádil mezi zdmi sklepení po dlouhý čas, přes deset let. Mladší z bratří měl jiné přání. Nejdůležitější z nich, jak se domnívám, bylo dávné a vytrvalé přání blízké smrti pro vysoce postaveného, mírného, spravedlivého a velmi mocného pána, jednoho z nejmocnějších z lidského rodu na naší zemi. Mladší doufal, že smrt přivodí velké změny, ne-li na celém světě, pak alespoň ve světě toho mocipána, a že bude ku prospěchu národa obou bratří. Kromě

této nejasné a téměř ani nevyslovené naděje si přál ještě něco. Aby se mohl svobodně — co těmi slovy asi myslel? — věnovat studiu a aby si mohl po celý život doplňovat znalosti o Zemi, Nebeské klenbě, o lidech a Království božím.

Já, Agibertus, bývalý i pozdější přítel nejmladšího z bratří, teď prozradím jeho jméno, které musí znát každý sečtělý muž našeho národa: Johannes Lupigis.

Vraťme se k bráně. Brána byla, podle slov Johannese Lupigise, zkonstruována tak, že se mohla rozšiřovat a stát se velmi širokou, dokořán zející při přijímání, ale byla velmi úzká, zúžená a sevrklá do nejzazší těsnosti, když měla propouštět osoby, jež za ní byly přechovávány. Při přijímání a vpouštění to byla tedy dokořán otevřená široká brána, i když před ní vznikla velká tlačenice a nakupily se před ní velké houfy, dostali se všichni, kdo měli, dovnitř a nikdo nemusel zůstat venku. Naproti tomu případy propouštění byly dosti řídké. Příčinou toho byla náhle se dostavující těsnost brány. Táž brána, jež zvenčí vypadala jako gigantická tlama, jako chřtán hladového obra, se najednou zúžila a byla tak úzká, že se zdálo téměř nemožné protlačit směrem ven jediné lidské tělo, a i kdyby bylo sebehubenější. Jak vyplývá z textu, docházelo proto k propouštění jen zřídka. Na vnitřní straně nedošlo nikdy k nakupení vycházejících a lidé, kteří byli na její vnitřní straně, měli trvalý, často několik let trvající pocit, že — zvnitřku nahlíženo — existuje jen vstupní, nikoli výstupní brána. Tak se brána přechovávacího hradu v Totonisville jevila oběma bratřím, kteří ji použili rozdílným způsobem.

*

Jeho Milost král, pozdější císař, měl, jak o tom velmi svěže vyprávěl Einhardus ve svých, i v naší klášterní knihovně opisovaných a uschovávaných poznámkách, mnoho nepřátel. A nejen za války; takové nepřátele porážel ve slavných válečných taženích. Jeho Milost měla však nepřátele i v bližším okolí, nepřátele, kteří se mu jako škorpióni a jedovatí hadi plazili kolem nohou a čekali ve tmě na svou příležitost. Dokonce byli i přímo v rodině Jeho Milosti, ve vlastní rodině se

objevovali, jakkoliv neuvěřitelně nám to může připadat. Byly to nenávistí a závistí zaslepené bytosti, jež nemohou ani lidmi nazvat. Zmíním se jen o bastardu Pippinovi, ne o vlastním synovi Pippinovi, nýbrž o jiném Pippinovi, který byl poslán do nějakého kláštera na sever od Augusty Treverorum, aby tam pykal za svou vinu. O převeliké mírnosti Jeho Milosti svědčí to, že levobočkovi jen vystříhali ve vlasech tonzuru a posadili ho do klášterní cely. Nic víc se mu nestalo, směl si ponechat zrak, neoslepili ho. Po životě a moci krále Carola však toužili i někteří velmoži ve Francii a Saxonii, byli to lidé toužící po moci, naplnění nenávistí a zmatení zrádnými slovy. Vinu dávali královně Fastradě, její tvrdosti a náladovosti. Svou nevyrovnanou povahou popouzela mnohé k odporu proti Jeho Milosti, jak se říkalo. Jeden z těchto mužů, který pracoval dlouho, jak se domníval, na králově zániku, ale ve skutečnosti jej připravoval pro sebe, se jmenoval Hardrad a byl z Thuringie — budiž jméno jeho i jeho potomků navždy pohřbeno v hanbě!

Takoví nepřátelé hledali nástroje pro své činy, meč, který by se pozvedl proti vládci a zabil jej, dýku, jež by ho bodla do zad, ruku, která by vhodila jed do číše, když se číšník odvrátí. Hledali muže, který by takový čin provedl.

Já, Agibertus, se neodvažuji šířeji a ani ne jasněji rozepsat o této obtížné látce. Nemohu obvinit nikoho z nich, ale také nemohu nikoho z těch, kdož byli v jistém okamžiku podezříváni, z těch, kteří tehdy ještě žili, či později přežili a snad ještě žijí — nikoho z těch, kdo již dávno nebo právě teď zemřeli — zbavit podezření. Nemohu je ani obžalovat, ani prohlásit nevinnými. Jsem služebníkem Písma a Slova a pokouším se Vám předložit vše, ó, moji duchovní otcové, a tobě, šťastná či nešťastná budoucnosti, tobě, dobo, kdy již nebudu na zemi, nýbrž jak v hloubi duše doufám, u Boha v pokojném a bezstarostném Království nebeském.

Dívám se do pramenu. Proto tu teď opisuji odstavce ze vzpomínek Johannesa Lupigise na ona léta. A vidím, tak jako každý sečtělý muž, že Lupigis ve své opatrnosti využíval na mnoha místech Einhardovy popisy, tak jak vyšly z jeho vlastních úst. Vím totiž, že Johannes Lupigis vedl dlouhé rozhovory s mladším Prvním sekretářem onoho roku 814, kdy

puklo srdce světa, kdy se Jeho Milost císař odebrala na věčnost. Dnes najdeme Einhardova slova rozptýlena po všemožných spisech a opisech. Ale nejdříve dospěly k sluchu Johannesa Lupigise. Bylo to v Aquisgranu, jak mám za to, a v Ingulenheimu.

Johannes Lupigis píše:

„...a po cestě, o níž jsem se již dříve zmínil ve svých zápiscích, jsem se vrátil s myslí obtěžkanou smrtí milovaného otce a neklidem o osud rodného kraje a jinými věcmi, které zde pominu, sem do Aquisgrana, kde jsem měl potom nadlouho zůstat. Bylo to pozdě na podzim roku 783. Alchuinus, slavný učitel, tam dorazil též a učená královská škola zahájila svou činnost. Jeho Milost byla v Sasku, a proto uběhlo několik měsíců, nežli jsem k němu byl uveden.

Byly to snad nejnadějnější a také nejtísnivější měsíce, jaké jsem prožil. Mysl jsem měl rozervanou mnoha vzájemně se potírajícími myšlenkami a pocity. Hledal jsem útěchu a klid ve schůzkách a ostatními, jak s učiteli, tak i s žáky, zvláště pak ve společnosti velkého učitele Alchuina.

Neubytovali mě ve starém paláci. Ten byl přeplněn lidmi od dvora, kteří neodjeli s králem, několika rodinnými příslušníky Jeho Milosti, jejich služebnictvem, důstojníky a učiteli školy. Navíc byl palác v přestavbě tak jako mnoho paláců a kostelů v té době. První zimu — stejně jako následující — jsem přebýval v domě jednoho stavitele hned vedle velké kostelní stavby. Sdílel jsem pokoj s jakýmsi Sasem, jmenoval se Theudald, který také ovlivnil můj osud.

Theudald byl drobný, bystrý malý muž a měl velké znalosti a zkušenosti z království. Hned se mě vyptával na postavení, vzdělání, na moji zem a na minulost. Zvlášť horlivě se ptal na situaci mezi lidmi v Langobardii a zhusta se poptával na Friuli, Spoletum, Beneventum a Papii. Navíc chtěl také vědět, co si myslím o náladách v Romě, ba v celé královské a papežské Italii. Odpovídal jsem po pravdě, že podle mého mínění a rozumu je situace díky dobrému a mírnému králi a dobré vůli a spravedlivosti jeho vévodů a gastaldů velmi dobrá. Odpověděl, že ho to velmi těší. A hned se začal vyptávat na podrobnosti, „na jednotlivé případy, které mohou být

zajímavé", jak řekl. „Protože Jeho Milost nemůže spočinout svým okem všude, když jeho zrak toho musí obsáhnout tolik. Docházívá přece občas k zneužívání moci," upozornil mě. „Není to ovšem královou vinou, samozřejmě že ne. Prý vládne dokonce bída, jak jsem slyšel," řekl. „Jenže bídu před Jeho Milostí skrývají. Zneužívání moci patří k podstatě moci," pravil — a jak se mi dnes zdá — dvojsmyslně.

Když jsme byli v komoře sami, mluvili jsme o leccčems. Jednou se mě ptal na mé znamení, na jizvu na čele, a já jsem mu odpověděl, že jsem si ji přivodil jednou při pádu, což je pravda. Řekl jsem mu, že jsem se tehdy zajímal o astronomické problémy, že jsem se nepozorně pohnul a spadl dost hluboko a přitom jsem se udeřil do čela, až jsem viděl tisíce hvězdiček. Jindy se mě vyptával na smutek, který prý vidí v mé tváři. Tehdy jsem mu odpověděl, a byla to též pravda, že se stále strachuji o blaženost své duše i o své budoucí osudy. On mi zase ze své strany šeptal příběhy ze Saska, často velmi důkladně a nejčastěji o lidském utrpení, ale jen zřídkakdy nebo vůbec ne o vítězstvích Jeho Milosti a o rozsáhlé a pronikavé francké misijní činnosti v zemi. Myslím, že se o tomto Bohu milém a odvážném díle nezmínil jinak nežli jen mimochodem.

V té době jsem o Theudaldově vytrvalém vyptávání moc neuvažoval. Měl jsem za to, že jeho příčinou je žízeň po poznání. Vyptával se mě na rodinu, na příbuzenstvo a na jiné věci. Tehdy mi to připadalo přátelsky dotěrné. Věděl, že jsem synovcem diákona Anselma, a proto se vyptával i na mého milovaného a váženého zemřelého otce a na mé bratry. Při jednom večerním rozhovoru mi vyklouzlo z úst, že můj převelice milovaný nejstarší bratr Warnefrit je v královské péči po neuváženém, ba hrubě zločinném povstání ve Friuli roku 776. Dojat vzpomínkami jsem mu vyprávěl, že Warnefrit byl podobně jako otec ve slabé chvíli zlákán zrádnými slovy vévody Rodgauda, a aniž se mohl vzepřít, přinutili ho k účasti na šíleném povstání. Proto byli potrestáni, ale Jeho Milost byla jako obvykle velmi mírná. Mnohokrát jsem zduraznil jeho mírnost. Otec — řekl jsem — byl již po několika letech propuštěn na svobodu, bylo to sedm, ani ne celých sedm

let, spíše šest let, ale zemřel na cestě domů. Trvání jeho trestu nebylo tak přísně vyměřeno, jak jsme předpokládali po přečinu, kterého se dopustil, dodal jsem. Po kratším pobytu v Lugdunu — řekl jsem — vykonával různé práce, mezi jiným byl i tady při stavbě chrámu. Později pobýval v Treveroru a načas v Mettisu a dlouho pak na venkovském statku, na větším hospodářství v blízkém okolí Totonisvilly. Jak lze soudit, dařilo se mu velmi dobře a zachoval si dobré duševní i tělesné zdraví. Je samozřejmé, že toužil domů, dodal jsem, domů touží každý a zvlášť rolník, který se musí na delší čas vzdálit z rodného kraje.

Nato se Theudald vyptával důkladněji na bratra Warnefrita. Odpověděl jsem mu, že můj milovaný bratr, podle toho, co jsem se dověděl, je, jak se zdá, chatrného zdraví. Z toho důvodu mu pečovatelé doporučili, aby strávil část svého trestu, jehož konec jsem co chvíli očekával, v oddělené komoře nebo cele, jak bývá v takovém případě zvykem. Také jsem Theudaldovi řekl, že můj bratr byl jistě velmi silně ovlivněn mírností, jejímž byl objektem, a že jistě zjihl, tak jako když se klidné počasí, dobré bezvětří položí na vzduté vlny po bouři. Přesto však u něho dochází podle informací, jež jsem dostal, k opožděným vzdutím mysli, jež se projevují naprosto neopodstatněnými protestními výkřiky a podobnými věcmi, řekl jsem Theudaldovi.

Při různých příležitostech jsem opakoval, když jsem byl dotazován, že v Langobardii mého dětství a mládí panoval všude nejhlubší mír a klid. Upozornil jsem na to, a jak se mi dnes zdá, klidnými slovy, že rušitelé míru, kteří se dříve mezi naším lidem objevovali, již vymřeli nebo byli jinak odstraněni z plodné životní činnosti.

Nezřídka jsem měl důvod vzpomínat na Theudalda, píše Johannes Lupigis, na mladého, zahořklého Sasa z rodu velmožů, tohoto *adelinga*, jehož jméno dnes každý zná, i když ne z té lepší stránky, ne ve spojení s pojmem štěstí. Theudald se občas nebo snad často zmiňoval v neurčitých výpovědích či narážkách nebo s odkazem na dohady o nespokojenosti, jež měla podle něho panovat na mnoha místech v rozsáhlé

říši Jeho Milosti. Musel jsem vyslechnout — jistě převážně smyšlené — pověsti o hrůzách, jež by opravdu poctivý křesťan nemohl nikterak spojovat s výkonem moci Jeho Milosti, chráněným podle nespočetných známek boží pomocí. Tak tedy: šuškáním, šepotem nebo jinak, už nevím jak, se Theudald jednou dotkl jistých — údajných — poprav v Sasku. Šuškal, šeptal nebo se možná dokonce vyjádřil hlasitěji o potrestaných ženách a dětech, jež se ne dost rychle obrátily ke Kristově laskavé víře. Zmínil se rovněž, pokud si vzpomínám, o hromadných popravách válečných zajatců, připomínajících popravy podobného druhu, jež rozkázal, podle Tita Livia a jiných historiků, na jižním pobřeží Italie Hannibal, aby se zbavil vzpurných, pro boje v Calabrii naverbovaných bruttijských vojáků před tisíci léty. Odmítl jsem něčemu takovému o našem mírném králi uvěřit a činím tak dodnes. Je možné, že Jeho Milost trestala zločiny a přečiny, aby udržela pořádek ve vojsku a v říši, je možné, že v některých případech musel udeřit na své nepřátele nejtvrdší, ozbrojenou rukou, ale ženy a děti jistě nenapadal. Tomu jsem nemohl a dosud nemohu uvěřit. Naopak, slabá a ubohá stvoření vždy chránil proti těžkostem života a všem úderům ďáblovým — řekl jsem Theudaldovi, jak se domnívám s klidem v tváři a s pevným hlasem, alespoň tak si na to dnes vzpomínám.

A Johannes Lupigis pokračuje:

Jednou pozdě večer, když jsem se vrátil z paláce a z dvorní školy, kde jsme naslouchali hudbě a zpěvu a společně s našimi učiteli Alchuinem a diákonem Paulem, který, jak bylo známo, byl mým krajanem a ozdobou našeho národa, povečeřeli a popili vína, začal Theudald opět mluvit o osudu mého otce Bertoalda Lupigise. Řekl jsem mu totiž v jedné slabé a smutné chvilce, že otec, podle toho, co jsem zjistil, byl ubytován a nějaký čas nemocen poléhával v nízkých, prostých barácích, jež byly určeny méně váženým dělníkům a zajatcům, zaměstnaným na stavbě chrámu. Že tam byli ubytováni, bylo přirozené — tak jsem to myslím řekl —, ba dokonce správné. A ačkoliv postavení mého otce bylo před nešťastným

povstáním ve Friuli roku 776 dobré a vážené, byl přece ve Francii jako rukojmí a zde v Aquisgranu jako obyčejný válečný zajatec a stavební dělník. Nato popsal Theudald, jaká je, jak řekl, „skutečná situace" zajatců pracujících na stavbě. Použil při tom slov „bída" a „mizérie". Nechci popírat, že mi jeho slova vzala dech a že mi utkvěla v paměti.

Avšak na činnosti školy jsem se podílel nejen jako žák. Když se ukázalo, že mé dřívější vzdělání, jež jsem získal od učitele Flaviana a později též od strýce a vlastním studiem v Beneventu, je dobré a zajistilo mi uznání od Alchuina, diákona Paula a mnoha jiných učitelů, byl jsem vyhlédnut k tomu, abych občas působil jako učitel. Nejprve na výzvu diákona Paula a potom samého Alchuina jsem vyučoval základům historie našeho národa, základům pro nové, mladší žáky, jež jsem kolem sebe shromažďoval v malých skupinkách. A při tomto poslání, naplněném odpovědností, zvláště pokud šlo o mladé prince a syny velmožů, jimž bylo přikázáno, aby sledovali — když budou moci — naše cvičení, jsem zdůrazňoval, odvolávaje se na Flavianova slova, jež mi vštípil v dětství a v mládí, potřebu znalostí o světě a jeho chodu v minulosti. Omezil jsem se, jak jsem již naznačil, na svou malou, vlastní oblast, na historii langobardského národa, která byla již tehdy z větší části zaznamenána velkým diákonem Paulem, mým učitelem Flavianem a strýcem Anselmem. Nemohl jsem dělat nic jiného, než jim podat zprávu a důkladněji se zmínit o pověstech, někdy až polomytického charakteru, tak jak jsem je slyšel v dětství a v jinošských létech. Zamýšlel jsem tak uvést své, po poznání toužící posluchače a zvídavce do podivuhodného postavení našeho národa. Líčil jsem své předky nejprve jako vystěhovalce z Půlnoční země na severu a pak jako dobyvatele a kolonisty, nejdříve v Pannonii a později v Italii, kde jsme, myslím tím langobardský národ, z něhož pocházím, vládli nad některými, a dalo by se říci velkými oblastmi až do našich časů. Samozřejmě že jsem před svými posluchači znovu a znovu zdůrazňoval štěstí, jehož se nám dostalo tím, že se francký panovnický dům, zvláště pak blahoslavený otec Jeho Milosti a nato Jeho Milost král Carolus

ujal v Langobardii vlády, takže tam byl zaveden pevný a pro všechny bezpečný pořádek.

Myslím, že jsem byl i přes své mládí a nedostatečné zkušenosti ceněným učitelem. Rozhodně jsem měl pocit, že mě poslouchají — často velmi pozorně — a že kdosi v kroužku nebo u dveří si je zapisuje. A také si pamatuji, že v těch měsících jsem byl šťastný.

A přesto — a říkám to s hlubokým politováním a upřímnou lítostí — jsem byl tím mužem, Theudaldem, o němž jsem se právě zmínil, oklamán. Mělo to cosi společného s jednou bránou v Totonisville, s onou současně úzkou i širokou bránou. Ne, to není jasné. Ale vzpomínám si, že Theudald mluvil často o jednom muži v Thuringii, jenž se jmenoval Hardrad.

Tak píše Johannes Lupigis. Brána, na niž ukázal, na okamžik, na měsíce, na léta zmizí. Ve svých vzpomínkách najednou vypráví o králi, pozdějším císaři a ten, kdo jako já, Agibertus, prostudoval nejnovější spisy, v nich nejednou pozná slova druhých.

Někteří z učitelů a většina z nejslibnějších žáků (mezi něž jsem byl kupodivu počítán i já, který právě přijel!) byli povoláni do Ingulenheimu, kde byl dvůr.

„Jeho Milost mě k sobě povolala, stála v kruhu dvořanů, když jsem se k němu blížil," píše Johannes Lupigis. „Bylo to roku 784. Rok předtím se Jeho Milost oženila s královnou Fastradou, s temnou a nevypočitatelnou povahou, jak všichni říkají. A 4. července téhož roku zemřela jeho matka, klidná Berthrada, jež měla silnou vůli. Během vánoc a svatých velikonočních svátků pobýval král v Heristalu, v ležení, v němž rozhodoval o zákonech, plánech, radách a vyhlašoval rozsudky. Co o mně věděl a co jsem tak neuváženě vyslovil v Theudaldově společnosti, nevím. Měl jsem však dojem, jako by viděl skrze mne až do mého srdce."

Po nejasných slovních obratech, jež se nebudu pokoušet tlumočit a komentovat, popisuje Johannes Lupigis vysokou postavu Jeho Milosti a začíná citátem jedné Angilbertovy básně: „Nad všechny tyčí se Carolus král svou vysokou plecí."

Nato následují slova Einhardova, téměř doslovně jak stojí zaznamenána ve spisech o Jeho Milosti:

Král, pozdější císař, byl urostlý, rozložitý muž nezvyklé výšky, ale měl krásné proporce. Horní část těla byla plná a kulatá, oči velké a živé, nos velikosti trochu nadprůměrné a měl velmi světlé vlasy a milý, veselý a dobromyslný obličej. Ať seděl nebo stál, vždy měl důstojný zjev, i když šíje byla trochu příliš široká a krk trochu krátký a mohlo se zdát, že mu břicho visí dolů. Vzájemné proporce, tu a tam velmi dobře vyvážené,

to zastiňovaly. Měl pevný a jistý krok, naprosto mužné držení těla a jasný, nezastřený hlas, který však ne zcela odpovídal jeho mohutné postavě. Zdraví měl dobré (praví Einhardus) kromě posledních let před smrtí, kdy ho často stíhaly horečky, a ke konci svých dní navíc na jednu nohu pokulhával. Ale i tehdy spoléhal spíše na sebe než na předpisy lékařů. Lékaře téměř nenáviděl, protože mu radili, aby se vzdal pečeně, kterou jídával s velkou chutí, a aby se držel spíše vařeného masa. Stále pěstoval jízdu a hon, jak je franckým zvykem. Bylo by obtížné nalézt na této zemi národ, jenž by se mohl měřit s Franky v těchto uměních. Měl také velmi rád páry z teplých vřídel, pilně cvičil své tělo v plavání a vyznal se v tomto umění tak výborně, že se mu v něm nikdo nevyrovnal. Proto si také postavil palác v Aquisgranu a v posledních letech tam povětšině žil. A ke koupelím byli zváni nejen jeho synové, nýbrž i urození lidé, velmoži, jeho přátelé a celý houf pruvodu a stráží, takže občas se koupalo společně na sto i více lidí, píše na jednom místě Einhardus.

„Ke králi, jenž byl rovněž panovníkem mým a mého národa, jsem se tedy poprvé přiblížil v Ingulenheimu," stojí v zápiscích Johannesa Lupigise na rok 784. A já, Agibertus, věrný přítel Johannesa Lupigise, jsem byl při tom a stal jsem se svědkem důležité schůzky.

*

Johannes Lupigis kráčel ke králi Carolovi a při každém kroku se uklánél. Viděl však, poslouchal, pozoroval. Pohledem putoval po okruhu dvořanů a síní, která mu připadala jako moře, jako by se pod ním kolébala, šel po vlnách.

A v okamžiku, než došel k mohutné postavě, o půl hlavy vyšší, nežli byla postava otcova či Warnefritova, se na něho vyvalily myšlenky, pronikly do něho a prošly jím jako kamenná lavina v horách. Vehnaly se mu do nitra jako divoký vodopád nebo jako sražený roj včel, který poletuje zmaten slepě sem a tam. Vzpomněl si na hrad ve Forojuli, na večer, který připlul na vlnách vzpomínek, mezi řítícími se kameny vzpomínek, z hučících rojů vzpomínek, na tvář mezi všemi tvářemi,

na skloněnou hlavu mladé dívky a potom na jízdu do hor, na svůj pláč v posteli, na bolesti a naděje svého života. A v té chvíli si připomněli sedláka Adaloalda, který snil o letu na Měsíc a snad jej i vykonal. A v témž okamžiku se mu zdálo, jako by znovu prožíval sám sebe, jako by v chvatu prožil vlastní chvilky naděje, utrpení a rozhodnutí před osmi léty v horách nad Utinou. Viděl sám sebe na vysoké náhorní rovině, na výstupku, předložen Nebi. Připomněl si slib, který si tehdy dal, někomu jej dal, Bohu, silám Podsvětí. V srdci cítil houpavou, závratnou, zmítanou a zmítající vzpomínku na svou vlastní cestu k Měsíci a na svůj pád, podobající se kamenné lidské lavině, lidskému vodopádu, na pád mladického těla k Zemi, k Světu, kde se po cestě, při setkání se Zemí opět proměnilo v dospělé mužské tělo. Posbíral všechny vzpomínky v jediné myšlence. Muž, jemuž teď kráčím vstříc, myslel si. K tomuto muži. A hned nato, když se na něho král usmál a prokázal mu úsměvem přízeň, se Johannes Lupigis uklidnil. Došel k cíli, hluboce se uklonil ke královským škorním, potom padl na koleno a řekl jasným hlasem:

„Vaše Milost mě ráčila povolat."

Nechtěl se ptát, nechtěl o nic žádat, nechtěl se zmínit ani o otci, ani o Warnefritovi, o ničem podobném. Jeho úkolem bylo klečet a poslouchat, co mu bude řečeno. A mluvit pravdu, tak jak si na ni vzpomene. Pozvedl tvář a ucítil na sobě velké oči, vševidoucí oči říše, jak k němu shlížejí z velké výše a snad mírně. A přes těžký spád břicha, přes jeho prudký sráz a přes mohutnou klenbu prsou spatřil dlouhý, nazrzlý rozmach knírů a nad nimi trčel velký nos:

„A tvé jméno?" zeptal se jasný, trochu ostrý hlas shůry.

„Johannes Lupigis, Vaše Milosti."

„A co jsi?"

„Langobard, Vaše Milosti."

Král se sklonil, oči se přiblížily, Johannes Lupigis se střetl s pohledem a pocítil jeho ostrost. Zdálo se mu, že muž nad ním v takové blízkosti nebe „hleděl do hloubi mého srdce a já pocítil úzkost", napsal později. Připadalo mu, jako by jeho nejtajnější myšlenky, na něž zapomeneme, i když mluvíme pravdu a jen pravdu, odhalily své zapomnění, tak jako nejtaj-

nější, vnitřní šepot z mládí, který si zašeptal na horách a v Beneventu před zrcadlem a té noci a rána v Genavě u Laka Lemanna, by se mohly kdykoliv proměnit v hlasitý výkřik.

Ale jasný hlas nad ním pravil:

„Ano, už vím. Jsi Anselmův synovec. Mám ho velmi rád. Nosíš zbraň?“

Johannes Lupigis měl dýku; pocítil úděs, projelo jím zamrazení strachu, průvan strachu, který zmizel. Nevěděl, jestli král míní, zda je mužem vycvičeným pro válku, voják nebo jezdec v jeho službách, nebo jestli si myslí, že nosí zbraň, aby ji skrytě obrátil proti panovníkově osobě, zbraň z broušeného kovu nebo ze slov, zbraň z jedu, prokletí, zahořklých přání. Pochopil, že jej v té chvíli pozorují oči bdělých nebo bázlivých mužů, kteří naslouchali tak pozorně, že měli uši tak dlouhé, až jim sahaly od Ingulenheimu přes Aquisgranum až do Forojuli, Romy a Beneventa, až do nejuzavřenějších komůrek. A že mají tak dobrý sluch, že mohou naslouchat i tichým pohybům vln v duši. Měl za to, že všichni velmožové, průvodci stojí kolem s rukou na jílci meče, chladně a ostražitě připraveni k nějakému slavnému a rychlému činu na obranu krále Carola. A kolem stěn velké síně další ozbrojení muži, šťastni, že tam mohou stát tak pohotově před zraky Jeho Milostivé Výsosti, před očima Jeho Prozíravosti, Jeho Laskavosti, Jeho Přísnosti. Takový byl obraz. Velmoži, vévodové, hrabata, markýzové, senešalové a povolaní gastaldové, stojící nejblíže králi, vystrčili své brady s krátkými vousy, když Jeho Milost pozvedla svou rozhodnou a mocnou bradu: byla to ona a dlouhý, huňatý knír, jež Johannesu Lupigisovi zezdola připadaly jako štít, buď k ochraně, nebo jako hrozba. Vše bylo najednou tak těžké, tak lehké, tak kalné, a přesto prozářené jasem. Vše bylo tak, jak si tento okamžik představoval, když pro něho byl ještě budoucností, kdy se ještě neproměnil a nedopadl na něho s tíží přítomnosti. Vše bylo úplně jiné, nežli si myslel. Muž před ním byl opravdu velikán. Johannes Lupigis to věděl, věděl to s vnitřní nevolí, s odporem, ale byl velký: Klečím na kolenou před pánem svého světa, před jedním z nejmocnějších na zemi. Ale je to jen člověk, dvaačtyřicetiletý Frank, který miluje Alchuina, učen-

ce z Eboraca, a drží na oba langobardské diákony Paula a Anselma.

Johannes Lupigis si navlhčil suché rty jazykem a řekl:

„Serenissime, umím jezdit a šermovat, dovedu zacházet s mečem, házet oštěp, držet kopí a střílet ručním lukem a prakem. Nosím při sobě dýku, abych se mohl bránit proti napadení, a zaříznout si brk, to je v této chvíli má jediná zbraň. Byl jsem naverbovaným válečníkem v pošetilém povstání našeho bývalého vévody Rodgauda před osmi lety, ale do bojů jsem se nedostal. Jsem Langobard z Fora Iulii."

V nitru měl uschovánu ještě další sbírku stejně slavnostních slov, která si vymyslel a mnohokrát v posledních letech sám pro sebe opakoval. Cvičil si hlas a přízvuk, ba i gesta si tajně nacvičoval. Ale zůstalo jen při nich.

Král nic neříkal. Jeho pohled spočinul na vzhůru pozvednuté tváři, možná pozoroval bílou jizvu na čele nebo chtěl, aby Johannes Lupigis mohl vychutnat měkkost koberce nebo tvrdost podlahy a tíži kolenou na kamenu. Z doby Jeho Milosti uběhl, byl vystřižen kousíček času, než odpověděl:

„Povstaň. Vyprávěli mi o tobě, že jsi velmi učený a na svá léta zkušený. Řekli mi, že jsi jedním z nejlepších mladých učenců svého národa, mých Langobardů. Někdo mi řekl, že bys mezi nimi mohl být velkým duchem, tak jako diákon Paulus nebo tvůj strýc, diákon Anselmus. Teď patříš k mému dvoru. Používej své dýky s rozumem, mladý muži. A dávej si pozor na jedy. Popálí ruce. Bůh tě stále vidí, v každém okamžiku. A oči druhých tě také sledují. Postav se tamhle."

*

Na jaře 786 přišel diákon Anselmus, povolán králem, z Mons Cassina do Aquisgrana.

„Tehdy jsem tam byl," píše Johannes Lupigis. „Bylo to tak, když se blížil podzim, prošli jsme takovou branou, o níž jsem se zmínil dříve, dokonce dvěma branami, a poutníky jsme byli my dva, Anselmus a já, dva Langobardi. A stejnou cestou a navěky tam odešlo nebo se tam odplížilo i pár slepých, osleplých Sasů. Jedním z nich byl Theudald."

Brána se rozšířila.

Bylo to, napsal Johannes Lupigis mnohem později, jako by se začala rozšiřovat mnohem zřetelněji, když přišel diákon Anselmus na královo pozvání do Aquisgrana. „Jeho Milost tam tehdy nebyla, dlela právě v Attiniaku, kam za ní strýc ihned odjel, aby s ní mohl promluvit o bratru Warnefritovi."

Diákon v posledních letech nápadně zestárl. Vlas mu zbělel a prořídl, postava pohubla a ohnula se pod tíží času a rodinných starostí. Zdánlivě vypadal jako vysoký, sehnutý muž, ale brzy měl být starcem. Energická svěžest pohybů a jasnost hlasu a očí mu však zůstaly. V té době psal pilně svou historii a pracoval společně s Alchuinem a diákonem Paulem na díle o kazatelském umění, na homiletických principech a na revizi Vulgaty. Kromě toho sepisoval na královskou žádost vzpomínkové básně na královnu Hildegardu a na královu matku Berthradu. A navíc byl stále zaměstnán vyučováním a spisováním.

Z Attiniaka se vrátil rozradostněný. Z paláce sestoupil dolů do synovcova bytu, kde spolu dlouho poseděli a rozmlouvali o osobních věcech. Theudald zůstal přesto v místnosti a jako vždy pozorně naslouchal. Nato Johannes Lupigis vyslovil přání, aby je jeho saský přítel na chvíli nechal o samotě. Ale Theudald dělal, jako že pokynu nerozumí. Poprvé k němu jeho kamarád pocítil odpor. Mladý Sas jim skákal neslušně do hovoru a diákon mu odpovídal laskavě, nebo téměř laskavě.

Anselmus mluvil nejdříve dost dlouho o Mons Cassinu a potom starostlivě o Beneventu, kde tehdy ležel vévoda Arichis nemocen. Theudald se horlivě vyptával a jeho otázky vyvedly rozhovor ze správných kolejí.

„A to vyvolává starosti?" divil se Theudald. „Jen to, že vévoda Arichis nedostane dědice, jak si Jeho Milost přeje? Nebo proto, že následník nebude oddanější Jeho Milosti a Romě, než je Arichis? Myslím, jak občas býval?"

„Celý svět má a vždycky měl starosti, můj milý Theudalde," odpověděl diákon ostřejším hlasem a s pátravějším pohledem.

Byla to nezávazná slova, pro nikoho nic neobsahovala — kromě Johannesa Lupigise, který znal odstíny strýcova hlasu.

„Může tam dole dojít v nějakém jistém směru — ke změnám?" zeptal se Theudald.

„Všichni stále čekají na změny," pravil diákon a opět obrátil své jasné oči k Theudaldovi.

„*Přejí* si tam dole změny?" zeptal se Theudald tvrdohlavě.

„Ano, když mají špatná léta, myslím neúrodná léta, pak si přejí změnu k lepšímu," řekl diákon v nové a bezobsažné odpovědi.

A pak pokračoval:

„Taky se dočkám brzy změny, přišlo to znenadání, hrozně rychle. Smím odjet ve společnosti Jeho Milosti zpátky do Italie. Je to pro mne velká čest, jsem za to vyznamenání vděčný a jsem na ně hrdý. Dostali jsme rozkaz společně s diákonem Paulem. Je to zvláštní a mimořádně potěšující, že si Jeho Milost bere do doprovodu dva Langobardy. Taková je proměna, jež zastihla náš národ — směřuje k lepšímu, k dobrému."

„Ale špatné věci se dějí také, že?" řekl Theudald.

„Bůh nakonec rozhodne o tom, co se má stát," řekl diákon. „A my nemůžeme vždy rozhodnout, zda je něco dobré či špatné."

Johannes Lupigis si přál, aby Theudald na chvíli z komory odešel, ale nezbavili se ho. Jistě chápal narážky, ale dělal, jako že o nich neví. V jeho očích byla zvědavost, lstivost a strach a možná i nenávist.

„Rád bych si s tebou o něčem promluvil," řekl Johannes Lupigis strýci. „O *našich* záležitostech!"

„Však to stihnem, stihnem, drahý Johannesi. Neodjíždím zítra. Může to trvat ještě pár měsíců. Jeho Milost ještě o dni nerozhodla. Můžem klidně čekat."

Theudald řekl:

„Klid je leckde, ale ne pro všechny. Ačkoliv hodně lidí

má jistotu. Takový, jako Ercanbald, ten je proti nejistotě chráněn."

Neodpověděli.

„Prý je levobočkem Jeho Milosti," řekl Theudald. „A také jedním z uší Jeho Milosti. Vykonavatel."

Neodpověděli.

„Mě rád nemá," dodal Theudald se lstivou otevřeností, „A má velkou moc."

„Už je pozdě," řekl diákon a zvedl se.

„Ercanbald nemá Sasy rád, ačkoliv je sám možná Sas," řekl Theudald.

„Strýčku Anselme, doprovodím tě do paláce," řekl Johannes Lupigis.

„Taky se rád vpodvečer projdu," připojil se Theudald.

A ve dveřích:

„Lidé se ptají, jak zemřel Radbert, zmizel, našli ho v horách. Tvrdilo se, že to nebyl *on*. Ale to jsou jen řeči, to se ví. Ercanbald byl přece..."

„Vezmu lucernu," řekl Johannes.

„Neměl prý Radberta rád," řekl Theudald.

„Radbertus je mrtvý a poznali ho," řekl diákon. „Bylo to neštěstí."

„Někdo možná chce, aby někdo — ne Radbert, ale *někdo jiný* — nedošel tam, kam byl poslán, domů?" řekl Theudald.

Ostatní mlčeli.

„Ercanbald a Radbert byli sokové, co se týče žen i jiné přízně," řekl Theudald.

Odpověď nedostal, vydali se na cestu.

Theudald řekl tiše:

„A prý neměl ani moc rád pana Gunderika v Genavě."

Dva druzí mlčeli dál. Johannes Lupigis zvedl lampu a svítil jim. Opatrně procházeli kolem kup kamení a písku, prošli kolem lešení a Theudald řekl:

„Rád bych věděl, jestli Jeho Milost *vůbec někdy* ten svůj kostel dokončí."

„Ještě se stavbou ani pořádně nezačal — a má pomoc boží," řekl diákon. Teď zněl jeho hlas již podrážděně.

„Samozřejmě," řekl Theudald, „samozřejmě! A přibírá víc

a víc dělníků. Spoustu jich bere ze Saska, jsou to dobří dělníci. A stává se, že je odvede uprostřed žní. Nesklízejí, on sklízí je, dalo by se říct. V Sasku."

Nato řekl diákon:

„Máš jistě se Saskem dobré spojení, Theudalde, že?"

„Pokouším se sledovat všechno na světě, mistře Anselme."

„Ale někdy člověk sleduje všechno až přespříliš," řekl diákon a zastavil se před postranní branou do starého paláce. „Johannesi, nechceš na chvilku zajít do mého pokoje?"

Tehdy musel zůstat Theudald stát za dveřmi.

„Podržím lucernu a počkám na tebe," řekl příteli.

Co řekl diákon synovci, je doloženo na jiném místě ve svědectví, jež bylo nesprávně nazýváno doznáním. Několik slov se tam často opakuje: *Dej si pozor! Buď opatrný! Myslím jako dnes večer, s lucernou! Rozhlídni se řádně! Všude je plno děr!*

A několik nevinných slov Theudaldových: Jsem zvyklý pohybovat se v noci venku. *Pokud jde o mne, obyčejně si dávám pozor. Člověk si musí své noční kroky spočítat.*

Johannes následoval strýce dovnitř. Na cestě kolem stráží a dlouhou chodbou zmizela diákonova večerní únava, kráčel rychle a pružně a v komoře zněl i jeho hlas svěže a vesele.

Johannes Lupigis píše:

„Řekl mi, že bratr Warnefrit bude brzy na svobodě, ale že je ještě chorý. Jeho Milost slíbila a tentokrát jasnými slovy. Až se Warnefrit díky velké laskavosti ocitne na svobodě, bude jistě potřebovat na cestu do Italie společnost. Jeho Milost na prosbu a radu mého strýce přikázala, abych já byl tím, kdo odvede bratra zpět. Warnefrit je prý podivný, jak sdělili z Totonisvilly, ale zřejmě je podivný v tom, že Bůh nebo část Boha, jež je občas lidem darována, zaujala místo v jeho hrudi. Tak se vyjádřil strýc. A zde chci přiznat: Moc jsem se z toho úkolu netěšil. Chtěl jsem do Italie, do Forojuli i do Beneventa, ale nechtěl jsem tu cestu podniknout s mým — vysoce milovaným — bratrem. Teď již ani nevím proč. Nebo vím proč. Ale tehdy jsem to nechtěl vědět."

Diákon řekl:

„Někdy v létě tě povolají do Totonisvilly, může to být taky na podzim podle toho, jak jsem vyrozuměl. Myslím, že teď Warnefrita vykrmují. Za poslední léta nejedl tolik, kolik jeho velké tělo potřebovalo. Jinak je prý tělesně v pořádku. Jeho pobyt ve Francii byl pobytem ve velké laskavosti. A teď jdi, drahý Johannesi, a těš se na svůj budoucí úkol."

Venku čekal Theudald s lucernou.

„Řekl ti, co je s tvým bratrem?" zeptal se rovnou.

„Ano," odpověděl Johannes Lupigis. „Mluvil o laskavosti, jíž byl můj bratr vystaven."

Tak padla ta slova: snad tak nešťastně, že mohla být špatně tlumočena, když byla později z někoho vyždímána.

„Vystaven královské laskavosti, to jsou ta správná slova!" řekl Theudald se smíchem. „A vystaven možná i tomu, co právě laskavostí není, co?"

Johannes Lupigis na to neodpověděl, ale řekl:

„*Musíme jít opatrně a dívat se, kam šlapem, Theudalde.*"

Po chvilce, když již byl téměř doma, opakoval Theudald znovu jméno Sasa Hardrada. Udělal to dvakrát nebo třikrát a spojoval jméno s jinými slovy, „jejichž obsahu jsem zcela nerozuměl", píše Johannes Lupigis.

Naposledy, kdy slyšel svého povídavého, dotazujícího se a naslouchajícího přítele — nebo kolegu — nebo druha — vyslovit to jméno, byl vlažný, ba přímo teplý večer na konci Aranmanothu, srpna.

O tři dny později Theudalda odvedli palácoví biřici. Stalo se tak pozdě večer.

Brána se rozšířila.

Brána se rozšiřovala.

V polovině září přišel rozkaz k odjezdu do Totonisvilly. Bylo to v měsíci, jenž podle královského nařízení dostal krásné francké jméno Witumanoth; měsíc, kdy se v lese kácí dříví na stavby a topivo na zimu.

Vybavili ho dobrým koněm, proviantem a penězi na koupi dalších dvou koní. Radoval se z krásného dne, ale jen z něho. Jinak měl před cestou těžkou mysl, čekala ho dlouhá a možná obtížná cesta, jež neměla namáhat snad ani tak tělo jako duši. A v srdci nesl myšlenku na Theudalda. Namlouval si, že se těší, že opět spatří Langobardii a že má radost i kvůli Warnefritovi. Ale myšlenky měl přesto smutné.

Věděl také, kdo je velitelem vězeňského hradu v Totonisville. Byl to muž, jehož znal z dřívějška, byl to Harmolt, který býval gastaldem ve Forojuli po vévodovi Rodgaudovi a před vévodou Erikem. Harmolt byl přeložen na vězeňský hrad pro své schopnosti. Říkalo se, že jeho ruka je ještě tvrdší, nežli bývala ve Forojuli, kde se mu dostalo přezdívky Mlčenlivý tvrdý muž nebo Usměvavý tvrdý muž, a že vyvolal nejeden vzdech a nejednu slzu — ten kostnatý, nahrbený dlouhán s nohama do o a věčnou kapkou u nosu.

Johannes Lupigis přikoupil v Totonisville dva koně a další potraviny. Učinil tak předtím, nežli se před ním brána otevřela dokořán. V bráně ukázal strážím královský list a zanechal tam koně. Přešel přes veliké udusané a vydlážděné nádvoří a zamířil k velitelovu schodišti. Harmolt vyšel na schody. Kapička rýmy se mu i tentokrát chvěla na konci křivého nosu.

Ve vzpomínkách Johannesa Lupigise můžeme číst:

„Nyní píši tato slova:

Pronikni, pronikni do světa takového, jaký je, abys věděl, *jaký* je a jak jej ještě dokážeš vidět. Píše se rok 814 a náš milovaný císař, Jeho Milost, můj pán, pan Carolus zemřel. Ale již předtím jsem poznal, co je to smutek. Pronikni i do

roku 785. Pronikni do toho, co patří k životu a je jeho velkou součástí, jeho nesmírnou temnou hladinou, hladinou s drobnými, roztroušenými skvrnkami štěstí; pronikni do utrpení. Tak jsem to jednou udělal — zcela náhodou. A pronikni za utrpení, jdi dále a hlouběji než k utrpení. O to se pokouším právě teď — a činil jsem tak i dříve.

Pokouším se — ne, pokusil jsem se a zdařilo se mi to, proniknout do vzpomínek utrpení a rozpustit je v úvahách. Pronikni do minulosti, tak abys tam *skutečně byl* — a hle: teď jsem tam a pravím: Vzpomínka je *tamhle* a patří tomu, co žije, patří současnému životu.

Pronikej sám k sobě, krok za krokem. Šouravým krokem za šouravým krokem za šouravým krokem — za krokem za krokem za krokem — pronikni ke mně samému, jakým jsem tehdy byl.

Ano, proměň to v *současnost*. Jsem tam!"

Harmolt ho nepoznal nebo ho nechtěl poznat, ale obnažil své dlouhé žluté zuby v rychlém úsměvu. Byl laskavým velitelem vězeňských děr, ještě stále královský gastald, ale již v očividné menší a hlubší říši, v říšičce toho druhu, o níž si Johannes Lupigis myslel, že se do ní dívá z velké výše, když byl ještě mladíčkem na jakési hoře. Říše, jež leží pod zemí a teprve tam prokáže svou neuvěřitelnou šíři. Velitel stál křivonohý na schodech a četl královský list, stočil jej a přikázal jednomu z biřiců, aby přivedl Warnefrita.

„Smím jít s ním?" zeptal se Johannes Lupigis. Harmolt pokynul rukou v lhostejném gestu: ano.

Johannes Lupigis, Johanniperto z Forojuli, Perto z Bertoaldova domu, kráčel přes vydlážděnou část nádvoří s biřicem před sebou. Širokoplecí, zakrslý chlap měl nohy stejně křivé jako velitel a člověk si mohl v té jediné veselé chvilce celého dne myslet, že ho sem vybrali jen proto, že sedával po léta na koni nebo rozkročmo na vinném sudu a tím získal míru a způsob procházení chodbami. Když kráčeli vzhůru po dlouhém schodišti k vězeňskému oddělení, otočil Johannes Lupigis hlavu a podíval se k veliké bráně. Byla otevřená, ale připadala mu užší než před chvílí. Právě jí projížděl nějaký jezdec. Poznal ho. Byl to královský levoboček Ercanbald

s jedním jízdním vojákem. Stráže se uklonily a levoboček směl dojet až ke schodišti, kde stál Harmolt. Zdálo se, že Ercanbald má naspěch, že přináší důležitou zprávu, vyběhl po schodišti k veliteli a podával mu svitek dopisu, jenž měl v ruce.

Johannes Lupigis následoval biřice chodbou, potom sestoupili o několik schodů níže, přešli kus dvora a potom šli další chodbou a vstoupili do místnosti, kde seděl na lavici u stolu nějaký muž. Byl oděn v prostém, ale novém oděvu, ruce měl sevřené, jako by je nemohl uvolnit z modlitby. Když vzhlédl, poznal Johanniperto Warnefrita.

Warnefrit se pohnul na lavici, nejdříve měl asi v úmyslu vstát, ale zapomněl na to. Byl již starý, bylo mu jedenatřicet let, vždyť byl jako rukojmí a jinak vězněn po deset let. Věneček vlasů, bílého chmýří, obepínající holé temeno, se podobal v tomto světle glórii, vous měl šedivý, právě mu ho zastřihli. Byl nezdravě tlustý, po řadu týdnů ho na královský rozkaz vykrmovali. Drsnou nabílenou zeď ozařovalo mocně světlo z okenních otvorů. Johannes Lupigis postoupil, políbil bratra na čelo a na tváře a ucítil jeho nakyslý pach. Nato o krok ustoupil a prohlížel si ho. Warnefritovy oči se podobaly lesknoucím se vodnatým kuličkám. Johannesovi připomněly mrtvé ryby, plovoucí na hladině. Možná měl oči zkalené a mrtvé od slz, od stařeckých slz, od slz krátkozrakosti — a vodní blanka je pokrývala proto, že špatně snášely světlo.

Warnefritovy rty se pohnuly, přišla slova:

„Budiž Bohu chvála," řekl chraptivým, slovu odvyklým hlasem, hlasem vězně, drsným jako zdi.

„Jsem Perto, tvůj bratr!"

„Děkuji Bohu a králi," řekl Warnefrit.

„Jsem Perto!"

„Jeho Milost mi darovala hodně štěstí," řekl Warnefrit slovy, jež připomínala slova modlitby. „A děkuju též našemu panu Harmoltovi, který mi dával tolik jídla a tak dobrého."

Objevila se bledá špička jazyka, jež olízla zvrásnělé, popelavě bledé rty. Byly stejně ochablé jako jeho slova. A mladší si řekl: Rty má ochablé, mají popelavou barvu, jazyk má taky šedivý, ruce sepjaté. Je mu jedenatřicet, je mým nejstarším

bratrem a patří mu statek. Teď je hospodářem, rolníkem ve Forojuli, brzy tam bude, už je na cestě domů. Ó Bože, prosím tě, ó Bože, ať je už na cestě domů!

„Jsem Perto, Warnefrite," opakoval. „Jsem tvůj bratr Perto. Teď pojedeme domů, Warnefrite. Mám venku koně. Král, Jeho Milost, tě propustila. Koně čekají u brány, u stráží. Pojedeme domů."

„Pane," řekl Warnefrit, „vaší vzácnou návštěvou jste mě velmi poctil. Ať jste kdokoliv."

„Jsem Johanniperto, Warnefrite," řekl Johannes Lupigis. „Jsem tvůj bratr Perto. Otcem mi byl Bertoald, matkou Liutperga, jsem Johanniperto z rodu Lupigisů z Forojuli, z našeho rodného města. Jsem nejmladší bratr Warnefrita Lupigise. A Warnefrit, můj nejstarší bratr, se teď má ujmout našeho statku. Je tvůj, Warnefrite."

„Teď je můj," řekl Warnefrit chabě.

„Otec je mrtvý, Warnefrite. *Mrtvý*, Warnefrite! *Odešel!*"

„Já se mám moc dobře, urozený pane."

„Jsem Perto, tvůj bratr Perto, Warnefrite!"

Čekal. Později si vzpomněl — jen docela zběžně — právě v té chvíli si vzpomněl na slib, který dal sám sobě na jedné hoře vysoko nad Utinou před více než desíti lety, když byl ještě mladíček. A myslel na muže Theudalda a na jméno Hardrad, ta jména se mu vybavila. V pomatení na ně myslel s něčím, co téměř bylo láskou. Později se poučil, že přátelské myšlenky takového druhu jsou ďáblovým pokušením.

„Teď pojď, Warnefrite," řekl. „Koně čekají. Jsou to dobré koně. Jeden je hnědák, ten je tvůj, bude se ti líbit. A máme jednoho nákladního koně navíc a máme dobrý proviant, dobré jídlo."

„Byli tu ke mně moc hodní," řekl Warnefrit. „Všichni jsou tu na mě hodní. Mám tu světlo, spoustu světla. Bůh a Jeho Milost a pan Harmolt mi darovali světlo."

Johannes Lupigis ustoupil o několik kroků do místnosti. Krotili jsme koně, velel jsem ve válce, vzpomněl si.

„*Zvedni se, chlape!*"

Warnefrit se poslušně a nečekaně rychle zvedl.

„*Pojď sem!*"

Johanniperto si všiml, že bratr není navyklý na pohyb. Warnefrit se jen pomalu rozhýbával, jako by tělo chtělo vyzkoušet, co dokáže. Kulhal na levou nohu.

„Jsi *volný! Propustili* tě!“

Warnefrit stál před ním se skloněnou šíjí a svěšenýma rukama.

„Mám se tu dobře,“ řekl. „Mám tu dost volnosti, urozený pane.“

„Tak pojď, Warnefrite. Venku mám koně. Máme s sebou proviant, dobré jídlo. A taky dobré víno. Jsem Perto. Jsem tvůj bratr Johanniperto. Jsem Johannes Lupigis, nejmladší syn Bertoalda a Liutpergy Lupigisových, Conaldův a Warnefritův bratr. Bydlel jsem v komůrce vedle síně s Flavianem. Ještě dnes odjedeme domů do Forojuli. Venku je krásný den. Mám s sebou dobré jídlo, dobré víno, hodně vína.“

Nejmladší vzal nejstaršího za ruku a vystrčil ho ze dveří, vedl ho kolem dozorce a chodbou ke schodišti. Warnefrit prudce zamrkal do oslňujícího světla, jako muž, který se světlem probouzí. Na dvoře bylo vidět více lidí z mužstva. Dva hradní biřici stáli u paty vězeňského schodiště a uprostřed dvora stála v oslnivém slunečním nicnedělání další skupina mužů. Bývalý gastald, pán věznice Harmolt, byl ještě nebo již opět na schodišti s Ercanbaldem, s mužem, který vyhledal na jaře Theudaldovu společnost a potom provázel krále do Attiniaka; tvrdilo se o něm, že je královský levoboček.

Světlo.

Když sestoupili na dvůr, Warnefrit se zastavil a pokorně se všem a do všech stran uklonil. Potom se pomalu a plaše vztyčil z úklony a obrátil tvář k jasnému prostoru nad sebou. Rybí oči slzely. Zamžoural očima k bílým, plujícím mrakům, k modrému jasu nad sebou.

„Máme krásné počasí, Warnefrite,“ řekl Johannes Lupigis. „Jsem Johanniperto, tvůj bratr, pojedeme domů.“

„Bůh nám dal na dnešek krásné počasí,“ řekl Warnefrit. „Ty jsi Perto. Jmenuješ se přece ještě Perto?“

A spěšně si na něco vzpomněl:

„Myslím, že to byl král, Jeho Milost král, a zdejší správce,

Jeho Výsost pan Harmolt, kdo nám dal tak krásné počasí.'

A najednou se Warnefrit na bratra zašklebil, obnažil své žluté, prožrané zuby s temnými mezerami. Nebyl to zlý škleb, i když nevyjadřoval právě bratrské pozorumění. Šklebil se unaveně a smích doprovázel drobnými zvuky, krátkým, vyráženým pochechtáváním. Tvář měl prázdnou. Učinil pár kroků. Warnefritova hruď se nadmula, vsával vzduch a vyfukoval ho se spokojenými vzdechy. Šlapali po dláždění směrem k Harmoltovi a biřici od vězeňského schodiště je provázeli. Když byli již téměř u něho, dal Harmolt rukou znamení. Náramky na zápěstí se mu v slunečním svitu zaleskly: stříbro a zlato. Biřici z nádvoří přistoupili blíž. Dva uchopili Johannesa Lupigise za paže, odtrhli ho od Warnefrita a ostatní ho obstoupili a čekali na rozkazy. Představení pro Ercanbalda, řekl si Johannes Lupigis. Naplňuje si paměť tímhle představením, lapá očima pro svůj raport. Vtom kdosi udeřil Johannesa Lupigise něčím tvrdým, snad střenkou nože, pod žebra.

Harmolt volal ze schodiště:

„Přišla zpráva, že ten, který se jmenuje Johannes Lupigis, tu až na další zůstane. Druhý, co se jmenuje Warnefrit, může jít."

Biřici odváděli Johannesa Lupigise zpátky k vězeňskému schodišti. Klopýtl na něm a narazil si nohy o hrany schodů. Podařilo se mu otočit hlavu. Viděl Warnefrita, jak stojí na dvoře jako předtím a jak se za ním unaveně nebo překvapeně dívá.

Zakřičel:

„Koně čekají v bráně, Warnefrite! Máš jet domů! *Domů!*"

Harmolt zařval ze schodiště:

„Drž hubu, ty tam! To je má starost!"

Jeden z biřiců přitiskl Johannesu Lupigisovi na ústa ruku. Ruka se k němu přiblížila zezadu, byla drsná, tvrdá a nepříjemně páchla.

Ale viděl. Warnefrit a jeden z mužů zamířili k sevřklé bráně. Na chvilku se mu zdálo, jako by se brána před velkou,

tlustou, sehnutou a kulhavou postavou trochu rozšířila. A když zmizel, brána se opět zúžila.

*

Biřici ho postrkovali chodbou a dolů schodištěm do sklepení a do další chodby. Přišli k otevřeným dveřím. Vstrčili ho do jedné místnůstky v těžké hmotě zdí, kde možná žil v posledních letech se svým hněvem a neklidem Warnefrit až do chvíle, nežli získal v těle klid, nebo jak se říkalo, než získal klid duše a mohli ho začít vykrmovat.

Jednu ruku a jednu nohu mu přikovali ke zdi. Biřici ho nechali ve tmě, aniž ho uhodili nebo mu řekli jediné slovo.

Po několika hodinách, v době, kdy se mu zdálo, že je večer nebo noc, přišel Harmolt se světlem a s pomocí biřiců ho vyslýchal. Vyslýchali ho tvrdým způsobem. Přítomen byl též písař a zapisoval vše, co řekl, i nakousnutá slova a steny, i ty zanesl. Pokoušeli se z něho zvýšenou tvrdostí dostat jasné a srozumitelné věty. Čas mizel, zmizel, přestal existovat. Vyslýchali ho o Theudaldovi a o strýci Anselmovi, o diákonu Paulovi a také o nějakém muži z Thuringie, který se tam pokusil zavraždit krále Carola: vůdci spiklenců ze Saska i odjinud; jeho jméno je, nebo bylo, Hardrad.

Pan Gunderic byl s celým svým průvodem doma, se všemi pěti muži, když přišli na hrad v Genavě pocestní ze severu.

Gunderic byl nemocný, nebo v každém případě postonával, a unavený. Dna, bolesti žaludku, vyčerpanost a podzim jej navštívily právě tohoto roku společně s jinými přivátými bolestmi a známkami toho, že další bolesti a mučivé rozmary počasí jsou na cestě.

Ale stav přírody i jeho těla byl ještě jakžtakž slušný. Nejvíce ze všeho potřeboval odpočinek. Nebeské mocnosti větrů a vodstev byly ještě klidné. Měli už konec září a ještě nepřišly žádné větší deště; tělo však je již tušilo. Nejhorší v předtuchách byla záda. Bolesti žaludku byly jen náhodné a jistě přejdou, jen co se děvečky naučí poslouchat rozkazy a jen co se Landoalda uklidní, tak alespoň doufal. Byl smutné mysli, záblesky radosti přicházely jen zřídkakdy. Duše se chystala na zimu.

Listí žloutlo, něco ho již opadalo, ale většina ještě visela na stromech u hradního příkopu. Uvažoval, nemá-li rozkázat pokácet stromy, jež bránily ve výhledu na cestu. Když je porazím, budu vidět, kdo se pohybuje vzhůru ke hradu a k padacímu mostu.

Člověk má být opatrný.

Obrátil se ve své vysoké posteli, zavzdychl a poslouchal. Na tomhle konci chodby byl klid, na jejím druhém konci, vzadu u Landoaldy, však již rozkvétal nebo vřel, či jak to říci, odpolední neklid. Přikázala, aby jí na vnitřní stranu dveří přidělali pořádnou závoru a hák, jak na dveře do chodby, tak i u ložnice. První večer po návratu z Vormatie klepal na její dveře, aby jí sdělil, že s pomocí boží a do jisté míry i s jejím manželským přispěním vykonal objevitelský čin. Jistě za něj sklidí velkou chválu a něco pozemské odměny od Jeho Milosti, možná právo tvrději stisknout sedláky, aby mohl dát opravit hrad. Ale ona na něho zaječela, ať zmizí, ať se jde utopit. Od té chvíle se nepokoušel k ní vstoupit, ale

alespoň k večeři spolu zasedali dole v malé síni společně. Občas si myslel, že si chce zachovat možnost ho otrávit. Střežil ji a dával pozor, aby byl vždy ostražitý. Bral si jen to, co si brala i ona, a občas se napil trošky octu s pár zrníčky soli. Doslechl se, že teď bije služky den co den. A ani když odměna za jeho čin skutečně přišla, neprojevila trošku radosti. Křičela na něho, že odměnu, jeho špiclovskou odměnu není ani tak moc znát. Možná měla pravdu. Všechno, co mohl ze sedláků a jejich roční úrody vyždímat, stačilo na menší opravu příkopu, brány a padacího mostu. To bylo vykonáno, i když při tom sedláci reptali. Aby vylepšil pokoje, na to již odměna nestačila. Tehdy ho nazvala hovadem. Od té doby jedli odděleně, když neměli hosty.

Blížil se konec září, předzvěst podzimu. Víno v dolní Burgundii se zdálo být dobré, léto se vydařilo. Šlo jen o to, aby do zimy ztloustl, aby nasbíral nové síly na cesty nebo ještě raději, aby měl dost sil požádat, aby mohl zůstat doma, aby nechali hradního pána alespoň jedinou zimu v klidu. Aby se mohl odvolat na velké zásluhy ve funkci zvěda, jež získal v létě a na podzim. Aby se odvážil zmínit o tom, že je z větru, deště a sněhu nemocný a že se jeho pátrací schopnost otupila. A navíc tu člověka ovívaly všemožné větry. Vítr Subsolanus, který se nyní jmenoval podle královské vyhlášky ostroniwint, vítr Septembrio, jejž král právem a moudře přikázal jmenovat nordroni, a i vítr nordostroni, kterému dříve lepší lidé říkali Aquilo. Ale nejnepříjemnější byl vlastně ten, který přicházel napříč přes jezero, i když občas přinášel mírnější povětří, Vulturnus. Ne, jeho rty hned vyslovily jeho královské správné jméno: ostnordroni.

Gunderic byl hubený, ale rozhodl se co nejrychleji přibrat, protože plnost dodává člověku na vážnosti. Ležet, sílit a tloustnout. A ležel a slyšel všechny zvuky od padacího mostu, dbal na to, aby byl každý večer zvednut, slyšel i zvuky z hradu, které k němu přicházely se svými informacemi. A říkal si, že má s nemocí i trochu štěstí. Není nijak vážná. Dna, karabáč zimního cestování, mu zabránila v potěšení provázet krále do Romy. Skutečně doufal, že by mohl cestu podniknout. Ale odpočinek také není špatný. A bolesti žaludku neměl z ces-

tovních útrap a mizerného jídla na silnicích, ale také z domácího soužení a z domácího jídla. A tak se držel postele. Když zaslechl zajímavější zvuky, vstal a vyhlédl oknem. Mohl se postavit kdykoliv na nohy a stoupnout si k oknu a zaujmout stanoviště s výhledem na jezero a na řeku a na město a na pevnost dole a na žluté a hnědé svahy a pahorky směrem k horám na západě a na severu. Dnes si poručil víno ve větším džbánu a měl chuť dát poslat pro Landoaldu. Ale chtíč byl jen krátkodobý a nakonec se neodvážil. Měla nevhodnou náladu. Měla zase svůj škrábavý, bodavý a pohlavkovací rozmar. Trval vlastně již od doby, co ten mizera Radbert byl tak šťastně pochován a poslán do Pekel lavinou v horách nad Bilitiem. Teď již nebyl nikdo, na koho by Landoalda čekala. Měla by být u něho v posteli. A říkal si: Ještě jsem pořád chlapík, i když se léta hlásí.

Pil, nechal víno klesnout, dal si dalších pár doušků a dostavily se příjemné myšlenky. Mohl bych přece dát klidně nasadit na její dveře železnou závoru a hák, kdybych nebyl tak hodný a dobrý. A pak by tam musela sedět a mohla by se pokusit proškrábat, propíchat a proprskat se ven. Jsem však hodný člověk. Má se tu vlastně dobře. Ale dobře, že Radbert je z cesty, pěkně hluboko v Pekle, jak doufám. No dobře, s tím Peklem je to jedno, hlavně že zmizel z povrchu zemského, jedno jakým směrem, hlavně že se sem nevrátí, leda jako strašidlo, ale jeho ducha se bát nemusím. A navíc se mi to podařilo, byl to dobrý typ, o Theudaldovi a jeho příteli z Beneventa. Králův zrak na mně spočinul. Vyslovují teď mé jméno a říkají: To je ten dobře informovaný, ten, co na všechny něco ví, pan Gunderic z Genavy. A navíc se mě bojí. Naslouchá, vidí a leccos ví, říkají. Je to zkušený notář, pro všechny úkoly vhodný posel, pan Gunderic z Genavy u Laku Lemannu.

Pan Gunderic se vyhrabal z postele, protáhl se, v zádech to ještě cítil. Žaludek měl také trochu neklidný, nespolehlivý, právě teď, ale není naspěch. Stoupl si na podlahu, koberec byl měkký a příjemný. Když však s jednou rukou na zádech a s pohledem upřeným na džber vstoupil na kamennou podlahu, pocítilo jeho přecitlivělé tělo, jak jím projela ledová pod-

zimní zima, jak se mu zakousla do chodidel a už se mu šplhala vzhůru po nohou. Obrátil se zpátky k posteli, ještě jednou věnoval pohled džberu, a strčil nohy do domácích trepek z ovčí kožešiny, bylo to příjemné. Potom stál s oběma rukama na zádech u okna a bylo mu příjemně, díval se na odměnu za svou poslední službu či vlastně hrdinský čin, na nejmilostivější projev milosti, a pěknou chvíli vychutnával uspokojení z díla.

Ať se Landoalda klidně dál vysmívá, ať prská a vykřikuje hanlivá slova, hradní příkop je vyčištěný, zbavili ho všeho, co tam ona, služky a pacholci naházeli. A taky tam našli pěkný náhrdelník s křížkem. Voda už nebyla páchnoucí břečkou a troška listí, jež plavala na hladině, nabízela krásný obrázek jasného podzimu, svým způsobem osvěžující pohled. Padací most je opravený a namazaný, takže i on teď ušetří člověka věčného vrzání a skřípání. Pacholci už zase podléhali královskému a notářskému vojenskému řádu a věděli, že kdo se opije vínem, ať již ve službě ve dne nebo večer a v noci, bude odsouzen na týden nebo měsíc jen k vodě. A překročí-li pacholek takový příkaz podruhé, může ho vyhodit, dát zbít, vsadit do sklepa, a kdyby si to mohl dovolit, mohl by ho dát oběsit nebo jinak popravit. Chlapi už zase poslouchají, pánův pohled spočinul přímo na nich. A jeho vojáci, oddíl o pěti mužích, se musí cvičit v jízdě a se zbraní každý den a na dohled z hradu, aby Gunderic viděl cvičení z okna. Museli jezdit po cestě k jezeru a k řece a nahoře na stráni. A navíc takové jízdy naháněly nájemným sedlákům a ostatním lidem potřebnou pokoru a náležitý strach. Velitelem oddílu jmenoval Amilberta, nejstřízlivějšího a vůbec nejspolehlivějšího ze všech. Amilbert poslouchal, nikdy nekladl hloupé otázky a dohlížel na to, aby se oddíl nestýkal příliš často se strážním oddílem v pevnosti dole na ostrově. Tam končila Gunderikova moc. Chlapi z pevnosti podléhali jinému velení než hradnímu, totiž přímo královskému.

A Gunderic si říkal, že se má právě teď dobře, odmyslí-li si žaludek a Landoaldu. Hardrad je už možná oslepený a mrtvý — je to výsledek dobrého tipu, důmyslné narážky od pohotového zvěda Gunderika. Mladý muž Johanniperto Lupigis

z Forojuli a Beneventa byl odveden, zřejmě jako obvykle do Totonisvilly. Se strýčkem to tak dobře nevyšlo, ale nevadí, nebo téměř nevadí. Starý lišák se obhájil a hned dostal milost a jemu, ani diákonu Paulovi, se nic nestalo. Také ostrý zrak dědka Anselma to přežil, to se ví. Měli ho zmáčknout a oslepit ho dřív, nežli se přišlo na omyl, má-li to ovšem omylem nazývat.

Pohotový Gunderic vykonal dobré dílo, řekl si pohotový Gunderic znovu sám k sobě. Sbíral nitky. Správně hádal. Pochopil dobré narážky druhých. Ale i to si žádá vtip, nadání a — možná božské — vnuknutí. A zatímco se díval na podzimní krajinu, na opravené valy a do vyčištěného hradního příkopu, přemýšlel. Dala mu první skvělý tip Landoalda? Když škrábala, píchala a prskala a ječela a nadávala celý rok po Radbertově šťastné smrti? Poté, co tu byli hosté z Beneventa a z Romy, když byl hradní pán pryč na služební cestě? Děvečky a pacholci si měli o hostech co šeptat. Jeden z hostí, s jizvou na čele, zůstal jen jedinou noc. A tu noc spal u Landoaldy — tehdy nebyla na dveřích ani závora, ani hák. Měla ho u sebe — ale ráno ho vyhnala, přítele z dětství, odtamtud z Angiliny doby. Druhý host zůstal déle. Jistě se s ním pobavila a on za povyražení zaplatil okem. Pokusila se ho jako mužského znehodnotit, když se s ním sama povyrazila. Hospodyně Framberta tvrdí, že se to podařilo. Přežil to, ale museli ho odvézt do Lugduna a potom přišel do Aquisgrana. Na té cestě za sebou trousil všelijaká slova, ale posbírat nešla, nic se z nich nedalo vyčíst. O *něj* se budeme muset pokusit jindy. Jméno Agibert není zapomenuto.

Gunderic viděl nitky, skvělou vazbu sítě. Vázal uzlík za uzlíkem. Tu zašeptání někoho v Mettisu, tam pár slov někoho z Ingulenheimu a z Vormatie. A pak přišlo to nejobtížnější, protlačit slova ke královskému uchu. Již to samo o sobě byl čin! A slova k cíli došla, s nejuctivějším pozdravením od oddaného Gunderika.

A náhle jím projel záchvěv strachu. Co když král zemře, řekl si. Zemře-li král, zemřu s ním. Když nebudu mít nikoho, na koho bych se pověsil, koho bych se pevně chytil.

Ale pak se mu v duši trochu rozjasnilo. Musí si v tom udělat

pořádek, musí počítat se *všemi*. A král sem musí zase přijít, zhlédnout spořádaný hrad a střízlivé a náležitě oděné lidi, dobrá loviště, dobrý kuchyňský personál, čisté pokoje a velmi šťastné, pevné a neobvykle harmonické manželství.

Mohl bych se stát vévodou. Musím dohlédnout na to, abych měl spojení na *všechny* strany. Ať se děje, co se děje. Stát se vévodou! Ve Friuli?

Otočil se, chtěl se vrátit do postele a uložit se do jejího tepla, aby si dal kvůli zádům a žaludku pár dalších doušků vína a mohl myslet na další příjemné myšlenky. Vtom zaslechl dole na cestě koně. Tři koně. Dva pány a jednoho jízdního knechta.

*

Hned jak se objevili na valu před padacím mostem, poznal Gunderic prvního z nich, muže v krásném oděvu. A nemocný hradní pán se podivuhodným způsobem pozdravil. Zaběhl ke dveřím, vykřikl rozkaz, utíkal ke stolu, uchopil zrcadlo a prohlížel si obličej, zaběhl ke křeslu, ohrnul nos nad oděvem, který tu ležel, běžel do skříně pro jiný, chvatně vklouzl do nohavic a do bot, znovu zaběhl ke stolu a k zrcadlu, přičísl si vlasy, chvilku procvičoval obličej a potom uchopil dvě berly, které si prozíravě připravil k ruce, a proměnil se v naprostého a ostražitého mrzáka, který, aby se trochu procvičil, běží ke dveřím. Tam vykřikl další rozkaz na komornou Inigardu, která stála na chodbě před dveřmi své paní. Byla již nahluchlá na obě uši a navíc měla zraněné oko a přes ně pásku, takže neviděla ani neslyšela. Ale po schodech stoupala dnou stižená, funící Framberta. Na ni křikl, vyřiď milostivé paní, aby se připravila k přijetí hostí, královského posla, známého Ercanbalda se společností. S berlemi pod paždí seběhl ze schodů a napříč velkou síní a předsíní, kde se vzchopil k naříkání a k vetchosti. A když se brána rozletěla a posel Ercanbald vjel do nádvoří, vykulhal ven a postavil se na schodišti. Zvedl zrak a v okně ložnice zahlédl Landoaldu, její neohebný prst ukazoval, vypadala vystrašeně, v obličeji celá bílá.

Ercanbald, královský levoboček, projížděl nádvořím a zvědavě se rozhlížel a potom se lehce uklonil směrem ke Gunderi-

kovi. Nato seskočil z koně, hodil otěže jednomu z hradních pacholků a vystoupil po schodišti. Tam se znovu uklonil, ne příliš hluboko, bylo to spíše pokývnutí hlavou. Gunderic složil hlubokou poklonu, ale učinil tak se vzdechy a jinými slyšitelnými a viditelnými důkazy námahy.

„Zdravím tě, Gunderiku," řekl Ercanbald.

„Zdravím tě též, můj pane Ercanbalde," řekl Gunderic. „Mám radost, žes poctil naše ubohé sídlo a prostý hrad návštěvou. Srdce se mi dme radostí, když tě vidím. Jen lituji, že jsem tak nemocný a špatný, že jsem tě nemohl přivítat v bráně."

Ercanbald neřekl, že jeho srdce puká, tón byl úsečný:

„Přicházím k tobě s rozkazem Jeho Milosti. Požádala mě, abych doprovodil propuštěnce, bývalého vězně až sem. Omilostněný má být dopraven dál do svého domova ve Friuli v Langobardii. Ujmeš se transportu. Moc s ním není, seděl dlouho v díře."

Gunderic pootočil hlavou, chorobně zavzdychal a obrátil smutný pohled na Ercanbaldova společníka, na bledého a tlustého muže, který zůstal v sedle. Někoho mu připomínal. Měl líně dobromyslnou tvář a světle modré, krvavými žilkami protkané oči, mrkaly pohodou nebo laskavostí. Muž poslušně, ale neohrabaně slezl z koně, když mu dal Ercanbald pokyn. A když mu vzal podkoní otěže z rukou, zůstal stát se svěšenýma rukama. Byl to vysoký muž širokých plecí s tlustým krkem, překypujícím břichem a silnýma nohama, ale byl tak pokřivený a sklesly, že vypadal, jako by byl celý z těsta.

„Kdo je to?" řekl Gunderic mírně a zdvořile k poslu Ercanbaldovi.

„Jmenuje se Warnefrit Lupigis a je z Forojuli. Seděl ve vazbě dlouho, myslím od roku 776. Účastnil se tehdejší vzpoury proti Jeho Milosti. Právě ho propustili."

A Gunderikovi se najednou ozvaly žaludek a dna. Bylo to ostré škubnutí. Zvedl zmateně tvář k poslovi a přitom měl sám pocit, že všechny její rysy se mu slily v jediný chaos, a ani nevěděl, jestli se směje či dělá kyselou grimasu. Pro jistotu si povzdychl:

„Och, ta pakostnice!"

Celý se zkroutil a mezitím se mu podařilo zmobilizovat myšlenky a trochu je uspořádat. Tak mohl říci:

„Prosím, pojď dál. Já se za tebou odbelhám, promiň mi mou neschopnost. Doufám, že budu mít potěšení, můj pane Ercanbalde, že se tu nějaký čas pozdržíš? V mém prostém hradě."

„Přes noc," odpověděl Ercanbald a prošel napřed předsíní. Uprostřed síně se zastavil a rozhlížel se.

„A co s tím druhým, s vězněm?" zeptal se Gunderic. „Mám přikázat, aby mu dali najíst a ustlali mu v ubytovně mužstva?"

Ercanbald si ho prohlédl od hlavy k patě. Ty ďábelský bastarde, pomyslel si hradní pán. Nástroji ďáblův. Ty satanův kozle.

„Cestujeme pomalu," řekl Ercanbald. „Z Totonisvilly nám to trvalo celý týden. Mám rozkaz, aby se s ním během cesty zacházelo dobře, ještě je trochu slabý. Bude jíst s námi. Je to velmož, jeho otec byl vévodovým bratrancem. Kde mě ubytuješ?"

„Na poschodí, na poschodí, prosím, můj pane Ercanbalde, odkulhám za tebou," řekl Gunderic.

„Dobře."

Hradní pán zavolal do hradu:

„Zavolejte paní Landoaldu! Služebnictvo, sem! Framberto! Oscaldo! Připravte dobrou večeři! A hněte sebou!"

Přiběhli ze dvora, z kuchyně a ze síně a z horních chodeb, zatímco Gunderic s hroznou námahou a za pomoci berlí stoupal po schodech. Občas na berle zapomněl a udělal pár čilých a pružných skoků. Jeho vztek vzrostl, když spatřil Ercanbalda, toho ďáblova bastarda, jak stojí rozkročen nahoře nad schody a shlíží na něho posměšně či s líným zaujetím.

Vyvzdychal se nahoru a řekl:

„A navíc je tu ještě žaludek, můj pane Ercanbalde! To věčné toulání ve službách Jeho Milosti mě poznamenalo! Promiň, že se tak loudám!"

„Hm," řekl Ercanbald netrpělivě, „kdy budeme jíst? A dohlédni, aby i Warnefrit Lupigis dostal dobrou postel. A nemá pít víno ani pivo, ale šťávu a vodu. Nejraději červenou šťávu, ale žlutá může být taky. A má dostávat tučné, vydatné jídlo. Jí teď hodně. A pokud jde o víno — prý máte vynikající víno!

Můj drahý, zesnulý přítel Radbertus je velmi vychvaloval, a on se v tom vyznal. Ve vínu a v ženách. Zemřel smutnou smrtí, velmi ho postrádám."

„Ano, velká ztráta," řekl Gunderic. „Tak mladý a ve všem tak schopný. Byl to opravdu muž, jehož lituje spousta lidí."

„Kde budu bydlet?" řekl posel znovu.

Gunderic se odšoural na berlích ke dveřím vedle svých a ukázal na ne — kvůli dozoru a nočním hovorům, pomyslel si při tom.

Ercanbald zavolal dolů do síně:

„Ať přijde pan Warnefrit nahoru! — Trochu si před jídlem odpočinu," řekl potom svému hostiteli. „Pozdravení urozené paní! Doufám, že ji u večeře uvidím. Probuď mě, až bude prostřeno. Warnefrit Lupigis dostane pokoj vedle mne."

Vešel, za ním se sedlovým vakem jízdní knecht, který za nimi zavřel dveře.

Gunderic zůstal na chvilku stát, poslouchal a uvažoval, a potom se rychle vydal k Landoaldiným dveřím a zaklepal. Inigarda vykoukla a sdělila:

„Paní Landoalda vzkazuje, že se připravuje."

Po schodišti stoupal Warnefrit Lupigis se sedlovým vakem.

„Tamhle," řekl Gunderic a ukázal na dveře vedle poslových dveří.

*

Gunderic ležel v pokoji a dále naslouchal a přemýšlel. Žaludek se mu v té chvíli uklidnil a dna odpočívala, ale měl obavy.

Nato se dostavila únava. Když zavřel oči, aby se ponořil do potřebného a posilujícího odpoćinku, uslyšel venku na chodbě těžké, šouravé kroky a jak se na druhém konci rozletěly dveře. Samozřejmě, stála tam a dívala se. Dívala se na svého bývalého snoubence. Nato zakřičela něco na Inigardu a dveře se zase zabouchly, s bouchnutím jako obvykle.

„Prokletý den," řekl si Gunderic.

Záblesky dozorcovy lampy se objevovaly vždy jednou za den. Pokoušel se s jejich pomocí počítat dny. Jinak byla noc. Ohmatával zeď a slyšel, jak nehty škrábou po drsném kameni, a když se pohnul, zaslechl řinčení řetězů. Tmu a zvuky opouštěl ve spánku, jedinými otevřenými dveřmi ke svobodě a světlu. Když se probouzel, byla noc. Nikdy nepřestal nazývat nocí to, co měl kolem sebe.

„Byl jsem na vzdáleném místě, na místě daleko od svého života," píše Johannes Lupigis mnohem později. „Tři roky, tři a půl roku nebo jen dlouhou noc, protože čas přestal být v té situaci dny a nocemi, pobýval jsem v tom, co bych chtěl nazvat Podsvětím, v oblastech, jež by bylo lze právem nazvat říší Pokušitelovou. A že jsem tehdy byl mocným Zloduchem pokoušen, nemohu popřít. Byl jsem zcela blízko panství zla a občas i uvnitř. Zpočátku jsem věděl, že existuje čas. Byl jsem vyslýchán, jak bývá zvykem, a přísně. Nepočítám tu dobu k svému životu, jako jiné doby, a na krutosti si nevzpomínám bez námahy. Mohu říci, tělesně se mi vedlo velmi špatně, ale poznal jsem i laskavost. Z očí mi sice vymačkali potok slz a staly se přecitlivělými ve sklepních tmách, ale nevypíchli mi je, ani mě neoslepili, jak se stalo muži jménem Hardrad a s jiným, který se jmenoval Theudald, kterého jsem zcela zběžně potkal, myslím, že to bylo v Aquisgranu. Oba byli usmrceni, kdežto já jsem žil."

Když ohmatával zeď, byl možná den. Možná existoval den.

Existovala roční období.

Zima byla, když do šatů, do těch cárů, které ještě nedávno nebo moc dávno byly oděvem, do těchhle hadrů pronikalo vlhko. Vlhko se ukládalo na pokožku jako blána a snad mírnilo svědění. A léto přišlo, když byl sušší vzduch. A když stékalo vlhko po zdi, venku v životě přišly asi podzimní nebo zimní deště. A ostrá zima byla, když se na zdech dělal led. Nahmatával jaro, předletí v ročních obdobích.

Jednou se objevilo v jídelní misce něco lepšího, strava, jež

chutnala po jídle z dřívějška, a on řekl nahlas sám sobě a zdím, tmě a vlhku, že musí být svatého Stefana. A po něm brzy přišlo něco jiného, něco, co bylo dlouho skryto a čekalo, dlouhý půst, vonící jinak, po sušené nebo zkažené rybě. A uprostřed toho všeho, co nebyl čas, ale něco jiného, zeď dostala ledovou polevu. Ale hned se ledové obruby rozpustily ve vlhko, v malou říčku, nejmenší říčku na celém světě i v podsvětí, jež tekla po zdi. Dlouho potom nebo hned se však řeka zastavila, koryto vyschlo a tma byla mírnější a tolik nelepila.

Tehdy k němu přišlo něco z ovzduší. S dozorcem, který zvedl závoru ze dveří, otevřel na chodbu a vpustil dovnitř několik záblesků světla a potom posvítil dovnitř lucernou, nalil sběračkou jídla nebo hodil hrst jídla do dřevěné misky, s mužem, který občas měnil podobu, měl jiný stín a hlas, jiné kroky a zvuky, a jeho pohyby, se vzduchem v oděvu nebo v dechu vstoupila dovnitř vůně květin. Trvalo to jen krátce, dlouho u něho nezůstala. Zápach výkalů ji opět přehlušil. Hned nato bylo všechno opět jako obvykle a zmizel i zápach, nebo se proměnil v jeho vlastní pach, který již ani nevnímal.

Ale vůni si pamatoval. Pokoušel se ji zadržet ve smyslech, v nose, ve svém nitru, v ústech, v krku a v hrudi. Mnoho dní přemýšlel, přemýšlel o ní po mnoho světelných záblesků a sběraček jídla a hrstí jídla. Svrběním a vlhkem se pokoušel vzpomenout si na všechny příjemné vůně, na všechny vůně květin, které zažil. Paměť bloudila jako bezmocné, uvězněné ruce a prázdná slova za jmény květin z hlubokého dětství a mládí. Růže, fialky, hořce, luční květiny a stromy, na něž si vzpomněl, že je viděl, přicházely jako prázdné, vůně zbavené slabiky. Předříkával si je nahlas. Ale vůně, všechny vůně mu unikaly. Hledající rukou, jež řinčela řetězem, se pokoušel uchopit vůni, skrývající se ve tmě, chytit ji a přinést ji k obličeji, ale vůně mu unikla, ruka voněla rukou. Květiny a stromy, květinové vůně se článek za článkem proměňovaly v řetěz, který chtěl napnout až ven a udělat ho ještě delší, aby se mohl zachytit v nejvzdálenější minulosti a spojit ho s dálkami a minulostí, spojit paměť s místem, kde byla vůně.

*

Jedné noci nebo dne, v nějakém bodě ve tmě, v nějaké skvrně, jež nebyla časem, mu vklouzla vůně znovu do vzpomínek a zůstala tam. Přišla k němu jako obraz. Zavřel oči, aby si vytvořil jinou noc a unikl tmě ve vězeňské díře, v komoře, mezi zdmi hradu, a aby se dostal do své vlastní tmy, jež by se mohla rozpustit v obrazy. A rozpustila se, obraz přišel. Vlastnil ho, mohl si ho ponechat a pozorovat proti stínítku, proti střeše očních víček, pod nimiž hledal ochranu. Viděl.

Viděl ležící tělo, mladické tělo ve válečném oděvu a mohl si oděv prohlédnout od hrudi až k nohám. Sám byl očima toho těla, jeho hlavou a jeho city a na čele ho nepálila jizva. Bylo to tělo muže poznamenaného Měsícem, ale nebylo to tělo, v němž se teď ukrýval či z kterého chtěl utéci. Bylo to jiné tělo, jeho vlastní, živé a svobodné tělo, jež nebylo připoutáno řetězy k drsnosti temné zdi, ale tělo připoutané k vůni. A pak spatřil vůni, byla to kručinka.

Spatřil nad sebou pozdně jarní nebe. Slunce vystupovalo za horami, stín ustupoval. Ležel na skalní římse, a když zvedl poraněné a poznamenané mladické tělo, aby s ním prchl, vyklonil se přes okraj římsy a zahleděl se do Podsvětí. V té ranní kráse bylo ukryté Peklo. Čekalo na něho, ale ještě mu dávalo čas. Čekalo na mládence Měsícem zatraceného a ze zlaté měsíční trávy vyhnaného, na mladíčka, který uklouzl, který byl pohrdlivě vyhozen a vykutálen do vesmíru mezi hvězdy a bičován hvězdnými důtkami. Na mládí, jež bylo vyhozeno zpátky na zem se zlomenými, bezmocnými a k letu neschopnými křídly, protože si jen na chvilku odpočinulo na té hoře a potom v čase, jenž proudí a řítí se chvatně do budoucnosti a do věčnosti, měl být vržen dál a hlouběji až na dno Pekel a zůstat tam.

Obraz zmizel, ale podržel si ho ve vzpomínce. Ve tmě byl dosažitelný. Mohl ho přivolat a uchopit ho nemotornýma rukama. Mohl se ho dotknout ve tmě zcela otevřenýma očima, vylovit ho ze tmy. Mohl jím tmu i zahánět, zbavit se jí, i když zůstala nedaleko od něho, a mohl na ni čekat. Uchopil obraz, podržel ho v mysli jako vůni květin ve vysokém čistém vzduchu, vyvolanou z noční rosy ranním sluncem ve Friuli.

Přivolal obraz a vylovil ho ze tmy, kdykoliv chtěl. To bylo vše, co dělal, to bylo vše, čím se zaměstnával. Taková byla jeho činnost, jeho práce s časem v době bez času.

Čas přestal existovat. Zlý puls času přestal bít. Už ho ani nebili. Ani nevyslýchali. Už na něho neřvali, že musí promluvit a vyzradit tajné plány, nic takového se v jeho díře neozývalo. Domníval se, že byl již odsouzen, a nehloubal nad tím, jaký trest to je. Možná to má být zapomnění, možná něco jiného, snad přece jen zapomnění. Buď má zemřít tady, zemřít časem, jenž přestal existovat, nebo bude oběšen či probodnut lidským bodnutím nebo mnoha stále nepozorovatelnějšími bodnutími času ve tmě, věčnou tmou, měsíci, roky, životy tmy, časem, který se na celý život zastavil. Jen jednou to domyslel až na samý konec myšlenky: *Jsem* tady. Zůstal jsem *tady*. Nic z mého živého života již neexistuje, žiji, ale nastoupil jsem mrtvý život. Nato myšlenka zmizela, odehnal ji, byla to vykázaná, odmítnutá myšlenka. A místo ní přišla jiná, tu podržel a často ji používal: Pojď, má milovaná vůně, přijď, ó obraze!

Řekl to nahlas nebo slyšel zvuk slov ve svém nitru. A obraz přišel.

Neustále se jím obíral.

Viděl obrysy keře kručinky, roztažené věčně zelené větve a žluté květy, jež se chystaly rozkvést. A pak jim dal vykvést, byla jich spousta, vůle rozložila na keři žluté květy, vonící kručinkou.

Dal keři trochu povyrůst, rozrust se do prvního jasného tvaru. Přitom volal k Bohu hlasitým a štěkavým nebo tichým a chraptivým hlasem, nevěděl jakým. Ale k Bohu volal či šeptal, k Němu a k Jeho svatému Synovi a k Synově svaté Matce a k několika lepším světcům, takovým, jako byl svatý Stefanus, svatý Barbatus a svatý Donatus, a navíc k blahoslavenému Gregoriovi z Turones, který jistě i po božím boku pokračuje v bádání o historii Svaté církve.

Modlil se k nim ke všem a prosil je, aby dovolili vonícímu kručinkovému keři lásky bohatě a plně vyrůst, aby mohl zaplnit tu část prostoru, jež je zdí, zdí tmy, prázdnější nežli jiné zdi, zdí naproti místu, kde seděl nebo ležel v rinceni řetězu.

A zdálo se mu, že pozoruje, jak modlitby působí! Nejvyšší mu naslouchali.

Brzy poznal, co se za kvetoucím keřem skrývá. Ale moc se o to nestaral. Snažil se zabránit tomu, co by se stalo, kdyby přišly na keř podzim a zima a potlačily a pohřbily jeho vůni. Chránil ho ze všech sil proti dešti a sněhu a bouřím a lesním požárům a podobným nebezpečím a úkladům. Když byl v plném žlutém květu a byl tak velký, že pokrýval celou stěnu naproti, ono Kdesi ve tmě, a on se mohl po mnoho probdělých dní či nocí kochat pohledem a vůní, rychle, horlivě, co nejrychleji květy odstranil. Potom keř zmenšil, rychle ho zmenšil na malou rostlinku, kterou nechal v téže chvíli, v témž krátkém a chvatném okamžiku znovu vyrůst.

Někdy dovolil keři růst příliš rychle. Vyrůstal z černých hlubin podlahy, tak jako se mládenec zvedá z mechu a nízkého vřesu a v okamžiku dosáhne plné velikosti. Vyrůstal ve chvilce, hned rozkvetl, bohatě až k hranici odkvětu. Ale až tam nesměl dospět. Ani jeden z květů nestihl opadat a ztratit svou vůni. Těsně na hranici seschnutí se proměnil v nový, rychle vyrůstající keř téhož tvaru jako předcházející, který kolem sebe šířil novou, nádhernou, svěží vůni. Vůni z života, jenž obklopoval jeho ticho, jeho odloučenost, a byla v něm.

Jindy zase průběh brzdil. Drobná rostlinka poslouchala jeho vůli a vyrůstala ze tmy pomalu, pomalounku a naplňovala předlohu zdrženlivým, plazivým pohybem, který téměř ani pohybem nebyl, spíše jen dýchajícím tichem. Avšak rostl, jeho pozorující oči stavěly, přání připojovala větev za větví a dodávala keři jeho zelenou a hnědou plnost proutí. Mohl ho nechat růst hlemýždím tempem a přitom věnoval pozornost větvím či kmínkům a kořenům. Kořeny opatrně zaléval kapku po kapce, aby přitom nemuselo pršet, protože déšť způsobil v komoře, v cele, v díře vždy velkou vlhkost. Místo toho přiváděl vodu stříbrnou stružkou ke kořenům dole v podlaze, v zemi, mohla to být i zlatově lesklá stružka, ale nedával keři přespříliš stříbrné a zlaté vody, jen trošku, tak jak sluší keři kručinky na skalní římse ve friuliských horách. Kmínky sílily, pomalu jim dopřával hodně zesílit, aby dřevo zhutnělo a ztvrdlo

a aby se slabounká kůra trochu odloupla, ale ne zas tolik, aby si keř připadal starý nebo aby mu to uškodilo.

Keř rostl, větev za větví. Někdy dovolil mladé zeleni, aby se rozšířila po celé stěně naproti němu do největší předlohy, než rozkvetl. Když se k tomu rozhodl, nechával ho rozkvétat opatrně, obezřelým řinčením řetězu. Lakomě mu dával rozkvést a přiděloval keři květ za květem, opatrný mistr květů. Rozkvět řídil od počátku pomalu. Připojoval poupě za poupětem tak pomalým pohybem, že se to dělo téměř nepozorovaně, a nespěchal na poupátka, aby rozkvetla. A potom jim stejně pomalu přikázal, aby se otevřela, jedno po druhém, a ne v zpomalujícím období, všechna najednou. A po dlouhých a mimořádně skoupých úvahách jim konečně dovolil vykvést, což bylo nejdůležitější. Každý květ měl v předloze své místo, právě tak jako každá větev a větvička měla pamětí určený tvar, do nichž se musely pokaždé vrátit, při každém vyrůstání. Tento druh kručinkového keře, keř pomalosti, nikdy nedokončil. Když připravoval změnu v rychlosti růstu a přívalech vůně, zabil keř během růstu nebo v následujícím, ale zdaleka ještě nedokončeném rozkvětu, čekající, okolostojící tmou, dal světlu a barvám vyblednout ve tmě a keř zmizel ze stěny. Nakonec na zdi zářil matně jen jediný květ, nevydával již světlo a jeho vůni nebylo téměř cítit. A teprve na nejzazší hranici vnímatelnosti, v posledním okamžiku zániku, v němž blednoucí jas úplně pohasíná a vzdává se tmě, dovolil novému keři, aby zakořenil. A jednou zašel se svou stvořitelskou silou tak daleko do tohoto téměř-ničeho, že dovolil, aby vyrostl ze semínka.

To byl poslední, na který mu jeho tvůrčí síla stačila. Tehdy věděl, co čeká za ním.

Když Ercanbalda probudili, krásně se ustrojil a přikázal jízdnímu knechtovi zavolat Gunderika, aby mohl přijmout jeho rozkazy.

Gunderic čile vyskočil z postele a podíval se do zrcadla. Byl ještě náležitě pohublý a bledý; výraz si zachovával s pomocí strachu. Těžce dýchal, vypadalo to přirozeně. Musím si dát pozor, abych se nezapomněl, říkal si. Musím to zkusit, abych mohl zůstat doma. Musím ji zase zkrotit. Nebo že bych se jí zbavil?

Když si svou úlohu dostatečně nacvičil, odkulhal k Ercanbaldovi, a na krátké cestě klepal berlemi o zem, jak to šlo. Znělo to přesvědčivě, jak doufal.

„Promiň, že jsem se zdržel, můj nejmilostivější pane Ercanbalde," řekl, když vešel do dveří. „Jsem opravdu ubohý vrak, úplně vyčerpaný, tak je to. Vyčerpaný věrností ve službách Jeho Milosti. Promiň mé zdržení, opravdu se nemohu rychleji hýbat. Ani na koně bych se nevyškrabal — ani ven nemohu jít."

Ercanbald seděl u stolu a pohrával si se zrcátkem. Otočil bez chvatu svůj svěží, dobře udržovaný obličej ke Gunderikovi a beze slova si prohlížel hradního pána.

Že bych zašel příliš daleko, řekl si v duchu Gunderic.

„Jinak mi nic vážnějšího není," dodal. „Samozřejmě, je tu dna a potíže se žaludkem. Potřebuji si jen měsíc nebo raději dva tři měsíce odpočinout. A pak budu zase junák jako dřív."

Ercanbald naslouchal zdánlivě pozorně a s účastí, jeho snědá, široká ruka hladila krátce zastřižený zrzavý vous a boubelaté, svěží tváře. Zářil blažeností a sebejistotou a jeho tvář byla stejně laskavě veliká jako tvář králova ve chvílích mírnosti.

Ty ďáblův bastarde, pomyslel si Gunderic a s pokorou se na něho srdečně usmál.

„Je to rozkaz, máš se postarat o Warnefrita Lupigise na celé cestě odtud do Friuli."

Ty čertův vyslanče, pomyslel si Gunderic.

„Samozřejmě rozkazu uposlechnu, tak jako vždy, můj pane Ercanbalde," řekl. „Slova Jeho Milosti jsou pro mne samozřejmě nejvyšším zákonem, vždycky byla. Mohu se zajatcem poslat pár nejspolehlivějších mužů."

„Warnefrit Lupigis není žádný vězeň, to si pamatuj!" řekl Ercanbald. „Je to trošku chorý šlechtic z Langobardie a je právě na cestě domů. Ani na okamžik nesmíš zapomenout, že laskavostí Jeho Milosti mu byla vrácena všechna práva."

Mlčení. A Gunderic, který hned nenalezl vhodná slova před vyslancem Jeho Milosti, se mlčky uklonil a pomyslel si: Ďáblovo hovado.

Ercanbald ho pozoroval dál.

„Jeho Milost se mě ráčila zeptat na radu, jak ho dopravit domu," řekl. „Odpověděl jsem samozřejmě, že nejlepší myslitelná a také nejméně namáhavá, nejpohodnější a nejzdravější cesta je tahle. A rovněž jsem poukázal na to, že nejlepším průvodcem pana Warnefrita Lupigise — a Lupigis je šlechtické krve, ať si říká, kdo chce co chce — jakého by mohl dostat, aby dojel domu naprosto bez úhony, jsi ty. Jeho Milost ho může klidně předat do Gunderikových rukou, řekl jsem. A Jeho Milost odpověděla: Výborně! výborně!"

„Opravdu to Jeho Milost vyslovila?" zeptal se Gunderic a ze žaludku se mu vyvalilo do hrudi trochu hřejivého tepla.

Ercanbald se široce a laskavě usmál:

„Tak nějak."

Hřejivost v hrudi zůstala. Gunderic v duchu vyslovil opět několik hrubých nadávek, a když jimi naplnil své srdce, pravil:

„Ale jsem nemocný a poslal jsem o tom Jeho Milosti zprávu, můj pane Ercanbalde."

Ercanbald se dál široce usmíval, ale už ne tak laskavě.

„Ano, Jeho Milost o tom ví. Ale řekl jsem, když náš dobrý Gunderic z Genavy dostane tak čestný a důležitý úkol, bude jistě hned zdravý. A nemám snad pravdu, Gunderiku?"

Zuby se mu zaleskly, ukázal svá mladá, svěží ústa s dobrým chrupem.

Ty vyslanče Pekel, ty lstivý ďáblův hade, pomyslel si Gunderic a řekl:

„Jenže jsem skutečně nemocný, můj pane Ercanbalde! Samozřejmě že jsem poctěn milostivým úkolem Jeho Milosti, ale cítím se opravdu špatně. Totiž, nic vážnějšího mi není, a není to nic nevyléčitelného, ale právě teď mi dělá potíže chodit. Chtěl jsem požádat Jeho Milost, aby mi dovolila zůstat přes podzim a zimu doma. Taky musím mít trochu času, abych se mohl postarat o svoje barunství."

Ercanbald se k němu otočil zády, vstal a díval se oknem na barunství. Potom se náhle otočil:

„To tvoje barunství, nebo jak by se tomu mělo říkat, není tak obrovské, aby se nedalo zvládnout, podle toho, co jsem slyšel. Přitakal jsem slovu — výborně, nebo jak to Jeho Milost ráčila formulovat. A také jsem vyjádřil mínění, a mě poslouchá rád, že Jeho Milost má sotva jiného tak poctivého služebníka a mimořádného posla, jako je Gunderic z Genavy, poté, co se Radbertus, kterého všichni moc postrádáme, stal obětí tak politováníhodného neštěstí."

Tak teď už snad svou pekelnou kaši dovařil, myslel si Gunderic a opět se pokorně, srdečně a vděčně usmál. A se vzdychem, který jen dokazoval chorobu, bolesti a účast na dlouhém a všeobecném truchlení nad Radbertovým skonem, řekl:

„Je to opravdu ztráta. Ještě dnes spousta srdcí truchlí."

Ercanbald řekl trochu ostřejším tónem:

„A Jeho Milost mi odpověděla: Zcela správně nebo nějak podobně. Možná řekla asi tohle: Gunderic je pro ten úkol vhodný. Už pěkně dlouho neměl nějaký důležitější úkol. Nejvíc se zabýval v poslední době sbíráním řečí — ale prosím, i řeči mohou být užitečné, řekla Jeho Milost. A já jsem mu navrhl, že bys tam dole mohl vyšetřit jisté věci. Friuli znáš, přivedl sis odtamtud svou choť. A znáš taky v každém ohledu bezpečné cesty. Pojedeš zítra časně ráno."

„Já..." začal Gunderic, ale Ercanbald učinil pohyb rukou, věc tím byla vyřízena a řekl:

„Podle rozkazu máš jet pomalu, bude to pro tebe učiněný výlet. Já si musím pospíšit zpátky do Aquisgrana, mám doprovodit Jeho Milost do Romy."

Gunderic sklopil hlavu a jen stěží se bránil nevhodným slovům, jež se mu drala krkem do úst. Rychle zauvažoval a přišel

na to: Mohu onemocnět někde jinde. Cestou mohu ulehnout. Bezmocně zůstanu ležet. Mohu...

„Skláním se přirozeně před vůlí Jeho Milosti," řekl. „A teď bychom mohli sejít dolů, pane Ercanbalde. Mám za to, že je prostřeno."

*

Ercanbald byl tak dvorný, že se postavil uprostřed zadní síně vedle Gunderika a Warnefrita Lupigise a očekával paní Landoaldu, k níž vrhal okouzlující pohledy, když sestupovala po schodech. Zešeřilo se, v krbu hořelo a svíce a schodištní lucerna již svítily. Z kuchyně se šířila vůně spáleného tuku.

Paní Landoalda se upravila krásně jako vždy, když urození hledači krásy a jiní badatelé navštívili hrad. Alespoň v tom se mnou táhne za jeden provaz, řekl si Gunderic. Měla na sobě šaty z Romy, Radbertovy šaty, nemohla se jich stále nabažit, a přikázala poloslepé Inigardě, aby jí přelíčila její bledost — udělala to lajdácky, ale ve světle svící to nebylo tak moc vidět. Vyzdobila se spoustou prstenů a náramků a řetízkem na krk, který vylovili v hradním příkopu s ostatními odpadky, když ho čistili: řetízek s křížkem. Gunderic si řekl: Ercanbald se vyfintil víc, než je u dvora dovoleno. To bych mohl v příhodné chvíli nahlásit. Dá se to říci, jako bych obdivoval nádheru. Chce zkusit, co druzí... Ale nechme ho, nechme ho na pokoji. Může se mi to hodit. Ať se nafukuje. Určitě k ní chce dnes v noci do postele. I to by mi mohlo prospět, když tam chce. Mohlo by to prospět.

Ercanbald se uklonil, o pár kroků postoupil, hodil trupem a zadkem, jako by trochu poklekl, předváděl dvorní tanec, hejsek jeden. Zapomněla na svůj neohebný ukazovák a prst na něho ukazoval. Ať si blázen blázní! Ale dej si pozor na oči a na moudí, Ercanbalde! Jsi v nebezpečí. Víc než si myslíš. Ercanbald učinil novou úklonu, chytil ji za ruku a políbil. Necháme ho. O všem můžeme vhodnými slovy referovat, říkal si hradní pán.

„Buďte vítán v našem prostém domě, můj milostivý pane," řekla Landoalda a rychle si ho měřila, její pohled přejížděl po silné, trochu těžké postavě. Zrzavý vous se mu leskl olejem.

krásně to kolem něho vonělo. Je má, je mým vlastnictvím, mou kořistí, myslel si Gunderic. Její oči bloudily.

„Doufám, že mi milostivá paní odpustí všechny starosti, které jsem přivolal," řekl Ercanbald a obličej mu zářil. „Ale takový je už úřad, dostal jsem rozkaz zajet sem se vzkazem."

Znovu se zbloudile usmála, Gunderikovi se zdálo, jako by její pohled při odpovědi bloudil:

„Vždycky máme radost z návštěvy na našem prostém hradu. Můj choť vám to již jistě řekl, můj pane?"

Ne, nedívala se na Ercanbalda, dívala se na druhého z nich. A Gunderic věděl, že pod líčidlem ještě víc pobledla. To jí neškodí, pomyslel si. Patří jí to. Jak na něho civí, proč tak civí?

Gunderic pokýval hlavou. Doširoka otevřenýma, ne vyděšenýma a ani ne nespokojenýma, ale bloudícíma očima se dívala na Warnefrita Lupigise, na jeho tvář a prostý oděv. Stál za Ercanbaldem a Gunderikem. Ruce mu bezmocně visely dolů, vypadalo to, jako by jeho velké ruce, s nimiž si nevěděl rady, byly v rukávech volně přišity. Unaveně na ni civěl, nic se v jeho pohledu nezapálilo. Udělal neohrabanou poklonu a poprvé od chvíle, co sem vkročil, promluvil:

„Děkuji Bohu a Jeho Milosti a panu Ercanbaldovi i vám, že jsem sem mohl přijít a že tu dostanu dobré jídlo."

Oči zůstaly prázdné.

Ale v jejích se něco dálo. Nic takového v nich Gunderic již po léta neviděl. Přišlo to rychle, ale pochopil: oči měla naráz plné slz. Byla tam blána slz, jež se nespojila v tekoucí kapky. Sklonila před Ercanbaldem hlavu, stiskla dlaně a slyšitelně zamumlala:

„Prosím, pánové!"

Vstoupila před nimi do malé síně a usedla do čela stolu — na mé místo, pomyslel si vztekle Gunderic a kulhal za ní, těžce oddechoval a ťukal berlemi o zem. Potom opatrně, soužen pakostnicí, usedl do křesla po pravé straně stolu a dělal pána domu odtamtud. Ercanbalda měl proti sobě a za zády hranici, měl dobrý přehled i dobré osvětlení. Warnefrit Lupigis stál vedle Ercanbalda, dokud mu královský levoboček nedal znamení. Pak usedl, dá-li se tomu tak říci. Sesypal se na židli vedle něho,

a židle to kupodivu vydržela. Zatímco čekal na mísu, sepjal ruce a pokorně svěsil hlavu. Možná děkoval Bohu a králi a Ercanbaldovi a Gunderikovi a paní Landoaldě za jídlo, které si nacpe do velkého břicha.

Záblesky světla v jejích očích.

Stíny na závěsech za hosty, stíny v pomalém tanci, zvedající se a klesající hlavy.

„Prosím, pánové," řekla opět.

Semínko rostlo. Byl to poslední keříček kručinky, k jehož stvoření měl Johannes Lupigis ještě sílu. Vytvářel ho ze vzpomínek a ze tmy. Věděl to. A věděl také, co bude ve zdi za ním: brána.

A dovolil semínku, aby beze spěchu vyrůstalo v hubené, větrem udusané zemi na skalní římse, zatímco on po měsíce ležel na zádech na zemi a od jizvy, od svědění a od nohy ho bolela hlava, kterou si narazil při pádu z Měsíce, bolela ho ještě od nevyléčených ran, které utržil při výsleších a od odřenin na kolenou, na loktech, na prsou a ramenou. Od ran a otlaků po celém těle. Čas běžel, jejich čas, lidský čas venku. Pomalu připravoval plán: zvednout se. Pozvedl se, když uslyšel duté, plné zvuky nebo prázdné harašení jídelní misky o kamennou podlahu, nebo když se objevil před jeho příbytkem, komorou, dírou, světelný záblesk z chodby. Když se však v díře opět zešeřilo a opět nastalo obvyklé ticho, klesl zpět na záda, uložil se k odpočinku a přemýšlel — tím, co v něm myslelo — o tom, jak dny, týdny, měsíce a roky běží, jak uběhly. Přemýšlel o čemsi, co je časem a co se pohybuje kdesi daleko. Zavřel oči a obraz se vrátil, vystavěl ho, otevřel oči a on zůstal. První, slabounký výhonek vyrazil, první křehký klíček vyrazil ze semínka v prsti. A s každým dnem, s každým naplněním jídelní misky a světelným paprskem viděl, že keř povyrostl, že se stal výhonkem a dalšími výhonky, které již voněly slabě kručinkou. A jednou, když se dotkl pojmu času, zřejmě to byl zase čas, pomyslel si, že rostlinka bude s pomocí boží a jeho pomocníků potřebovat ještě rok nebo dva, nebo je-li milost ještě dál dost velká, spotřebuje tak deset let na dostavění. A bude-li Bůh stále tak laskavý, jako již několikrát byl, mohlo by to trvat deset let — jejich času venku — než on, který si stále ještě pamatoval své jméno Johannes Lupigis, Johanniperto, Perto, bude muset vystoupit z vidiny a z vůně a vstoupit do něčeho jiného, odejít na jinou schůzku.

Keř se mu několikrát roztříštil. Připadalo mu to jako vzpla-

nutí suchého listí v mohutném ohni nebo jako kámen hozený do skleněného zrcadla. Rozprskl se na jiskry a světelné záblesky, jako když tě někdo uhodí do oka. Stalo se to, když nový muž zvenčí, načas přidělený biřic, v chvatu a nezkušeně zabouchl tvrději nebo neobvyklým způsobem dveře, nebo když dupal po kamenné podlaze, nebo když někdo, kdo měl ještě zdravý a silný hlas, dostával bití a křičel při tom. Kdosi hluboko v nějaké místnosti, v hradní díře, v jeho zdech, nějaký zakopaný člověk nebo bývalý člověk trhal řetězy a pokoušel se je přetrhnout a uniknout otevřenými dveřmi, dírou možnosti ve tmě. Jeho dveře se rozletěly a obdélníkem jejich otvoru dovnitř vniklo světlo, oslňující záře jako z nebe nebo z podzemních krajů a on před ní musel přimhouřit oči, takže všechny ostatní obrazy zmizely s nimi a obraz keře vybledl. Když pak oči otevřel k nově rozhozené tmě a ohmatával rukou zeď, a našel tam jen drsný kámen a zaslechl řinčení řetězů a rukou s řinčícími řetězy tápal po podlaze, našel jídelní misku, pomyslel si, pocítil: Musím hodně jíst, všechno musím sníst, musím polykat silou, abych byl silný, abych mohl ještě víc jíst, abych měl sílu tě vidět, ó můj milovaný kručinkový keři.

Jedl všechno, co dostal, a žvýkal chléb a hledal rukou další jídlo, ale potravu už neměl, miska byla prázdná, byl hladový. Napil se ze džbánu s vodou, který stál na podlaze, v jednom bodě, v místě ve tmě, vsál do sebe poslední kapky, aby zalil jídlo, zavřel oči a opřel se odevzdaně o zeď. Olizoval si ústa, vylizoval drobečky jídla, jež se ukryly na patře, za zuby, mezi zuby, mezi rty i zuby, chytil je, nepustil je a drobty sklouzly se slinami do útrob.

Viděl jen tmu, nejdříve obyčejnou tmu, právě vpuštěnou tmu. Avšak ze tmy pomalu vystupovaly zbytky rozbitého keře a tak mohl znovu začít stavět.

Naučil se sestavovat kousky, větvičky, výhonky, kladl je na správné místo, stavěl kousek po kousku, krok za krokem, pečlivě, znalecky. Skládal mozaiku jako pilný a úkolem zcela zaujatý řemeslník a mistr zdobič. Stavěl dlouho a rukou, jež řinčela v řetězech, tam vkládal opatrně, velmi pečlivě květy. Ne všechny, jen některé, spoustu květů, zatímco tma postupovala nebo ho klidně, nehnutě obklopovala a čekala.

Byly to květy, naplněné jeho poslední květní silou, a měly stále zářivější barvu zlata, měsíčního zlata a silnější vůni, mnohem silnější, nežli s jakou se setkal na horách, v rozsedlině před dlouhým časem. Budoval dílo, velké, potřebné dílo svých přání, stavěl kousek po kousku, krok za krokem, tak jako moře přikládá vlnu za vlnou na pobřeží, tak jak stoupá chlad a zůstanou jen vlny a zastaví se jako mozaikový obraz na kostelní zdi, na kostelní klenbě, strnulé, ale zůstanou. A ve strnulé poloze zůstal i keř, vítr se ho nikdy nedotkl. Zachovával si svůj tvar, byl zamčen pevnými zámky a řetězy ve vzpomínkou určeném tvaru, téměř ho dokončil.

Byl to stý nebo tisící, poslední keř.

A když se k němu tma díry ještě více přiblížila a byla již těsně u něho a přitiskla prsa a údy na jeho hruď a údy a sklonila se nad ním a lehla si na něj a objala ho, ještě stále viděl poslední květ, mizící ve zdi. Tak obraz umíral.

Venku ubíhala léta času. Vše, co cítil, nač myslel a vzpomínal těmito lety, celé břemeno vzpomínek a znalostí, jež si s sebou do díry bez času přinesl a rozložil před sebou, tak jako před sebou rozkládá hledač pokladů nebo žebrák večer vše, co nalezl nebo vyžebral v almužnách, co nalezl před domy bohatých nebo vykopal ze země — to vše zmizelo již během prvních těžkých měsíců času, jímž se venku měří a počítá čas. Byl rybářem, vysedávajícím za soumraku a vytahujícím prázdné sítě, z nichž zmizel úlovek, do nichž dopadla tma. A ze tmy, jež tak přišla, z dobré tmy, osvobozen od bití a výslechů, z osvobozených a osvobozujících temnot hluboko uvězněného, z temnot často tak hustých, že ho mohly skrýt i před bolestí, bral odpočinek. A z odpočinku vystupovalo očekávání. Nejprve obyčejné, ale přesto stále nové očekávání jídelní misky, očekávání, že svrbění a pálení úplně zmizí, že pokožka se uklidní, že rány přestanou bolet. To byl nejbližší cíl jeho života či existence. Pak přišlo očekávání čehosi jiného a s ním přišlo přesvědčení, že se stane něco jiného, dojem, pocit, který nebyl nadějí ani zoufalstvím, ale očekáváním. A pak začal v tmách hledat život, něco živého. Hledal světlo, obrazy a vůně — a z tělesného pachu, z pachu vězňů, jenž houstl v zápach, přišla krásná vůně, uchopil ji a byla to vůně kručinky.

To bylo za dobrých časů, říkal si nahlas, nebo si šeptal neslyšně, když se kolem něho snesla tma a když zavřené oči již nemohly na stěně obraz vidět.

A co kručinkový keř, neměl ho již dost, nehrál si s ním na kočku a na myš, nemohl se žertem nebo smrtí proměnit v přízrak? A jednou, ve chvíli, jež mohla být dnem či nocí, se k němu vrátil. Viděl jeho obrysy, větve, něco jako roští na zaschlém kořenu, obrovský kručinkový keř, bezkvětou a nevonnou kostru kručinkového keře, raneček kostí čehosi, co bylo již dávno pohřbeno a teď na několik okamžiků vystoupilo před jeho očima z hrobu. Viděl nejasnou kresbu na zdi a pevně zavřel oči.

A tehdy pochopil, že čas čekání pomalu končí a že přijde ono druhé.

Zřekl se Boha.

V šepotu a ve výkřicích odmítal dobrotu boží.

Zřekl se krále.

Šeptal, že hluboce lituje neznámého Hardrada a že miluje Theudalda jako přítele, jako jediného přítele a bratra, jakého kdy měl, hrdého, odvážného muže, postavu, jež se jmenovala Theudald.

Ještě se pokusil zadržet obrysy na zdi, hru světla, jež neexistovala.

A věděl, že se mu rozletí před očima, že světlo vybuchne, a také se rozletělo.

Vzadu se otevřel obdélník, nebyly to však dveře dozorcovy, ale jiné dveře: brána, cesta dolů. Řetězy odpadly, aniž se uvolnily ze zdi. Nikdo mu je neotevřel. Neopustily jeho zápěstí, jen se prodloužily. Neztratily svou váhu, ale byl dost silný, aby je unesl i vstoje. V jejich řinčení vstal a kráčel k Bráně.

Gunderic pozoroval.

Můj pán bastard Ercanbald pil vychvalované víno s velkou žízní a nedbal na stoupající opilost, když byl daleko od dvora. A také vychvalované jídlo pojídal hladově a mezi sousty a doušky vína mluvil: víno do sebe, řeči ze sebe. Oči se mu mocně pod zdviženým obočím koulely a pomrkávaly zamilovanými pohledy do poháru, po míse, po paní Landoaldě. Zuby mu zářily, často se objevoval jeho mocný bastardský chrup.

Gunderic poslouchal.

Jen ať se prořekne, myslel si hradní pán, choť a pozorovatel z povolání. Jen ať klidně žvaní dál. Jen ať ty jeho řečičky, pomluvy, vychloubání tečou. Však se jeho dvorské vychloubání ke dvoru zase proplíží: odposlechnuto. Jsou takové cesty. Mají tam lidi, kteří dovedou doručit leccos z posbíraných, polotajných, venku v říši dlouho ukrývaných řečí až k nejmocnějším. Jen žvaň dál, můj pane bastarde. Poslouchám. Jen si zažertuj o Jeho Milosti, žertuj si v zastřených slovech, jak nejlépe umíš: slova však vycházejí z úst tak, jak jsou míněna. Vyjdou z nich.

Čím je Ercanbald u dvora? Pravým nebo nepravým bastardem, kterého nemá nikdo rád, protože bastardský lesk jeho jména mu daroval více moci než rozumu, a rozhodně více moci než laskavosti. Jeho velké, modré a krví podlité oči se pokoušely hledět panovnickým zrakem. Ercanbaldovy oči se opravdu podobaly očím královým, ale přesto mohl o jedno z nich přijít, mohl ztratit obě. Jen si žvaň, myslel si Gunderic. Posloucháme a nezapomeneme.

Landoalda seděla vzpřímeně v křesle, možná poslouchala, možná ne. Její ztuhlý prst se zapomněl skrýt a ukazoval na bastarda. A bastard mrkal a kroutil očima. Mohl by ale přijít o oko, o obě oči, mohl by přijít o víc nežli jen o obě, kdyby vykročil příliš daleko za dvorní pravidla a kdyby si ve své bastardské moci myslel, že je na tomto odlehlém hradě pánem.

Kdyby zapomněl na nařízení Jeho Milosti pro vyslance a zaklepal v noci na její dveře a byl do nich vpuštěn, tak by měl velkou příležitost stát se tím, čím se stal po jedné takové noční návštěvě Agibert. Nejenže ztratil jedno oko, ale navíc i možnost potěšit se mužně s ženami, a místo toho se teď musí ve dne v noci věnovat jen Bohu a učenostem v kázáních a spisech. Gunderikovi se zazdálo, že krmě je velmi dobrá, když si tohle připomněl.

Pozoroval všechno. Ano, sedí jako vždy vzpřímeně, vůli má, pomyslel si o Landoaldě. Její štíhlý krk byl ještě šlachovitější, jak se mu zdálo. Trčel z límce jako ptačí krček. Jako krk dravce, pátrajícího orla. Na okamžik na ni byl pyšný. Tu a tam, jak se zdálo, povzbudila Ercanbalda nepatrným úsměvem či pohledem. Ale šetrně, žensky chytře, neplýtvala jimi. Neodmítala ho, ale udržovala si odstup, byla hradní paní, chotí pana Gunderika. Bastard si to vykládal podle přání své opilosti. O mne se milostivý pán nezajímá, pomyslel si Gunderic nenávistně. Zapomněl, kdo je tu hospodářem. Ale nejsem z těch, kdo by na sebe u vlastního stolu dali zapomenout. Mohla by ho být škoda, ať už je opravdu bastard nebo si to jen namlouvá. A i Landoaldy by bylo škoda, pomyslel si vztekle. Ani se na mě nepodívá. Jen na toho druhého, na muže z jihu se dívá. Jen aby se na něj nedívala moc, aby se do něj nezakoukala. *Do takového!* do nějakého Lupigise — a prý to bývali urostlí a chytří muži, jak jsem slyšel.

Propuštěnec hltal jídlo, na nikoho se ani nepodíval. Byl uzavřen sám v sobě, hladový muž, hltal jídlo, jako by od pamětihodného roku 776 nedostal najíst. Nebo roku hodného zapomnění? Kdo ví? Chlap vypadá ale hloupě. Jenže oni už takoví bývají, muži, kteří nějaký čas seděli v závětří. Z odloučenosti jsou na dlouhou dobu hladoví. Nechtěl bych ho mít na stravu dlouho, pomyslel si hradní pán Gunderic a opatrně okusoval svými chatrnými zuby drůbeží stehýnko a dokazoval tak všem, že musí myslet na žaludek. A také si dával dobrý pozor, aby tu a tam zavzdychal, jenže Ercanbald se o jeho vzdechy nezajímal, ani se na vzdychajícího nepodíval.

Landoalda přenesla pohled a řekla:

„Doufám, pane Ercanbalde, že jste měl příjemnou cestu?“

To říká všem, kteří k nám přijdou, pomyslel si Gunderic. Na nic jiného nepřijde. Třeba, aby řekla pravdu: Doufám, že cesta byla nepříjemná a obtížná a ve všech ohledech nudná, ty bastarde mizerný. Málem se tomu zasmál, ale ovládl se, a místo toho vyloudil na tváři bolestnou pakostnicovou a žaludeční grimasu. Ale nikoho nezajímala.

Landoalda přenesla pohled zpět na druhého muže. Warnefrit Lupigis zachrochtal a hlodal svými špatnými zuby dál. Stoličky, jak se zdálo, mu držely ještě dobře. Ptačí kůstky praskaly, ochablá ústa vycucávala morek, muž seděl skloněn nad talířkem, mlaskal, pokožka na temeni měla ještě mrtvolnou barvu, ačkoliv byl již dlouho venku na čerstvém vzduchu.

A můj pán Ercanbald promluvil:

„Ano, milostivá paní, počasí je krásné a nijak jsme nespěchali. Pan Warnefrit Lupigis je klidná povaha, nemá spěch rád.“

Gunderikovi se zdálo, že v očích propuštěnce něco zazářilo, měl je malá, přivřená požitkem z jídla. Možná v nich zbyla trošička rozumu.

Gunderic pravil:

„Ale panu Warnefritovi zbývá ještě kus cesty, nežli dorazí domů ke svým.“

A s Landoaldinýma očima se stalo cosi podivného, bloudily, ale byly vlhké.

„Do Forojuli je to pěkně daleko,“ řekl Gunderic hlasitěji.

Tehdy pozvedl Warnefrit Lupigis opět hlavu, prudce. Zahleděl se do Landoaldiny tváře, pronikl jí zrakem přímo do těla, řekl si Gunderic. Byl to jen záblesk rozšiřujících se očí, otevřely se, byly to vidoucí oči. Gunderic pocítil úlek.

Tenhle! pomyslel si.

Její tvář se změnila. Bledost proráží líčidlem, řekl si Gunderic.

Ercanbald pil, žvanil, smál se, cenil zuby, bavil se, jeho pohoda vzrůstala.

„Měla byste se někdy ukázat u dvora, má paní,“ řekl a věnoval úsměv i hradnímu pánovi. „I náš pan Gunderic je tam příliš zřídka.“

„Mé choti i mně se v našem malém ptačím hnízdečku velmi líbí," řekl Gunderic. „Jsem rád, když mám občas klid a mohu pečovat o své zdraví."

Ercanbaldův zájem o Gunderika byl přechodný. Nedbal o jeho slova a znovu zkusil zahledět se Landoaldě do očí, takovým zcela radbertovským způsobem.

„Jistě si občas připadáte velmi osamělá, má paní?"

„Nejsem nikdy sama," odpověděla, aniž se na něho podívala. Pozorovala druhého z mužů. V očích měla lesk, ale ne ten zlomyslný, zlý a šílený. Jsou to opravdové slzy, pomyslel si Gunderic, trochu s pohnutím, ale ne zcela dojatě. Je chytrá, moc se změnila.

Propuštěnec se dal znovu do kousání a chroupání, pil často a žíznivě, usrkoval z poháru rudou, ostružinovou šťávu. A na popelavých rtech a v pokleslých koutcích úst měl tuk a drobečky.

Gunderic čekal, co se s Landoaldou stane. Bál se toho, ale současně si přál, aby bastard a ten druhý spatřili ďábla. Vždycky se s ní něco událo, když přišli hosté a napila se vína. Někdy zkrásněla a byla jako dříve, jako třeba pro Radberta, měla opět svěží hlas, téměř veselý, a měkké pohyby. Jindy se jí oči zúžily, byly ostré, bodavé. Pobloudění narostlo, zůstala sice sedět u stolu, ale zmizela kdesi v dáli, v cizině. A někdy došlo k tomu, že zvedla něco ze stolu, mísu, džbán s vínem, jídlo a někam je hodila, buď do ohně, nebo na podlahu na hosty nebo na chotě. Živá, ohnivá povaha, říkali někteří hosté. Teď ho však její klid, její klidná důstojnost zneklidňovaly.

Znovu se pokusil Gunderic odvést Ercanbaldovu pozornost směrem ke Gunderikovi, zvláště ke Gunderikovým nemocem.

„Bylo by skvělé, kdybych byl právě teď zdravý," řekl. „Abych mohl zas sednout na koně. Mohl bych pro tebe, můj pane Ercanbalde, uspořádat hon. Tady v horách a v lesích máme divočiny víc než dost."

„Kdybych tak měl čas!" řekl Ercanbald a zuby mu zablyštěly nečekaně přátelsky. „Ani bys při tom nemusel být, mohu lovit sám. Jenže ty musíš zítra ráno vyrazit tady s naším přítelem Warnefritem, můj dobrý Gunderiku."

Těžko rozhodnout, byl-li to posměch nebo opilost. Ercanbald pil, jak se sluší a patří. A Gunderic si řekl: Že bych to zkusil jinak, tvrději. A zkusil:

„Ne, ne, i ty máš své rozkazy. A musíš poslouchat. Kdybych nebyl tak nemocný, vyjel bych ihned, ještě teď večer, v noci. Vím, jak netrpělivá Jeho Milost bývá, když se oddaluje něco, co spěchá. To by tak chybělo, aby ses na zpáteční cestě opozdil! Jeho Milost by tě mohla dát do opatrování, například pod zem, v Totonisville — kdybys tu zůstal příliš dlouho. Ne, to by Jeho Milost jistě neudělala, s *tebou* by jistě něco takového neudělala. Byl to jen takový nápad, myšlenka poslušného služebníka."

Myslel si, že výsměch byl přiměřený a nepříliš hrubý a otevřený.

Ercanbald si ho prohlédl s větší pozorností. Ústa se mu smála, objevily se i zuby, oči se však stáhly a dívaly se ostřeji.

„Ne všichni se vystavují takovému riziku," řekl. „Aby se měli právě tak, jako se má v téhle chvíli bratr přítele Warnefrita. Jeden bratr do díry, druhý z díry. Byls to přeci ty, kdo propašoval Jeho Milosti pár slůvek. Nakapal tu a tam nějaké to slovíčko z různých stran. A konečně tam sedí."

Její hlas se ozval, hlasitě, ječivě:

„*Kdo?*"

„Johannes Lupigis, tuhle bratr Warnefritův, strčili ho do sklepení v Totonisville, když měl odvést — tady toho. Myslel jsem, že to milostivá paní ví? Cožpak Gunderic..."

Prst jí ukazoval, prudce se zvedla, i tentokrát se s ní něco stalo: převrátil se džbán s vínem, víno vytékalo. Zamířila ke dveřím s rukama napřaženýma před sebou, jako by tápala mlhou a tmou. Ercanbald stačil jen překvapeně otevřít pusu a už byl na nohou. Gunderic učinil totéž, ale naštěstí si vzpomněl, že je nemocný a sklesl opět se vzdechem do křesla.

„Nechte ji být!" zavolal. „Je trochu přecitlivělá. Má choť."

Ercanbald vyletěl za ní — nedůstojně, řekl si Gunderic. Zmobilizoval všechny síly, uklidnil se a zůstal sedět. Podívali se s Warnefritem Lupigisem na sebe. Warnefritův pohled byl otevřený a chytrý, ústa pevnější, ne tak ochablá jako před

chvílí, a ani ne udiveně rozevřená. Ruce se sevřely v pěst, byla v nich síla. Teď mě sprovodí ze světa! pomyslel si Gunderic a znovu vstal, jeho soustředění povolilo, držel jednu z berlí napřaženou jako k obraně, k úderu, připraven udeřit toho velikého chlapa po hlavě.

V propuštěncových očích cosi zahořelo, zajiskřilo, ale hned nato pohasly a byly jako předtím. Čelisti se pohybovaly, kousal.

„Už jsme dojedli!“ řekl Gunderic a opřel se o berle.

Warnefrit polkl, po očku mrkl na převrácený džbán s vínem a na velkou, rudou skvrnu na ubrusu. Pomalu dopil z poháru šťávu, poslušně vstal a vyšoural se s Gunderikem v patách za Ercanbaldem.

Gunderic se ve velké síni zastavil. Volala na Inigardu a dveře se s prásknutím zabouchly. Celým hradem profukoval hněv a nenávist nebo něco jiného. Hradnímu pánovi se zdálo, že fouká tak, že svíce ve svícnech na zdech a lucerna na schodišti ztratí dech. A s velkou námahou a s mnoha pakostnicovými vzdechy se vydal s pomocí hlasitě bušících berlí krokem trpícího pomaloučku vzhůru schodištěm. Ercanbald stál rozkročený na chodbě a překvapeně a zvědavě pátral zrakem u jejích dveří. Za ním se zastavil propuštěnec a díval se hloupě týmž směrem. Unavené oči, byly-li unavené — možná jen nasycením a ospalostí po jídle, možná jinými pocity a stavy, na něž nebyl zvyklý. I on je teď nebezpečný, pomyslel si Gunderic.

„Přeji vám příjemný odpočinek, pánové,“ řekl a přešel kolem nich cestou bolesti do ložnice.

Ercanbald ani hlavou nepohnul, ale řekl:

„Jdi si teď lehnout! Ty, Warnefrite!“

Gunderic zaváhal, ale nic nového, co by řekl, ho nenapadlo, alespoň ne nic, co by mohlo něco na věci změnit. A tak za jejich zády odkulhal do pokoje. Služka mu už postavila na stůl lucernu. Odhodil vztekle berle na postel a zašel k oknu. Padací most byl zvednutý, začínal tu být pořádek. Venku byla černá noc. Na baště dole na ostrově se pohybovaly světelné body. Také na jezeře, nedaleko od ústí do Rhodanu, se po-

hybovalo světlo. Naložit je do člunu a převrátit ho. Pěkně daleko, umějí-li dobře plavat.

Dveře na chodbě se otevíraly a zavíraly. Zaslechl Ercanbaldovy kroky, jak přecházel sem a tam v sousedním pokoji. Jako vězeň, pomyslel si Gunderic. Její vězeň. A budou jimi někteří z nich. A já taky. Musím se osvobodit. Do loďky s ní. Do proudu s ní. Jako s dětmi. Za bezměsíčního večera. Aby se utopila sama. Ale co potom? Ani pro mne nebude života.

*

V noci byl dlouho vzhůru a poslouchal. Tu a tam pocítil dnu a žaludek. Dvakrát slyšel, jak se Ercanbald vytratil k jejím dveřím a klepal na ně, nejprve opatrně, potom silněji. Neotevřela.

Jednou vykoukl Gunderic pootevřenými dveřmi. Moc neviděl, světlo na schodišti již dohořelo. Ale u jejích dveří stála postava. Byl to propuštěnec. Asi čekal dlouho, jen stál a čekal. Paže mu bezmocně visely podél těla a velké, těžké tělo se téměř nehýbalo. Možná zaslechl její kroky, nějaké zašeptání, její dech. Když se předklonil, podobal se obrovské opici. V již téměř dohasínajícím světle spatřil Gunderic, jak tiskne čelo na dveře. Na okamžik tak postál, zcela nehybně, a potom se odšoural do pokoje.

*

Hradní pán Gunderic spotřeboval ráno k výstupu na koně mnoho času. Bylo to úplné trpitelské představení a svědci je náležitě ocenili, ale k slzám to nedojalo nikoho.

Nato nechal Amilberta vyjet napřed hradní branou i s propuštěncem a sám ještě okouněl a dělal, jako že upravuje berle, jež měl připevněné řemenem před sebou na sedle. Vypadaly velmi nepohodlně, ale možná učinily dojem na vojáky, pacholky a děvečky, kteří se měli stát nadlouho svědky události a potvrdit, že byl tehdy nemocný a ve velmi zuboženém stavu. Ercanbald vyšel na schodiště. Rozhodl se, že odjede později odpoledne, jak tvrdil. Nebo že na den zůstane, aby si zalovil — když tu mají tak dobrou honitbu. Měl by

vlastně v zájmu Jeho Milosti zkontrolovat místní revír, řekl a přitom ukázal své zuby.

„V tom případě ti přeji dobrý lov, můj pane Ercanbalde," řekl Gunderic a zamžoural do ranního slunce.

Jen si hoň, myslel si. Jen lov, pokud ti síly stačí, ty čertův honicí pse. Buď ulovíš, nebo neulovíš nic, ale ať ulovíš co ulovíš, bude to tvé neštěstí.

„Tohle bude nadlouho má poslední jízda," dodal, „když jsem tak vyčerpaný a nemocný."

„Přeji ti šťastnou cestu," řekl Ercanbald, chrup opět zazářil a odhalil bastardský skus. „A nespěchej, nesmí se příliš namáhat. Má se vrátit domů v dobré formě, jak přikázala Jeho Milost."

„Učiním, co bude v mých silách, jako obvykle, i když jsem nemocný," řekl Gunderic a projel hradním nádvořím a klenbou brány.

Před padacím mostem zastavil a otočil se v sedle. Hned pocítil pakostnici. A navíc měl žaludek jako na vodě, srdce ho zneklidňovalo a všechno bylo k ničemu. Měl chuť se rozkřičet nebo se rozplakat jako dítě nebo něco zapálit.

Stála nahoře v okně s rukama na mřížích a s bílým, nenalíčeným obličejem mezi nimi. Podobala se obrazu v kostele — v kostele, svrženém do hloubi Pekel, aby je ozdobil. Amilbert s propuštěncem čekali za hradním příkopem. Propuštěncova tvář byla též obrácena k jejímu oknu, žila, Gunderic z ní opět dostal strach. A ona se na něho dívá, pomyslel si. Dívá se za ním. Ale nikdo ji nedostane. Už nikdo ji nedostane. Jestli Amilbert přimíchal kapky do ranního nápoje, jak jsem přikázal.

Ercanbald! pomyslel si. Doufám, že se ji pokusí znásilnit, jestli přežije. Já odjíždím, ale svědkové zůstali, vědí, co mají dělat. S mým milostivým panem Ercanbaldem je konec, ať si je třeba královským levobočkem.

Za padacím mostem, na nově upraveném valu, na jeho odměně za pátračskou námahu, se znovu obrátil v sedle. Ještě stála u okna. V té chvíli již Ercanbald jistě kráčí nebo běží chodbou k jejím dveřím. Bude za ně trhat, bušit na ně, bude jí přikazovat, aby vyšla ven, a sám sobě, aby vešel

k ní. Nic bych za to nedal, že se o znásilnění pokusí. Jestli to Amilbert neudělal tak, jak jsem mu poručil. Ano, opravdu v to věřím, ve jménu Boha Otce, Syna a Ducha svatého. Opravdu doufám, ve jménu Ďábla.

Gunderic se zasmál, navzdory dně a žaludku. Vzpomněl si na krásnou, již dávno minulou noc, kdy ji zbavil panenství. Bylo nedotčené, to panenské tělo. Potom ji ovšem měli i jiní. Ale je navždy mou. I kdyby k ní přišli jiní, zůstane mou.

Johannes Lupigis píše v jedné dlouho utajované kapitole, že v posledním období v Harmoltově péči v Totonisville byl:

„...podivným způsobem pokoušen Podsvětím, když mi kručinkový keř navždy zmizel a já jsem vyšel novou branou, jež se nečekaně nebo dávno očekávaně přede mnou otevřela. Věděl jsem, že jsou to dveře do podzemí a že jiné dveře pro mne tehdy otevřené nebyly. Musím se též přiznat, že jsem v té chvíli, ve stavu zatrpklého zoufalství či bezduchého poraženectví, pociťoval, že mě to tam přitahuje.

Mé nezodpovědné, zatrpklé city byly již na hranici šílenství, a proto mě lákalo nedůvěřovat Bohu a všemu božskému. Četl jsem v knihách a slyšel jsem vyprávět, že taková pokušení přepadala v různých dobách mnoho jiných mučených lidí, dokonce i světců.

Pokušitel mě lákal k pohrdání Bohem, Jeho svatým Synem a Synovou svatou Matkou, k znevažování Církve a jejích vůdců a do jisté míry i Jeho Milosti krále, našeho pozdějšího císaře. V důvěrných rozhovorech a vhodnými slovy jsem o tom všem Jeho Milosti vyprávěl. Pokušitel mě lákal všemi pozemskými rozkošemi a požitky, ale nerozuměl mi. I já jsem ho pokoušel, takovou jsem měl sílu. Nakolik se mi to zdařilo, však říci nemohu.“

Zvedl se z podlahy vězeňské kobky, dokázal se vztyčit. Bylo to pro něho nezvyklé a potěšující. S narůstajícími, stále se prodlužujícími řetězy prošel místností k osvětlené bráně, která tam předtím nebyla. Nebyla to brána, kterou vychází propuštěnec. Ale nebyly to ani dveře, kterými dostává chovanec jídelní misku a džbán s vodou a kterou si dozorce svítí dovnitř, aby zjistil, jestli místnost přechovává ještě živého člověka, jenž potřebuje jídlo a pití, nebo je-li host v díře již mrtvolou, kterou je třeba vynést, aby mohla být křesťansky pohřbena. Ne, ve zdi se otevřela úplně nová brána, bylo to

ve stěně, na níž Johannes Lupigis dříve vídával v chorobném zjevení zářící kručinkový keř a z níž přicházela vůně keře.

Tou branou vyšel. Pustil se po svažující se chodbě s rudou září nočního ohně. Řetězy řinčely. Neuvolnily se ze zdi, ale s každým krokem se prodlužovaly. Byly lehké, jejich váha se nezvyšovala. Z dálky slyšel hudbu. Chodba ústila do síně v Podsvětí. Když do něho vstoupil, přijali ho uklánějící se sluhové v krásných šatech. Dovedli ho k bohatému stolu, plnému mís, misek s dobrým jídlem, nabídli mu křeslo, zdobený trůn a postavili před něho stříbrné a zlaté poháry a krásně tvarovaný džbán s vínem. Hudebníci hráli melodie, jež klesaly do uší jako hymny blaženosti, ale nebyly to hymny. Byly to lákavé tóny, nikdy předtím se nekochal tak vysvlečenou nebo otevřeně vzrušující a mazlivou hudbou. Úslužní číšníci a sluhové u stolu nabízeli krásně propečené ryby, výtečně propečené maso z divočiny a spoustu pochoutek. Později si vzpomínal zvláště na velmi delikátní perníčky, sypané sekanými oříšky. Jedl se zdravou chutí, ba dokonce trochu hltavě, ale přitom se rozhlížel. Na měkkých kobercích a poduškách podél stěn stály, seděly nebo ležely mladé, krásné a urostlé, polooděné nebo zcela neoděné dívky. Cítil vůni divokých květin a šlechtěných růží a dráždivý asijský parfém. Ženy ho pozorovaly modrýma, hnědýma nebo černýma očima a sledovaly všechny jeho pohyby a čekaly na jeho slova, úsměv, zvolání, rozkazy. Byl jediným hostem a seděl po hostitelově boku. Přímo vedle Ďábla, který ho pokoušel.

Ďáblova tvář byla jasně osvětlená září rudého ohně ve velkém krbu. Pro tuto příležitost přijal podobu pokřtěného saského velmože, kterého Johannes Lupigis spatřil projít kolem sebe studovnou paláce v Aquisgranu; oděv, pohyby a hlas byly totožné.

Obrátil se k hostu, ukázal na stůl a podsvětní síň a řekl:

„To vše je tvé. Stůl je prostřen navěky. Všechno tu je navěky tvé."

A už přinášeli další chody. Mladé ženy se pohnuly, změnily polohu. A Johannes Lupigis vnímal za vůněmi parfémů jejich svěží ženskou vůni.

„Nestojím o to," odpověděl slovy, jež se naučil v mládí a dříve používal. Ale v srdci měl faleš.

„Již ti to patří," řekl ďábel. „Tvé patro již cítí lahodnost jídla a pití. Tvé oči mají, co žádají. Všechno je tvé, namlouvat si můžeš, co chceš."

Aby poodhalil jeho záměry a aby se seznámil blíže s jeho plány, a mohl se lépe vzepřít zlu, zeptal se Johannes Lupigis:

„Co žádáš výměnou?"

„Nic," řekl hostitel. „Přeji ti všechno nejlepší a mohu ti to věnovat."

Nato odpověděl host, že se učil, že Ďábel přeje všem lidem na světě to nejhorší.

„A tím pádem i mně," dodal. „A navíc jsi z nebeských výšin svržený anděl, jsi Lucifer nebo Satan podle toho, co lze vyčíst z výkladů o svatém Písmu."

Ďábel na něho smutně pohlédl.

„Jsem vyhnancem," řekl. „Ale to neznamená zlobu. Co víš o mém utrpení? Co víš o bojích na nebeských výšinách? Můžeš mi říci, jsou tam vězeňské cely nebo ne? Jsou tam zdi s řetězy?"

„Přidržuji se Písma svatého," řekl Johannes Lupigis.

Ďábel se znovu melancholicky zasmál.

„Ano, jsem vyhnanec," řekl znovu. „Ale to neznamená z mé strany zlobu, co na tom, že mě vyhnali. Ty jsi taky vyvrženec. Svrhli tě z Měsíce a odstranili tě i z povrchu Země, propadl ses do jejích hlubin. Tvým domovem je sklepní díra pod zemí. Jsi v Podsvětí, bydlíš v Podsvětí tak jako já."

„Čekám na osvobození," odpověděl host.

„Ne, už nečekáš," dodal hostitel. „Proto také sedíš vedle mne."

„I kdybych již nečekal, věřím v lásku boží," řekl host.

„Ne, již v ni nevěříš. Jsi zapomenut."

„Nejsem zapomenut," řekl host. „Lidé na mě den co den myslí."

„Bůh na tebe zapomněl," řekl Ďábel.

Johannes Lupigis mu odpověděl, řekl:

„Na tohle ti neodpovím. Nikdo Boha nezná. Věřím v něj."

„Těší mě, že umíš lhát," řekl Ďábel se zlomyslným ocenění m.

Hostina pokračovala. Johannes Lupigis pocítil znovu hlad. Na ruce a noze mu řinčel řetěz, ale nepřekážel mu. Zdál se být nekonečný, nenapínal se a byl lehounký jako plátěný obvaz.

Hudba mu měkce prolínala sluchem.

„Bůh na tebe zapomněl," řekl opět mírně Ďábel. „A lidé, mocnější lidé na tebe také zapomněli. Bůh jim dal zapomenout, že jsi. Takový je Bůh."

„Spousta jich na mě myslí," řekl Johannes Lupigis.

„Méně mocní lidé na tebe možná myslí, tu a tam," řekl Pokušitel. „Ne každý den a každou noc, ne vždycky, když si myslíš, že na tebe myslí. Možná právě teď na tebe nemyslí nikdo."

„Spousta jich na mě myslí a mluví o mně," řekl pokoušený. „Vím to. Je to tak. Lidé jsou již takoví."

„Pchá," řekl Ďábel, „nemám chuť přít se s tebou o takových nicotnostech. Pár jich možná řekne: to bychom rádi věděli, jak se tam má, jestli ještě žije? Někteří ti přejí propuštění, ale nemyslí na to stále. Když jsi sám byl svobodný, myslel jsi také pořád na osvobození druhých? Na otce, na bratra? Myslel sis bez přestání: Rád bych věděl, jak se právě teď mají, když já, svobodný, si tu sedím a jím a líhávám v měkké posteli? Nepomyslel sis někdy, když jsi vysedával ve svém studentském pokojíku ve Forojuli nebo v Beneventu: Možná by bylo lepší, kdyby byli otec s Warnefritem mrtví — jistě by to pro ně bylo lepší? Možná jsi na ně vzpomínal, ale ne tak často, jak si myslíš. Jak často, myslíš, vzpomínají druzí na tebe? Zpočátku jistě, možná stále, každý den. Ale později už jen tak zběžně. Tak co?"

Host neodpověděl.

Pokušitel řekl:

„Víš dobře, že jsi zapomenut, celkem vzato, zapomenut. Ani na Boha — či na mne — nemyslí lidé stále, a my jsme vůdčí osobnosti. Víc nežli polovinu doby, ba skoro po všechen čas, co jsi pobýval v sklepní díře, jsi byl zapomenut. Tu a tam si na tebe náhodou vzpomenou, a ne jen v dobrém, s politováním, toužebně, ale také s odporem a nenávistí. A hned nato na tebe zapomenou. Jsi zapomenut. Jediný, kdo na tebe

právě teď myslí, jsem zřejmě já. Sedíš po mém boku, mohu se dotýkat tvého lokte. A právě teď se máš v mé síni dobře."

Odpověď nedostal.

„Mohu tě osvobodit," řekl Pokušitel.

Ale ani na to nemohl Johannes Lupigis odpovědět. Měl bych se hájit, říkal si. Musím proti němu bojovat. Všichni, kdo jsou sváděni, proti němu bojují. Někteří nad ním zvítězili. Jsem připoután k jeho říši, i v Podsvětí mám ještě lehké okovy. Jeho slova jsou meč. Vytrhnu mu jej z ruky a srazím ho.

A Johannes Lupigis pokoušel Pokušitele:

„Co si žádáš? Mou duši? Sotva ještě nějakou mám. Je to něco, co se třepetá a pípá ve spoutaném těle, taková je má duše. Říkej si tomu duše, můžeme tomu říkat duše. Když ti dám duši, padneš na kolena a budeš mě uctívat?"

„Nechci od tebe nic," řekl Pokušitel. „Věř mi. Chci ti dát jen dobré rady, drahý příteli, toť vše."

Ale Johannes Lupigis ho pokoušel dál a řekl:

„Když ti dám svou lidskou duši do věčného opatrování, zabiješ za to krále?"

Ďábel sklonil hlavu, položil si ruce na stůl a sevřel je jako v modlitbě. Je v pokušení! pomyslel si Johannes Lupigis a měl z toho radost i hrůzu, byla to hrůzná radost. Jako by ho naplnila moc a síla, vypumpovával ji z hrudi, moc ho tlačila za očima. Teď mám silné oči, pomyslel si, královské oči, jsem mocný, jednou budu poctěn královskou důstojností. Budu královsky očištěn, oslavován a po dobu, jež mi ještě zůstane, budu silný. Má slova zabírají, meč mých slov seká ostře a hluboko.

„Mým prostřednictvím získáš novou, velkou, zlou příležitost," řekl. „Ty osamělý, opuštěný, vyčerpaný, Pokušiteli. Ty bývalý Pokušiteli. Přiblížil ses natolik lidskosti, že tě zlo svádí."

Ďábel vzhlédl, podíval se mu do očí, až do morku kostí. A v témž okamžiku věděl Johannes Lupigis, že prohrál.

„Mohu tě osvobodit, drahý Johannesi," řekl Ďábel. „Mohu ti dát přiměřenou svobodu, Johanniperto. Dostaneš takovou svobodu, jakou člověk v našich osvícených časech potřebuje, můj mladý Perto."

Johannes Lupigis odvrátil tvář, složil sevřené ruce na okraj stolu a hleděl na ně.

„Mohu z tebe někoho udělat," řekl Ďábel. „Říkám *udělat*. Teď právě nejsi nic, jsi zapomenutý. Mohu z tebe udělat úředníka. Co takhle královského tajného písaře?"

„*Ne!*" řekl Johanniperto Lupigis z Forojuli a z hor nad Utinou.

„*Rozhlédni se, drahý Johannesi!*"

Pohyby v síni, pohyby žen, vonící příboj pohybů. Johannes Lupigis vzhlédl. Všiml si, že některé z žen se podobají těm, které potkal v mládí a pojal do své mladé duše, měl je v ní a toužil po nich i ve tmách vězení. Nemohl vyslovit jejich jména. Ale byla to zjevení a pohyby velké krásy a lákavosti. Obnažovaly se před ním nebo něžně skrývaly měkkýma rukama prsa a klín. Říkal si, že je to odporný pohled a že Pokušitel je neobratný Pokušitel, jsou to dětsky vymyšlené svody, jež ho svou silou nezasáhnou. Že se při nich nudí a že nejsou dost silné. Ale věděl, že to není pravda. A zároveň dostal opět hlad, znovu se pustil do jídla a chuť jídel a vína byla ještě vybranější. Třikrát nebo sedmkrát nebo dvanáctkrát se pokusil s ústy plnými jídla a vína o nemožné: vstát a ze srdce zavolat k Bohu. Ale na to mu nestačily síly a hlas jako by neměl. Zapotácel se, sípal a chraptěl. Dostal strach, ne že by se bál toho, co vidí, že by se tomu chtěl vyhnout, ale proto, že v tom našel zalíbení. Obával se zdraví a síly, jež by mohly vstoupit do jeho těla.

Vtom dospěl Pokušitelův vlídný hlas k jeho sluchu:

„Nechceš sám sobě pomoci?"

„Ano," zmohl se na odpověď. „Ale tobě sloužit nechci. Odvolávám všechno, co jsem řekl, všechno, co si myslíš, že jsem v tom ohledu řekl."

„Přesto tě osvobodím," řekl hostitel při hostině toho dne či noci. „Vím, že se jednoho dne můžeš stát královským sekretářem, budeš-li chtít. Pak se dostaneš do blízkosti toho, co si přeješ! Teď si vyber!"

„Mezi čím mám volit?" dokázal se Johannes Lupigis zeptat. „Nemám mezi čím volit. Byl jsem vyvolen."

„Můžeš si přát, aby zmizely zdi," řekl Pokušitel. „Zvol si

tohle! A můžeš si také vybrat to, že přísahou odmítneš, co o tobě Theudald při výsleších řekl. Můžeš přísahat, že je to lež, a bude to lež. Můžeš říci, že se ti Theudald chtěl mstít. Můžeš říci, že jsi Hardrada nikdy neviděl."

„Také jsem ho nikdy neviděl!" mohl zvolat Johannes Lupigis.

„Viděl jsi ho," dodal hostitel pro informaci. „Viděl jsi ho svým vnitřním zrakem každý den v prvním roce v Aquisgranu. A i potom jsi ho mnohokrát viděl. Občas sis přál podat mu ruku."

„Čas nesouhlasí!" zmohl se Johannes Lupigis na zvolání.

„Čas splývá v jediný pojem, v jedinou nádobu, naplněnou nenávistí," řekl ďábel. „Očekával jsi, že Hardrad vykoná čin za tebe, že přijde, že se vrátí a vykoná jej. Slíbil jsi vykonat nějaký čin, vzpomínáš si přece. Stál jsi na hoře nad Útinou a díval ses do mé říše. Tam jsi přísahal. Můžeš se té přísahy zříci. Vol!"

„Bylo to dětinské," dokázal odpovědět Johannes Lupigis. „Pomatená přísaha mladíčka. Už dávno jsem ji odvolal."

„*Ne!*" řekl Ďábel.

Pokoušený neodpovídal.

Ďábel řekl:

„Mám rád, když se mi lže. Tím mi prokazuješ velkou službu, když lžeš. Vidíš tamhle ty ženy?"

Pokoušený neodpověděl.

„Jsou tvé," řekl Pokušitel.

„Nestojím o tvé ženy," odpověděl pokoušený.

„Teď jsi mi opět zalhal!" řekl Ďábel a zasmál se a jeho smích nebyl nepřátelský.

Johannes Lupigis mlčel. Byly tam ženy, pohybovaly se, toužebně k němu vzhlížely. A v té chvilce opilosti jídlem a vínem opravdu některou z nich zatoužil mít, několik z nich. Později si již nevzpomněl, že prosil Boha, aby mu proti nim pomohl. Později by byl raději uvěřil, že se modlil k Bohu a byl přesvědčen o tom, že Boha prosil o sílu, aby odolal. Ale hlas v něm, který se nepomodlil k Bohu, jeden z hlasů zašeptal: Přesto jsi poražen a ztracen!

Místní hostitel pravil:

„Chceš Angilu. Ano, Landoaldu chceš také. A mrtvou vévodkyni z Beneventa si přeješ též. Jestli chceš, ne, ať chceš nebo nechceš, dostaneš zpátky Angilu — jednou. Víš to?"

„Už nechci vůbec nic vědět," zmohl se na odpověď Johannes Lupigis.

Pokušitel mu zašeptal do ucha:

„Dělej, jak myslíš. Ale vím, co zvolíš, až budeš moci volit."

„Nejsi ty Hardrad?" dokázal se Johannes Lupigis zeptat. „Nebyl jsi v Hardradovi ty?"

„Můžeš mi tak říkat, když chceš," odpověděl druhý. „Ženy Hardrada velmi milovaly, víš to?"

„Byl jsi v Radbertovi?" zeptal se Johannes Lupigis.

„Byl jsem v tolika lidech. Například i v tobě, znovu a znovu. Srdce všech jsou jako otevřené dveře, když přijdu. Někteří lidé předstírají, že je mají na zámek. Olověný zámek nebo zámek z uschlého listí."

Odpověď nedostal.

„Theudalda, tvého přítele, ženy také velmi milovaly. To přece víš, drahý Johannesi."

„Nebyl mým přítelem," dokázal Johannes Lupigis odpovědět.

„Mám radost, že tak krásně lžeš," řekl ďábel.

Johannes Lupigis si později nevzpomíná, že by na to byl odpověděl.

„Nezapomeň, že všichni lidé jsou smrtelní," řekl Pokušitel. A většina se sejde tady u mne, v mé říši. Nebe je malé, těsné. Nezapomeň, že ten, kterému říkáš Jeho Milost, taky jednou zemře, i když se to Hardradovi nepoštěstilo a ani jiným se to nepodaří a budou potrestáni jako ty a ještě přísněji. Není cesty, na které bych nebyl. Ne, žádná cesta nevede kolem mne ve velké vzdálenosti. A jestli se vrátíš do své černé, studené sklepní díry, pak věz, že čas, čas tam venku, nahoře, se za tu chvíli, co tu spolu hovoříme, velmi změnil. Možná si na tebe vzpomenou, že jsi tam, že tam je nějaký Johannes Lupigis. Možná si na tebe vzpomenou jinak, nežli si představuješ. Vyhledají tě, třeba ti vypíchnou oči, možná tě oslepí."

„Přesto budu vidět," zmohl se Johannes Lupigis na odpověď.

„Ne," řekl druhý. „Tvůj vnitřní zrak ztratí brzy sílu. Tvé vnitřní oči jsou již teď unavené. Už nikdy k tobě nepronikne zvenčí žádná vůně. Jen vlastní zápach a pach tvé cely budeš cítit a nikdy si na ně nezvykneš, jsi už takový. Už nikdy ve svém nitru neuslyšíš laskavé hlasy."

Johannes Lupigis mlčel.

„Nic od tebe nechci," řekl Pokušitel.

Hudba zesílila, zeslábla, hladila, ženy tančily, v síni byl ještě hlad, služebnictvo přinášelo další chody. Ústy již Johannes Lupigis jíst nemohl, ale jedl očima, nosními dírkami, ušima, proměnil se v bezmocné zvíře chtíče. Nasycení nepřicházelo. Čekal a dokázal zašeptat.

„Existuje cesta kolem."

„To si jen namlouváš," řekl Ďábel. „Ale jistě to nevíš."

„Už pro mě neexistuješ," zaskřehotal Johannes Lupigis.

„Právě jsem si poznamenal další lež," řekl hostitel družně.

Host se k odpovědi nevzchopil.

„Jestli chceš, přenesu tě teď zpátky do díry," řekl Pokušitel. „Ale nejdříve se ještě rozhlédni."

Johannes Lupigis se podíval znovu po bohatém stole, viděl služebnictvo, číšníky, džbán s vínem, pochoutky. Nejvíce se však díval na ženy podél zdí. Později napsal slova: „Byl jsem ještě mladý. Zjistil jsem, že jsem ještě mladý." Hleděl z jedné na druhou, pohybovaly se podle jeho přání, každou z nich si dlouho prohlížel.

„Přeješ si, abych tě přestěhoval do tvé černé studené díry?" zeptal se Pokušitel.

„Nemám nač odpovědět," pokusil se odpovědět pokoušený. „Už pro mne neexistuješ."

„Poznamenal jsem si to," řekl druhý. „A teď tě odtud vykazuji," řekl mírně.

Tak byl Johannes Lupigis vykázán z podsvětní síně, možná i z podsvětní říše — nebo jak by měl být jeho stav nazýván — tak jako byl dříve vykázán ze stříbrné a zlaté měsíční říše a kvetoucí říše pozemské.

Ďábel k němu cosi pravil a znamenalo to: Jdi!

Procházel zpět chodbou, rudé světlo slábl a hudba utichla.

Stoupal vzhůru, ale neměl takový pocit. Zdálo se mu, že sestupuje do ještě větších hlubin. Řetězy byly kratší a těžší. Prošel branou ve zdi a obklopila ho tma, hustá tma. Řetězy ho táhly místností ke správné zdi, klesly plnou tíží a stáhly jeho tělo k zemi.

*

Po nějaké době, jak dlouhé nevěděl, ale čas se k němu vrátil, ho z čehosi, co bylo spánkem nebo únavou nebo mdlobou, probudila postava s lucernou, která se nad ním skláněla. Prudká záře, která se objevila v jeho příbytku, v díře, mu způsobila takovou bolest, až zanaříkal. Jeho nářky byly pro ostatní neslyšitelné, sídlily jen v jeho nitru a neměly dost síly prodrat se hrdlem. Postava se dotkla jeho čela rukou, jež páchla mužovým pozemským posláním hlídat. Drsné prsty ohmátavaly krk a hruď Johannesa Lupigise, muž mu otevřel ústa nebo je vypáčil kusem dřeva a pronesl nějaká nesrozumitelná slova k dalšímu muži nebo více mužům, kteří tam též byli. Hned nato nebo dlouho potom se okovy uvolnily. Potom muže bez řetězů zvedli, ale nedokázal stát a znovu se zhroutil k zemi. A potom se nesl nebo byl vláčen nebo se vznášel ještě ostřejším světlem chodby. Vedli ho chodbou k místnosti s okénkem, jehož nevídaně prudké denní světlo zaplavilo bezbranného vězně. Prosil je o noc, modlil se k Bohu nebo k Někomu o noc, o tmu. Podali mu do úst jídlo. Čas běžel, přece jen byl, rychle ubíhal. Dali mu do úst více jídla, přímo do něho, dolů do něho. Pomalu ho vykrmovali, až byl silný a zdravý. Na zápěstí a na noze měl rány po okovech, rány měl i na zádech, ale zahojily se. Naučil se sedět, naučil se stát, udělal první kroky a jednoho dne mohl chodit, a řinčení řetězů mu v tom nebránilo. Zvykl si na denní světlo, už ho nemučilo, naučil se toužit po tom, aby mu spočinulo na tváři, na krku a na rukou. Namáhavě si zvykal na čas, bylo jaro. Dozvěděl se, že je jaro roku 790.

Myslel na směr. Přišel k němu obraz a změnil jeho směr. Ukázal mu jeho proměněné sny, změnu pohledu na budoucnost. Myslel si sám o sobě: Podobáš se větvi, jež se kroutí jako hořící biskupská berla v ohni. Tak se ohýbá čerstvá větev, jíž jsi byl, nežli tě hodili do ohně. Čí to byl oheň? Teď žiješ, ale i z biskupské berly bude popel.

Zvykal si na život. Strhli z něho cáry, hadry minulého pobytu, umyli ho a dali mu nový oděv. Jednoho dne jej vyvedli na dvůr. Zamrkal do slunečního svitu a pokusil se něco říci o tom nebo přímo k onomu obnaženému světlu, ale nedokázal mluvit srozumitelně a slyšel, že se mu velmi změnil hlas. Bývalý gastald, velitel vězeňského hradu a nejvyšší strážný Harmolt stál na schodišti ještě s jedním mužem v krásném oděvu. Dva knechti vedli Johannesa Lupigise přes kamení a on se před velitelem a oním druhým mužem hluboce uklonil. Mocným hlasem, který bušil tvrdě jako údery kladiva do uší vězně, řekl velmi změněný a mimořádně pohublý a životem pokroucený Harmolt, že právě propuštěný vězeň dostal rozkaz vydat se koňmo do Aquisgrana. Koně že čekají v bráně.

Aby se procvičil v umění řeči a samozřejmě i proto, že mu srdce překypovalo vděčností, velebil Johannes Lupigis Jeho Milost, pana Harmolta a rovněž Pánaboha za krásný den. A poděkoval panu Harmoltovi za milost a laskavost, kterou mu on a Jeho Milost stále prokazovali.

Šetrně a přátelsky ho vedli nádvořím k bráně, jež se před ním rozšířila. Pod její klenbou čekal poslův jízdní knecht s třemi dobrými koňmi. Pomohl Johannesu Lupigisovi do sedla. Zpočátku museli kvůli němu jet pomalu. Avšak během jízdy se do jeho těla vrátilo něco z jeho bývalé jistoty v sedle.

V Aquisgranu ho ubytovali ve starém paláci u jeho strýce, diákona Anselma. Diákon mu vyprávěl, že i on byl mezi nevinně podezřívanými, ale že byl propuštěn téměř ihned, což bylo správné.

Johannes Lupigis se tvářil, jako by ho to zajímalo, ale vyprávění velmi zestárlého diákona naslouchal jen povrchně.

Tehdy mu bylo jedenatřicet let.

*

Jednoho rána byl povolán k Jeho Milosti.

Král Carolus měl u sebe v komnatě jen dva dvořany ze své družiny a sekretáře.

Johannes Lupigis poklekl, políbil Jeho Milosti ruku a poděkoval mu za velkou milost.

Král mu pokynul, aby vstal, a tehdy políbil Johannes Lupigis ještě jednou jeho ruku. Jeho Milost pravila přátelsky, že právě teď nebo nedávno bylo pátráním a výslechy zjištěno, že Johannes Lupigis byl podezříván nevinně, tak jako jeho skvělý a učený strýc diákon Anselmus. Šlo prý o výroky, jež měl diákon vyslovit ve Forojuli, Mediolanu, Pavii, Spoletu a na jiných místech cestou Langobardií hned po velikonocích roku 775 a o výroky v Beneventu, v Genavě u Laku Lemannu a zde v Aquisgranu, jež byly falešně přiřčeny Johannesu Lupigisovi. Jeho Milost pravila, že podle informací, jež má, bylo vězení mírné, jak lze vyčíst i z jeho svěží tváře a jak je vidět i na jeho pružných pohybech a držení těla. Jeho Milost rovněž řekla, že doufá, že se Johannes Lupigis tím politováníhodným a již napraveným omylem nijak nezatvrdil.

Johannes Lupigis se znovu pustil do studií a brzy rovněž do učitelování. Na podzim, když se Jeho Milost po létu bez válečných tažení vrátila do Aquisgrana, byl Johannes Lupigis jmenován a určen pomocným sekretářem Prvního tajného písaře Einharda a odjel s družinou zpět do Vormatie, kde Jeho Milost slavila vánoce. Johannes Lupigis vykonával náročný úřad pomocného sekretáře s největší horlivostí a pílí. Po několika dalších letech, o vánocích roku 796, byl povýšen na dvorního notáře a skutečného tajného písaře, králova druhého sekretáře.

VIII

„A jak léta běží, vzpomínám stále více na proměny," píše Johannes Lupigis téměř u konce svých vzpomínek.

Bouře na Adrijském moři o velikonocích roku 775 je ještě stále, i po padesáti letech, v mých vzpomínkách, je tak zřetelná, že dokonce slyším i její dunění. Ale do jaké míry ovlivnila můj život, nevím, a možná se nikdy nedovím. A s ostrostí, jež mi způsobuje velká muka a nevyhnutelnou, ale vytouženou jasnost, si vzpomínám, jak jsem přišel k Harmoltovi do Totonisvilly se zprávou o Warnefritově propuštění z vězeňské péče. Tehdy jsem nevěděl, že jsem byl vystaven hluboké a trvalé proměně. A vlastně ji dodnes nepociťuji.

Kdo hrál se mnou a co jsem hrál já? Byla to vůle nebo proudy, závany neúplně vybouřené bouře nebo připomínky na napůl zapomenuté povstáníčko, zašeptání z minulosti, jež dorazila do tehdejší přítomnosti? Byl jsem stéblem v moři, zrníčkem prachu v rozhoupané říši?

Tehdy. Toho roku.

Pomalu jsem sjížděl do Totonisvilly a kochal jsem se ve své těžkomyslnosti krásným měsícem září. Hned za mnou přijel Ercanbald. Spěchal ostrou jízdou, aby dorazil se zprávou, že mám být zadržen. Chtěl, jak si myslím dnes, chtěl proměnit *sebe* ve *mne*. Ne v toho, který byl zadržen a musel zůstat, ale v toho, jenž jel dál ke Genavě, k přitažlivé ženě, o níž se tolik mluvilo. Ercanbald si vyžádal od Jeho Milosti dovolení, aby směl převzít můj úkol doprovodit Warnefrita domů – alespoň kousek cesty. Ale možná si myslel, že by bylo vhodné převzít i jiné z mých úkolů, jež jsem pokládal za zcela osobní a jež tu teď mohu vypsat: Chtěl jsem tu ženu někam odvést a přimět ji, aby se opět jmenovala pozměněným jménem.

Pro mne přestal čas existovat. Když jsem byl proslavenou laskavostí Jeho Milosti propuštěn z vězeňské péče na prudké

denní světlo a na dobrý vzduch, jaký je nad zemí, zmizela z hmoty mého životního času doba mnoha měsíců. To mě zmátlo a tak jsem se stal předmětem nové proměny.

S pomocí vyprávění, dopisů a jiných spisů a dokumentů z archívu Jeho Milosti v Aquisgranu a ve Vormatii a na mnoha dalších místech jsem během let onen ztracený čas posbíral. Čas, ačkoliv jsem tehdy ještě žil, ale nebyl jsem mu přítomen, se mi zpočátku jevil jako navěky ztracený. Ohmatával jsem ho, zachycoval jsem ho v psaných zprávách a dlouhých vyptáváních a rozhovorech a spojoval jsem tak události ze ztraceného času, z času ve vězení v život, který pro mne začal znovu existovat, když jsem na jaře roku 790 vystoupil na denní světlo.

Na podzim roku 790, kdy se mé vědomí času a jeho obsahu zcela oživilo a kdy jsem vstoupil do služby, na jejímž vyšším stupínku, jsem pak dospěl až po bok Einhardovi, jsem mohl spojit články řetězu pro mne zmizelých, ale pro jiné živých a dějem nabitých dní od podzimu roku 786 do jara 790, se svým novým časem života. Od té doby až do přítomného roku 825, za panování našeho dobrého císaře Hludoviga, se již řetěz nepřetrhl.

Brzy se zmíním i o Ercanbaldovi. Teď o něm mluvit nechci. Místo toho tu promluvím o zpěvu.

V roce 787 si přivezla Jeho Milost z Romy nový zpěv.

V průvodu měl král tehdy strýce Anselma, který byl zbaven onoho strašného podezření, jež na mně dál lpělo: vyslovil jsem prý na řadě míst v Italii a ve Francii zrádná slova. Strýc se společně s dalšími pokusil, jak jsem se později dověděl, získat pro mne svobodu, což se nepodařilo. Naše domnělé výroky sbíral kdosi, kdo nám přál něco špatného — že by to byl čas? V obviněních se objevovaly citáty slov, jež padla ve vězeních a jež vyslovili vyslýchaní muži.

Jak jsem již řekl: Jeho Milost a strýc Anselmus přivezli z Romy nový zpěv a nové chrámové zpěváky. Zpěváky, kteří přinesli zpěv, z něhož máme dnes velké potěšení, jež, jak doufám, vydrží až do konce věků nebo rozhodně velmi dlouho. Zprávy o této důležité události v říši se mísí s příběhy o poli-

tických jednáních a válečných činech, které, protože jsou obecně známy, na těchto místech pominu.

Na listu v hlášeních, jenž pojednává o zpěvu, čteme:

„Frančtí zpěváci v králově průvodu v Romě tvrdili, že zpívají lépe a krásněji než Římané. Ti odpovídali, že přednášejí chrámové zpěvy zcela správným způsobem, tak jak je to naučil svatý papež Gregorius, jenž odešel do království božího v roce 604, a že Frankové naopak kazí melodii a ničí její tok.

Pověst o tomto sporu se dostala k sluchu krále Carola. Jenže Římané se odvolávali na své vysoké učení a nadávali franckým zpěvákům do hlupáků, nevzdělanců a bezduchých zvířecích moulů. Takovými slovy hájili vznešené učení zpěvu svatého Gregoria proti primitivnímu a nevzdělanému způsobu zpívání.

Když se zdálo, že spor nebude mít konce, pravil náš zbožný král Carolus k zpěvákům, které si s sebou přivezl:

„Řekněte mi teď otevřeně, co je čistší a lepší, svěží pramen nebo potůčky, jež z něho vytékají a daleko odtekly?"

Tu mu všichni jedním hlasem odpověděli:

„Pramen, Vaše Milosti!"

A tu pravil král Carolus (jak stojí v této poznámce z ruky zbožného muže):

„Vraťte se tedy k pramenu svatého Gregoria, protože je zřejmé, že jste pokazili chrámový zpěv!"

Potom požádala Jeho Milost svého dobrého přítele papeže Hadriana o římské zpěváky, které vzal s sebou do Francie, aby tam vylepšili chrámový zpěv.

Došlo ke změnám.

Jsem v pokušení promluvit tu šíře o Ercanbaldovi, ale jak se ho dotknu myšlenkou, ztratím klid duše. Počkám. Jeho jméno mě totiž láká k špatným myšlenkám, kterým se chci vyhnout.

V těch letech a v následujícím a pro mne skrytém čase se leccos v Romě a na jiných místech událo:

V Romě diskutovala Jeho Milost s baiuvarským vévodou Tassilem, který byl kdysi, i když jen nakrátko, švagrem Jeho

Milosti. Jeho Milost král byl, jak všichni vědí, ač se o tom moc nemluví, v jisté době ženatý s dcerou bývalého langobardského krále Desideria. Pak však došlo k rozvodu a k odeslání dcery k otci a vznikla velká roztržka. A Tassilova žena byla zase sestrou bývalé francké a později zmizelé královny. Jednání s Tassilovými muži v Romě se týkala přísahy věrnosti.

Nato odjela Jeho Milost do Mogontie a Ingulenheimu, kde strávila zimu. Toho roku 788 po narození Spasitele bylo svoláno do Ingulenheimu všeobecné lidové shromáždění a přijel tam i vévoda Tassilo a ostatní vazalové Jeho Milosti. Slova se tehdy šeptala, plazila a plížila po dlouhých cestách a mnoha ústy a ušima. Všude bylo plno naslouchačů a zpravodajů. Jedním z nich byl pan Gunderic z Genavy, muž známý svou pílí, smyslem pro povinnost a věrností k našemu panovníkovi. A když se Tassilo na příkaz Jeho Milosti objevil před Jeho Milostí, obžalovali ho Baiuvaři v lidovém shromáždění ze zrady majestátu. Dávali mu za vinu, že na radu své choti se pokoušel poštvat Huny proti Jeho Milosti. Jeho žena se jmenovala Liutperga, což bylo též jméno mé matky. Jenže jeho Liutperga měla jinou povahu. Byla — musím přiznat — vzdálenou příbuznou rodiny Lupigisů, s níž byl spřízněn i Desideriův rod, a z celého srdce nenáviděla franckou moc a královský dům. Tassilo byl na jednomyslnou žádost odsouzen k smrti. Jeho Milost však byla jako obvykle milosrdná. Ostříhali baiuvarskému vévodovi vlasy, vyholili mu temeno a poslali ho kamsi do kláštera i se synem Theodem.

Tak jsem spojil svůj ztracený čas s životem. Nemám důvodů zabývat se příliš vévodou Tassilem — byla to jen epizoda v dění velké říše. Jeho osud však v jednom bodě souvisí, jistě jen nepatrně, s mým. Osudy mé a mojí rodiny byly událostmi kolem baiuvarského vévody trochu dotčeny.

Hunové totiž dodrželi slib daný Tassilovi, že budou znepokojovat panství Jeho Milosti. Vyzbrojili proti králi Carolovi dvě vojska. Jedno z nich vyslali proti rodnému Friuli, zatímco druhé napadlo Baiuvarii — možná proto, aby tam znovu dosadili Tassila. Beznadějný nápad! Obě vojska byla krvavě odražena a zbytek obrácen na útěk do vlasti.

Právě tehdy se vrátil můj bratr Warnefrit do rodného města.

Stalo se tak po mnoha letech nepřítomnosti. I on byl v této době proměn proměněným člověkem. Zúčastnil se mocně a statečně obrany Friuli. Ve zprávách toho roku, jež odtamtud přicházely, se jeho jméno často objevuje.

*

Dnes mám klidnou mysl.

Proto se vrátím k Ercanbaldovi, jenž doprovázel Warnefrita z Totonisvilly do Genavy u Laku Lemannu. V souvislosti s Tassilovou zradou a jinými událostmi se dostaly k Jeho Milosti tajné informace o Ercanbaldovi, slova o vévodských vidinách, o princovských snech. A dále přišly zprávy o výrocích, jež prý učinil v Genavě a na jiných místech. V Genavě se opil a byl nepřiměřeně hejskovsky oděn. V opilosti se pokusil dopustit se násilí na tamější hradní paní, paní Landoaldě, která se musela zamknout ve svém pokoji, aby unikla hanebnému útoku rozvášněného muže. Nato musel chvatně opustit hrad, protože lidé pana Gunderika byli na smrt odhodláni bránit milovanou paní. Pan Gunderic sám byl na cestě, byl výhružkami přinucen převzít Ercanbaldův úkol a doprovodit mého bratra Warnefrita do rodného kraje.

Než se tohle všechno doneslo k sluchu Jeho Milosti, chvilku to trvalo. Ohleduplný pan Gunderic zřejmě nevyřkl o té události nahlas jediné slovo, když se s Jeho Milostí setkal při Tassilově návštěvě v Ingulenheimu. Jeho Milost se však přece jen nějak o případu dověděla a zatvrdila se. Všichni měli za to, že Ercanbald požívá mimořádných výsad a že je mimo všechno podezření. Byl přece, nebo se za něj vydával, královským levobočkem. Ale to nestačilo. Ercanbald byl vyhnán ode dvora a potom zmizel. Říká se, že ho vsadili do kláštera kdesi v Sasku.

*

Jak jsem se již zmínil, byl jsem tehdy v temnotách. A ve tmě jsem si postavil, a jak jsem si myslel jen vlastní duševní silou a bez zásahu zlých mocností, kručinkový keř z rodného kraje. Keř byl vidinou a útěchou. Teď jej pokládám za sen.

Měl jsem tehdy všelijaké sny. Jeden byl o tom, jak náš král, pozdější císař, dobyl Měsíce.

Snil jsem o tom, že mě Jeho Milost jmenovala prvním špehem a velitelem části výpravy a že mě doprovázeli všichni eho vojáci. Byli jsme vyzbrojeni křídly, i koně a vozy byli okřídlení a oddíly s proviantem a náhradními zbraněmi a další trén odletěly v noci v pořádku vzhůru.

Když jsme tam však se všemi vojsky Jeho Milosti dorazili, seděl již na měsíční rovině ve zlatém trůnu langobardský sedlák Adaloald, jemuž se také říkalo Adalunald nebo jen Lunald, a byl měsíčním králem. Jedinou jeho zbraní byly paprsky měsíčního svitu. Všechny naše zbraně proti světlu, jež vyzařoval nebo vrhal jako kopí a šípy, nic nezmohly.

Vrátili jsme se poraženi na Zem, jak a v jakém stavu si nepamatuji. Sen se mi rozplynul ve tmě, jež nebyla tmou Země, ale Podsvětí.

Podle Agiberta a jiných:

Warnefrit Lupigis prodělal dlouhou a v některých úsecích i obtížnou cestu domů. Do Forojuli dorazil teprve v létě roku 788.

Z hradu u Genavy ho kus cesty vyprovázel ochotný, ale tehdy právě nemocemi sužovaný pan Gunderic a jeho první jezdec Amilbert. A ačkoliv byl Gunderic soužen bolestmi, dnou a žaludečními potížemi, vytrvale putoval na východ po jižním břehu Laku Lemannu a ještě kus dál vzhůru údolím Rhodanu. Rovněž Warnefrit byl tehdy velmi slabý. V Sedunu, odkud je pak již cesta vzhůru k ledovcům a průsmyku Furca velmi neschůdná, propukla choroba páně Gunderikova tak mocně, že musel cestu přerušit a ulehnout v hradu na lůžko. Jak později dosvědčil hradní pán, místní hrabě Gerbald, byl pan Gunderic téměř na smrt nemocen. Jeho tělo bylo po sedm dní ochromeno. Ale i v bezmocnosti myslel na povinnosti, nezapomínal na ně, a dal svému jezdci Amilbertovi rozkaz, aby bezodkladně pokračoval v cestě se šťastným propuštěncem. Pan Gunderic se potom vrátil domů k práci a k povinnostem v Genavě. Vyslali s ním jednoho z knechtů hraběte Gerbalda, aby mu byl ku pomoci na smutné cestě domů. V Genavě musel pan Gunderic znovu ulehnout, a teprve po delší době byl zase natolik svěží, že mohl opět usednout do sedla a jezdit jako dříve v záležitostech Jeho Milosti. To vše bylo hlášeno v dopise od pana Gunderika Jeho Milosti, který se zachoval v archívu kanceláře.

■

Warnefrit tedy cestoval dál provázen jen Amilbertem. Cesta byla, jak již řečeno, obtížná, protože propuštěnec neměl zpočátku dost sil. Ačkoliv jeho vězení, srovnáno s jinými, bylo mírné, měl tělo ještě zesláblé, protože za takových pobytů nemívá člověk denně dost pohybu.

Potom došlo k politováníhodné události. Na cestě do průsmyku Furca, když už oba pocestní vyčerpáni, ale jinak v pořádku v dešti přecházeli věčný ledovec na horním konci údolí Rhodanu, potkalo Amilberta neštěstí. Věrný a dobrý jezdec spadl z koně tak nešťastně, že se ihned zřítil z prudkého srázu. Našli ho až příští jaro, protože déšť se toho dne proměnil v sněhovou bouři. Když pak vše vyšetřovali, ukázalo se, že všechny Warnefritovy údaje o události jsou pravdivé. Pan Gunderic žádal totiž důkladné vyšetření, protože Amilbert byl jeden z jeho lepších mužů, ba nejlepší. Svědci, kteří ohledali pozůstatky jezdcova těla, potvrdili, že měl rozdrcenou hlavu. Na místě nalezli nedaleko pravé ruky — či zbytků jejích kostí a chrupavek — Amilbertovu dýku. Když v té záležitosti vyslýchal Warnefrita Lupigise tehdejší gastald z Forojuli, řekl mu Warnefrit, že Amilbert si tehdy právě dělal dýkou dírku do řemene sedla a zřejmě měl dýku v ruce, když k neštěstí došlo. Amilbertův kůň zmizel v dešti a byl chycen nějakým sedlákem na statku hluboko v údolí Rhodanu. Na hřbetě za sedlem měl dlouhou ránu, jako by ho tam škrábl nůž, ale ta se zahojila.

*

Warnefrit se nevrátil do Sedunu nebo jiných bližších míst a hradů, aby vyhledal pomoc na cestu, jak mu bylo přislíbeno Jeho stále laskavou Milostí. Místo toho pokračoval domů sám údolím Předního Rhenu. Kdo (říká zapisovatel) cestoval těmito divokými kraji v začínajícím pozdním podzimu, si snadno představí utrpení, jimž musel být cestující vystaven, a jeho potíže v dešti, sněhu, ledu, bouřích, mlze a tmě. Prošel průsmykem Furca do širokého a řídce obydleného kotle Ursareského údolí a k osamělým alpským dvorcům a místům odpočinku na jeho východním konci, kde hory opět prudce stoupají k nebi. Dostal najíst, píci pro koně a tu a tam si trochu odpočinul. Ale aby zamířil přímo na jih přes vysoké hory, na to neměl sil. Zima byla příliš blízko. A tak jel nebo vedl koně dalšími průsmyky v posledních chvílích podzimu a podařilo se mu se Spasitelovou pomocí sejít do benediktinského kláštera De-

sertinum, jenž byl s horoucí vírou a pro lásku k lidem postaven svatým Sigisbertem roku 614. Již jeho jméno napovídá, jak osaměle a v jaké pustině oáza klidu leží. Dorazil tam v ubohém stavu, vyhublý hladem a nadlidskou námahou.

U mnichů v Desertinu zůstal přes zimu až do chvíle, kdy v horách přešlo velké tání. Pečovali o něho dobře, když si dobře prohlédli jeho propouštěcí list. Jedl a hodně spal a podílel se tichým, pokorným způsobem na bohoslužbách. Ale zároveň se stal přímějším a tvrdším. Zřejmě to bylo v Desertinu, kde se s ním udála nová proměna. Nevíme (říká zapisovatel), bylo-li to ku prospěchu. Když vyrazil z kláštera, byl to ve všech ohledech zdravý člověk. Svaly mu ztvrdly, pohyboval se svižněji a ani zrak a řeč již nebyly tak pokorné, jako když díky velké laskavosti Jeho Milosti opouštěl Harmoltovu péči v Totonisville. Přišlo nové léto.

Z Desertina potom jel na radu mnichů údolím Rhenu, kraji, kde žili Rhaetové. Nezajel však až do Curie Rhaetorum, nýbrž odbočil na jih kolem Beneduceského kastelu a Tumilaseským údolím vzhůru do Tuscie Rhaetorum v Rhaetii Alte, jíž se též říká Horní Alemanie. Odtud pak pokračoval často obtížnými stezkami, jež by se mohly zdát pro muže a koně neschůdné, mezi divokými a těžko překročitelnými horami k pramenům Zadního Rhenu. Přes srázy a vysoko ležící prusmyky dorazil až na Mons Avium, na horu, jež se tak jmenuje proto, že na ní odpočívají na svých cestách ptáci, když letí na podzim ze severu a na jaře z jižní Italie a z Afriky cestou na sever. A když si Warnefrit Lupigis jako tažný pták odpočinul na tomto starém odpočívadle, rozjel se po dobrých stezkách a výborných cestách dolů ke Comskému jezeru a nato dorazil do Mediolana, kde na hradě předložil svůj propouštěcí list. V Mediolanu odpočíval dlouho a potom se vydal dál k Papii, aby si tam dal dokument potvrdit v kanceláři královského hradu. Tam, podobně jako v Mediolanu, podal ústní zprávu o cestě, již líčil v prostých a pro všechny posluchače přesvědčujících slovech.

A tak si připadal, zřejmě poprvé po mnoha letech, jako naprosto svobodný člověk a vážený Langobard, který smí jet domů do Forojuli, kdy bude chtít. Byl pryč dvanáct let.

Domů přišel včas, mohl se účastnit obrany proti Hunům. A že jeho zdraví tak rozkvetlo, představil se jako dobrý válečník, vřele oddaný a věrný Jeho Milosti. Když byli Hunové poraženi a vyhnáni, byl odměněn rozšířením majetku. Hned po válce byly Bertoaldovu statku, který teď patřil Warnefritovi, navráceny pastviny pro koně a pole u řeky, jež byly roku 776 převedeny pod přímou správu hradního gastalda, a kromě toho i několik menších selských usedlostí, jež si Warnefrit přál. Sedláci trochu reptali, ale Warnefrit mohl prokázat, že rod Lupigisů pokládal usedlosti vždy jen za pronajaté. Navíc byly statky bez hospodářů, protože sedláci padli v obraně proti Hunům.

V té době se dokonce mluvilo o tom, že Jeho Milost prý pomýšlela, i když jistě jen zběžně, udělat Warnefrita Lupigise gastaldem nebo mimořádným gastaldem ve Forojuli nebo alespoň jedním z nových friulských svobodných pánů, vicecomů či pomocných hrabat. Ale od zběžné myšlenky Jeho Milosti, této duchovní hříčky učinit z Warnefrita jakési *graphio*, jestli vůbec kdy existovala, bylo upuštěno zřejmě proto, že Warnefritovy nálady bývaly občas příliš prudké, a také proto, že prý měl až přespříliš mnoho nemanželských dětí s děvečkami a otrokyněmi. Navzdory mnoha dobrým nabídkám vážených otců rodin odmítal vyhledat si manželku odpovídající jeho postavení. To bylo také příležitostně sděleno Jeho Milosti a velký král prý tehdy řekl, že si přeje, aby věc byla vyřešena k největší spokojenosti. Zřejmě se na to však zapomnělo, protože to Jeho Milosti nikdo nepřipomněl, ani jeho sekretáři. Tak postrádal Lupigisův statek hospodyni, protože paní Liutperga, zlomena starostmi a stářím, již nestačila a neměla pro chod hospodářství žádný význam.

Jiná pověst zase tvrdila, že od možného plánu Jeho Milosti, týkajícího se povýšení Warnefrita Lupigise v rámci friulského gastaldství, později rozšířeného na markýzství, bylo upuštěno, když se král dověděl, že Warnefrit svou znalost čtení a psaní příliš nerozvinul.

*

Nějaký měsíc nato, co Johannes Lupigis vyšel jako svobodný muž na denní světlo, dostal zprávu, jež ho velmi zneklidnila. Šuškalo se nebo se o tom mluvilo nahlas, že Warnefrit řídil rodný statek tvrdou rukou. Poslal tehdy dotaz Flavianovi, ale odpověď nedostal.

Ve vzpomínkách píše:

„Zatímco jsem žil v podzemních tmách, zemřela má milovaná matka Liutperga, oslabena mnoha bolestmi. Teď je jistě ta moudrá, laskavá a něžná žena po otcově boku u Boha. Dovedu si představit, jak ji otec vzal za ruku a sklonil svou těžkou, urostlou postavu a zašeptal jí do ucha: ‚Má Liuto.'

Můj starý, milovaný učitel a první průvodce Flavianus kvůli mně poslal, když se dověděl, kde pobývám, spoustu dopisů vlivným osobám, jak se domníval, a rovněž Jeho Milosti. Tím se vystavil jistému riziku.

Když mu na dopisy ani po dlouhém čekání neodpověděli, neučinil tak dokonce ani můj strýc diákon Anselmus — jenž teď již také, tak jako jeho blízký přítel diákon Paulus, opustil tuto zemi — Flavianus již nepsal. Vynikající spisovatel se navěky vzdal psaní.

Když se bratr Warnefrit vrátil po dlouhé nepřítomnosti domů, vznikly jiné starosti. Kvůli několika prudkým a jistě neuváženým bratrovým slovům odešel Flavianus do své komůrky a ulehl do postele. Vstával z ní jen za noci, kdy ve tmách — jako by se mnou chtěl sdílet mou vzdálenou temnotu — pochodoval sem a tam po podlaze. A tak zacházel Flavianus stále hlouběji do vysokého stáří.

Neopustil komoru dříve, nežli se doslechl od služebnictva o mém propuštění. Ještě jsem se s ním jednou setkal. V roce 794, čtyři roky po propuštění a v témž roce, kdy zemřela královna Fastrada a byla pohřbena v kostele svatého Albana v Mogontii, jsem dostal svolení Jeho Milosti navštívit rodné město. Tehdy ležel Flavianus již opět v posteli, jenže tenkrát ne ze vzdoru nebo pro špatnou náladu, již v něm vyvolal bratr, ale pro stařeckou slabost. Mluvili jsme spolu dlouho. Následujícího roku odešel jeho duch na Nebesa."

která začíná poznámkami z roku 828 našeho kompilátora, značně zestárlého Agiberta z Beneventa:

Nebe bylo zneklidněno neznámými silami, jako by mu bylo na zvracení. Já se však vrátím k těmto fenoménům později, když mě paměť nezradí.

Hledím nazpátek, abych mohl pohlédnout kupředu, protože takový je náš myšlenkový život.

Ráno, v klidu naší knihovny dnešního jarního dne v osmašedesátém roce mého života, ale ještě s dobrým zrakem, jakož i dobrou a pevnou písařskou rukou, jsem četl:

„Když se jaro vrátilo, bylo to uprostřed března čili Lentzinmanothu roku 800, vyrazil král z Aquisgrana a...“

Na jiné stránce:

„V měsíci únoru čili Hornungu roku 806...“

A ještě o pár stránek dále:

„Císař Carolus strávil zimu v Aquisgranu a 28. ledna čili ve Wintarmanothu roku 814, v dvaasedmdesátém roce mého života...“

Nad mocným obsahem těchto zápisů se mě opět zmocnil neklid. Učinil je většinou milovaný a láskyhodný Zdroj všech zdrojů vědění, Einhardus, královský a později císařský První sekretář, jehož jasná, důkladná sdělení jsou stále více rozšiřována po našich klášterech. Tyto jmenované zprávy, sahající až do roku 815, jsme dostali ve dvou téměř stejně znějících opisech do Beneventa. Neklid mě přivedl k tomu, abych znovu vyhledal vzpomínky Johannesa Lupigise, které jsem již po měsíce nečetl. A v nich jsem našel roku 800 zápis:

„...představuji si, jak stojí v okně hradu u Genavy. Její muž odcestoval a jistě se vystavuje velkému nebezpečí. Rozhlíží se po majetcích. Je zima. Touží ještě na jih? Nevím, snad ani sama to neví. Je jí čtyřicet let, je ve věku zralé ženy. Je ještě stále krásná? Myslím, že krása nemůže s lety zmizet.

Pro mne bude vždy stejně krásná, chci říci: nešťastně pomilovánihodná, ať se s ní stalo nebo stane cokoliv. Velmi jsem na ni dnes myslel. Teď připravuje Jeho Milost dlouhou, a jak očekávám pozoruhodnou cestu, jíž se mám na jeho příkaz účastnit."

A jeden zápis ze dne svatého Stefana roku 807:
„Na cestě byla dostižena v Lousoniu u Laku Lemannu, kde..."
O pár řádků níže:
„Její krása prý s léty nezmizela, je jí teď šestačtyřicet."

Z pozdního podzimu roku 809: „...v Sedunu, kam jsem ji doprovázel..."

A z podzimu 814:
„Věk její krásu ze vzpomínky nevymazal."

A roku 825:
„Stále vzpomínám na její velkou krásu."

*

„Když se v březnu roku 800 vrátilo jaro, vydal se král z Aquisgrana a zamířil k pobřeží Gallského oceánu a postavil pro toto moře, jež bylo tehdy sužováno námořními lupiči ze Severu, až z Ostarsaltu, lodstvo a ustanovil potřebné posádky," píše Einhardus.

Z textu nevyplývá, byl-li Johannes Lupigis s ním. Jeho Milost slavila velikonoce v Centulu a potom odjela podél pobřeží k Rotumagu, překonala řeku Sequanu a přijela do Turones, „kde vykonala pobožnost u hrobu svatého Martina". V Turones se král několik dní zdržel, protože jeho tehdejší královská chot Liutgarda onemocněla, zemřela a byla pohřbena ve městě svatého Martina. Odešla 4. června, což je Brachmanoth. Z Turones se vrátil náš král přes Aureliani a Lutetii Parisiorum do Aquisgrana. Na počátku Aramanothu čili srpna zajel do Mogontic, kde se konal říšský sněm,

a rozhodl o tažení do Italie, aby tam uklidnil nepokoje, jež vznikly v langobardském vévodství Beneventu. Tehdy byl Johannes Lupigis v jeho průvodu.

Einhardovo vyprávění je nejčastěji formulováno jasně. Co zapomněl — nebo nechtěl říci — se tu pokusím pro budoucí věky doplnit.

Jeho Milost přišla s vojskem do Ravenny. Tam se král na sedm dní zastavil a rozkázal synu Pippinovi, který jej provázel jako král Langobardie, aby vytáhl do beneventského vévodství a zjednal tam klid. Vyrazil z Ravenny současně se synem, ale od Ancony pak syn postupoval s vojskem sám a král se pustil do Romy.

Než tam Jeho Milost dorazila a sesedla z koně, pozdravil ji v Nomentu již den předtím papež Leo. Teď nástupce dobrého papeže Hadriana přivítal krále znovu na schodišti Petrského kostela. Učinil tak oslavnými slovy a za zbožného zpěvu všech přítomných jej vedl do kostela.

To bylo 24. listopadu, Herbistmanothu. Sedm dní nato prohlásila Jeho Milost veřejně před shromážděním, které dala svolat, proč přišla do Romy. Řekla, že se dennodenně a každou vteřinu snaží uskutečňovat to, co ji sem přivedlo, a že začala nejdůležitějším a nejtěžším úkolem, totiž vyšetřováním údajných zločinů, jež jsou přičítány papeži Leovi. Když Jeho Milost nenašla nikoho, kdo by mohl potvrdit správnost obvinění, vystoupil papež před zraky všech lidí na kazatelnu Petrského kostela s Evangeliem v ruce, a dovolávaje se svaté Trojice, očistil se přísahou od zločinů, jež mu byly vytýkány.

Na Narození Páně, o štědrovečerním dnu, vstoupila Jeho Milost do chrámu svatého Petra, aby se zúčastnila mše. Mohutná hlavní chrámová loď i postranní lodě zářily jakoby rajským ohněm všech svící a lamp, jako by Bůh sám naplnil chrám vlastním světlem. Jeho Milost byla oděna do dlouhého vojenského pláště. Její oděv zářil červeně a modře, zlatem a drahokamy a všichni lidé v přeplněném chrámu si říkali, že mezi ně přichází jako vyslanec boží. Na chvíli poklekla před oltářem v modlitbách. Když povstávala, vsadil jí papež na hlavu korunu a vyhlásil: „Velkému panu Carolovi, Bohem korunovanému velkému a mírumilovnému vládci, římskému

císaři!" A potom holdovalo shromáždění Jeho Milosti podle prastarého zvyku oslovením císař a Augustus.

Jeho Milost byla nečekaným povýšením velmi překvapena a udivena.

O několik dní později přikázal císař Carolus Magnus, že osoby, jež v minulém roce sesadily papeže Lea, mají být postaveny před soud. Po vyšetřování byli odsouzeni podle římského zákona k smrti jako zrádci majestátu. Papež se však za odsouzené u císaře přimluvil a ti byli omilostněni, zachovali si život a jejich údy nebyly poškozeny. Avšak vzhledem k velikosti zločinu byli posláni do vyhnanství. Mezi nejvýznamnějšími účastníky zločinu byl vysoký papežský hodnostář, nomenclator Paschalis, pokladník Campulus a mnoho dalších urozených občanů města Romy – všichni byli potrestáni stejně, vypráví Einhardus.

*

Štědrý den roku 800:

Johannes Lupigis se stal očitým svědkem povýšení Jeho Milosti. I on pokleknul, jak se slušelo a patřilo, vzadu v průvodu za sloup, a když se vyklonil, mohl přihlížet představení. Papež zvedl korunu co nejvýše, požehnal ji a posadil pravou ozdobu vládcovu na hlavu klečícího krále, ale ne tak, jako že jej korunuje na císaře, ale tak, jako by se ho pokoušel zajmout. Nebo jako by se korunou, tím krásným článkem, pokoušel připoutat sám sebe a Svatou církev římskou ještě pevněji k osobě Jeho Milosti. Oheň plápolal, barvy zářily, zpěv stoupal ke klenbě. A čas se změnil.

Pozoroval za sloupem a znovu vzpomínal na běh let svého života. Ne moc, vlastně vůbec nic se v nich nestalo, ale léta ubíhala. Před desíti lety byl propuštěn z Harmoltovy péče. Uběhlo pětadvacet let od Svatostefanské noci, v níž stanul Warnehrit venku na dvoře a hrozil neznámým mocnostem a dovolával se jich. Možná že zapůsobily a ještě působí, i když nevědět jak. Ale působily, byly i tu. A viděl jiskry, světlo, drahokamy, jež vrhaly světelné jiskřičky, které pálily a zapalovaly. Co? Lásku? U někoho možná touhu po moci. Jiskry, jež vířily kolem ve světelné bouři. Jiskry, jež vířily v bouři temnot,

Musím žít. A vzpomněl si na velikonoční bouři roku 775 a šeptal sám sobě slova ve starém jazyce:

Johanniperto, Perto, jsi na *fornaccar*, na poli, jež je sklizené, a jsi chráněn nejmocnějším mužem na zemi. Ale nezapomeň! *Faida* moře, vzduchu, světla a temnot, tento boj mezi mocnostmi, o nichž nevíme nic víc než to, že jsou mocné a bezohledné, že zachraňují a vraždí. Jsi v něm! Nezapomeň na nevypočitatelnou sílu vzduchu, moře, světla a temnot, na bouři, na divoce orající *plovus!* Nezapomeň na pluh!"

A já zapomínám, pomyslel si.

Slyšel svůj vlastní hlas z té doby i ze současnosti, slyšel, jak znovu a znovu šeptá v modlitbách, které si mumlal: Perto, snad jsi nezapomněl? A odpovídal mu zpěvem, hymny, novým zašeptáním k tomu již dávno zmizelému nebo hluboce ukrytému: Ne. Všechno je, jak bylo. Jen to odpočívá. Má ruka slouží Jeho Milosti a má duše má klid. Nebo ne?

Jeho Milost povstala a byla císařem. Všichni povstali, moře hlav v bouři světla a jisker. Johannes Lupigis si řekl: Nejsem již jen královský secretarius, stal jsem se i secretariem císařským. Usmál se, radoval se jako všichni.

Všechno zůstalo, jak bylo, ale odpočívalo to — bylo tomu tak?

Svět zůstal. Panské ruce po něm sahaly ze všech stran, svět neměl chvilku odpočinku. Byl v bouři, ale ne všichni si toho všimli.

V Beneventu uklidňoval neklid svým mečem král Langobardie, císařův syn Pippin. Vévodové a vévodští synové, jimž chybělo potřebné nadání správně zapomínat, ještě stále snili o velké moci langobardského národa. Věřili, že přijde den, kdy... Ne, to nenapíši. Ale já. Agibertus, který přečetl nejeden spis v naší beneventské knihovně, jsem nebyl vyrušen. Má práce šla dál.

Johannes Lupigis, můj starý dobrý přítel, jeden z nejbližších sekretářů našeho císaře, sem tehdy nepřišel. Doprovázel dvůr, když císař opustil Romu 25. dubna, v Ostarmanothu roku 801 a vracel se přes Spoletum. Tehdy došlo k mocnému zemětřesení. Přišlo o druhé hodině noční 30. dubna. Zasáhlo velké oblasti. Celá naše Italia se mocně otřásla. Střecha chrámu

svatého apoštola Paula se z větší části zřítila a v mnoha krajích se rozpadla města i hory. A vypukl mor. Vánoce slavil císař v Aquisgranu, podobně jako následující vánoce. Oné zimy se tam otřásl palác a okolní kraj novým zemětřesením, „nebo zemětřesením, jež doraziło až nyní a hledá nás", píše Johannes Lupigis. A u Einharda čteme, že „po něm následovala veliká úmrtnost".

*

Léta padají do misky času jako kapky.

Často zabloudím ke svým třem osikám. Můj krok je těžší. Naslouchám tomu, co se událo, pozvedám pohled k vesmíru a skláním ho k zemi. Kráčím pomalu, ale pevně, zrak mám ještě dobrý.

Občas se zastaví má myšlenka u ženy, u laskavé hradní paní Landoaldy nahoře v Genavě u Laku Lemannu.

A během těch let, v jarních obdobích, jsem se často ptal sám sebe: Žije ještě? Jaké jsou její dny?

Až v roce 806, když k nám došla důležitá zpráva, bylo to právě v náhodném mírovém období, jsem si vyšel, jak si vzpomínám, k řece Caloris, nedbaje, že bylo větrno a deštivo. Zastavil jsem se u tří osik, o něž kdosi, ale kdo nevím, pečoval, a řekl jsem jim: „Jak se jí daří teď, co s ní je, pokud ještě žije?"

Ano, 8. února, měsíce, který se též jmenuje Hornung, onoho roku 806 povolal Jeho Milost císař své tři syny Hlutaeviga, Pippina a Karola do Tonnisvilly a rozhodl, jak mezi ně rozdělí svou velkou říši.

„...představuji si, jak stojí u okna své komnaty v Genavě a dívá se přes hradní příkop k horám a k jezeru. Je sama, jako tak často. Je jí sedmačtyřicet. Její muž odjel do Totonisvilly. Je zima. Vinice a pole spí, les mlčí. Touží na jih? Je ještě stále krásná? Pro mne zůstane vždy stejně krásná, stejně milá, když se černé chvíle již přehnaly."

Tak píše Johannes Lupigis.

A co viděla ona? Kromě všeho obvyklého se jejímu zraku nezjevilo nic: *tady*. Má si vyjet? V posledních letech si každý den vyjížděla. V bezmračných okamžicích si říkala, že tak činí jen proto, aby mohla usednout na koně, držet otěže, vyjet na stráň, přes pahorky a projíždět po úzkých, křivolakých loveckých stezkách v lese. Jednu dobu vyjížděla na severní stranu jezera, pokaždé o kus dál. Potom se rozhodla pro jižní stranu, přes most k ostrůvku a zdem pevnůstky. Hloupí vojáci na ni civěli, někteří byli urostlí. Přejela druhý můstek a minula městský kostelík. Vždycky vyšli tři mniši, civěli na ni a pak pozvedli ruce, jako by jí žehnali nebo jako by ji chtěli poplácat a polechtat. Vyjížděla vzhůru na horské stezky, až kam kůň vyšplhal. Nikdy ji neprovázel knecht, ale sledovali ji zpovzdáli, takový byl Gunderikův rozkaz. Když byl doma, vyjížděla málokdy.

Teď byl Gunderic na cestě. Zpráva z minulého roku o rozdělení říše Jeho Milosti na tři díly hradního pána osvěžila a nedávala mu spát. Proměnil se v mladého muže, v člověka, který na hranici stařeckosti předstírá mladickou sílu, a aby to dokázal, několikrát na její dveře v noci zabouchal. Ale dovnitř ho nepustila. Posledním, kdo k ní vkročil, byl Ercanbald, na zkoušku, ale nahnala mu řádně strachu, ačkoliv byl prý opravdu levobočkem. Pan Ercanbald se tak vystrašil, že z toho byl celý bez sebe a vycouval ze dveří s mnoha poklonami, zatímco všichni bdící, probuzení a čekající sloužící stáli na schodišti nebo ve velké síni, v předsíni a ve všech dveřích

dole i na nádvoří a hrozně se chechtali a hlasitě smáli. Den nato odjel Ercanbald zpět na své bastardství, nebo jak by se měl jeho úřad nazvat. A potom ho polehoučku šoupli do kláštera, jak se říkalo. Ne, nedostal se k ní, ať si Gunderic myslel cokoliv. Ale Gunderikovi dělalo dobře, když si představil Ercanbaldovy schopnosti. Poslední, které k sobě pustila, byli ti dva, tehdy, už dávno — jeden z nich se podobal někomu z mládí a druhý Radbertovi, mému Radbertovi. Pak byl konec, zavřeno. Gunderic hrozil a kňučel, někdy to znělo jako biskupské kázání o trestu, jindy zase jako naříkavý kostelní zpěv. A mnoho lidí ho poslouchalo a mnozí se tiše posmívali.

„Teď, kdy se všechno hroutí!" křičel. „Teď, když je s námi konec, má Landoaldo, má nejdražší choti!" kňučel. „Teď, když se říše rozpadla na tři díly a nás sebere vír."

„Tak se seber a zmiz!" křičela dveřmi.

Zotavil se z toho jako obyčejně, pobíhal po hradě, rozkazoval, vyškrábal se na koně s berlemi přivázanými pro jistotu řemenem před sebou v sedle, ale také proto, že je tu a tam opravdu potřeboval. Bylo mu jasné, že před císařovýma očima musí hrát obě role. Roli zdravého, čilého a schopného muže i roli předčasně zlomeného služebníka, který ač se uštval ve službách Jeho Milosti, je stále ochotným panem Gunderikem z Genavy. Takto připraven se vydal s třemi knechty na cestu, přesně s třemi, aby to nevypadalo vychloubačně, ani příliš chudě. Vrátil se brzy. Ani Jeho Milost, ani Carolus mladší, Hludevig nebo Pippin, král Langobardie, nepotřebovali jeho služby, měli jiné, mladší lidi. Jeho Milost si pro něho neudělala ani chvilku času — jak pochopila paní Landoalda — a nechala vzkázat, aby hradní pán Gunderic zůstal klidně sedět, kde sedí u svého Laku Lemannu, staral se o zemědělství, odevzdal se Bohu a čekal na posla s rozkazy.

Gunderic se vrátil domů smutný a nazlobený, skoro zdravý, skoro nemocný, ale s dobrou chutí k jídlu navzdory žaludečním potížím, dně a nespavosti. Za pěkného počasí lovil, strašil sedláky, pochleboval posádce, mnichům a biskupovi, jenž byl hostem v kastelu, a pokoušel se vyzvědět, o kterém z císařových synů se nejvíce mluví: o Hludevigovi, který má dostat Aquitanii a téměř celou Wasconii, o Pippinovi, jenž se má stát

jediným pánem v Langobardii a Baiuvarii a jinde, nebo o Carolovi mladším, který byl vyhlédnut k tomu, aby vládl ve Franconii a velkých částech Burgundie či jak to bylo určeno podle posledního dělení. Ale když tam Gunderic zašel a lstivě se vyptával a naslouchal nebo když pozval velitele, drobného dočasného biskupa nebo mnichy na hrad, dávali si pozor, aby příliš nepili, a když se k otázce vyjádřili, mluvili dobře a dvorně a srdečně o všech. Nezachytil se u nich jediným háčkem. Hradní pán Gunderic se musel spokojit s tím, že řekl, že jak se zdá, bude tenhle rok dobrým rokem — i když na to vůbec nevypadal — a že mohou s důvěrou hledět do budoucna, co se obilí a vína týče. Ale že není jisté, bude-li tomu tak i v budoucnu, protože, jak řekl, dobrá léta se střídají se špatnými. Nemůžeme mít pořád a věčně jen dobré roky, musíme být připraveni i na jiné.

To byla jeho lest. Ale brzy přepadl Gunderika opět strach. 2. září, měsíce kácení Witumanothu, došlo k zatmění ještě pohublého měsíce. Když Gunderic vyslechl o nebeském fenoménu výklad od pozorných a hvězdy sledujících mnichů, ulehl do postele na tři dny a otupoval neklid jídlem a vínem. Dna se do něho zahryzla právě mocnější silou a trpící Gunderic prohlásil, že cítí, že bude všemu konec. Dal si zavolat Landoaldu a ona se kupodivu přemohla a přišla. Zastavila se mezi dveřmi a zahleděla se na něho: vypadal tak uboze, až ji zahřál paprsek radosti.

Gunderic na ni vyčerpaně i povzbudivě zamával:

„Jen pojď blíž, má holubičko, jen přistup ke svému příteli!“

Holubička zůstala, kde byla, prst na něho ukazoval.

„Smrdí to tu starou zdechlinou.“

Z očí se mu vykoulelo pár skutečných slz.

„Pojď ke mně, když už pro nic jiného, tak alespoň pro čas našeho šťastného mládí, můj ptáčku!“

Ukázala mu záda a odešla do své komnaty a ustrojila se k vyjížďce. Na chvilku si vyjela. I ona měla z měsíce trochu strach a jela proto rychle. Těsně za ní jel podle rozkazu knecht, ale ani na něho rozzlobeně nekřikla.

Třetího dne Gunderic vstal a zajel si, mučen opravdovou dnou v ramenou, zádech a v bocích, do pevnůstky u ústí řeky

a vyhledal mnichy v kostele. K biskupovu domu se neodvážil. Pomohli mu s modlitbou k Bohu. Když se vrátil domů, rozbolel ho žaludek a každý druhý den musel ulehnout. Sepsal poslední vůli a rozdělil svou malou říši na tři části. Půdu, revíry, vinice a nájemné usedlosti daroval oddaně zpět Jeho Milosti, aby je císařova ruka vlastnoručně rozdělila mezi císařské syny, až přijde její čas, jenž by měl Bůh odložit navěky! Právo rybolovu, pokud ovšem po zatmění měsíce ještě nějaké ryby v jezeře zůstanou, odkázal v testamentu mnichům u pevnůstky, kteří je měli věnovat papeži Leovi v Římě. Třetí díl, oděvy, koně a sídelní právo na hradě, bude-li takové právo po jeho smrti platit, daroval Landoaldě, která dostala kromě toho darem i všechny své šaty a vlastní šperky — ale tento skvělý dědický podíl měl zůstat jejím majetkem jen v případě, že setrvá v dobrém manželství i po jeho odchodu, tedy jestli se znovu neprovdá. Dokument, sepsaný za velkého vzdychání a s přispěním mnoha pohárů vína, byl ověřen velitelem pevnůstky u řeky i jeho zástupcem a rovněž mnichy, protože biskup odjel, a byl opatřen pečetí, kterou si Gunderic po dlouhém váhání a obavách a proti zvyku opatřil. Nebyl královskou osobností a nemohl být pokládán ani za osobu vévodskou nebo duchovní. Ale teď měl radost, že ji mohl použít. Na otisku byl delfín držící mezi předními ploutvemi meč. Vymyslel si to sám a bez pomoci druhých už před mnoha léty a blaženě přimhouřil oči, když si pomyslel, co vyjadřuje: rychlost a údernou sílu, vtip v obratech a dobrou schopnost bodat a řezat.

Nový rok, rok osmistý sedmý po šťastném zrození našeho Spasitele, ještě ani řádně nezačal a nebe vydalo opět znepokojující znamení. Posledního ledna čili Wintarmanothu a sedmnáctého dne v měsíci Měsíce, jak praví spisy, prošel Jupiter, jak se zdálo podle slov mnichů, „hrozivě blízko“ kolem Měsíce. Ano, zdálo se, že Jupiter se chystá té noci k útoku na Měsíc, a vše nasvědčovalo tomu, že vzplál tuhý boj na nejvyšší úrovni. Gunderic se o tom dověděl časně ráno. Ale s pokoutnicí, jež byla jistě jednou z nejhorších, jaká kdy koho postihla v Genavském kraji nebo snad dokonce v celé již lázy rozkouskované a rozdělené francké říši, se vydrápal pán genav-

ského hradu na hřbet koně, pohlédl zahořkle na rozloučenou ke schodišti, k nádvoří a k oknu paní Landoaldy a odjel, provázen z boku dvěma jízdními knechty, kteří ho střídavě podpírali, dolů k pevnosti a k mnichům. Tam strávil den v modlitbách a nářcích. Byl značně opilý a pozměnil závěť trochu ve prospěch Landoaldy tím, že jí věnoval několik selských usedlostí, které vlastně nebyly dostupné, protože je již odevzdal Jeho Milosti a navíc byly vlastně majetkem sedláků. Tak uběhl onen hrůzyplný den. Potom nastalo krátké období, v němž se mu duše trochu uklidnila, a tehdy mísil víno s takovým množstvím vody, že byl schopen pustit se do plánování budoucnosti.

11. Hornungu čili února, rok a tři dny od chvíle, co císař rozhodl, jak má být říše po jeho odchodu rozdělena, došlo o poledni k strašnému výbuchu. Třesknutí nebylo na Zemi slyšet, pozemský sluch je neslyšel, ale leckteré duše jej vnímaly jako silné duněni, jež vyvolal obří vůz, jenž se valí cestou k Peklu a je plně naložen obyvateli lidského světa: zatmění slunce. Vyděšení, ale ještě zaujatější, zvědaví a bádající znalci vesmíru a astronomové vykládali jev tak, že „obě nebeská tělesa stojí v pětadvacátém stupni znamení Vodnáře". Když se Gunderikovi dostalo od mnichů vysvětlení o otřesném stavu nebes, řekl si nejdříve, že musí bezodkladně zajet do Totonisvilly a do Aquisgrana či kamkoliv, kde se nachází Jeho Milost. Jednak chtěl požádat o nový úkol pro své již zcela zdravé a odpočinuté tělo, jednak měl v úmyslu odevzdat svou bídnou a oberlovanou a téměř již mrtvou tělesnou schránku do milosrdné péče Jeho Milosti a při té příležitosti jí předat i něco ze své závěti. Nakonec však nenašel k odjezdu dost odvahy. Místo toho vypracoval třetí nebo čtvrtou závěť, v níž věnoval vše, co měl a čím disponoval — i svou budoucí mrtvolu k balzamování a pohřbení — klášteru, aby tak své duši připravil šťastnější a kratší cestu do říše nebeské. Poslední vůli však nedal nikomu přečíst, ani ověřit, ani ji nepodepsal, ale zamkl ji do skříně v ložnici, kde přechovával jiné, pro budoucnost užitečné poznámky a dokumenty a rovněž ještě plnou lahvičku s jedem.

26. téhož měsíce Hornungu došlo k dalšímu a skutečně po-

divnému nebeskému úkazu. Měsíc se zatemnil, hned jak v ranních hodinách ukázal svou smrtelně bledou tvář nad východními horami. Ale podivné věci se děly již v noci. Po nebeské báni pochodovala vojska v podivném bojovém seskupení a velké mohutnosti, zdálo se, že zásoby vojsk jsou nevyčerpatelné. Novinku o tom všem se dověděl Gunderic z křiku děveček, které měly ležet a spát. Jenže tehdy, jak se mu zdálo, neměl sílu k ničemu jinému nežli k vzdechům a k modlitbám a hned nato se mu vzbouřil žaludek. A tak zůstal ležet v posteli víceméně až do 15. března, což jest Lentzinmanoth, a snažil se načerpat z jídla a pití novou sílu.

15. března vstal a hned po ránu začal připravovat další plány. Vyhledal poznámky o neopatrných výrocích — a gestech — některých lidí a hostí z let před pětadvacíti, patnácti, desíti, pěti a třemi léty a se zlepšenou náladou mu přibývalo i sil.

Dva dny nato bylo však nebe připraveno k dalším znamením a varováním. Spisy praví, že „Merkur se objevil před sluncem jako malá černá skvrna a tak jsme jej mohli pozorovat po osm dní. Ale jak do slunce vstoupil a jak z něho opět vystoupil, jsme nemohli pro mraky pozorovat."

Devátého dne odjel Gunderic s třemi knechty do Totonisvilly, aby se tam pokusil o setkání a rozhovor s císařem a vrhl se Jeho Milosti nebo někomu jinému k nohám.

*

Stála u okna. Rostl v ní nářek, stěžování. Již po měsíce byla těhotná křikem, který měl být slyšet až do nebe a do podsvětí; ale bylo z něho jen zašeptání mřížím:

„...všechny — všechny — všechny ty zatracené roky! Ó, můj Radberte! Ó, můj Radberte! Kde jsi, nemůžeš být mrtvý, byl jsi tak dlouho pryč, ale mrtvý být nemůžeš!"

V té chvíli viděla jasně. Neměla před očima mrak, ani Merkur, či jak se ona síla jmenovala, jí nezastiňovala výhled do minulosti. Opět spatřila večer, kdy se muži shromáždili na hradním nádvoří, tam daleko, doma, kdesi, kde bývalo štěstí — a vzpomněla si i na jiný večer. Tehdy seděli u ohně,

dívala se mu do tváře, Radbertovi nebo komusi jinému, do mladé, hezké tváře, příjemně voněl. Ó, můj Perto, kde jsi, můj Perto, ty můj mrtvý nebo žijící Perto — a z ohně vystřelila jiskra a dopadla na ni a jeho ruka se jí dotkla a od toho okamžiku byla ženou.

Ano. Viděla to zřetelně. Stála u okna kdesi vysoko nad městem a nad statky. A nad zasněženými políčky na svazích k řece, jež léta zasněžila, svítilo hvězdné nebe, slabý měsíční svit. Byla pokryta věkem a odlehlostí a zapomněním — nebyla to řeka, kde křičí děti na matku, ani řeka, kde utonou, byla to jiná řeka, jak jen se jmenovala, řeka dětství a mládí. Na druhém břehu bylo světlo, v jejich oknech, osvětlovalo jejich dvůr. Byla to Svatostefanská noc, někdo se v ní pohybuje, šklebí, stíní, kdo je to, muž, je to ten muž — a za ním vidí stín druhého, ví, kdo to je, je to mladší z nich, *on. On.*

Stojí se sepnutýma rukama v komoře před síní — před jakou síní? — prostě před síní — a slyší, jak muži přísahají a jak ji volají hlasy, jak za ní volají: Já, Warnefrit, zní to jako drsný jekot, a pak hlas druhého, pravého, jediného, toho, co je Radbert nebo bude Radbert a jehož hlas je jasný: Já, Johanniperto, slibuji a přísahám tobě, můj vévodo Rodgaude...

...a potom odjedou, všichni odjedou. A branou vjede notář, Ďáblův posel, králem vyslaný notář, takzvaný vyslanec, a obejme ji v náručí, zvrátí jí tvář k sobě a již páchne vínem a kozlem, o dva kroky ustoupí a položí si ruku na hruď, jako by v ní měl srdce, ukloní se a řekne cosi dvorným jazykem — má urozená panno, hotovte se, mám od Jeho Milosti příkaz, abych Vás odvezl, ale nesmí se Vám, na mou čest adelinga, na mé čestné notářské slovo nic zlého stát...

...a potom s ní odjede a ve světě i v duši zavládne velký zmatek — a oné noci — tenkrát — tehdy...

...a křik, konečně se zrodil na genavském hradu nový křik.

Hnali se odevšad, ze všech pokojů nahoře, ze síně dole, z kuchyně, z nádvoří, všechno služebnictvo běželo. Ne, už neběželi, všichni, kdo měli utíkat. Framberta nedoběhla ani do poloviny schodiště, tak hrozně tlustá a těžká byla. Ale Inigarda přišla až k ní, opírala se o hůl a o jiné, mladší služky. Jediným ještě žijícím okem již téměř nic neviděla. Procházela

příšeřím, vláčela je s sebou. Přišla. Jde chodbou, naráží holí o zem, odkládá ji za dveřmi, hůl s rámusem spadne. Skloní se a šmátrá rukama, nenajde ji, ale někdo ji najde a podá jí hůl a opře ji o zeď nebo ji podrží, na okamžik ji vezme do ruky. Paní jí zakázala brát si k ní do pokoje hůl. A už je tu. Dveře se otevřely, vešla dovnitř, její hlas zněl jako obvykle, uklidňujícně, *no tak, no tak*, a mohl vyvolat příjemný pláč, její inigardovský hlas. Přišla jako matka se svým *no tak, no tak, tak, tak, no tak*, jako dobrá matka, protože mezi nimi byla láska. A paní zakřičela:

„Jak ty se loudáš, Inigardo!"

A láska mezi nimi jako by se obnovila.

„*Pojď sem!*"

Stará Inigarda, komorná, která se proměnila ve stařenu, nastavila tvář a pomyslela si: Už to ani cítit nebudu. Teď už tak tvrdě nebije. Vlastně nikdy nebila tvrdě, byla to zlá shoda okolností, měla tak vrtkavou povahu, chudák. Dnes je posmutnělá.

A paní pozvedla ruku a dobře zamířila, ruka dopadla a rána pohladila služčinu tvář a mezi rukou a tváří se zrodila láska.

Z paniných úst bublala slova po dlouhém křiku a jako přívažek se ozvalo:

„Uprav mě, Inigardo, *hned*. A *rychle*! Ale nejdříve jim řekni, aby *hned* připravili koně! A taky proviant, *hodně* jídla. Pojedeš se mnou! A Framberta taky, jestli ještě může! A pacholci ať se taky přichystají, s nákladními koňmi!"

Hlas klesal, stoupal, znovu klesl, stoupal, slova bublala:

„Řekni, že si uděláme výlet! *Dlouhý!* Že tam zůstaneme přes noc, nebo několik nebo mnoho nocí! *Mnoho!* Ať to letí, hned, už utíkej! Ne, počkej, nejdřív mi sbal šaty a šperky, zabal je do pytle a do truhly a do skříňky. Skříňku vezmeme s sebou, všechny skříňky, jsou mé! Vezmem je s sebou! *Všechno vezmeme s sebou! Všechno!* Rychle! Utíkej! A křikni na ně, ať udělají všechno, jak jsem řekla! A teď mě uprav, Inigardo! Ne, nejdřív jim to vyřiď!"

Komorná se vyšourala, za dveřmi chytila hůl a hůl narážela tvrdě o zem. Potkala Frambertu, která odpočívala uprostřed schodiště, a přikázala ostatním, aby pomohli staré hospo-

dyni dolů, a dala jí příkazy, které Framberta hned zapomněla, ale ostatní služebné je slyšely.

Framberta vyděšeně zavzdychla:

„Musíme počkat! Musíme počkat, až se vrátí domů pan Gunderic!“

„Možná se zdrží dlouho,“ řekla jí Inigarda tvrdě. „Třeba se už ani domů nevrátí, kdo ví! Je u Jeho Milosti, třeba tam bude muset dlouho zůstat!“

Nikdo nevěděl, co si počít. Nejrozumnější bude poslechnout. Poslechli. Dva pacholci spustili padací most do dopoledního slunce, večer totiž prokázali poslušnost pánovi a most zvedli. Inigarda se vrátila, cítila v té chvíli radost, neměla strach. Překypovala dobrou, nádhernou radostí nad milostí, že smí v té chvíli poslechnout. Odložila si za dveřmi hůl a vstoupila. Paní Landoalda stála u okna v komnatě a držela v ruce zrcadlo. Zrcadlo pokleslo, po stěnách, po stropě se rozletěly jiskřičky, divoce zatančily, jako by se těšily na cestu. Podívala se do příkopu a hlasitě si pro sebe řekla:

„Správně, dobře. Měla jsem to udělat už dávno. Měla jsem už dávno odjet. Tenkrát. S Radbertem. Nebo s ním, s Pertem. Dobře.“

Obrátila se ke dveřím, jiskřičky se znovu rozletěly, odrazy tančily. Na nebi svítilo jasné slunce.

„Pojď sem, Inigardo, uprav mne!“

A stará komorná vycítila z jejích slov lásku. Milovala paní Landoaldu, dobrou, ženskou, mateřskou a sesterskou láskou, jež mezi nimi vládla.

Se svým průvodem se daleko nedostala, jak by také na takových cestách mohla!

Cestovali dva dny zpomalujícím se tempem podél severního břehu Laku Lemannu a dojeli skutečně až k nejzazšímu záhybu, kde se břeh jezera stáčí jako srp k východu. Před starým místem, před hradbami Lousonia, spadla Framberta z koně a na místě vysílením zemřela. A můžeme o té dobré a věrné ženě s lítostí říci, že od té chvíle bylo na světě o jednu dobrou hospodyni méně.

Pacholci odvezli tělo do kostela, kde je uložili, s povolením místního biskupa Sigismunda je pohřbili a pozorný místní hrabě Odilbert jim nabídl ubytování na hradě, kde po uvážené dvorném způsobu pozdržel celou společnost. Pacholky sice nezavřel do sklepa, ale důkladně je vyslýchal a nakonec dost výhružně, až změkli a prohlásili, že byli odvlečeni násilím mocnou paní, a Landoalda s Inigardou dostaly dobré komnaty, a protože paní Landoalda tehdy právě nemluvila a Inigarda moc neslyšela, bylo to vlastně pěkně dlouhé a mlčky probíhající čekání s dobrým jídlem. Odilbert poslal jednoho ze svých knechtů do Genavy se zprávou o návštěvě. Odtamtud vyrazil potom vystrašený genavský knecht do Totonisvilly, ale musel pokračovat až do Aquisgrana, tohoto Palatia aque, města Vodního zámku, kde Gunderic čekal již několik dní na slyšení u Jeho Milosti.

Avšak spisy vyprávějí, že císař neměl na pana Gunderika čas, protože současně s ním u něho byli vyslanec perského krále Abdella, opat z Olivetské hory Egibald, kterému se též říkalo Gregorius, a byl tam též Felix z Jeruzaléma. Abdella předal císaři bohaté dary od perského krále, jmenovitě nádherný stan a dvanáct pestrobarevných závěsů, mimořádně velkých a krásných, a navíc ještě drahé hedvábné látky, parfémy, masti a balzámy, dva mosazné svícny kromobyčejné velikosti a tvaru a mnoho jiného. Mezi dary byl též umně zhotovený mosazný hodinový stroj. Byl spojen s vodními bo-

dinami z pozlaceného bronzu a v průběhu dvanácti hodin pohyboval se stejným počtem bronzových kuliček, jež po každé celé hodině padaly do kovové misky, která krásně zvonila. Navíc měly úžasné hodiny dvanáct okének, která se s koncem každé hodiny otevřela a v nich se ukázalo dvanáct jezdců. Císař zdržel vyslance velmi dlouho a věnoval nemálo svého času prohlídce a pozorování darů a při tom současně připravoval výpravu na Corsiku pod vedením svého maršálka Burcharda. Proto, praví druhý císařský tajný písař Johannes Lupigis, jenž pomáhal prvnímu tajnému písaři Einhardovi se zápisy — proto je snadné pochopit, že Jeho Milosti nezbýval čas na pana Gunderika.

Když zpráva o útěku paní Landoaldy dorazila do Aquisgrana, obrátil se Gunderic k domovu. Byl, jak sám řekl, trojnásobně zlomeným mužem, ale přesto si zachoval sílu k jízdě a řádně se rozčilil. Jen s několika málo hodinami odpočinku dojel v nejkratším čase až do Genavy. Nejdříve se rozhodl, že knechty a pacholky, kteří zůstali doma, pobije nebo pověsí, ale s ohledem na výlohy a potíže, kde získat nové lidi, si to rozmyslel. Odložil trest, vzal s sebou dva knechty a odjel v síle šesti mužů do Lousonia. Na nádvoří hradu nechal Landoaldiny pacholky hned zmrskat, aby ukázal panu Odilbertovi, jakou má pan Gunderic z Genavy moc a jak to se svými lidmi umí. Pacholkům však moc neublížil, i potom mohli usednout na koně, i když to pálilo. Gunderic měl jistě právo provést s Landoaldou něco rázně a rozhodně mužského, jako například prohnat jí ňadry svůj meč. Ta myšlenka ho cestou z Aquisgrana přes Genavu až sem několikrát napadla, ale když se pacholci podrobili náležitému výprasku, neměl jejich pán již sílu k dalším odvážnějším a tvrdším zásahům. Vzchopil se a vystoupil do hostinského pokoje, kde se přiměl k tomu dát Inigardě pohlavek, až mohla dělat, jako že letí po podlaze až do kouta a málem při tom omdlít. Potom se před Landoaldou uklonil, jak se domníval, dvorně a jako pravý adeling. Stála uprostřed pokoje a ukazovala na něho svým strnulým prstem.

„Přišel jsem, abych vás odvedl k obědu, má milostivá choti," řekl jakžtakž pevným a trochu pochřadlým hlasem.

A se skvělou ironií dodal: „Doufám, že váš malý výlet byl příjemný, má paní, a že jste při dobrém zdraví.“

Neodpověděla mu, ale odešla před ním dolů do síně, kde zasedli k obědu. Potom nasedli na koně a odjeli domů.

Na hradě v Genavě se příliš mnoho nezměnilo, vlastně jen tolik, že Gunderic dal přidělat zvenčí na její dveře železnou závoru a velmi složitý zámek, který si s myšlenkou na budoucí poměry opatřil kdysi dávno v Aquisgranu.

*

Paní Landoalda proseděla v komnatě ve věži sedm let. Inigarda byla s ní a během té doby získala urozená paní nazpět tak záhy a smutně ztracené panenství, praví příběh. Ale podle toho, jak jsem já, Agibertus, prošetřoval události, to není pravda. Pověst se živí snem, promění události v závěrečný hymnus, jenž čisté hlasy pozvedají k chrámové klenbě. Samozřejmě věřím, že ženy mohou získat nazpět svou počestnost, jenže v takových případech nejde o čistotu těla, nýbrž duše. Z tohoto hlediska by bylo možné nazývat paní Landoaldu napříště pannou, jednou z mnoha kdysi provdaných urozených paní, jež dobrovolně nebo z přinucení pobývaly v klášterech nebo žily v odloučení v komnatách, domech a hradech ve velké říši Jeho Milosti.

Ale pro oči myšlenky nebyla neviditelná.

Slova letěla jako závany větru či jako řev bouře na sever k posluchačům a našeptávačům v paláci Jeho Milosti. Též i já, ve svém občas velkém klidu v Beneventu, jsem se o tom dověděl a odeslal jsem proto chvatně list svému milovanému příteli Johannesu Lupigisovi. List se mu dostal do rukou v pozdním létě roku 809 v Aquisgranu. S laskavým svolením Jeho Milosti odjel pak můj přítel s malým oddílem palácové stráže přímo do Genavy, na místo, které již po řadu let nenavštívil. Jeho úkolem bylo přečetřit jako vyslanec Jeho Milosti manželské štěstí, a bude-li to nutné, povolat hradního pána a chotě Gunderika s paní Landoaldou do Aquisgranu, aby mohli nějaký čas pobýt u dvora a nasát tam do sebe čistý a mírný vzduch paláce. Avšak k takovému vdechování na-

došlo. Johannes Lupigis, který měl i jiné plné moci, jichž měl v případě potřeby užít, o tom píše:

„Protože chořící pan Gunderic si špatně vykládal výlet, který jeho choť podnikla v jeho nepřítomnosti, a po návratu zavřel urozenou paní, pravda, sice ne do sklepení, jak bývá zvykem, nýbrž do jedné z hradních věží, kde měla i jinak svou komnatu a ložnici, bylo mi přikázáno hned poté, kdy jsem se o tom dozvěděl a sdělil to dále Jeho Milosti, abych zajel do Genavy a poměry prošetřil. Sám jsem o to jednoho dne požádal, když Jeho Milost byla ve velmi dobré náladě, a poprosil jsem o plnou moc, jež by mi dovolila, bude-li to nutné, dát předvolat zmíněného hradního pána do Aquisgrana k výslechu. Dále jsem požádal rovněž o plnou moc, jež by mi dovolila, kdyby si tak zmíněná paní přála, odvést ji do jejího rodného města Fora Iulii, kam občas jistě zatoužila. Vyprávěl jsem Jeho Milosti, že já, jenž jsem rovněž z tohoto města, jsem paní Landoaldu často jako dítě vídával, ještě když bývala mladá, nevinná vévodská dcerka, jež se na otcově hrubém zločinu a hanebné zradě roku 776 nijak nepodílela. Jeho Milost se na mne mile usmála a pravila: ‚Udělej v té věci, co se ti zlíbí, můj příteli, odjeď v míru, ale brzy se mi vrať.‘ Z vděčnosti jsem políbil svému vladaři ruku a hned jsem sedl na koně. Stalo se tak v měsíci srpnu roku 809.“

Gunderic byl toho dne na nohou a byl střízlivý. Již dávno nepoužívaný notář, špeh a posel se cítil opět jako muž v nejlepších letech. Jak si sám sobě namlouval. Seděl u stolu v komnatě a pořádal poznámky. Obracel je v ruce, rozkládal si je před sebou jako hru, vzpomínal, pokoušel se interpretovat záměry z té či z oné doby a hledal nové použití pro zápisky. Doplňoval detaily, škrtal jména, která již nebyla třeba si připomínat, a vpisoval jména mrtvých, jež by stálo za to vytáhnout na světlo. V jeho duši panoval případný klid až do okamžiku, kdy pohledem spočinul na jménu Hardrad.

Neznekliďnilo ho však příliš, jen trochu, tak, že propadl pochybnostem. Cože to tehdy hrabě Hardrad zamumlal? Že síť kolem krále Franků má stále jemnější oka? Že mnohé z nitek se soustřeďují přímo v králově paláci? Něco podobného? Gunderic se na chvilku zamyslel, nebylo-li by možná vyždímat z Hardradova jména alespoň ještě jednu kapičku jedu. Bylo to riskantní jméno, připomenout Hardrada právě tak jako Ercanbalda, který je již zřejmě také mrtvý, by mohlo vzbudit nevoli. Jsou však mrtví? Gunderic se rozhodl obě jména ze svých budoucích plánů odstranit. Nejdříve vyškrábal ze starého konceptu hlášení, jež nebylo nikdy odesláno poslem, ale jen zašeptáno, Ercanbalda. A pak se dostal do nových nesnází, koho doplnit. Nemohl hned na nikoho přijít, ale byl přesvědčen, že až věc promyslí, někoho najde. Vyškrábal jméno Hardrad a byl s tím téměř hotov, když tu si náhle vzpomněl na slova o přátelství, která jednou slyšel. Na přátelství mezi Sasy, na přátelství mezi Langobardy, na přátelství mezi Sasy a Langobardy — na přátelství, jež nikdy nezemře, nebo jak ta slova tehdy padla. Na Hardradovo přátelství k muži, jenž se jmenoval Theudald a byl oslepen a rozčtvrcen, i když to tehdy moc užitku nepřineslo. A na Theudaldovo přátelství k jiným lidem, kteří si později zachránili život a kteří ještě...

Gunderic zapsal opět Hardradovo jméno a tak se objevilo

znovu tam, kde mělo být. Pod ně napsal jméno Theudald a to ho tak uspokojilo, že si dopřál malou přestávku.

Protáhl se z námahy a zaposlouchal se. Ještě neslyšel, že by služky zvaly k jídlu. Až se ozvou, bude muset vyjít na chodbu a odemknout dveře, aby jí mohli zanést jídlo a vyměnit džbery. A přitom čekat venku. Nahlédnout dovnitř. Dávat pozor, aby nevyhodili výkaly oknem do hradního příkopu, už takhle smrdí v letním horku až až. Potom zase přiloží závoru a znovu ji zamkne, a teprve potom bude moci sejít k jídlu. Bude muset změnit pořádek. Nejdříve bude jíst on; když tak rozhodl, udeřil do stolu. Zadíval se na svou ruku. Je to dobrá ruka. Už leccos vykonala, psala i hladila. A držela taky meč, i když ne moc často. Skutečně chlapská ruka. Dovedla být i laskavá, samozřejmě. Vždyť byl přece dobrý člověk.

Zezdola se však nic neozývalo. A z její komnaty nebylo v poslední době, v druhém roce, již téměř vůbec nic slyšet. Málokdy se odtamtud ozval křik. Říkalo se, že služka Inigarda je už téměř slepá a i jinak chorá. To je dobře, aspoň se má Landoalda čím bavit. Přemýšlel, nemá-li jí opatřit nějakou dobrou hru, skládací nebo podobnou, a taky modlitební knížku, jak mu poradili mniši. Ale mniši už za ním nechodili a nechtěli s ním mluvit. Kdykoliv je pozval, neměli čas. Prý že musí myslet na své duše, říkali, a víno že mají sami. Ale ještě sedím na koni dobře, zvláště za dobrého počasí. I pan Gunderic myslel vážně na duši. Jezdíval na pobožnost dolů do kostela. Modlil se za spásu své duše v Království nebeském a činil tak důkladně, že si lidé museli všimnout jeho pokorné úcty k vyššímu a lásky k Bohu Spasiteli a Svatému duchu, svaté Panně Marií a pěkné řádce světců. Kromě toho se Gunderic modlil i za Jeho Milost a říši, a i to dělal hlasitě, i za svůj vlastní dům, a za Landoaldinu nepřístupnou a zatvrzelou duši.

Poslouchal. Z chodby ani ze schodiště nebylo nic slyšet, loudají se, bude muset projevit víc rozhodnosti. Až přijdou a on otevře dveře, řekne jim rovnou: Teď odneste jídlo zase dolů, ty tam mohou chvilku počkat, než se najím. A nechám je tu stát i s jejich mísami. A naschvál budu dole dlouho vysedávat, dám si načas. A vtom dostal hrozně mazaný ná-

pad: Co kdyby ji tak nechal čekat na jídlo nějakou tu chvíli nebo hodinku, třeba půl nebo proč ne celý den, aby jí pořádně vyhladovělo? A potom bych mohl rychle obrátit, odemknout dveře a zavolat na ni: Pojď ven, drahá Landoaldo, dnes se najíme dole v síni! Odpustil jsem ti, má holubičko!

Gunderika vlastní dobrota dojala. Myslel si: Když si dám předem pár pohárů vína, půjde to úplně hladce. A v noci mi třeba projeví svou vděčnost. Jenže se zamknu a ještě ji nechám chvíli čekat, než mi bude moci, jako milující žena svému manželovi, prokázat úctu a lásku. Až jí srdce čekáním změkne — pak přijdu a odemknu!

Překypoval dobrotou, prostoupila ho až do nohou – a nohy a ostatní údy si připadaly mladé a připravené k úkolu, ovšem kromě levého kolena, jež mu připomnělo skutečnost. Vysměje se mi rovnou do obličeje, vždyť vím. Dobrotou se neprosadím, kdybych se o to pokoušel sebevíc. Musím být rozhodný, přísný musím být. Tak jako bývala Jeho Milost. Teď ji už stáří také zlomilo. A přece není ani tak starý, když se nad tím člověk zamyslí...

Vtom to uslyšel. Nepřicházelo to však ani ze schodiště, ani z chodby, nýbrž od valu, od padacího mostu a od brány. Vstal, letěl k oknu a viděl. Lapl po dechu, dokonce otevřel pusu dokořán, ale byl v tom povzdech:

„Pane Bože, Ježíši Kriste, ta ďáblova sebranka je tady!“

*

Šest mužů na koních čekalo na valu před padacím mostem: druhý císařský sekretář v tmavém sekretářském plášti z vlny, ale s mečem po boku, a za ním pět vojáků tak dobře ustrojených a vyzbrojených, že vypadali, jako by patřili k osobní stráži Jeho Milosti.

Gunderic zaběhl zpět ke stolu a shrábl z něho dokumenty a poznámky a hodil je nazdařbůh do skříně, zaváhal, když tam nahmatal lahvičku s jedem, nechal ji tam, uschoval svazek klíčů pod kazajku, utáhl si opasek a rychle na sebe hodil kabátec a obul si boty. Podíval se do zrcadla, otřel si tvář rukávem, chňapl berle a vyšel na chodbu a dolů po schodišti,

a najednou měl v levém koleni a v celé noze pocit nefalšovaného pakostnicového loupání a kulhání. Stal se z něho skoro stařec, opravdu třemi či čtyřmi způsoby zlomený muž, když stanul na schodišti a přijímal tajného písaře Jeho Milosti Johannesa Lupigise.

Oddíl projel branou, přejel nádvoří, koňská kopyta klapala nepříjemně hlasitě o kameny a ozvěna hřměla ze zdí. Gunderic vrhl vyděšený pohled k Landoaldinu oknu a na okamžik tam zahlédl stín jejího hubeného, bledého obličeje, opravdu nějak pohubla, byla jak kostlivec. Uprostřed všech nepříjemností jím projel pocit spokojenosti, hlavně z toho, že je ještě stále zvědavá na dění světa. Otočil se k ní s laskavým úsměvem, ale úsměv mu na tváři hned pohasl. Její prst na něho ukazoval, jako by jím počítala odpornost světa, a právě v té chvíli započítávala i jeho. Zatracený prst! pomyslel si. Vlastně měla být už dávno mrtvá! Jedem měla zemřít!

Oddíl se zastavil před schodištěm, Gunderic se uklonil.

„Buďte vítáni, pánové," řekl a opřel se těžce do berlí. „Opravdu milé překvapení!"

Roky běžely, ubíhaly. Jak staří jsou ti dva muži? Gunderikovi bylo šedesát tři a Johannesu Lupigisovi kolem padesátky.

Sekretář opětoval pozdrav lehkou úklonou, seskočil z koně (ještě má pružné tělo!), ostatní z koní slezli, přiběhli podkoní a ujali se koní. Johannes Lupigis vypadal císařskosekretářsky vážně, a ani jeho vojáci se netvářili právě vesele. Málem by si člověk mohl myslet, že mají v úmyslu s ponurou rozhodností někoho na místě stít.

„Bohužel jsem to nestihl včas, abych vás přijal v bráně, trochu těžce se pohybuju," řekl Gunderic a náležitě zaklepal berlemi.

Sekretář vystoupil po schodišti až k němu. Znovu se uklonil, sekretářova úklona byla velmi odměřená. Uklonil jsem se moc hluboko, řekl si Gunderic. Byla to chyba. Ne, musíš je držet zkrátka! Jen aby se teď nedala do křiku!

„Oč jde?" zeptal se.

„Přicházím se vzkazem od Jeho Milosti," řekl Johannes Lupigis.

Gunderic si ho mohl chvilku prohlížet. Johannes Lupigis

byl vysoký a široký jako bratr Warnefrit, ale více sehnutý než dříve. Pořádně zestárl, pomyslel si Gunderic. Tvář má starou. Vlastně to žádný krasavec není. Na skráních je bělovlasý, řekl bych, že na temeni má pleš. A kolem huby a koutků má vrásky, asi žije jen o soli a octu. Zato já jsem ještě pěkný chlap.

Zašilhal vzhůru. Ještě tam stála. Štěstí, že mlčí.

„To rád slyším," řekl, ale hlas nezvládl, byl vystrašený.

„A také mám vzkaz od Jeho Milosti pro paní Landoaldu," řekl sekretář. „Zaveď mě k ní."

Svět nebo alespoň hradní nádvoří se trochu rozhoupalo, kameny stoupaly a klesaly jako kamenem opancéřovaný hrudník ležícího muže. Gunderic znovu zašilhal vzhůru — ale už nebyla v okně, bylo tam prázdno a nádvoří se opět uklidnilo. Vojáci Johannesa Lupigise přistoupili blíž, stáli u posledního schodu a čekali na sekretářův rozkaz.

„Právě trochu ochořela, pane císařský sekretáři," řekl Gunderic a pokoušel se ovládnout hlas. „Všichni jsme tu byli teď s podzimkem trochu nemocní," řekl s vemlouvavou lítostivostí. „A co se mě týče, já jsem jaksepatří nemocný a tak..."

Zarazil si berle hlouběji do podpaždí, aby narážely mocněji o kámen a upozorňovaly na sebe.

„Zaveď mě k ní," opakoval sekretář.

„Jen pojďte dál, pojďte dál!" řekl Gunderic ve dveřích do předsíně. „Hned dám přinést jídlo. Promiňte, jsem tak roztržitý! Takové překvapení, takové radostné překvapení, taková návštěva na našem prostém hrádku. Půjdu napřed."

A už se belhal dovnitř. Vojáci vystupovali vzhůru po schodišti, již dostali znamení. Postavili se za Johannesa Lupigise, vypadalo to, jako by hráli dávno nacvičenou hru. Sledovali Gunderika a sekretáře do předsíně a hradní pán slyšel mezi údery berlí jejich těžké kroky. Uprostřed síně se zastavil:

„Když okamžíček počkáte, dám ihned příkazy."

A zakřičel:

„Framberto!"

Pak si ale vzpomněl, že ta stará mrcha je už mrtvá, a opravil se:

„Oscaldo! Děvečky! Připravte oběd! Rychle! A nějaký dobrý! A dobré víno! A připravte pokoje! Rychle!“

Vybíhali z chodeb, síní a z kuchyně. Znovu zakřičel:

„Ať to lítá! Máme vzácnou návštěvu! A ať je to něco dobrého! Připravte pokoje tady dole! Rychle!“

Děvečky s pacholky zase odběhli a Gunderic mohl přemýšlet, co dál.

„Nahoře je takový nepořádek!“ řekl. „Přišlo to tak nečekaně! Když tu pan sekretář posečká, vyřídím manželce, aby se připravila! Však to znáte — ženy! Vždycky jim to chvilku trvá, věčnost!“ zasmál se. „Jistě bude mít z drahého pana sekretáře velikou radost. Okamžíček, prosím!“

A už se belhal síní ke schodišti. Šli za ním.

„Jen sečkejte, hned jsem zpátky!“ řekl Gunderic.

„Doprovodím vás,“ řekl Johannes Lupigis.

A za ním jdou muži a jejich rozhodné meče zvoní.

„To je zbytečné, drahý pane sekretáři, naprosto zbytečné!“ řekl Gunderic a dal se do kulhání po schodech do patra.

„Doprovodím vás,“ řekl sekretář.

Gunderic spěchal vzhůru, zapomněl se a dělal řádné kroky a berle narážely nepoužity o schody.

Muži opět za ním.

„Počkejte tady,“ řekl Gunderic seshora.

„Doprovodím vás,“ řekl sekretář.

„Ale je to úplně zbytečné, drahý pane sekretáři!“ řekl Gunderic a těžce dýchal. Měl opravdu těžký dech.

„Mám vzkaz od Jeho Milosti,“ řekl sekretář.

„Pro mne!“ odvětil Gunderic. „Co mi Jeho Milost přikazuje?“

„To vám sdělím později,“ řekl sekretář suše, jako by předčítal nějaký výměr.

Gunderic zašilhal ke dveřím hlouběji v chodbě. Z konce chodby pronikalo oknem ostré světlo.

„Když tu chvilku počkáte, požádám ji, aby vyšla, pane Johannesi Lupigisi. Musím ji na to připravit.“

„Dostal jsem příkaz promluvit s ní hned po příchodu.“

Za sekretářem stojí muži a meče. Musím se vzchopit, být pán, lordý, nesmím se před ním plazit, říkal si Gunderic.

Pokusil se napřímit, zvedl hlavu a kousavě se usmál, ale slova byla opět pokorná:

„Cesta byla příjemná? Nepřál by si pan císařský sekretář před jídlem trochu odpočinout? Máme to dnes ale krásný den!“

„Nejdříve chci mluvit s paní Landoaldou,“ řekl druhý odměřeně a ukázal: „Je to tamhle vzadu?“

To bys mohl vědět, však to víš, ty mizero! pomyslel si Gunderic. Měl bys dostat něco do jídla. Měl bych tě zabít. Měli mít rozum a vypíchnout ti oči už *tenkrát*. Ale ještě máme dokumenty a svědectví, ty ďáblův pomocníku! Hardrad ještě úplně nezmizel a Theudald taky ne!

Sekretář kráčel k jejím dveřím. Gunderic musel za ním a za Gunderikem šli muži. Denní světlo pronikalo zamřížovaným okénkem, tvrdě, mučivě, vše bylo v prudkém osvětlení. Železná závora měla rezavé skvrny, ale kolem zámku byla ohlazená a leskla se.

„To je na ochranu mé choti,“ řekl Gunderic. „Před pár lety se tu stala taková věc. Bylo to před třiadvaceti léty. Někdo se k ní pokoušel vloupat, když jsem byl na cestách. Nějaký pan Ercanbald chtěl...“

„*Otevři*,“ řekl sekretář.

„Je to na její ochranu, pro její dobro, ona...“

„Kde jsou klíče?“

Vtom dostal opět dobrý nápad:

„Určitě jsem je zapomněl v pokoji. Hned je...“

A už se zase šoural o berlích nazpátek, zmatený, hledal nové nápady. Sekretář šel s ním.

Ve dveřích řekl:

„Okamžíček, jen...“

Sekretář vstoupil do pokoje s ním.

„Kde jsou?“

Nový nápad:

„Mám je ve skříni.“

Ale hned toho litoval. Za Johannesem Lupigisem stáli ve dveřích muži a meče.

„Otevři skříň!“

Na další, na jinou vytáčku již nepřišel. Zašmátral pod ka-

bátcem a vytáhl svazek klíčů. Ruce se mu roztřásly a těžké klíče vydávaly nepříjemný zvuk. Tápal rukou ve skříni, pergameny praskaly a šustily, jeden smotek vypadl ven. Sehnul se, zvedl ho, rychle ho hodil dovnitř a zavřel dveře skříně.

Dostavil se nový nápad, s údivem, s překvapením vyloudil k němu i úsměv:

„Jsem tak roztržitý! Vždyť jsou ve svazku! Co si o mně pan sekretář jen pomyslí! Stárnem, stárnem!"

Sekretář se vracel k jejím dveřím, Gunderic ho musel následovat a za nimi šli muži. Na schodech bylo plno děveček a pacholků, civěli na ně, možná se smáli. Člověk musí být lstivý, pomyslel si starý špeh Gunderic ve zmatku a strachu. Pozvedl ruku, lehce zaklepal na dveře, sklonil hlavu k jejich dřevu, dělal, že poslouchá.

„Asi spí," řekl, „bylo by škoda rušit ji ze spaní."

Johannes Lupigis na to neodpověděl.

Gunderic zaklepal silněji, znovu naslouchal.

Nad nimi, kolem nich, všude bylo světlo. Okamžiky kolem nich ubíhaly v nemilosrdném osvětlení.

Měl suché rty, olízl si je a zvolal:

„Má holubičko, dostali jsme milou návštěvu!"

Znova se zaposlouchal a pak chraptivě, ječivě zvolal:

„Drahá Landoaldo, dostali jsme milou návštěvu!"

„Odemkni!" rozkázal sekretář.

Nic jiného mu nezbývalo. Nejdříve odstranil závoru, hrozně zařinčela, když spadla na zem. Potom odemkl zámek, důmyslný zámek. Asi takhle to vypadá, když člověk otevírá sám sobě dveře do Pekel. Měl v úmyslu vklouznout dovnitř před ostatními, ale sekretář ho odstrčil.

Stála uprostřed komnaty a ukazovala na ně svým prstem.

„Dnes jsme nedostaly jídlo," řekla.

*

„Má holubičko," řekl Gunderic.

Johannes Lupigis postoupil o pár kroků blíž. Zestárla, byla hubená, ve tváři měla špinavé šmouhy: pokoušela se nalíčit. Šaty měla špinavé a roztrhané, byla bosa a pod šaty jí vyku-

kovaly špinavé nohy. Odporně to tam páchlo, smrdělo. V její ložnici, v její posteli ležela Inigarda, oteklá žena, tápající bezmocnýma rukama po zvucích hlasů. Pokoušela se vstát. Na podlaze vedle postele ležel rozbitý džber.

„Kdo je to, milostivá paní?"

„Už přišli!" křičela na ni Landoalda. „Přišli, aby nás propustili, má Inigardo!"

„Nebylo lehké zaznamenat viděné," píše Johannes Lupigis ve vzpomínkách. „Téměř jsem se v té chvíli přestal ovládat. Měl jsem za to, že se v ní shromáždil všechen čas mého života. Ale musel jsem úkol splnit důstojně a ke spokojenosti Jeho Milosti."

„Mám pro vás zprávu od Jeho Výsosti císaře, má nejmilostivější paní," řekl.

„Můj urozený pane, čekaly jsme na vás dlouho," odpověděla.

Prohlížel si ji. A znovu jí tváří proběhla léta. Hlas však měla jasný a pohled měla ještě jako mladé děvče, klidný a důvěřivý.

„Perto," řekla.

„Má paní," odpověděl sekretář, „Jeho Milost vám přikazuje, abyste hned, jak vám zdraví dovolí a budete si tak přát, odjela do rodného Forojuli, kde pro vás bude všechno co nejlépe připraveno. Dostal jsem příkaz, abych vás tam doprovodil."

„Perto," řekla. „Čekala jsem na tebe."

„Má paní," odpověděl, „plním jen příkaz Jeho Milosti."

Mezitím se pan Gunderic trochu vzpamatoval:

„Máš to písemně, pane Johannesi?"

Odpověď nedostal.

„A co bude se mnou, co já, pane sekretáři?"

A opět kolem sebe viděl muže a meče. Když Johannes Lupigis vytáhl z pláštěnky pouzdro s dokumenty a Gunderic spatřil houpající se pečeť a zaslechl praskot a šustění rozvinovaného pergamenu, bylo jeho prvním impulsem padnout na kolena. Ale současně dostal jiný, opojný nápad: Zemři

jako muž! Před jejím zrakem! Dostaneš se do písní! Budeš hrdinou, panem Gunderikem z Genavy, nevinným hrdinou, zabitým proradnými nepřáteli! Bude se o tobě zpívat! Vyprávět!

Jenže rozsudek smrti to nebyl. Sekretář předčítal klidným a téměř přátelským hlasem:

„...a zalíbilo se Nám povolat Našeho služebníka Gunderika z Genavy okamžitě a bezodkladně do Našeho Palatia v Aquisgranu k úkolům, jež mu budou sděleny na místě. Současně přikazujeme jmenovanému Gunderikovi, aby ve všem byl poslušen příkazů Našeho osobního sekretáře Joh. Lupigise, ať se již týkají Gunderika samého či jeho choti paní Landoaldy.

Dáno 25. dne v Aranmanothu čili srpnu léta Páně 809, podepsán Carolus vlastní rukou a rovněž První sekretář Einhardus rukou Druhého sekretáře Johannesa Lupigise."

Ve všem zmatku pocítil Gunderic úlevu. A znovu dostával nápady: dokumenty, lahvička ve skříni, jídlo v kuchyni, víno.

„Teď se můžem najíst," řekl. „Když jsme vyslechli přátelské příkazy Její Milosti. Má holubičko, uprav se. Zavedu naše milé hosty do komnat. Doufám, že u nás na našem prostém hradu pár dní pobudete?"

V posteli poňňukávala Inigarda, už seděla, ale pokoušela se postavit.

Landoalda zůstala stát uprostřed komnaty.

„Nejez jeho jídlo, Perto," řekla jasným hlasem a také její oči byly jasné. „A chraň se jeho vína!"

„Má choť je tak rozrušená, že ani neví, co říká, můj pane Johannesi," řekl Gunderic. „Je tak šťastná, až je celá popletená, jak se zdá."

Johannes Lupigis si ho nevšímal.

„Jsem připraven vás doprovodit, kdykoliv si budete přát, má paní," řekl.

„Moje choť musí mít trochu času, aby se mohla připravit

na cestu, můj pane sekretáři!" řekl Gunderic. „Sám budu připraven v několika dnech."

„Odjedeš bezodkladně," řekl Johannes Lupigis. „Jak přikázala Jeho Milost."

„Ale jistě tím myslel, že se musím na cestu trochu vybavit," pokoušel se Gunderic a znovu se mu roztřásly ruce.

„Přikázal bezodkladně," řekl Johannes Lupigis přes rameno, uklonil se před ní a vyšel na chodbu. Gunderic musel s ním, muži stáli kolem něho.

„Tvá komnata?" řekl Johannes Lupigis.

„Moje komnata?"

Sekretář šel chodbou napřed, Gunderic za ním a kolem nich muži. Přede dveřmi řekl hradní pán:

„Přikáži a můžeme hned jíst."

„Ještě jednou chci vidět tvůj pokoj."

„Ale Jeho Milost..."

„To je rozkaz."

Když Gunderic otevřel dveře, prošel sekretář kolem něho ke skříni.

„Otevři."

„Ale vždyť v ní nic není, jen pár drobných poznámek! Služebních!"

„Připadalo mi to, že se pohybujeme jako loutky," píše Johannes Lupigis ve vzpomínkách. „Někdo tahal za nitky a my jsme se ohýbali, narovnávali, otevírala se nám naše loutková ústa, přicházela slova, nehnutě jsme stáli, znovu jsme se rozhýbali a hráli jsme, nebo hrál někdo s námi představení před neviditelnými diváky, před minulostí, před Bohem. Již si nevzpomínám na všechno, co jsem řekl, byl jsem úplně zoufalý, před očima se mi hnaly mraky, slova, jež vycházela z mých úst, rozkazy vydával mým prostřednictvím někdo jiný. Nevím, čeho jsem měl ve své loutkové hrudi nejvíce — nejhroznější bolesti lásky či triumfu nenávisti? Ale zdálo se mi, že všechno, co jsem řekl a udělal, bylo správné a jediné, co jsem mohl říci a udělat. Mohl jsem ho zabít. Ale síla boží a obraz jejích očí mě toho uchránil."

„*Otevři!*" zařval.

Ruce horečně hledaly, klíče cinkaly a zvonily ve svazku, dveře skříně se skřípavě otevřely. Kolem stáli muži. Pevná paže mladšího odstrčila chatrné tělo staršího, berly spadly na zem, Gunderic se zapotácel, ale stál. Johannes Lupigis se sklonil do skříně a shrábl doklady na hromádku.

„Tohle si vezmu," řekl. „Je to na rozkaz."

Gunderic se znovu vzchopil, zavřel skříň, lahvička v nejspodnější přihrádce zůstala uvnitř. Zamkl, ruce byly opět pevné.

„Až budeš připraven, můj pane Johannesi Lupigisi, budeme jíst."

„Máme s sebou vlastní jídlo," řekl Johannes Lupigis. „A víno také."

Gunderic se s námahou sehnul, zvedl své berle, jednu po druhé a opřel se o ně. A nápady přicházely.

„Vaše pokoje jsou tamhle dole," řekl. „Ale mohu vám dát také připravit pokoje nahoře, jestli tu u mne nějaký den pobudete, můj milý pane sekretáři, jak doufám?"

„Odjedeš *neprodleně*," řekl Johannes Lupigis.

Johannes Lupigis se dále zmiňuje o tom, že „teď nechce mluvit o svém srdci, nýbrž o cestě". Avšak já, Agibertus z Beneventa, který jsem důkladně prostudoval jeho spisy a život a v některém období jsem mu stál blízko, vím, že mluví o svém srdci, i když jeho pohybům říká „cesta".

Jako zapisovatel a sekretář líčí věci, barvy, krajinu a v ní tváře, měnící se zvuk hlasů ve výkřicích a šepotech a vůně. Popisuje útrapy i krásu dní, neklid i odpočinek nocí, úřednické povinnosti, plnění úkolů. Píše:

„Nemohu popřít, že jsem též zatoužil domů, když jsem spatřil její touhu. Jen jsem někdy přemýšlel, jak si asi představuje, že bude vystupovat na bývalém otcovském hradě, kde markýz a hradní pán dostane mým prostřednictvím příkaz poskytnout jí místo, aby mohla v klidném štěstí zestárnout v rodném kraji. Když jsem na širších cestách jel po jejím boku a pozoroval její tvář a spatřil jsem, jak pod blanou let krutosti a utrpení je stále nevinně hebká jako tvář mladé dívky, vzpomenu si často, jak jsem ji po příjezdu musel opět opustit a vrátit se k Jeho Milosti. A tehdy mě napadla myšlenka — jež by jistě vyvolala bolest u pana Gunderika — poprosit ji, aby se stala mou ženou. Měl jsem tehdy v úmyslu předložit takovou prosbu k nohám Jeho Milosti, a král by jí jistě vyhověl, protože jsem u něho byl v oblibě. Ale vzdal jsem se toho, mé štěstí bylo i tak dost veliké. Mluvili jsme spolu o dětství a raném mládí. Několikrát mi připomněla, jak jsme jednou večer seděli u krbu v síni jejího otce ve Forojuli a naslouchali řečem starších — a jak toho večera vylétla jiskra a dopadla jí na sukni a v téže chvíli jsme si uvědomili, že na našem Adrijském moři propukla bouře. Tehdy mi říkala něžným jménem dětství a mládí Perto a já jsem vyslovil jméno Angila."

*

Jela domů, jedu domů s Pertem, našeptávala si do srdce a šeptala vesmíru. Někdy jel vpředu on. Dívala se na jeho široká záda, nebyla již tak rovná jako dřív a vlasy na spáncích mu zešedivěly. Dobře, že nenosí vousy, myslela si. Měl také laskavější tvář, než když ji přišel odvést. Na koni seděl dobře, jako všichni z rodu Lupigisů — a že cestují tak pomalu, toho byla ona příčinou, to věděla.

Než vyrazili, zdrželi se. Gunderic musel uposlechnout rozkazu a odjel do Totonisvilly a Aquisgrana ještě téhož dne, doprovázen jen jedním svým knechtem a jedním sekretářovým. Ale opět byl plný nadějí, věděl proč: směl dál žít. Sama pět dní odpočívala. Šťastné služky poklidily pokoj a Inigarda v něm zůstala, každý si myslel, že brzy zemře. A když paní Landoalda poznala, že je již dost silná, aby se mohla pustit na cestu, ponechal sekretář na místě jednoho ze svých mužů, aby tu rozkazoval jménem Jeho Milosti — „než se vrátím", jak řekl.

Ano, cestovali pomalu.

První noc si odpočinuli na hradě Noviodunu. Druhou noc přespali u Odilberta v Lousoniu a Johannes Lupigis přikázal, že tam budou odpočívat dva dny. Večerní mlhy od jezera ji tížily na prsou, kašlala, tváře jí hořely, v ústech měla sucho. Druhého dne se však opět cítila úplně zdravá, ale když pak pokračovali, jeli ještě pomaleji a na noc zůstali již v pevnosti Viviscus. A když projížděli blaty kolem bývalého římského Pennicula, kde vtéká Rhodanus do Laku Lemannu a vzhůru údolím k Agaunu a k starému klášteru svatého Mauritia, tíže na prsou a bolesti se zase vrátily. Nenaříkala si, ale radost z cestování opustila její tvář. V klášteře si musela dvanáct dní odpočinout. A když opět vyrazili, spotřebovali již příliš mnoho vzácného cestovního času k odpočinku a ocitli se hluboko v měsíci září.

„Měl jsem o tu ušlechtilou ženu obavy," píše Johannes Lupigis. „Už když jsme cestu nastupovali, jsem si všiml, jak léta a poměrně mírný, ale pro tělo a duši nezdravý pobyt v ústraní na hradě pana Gunderika v Genavě oslabil její síly. Proto jsem jí varovnými slovy domluvil, aby si odpočinula

v klášteře, založeném před čtyřmi sty léty svatým Mauritiem, ve starém římském Agaunu. Sedával jsem u jejího lože v komoře, jež jí byla na příkaz Jeho Milosti a navzdory reptání mnichů přidělena, a povídali jsme si o mládí, k němuž toužebně vzhlížela, a o šťastné budoucnosti, jíž se dožije, až dorazí do našeho společného rodiště. Ona mi pak vyprávěla o událostech v Genavě, když zmatena smutkem a touhou odejít zranila těžce mého přítele z mládí Agiberta."

K tomu bych měl já, Agibertus, přičinit poznámku. Protože muž, jehož se to týká, jsem já. Paní Landoalda mě tak těžce nezranila. Když k oné politováníhodné události došlo — byla-li vůbec politováníhodná — začala se, pokud si teď mohu vzpomenout, má dřívější neklidná mysl měnit a uklidňovat. Nebudu o tom již víckrát mluvit. Jen podotýkám, že smutek a jistý odpor alespoň k některým mužům jí v té době pomátly mysl a změnil její přirozenou mírnost, jež v ní obvykle sídlila, v cosi jiného. Nechci na těchto stránkách dávat panu Gunderikovi příliš velkou vinu. Nemohu ho ovšem také představit jako člověka zcela bez odpovědnosti a občas jsem si i myslel, že tvrdými způsoby získaný titul *baru* znamenal ve starším jazyce také, u jistých osob, lupič nebo tupec.

V dnešních často laskavých pohádkách a skvělých pověstech, jež se nyní stále více šíří po všech hradech a domech pro pobavení, pro potěchu a pro zkrácení dlouhých temných večerů a k povznesení našich duší k vyšším metám, se objevuje také příběh, který se stává legendou, příběh o paní, nebo jak je tam plným právem nazývána, o panně Landoaldě. Patří k okruhu pověstí kolem našeho velkého, zemřelého panovníka Carola. Pověst o ní však nezaujímá tolik místa jako pověst o panu Hroudlandovi, který byl, jak známo, úkladně zabit za bojů proti Saracénům v Aquitanii.

V legendě o Landoaldě se vypráví, že panna a bývalá hradní paní potřebovala ke své cestě nebo k pokusu o návrat domu tři roky. Také se tam říká, že tím a zvláště pobytem v klášteře svatého Mauritia v někdejším Agaunu byla navíc božím milosrdenstvím očištěna. Současně byla její pozemská schránka stále mladší a krásnější, takže kdo ji spatřil, pomyslel hned na

laň, na kůzlátko, na právě narozené jehňátko, ba na motýla. O zločinech — či v pomatení smyslů spáchaných přestupcích — jež jí byly kladeny za vinu, zvláště je-li řeč o její náklonnosti k muži jménem Radbertus nebo o její lásce k Johannesu Lupigisovi, jsem se zmínil. Dále jí byla přičítána vina na smrti utopením, jež v útlém věku stihla její a páně Gunderikovy děti. Zdá se však, že její zdánlivé provinční je již usmířeno, protože Bůh je z ní milostivě sňal a daroval jí opět mladistvý vzhled, takže vypadá jako anděl. Získala rovněž sílu a rozhodla se opět přijmout krásné jméno z dětství a mládí, Angilperta. Legenda rovněž vypráví, že ona tři léta cesty byla jediným velkým zázrakem. Když cestu nastupovala, byla díky dlouhému utrpení na Gunderikově hradě na pokraji vyčerpání a smrti. Avšak vyčerpání ji nezlomilo, chorobná horečka sídlící v těle ji neochromila, znovu a znovu vstávala z lůžka nemocného a s novou silou se vydávala v přibývajícím podzimu na další dlouhé úseky. Tak vypráví pověst. Avšak my, muži, kteří sloužíme historii hledáním pravdy a usilujeme o ryzí skutečnost příběhů, musíme, opírajíce se o starší záznamy a spisy, dobu trvání cesty o něco zkrátit. Já, Agibertus, zde píši, že netrvala ani celé dva měsíce.

*

Žně byly přede dveřmi, u řeky již začaly, byly tam pro jejich oči, jela do svých vlastních žní. Opustili klášter svatého Mauritia a Agaunum jednoho jasného rána s prořídlými mraky na nebi, ale s ranními stíny vysokých východních hor nad cestou, jež se nyní obrátila k jihovýchodu. Dýchala opět lehce. „Takové nádherné jitro, můj Perto," řekla. Ale již v ranní hodině se jí perlily na čele kapičky potu. Cesta stoupala, točila se, zužovala. Potom se opět rozšířila a tak jí mohl jet chvíli po boku.

„Má Angilo," řekl, „mohli bychom v údolí zůstat přes zimu. Je to dobré údolí. Podobá se údolím u nás doma."

„Můj Perto, vždyť je tak krásný čas na jízdu domů."

„Má Angilo, poslal jsem dopis Jeho Milosti a požádal jsem o svolení jet tak pomalu, jak uznám za vhodné. Myslím,

že srdce Jeho Milosti je s námi. Můžeme zůstat v údolí, v Octoduru, a pokračovat až na jaře nebo v létě, přijeli bychom domů za teplého a krásného počasí."

„Můj Perto, myslím, že mám naspěch," řekla.

*

V Octoduru na hradě byla šest dní upoutána na lůžko. „Byla velmi slabá a bledá a po několik dní měla tváře zbarvené horečkou," píše Johannes Lupigis. Znovu ji poprosil, aby zůstali přes zimu, „aby dělali hradnímu pánu Teutsindovi společnost a nechali čas ubíhat v hrách a rozptýleních". Líčil jí, jak bude cesta stoupat, jak bude podzim profukovat a protahovat otevřenými a úzkými údolími a jak těžce se budou potýkat s deštěm a sněhem. Odpověděla mu však jako předtím, že má naspěch. A řekla mu cosi podivného, zašeptala to, a její šepot je uchován v jeho pamětech: „Řekla ona slova tichým hlasem: ‚Přeji si ještě jednou spatřit tvář tvého bratra Warnefrita.' Na ně jsem tehdy nenašel odpověď."

Den nato jsme jeli dál k Sedunu a ona řekla:

„Mám pocit, že bych mohla létat, tak jsem lehoučká, můj Perto. Zbavila jsem se tolika bolestí a hříchů, už mě netíží."

Byla maličká, seděla schoulená, když ji vyzvedl do sedla. Předklonila se a naklonila hlavu, jako by poslouchala. Připadala mu jako mladá dívka, snící u ohně v krbu a naslouchající někomu, kdo jí vypráví příběhy a pohádky. Lehounká, malá, křehká, jako motýl na koni, říkal si a usmál se na ni:

„Jsi motýlek, má Angilo!"

Ale nevzlétla. Co pro jiné bylo půldnem jízdy v obvyklém tempu, trvalo jim dva dny. Jel po jejím boku, kde to šlo, a když se cesta zúžila, sestoupil z koně a šel vedle ní, držel ji za ruku a podpíral, zatímco vojáci vedli koně. Jeli na severovýchod. Údolí bylo opět širší po obou stranách Rhodanu a na mnoha místech vedla cesta kus od řeky. Údolí se tak rozšířilo, až se jí zdálo, že se i jejich svět naposledy rozšiřuje v plném podzimním bohatství. „Její krása byla veliká a čistá, jako v době panenství," píše.

Znovu onemocněla. Čas vyměřený na cestu utíkal. Byla polovina října, nazývaného na přání Jeho Milosti Windumemanothem, měsícem vinobraní, když dorazili do Seduna; tam její cesta skončila.

Agibertus v Beneventu roku 830:

Čas Jeho Milosti skončil před více než šestnácti léty a doběhl i čas mnoha jiných lidí. Také na mě přijde řada, myslím, že i já brzy odejdu.

Bouře na Adrijském moři o půstu roku 775, jež byla v lecčems památná, vyorala radlicemi hluboké brázdy nejen na širých lánech vod, ale i v lidských životech a srdcích. Žádná z bouří mé doby se mi ve stáří nejeví tak jako tahle, říkám si, a přesto vím, že mladší bouře opustily hnízda a pevnosti a přehnaly se po našem světě, aby v něm způsobily změny. Silné větry narostly do plné zralosti a řvaly po pobřežích, stromy se pokoušely sehnout, ale byly zlomeny. Svatá stolice v naší Romě změnila majitele. Po Hadrianovi, po dobrém biskupovi Hadrianovi nastoupil třetí Leo, pátý Stefanus, Eugenius, Paschalis a nedlouho žijící Valentinus a nyní sedí na stolici náš svatý Otec, čtvrtý Gregorius. Dále na severu povstali králové ze svých trunů, padli na zem a byli odneseni ke kamenným rakvím a k místům posledního odpočinku. Jiní panovníci vystoupili na jejich místa. Nebeská báň nás sledovala a dávala nám znamení, země se chvěla. Lidský nářek se změnil z šepotu v křik a křik poklesl opět v šepot a mlčení. Syn Jeho Milosti, zbožný a moudrý Hludovig, je nyní laskavým vládcem francké říše.

Zmínil jsem se o znameních.

V roce 809, několik týdnů poté, co paní Landoalda zakončila v Sedunu svou cestu domů, v údolích zvaných Vallis Poenina, došlo k zatmění měsíce. Bylo v noci svatého protomučedníka Stefana, jež připadá na 26. prosinec, na měsíc, jež náš dřívější císař Carolus Magnus rád nazýval Heilagmanothem.

Zatmění, jež sledovalo a propočítalo mnoho učených a vesmíru znalých mužů, vzbudilo v myslích neklid. Pan Gunderic se tehdy díky přímluvě Johannesa Lupigise a dobrotě Jeho Milosti, po smutném — nebo snad ne smutném? — přerušení cesty paní Landoaldy do Italie, směl vrátit na hrad v Genavě, kde potom vedl dlouho, a dovoluji si podo-

tknout, až příliš dlouho, pro většinu lidí nenápadný život. Při zprávě o zatmění dostal pan Gunderic tak ochromující strach, že ztratil na celý rok řeč, jak se praví, jiní ovšem tvrdí, že ji ztratil navždy. Pro němotu pak mohl udělovat rozkazy zbývajícím dvěma knechtům, svým pacholkům a děvečkám a několika málo nájemcům jenom ve vzteklých vzdeších, ranami a kopanci, pokud mu síly stačily. Dále se říká, že dny a noci trávil skládáním a pozměňováním dokumentů, a to v takovém rozsahu, že naplnily celou skříň. Přesto se mi však nepodařilo, ačkoliv jsem se dotazoval na nejrůznějších místech, vypátrat v některém z archívů zmíněná akta. Na oči se mi z jeho ruky dostaly jen dva dopisy. Jedním je list z roku 815, určený biskupu v Sedunu, a druhým dopis bývalému faráři v Sedunu a pozdějšímu úředníku u dvora Jeho Milosti císaře Hludoviga, Eurardovi. Oba listy, složené v nářku plném tónu a ve špatném jazyce, se týkají vztyčení náhrobního kamene.

Při zprávě o působení zatmění slunce se však mé myšlenky nezatoulaly k hradu pana Gunderika, nýbrž zamířily do starého města Fora Iulii a k Warnefritu Lupigisovi.

Změnila se jeho nešťastná a tvrdá povaha v mírnější, když prožil Warnefrit opět jednu pozoruhodnou Svatostefanskou noc, jak se to jeví mému vnitřnímu zraku? Vyšel si tehdy čtyřiapadesátiletý, svobodný, ale pokud vím, ne bezdětný muž na zdí obehnaný dvůr a zahleděl se k hradním oknům? Stál tam s tiše litujícím srdcem a díval se přes řeku k bývalé pevnosti a domu vévody Rodgauda, z nichž vyzařovalo tolik bolesti i štěstí, nebo i této noci vypil tolik pohárů vína, že činil podivná gesta a hrozil zatnutými pěstmi minulosti? Odpověď neznám. Když jsem ho navštívil na únavné cestě do Friuli před dvěma léty kvůli svému bádání, byl již třiasedmdesátiletý muž pod tíží let sehnutým člověkem. Jeho matný pohled neobsahoval, jak se mi zdálo, laskavost, ale jen stařeckou únavu. V příbytku leželi bezmocně dva velmi staří otroci jménem Fulco a Upert a nemohu říci, že by se jim dostalo dobré péče, ačkoliv jsem věděl, že Johannes Lupigis věnoval na péči a ošetřování prostředky.

*

Stopy vedou vzad, čáry ukazují vpřed.

I na Jeho Milost dopadla těžká rána, když se v posledních letech snažila, aby v celé říši zavládl mír. V roce 810, šestého dne měsíce června, to jest Brachmanothu, mu zemřela nejstarší dcera Hruotruda. A téměř současně zemřela i jeho sestra Gisla. Téhož roku se pokusil uzavřít mír s králem Dánů Godofridem, který poslal z Nordmannie dvě stě lodí k drancování pobřeží a ostrovů Frisů. Jeho Milost se velmi rozzlobila nad daněmi, jež král Dánů žádal, z nichž již sto liber stříbra bylo vyplaceno. A v téže době zemřel i slon, kterého dostala Jeho Milost od saracénského krále Aarona.

Všude bylo cítit zmatek. Například byl zavražděn král Godofrid, stalo se to kdesi daleko na severu, v místě a v pevnosti, jež se jmenuje Hohbuoki, a po něm nastoupil jeho synovec Hemming. S ním uzavřela Jeho Milost mír. Avšak nejstrašnější věc, která se udála, bylo úmrtí syna Jeho Milosti, krále Langobardie Pippina, jenž zemřel osmého dne měsíce července, to jest Heuvimanothu, ve věku třiatřiceti let. Musím podotknout, že v onom roce došlo na nebeské báni k novým úkazům. Objevila se dvě zatmění slunce, sedmého června a třicátého listopadu, a dvě zatmění měsíce, první dvacátého června a druhé patnáctého prosince – nová znamení o té až příliš krátké době, jež Jeho Milosti ještě zbývala.

Zima roku 811 byla na Severu, na staré Půlnoci, tak tuhá, že mír, jenž Jeho Milost a král Hemming podepsali, mohl být pokládán jen za příměří do doby, nežli se zamrzle a zasněžené plavební dráhy a cesty opět otevřou.

A čtvrtého dne v prosinci zemřel nejstarší syn Jeho Milosti Carolus, když se na této Zemi dožil třiceti devíti let.

Stopy vzad, čáry vpřed.

Roku 812, když se náš beneventský vévoda Grimoald vzepřel francké moci nad naším langobardským národem, byl přinucen silnou rukou Jeho Milosti ke klidu, k zachování míru a k výplatě dvaceti pěti tisíc zlatých šilinků, jež byly náhradou škod a úroky.

Byzantský císař Niciforus padl „po mnoha nádherných vítězstvích, jak stojí psáno, a jeho zeť Michael, jenž se po něm

stal v Constantinopoli císařem, přijal vyslance Jeho Milosti a stvrdil mír s Franckou říší. Nato poslal císař Michael do Aquisgrana vlastní vyslance s bohatými dary. Holdovali Jeho Milosti v řecké řeči a nazývali ho císařem a basileem. Na Severu však trval neklid, Seveřané drancovali pobřeží. Nad nimi však dosáhli vítězství.

Dne 15. května, čili Winnemanothu, se o polednách zatmělo slunce.

*

Občas, když mě dna příliš netrápí, zajdu k osikám u řeky Caloris. Ano, ještě tam jsou. Žijí, ale pozoruji, jak jim stárne kůra, jak vysychá a praská. Stalo se s nimi i něco jiného, začaly se opět posunovat, putovat. Nikdo neořezává nové výhonky a proutky, ošetřovatel osik asi zemřel.

Osikové mlází možná vzrostlo v les a les se dá na pochod, rozšíří své panství. A jednoho dne udeří blesk a les vzplane. Z popela vyrazí nové výhonky a země se promění třeba v nové pole na chléb nebo v nové lesy, v nichž se dá za války ukrýt.

Na prašné Appiově silnici dole u mého háje si hrají děti — říkám mu můj, i když je boží — a samozřejmě vévodův. Každý rok, každé desetiletí si tam hrají jiné děti, ale hrají stále touž starou hru na válku. Občas si hrají na padlé. Hrají si na zraněné a umírající hrdiny a pokoušejí se o smrtelné chroptění. Nevědí, že pravé chroptění může vyvolat jen skutečná smrt, jež jak doufám, je od nich daleko.

U nás v Beneventu panuje neklid v oblasti politiky, nevím, kam to povede.

Ale v naší klášterní knihovně je ještě hluboký mír.

*

Pohledy míří zpět, hledají znamení.

V měsíci květnu roku 813 shořela jedna z velkých staveb Jeho Milosti, pět set kroků dlouhý most přes řeku Rhen u Mogontie, dílo, jež se stavělo deset let. Požár způsobil Jeho

Milosti velkou bolest. Byl tehdy na lovu, ale stihla ho podagra „a dna v noze mu způsobila mnoho utrpení", píše Johannes Lupigis, který byl v posledních letech stále po jeho boku. Můj přítel Johannes Lupigis podléhal tehdy stále chmurným náladám, způsobeným tragickými událostmi v roce 809, chmurami, jež otevřeně nedával najevo, pokud tomu rozumím, protože musel vykonávat svou službu se svěže bdělou a často i vesele se usmívající tváří.

Do Italie můj přítel tehdy cestovat nechtěl.

Do Italie, avšak nikoli do rodného Fora Iulii, přijel, jak jsem již řekl, o dva roky později. Tehdy přijel sem do Beneventa s úmyslem usadit se tu.

O roce 813 píše dále, „že Jeho Milost, náš císař Carolus, se již připravuje na cestu do neznáma; mnoho ze své moci předal k výkonu hraběti Walovi a jeho bratru, moudrému panu Adalhardovi".

Ano, Jeho Milost se připravovala. V měsíci září roku 813 svolal císař velké říšské shromáždění do paláce v Aquisgranu. „Ze všech koutů říše svolal biskupy, opaty, hrabata, faráře, diákony a franckou radu a vypracovali čtyřicet šest přikázání nutných pro Církev boží a křesťany," jak můžeme číst v poznámkách. A navrhl biskupům, opatům, hrabatům, markrabatům a franckým starším, aby učinili císařem jeho syna Hludoviga, a všichni návrh podporovali. A již za nadšení, jež panovalo kolem říšského sněmu, povolala Jeho Milost svého syna, krále Aquitanie Hludoviga, aby zaujal místo po jeho boku a předal mu říši. Vložil mu na hlavu zlatou korunu a celé shromáždění hlasitě volalo: „Ať žije císař Hludovig!" A Jeho Milost velebila Boha a řekla: „Budiž pochválen, Pane Bože, žes mi dovolil, abych dnes spatřil syna svého sémě usednout na můj trůn!"

A dále stojí v knihách: „Když bylo vše skončeno, poslal říšské shromáždění opět domů a sám zůstal v paláci v Aquisgranu."

*

Ruka se mi chvěje, a nejen stářím. Protože:

Roku 814 zasáhla náš svět velká bolest. Jeho Milost opustila

pozemský život a odebrala se do svatých nebeských krajů. Stalo se tak ráno 28. ledna čili Wintarmanothu v dvaasedmdesátém roce jeho života, v šestačtyřicátém roce vlády, ve čtyřicátém roce po dobytí Langobardie, v osmatřicátém roce po rozdrcení povstání vévody Rodgauda ve Foru Iulii, což bylo učiněno rychle, a přesto velmi mírně, a ve čtrnáctém roce od chvíle, kdy byl provolán a korunován na císaře papežem Leem v chrámu svatého Petra v Romě.

Náš milovaný panovník byl pohřben v chrámu svaté Matky Boží v Aquisgranu, v chrámu, který sám s takovou láskou stavěl. Jeho tělo bylo nabalzamováno, jak praví zápisy očitých svědků, a posazeno na zlatý stolec a opásáno zlatým mečem a ruce držely v klíně zlaté evangelium a na hlavě měl zlatý diadém, připevněný zlatým řetězem. A do diadému byl vložen kousek dřeva ze svatého kříže našeho Spasitele.

Hrob Jeho Milosti byl naplněn parfémy, krásně vonícím kořením, balšámem a pižmem a mnoha zlatými poklady. Pozůstatky byly oděny v císařské roucho a obličej pokryt potní rouškou. Pod oděvem měl i po smrti, tak jak tajně činil i za života, žíněnou košili a poutnickou brašnu, kterou si býval s sebou na cestu do Romy. Zlaté žezlo a zlatý štít, požehnaný papežem Leem, byly uloženy u jeho nohou. Nato byla hrobka uzavřena a zapečetěna.

Tak stojí ve spisech. A všichni víme, že když Naše Milost zemřela, svět se v lecčems změnil. Nenaříkám si, náš dnešní panovník, Jeho Milost Hludovig, je jako většina panovníků, jež jsem já, starý Langobard, zažil, laskavý a dobrý — a ne všichni, a myslím tu na bývalé naše panovníky, byli takoví.

*

Johannes Lupigis praví ve svých vzpomínkách, že zůstal na světě sám. Nevím, jak tato jeho slova tlumočit, má-li na mysli samotu v lásce nebo samotu v nenávisti. To, co miloval, nebo alespoň ta, kterou tak vroucně miloval, bylo již dávno pryč. A ten, kterého tak uctíval — k němuž však v mladších letech, ano, možná i později choval jiné city — teď zmizel z našeho světa.

Následujícího roku, když Jeho Milost císař Hludovig přikázal, aby se Sasové, Abodrité, a myslím, že i naši Langobardi, vyzbrojili a šli na pomoc sesazenému a do Saska uprchlému a tam pod ochranou císaře přebývajícímu dánskému králi Harioldovi v bojích na druhém břehu řeky Albis, daleko na Severu, v Půlnoční zemi, zemi příběhů z dětství, odjel Johannes Lupigis do vlasti. Ne však do Fora Iulii, jak jsem se zmínil, nýbrž do Beneventa, kde zůstal až do konce života. S přibývajícími léty se stále více podobal urostlou a časy ohnutou postavou svému již dávno na pravdě boží odpočívajícímu strýci diákonu Anselmovi. Můj přítel zemřel před dvěma roky. Srdce se mu jednoho dne zastavilo, seděl právě v naší knihovně skloněn nad dopisy svého strýce a diákona Paula o historii langobardského národa, jež bezustání studoval a rozšiřoval. Když odešel na Nebesa, šlo mu na sedmdesátý rok. A tam jako sedlák Adaloald, tak si to dnes představuji, před nejvyšším vládcem tohoto vyššího a svatého světa přednesl hořkou obžalobu za sebe i druhé.

*

Já, Agibertus z Beneventa, žiji svůj dvaasedmdesátý rok. Připravuji se na cestu, o níž si již v mých prsou šeptají hlasy. Ale dříve než dokončím dlouhý komentář k bouři v našem východním moři Adrii, jež propukla před mnoha léty, až k osobitě zabarveným a rozličnými zdroji světla osvětleným vzpomínkám Johannesa Lupigise, chtěl bych se ještě na posledních stránkách zastavit u prazvláštního roku — roku 809.

Tam, říkám si, právě tam skončil ve skutečnosti život Johannesa Lupigise. Ne jeho pozemský život, jak víme, ale protože mu tehdy vzali pozemské naděje i pozemskou lásku.

*

Teď píši:

Cesta ušlechtilé a těžce nemocné paní Landoaldy skončila v Sedunu onoho podzimu roku 809.

Hradní pán, hrabě Gerbald, byl doma a byl služebně velmi

horlivý, když zvěděl, že je to sekretář Jeho Milosti, kdo ho tak překvapivě poctil návštěvou. Johannes Lupigis mu ukázal doklad a poprosil ho, nebo mu jménem Jeho Milosti přikázal, aby paní Landoaldu neobtěžoval žádnými otázkami a aby jí poskytl dobrý pokoj s ohništěm a tichými komornými, které by jí hned teple ustlaly. Dostala bylinný odvar proti dýchavičnosti a svařené víno s medem proti kašli, který znovu zasáhl její prsa a hrozil jí zadušením. Po dva dny ležela v horečkách, blouznila, volala jméno Radbertovo i Radbertino a vyřkla více nevhodných a horečkou pomatených slov. Sekretář bděl u jejích dveří. Pozdě večer třetího dne ho k sobě povolala, blouznění a mdloby ji opustily. Služky zarazily do svícnů vysoké svíce, přiložily tiše hořící kaštanová a dubová polena a prostřely mísy s ovocem a s ořechy, tak jak přikázala. Sklonil se nad postel a uchopil její slabou, žhavou ruku a políbil ji. Prst ukazoval na něho.

„Poseď tu, zůstaň dlouho, Perto," zašeptala.

„Vždy jsem byl u tebe, má Angilo, vždycky, po všechny dny a noci svého života," zašeptal jí v odpověď do ucha.

„Dej mi teď něco," zašeptala mu do tváře.

„Dám ti sebe," řekl, „vždycky jsem ti patřil, vždycky jsi mě měla, jsem u tebe."

„Já jsem ale nebyla vždycky u tebe," zašeptala. „Byla jsem na cestách."

Legenda, jež toho změnila tolik z života, aby jej učinila krásnějším, praví, že zavřela oči, aby mohla jet dál, avšak ne do hradu ve Forojuli, nýbrž ke hvězdám, a že vyslovila další zvláštní přání, poslední na této Zemi. Uposlechl. Pustil jí ruku a posadil se na stoličku u krbu se stříbrnou miskou na ovoce v klíně. Jizva, cejch na čele svítil bělostí, když mu na obličej dopadla záře ohně. Louskal vlašské ořechy, drtil skořápky v silných rukou, jedna praskala o druhou, a podával jí jádra, podával jí je do ruky „branou, zamřížovaným oknem, závojem slz, a ona ležela se zavřenýma očima, brala si jádra a přikládala je bledou rukou k ústům a líbala je".

Svědkem toho byl prý i hradní pán hrabě Gerbald, který stál se svou chotí, s dětmi a několika služebníky ve dveřích.

Vzletnou rukou zapsal událost tehdy druhý kněz sedunského episkopálního chrámu Eurardus, pilný písař, narozený daleko na severu, ve staré Půlnoční zemi. Eurardus se stal později úředníkem u syna Jeho blažené Milosti, u Jeho Milosti císaře Ludovika, kde spolu s jakýmsi Aquintáncem zvaným Hermoldus Černý vyprávěl nejednu zbožnou a zajímavou legendu. Při této příležitosti v sedunském hradu prý klečel, jak sám vypráví v jednom spise, na kolenou zcela blízko ohně a postele, ale měl prý, jak sám říká, otevřené oči, aby mohl později všechno o slavnostní chvíli vyprávět. Píše, že se mu zdálo, jak kdysi nešťastnou náhodou ztuhlý ukazovák paní Landoaldy zohebněl, jak se v krásném objetí sevřel kolem tří jadérek. Ten okamžik trval tak dlouho, že i oheň dohořel, vypráví. Ale tvary vzepřených polen se ještě nezhroutily, žhavé, rudé uhlíky stály na ohništi jako kostra ohně a vydávaly své poslední teplo, poslední velký žár, a teprve potom se začaly kroutit a propadat se, proměnily se v popel.

Možná legenda lže! Nebo také ne! Legenda nikdy nelže zlým způsobem, jenom se dobírá pravdy k poctě boží. Rozhazuje květy, rozšiřuje krásu ducha nad pozemskými věcmi. Avšak pravdou nejvyššího druhu je, že sekretář Jeho Milosti Johannes Lupigis plakal, že mu slzy stékaly po tvářích a odkapávaly do misky s ovocem a na ruce. Jeho slzy připomínaly slzy, jež mu kdysi v mládí vytryskly z očí na jedné hoře vysoko nad Utinou v rodném kraji Friuli v severovýchodní části naší italské vlasti.

Když před mnoha lety zemřel diákon Anselmus a jeho pozemská schránka byla pohřbena v klášteře svatého Benedicta na Mons Cassinu, složil jeho synovec Johannes Lupigis epitaf, velmi se podobající nápisu, který napsal Hildericus na velkého diákona Paula, jenž byl rovněž pokojným Langobardem z Fora Iulii a zemřel v témž klášteře a v téměř stejnou dobu. Hledám v paměti text Johannesa Lupigise. A takhle si na něj vzpomínám:

Tvým příkladem začalo naše shromáždění
již brzy jasně zářit, jak hvězdným třpytem,
protožes vznešený, zbožný byl a něžně miloval.
Pokojný byl jsi, ve vítězné snášenlivosti.
Neokázalý jsi byl a tiše jsi hledal křesťanskou svornost.
V letech utrpení jsi pro dobro žil.
Proto teď putuješ slavně ve Vesmírnou říš.

Teď mě napadá, že ta slova by mohla platit i o Johannesu Lupigisovi. Týž epitaf pro naše tři ubohé nebo šťastné velké učitele a vzory národa: Pro Paula Diacona, Anselma Diacona a Johannesa Secretaria.

Můj čas vyprchává. Dny se krátí, mnoho toho v krátkém světle dne nestihnu udělat, můj podzim přichází. Nežli přijde, chtěl bych na poslední list zaznamenat:

Po smutné a téměř všemi se soustrastí přijaté a mnohými oplakané smrti zůstal můj přítel Johannes Lupigis ještě na nějaký čas v Sedunu. Mám za to, že mu bylo zatěžko rozloučit se s místem a vydat se na podzimní cestu přes Genavu k Jeho Milosti.

Vybaven velkou plnou mocí rozhodl, aby její zemřelé a andělské tělo odpočívalo navždy nebo do Posledního soudu v sedunské půdě a aby nebylo nikam odvezeno. Pozemské pozůstatky paní Landoaldy byly tehdy pohřbeny v menším

kostele v Sedunu, „jelikož“, jak píše Eurardus, „nebyla ona žena z této země, a proto se mělo za to, že nepatří mezi nebožtíky, přechovávané ve větší a episkopální chrámové budově a čekající tam na Zmrtvýchvstání“. „Ale přesto,“ pokračuje Eurardus, „pro případ, že by se jmenovaná žena ukázala být později pravou světicí, čehož známky lze vysledovat již dnes, přikázal biskup na mé doporučení, aby v takovém případě byly její posvátné pozůstatky převezeny do jeho biskupského chrámu.“

Johannes Lupigis dal okamžitě vytesat náhrobní kámen, který byl zapuštěn do podlahy nad pozůstatky paní Landoaldy. Text nápisu byl tehdy v Sedunu hrabětem Gerbaldem, biskupem, Eurardem a ostatními kněžími podroben diskusi, ale všichni se nakonec sklonili před sekretářem Jeho Milosti a jeho plnou mocí. Rovněž i jinde a později byl zmíněný text diskutován, když přišla věc na přetřes. Někteří lidé mají za to, že císařský sekretář neprávem pozměnil jméno zemřelé a bez vysvětlitelného důvodu pominul zmínku o jejím stavu, nemluvil o ní jako o provdané choti a hradní paní. Jenže vzhledem k dokonale plným mocem, podepsaným vlastnoručně Jeho Milostí, se mu v tom neodvážili odporovat. Později se podařilo starému Gunderikovi, jenž, jak již řečeno, směl milostivě zůstat v sezení na hradě v Genavě, získat svolení umístit před kostelem jiný kámen s jiným jménem a plným titulem.

Na kámen Johannesa Lupigise vytesali:

„Pod tímto kamenem odpočívá langobardská panna Angilperta. Ať její duše odpočívá v pokoji. Amen.

Johannes Lupigis, cizinec v cizí zemi, dal vytesat tento kámen.“

Autorova závěrečná poznámka

Některé z postav a osob v knize mají rysy nebo alespoň jména lidí, kteří v té době a v krajích, o nichž příběh pojednává, opravdu žili. Diákon Anselmus nám může někdy — zběžně — připomenout langobardského historiografa Paula Diacona a jeho synovec Joh. Lupigis má tu a tam vnější podobu sekretáře a prvního životopisce Karla Velikého Einharda.

Někde si dovolil autor časové posuny v průběhu událostí. Tak například přesunul o několik měsíců dopředu povstání vévody Rodgauda a některá místa pobytu Karla Velikého, jež jsou v určitém čase historicky doložena, přenáší na jiné místo, urychluje poněkud královu stavební činnost v Cáchách a tak dále. Takové změny v chronologii (jež mohou rušit znalce historie) provedl spisovatel svévolně ku prospěchu příběhu.

*

Na následujících stránkách je seznam některých starobylých místních jmen, jež se v románu objevují.

Autor

Místní jména

(Fr. = Francie, It. = Itálie, N. = NSR, Šv. = Švýcarsko)

Agaunum	Sv. Mořic (Šv.)
Albis, Albingia	Labe, krajina kolem
Aquisgranum	Cáchy (N.)
Argentoratum	Štrasburk (Fr.)
Athesis	řeka Adiže (It.)
Attiniacum	Attigny (Fr.)
Augusta Praetoria Salassorum	Aosta (It.)
Augusta Treverorum	Trier (N.)
Basilea	Basilej (Šv.)
Beneventum	Benevento (It.)
Bilitio	Bellinzona (Šv.)
Bononia	Bologna
Brundisium	Brindisi (It.)
Comiaclum	Comacchio (severně od Ravenny, It.)
Curia Rhaetorum	Chur (Šv.)
Desertinum	klášter Disentis (Šv.)
Eboracum	York
Forojuli, Foroiuli, Forum Iulii	Cividale (It.)
Francia	země Franků, části Francie
Genava	Ženeva
Ingulenheim	Ingelheim u Mohuče (N.)
Lacus Lemannus	Lac Léman, Ženevské jezero
Lacus Verbanus	Lago Maggiore (Šv. a It.)
Leocardum	Locarno (Šv.)
Lousonium	Lausanne (Šv.)
Lucieria	Luzern (Šv.)
Lugdunum	Lyon (Fr.)
Lutetia (Parisiorum)	Paříž
Mediolanum	Milán
Mettis	Mety (Fr.)
Mogontia	Mohuč (N.)
Mons Cassinum	klášter Monte Cassino (It.)
Mons Jovis, Jupiterova hora	Velký Sv. Bernard
Nicaea	Nice
Noviodunum	Nyon (Šv.)
Noviomagum	Nijmegen (Nizozemí)
Octodurum	Martigny (Šv.)

Opitergium	Oderzo nedaleko Trevisa (It.)
Padus	řeka Pád
Padrabrun	Paderborn (N.)
Pannonia	dnešní západní Maďarsko
Papia (též Ticinum)	Pavia (It.)
Patavium	Padova (It.)
Pennilucus	Villeneuve (Šv.)
Provincia	Provence
Renus	řeka Reno (It.)
Rhenus	Rýn
Rhodanus	Rhôna
Rhaetia	východní Švýcarsko
Rotumagus	Rouen
Sedunum	Sion, něm. Sitten (Šv.)
Sequana	Seina
Tergeste	Terst
Tiliamentum	řeka Tagliamento (It.)
Totonisvilla	Thionville (Fr.)
Turicum	Curych
Utina	Udine (It.)
Vormatia	Worms (N.)

Johnsonův román o utrpení Langobardů a o říši Karla Velikého

Eyvind Johnson, nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1974, je prostý a nenápadný člověk. Neprošel mnoha školami, školou mu byl jen život. Narodil se 29. července 1900 na dalekém švédském severu, kousek pod polárním kruhem nedaleko Bodenu. Jako čtrnáctiletý klouček odešel do světa, v němž vystřídal mnoho povolání, byl dělníkem, promítačem, příležitostným žurnalistou odborářského a socialistického tisku a nějaký čas i nepříliš úspěšným spolu vydavatelem krátkodechého časopisu Naše současnost.

Po světové válce odjel na pevninu, zprvu do Berlína a později do Paříže, odkud si přivezl i první literární pokus, sbírku povídek Čtyři cizinci (De fyra främlingarna, 1924). Rok nato vydal první román Timanovi a spravedlnost (Timans och rättfardigheten) a za honorář se vydal do Francie, kde pak pobýval mezi lety 1925–1930. Tam vzniklo i jeho několik dalších románů, ponurých, nevyrovnaných, tragicky laděných, váhavých knih.

Po nich však přišel s dílem, jež již svým titulem Rozchod s Hamletem (Avsked till Hamlet, 1930) oznamovalo nové tóny jeho tvorby, v němž se přiblížil novým tendencím domácí literatury v třicátých letech, k literatuře vyburcované hospodářskou krizí a osudovými politickými událostmi v Evropě. V románu Bobinack (1932) předpovídá z utopickosocialistických pozic samovolný rozklad kapitalistického řádu a obdobně vidí budoucnost světa i v románu Déšť na úsvitu (Regn i gryningen, 1933), ale vrcholu, jímž se zařadil po bok ostatním dělnickým spisovatelům, kteří se stali ve třicátých letech švédskou literární avantgardou, dosáhl až v Románu o Olofovi (Romanen om Olof, 1934–37), velkém čtyřdílném eposu o rodném severu a autobiografickém proletářském hrdinovi Olofu Perssonovi, který si po celý život nese v srdci víru a naději v revoluci. A když tuto sérii čtyř románů dokončil, přišla spisovatelská léta, která nazval autor lety „branné povinnosti“. Postavil se na stranu španělských republikánů,

burcoval proti nacistické nákaze a přísnému neutralismu své vlasti. Nejzávažnějšími knihami z tohoto období jsou Noční cvičení (Nattövning, 1938) a trilogie o Krilonovi (1941—43), rozsáhlé satirické dílo na domácí „hnutí odporu". Tehdy se Johnson postavil jako řadový voják do zákopu pravdy a spravedlnosti a držel ho až do konce. A z těchto pozic pak již nikdy neustoupil, bránil dál své ideály lidského, sociálně spravedlivého světa, ale činil tak na jiných látkách. Když v roce 1946 vydal svůj první velký historický román Břehy a příboj (Strändernas svall; česky 1967), netušil nikdo, že zůstane tomuto žánru věrný až do konce. V tomto moderním příběhu o Odysseovi odheroizoval výbojnou válku a násilí v každé podobě a obdobně činil i ve všech následujících pracích.

Johnsonovy historické romány jsou vždy realistické a do nejmenších detailů historicky věrné a věrohodné. Jejich pravdivost je záměrně dokládána odkazy na historické prameny i jejich citace, ale přesto v sobě nesou vždy ještě něco víc, trochu alegorie, satiry a humoru i velkou dávku lyričnosti, a to vše z nich dělá romány „historicky" aktuální. O tom se může ostatně přesvědčit každý český čtenář, protože kromě příběhu o Odysseovi zná i české vydání jeho dalšího románu Po všechny dny života (Livsdagens lång, 1964; česky 1969), velkou milostnou fresku o dvojici milenců, procházející celými věky. Kromě nich bychom mohli uvést ještě jeho inkviziční román z Francie 17. století Sny o růžích a ohni (Drömmar om rosor och eld, 1949) a román o zlatém antickém věku Mraky nad Metapontem (Molnen över Metapontion, 1957). Avšak román o době Karla Velikého můžeme označit za nejčistší a nejvycizelovanější práci v tomto žánru.

Kritické názory na smysl a cíl Johnsonových historických románů se značně liší. Zvláště u románu Za časů Jeho Milosti (Hans nådes tid, 1960) se mínění kritiků téměř popírají. A není se proč divit. Johnsonův příběh je totiž právě tak vyprávěním „o člověku, zmítaném vášněmi a současnou vůlí k nenávisti i k usmíření", jako je i „historií současnosti či správněji historií o minulosti v románové podobě, v níž pociťujeme neustále přítomnost a obdoby se současností". V tomto zdánlivém rozporu však není ani stopy po protimluvu. Johnson je autor vývojové protikladnosti, dovede spojit minulost se současností, vždyť středem jeho zájmů je vždy a všude člověk a ten je i onou spojnicí mezi tím, co je, a tím, co bylo. Jeho hrdinové jsou pravdiví historicky, a proto jsou pravdiví i současně lidsky. Historičnost je pro Johnsona jen literární

látkou, jež musí být opracována a uvedena do nových souvislostí a kontaktů s přítomností, protože jinak autor jeho typu ani psát nemůže.

Budeme-li pozorně číst text románu, záhy si všimneme dialektického přístupu k látce a především k historickým faktům. Často u něho stojí vedle sebe dva pohledy, dva názory, jež spolu vzájemně polemizují nebo podávají druhý možný výklad. Jeho dílo je neutuchajícím sporem, diskusí vedenou mezi autorem či vypravěčem na jedné straně a historikem, kronikářem a písařem na druhé. První nazírá události z historického odstupu, jaksi sub specie aeternitatis, druhý je vázán povinnostmi, závazky a příkazy doby. Úlohou vypravěče je tedy rozkolísat známá historická fakta a jejich dobovou interpretaci, opětně je složit v nový umělecký celek, korigovaný viděním současného člověka, a přetvořit je v kvalitativně zcela jiný umělecký tvar, lišící se od historické předlohy. Můžeme říci, že Johnson pracuje podobně jako badatel, který uplatňuje přísně vědeckou metodu prozkoumávání a ověřování faktu. Avšak ani když se přesvědčí o jejich historické platnosti a věrohodnosti, nepokládá je za rovnocenné uměleckému vidění, protože jako tvůrce je přesvědčen, že pero kronikářovo objektivní historickou pravdu sdělit nemůže.

Navzdory tomu se mu však v románu daří vyvolávat pravou atmosféru karolinské doby, jejímž zosobněním byl Karel I. Veliký (742—814), král Francké říše od roku 768 a římský císař od roku 800, který vedl četné války proti Sasům, Langobardům, Arabům, Avarům i Slovanům.

Za Karla dosáhla Francká říše největšího rozkvětu od svého založení v 5. století. Karolinská doba představuje v historii první etapu vytváření feudálních vztahů v západní Evropě. Karel Veliký podporoval tento vývoj církevními, soudními, správními a vojenskými reformami, rozvojem obchodu a povznesením úrovně školství. Karolinská renesance položila základy celé evropské vzdělanosti ve středověku. Na Karlově dvoře se soustředila celá řada učenců a literátů ze všech částí říše, kvetlo zde i výtvarné umění, připravující vznik románskému stylu.

Autor se vrátil ke zdrojům, k historickým pramenům a náležitě jich pro svůj záměr využil. Jádro příběhu našel u Paula Diacona (kolem 730—kolem 800), doplnil je názory oficiálního Karlova historiografa Einharda (kolem 770—840) a hlouběji v minulosti využil zápisů Řehoře Tourského (kolem 538—kolem 594). Seznámil se s tehdejší kartografickou terminologií, s dějinami měst, válečných tažení, se způsobem hospodaření, dbá na přesnou citaci exotických jmen,

vytváří dokonce i pastiš historického dialogu se starými langobardskými slovy, nechává hrdiny číst literaturu tehdejší doby, Ovidia a Horáce, dbá pečlivě na správné datování všude tam, kde mu to příběh dovolí. Začíná rokem 775, posledním vzepětím langobardského národa, a končí rokem 809, ale ve vzpomínkách pamětníků překračuje tento mezník až k roku 828.

A tohle všechno slouží Johnsonovi k jedinému a dobře promyšlenému uměleckému záměru. Chce poskytnout čtenáři pocit odstupu od popisované doby, ale současně se jej do ní snaží vtáhnout, aby nepostřehl autorovu ironickou a často sebeironickou notu, namířenou právě k nám, k čtenářům a lidem 20. století.

A na tomto místě jsme vlastně u ústředního hrdiny románu, u Johannesa Lupigise, urozeného a skvěle vzdělaného Langobarda, který sice prohlédl všechna příkoří a zvůli mocných, ale není schopen skutku, jímž by věci napravil. Sní o pomstě, sní o reformách a přitom zůstává jen nerozhodným pozorovatelem a posluchačem, jak sám říká. Kdykoliv je postaven před rozhodnutí, oslepí ho moudrost, přemíra poznání, jemnocit, bázeň pošpinit si ruce krví. Je to postava odpozorovaná ze světa intelektuálů, vidících a slyšících, ale hluchých a slepých k volání deptaných a ponižovaných. A podobně jako dovedl autor zachytit a sugestivně vylíčit rozklad říší antických, vidí do všech podrobností a nejjemnějších záhybů i mohutný růst Francké říše, vedoucí k jejímu vrcholnému zbytnění a nakonec i pomalému rozdrobování a zániku. Líčí impérium tvořící nové hodnoty a ničící přitom svým bezohledným mocenským aparátem sebe samé i lidskou důstojnost. Pro podobnosti „čistě náhodné" v nedávné minulosti nemusíme chodit příliš daleko, vždyť sami jsme byli v našem životě svědky zániku hned několika podobných „svatých a tisíciletých" říší.

Lupigisův počáteční pohled na události vychází z rodného friaulského vévodství. Je to pohled z vnějšku, z území jen zčásti okupovaného, a z něho se mu jeví Karel Veliký jako nejmocnější z mocných, jako všeřídící a vševidoucí geniální duch. A Johnson takové vidění záměrně provokuje a v čtenářových očích je podtrhuje, aby mohl lépe ukázat na malost a nicotnost friaulských a jiných langobardských vévodů, vyžívajících se v přízemních půtkách a závistivých sporech. Autor nesrovnává císaře a krále s jeho provinciálními protivníky v dobrém, v jejich velkorysosti a lidskosti, nýbrž v míře jejich ctižádostivosti, ve vladařských schopnostech, v tom, jak dovedou posunovat figurkami

na politické šachovnici, jak nasazují špehy, vojevůdce, vojáky a jak utlačují a vykořisťují své poddané. A protože císař byl ve všem tom efektivnější, zvítězil. Založil impérium, v němž jim mohl nabídnout klid a mír, ovšem jen klid a mír poražených a ponížených.

Ale i on se přepočítal. Plamen odporu a povstání ve všech neuhasil. To jen Johannes Lupigis se stal po očistné lázni věznění, ve velké snově symbolické scéně za návštěvy pekla oddaným a poslušným císařovým tajemníkem, a je mu za jeho oddanost a věrnost dovoleno naplnit velký mladický sen, jeho touhu po lásce ke krásné Angilpertě, kterou mu kdysi císař sám či rukama jiného ze svých sluhů, pana Gunderika, vyrval z již rozevřené náruči.

Avšak dialektik Johnson též ukazuje, že proti mocné ruce králově a později i císařově nezmohli nic ani jiní, odhodlanější lidi. Nedokázali ani tolik co Johannes. Přímo názorně to demonstruje autor na Johannesových bratrech, na nezlomném, prudkém a vášnivém Warnefritovi a na sedlácky nerozhodném Conaldovi. Také oni nenávidí krále, vzbouří se proti němu, bojují proti němu, ale nakonec uváznou v jeho sítích, stanou se jeho služebníky a v jeho službách i padnou. Conald utápí své svědomí v pivu a padne ranou náhodného šípu kdesi na bezvýznamné severní hranici říše, na okraji barbarského světa, a Warnefrit se vrátí z královského vězení jako zlomený člověk, vděčný za to, že se smí opět dívat do slunce, že smí jíst a pít a být stejně tvrdý na druhé, tak jako byli věznitelé na něho. Dva odhodlaní směli nakonec z vděčnosti za krále i zemřít. Johannes Lupigis však přežil. Jen on, jediný ze všech Lupigisů, dokázal přežít a přežil proto, že ho živila pevná víra a vědomí odpovědnosti za předání svědectví o dějích doby svému národu a budoucím pokolením.

Jedinou jeho životní zásadou, poté co se probudil po útěku do hor a po snovém pádu z měsíční plachty do reálného světa na skalní římse s jizvou na čele, bylo, že je třeba žít a jít dál, sdělit národu své zkušenosti. V mrtvých národ nepřežívá, jen v živých je jeho naděje. Byla to vysoká cena, a jen Johannes ji přijal, a proto se císařské vůli ubránil. Jen on se propracoval k bolestnému poznání, k trpkému a skrytému poznání, že „nenávist zemře, porotože je určována časem a spojena přímo se vzpomínkou. Co mám nenávidět, co to bylo, jak se to jmenovalo? Jak to vypadalo? Na nenávist se zapomene, i v krátkém lidském životě se dá zapomenout.“ Tak jako v motu románu: „Na osikovém listu nemůže nikdo žít v bezpečí. A přesto na něm žije drobná havěť,

jež ani neví, že její zemí je osikový list. Pro ni je to domov, domovina ve světě, v osikovém světě.“

Z Johannesových slov mluví bezmocnost, jenže bezmocnost uvážlivá, realistická, vypočítavá, vědoucí a věřící v možnost zapomenout na to, co bylo, a doufající v budoucnost. Proto není Johannes postavou tragickou, není rezignujícím poražencem. Ví, za čím jde, poučil se na svých nejbližších, ví, že bezohledné moci nelze odporovat silou, ale jen větší moudrostí a prozíravostí, větším sebezapřením a především větší lidskostí. A právě v tom vidíme optimistické poselství autorovo. Žít znamená přežít, mocné říše a mocní vládcové odcházejí, ale lidé, národy zůstávají, žijí ve svých pokoleních, ve svých potomcích. Což to neříká Johnson dost jasně? Johannes Lupigis to dokazuje sám svým osudem. On přežil, ale říše, jež zničila jeho svět, jež mu vzala všechny blízké, vlast i jedinou lásku, se ještě za jeho života dočkala počátků své smrti. A že na lidských mrtvolách vyrostla, na nich se začala i rozkládat a zanikla. V tom je skutečné a povzbuzující poselství tohoto velkého, mistrovského i jazykově krásného a lyrikou okouzlujícího románu, jenž sám o sobě, jako umělecký artefakt, svědčí o nezdolnosti lidského génia, o autorově hluboké lásce k člověku a sociální spravedlnosti ve světě.

Eyvind Johnson zemřel náhle na sklonku loňského léta, 25. srpna 1976.

Radko Kejzlar

ZA ČASŮ JEHO MILOSTI

EYVIND JOHNSON

Ze švédského originálu Hans nådes tid,
vydaného nakladatelstvím Aldus, Stockholm 1974,
přeložil a doslov napsal Radko Kejzlar.
Obálku, vazbu a frontispice navrhl Jiří Běhounek.
Vydání I. Praha 1977.
Vydalo Nakladatelství Svoboda jako svou 4108. publikaci.
Odpovědný redaktor Ivo Železný.
Technická redaktorka Alena Hrůzová.
Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha.
Náklad 64 600. AA 26,14, VA 27,63.
Tematická skupina 13/34.
Cena brož. výt. 30,30 Kčs, váz. výt. 36,– Kčs.
73/605-22-8.5

ČLENSKÁ KNIŽNICE

25 – 077 – 77 Kčs 36,–

25 – 077 – 77
13/34 Kčs 36,–